

ឯកសារគម្ពីរព្រះទ័ត្របិដកស្ថាននេះ
ត្រូវបានថតចេញពី ច្បាប់គម្ពីរព្រះទ័ត្របិដកជប៉ុន ។

ឯកសារគម្ពីរព្រះទ័ត្របិដកនេះ ចាប់ពីភាគ៥១ ដល់ ភាគ១១០
ត្រូវបានរៀបចំឡើងដោយ គេហទំព័រ៥០០០ឆ្នាំ ឬជា
ចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនា សម្រាប់ជាធម្មទាន ។

ផ្តល់សេចក្តីរំលឹកគម្ពីរព្រះទ័ត្របិដកសម្រាប់ការងារ
ដោយ ឧបាសិកា កាំង ហ៊ុចទីណា ។

គ្រប់គ្រងឯកសារ (ទូទៅ និងផ្នែកបច្ចេកទេស)
ដោយ ឧបាសក ស្រុង-ចាន់ណា ។

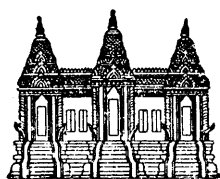
ត្រួតពិនិត្យឡើងវិញ
ដោយ ចន្ទស្រីស្រស់ ។

ថតស្តានដោយ
ប្អូនប្រុស ម៉ាន់ សារ៉េត

ក្រោមការឧបត្ថម្ភយ៉ាងច្រើនលើកលែង

- ឧបាសិកា កាំង ហ្គីប៊ែរ (ភ្នំពេញ)
- ឧបាសក ជុត លីស្រុង និង ឧបាសិកា លី សុខា ព្រមទាំងបុត្រ (ភ្នំពេញ)
- ឧបាសក សរ ចន និង ឧបាសិកា អ៊ូប សារ៉ា ព្រមទាំងបុត្រ (បាត់ដំបង)
- ឧបាសក ជា ស៊ីវត្តានា និង ឧបាសិកា យុន សុនីម៉ា ព្រមទាំងបុត្រី ជា សុមេធាធីតា (ស.វ.អ)
- លោក ជីម-ជា និង លោកស្រី រតនី ស្រីមុំ (ភ្នំពេញ)
- ឧបាសក ទីផង យ៉ឺន (កូរ៉េ)
- លោក ស៊ុក ចាន់សេនី (បន្ទាយមានជ័យ)
- ឧបាសិកា យ៉ា វ៉ានី (បន្ទាយមានជ័យ)
- ប្អូនស្រី យ៉ា សុភ័ក្ត្រ (បន្ទាយមានជ័យ)
- ឧបាសិកា កោ សេង (ភ្នំពេញ)
- លោកស្រី ប៊ាន សុគន្ធានី និង ស្វាមី ព្រមទាំងបុត្រ (ភ្នំពេញ)
- ឧបាសក ស្រុង ចាន់ណា និង ឧបាសិកា ចន ស្រីស្រស់
ព្រមទាំងបុត្រ ចាន់ណា សុធានីរាជ, ចាន់ណា សុធានីរាជ (ភ្នំពេញ)
- លោកស្រី ស្រុង ចាន់រស្មី និង ស្វាមី ព្រមទាំងបុត្រ (ភ្នំពេញ)
- កញ្ញា ស្រុង ចាន់រតនា (ភ្នំពេញ)
- លោក ស្រុង យូរហង់ (ភ្នំពេញ)
- លោក នង សុផល (កូរ៉េ)
- ប្អូនស្រី សុខ អេង (កំពង់ចាម)
- កញ្ញា ចន កក្កដា (បាត់ដំបង)
- លោកស្រី ចន សត្យា និង លោក ខួន សេនីស័ក ព្រមទាំងបុត្រ (ភ្នំពេញ)
- លោក ចន រចនា (បាត់ដំបង)
- កញ្ញា សេ សុផានី (បាត់ដំបង)
- កញ្ញា យ៉ឺម សុផានី (បាត់ដំបង)
- លោក ម៉ៅ គន្ធា និង លោកស្រី ធួរៀង សេដ្ឋា (បាត់ដំបង)
- លោក សៅ សារ៉ុម (បាត់ដំបង)
- ព្រះចៅ ព្រះគុណ ជុំ សារៈ (ព្រះចៅអធិការវត្ត សម សាន្ត ខេត្តបាត់ដំបង)
- ឧបាសិកា វ៉ាន់ លុយ និង ស្វាមី ព្រមទាំងបុត្រ (ភ្នំពេញ)
- លោកស្រី ហួ ច័ន្ទសុខ័ណ្ឌ និង ស្វាមី ព្រមទាំងបុត្រ (ស.វ.អ)

ព្រះ
វ័រ្ម័បិណ្ឌបាលី
និង
សេចក្តីប្រែប្រាសាទខ្មែរ
អភិធម្មបិណ្ឌ
វិភង្គ ទុតិយភាគ
៨១

ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ភ្នំពេញ

៧, ៧, ២៥០៨

ឧទ្ទិសកថា

យើងខ្ញុំ សូមផ្ដល់ស្មារតីសូត្រព្រះធម៌ឧទ្ទិសជូនជនជាតិខ្មែរ ។

ឥឡូវ យើងខ្ញុំអាចជូនគម្ពីរព្រះត្រៃបិដកនេះ ទៅអ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាជនជាតិខ្មែរបានហើយ ។

ព្រះធម៌នៃព្រះពុទ្ធជាថ្នាស់នេះ ត្រូវបានសូត្រចេញពីជម្រៅដួងចិត្តនៃអ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាជនជាតិជប៉ុន ។

このカンボジア版南伝大蔵經を
カンボジアの佛教徒へ
贈ることができることに感謝します。
これが日本の佛教徒の心です。

It is with a deep sense of gratitude that I present the translation of the complete TRIPITAKA to Cambodian Buddhists on behalf of the Japanese Buddhist community.

អារម្ភកថា

ជូនចំពោះជនជាតិខ្មែរ ជាមីរាមរាស :

ជូនចំពោះជនជាតិខ្មែរដែលកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនា ជាមីគោរព !

គម្ពីរព្រះត្រៃបិដកខ្មែរនេះ ត្រូវបាន " ក្រុមជំនុំព្រះត្រៃបិដក " នៃពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ នៅភ្នំពេញ បកប្រែពីភាសាបាលីមកជាភាសាខ្មែរ តាំងពីឆ្នាំ ១៩៣០ ទៅឆ្នាំ ១៩៦៨ គឺត្រូវចំណាយ ពេល ៣៩ ឆ្នាំ ទើបបានសម្រេចហើយសព្វគ្រប់ ។ នេះពិតជាកំណប់ព្រះធម៌របស់ព្រះពុទ្ធសាសនា ខ្មែរ ហើយក៏ជាកំណប់វប្បធម៌ខាងផ្នែកបោះពុម្ពរបស់ជនជាតិខ្មែរផងដែរ ។ យើងខ្ញុំ ពុទ្ធសាសនិក ជាតិជប៉ុន មានសក្តានុពលវិភាគយល់និងបោះពុម្ពជាថ្មីឡើងវិញ ដោយសង្ឃឹមថា ព្រះពុទ្ធសាសនាខ្មែរ ក៏នឹងរុងរឿងឡើងវិញដែរ ។

នេះគឺជាអំណោយពីជម្រកដួងចិត្ត ជូនទៅដល់ជនជាតិខ្មែរទាំងអស់ ព្រមទាំង មនុស្សជាតិទូទៅ នៅក្នុងពិភពលោកនេះ ដែលមានចិត្តស្រឡាញ់សន្តិភាព ។

ខ្មែរបានរងសោកនាដកម្មដែលមិនធ្លាប់មានពីមុនមក ។ ម្យ៉ាងទៀត ព្រះពុទ្ធសាសនា ខ្មែរ ក៏ត្រូវអន្តរាយយ៉ាងខ្លាំង ក៏ប៉ុន្តែឥឡូវនេះ យើងទាំងអស់គ្នា បានឈានដើរកន្លងផុតពីសេចក្តី ទុក្ខសោកដ៏ធ្ងន់ធ្ងរនេះ ចាកផុតពីអំពើឃោរឃៅ បញ្ចប់គំនុំគំនួន ដើរតាមពុទ្ធដីកាព្រះបរមគ្រូ មិតមំព្យាយាមធ្វើឱ្យមានសន្តិភាពក្នុងពិភពលោក ។

ការណ៍ដែលយើងខ្ញុំជូនគម្ពីរព្រះត្រៃបិដកពេលនេះ គឺជានិមិត្តរូបនៃការប្តេជ្ញាចិត្ត របស់អ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាជនជាតិជប៉ុនថា យើងខ្ញុំធ្វើសហប្រតិបត្តិការដើម្បីសន្តិភាព ក្នុងពិភពលោក ដើម្បីទុកជាភស្តុតាងនៃចំណងមេត្រីភាព និងមិត្តភាពរវាងប្រជាជាតិជប៉ុន និង ប្រជាជាតិខ្មែរ ។

ថ្ងៃនក្ខត្តបុក្យ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៩៤

សមាគមជំនួយដល់ការបោះពុម្ពព្រះត្រៃបិដកឡើងវិញ

អ្នកតំណាងចាត់ការ The Rev. Seikyo Muchaku

ប្រធានការិយាល័យ The Rev. Eiitsu Shinohara

អ្នកចាត់ការ

The Rev. Zendo Matsunaga The Rev. Jitsujo Arima The Rev. Yoshimichi It
The Rev. Keiichi Watai The Rev. Gijun Sugitani The Rev. Shincho Shigeta
The Rev. Risho Maeda The Rev. Kyoshi Nakajima Mr. Rokusuke Ei

『トリピタカ』復刻進呈にあたって

親愛なるカンボジアの皆さん！

敬愛するカンボジアの仏教徒の皆さん！

カンボジア版『トリピタカ』は、プノンペンの仏教研究所が、仏教界の英知を集め、1930年から1968年まで、39年の歳月をかけて翻訳し、分類し、集大成して完成されました。まさにカンボジア仏教の法宝であると共に、カンボジア出版文化の至宝です。日本仏教徒の有志は、カンボジア仏教の復興再生を願いつつ、これを復刻刊行し、贈らせていただきます。

これはカンボジア仏教徒のみならず、カンボジア全人民、否、平和を愛する地球上のすべての人々への、心からの贈り物です。

カンボジアは、古今未曾有の悲劇を体験しました。カンボジア仏教もこの受難の時代に壊滅的な打撃を受けました。しかし、今はその悲しみを乗り越え、瞋りを離れ、怨みを恕し、ブッダの教えに従い、世界平和の実現に努力するときです。

この本の贈呈は、日本の仏教徒も共に、世界平和のために努力することを誓うしるしであり、相互の連帯と友情の証なのです。

合掌

1994年7月吉日

カンボジア版トリピタカ（南伝大蔵經）復刻救援委員会

世話人代表 無着 成恭
事務局長 篠原 鋭一

世話人	松永	然道	有馬	実成
	伊藤	佳通	渡井	奎一
	杉谷	義純	茂田	真澄
	前田	利勝	中島	教之
	永	六輔		

Acknowledgment

Dear Cambodian friends and respected members of the Cambodian Buddhist community,

It is a matter of great joy that the translation into Cambodian of the Pali Tripitaka has been completed and published. The Tripitaka Commission of the Buddhist Institute, Phnom Penh, launched the translation project in 1930 and completed the translation, after 39 years of effort, in 1968.

The Cambodian translation of this great work will not only become a cherished treasure of the Cambodian Buddhist community but will also be an important milestone in the history of publication in Cambodia.

The revival and prosperity of Buddhism in Cambodia are the ardent wish of the Japanese Buddhist community, it is in this spirit that we have completed this important project and now present the entire work to the Cambodian Buddhist community, it is a gift not only to the Buddhist community in Cambodia but also to all Cambodian people and all peace-loving people in the world.

Cambodia experienced great tragedies in modern times, and the Cambodian Buddhist community also underwent severe trials and suffered crushing blows during this period. But now a time has come to surmount grief and anger, to forgive, and to start working again for world peace.

This great work is a symbol of the Japanese Buddhist community's resolve to work with our Cambodian brothers and sisters toward world peace and is a testimony to the friendship between our people.

With hands joined in reverence.
July 1994

TRIPITAKA PUBLISHING SUPPORT COMMITTEE

Project Manager: The Rev. Seikyo Muchaku

Secretary General: The Rev. Eiitsu Shinohara

Management Team:

The Rev. Zendo Matsunaga The Rev. Jitsujo Arima The Rev. Yoshimichi Ito

The Rev. Keiichi Watai The Rev. Gijun Sugitani The Rev. Shincho Shigeta

The Rev. Risho Maeda The Rev. Kyoshi Nakajima Mr. Rokusuke Ei

អភិជម្ពបិដក

វិភង្គ ទុតិយភាគ

៨១

ព.ស. ២៥០៨

អភិធម្មបិដកេ

វិភង្គស្ស ទុតិយោ ភាគោ

បច្ចយាការវិភង្គោ

[១] អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា សង្ខារប្បច្ចយា
វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា ធាម្បមំ ធាម្បប្បច្ចយា
សន្នាយតនំ សន្នាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្ប-
ច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា តណ្ហា តណ្ហាបច្ចយា
ឧបាទានំ ឧបាទានប្បច្ចយា ភវេ ភវប្បច្ចយា ជាតិ
ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ សោកបរិនេទុក្ខនោមន-
ស្សនាយាសា សម្បត្តិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[២] តត្ថ កតតមា អវិជ្ជា ។ ទុក្ខេ អញ្ញាណំ
ទុក្ខសមុទយេ អញ្ញាណំ ទុក្ខនិរោធ�េ អញ្ញាណំ
ទុក្ខនិរោធតាមិនិយា បដិបទាយ អញ្ញាណំ អយំ
វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។

អភិធម្មបិដក

វិភង្គ ទុតិយភាគ

បច្ចយាការវិភង្គ

[១] សង្ខារទាំងឡាយ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ
កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាមរូប កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជា
បច្ច័យ សឡាយតនៈ កើតមាន ព្រោះនាមរូបជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន
ព្រោះសឡាយតនៈជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ
តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះ
តណ្ហាជាបច្ច័យ ភត កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន
ព្រោះភតជាបច្ច័យ ជរាមរណៈ សោកៈ បរិទេវៈ ទុក្ខៈ ទោមនស្សៈ
ឧបាយាសៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើងនៃកងទុក្ខ
ទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះឯង ។

[២] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។
ការមិនដឹងកងទុក្ខ ការមិនដឹងកងហេតុជាទីកើតឡើងនៃទុក្ខ ការមិនដឹង
កងធម៌ជាទីរលត់ទៅនៃទុក្ខ ការមិនដឹងកងបដិបទា ជាដំណើរទៅកាន់
ទីរលត់ទុក្ខ នេះហៅថា អវិជ្ជា ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[៣] តត្ថ កតមេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារ ។
 បុញ្ញាភិសង្ខារេ អបុញ្ញាភិសង្ខារេ អាណេញ្ញាភិស-
 ង្ខារេ កាយសង្ខារេ វេទិសង្ខារេ ចិត្តសង្ខារេ ។
 តត្ថ កតមោ បុញ្ញាភិសង្ខារេ ។ កុសលា ចេ-
 តនា កាមាវចរា រូចាវចរា នាមថយា សីលមយា
 ភាវនាមយា អយំ វុច្ចតិ បុញ្ញាភិសង្ខារេ ។ តត្ថ
 កតមោ អបុញ្ញាភិសង្ខារេ ។ អកុសលា ចេតនា
 កាមាវចរា អយំ វុច្ចតិ អបុញ្ញាភិសង្ខារេ ។ តត្ថ
 កតមោ អាណេញ្ញាភិសង្ខារេ ។ កុសលា ចេតនា
 អរូចាវចរា អយំ វុច្ចតិ អាណេញ្ញាភិសង្ខារេ ។ តត្ថ
 កតមោ កាយសង្ខារេ ។ កាយសញ្ចេតនា កាយ-
 សង្ខារេ វេទិសញ្ចេតនា វេទិសង្ខារេ មនោសញ្ចេតនា
 ចិត្តសង្ខារេ ។ ឥមេ វុច្ចនិ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារ ។

[៤] តត្ថ កតមំ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។
 ចក្កវិញ្ញាណំ សោតវិញ្ញាណំ យានវិញ្ញាណំ ជីវាវិញ្ញា-
 ណំ កាយវិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណំ ឥទំ វុច្ចតិ សង្ខារ-
 ប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

[៣] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារទាំងឡាយ កើតមាន
 ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ បុញ្ញាភិសង្ខារ អបុញ្ញាភិសង្ខារ
 អានេញ្ញាភិសង្ខារ កាយសង្ខារ វេស្សសង្ខារ ចិត្តសង្ខារ ។ បណ្តាសង្ខារ
 ទាំងនោះ បុញ្ញាភិសង្ខារ តើដូចម្តេច ។ ចេតនាជាអកុសល ជាតា-
 មាវចរ និន្ទាបាវចរ ដែលសម្រេចដោយទាន សម្រេចដោយសីល
 សម្រេចដោយការនា នេះហៅថា បុញ្ញាភិសង្ខារ ។ បណ្តាសង្ខារទាំង
 នោះ អបុញ្ញាភិសង្ខារ តើដូចម្តេច ។ ចេតនាជាអកុសល ជាតាមាវ-
 ចរ នេះហៅថា អបុញ្ញាភិសង្ខារ ។ បណ្តាសង្ខារទាំងនោះ អា-
 នេញ្ញាភិសង្ខារ តើដូចម្តេច ។ ចេតនាជាអកុសល ជាអនុបាវចរ
 នេះហៅថា អានេញ្ញាភិសង្ខារ ។ បណ្តាសង្ខារទាំងនោះ កាយសង្ខារ
 តើដូចម្តេច ។ កាយសញ្ចេតនា ឈ្មោះថា កាយសង្ខារ វេស្សសញ្ចេ-
 តនា ឈ្មោះថា វេស្សសង្ខារ មនោសញ្ចេតនា ឈ្មោះថា ចិត្តសង្ខារ ។
 ធម៌ទាំងនេះ ហៅថា សង្ខារទាំងឡាយ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។

[៤] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះ
 សង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចក្ខុវិញ្ញាណ សោតវិញ្ញាណ ឃា-
 នវិញ្ញាណ ដ៏កវិញ្ញាណ កាយវិញ្ញាណ មនោវិញ្ញាណ នេះហៅថា
 វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។

បច្ចយាការវិភង្គេ សុត្តន្តបិដក

[៥] តត្ថ កតមំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមរូបំ ។
 អត្ថំ នាមំ អត្ថំ រូបំ ។ តត្ថ កតមំ នាមំ ។ វេទនា
 សញ្ញា ចេតនា ដស្សោ មនសិកាហេ ឥទំ វុច្ចតិ
 នាមំ^(១) ។ តត្ថ កតមំ រូបំ ។ ចត្តារោ ច មហា-
 ភូតា ចតុន្ទញ្ច មហាភូតានំ ឧបាទាយ រូបំ ឥទំ
 វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ ឥន្ទញ្ច នាមំ ឥន្ទញ្ច រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ
 វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមរូបំ ។

[៦] តត្ថ កតមំ នាមរូបប្បច្ចយា សឡាយតនំ ។
 ចក្ខុយតនំ សោតាយតនំ យានាយតនំ ជីវ្ហាយតនំ
 កាយាយតនំ មនាយតនំ ឥទំ វុច្ចតិ នាមរូបប្ប-
 ច្ចយា សឡាយតនំ ។

[៧] តត្ថ កតមោ សឡាយតនប្បច្ចយា
 ដស្សោ ។ ចក្ខុសម្ផស្សោ សោតសម្ផស្សោ យាន-
 សម្ផស្សោ ជីវ្ហសម្ផស្សោ កាយសម្ផស្សោ មនោ-
 សម្ផស្សោ អយំ វុច្ចតិ សឡាយតនប្បច្ចយា ដស្សោ ។

១ ឧ. ម. តត្ថ កតមំ នាមំ វេទនាទន្ទោ សញ្ញាទន្ទោ សង្ខារទន្ទោ ឥទំ វុច្ចតិ នាមន្តិ
 ឥមេ បាវ្យា ទិស្សន្តិ ។

បច្ច័យការវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[៥] បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ នាមរូប កើតមាន ព្រោះ វិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។ បណ្តានាម និងរូបនោះ នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនា សញ្ញា ចេតនា ផស្សៈ មនសិការៈ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តានាមនិងរូបនោះ រូប តើ ដូចម្តេច ។ មហាកូត្ររូប ៤ និងរូបដែល អាស្រ័យមហាកូត្រទាំង ៤ នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះផង នេះហៅថា នាម និងរូប កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

[៦] បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ សឡាយតនៈ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចក្ខុយតនៈ សោតាយតនៈ ឃានាយតនៈ ជីវ្ហយតនៈ កាយាយតនៈ មនាយតនៈ នេះហៅថា សឡាយតនៈ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ។

[៧] បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះ សឡាយតនៈ ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចក្ខុសម្ព័ស្ស សោតសម្ព័ស្ស ឃាន- សម្ព័ស្ស ជីវ្ហសម្ព័ស្ស កាយសម្ព័ស្ស មនោសម្ព័ស្ស នេះហៅថា ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះសឡាយតនៈ ជាបច្ច័យ ។

អភិធម្មបិដកេ វិវាដ្ឋាន

[៨] តត្ថ កតមា ដស្សប្បច្ចយា វេទនា ។ ចក្ក-
សម្មស្សជា វេទនា សោតសម្មស្សជា វេទនា យាន-
សម្មស្សជា វេទនា ជីវ្ហសម្មស្សជា វេទនា កាយ-
សម្មស្សជា វេទនា មនោសម្មស្សជា វេទនា អយំ
វុច្ចតិ ដស្សប្បច្ចយា វេទនា ។

[៩] តត្ថ កតមា វេទនាបច្ចយា តណ្ហា ។ រូប-
តណ្ហា សន្តតណ្ហា កន្ធិតណ្ហា រសតណ្ហា ដោជ្ជត-
តណ្ហា ធម្មតណ្ហា អយំ វុច្ចតិ វេទនាបច្ចយា តណ្ហា ។

[១០] តត្ថ កតមំ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ ។
កាមុបាទានំ ទិដ្ឋុបាទានំ សីលព្វតុបាទានំ អត្តភ-
ទុបាទានំ ឥទំ វុច្ចតិ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ ។

[១១] តត្ថ កតមា ឧបាទានប្បច្ចយា ភវេ ។
ទុវិជេន ភវេ អត្តិ កម្មភវេ អត្តិ ឧបបត្តិភវេ ។
តត្ថ កតមា កម្មភវេ ។ បុញ្ញាភិសង្ខារេ អ-
បុញ្ញាភិសង្ខារេ អានេញ្ញាភិសង្ខារេ អយំ វុច្ចតិ
កម្មភវេ សព្វប្បី ភវតាបិកម្ម កម្មភវេ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

[៨] បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈ
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនា កើតអំពីចក្ខុសម្ព័ស្ស វេទនា កើតអំពី
 សោតសម្ព័ស្ស វេទនា កើតអំពីយានសម្ព័ស្ស វេទនា កើតអំពី
 ជីវ្ហសម្ព័ស្ស វេទនា កើតអំពីកាយសម្ព័ស្ស វេទនា កើតអំពីមនោសម្ព័ស្ស
 នេះហៅថា វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។

[៩] បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនា
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ រូបតណ្ហា សទ្ធិតណ្ហា គន្ធិតណ្ហា រសតណ្ហា
 ផោដ្ឋតណ្ហា ធម្មតណ្ហា នេះហៅថា តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនា
 ជាបច្ច័យ ។

[១០] បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះ
 តណ្ហាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ កាមុបាទាន ទិដ្ឋុបាទាន សីលព្វតុបាទាន
 អត្តវេទុបាទាន នេះហៅថា ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ។

[១១] បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទាន
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ភពមាន ២ គឺកម្មភពក៏មាន ឧបបត្តិភពក៏មាន ។
 បណ្ណាភពទាំងនោះ កម្មភព តើដូចម្តេច ។ បុញ្ញាភិសង្ខារ
 អបុញ្ញាភិសង្ខារ អានេញ្ញាភិសង្ខារ នេះហៅថា កម្មភព សូម្បីកម្ម
 ទាំងអស់ ដែលជាដំណើរទៅកាន់ភព ក៏ឈ្មោះថា កម្មភពដែរ ។

បច្ច័យការវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

តត្ថ កតតមោ ឧបបត្តិករោ ។ កាបករោ រូបករោ អរូប-
 ករោ សញ្ញាករោ អសញ្ញាករោ នេវសញ្ញានាសញ្ញាករោ
 ឯករោ ការករោ ចតុរោ ការករោ បញ្ចរោ ការករោ
 អយំ វុច្ចតិ ឧបបត្តិករោ ។ ឥតិ អយញ្ញ កម្មករោ
 អយញ្ញ ឧបបត្តិករោ អយំ វុច្ចតិ ឧបាទានប្បច្ច័យា
 ករោ ។

[១២] តត្ថ កតតមោ កវប្បច្ច័យា ជាតិ ។ យា តេសំ
 តេសំ សត្តានំ តម្អិ តម្អិ សត្តនិកាយេ ជាតិ សញ្ញាតិ
 ឌីក្កន្តិ អភិនិព្វតិ ឧទ្ធានំ ចាតុការោ អាយតនានំ
 បដិលាភោ អយំ វុច្ចតិ កវប្បច្ច័យា ជាតិ ។

[១៣] តត្ថ កតតមំ ជាតិប្បច្ច័យា ជនមរណំ ។
 អត្ថំ ជន អត្ថំ មរណំ ។ តត្ថ កតតមា ជន ។

បច្ច័យការវិវត្ត សុត្តន្តភាជនីយ

បណ្តាកតទាំងនោះ ទបបត្តិភព តើដូចម្តេច ។ កាមភព រូបភព អរូបភព
 សញ្ញាភព អសញ្ញាភព នៅសញ្ញានៅសញ្ញាភព ឯកវេកា(១)ភព
 ចតុវេកា(២)ភព បញ្ចវេកា(៣)ភព នេះហៅថា ទបបត្តិភព ។
 កម្មភពនេះផង ទបបត្តិភពនេះផង នេះហៅថា ភព កើតមាន ព្រោះ
 ទុបាទានជាបច្ច័យ ដោយប្រការដូចច្នេះ ។

[១២] បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជា
 បច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ការកើត ការកើតព្រម ការចាប់កំណើត ការ
 កើតចំពោះ ការកើតប្រាកដនៃខន្ធទាំងឡាយ ការបានចំពោះនូវអាយតនៈ
 ទាំងឡាយ ណា របស់សត្វទាំងឡាយនោះ ។ ក្នុងសត្តនិកាយនោះ ។
 នេះហៅថា ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ។

[១៣] បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ ជវនិវមរណៈកើតមាន ព្រោះជាតិ
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ជវក៏មាន មរណៈក៏មាន ។ បណ្តាជវនិវមរណៈ

១ ភពមានខន្ធ ១ គឺអសញ្ញាភព ។ ២ ភពនោះមានខន្ធ ៤ គឺអរូបភព ។ ៣ ភពមាន
 ខន្ធ ៥ គឺភពផលេសប្រោអំពីភព ២ ប្រការនេះ ។ អង្គកថា (ព្រះសូត្រ) ។

អភិធម្មបិដកេ វិវាដោ

យា តេសំ តេសំ សត្តានំ តម្ហំ តម្ហំ សត្តានិកាយេ
 ជរា ជីវណតា ទណ្ឌិច្ចំ ទាលិច្ចំ វលិត្តចតា អាយុនោ
 សំហានិ ស្រ្តិយានំ បរិចាកោ អយំ វុច្ចតិ ជរា ។
 តត្ថ កតមំ មរណំ ។ យា តេសំ តេសំ សត្តានំ
 តម្ហា តម្ហា សត្តានិកាយា ចុតិ ចវនតា កេនោ
 អន្តរាជានំ មច្ចុំ មរណំ កាលកិរិយា ទម្លានំ
 កេនោ កឡេវាស្ស និក្ខេបោ ជីវិតិទ្រិយស្ស
 ឧបច្ឆេនោ ឥទំ វុច្ចតិ មរណំ ។ ឥតិ អយញ្ច ជរា
 ឥទញ្ច មរណំ ឥទំ វុច្ចតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ។

(១២) តត្ថ កតមោ សោកោ ។
 ញាតិព្យសនេន វា ដុដ្ឋស្ស ភោគព្យសនេន វា
 ដុដ្ឋស្ស រោគព្យសនេន វា ដុដ្ឋស្ស សីលព្យសនេន
 វា ដុដ្ឋស្ស ទិដ្ឋិព្យសនេន វា ដុដ្ឋស្ស អញ្ញាតរញ្ញាតរេន
 ព្យសនេន សមន្មាគតស្ស អញ្ញាតរញ្ញាតរេន ទុក្ខជ-
 ម្មេន ដុដ្ឋស្ស សោកោ សោចនា សោចិតតំ អ-
 ន្តោសោកោ អន្តោបរិសោកោ ចេតសោ បរិជ្ឈាយ-
 នា ធាមនស្សំ សោកសល្យំ អយំ វុច្ចតិ សោកោ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

នោះ ដរា តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីចាស់គ្រាំគ្រា ធ្វេញបាក់ សក់ស្កូវ
 ស្បែកជ្រួញជ្រីវ ការរួញថយនៃអាយុ ការចាស់ទុំនៃឥន្ទ្រិយទាំងឡាយ
 ណា របស់សត្វទាំងឡាយនោះ ។ ក្នុងសត្វនិកាយនោះ ។ នេះហៅថា
 ដរា ។ បណ្តាជរានិងមរណៈនោះ មរណៈ តើដូចម្តេច ។ ការច្យុត
 ការឃ្លាត ការបែកធ្លាយ ការបាត់បង់ មច្ចុ មរណៈ កាលកិរិយា
 ការបែកធ្លាយនៃខន្ធទាំងឡាយ ការដាក់ចុះនូវសាកសព ការផ្តាច់ផ្តុល
 នូវជីវិតន្ទ្រិយ ណា ចាកសត្វនិកាយនោះ ។ របស់សត្វទាំងឡាយ
 នោះ ។ នេះហៅថា មរណៈ ។ ដរានេះឯង មរណៈនេះឯង នេះហៅថា
 ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

(១៤) បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សោកៈ តើដូចម្តេច ។
 សេចក្តីសោក អាការសោក ភាពនៃសេចក្តីសោក ការស្លុតស្លាប់ខាង
 ក្នុង ការក្រៀមក្រំខាងក្នុង ការជ្រប់ស្រពោននៃចិត្ត ការតូចចិត្ត សរតី
 សេចក្តីសោក របស់បុគ្គលដែលត្រូវសេចក្តីវិនាសញាតិ ប៉ះពាល់ក្តី
 ត្រូវសេចក្តីវិនាសភោគៈ ប៉ះពាល់ក្តី ត្រូវសេចក្តីវិនាស គឺរោគប៉ះពាល់ក្តី
 ត្រូវសេចក្តីវិនាសសីលប៉ះពាល់ក្តី ត្រូវសេចក្តីវិនាសគឺទិដ្ឋិប៉ះពាល់ក្តី ឬប្រ
 កបដោយសេចក្តីវិនាសណាមួយ ឬត្រូវទុក្ខធម៌ណាមួយប៉ះពាល់ហើយ
 នេះហៅថា សោកៈ ។

បច្ចយាការីវង្ខេ សុត្តន្តភាគទីបី

[១៥] តត្ថ កតតមោ បរិទេវោ ។ ញាតិព្យាសនេន វា ធុដ្ឋស្ស ភោគព្យាសនេន វា ធុដ្ឋស្ស ភោគព្យាសនេន វា ធុដ្ឋស្ស សីលព្យាសនេន វា ធុដ្ឋស្ស ទិដ្ឋិព្យាសនេន វា ធុដ្ឋស្ស អញ្ញាតព្យាសនេន សមម្ពោគតស្ស អញ្ញាតព្យាសនេន ទុក្ខធម្មេន ធុដ្ឋស្ស អាទេវោ បរិទេវោ អាទេវោ បរិទេវោ អាទេវិតត្ថំ បរិទេវិតត្ថំ វាចា បលាថោ វិច្ឆុលាថោ លាលថោ លាលបថា លាលបិតត្ថំ អយំ វុច្ចតិ បរិទេវោ ។

[១៦] តត្ថ កតតមំ ទុក្ខំ ។ យំ កាយិកំ អសាតំ កាយិកំ ទុក្ខំ កាយសម្មស្សជំ អសាតំ វេទយិតំ កាយសម្មស្សជា អសាតា ទុក្ខា វេទនា ឥទំ វុច្ចតិ ទុក្ខំ ។

[១៧] តត្ថ កតតមំ ទោមនស្សំ ។ យំ ចេតសិកំ អសាតំ ចេតសិកំ ទុក្ខំ ចេតាសម្មស្សជំ អសាតំ ទុក្ខំ វេទយិតំ ចេតាសម្មស្សជា អសាតា ទុក្ខា វេទនា ឥទំ វុច្ចតិ ទោមនស្សំ ។

បញ្ចយាការវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

(១៥) បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ បរិទេវៈ តើដូចម្តេច ។
 សេចក្តីខ្សឹកខ្សួល ការទូញយំ អាការខ្សឹកខ្សួល អាការទូញយំ ភាព
 ខ្សឹកខ្សួល ភាពទូញយំ ការពោល ការយំរៀបរាប់ ការយំអណ្តើត
 អណ្តក ការពោលដែល ។ អាការពោលដែល ។ ភាពពោលដដែល ។
 របស់បុគ្គលដែលត្រូវសេចក្តីវិនាសញាតិ ប៉ះពាល់ក្តី ត្រូវសេចក្តីវិនាស
 ភោគៈប៉ះពាល់ក្តី ត្រូវសេចក្តីវិនាសគឺរោគប៉ះពាល់ក្តី ត្រូវសេចក្តីវិនាស
 សីលប៉ះពាល់ក្តី ត្រូវសេចក្តីវិនាសគឺទិដ្ឋិប៉ះពាល់ក្តី ឬប្រកបដោយសេចក្តី
 វិនាសណាមួយ ឬក៏ត្រូវទុក្ខធម៌ណាមួយប៉ះពាល់ហើយ នេះហៅថា
 បរិទេវៈ ។

(១៦) បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ ទុក្ខៈ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តី
 មិនត្រេកអរប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយ ទុក្ខប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយ ការទទួល
 អារម្មណ៍មិនជាទីត្រេកអរ ដែលកើតអំពីកាយសម្ផស្ស វេទនា មិនជា
 ទីត្រេកអរ ជាទុក្ខដែលកើតអំពីកាយសម្ផស្ស ណា នេះហៅថា ទុក្ខៈ ។

(១៧) បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ ទោមនស្សៈ តើដូចម្តេច ។
 សេចក្តីមិនត្រេកអរប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ទុក្ខប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួល
 អារម្មណ៍មិនជាទីត្រេកអរ ជាទុក្ខដែលកើតអំពីចោតសម្ផស្ស វេទនាមិនជាទី
 ត្រេកអរ ជាទុក្ខដែលកើតអំពីចោតសម្ផស្សណា នេះហៅថា ទោមនស្ស ។

អភិធម្មមិទិកា វិភង្គោ

[១៨] តត្ថ តត្ថោ ឧបាយាសោ ។ ប្រាតិព្យ-
 ក្សនេន វា ធុដ្ឋស្ស ភោគព្យក្សនេន វា ធុដ្ឋស្ស រោគ-
 ព្យក្សនេន វា ធុដ្ឋស្ស សីលព្យក្សនេន វា ធុដ្ឋស្ស
 ទិដ្ឋិព្យក្សនេន វា ធុដ្ឋស្ស អញ្ញាតវាតនេន ព្យក្សនេន
 សមដ្ឋានតត្ថស្ស អញ្ញាតវាតនេន ទុក្ខធម្មេន ធុដ្ឋស្ស
 អាយាសោ ឧបាយាសោ អាយាសិតត្ថំ ឧបាយា-
 សិតត្ថំ អយំ វុច្ចតិ ឧបាយាសោ ។

[១៩] ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតីតិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សង្កតិ ហោតិ សមាគមោ ហោតិ
 សមោជានំ ហោតិ ចាតុភាវេ ហោតិ តេន វុច្ចតិ
 ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតីតិ ។

សុត្តន្តរាជិនីយំ ។

[២០] អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ សង្ខារប្បច្ចយា
 វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា ធាមំ ធាមប្បច្ចយា ឆ-
 ដាយតនំ ឆដាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[១៨] បណ្តាបច្ចុយាការទាំងនោះ ឧបាយាសៈ តើដូចម្តេច ។

សេចក្តីតានតឹងចិត្ត ភាពតានតឹងចិត្ត ភាពចង្អៀតចង្អល់ចិត្ត របស់
 បុគ្គលដែលត្រូវសេចក្តីវិនាសញាតិប៉ះពាល់ក្តី ត្រូវសេចក្តីវិនាសភោគៈប៉ះ
 ពាល់ក្តី ត្រូវសេចក្តីវិនាសគឺភោគប៉ះពាល់ក្តី ត្រូវសេចក្តីវិនាសសីលប៉ះ
 ពាល់ក្តី ត្រូវសេចក្តីវិនាសគឺទិដ្ឋិប៉ះពាល់ក្តី ឬប្រកបដោយសេចក្តី
 វិនាសណាមួយ ឬក៏ត្រូវទុក្ខធម៌ណាមួយ ប៉ះពាល់ហើយ នេះហៅថា
 ឧបាយាសៈ ។

[១៩] ត្រង់ពាក្យថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺
 នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ គឺការជួបជុំ ការមូលមក ការ
 ប្រជុំចុះ ការកើតប្រាកដ នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយ
 អាការយ៉ាងនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបលោកពោលថា ហេតុជាទីកើត
 ឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះឯង ។

ចប់ សុត្តន្តភាគដំបូង ។

[២០] សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន
 ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី៦
 កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈកើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជា

បច្ច័យការវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

វេទនា វេទនាបច្ច័យា តណ្ហា តណ្ហាបច្ច័យា ឧតានានំ
 ឧតានានប្បច្ច័យា ករោ កវប្បច្ច័យា ជាតិ ជាតិប្បច្ច័យា
 ជរាមរណំ ឃវេសស្ស តេវេសស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ ។

(២០) អវិជ្ជាបច្ច័យា សម្ពារោ សម្ពារប្បច្ច័យា
 វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ច័យា ធាមំ ធាមប្បច្ច័យា
 ដស្សោ ដស្សប្បច្ច័យា វេទនា វេទនាបច្ច័យា
 តណ្ហា តណ្ហាបច្ច័យា ឧតានានំ ឧតានានប្បច្ច័យា
 ករោ កវប្បច្ច័យា ជាតិ ជាតិប្បច្ច័យា ជរាមរណំ ឃវេស-
 ស្ស តេវេសស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

(២២) អវិជ្ជាបច្ច័យា សម្ពារោ សម្ពារ-
 ប្បច្ច័យា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ច័យា ធាមរូបំ
 ធាមរូបប្បច្ច័យា ឆជ្ជាយតនំ ឆជ្ជាយតនប្បច្ច័យា
 ដស្សោ ដស្សប្បច្ច័យា វេទនា វេទនាបច្ច័យា

បច្ចយាការវិភង្គ សុត្តន្តភាគដំបូង

បច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន
 ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភត
 កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភតជាបច្ច័យ
 ជរានិម្មយណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង
 នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[២១] សង្ខារកើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន
 ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ផស្សៈ
 កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ
 តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះតណ្ហា
 ជាបច្ច័យ ភត កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះ
 ភតជាបច្ច័យ ជរានិម្មយណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទី
 កើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[២២] សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើត
 មាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាមនិរូប កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ
 អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិរូបជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន
 ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

តណ្ហា តណ្ហាបច្ចយា ឧទានានំ ឧទានានប្បច្ចយា ករោ
កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស
តេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

(២៣) អវិជ្ជាបច្ចយា សម្ពារោ សម្ពារប្បច្ចយា
វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា ធាម្បមំ ធាម្បប-
ប្បច្ចយា សន្នាយតនំ សន្នាយតនប្បច្ចយា
ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយោ តណ្ហា
តណ្ហាបច្ចយា ឧទានានំ ឧទានានប្បច្ចយា ករោ
កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវ-
មេតស្ស តេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
ហោតិ ។

បច្ចយបក្កំ ។

(២៤) អវិជ្ជាបច្ចយា សម្ពារោ អវិជ្ជាហេតុតោ
សម្ពារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សម្ពារហេតុកំ វិញ្ញា-
ណាប្បច្ចយា ធាមំ វិញ្ញាណាហេតុកំ ធាមប្បច្ចយា
នន្នាយតនំ ធាមហេតុកំ នន្នាយតនប្បច្ចយា

អភិធម្មប្បដិក វិភង្គ

តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ទុក្ខទាន កើតមាន ព្រោះតណ្ហា
ជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះទុក្ខទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះ
ភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទី
កើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(២៣) សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើត
មាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាមនិងរូប កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជា
បច្ច័យ អាយតនៈ ៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើត
មាន ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជា
បច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ទុក្ខទាន កើតមាន
ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះទុក្ខទានជាបច្ច័យ ជាតិ
កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជា
បច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយ
អាការយ៉ាងនេះ ។

ចប់ បច្ច័យវត្ថុត្ថៈ ។

(២៤) សង្ខារមានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
វិញ្ញាណមានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាមមាន
វិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ មាន
នាមជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ មានអាយតនៈទី ៦

បច្ចយាការវិរុទ្ត អភិធម្មមាតិកា

ដស្ស្សា ធម្មាយតនហេតុកោ ដស្ស្សប្បច្ចយា វេទនា
 ដស្ស្សហេតុកោ វេទនាបច្ចយា តណ្ហា វេទនាហេតុ-
 កោ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ តណ្ហាហេតុកំ ឧបា-
 នាបច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ច-
 យា ជរាមរណំ ឯវេសស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខ-
 ន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

(២៥) អភិជ្ជាបច្ចយា សម្ពារោ អភិជ្ជាហេតុកោ
 សម្ពារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សម្ពារហេតុកំ វិញ្ញាណា-
 ប្បច្ចយា នាមំ វិញ្ញាណាហេតុកំ នាមបច្ចយា
 ដស្ស្សា នាមហេតុកោ ដស្ស្សប្បច្ចយា វេទនា
 ដស្ស្សហេតុកោ វេទនាបច្ចយា តណ្ហា វេទនាហេតុកោ
 តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ តណ្ហាហេតុកំ ឧបាទា-
 នបច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា
 ជរាមរណំ ឯវេសស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ ។

បច្ច័យាការវិភង្គ អភិធម្មមាតិកា

ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនាមានផស្សៈ
 ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហាមានវេទនាជាហេតុ
 កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទាន មានតណ្ហាជាហេតុ កើត
 មាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ
 កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជា
 បច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយ
 អាការយ៉ាងនេះ ។

[២៥] សង្ខារ មានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជា
 បច្ច័យ វិញ្ញាណមានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ
 នាមមានវិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ផស្សៈមាន
 នាម ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ វេទនាមានផស្សៈជាហេតុ
 កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហាមានវេទនាជាហេតុ កើតមាន
 ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទាន មានតណ្ហាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
 តណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន
 ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ
 ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការ
 យ៉ាងនេះ ។

[២៦] អវិជ្ជាបច្ចុយា សម្ពារោ អវិជ្ជាហេតុកោ
 សម្ពារប្បច្ចុយា វិញ្ញាណំ សម្ពារហេតុកំ វិញ្ញាណា-
 ប្បច្ចុយា ជាមន្ទបំ វិញ្ញាណហេតុកំ ជាមន្ទបប្បច្ចុយា
 ធម្មាយតនំ ជាមន្ទបហេតុកំ ធម្មាយតនប្បច្ចុយា
 ជស្សោ ធម្មាយតនហេតុកោ ជស្សប្បច្ចុយា វេទនា
 ជស្សហេតុកា វេទនាបច្ចុយា តណ្ហា វេទនាហេតុ-
 កា តណ្ហាបច្ចុយា ឧបាទានំ តណ្ហាហេតុកំ ឧបា-
 ទានប្បច្ចុយា ករោ កវប្បច្ចុយា ជាតិ ជាតិប្ប-
 ច្ចុយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កោវលស្ស ទុក្ខក្ខ-
 ន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[២៧] អវិជ្ជាបច្ចុយា សម្ពារោ អវិជ្ជាហេតុកោ
 សម្ពារប្បច្ចុយា វិញ្ញាណំ សម្ពារហេតុកំ វិញ្ញាណា-
 ប្បច្ចុយា ជាមន្ទបំ វិញ្ញាណហេតុកំ ជាមន្ទប-
 ប្បច្ចុយា សន្មាយតនំ ជាមន្ទបហេតុកំ សន្មាយ-
 តនប្បច្ចុយា ជស្សោ សន្មាយតនហេតុកោ ជស្ស-
 ប្បច្ចុយា វេទនា ជស្សហេតុកា វេទនាបច្ចុយា

អភិធម្មបិដក វិរាដ្ឋ

[២៦] សង្ខារមានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
 វិញ្ញាណ មានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាមនិង
 រូប មានវិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈ
 ទី ៦ មាននាមនិងរូបជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ផស្សៈ
 មានអាយតនៈទី ៦ ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ
 វេទនា មានផស្សៈជាហេតុ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហា
 មានវេទនាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទាន មានតណ្ហា
 ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទាន
 ជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ កើតមាន
 ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែង
 មាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[២៧] សង្ខារ មានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជា
 បច្ច័យ វិញ្ញាណ មានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ
 នាមនិងរូប មានវិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ
 អាយតនៈ ៦ មាននាមនិងរូបជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជា
 បច្ច័យ ផស្សៈ មានអាយតនៈ ៦ ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ
 ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា មានផស្សៈជាហេតុ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ

បច្ចយាការវិភង្គេ អភិធម្មមាតិកា

តណ្ហា វេទនាបោតុកោ តណ្ហា បច្ចយា ឧបាទានំ
 តណ្ហា បោតុកំ ឧបាទានប្បច្ចយា កកោ កវប្បច្ចយា
 ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឃីវេតេស្ស តេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

ហេតុបញ្ញំ ។

[២៨] អវិជ្ជាបច្ចយា សម្មារោ អវិជ្ជាសម្បយុត្តោ
 សម្មារប្បច្ចយា វិញ្ញណំ សម្មារសម្បយុត្តំ វិញ្ញណ-
 ប្បច្ចយា នាមំ វិញ្ញណសម្បយុត្តំ នាមប្បច្ចយា ធម្មា-
 យតនំ នាមសម្បយុត្តំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សា
 ធម្មាយតនសម្បយុត្តោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ជស្ស-
 សម្បយុត្តោ វេទនាបច្ចយា តណ្ហា វេទនាសម្ប-
 យុត្តោ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ តណ្ហាសម្បយុត្តំ
 ឧបាទានប្បច្ចយា កកោ កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្ប-
 ច្ចយា ជរាមរណំ ឃីវេតេស្ស តេវលស្ស ទុក្ខក្ខ-
 ន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

បច្ចយាការីវិភង្គ អភិធម្មមាតិកា

តណ្ហា មានវេទនាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ទុក្ខទាន
 មានតណ្ហាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន
 ព្រោះទុក្ខទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិង
 មរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកង
 ទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

ចប់ ហេតុបញ្ចក្កៈ ។

(២៨) សង្ខារ ប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជា
 បច្ច័យ វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ
 នាមប្រកបដោយវិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈ
 ទី ៦ ប្រកបដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈប្រកបដោយ
 អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនាប្រកប
 ដោយផស្សៈ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហាប្រកបដោយវេទនា
 កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ទុក្ខទានប្រកបដោយតណ្ហា កើតមាន
 ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះទុក្ខទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើត
 មានព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈកើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុ
 ជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមានដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[២៩] អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ អវិជ្ជាសម្បយុត្តោ
 សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សង្ខារសម្បយុត្តំ វិញ្ញាណា-
 ប្បច្ចយា នាមំ វិញ្ញាណសម្បយុត្តំ នាមប្បច្ចយា ជស្សោ
 នាមសម្បយុត្តោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ជស្សសម្ប-
 យុត្តោ វេទនាបច្ចយា តណ្ហា វេទនាសម្បយុត្តោ
 តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ តណ្ហាសម្បយុត្តំ ឧបាទា-
 នប្បច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា
 ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ ។

[៣០] អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ អវិជ្ជាសម្បយុ-
 ត្តោ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សង្ខារសម្បយុត្តំ វិញ្ញា-
 ណាប្បច្ចយា នាមរូបំ វិញ្ញាណសម្បយុត្តំ នាមរូប-
 ប្បច្ចយា ឆដ្ឋាយតនំ នាមរូបសម្បយុត្តំ ឆដ្ឋាយត-
 នប្បច្ចយា ជស្សោ ឆដ្ឋាយតនសម្បយុត្តោ ជស្ស-
 ប្បច្ចយា វេទនា ជស្សសម្បយុត្តោ វេទនាបច្ចយា
 តណ្ហា វេទនាសម្បយុត្តោ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ
 តណ្ហាសម្បយុត្តំ ឧបាទានប្បច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[២៩] សង្ខាប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
 វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាមប្រកប
 ដោយវិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ផស្សៈប្រកបដោយ
 នាម កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ វេទនាប្រកបដោយផស្សៈ កើត
 មាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហាប្រកបដោយវេទនា កើតមាន ព្រោះ
 វេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទានប្រកបដោយតណ្ហា កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជា
 បច្ច័យ ភព្វ កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះ
 ភព្វជាបច្ច័យ ជរាឆន្ទមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទី
 កើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៣០] សង្ខាប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
 វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាមនិង
 រូបប្រកបដោយវិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈ
 ទី៦ ប្រកបដោយនាមនិងរូប កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ផស្សៈ
 ប្រកបដោយអាយតនៈទី៦ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី៦ជាបច្ច័យ វេទនា
 ប្រកបដោយផស្សៈ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហាប្រកបដោយ
 វេទនា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទានប្រកបដោយតណ្ហា
 កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព្វ កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ

បច្ចយាការវិកង្គេ អភិធម្មមាតិកា

ជាតិ ជាតិប្បដ្ឋយា ជនបរណំ ឯវមេតស្ស តេ-
វលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[៣១] អវិជ្ជាបដ្ឋយា សម្ពាទេ អវិជ្ជាសម្បយុត្តា
សម្ពាបដ្ឋយា វិញ្ញណំ សម្ពាសម្បយុត្តំ វិញ្ញណ-
បដ្ឋយា នាមរូបំ វិញ្ញណសម្បយុត្តំ នាមំ នាម-
រូបបដ្ឋយា សន្យាយតនំ នាមសម្បយុត្តំ សន្យា-
យតនបដ្ឋយា ជេស្សា សន្យាយតនសម្បយុត្តា
ជស្សបដ្ឋយា វេទនា ជស្សសម្បយុត្តា វេទនាបដ្ឋ-
យា តណ្ហា វេទនាសម្បយុត្តា តណ្ហាបដ្ឋយា ឧទា-
នានំ តណ្ហាសម្បយុត្តំ ឧទានានបដ្ឋយា ករោ ករ-
បដ្ឋយា ជាតិ ជាតិបដ្ឋយា ជនបរណំ ឯវមេតស្ស
តេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

សម្បយុត្តចក្កំ ។

[៣២] អវិជ្ជាបដ្ឋយា សម្ពាទេ សម្ពាបដ្ឋយាបិ
អវិជ្ជា សម្ពាបដ្ឋយា វិញ្ញណំ វិញ្ញណាបដ្ឋយាបិ
សម្ពាទេ វិញ្ញណាបដ្ឋយា នាមំ នាមបដ្ឋយាបិ

បច្ចយាការវិវត្ត អភិធម្មមាតិកា

ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិ
ជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយ
អាការយ៉ាងនេះ ។

[៣១] សង្ខារប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជា
បច្ច័យ វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ
នាមនិងរូបប្រកបដោយវិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ នាម
និងអាយតនៈ ៦ ប្រកបដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ
ផស្សៈប្រកបដោយអាយតនៈ ៦ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ
វេទនា ប្រកបដោយផស្សៈ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហាប្រកប
ដោយវេទនា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទានប្រកបដោយ
តណ្ហា កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទាន
ជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមមរណៈ កើតមាន
ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែង
មាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

ចប់ សម្មយុត្តបត្តក្ក ។

[៣២] សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ អវិជ្ជា កើតមាន
ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ សង្ខារ
កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

វិញ្ញាណំ នាមប្បច្ចយា កង្ខាយតនំ កង្ខាយតនប្បច្ច-
 យា បិ នាមំ កង្ខាយតនប្បច្ចយា ដស្សោ ដស្សប្បច្ចយា បិ
 កង្ខាយតនំ ដស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា បិ
 ដស្សោ វេទនាបច្ចយា តណ្ហា តណ្ហាបច្ចយា បិ
 វេទនា តណ្ហាបច្ចយា ឧចានានំ ឧចានានប្បច្ចយា បិ
 តណ្ហា ឧចានានប្បច្ចយា ករោ ករៈប្បច្ចយា ជាតិ
 ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឃ្លីមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[៣៣] អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ សង្ខារប្ប-
 ច្ចយា បិ អវិជ្ជា សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញា-
 ណាប្បច្ចយា បិ សង្ខារោ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមំ
 នាមប្បច្ចយា បិ វិញ្ញាណំ នាមប្បច្ចយា ដស្សោ
 ដស្សប្បច្ចយា បិ នាមំ ដស្សប្បច្ចយា វេទនា
 វេទនាបច្ចយា បិ ដស្សោ វេទនាបច្ចយា តណ្ហា
 តណ្ហាបច្ចយា បិ វេទនា តណ្ហាបច្ចយា ឧចានានំ

អភិធម្មបិដក វិវាដ

វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន
 ព្រោះនាមជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ ផស្សៈ
 កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះ
 ផស្សៈ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើត
 មាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ
 វេទនា កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះ
 តណ្ហាជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ភព្វ កើត
 មាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភព្វជាបច្ច័យ ជរា
 និម្មយៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកង
 ទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៣៣] សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ អវិជ្ជា កើតមាន
 ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ សង្ខារ
 កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ
 វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះនាមជា
 បច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈ
 ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះ
 វេទនាជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ឧបាទាន កើតមាន

បច្ចយាការវិក្កេ អភិម្មមាគីកា

ឧទានានប្បច្ចយាបិ តណ្ហា ឧទានានប្បច្ចយា ករោ
 កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស
 កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

(៣៤) អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ សង្ខារប្បច្ចយាបិ
 អវិជ្ជា សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយាបិ
 សង្ខារោ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា ធាម្រូបំ ធាម្រូបប្បច្ចយាបិ
 វិញ្ញាណំ ធាម្រូបប្បច្ចយា ឆដ្ឋាយតនំ ឆដ្ឋាយតនប្ប-
 ច្ចយាបិ ធាម្រូបំ ឆដ្ឋាយតនប្បច្ចយា ជសេណ ជស្ស-
 ប្បច្ចយាបិ ឆដ្ឋាយតនំ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទ-
 នាបច្ចយាបិ ជសេណ វេទនាបច្ចយា តណ្ហា តណ្ហា-
 បច្ចយាបិ វេទនា តណ្ហាបច្ចយា ឧទានានំ ឧទា-
 នានប្បច្ចយាបិ តណ្ហា ឧទានានប្បច្ចយា ករោ កវ-
 ប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស
 កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

បច្ច័យការវិវត្ត អភិធម្មមាតិកា

ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ភព
កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ
ជកនិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង
នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(៣៤) សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ អវិជ្ជា កើតមាន
ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ សង្ខារ
កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ នាមនិងរូប កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណ
ជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ អាយតនៈទី
៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ នាមនិងរូបកើតមាន ព្រោះ
អាយតនៈទី៦ ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី៦ ជាបច្ច័យ
អាយតនៈទី៦ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះ
ផស្សៈ ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តណ្ហា
កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ
ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះឧបា-
ទានជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន
ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជកនិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជា
ទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

(៣៥) អវិជ្ជាបច្ចុយា សម្មារោ សម្មារប្បច្ចុយា បិ
អវិជ្ជា សម្មារប្បច្ចុយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បច្ចុយា បិ
សម្មារោ វិញ្ញាណាប្បច្ចុយា ជាមរ្យមំ ជាមរ្យបប្បច្ចុ-
យា បិ វិញ្ញាណំ ជាមរ្យបប្បច្ចុយា សន្យាយតនំ សន្យា-
យតនប្បច្ចុយា បិ ជាមរ្យមំ សន្យាយតនប្បច្ចុយា
ដស្សោ ដស្សប្បច្ចុយា បិ សន្យាយតនំ ដស្សប្បច្ចុ-
យា វេទនា វេទនាបច្ចុយា បិ ដស្សោ វេទនាបច្ចុយា
តណ្ហា តណ្ហាបច្ចុយា បិ វេទនា តណ្ហាបច្ចុយា ឧបា-
នា ឧបាទានប្បច្ចុយា បិ តណ្ហា ឧបាទានប្បច្ចុយា
ករោ កវប្បច្ចុយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចុយា ជរាមរណំ
ឯវមេតស្ស តេវលស្ស ទុក្ខត្រាស្ស សមុទយោ
ហោតិ ។

អញ្ញមញ្ញបត្តកំ ។

(៣៦) សម្មារប្បច្ចុយា អវិជ្ជា ។ បេ ។ វិញ្ញាណា-
ប្បច្ចុយា អវិជ្ជា ។ បេ ។ ជាមប្បច្ចុយា អវិជ្ជា
។ បេ ។ ធម្មាយតនប្បច្ចុយា អវិជ្ជា ។ បេ ។

អភិធម្មប្បដិក វិភង្គ

(៣៥) សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ នាមនិងរូប កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណ ជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ អាយតនៈ ៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ នាមនិងរូប កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ អាយតនៈ ៦ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈ ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះ វេទនាជាបច្ច័យ វេទនាកើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ឧបាទាន កើត មាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ភពកើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជពនិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកង ទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

ចប់ អញ្ញមញ្ញបត្តក្កៈ ។

(៣៦) អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បេ ។ អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។ បេ ។ អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះនាមជា បច្ច័យ ។ បេ ។ អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ ។ បេ ។

បច្ចយាការវិកង្កេ អកុសលនិទ្ទេសោ

ជស្សប្បច្ចយា អវិជ្ជា ។ បេ ។ វេទនាបច្ចយា អវិជ្ជា
 ។ បេ ។ តណ្ហាបច្ចយា អវិជ្ជា ។ បេ ។ ឧចានានប្បច្ចយា
 អវិជ្ជា ។ បេ ។ អវិជ្ជាបច្ចយា សម្ពារោ សម្ពារប្បច្ចយា
 វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា ធាមរូបំ ធាមរូបប្បច្ចយា
 សឡាយតនំ សឡាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្ស-
 ប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា តណ្ហា តណ្ហាបច្ចយា
 ឧចានានំ ឧចានានប្បច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ
 ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

មាតិកា ។

(៣៧) កតមេ ធម្មា អកុសលា ។ យស្មី សមយេ
 អកុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ សោមនស្សសហគតំ
 ទិដ្ឋិកតសម្បយុត្តំ រូចារម្មណំ វា សន្តារម្មណំ វា កត្វា-
 រម្មណំ វា រសារម្មណំ វា ដោដ្ឋញ្ញារម្មណំ វា ធម្មារម្មណំ
 វា យំ យំ វា បនារត្ត តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា
 សម្ពារោ សម្ពារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា

បច្ចយាការីវង្គ អកុសលនិទ្ទេស

អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បេ ។ អវិជ្ជា កើតមាន
 ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។ បេ ។ អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ
 ។ បេ ។ អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ។ បេ ។ សង្ខារ
 កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជា
 បច្ច័យ នាមនិរូប កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈ៦ កើត
 មាន ព្រោះនាមនិរូបជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ៦
 ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន
 ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភត
 កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភតជាបច្ច័យ
 ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង
 នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

ចប់ មាតិកា ។

(៣៧) ធម៌ទាំងឡាយ ជាអកុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុង
 សម័យណា អកុសលបិត្ត ដែលប្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រកបដោយ
 ទិដ្ឋិ មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី មានសម្លេងជាអារម្មណ៍ក្តី មានក្លិនជាអារម្មណ៍
 ក្តី មានរសជាអារម្មណ៍ក្តី មានផ្សព្វជាអារម្មណ៍ក្តី មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី
 ឬក៏ប្រាព្វនូវអារម្មណ៍ណាៗហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ
 កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ

អភិធម្មបិដកេ វិកត្តោ

នាមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា
សស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាប្បច្ចយា តណ្ហា
តណ្ហាប្បច្ចយា ឧទានំ ឧទានាប្បច្ចយា ករោ ករ-
ប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវេទស្ស
កោលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[៣៨] តត្ថ កតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាលំ
អនុស្សនំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលង្គំ មោហោ អកុសល-
មូលំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។

[៣៩] តត្ថ កតមោ អវិជ្ជាប្បច្ចយា សង្ខារេ ។
យា ចេតនា សញ្ចេតនា សញ្ចេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ
អវិជ្ជាប្បច្ចយា សង្ខារេ ។

[៤០] តត្ថ កតមំ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាលំ ។
យំ ចិត្តំ មេតា មាទសំ ហទយំ បណ្ណំ មេតា
មនាយតនំ មនិជ្ឈយំ វិញ្ញាលំ វិញ្ញាណក្ខន្ធនោ
តជ្ជា មេតាវិញ្ញាណាតុ ឥទំ វុច្ចតិ សង្ខារប្បច្ចយា
វិញ្ញាលំ ។

អធិធម្មប្បដិក វិក្កង្គ

នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ រោយតនៈទី ៦ កើតមាន
 ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ
 វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនា
 ជាបច្ច័យ ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន
 ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជកនិង
 មរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខ
 ទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៣៨] បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។
 ការមិនដឹង មិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈជាអកុសលមូល
 ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។

[៣៩] បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជា
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវ
 អារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។

[៤០] បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារ
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្តៈ សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា
 ហឫទៈ ធម្មជាតិដ៏ផ្លូវផង (គឺកវីន្តចិត្ត) ហៅថាមនោ មនោយតនៈ មន្ត្រីន្ត្រី
 វិញ្ញាណ វិញ្ញាណក្ខន្ធ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ
 ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។

បច្ចយាការវិកង្គេ អកុសលនិទ្ទេសោ

[២០] តត្ថ កតមំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ ។
 វេទនាខន្ធោ សត្វាខន្ធោ សម្ព័រត្តាខន្ធោ ឥទំ វុច្ចតិ
 វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ ។

[២២] តត្ថ កតមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មាយ-
 តនំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ហធម៌ បណ្ណារំ
 មនោ មនាយតនំ មនិន្ទ្រយំ វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណត្តាខន្ធោ
 តជ្ជា មនោវិញ្ញាណនាតុ ឥទំ វុច្ចតិ នាមប្បច្ចយា
 ធម្មាយតនំ ។

[២៣] តត្ថ កតមោ ធម្មាយតនប្បច្ចយា
 ជស្សោ ។ យោ ជស្សោ ដុសនា សម្ពុសនា
 សម្ពុសិតតំ អយំ វុច្ចតិ ធម្មាយតនប្បច្ចយា
 ជស្សោ ។

[២៤] តត្ថ កតមា ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ។
 យំ ចេតសិកំ សាតំ ចេតសិកំ សុខំ ចេតា-
 សម្ពុស្សនំ សាតំ សុខំ វេទយតំ ចេតាសម្ពុស្ស-
 នា សាតា សុខា វេទនា អយំ វុច្ចតិ ជស្សប្បច្ចយា
 វេទនា ។

បច្ច័យការវិវត្ត អកុសលនិរុទ្ទេស

[៤១] បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ នាម កើតមាន ព្រោះ
វិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារ-
ក្ខន្ធ នេះហៅថា នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។

[៤២] បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន
ព្រោះនាមជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្តៈ សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
ប្រាថ្នា ហឫទ័យ ធម្មជាតិដ៏ផ្លូវផ្សេង (គឺកវីន្តចិត្ត) ហៅថា មនាយតនៈ មនិ-
ត្រ័យ វិញ្ញាណ វិញ្ញាណក្ខន្ធ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណ
នោះ ណា នេះហៅថា អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។

[៤៣] បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះ
អាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ផស្សៈ ការពាល់ត្រូវ ការ
ប៉ះពាល់ ការទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅថា ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះ
អាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ ។

[៤៤] បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជា
បច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីឆ្ងល់ច្រឡំ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តី
សុខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ដ៏ឆ្ងល់ច្រឡំ ជាសុខ ដែល
កើតអំពីចេតនាសម្ព័ន្ធស្ស វេទនា ដ៏ឆ្ងល់ច្រឡំ ជាសុខ ដែលកើតអំពីចេ-
តនាសម្ព័ន្ធស្ស ណា នេះហៅថា វេទនាកើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[២៥] តត្ថ កតតមា វេទនាបច្ចុយា តណ្ហា ។
 យោ រាគា សារាគា អនុនយោ អនុរោគោ នន្ទ្រ
 នន្ទ្ររាគោ ចិត្តស្ស សារាគោ អយំ វុច្ចតិ វេទនា-
 បច្ចុយា តណ្ហា ។

[២៦] តត្ថ កតមំ តណ្ហាបច្ចុយា ឧបាទានំ ។
 យា ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋិតតំ ។ បេ ។ តិត្តាយតនំ វិបរិយេ-
 សត្តាហោ ឥទំ វុច្ចតិ តណ្ហាបច្ចុយា ឧបាទានំ ។

[២៧] តត្ថ កតតមា ឧបាទានប្បច្ចុយា ករោ ។
 វេបេត្វា ឧបាទានំ វេទនាខន្ធោ សញ្ញាខន្ធោ សម្មា-
 រក្ខន្ធោ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ អយំ វុច្ចតិ ឧបាទាន-
 ប្បច្ចុយា ករោ ។

[២៨] តត្ថ កតតមា កវប្បច្ចុយា ជាតិ ។
 យា តេសំ ធម្មានំ ជាតិ សញ្ញាតិ និព្វតិ អភិនិព្វតិ
 ចាតុការោ អយំ វុច្ចតិ កវប្បច្ចុយា ជាតិ ។

អភិធម្មបដិក វិភង្គ

[៤៥] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនា
ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ តម្រេក តម្រេកខ្លាំង ការត្រេកអរ ការ
ក្អួចកាន់ ការរីករាយ ការស្រើបស្រាល តម្រេកដ៏ខ្លាំង ណា នៃចិត្ត
នេះហៅថា តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។

[៤៦] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះ
តណ្ហាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ទិដ្ឋិ ដំណើរគឺទិដ្ឋិ ។ បេ ។ លទ្ធិ
ដូចជាកំពង់គឺទិដ្ឋិ ការប្រកាន់ក្នុងការវិស្វនិរកខុស ណា នេះហៅថា
ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ។

[៤៧] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ភព កើតមាន ព្រោះឧបា-
ទានជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន្ធ
វិញ្ញាណកុន្ធ វៀរវែលងតែឧបាទានចេញ នេះហៅថា ភព កើតមាន
ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ។

[៤៨] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភព
ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ការកើត ការកើតព្រម ការផ្តួចផ្តើម ការ
កើតចំពោះ ការកើតប្រាកដ ណា នៃធម៌ទាំងឡាយនោះ នេះហៅថា
ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ។

បច្ចយាការីវិក្កុ អកុសលនិទ្ទេស

[២៩] តត្ថ តតមំ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ។
 អត្ថំ ជរា អត្ថំ មរណំ ។ តត្ថ តតមា ជរា ។
 យា តេសំ ធម្មានំ ជរា ជីវណតា អាយុនោ សំ-
 ហានិ អយំ វុច្ចតិ ជរា ។ តត្ថ តតមំ មរណំ ។
 យោ តេសំ ធម្មានំ ឡយោ វាយោ កេនា បរិ-
 កេនា អនិច្ចតា អន្តរាជានំ ឥទំ វុច្ចតិ មរណំ ។
 ឥតិ អយញ្ច ជរា ឥទញ្ច មរណំ ឥទំ វុច្ចតិ
 ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ។

[៣០] ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតីតិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខ-
 ក្ខន្ធស្ស សង្កតិ ហោតិ សមាគមោ ហោតិ
 សមោជានំ ហោតិ ចាតុកាកោ ហោតិ តេន វុច្ចតិ
 ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតីតិ ។

[៣១] តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារេ ស-
 ង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមំ នាមប្បច្ច-
 យា វេស្សា វេស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា តណ្ហា

បច្ចយាការីក្តី អកុសលនិទ្ទេស

(៤៩) បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ដកនិងមរណៈ កើតមាន
 ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ដកក៏មាន មរណៈក៏មាន ។
 បណ្តាដកនិងមរណៈនោះ ដក តើដូចម្តេច ។ ការចាស់គ្រាំគ្រា ការ
 រួញថយទៅនៃអាយុ ណា នៃធម៌ទាំងឡាយនោះ នេះហៅថា ដក ។
 បណ្តាដកនិងមរណៈនោះ មរណៈតើដូចម្តេច ។ ការអស់ទៅ ការសូន្យ
 ទៅ ការបែកធ្លាយ ការបែកខ្ចាត់ខ្ចាយ ការមិនទៀង ការបាត់បង់
 ណា នៃធម៌ទាំងឡាយនោះ នេះហៅថា មរណៈ ។ ដកនេះផង
 មរណៈនេះផង នេះហៅថា ដកនិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជា
 បច្ច័យ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

(៥០) ត្រង់ពាក្យថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺
 រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ គឺការជួបជុំ ការមូលមក ការប្រជុំចុះ
 ការកើតប្រាកដ នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺
 រមែងមានដោយអាការយ៉ាងនេះ
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបលោកពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខ
 ទាំងអស់⁺
 រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(៥១) កងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
 វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះ
 វិញ្ញាណជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ វេទនា កើត
 មាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ ឧបាទានប្បច្ចយា កកេ កក-
ប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជនបរណំ ឯវេមេតស្ស
កេវលស្ស ឱត្តុត្តុន្ធស្ស សប្បនយោ ហោតិ ។

(៤២) តត្ថ កកមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
អនុស្សនំ ។ បេ។ អវិជ្ជាលង្គី មោហោ អកុសល-
មូលំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កកមា អវិ-
ជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ ។ យា ចេតនា សញ្ចេតនា
សញ្ចេតយិតត្ថំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខា-
រោ ។ តត្ថ កកមំ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។
យំ ចិត្តំ មនោ មានសំ ។ បេ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញា-
ណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។ តត្ថ
កកមំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា ធាមំ ។ វេទនាខន្ធា
សញ្ញាខន្ធា សង្ខារក្ខន្ធា ឥទំ វុច្ចតិ វិញ្ញាណប្ប-
ច្ចយា ធាមំ ។ ធាមប្បច្ចយា ជស្សនតិ តត្ថ កកមំ
ធាមំ ។ វេបេត្វា ជស្សំ វេទនាខន្ធា សញ្ញាខន្ធា
សង្ខារក្ខន្ធា វិញ្ញាណក្ខន្ធា ឥទំ វុច្ចតិ ធាមំ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទាន
ជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជវនិវរណៈ កើតមាន
ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាតិកើតឡើងនៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន
ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(៥២) បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។ ការ
មិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះ គឺអវិជ្ជា មោហៈ ជាអកុសល-
មូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ សង្ខារ
កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ
ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន
ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើត
មាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្តៈ សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍
សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណ
នោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។
បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើ
ដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្ខន្ធ នេះហៅថា នាម កើត
មាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។ អធិប្បាយត្រង់ពាក្យថា ផស្សៈ កើត
មាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។ ចុះបណ្តាធម៌ទាំងនោះ នាម តើដូចម្តេច ។

បច្ចយាការីកង្កែ អកុសលនិរុទ្ទេសោ

តត្ថ តតតេហ ជាមប្បច្ចយា ដស្សោ ។ យោ
 ដស្សោ ដុស្សនា សម្មស្សនា សម្មសិទ្ធិតំ អយំ វុច្ចតិ
 ជាមប្បច្ចយា ដស្សោ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស
 កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ ។

(៥៣) តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ
 សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា ធាមរូបំ
 ធាមរូបប្បច្ចយា ឆដ្ឋាយតនំ ឆដ្ឋាយតនប្បច្ចយា
 ដស្សោ ដស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា តណ្ហា
 តណ្ហាបច្ចយា ឧទានានំ ឧទានានប្បច្ចយា ករោ
 កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស
 កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី ។

(៥៤) តត្ថ តតតេហ អវិជ្ជា ។ អយំ អញ្ញាណំ
 អនុស្សនំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលង្គំ មោហោ អកុសលមូលំ

បច្ច័យការវិវត្ត អកុសលនិទ្ទេស

វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន្ធ វិញ្ញាណកុន្ធ លើកលែងតែផស្សៈ
 ចេញ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ ផស្សៈ កើត
 មាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ផស្សៈការពាល់ត្រូវ ការប៉ះ
 ពាល់ ការទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅថា ផស្សៈកើតមាន ព្រោះនាម
 ជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបលោកហៅថា ហេតុជាទី
 កើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(៥៣) ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
 វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាមនិងរូប កើតមាន ព្រោះ
 វិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ
 ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះ
 ផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទាន
 កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ
 ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះ
 ជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន
 ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(៥៤) បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។ ការ
 មិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ ជាអកុសលមូល

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតតោ អវិជ្ជាបច្ចយា សម្មា-
 រោ ។ យា ចេតនា សញ្ញាតនា សញ្ញាតយិតតំ អយំ
 វុច្ចតិ អវិជ្ជាបច្ចយា សម្មារោ ។ តត្ថ កតតមំ សម្មារប្ប-
 ច្ចយា វិញ្ញាណំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា
 មនោវិញ្ញាណាតតុ ឥទំ វុច្ចតិ សម្មារប្បច្ចយា វិញ្ញា-
 ណំ ។ តត្ថ កតតមំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមរូបំ ។ អត្ថ
 នាមំ អត្ថ រូបំ ។ តត្ថ កតតមំ នាមំ ។ វេទនាខន្ធា
 សញ្ញាខន្ធា សម្មារក្ខន្ធា ឥទំ វុច្ចតិ នាមំ ។ តត្ថ
 កតតមំ រូបំ ។ ចក្ខាយតនស្ស ឧបចយោ សា-
 តាយតនស្ស ឧបចយោ យានាយតនស្ស ឧបច-
 យោ ជីវាយតនស្ស ឧបចយោ កាយាយតនស្ស
 ឧបចយោ យំ វា បនញ្ញម្បិ អត្ថ រូបំ ចិត្តជំ ចិត្ត-
 ហេតុកំ ចិត្តសមុដ្ឋានំ ឥទំ វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ ឥទញ្ច
 នាមំ ឥទញ្ច រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា
 នាមរូបំ ។ នាមរូបប្បច្ចយា ធម្មាយតនន្តិ អត្ថ នាមំ

អភិធម្មបំណង វិភង្គ

ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្តៈ សេចក្តីដឹង អារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើត អំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារ ជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ នាមនិងរូប កើតមាន ព្រោះ វិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។ បណ្តានាម និងរូបទាំងនោះ នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្ខន្ធ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តានាមនិងរូបទាំងនោះ រូប តើដូចម្តេច ។ ការសន្សំនៃចក្ខុយានៈ ការសន្សំនៃសោតាយានៈ ការសន្សំនៃឃា- នាយានៈ ការសន្សំនៃជីវ្ហយានៈ ការសន្សំនៃកាយាយានៈ ឬក៏រូប ដទៃណា ដែលកើតអំពីចិត្ត មានចិត្តជាហេតុ មានចិត្តជាសមុជ្ជាន នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះផង នេះហៅថា នាមនិងរូប កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ដោយប្រការដូច្នេះ ។ អធិប្បាយត្រង់ ពាក្យថា អាយតនៈទី៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ នាមក៏មាន

បច្ចយាការវិក្កេ អកុសលនិទ្ទេសោ

អត្ថំ រូបំ ។ តត្ថ កកតមំ នាមំ ។ វេទនា ឧទ្ទោ សញ្ញា-
 ឧទ្ទោ សម្ព័ន្ធវត្ថុឧទ្ទោ ឥទំ វុច្ឆតិ នាមំ ។ តត្ថ កកតមំ
 រូបំ ។ យំ រូបំ ធិស្សយ មនោវិញ្ញាណាធាតុ វត្ថុតិ
 ឥទំ វុច្ឆតិ រូបំ ។ ឥតិ ឥទ្ធកា នាមំ ឥទ្ធកា រូបំ ឥទំ វុច្ឆតិ
 នាមរូបំ ។ តត្ថ កកតមំ នាមរូបប្បដ្ឋយា ធម្មាយត-
 នំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តដ្ឋា មនោ-
 វិញ្ញាណាធាតុ ឥទំ វុច្ឆតិ នាមរូបប្បដ្ឋយា ធម្មាយតនំ ។
 តត្ថ កកតមោ ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា ជស្សោ ។ យោ
 ជស្សោ ជុស្សនា សម្មសនា សម្មសិទ្ធតំ អយំ វុច្ឆតិ
 ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា ជស្សោ ។ បេ ។ តេន វុច្ឆតិ
 ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតីតិ ។

(៥៥) តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបដ្ឋយា សម្ពាហេ
 សម្ពាហប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បដ្ឋយា នាមរូបំ
 នាមរូបប្បដ្ឋយា សឡាយតនំ សឡាយតនប្បដ្ឋយា
 ជស្សោ ជស្សប្បដ្ឋយា វេទនា វេទនាបដ្ឋយា តណ្ហា

បច្ច័យការវិវត្ត អកុសលនិរុទ្ទេស

រូបក៏មាន ។ បណ្តានាម និង រូបនោះ នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ
សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន្ធ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តានាមនិងរូបនោះ
រូប តើដូចម្តេច ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ប្រព្រឹត្តទៅ ព្រោះអាស្រ័យ
នូវរូបណា នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះឯង រូបនេះឯង នេះហៅ
ថា នាមនិងរូប ។ បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន
ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្តៈ សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍
សេចក្តីប្រាថ្នា ។ ចេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ
ណា នេះហៅថា អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ។
បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជា
បច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ផស្សៈ ការពាល់ត្រូវ ការប៉ះពាល់ ការទង្គិកទង្គិច
ណា នេះហៅថា ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ ។ ចេ ។
ព្រោះហេតុនោះ ទើបលោកថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំង
អស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(៥៥) កងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាមនិងរូប កើតមាន ព្រោះ
វិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈ ៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ
ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន
ព្រោះផស្សៈ ជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ

អភិធម្មប្បដិកេ វិរុដ្តោ

តណ្ហាបច្ចុយា ឧបាទានំ ឧបាទានប្បច្ចុយា ករោ
 កវប្បច្ចុយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចុយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស
 កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សប្បទាយោ ហោតិ ។

[៥៦] តត្ថ កតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
 អនុស្សនំ ។ បេ។ អវិជ្ជាលង្ក័រំ មោហោ អកុសល-
 ម្បលំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតមា អវិជ្ជា-
 បច្ចុយា សម្មារោ ។ យា ចេតនា សញ្ញេតនា
 សញ្ញេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជាបច្ចុយា សម្មារោ ។
 តត្ថ កតមំ សម្មារប្បច្ចុយា វិញ្ញាណំ ។ យំ
 ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណា-
 ធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ សម្មារប្បច្ចុយា វិញ្ញាណំ ។ តត្ថ
 កតមំ វិញ្ញាណប្បច្ចុយា នាមរូបំ ។ អត្ថំ នាមំ
 អត្ថំ រូបំ ។ តត្ថ កតមំ នាមំ ។ វេទនាឧដ្ឋោ
 សញ្ញាឧដ្ឋោ សម្មារក្ខេដ្ឋោ ឥទំ វុច្ចតិ នាមំ ។ តត្ថ
 កតមំ រូបំ ។ ចក្ខាយតនស្ស ឧបបាយោ ។ បេ ។

អភិធម្មបដិក វិភង្គ

ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទាន
ជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិវរណៈ កើត
មាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ⁺
រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(៥៦) បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។ ការ
មិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ ជាអកុសល-
មូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ
សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ
ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន
ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន
ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្តៈ សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ នេះហៅ
ថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំង
នោះ នាមនិងរូប កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។ បណ្តានាមនិងរូបទាំងនោះ នាម តើដូចម្តេច ។
វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន្ធ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តានាម
និងរូបទាំងនោះ រូប តើដូចម្តេច ។ ការសន្សំនៃចក្ខុយានៈ ។ បេ ។

បច្ចយាការវិភង្គេ អកុសលនិទ្ទេសោ

កាយាយតនស្ស ឧបថយោ យំ វា បនព្វាម្បិ
 អត្ថំ រូបំ ចិត្តនំ ចិត្តហេតុកំ ចិត្តសមុដ្ឋានំ
 ឥទំ វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ ឥទញ្ច នាមំ
 ឥទញ្ច រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ វិញ្ញាណប្បដ្ឋយា នាម-
 រូបំ ។ នាមរូបប្បដ្ឋយា សឡាយតនន្តិ អត្ថំ នាមំ
 អត្ថំ រូបំ ។ តត្ថ កតមំ នាមំ ។ វេទនាខន្ធោ
 សញ្ញាខន្ធោ សម្ពាវត្តន្ធោ ឥទំ វុច្ចតិ នាមំ ។
 តត្ថ កតមំ រូបំ ។ ចត្តារោ ច បហាភូតា
 យញ្ច រូបំ និស្សាយ បនោវិញ្ញាណាតុ វត្ថុតិ
 ឥទំ វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ ឥទញ្ច នាមំ ឥទញ្ច
 រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ នាមរូបំ ។ តត្ថ កតមំ នាម-
 រូបប្បដ្ឋយា សឡាយតនំ ។ ចក្ខាយតនំ សោតា-
 យតនំ យានាយតនំ ជីវ្ហាយតនំ កាយាយតនំ ប-
 នាយតនំ ឥទំ វុច្ចតិ នាមរូបប្បដ្ឋយា សឡាយត-
 នំ ។ តត្ថ កតមោ សឡាយតនប្បដ្ឋយា ជស្សោ ។
 យោ ជស្សោ ធម្មសនា សម្មសនា សម្មសីតត្ថំ
 អយំ វុច្ចតិ សឡាយតនប្បដ្ឋយា ជស្សោ ។ បេ ។

បច្ច្យាបាលវិវត្ត អកុសលនិទ្ទេស

ការសន្សំនៃកាយាយតនៈ ឬក៏រូបដទៃណា ដែលកើតអំពីចិត្ត មានចិត្ត
 ជាហេតុ មានចិត្តជាសមុជ្ជន នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង
 រូបនេះផង នេះហៅថា នាមនិងរូប កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជា
 បច្ច្ច័យ ដោយប្រការដូច្នេះ ។ អធិប្បាយត្រង់ពាក្យថា អាយតនៈ ៦
 កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ។ នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។
 បណ្តានាមនិងរូបនោះ នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ
 សង្ខារកុន្ធ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តានាមនិងរូបទាំងនោះ រូប
 តើដូចម្តេច ។ មហាក្ខតរូបទាំង ៤ ក្តី មនោវិញ្ញាណធាតុ ប្រព្រឹត្ត
 ទៅ ព្រោះអាស្រ័យនូវរូបណាក្តី នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង
 រូបនេះផង នេះហៅថា នាមនិងរូប ដោយប្រការដូច្នេះ ។ បណ្តា
 បច្ច្យាបាលទាំងនោះ អាយតនៈ ៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ
 តើដូចម្តេច ។ ចក្ខុយតនៈ ១ សោតាយតនៈ ១ ឃានាយតនៈ ១
 ជីវ្ហាយតនៈ ១ កាយាយតនៈ ១ មនាយតនៈ ១ នេះហៅថា អាយតនៈ
 ៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច្យាបាលទាំងនោះ
 ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះសឡាយតនៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
 ផស្សៈ ការពាល់ត្រូវ ការប៉ះពាល់ ការទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅ
 ថា ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះ អាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ ។ បេ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

តេន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
សមុទយោ ហោតិ ។

បច្ចយចក្កំ ។

[៥៧] តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារេ។
អវិជ្ជាហេតុកោ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សង្ខារ-
ហេតុកំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ វិញ្ញាណហេតុកំ
នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ នាមហេតុកំ ធម្មាយតន-
ប្បច្ចយា ជស្សោ ធម្មាយតនហេតុកោ ជស្សប្បច្ចយា
វេទនា ជស្សហេតុកោ វេទនាបច្ចយា តណ្ហា វេទនា-
ហេតុកោ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ តណ្ហាហេតុកំ
ឧបាទានប្បច្ចយា ភវេ ភវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិ-
ប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខ-
ក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[៥៨] តត្ថ កតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
អនុស្សនំ ។ បេ។ អវិជ្ជាលង្កិ មោហោ អកុសល-
មូលំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតមា
អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារេ អវិជ្ជាហេតុកោ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ

ព្រោះហេតុនោះ ទើបលោកពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខ
ទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

ចប់ បច្ច័យចតុត្ថ ។

[៥៧] ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារមានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន
ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណមានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
សង្ខារជាបច្ច័យ នាមមានវិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណ
ជាបច្ច័យ កាយតនៈទី ៦ មាននាមជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមជា
បច្ច័យ ផស្សៈមានកាយតនៈទី ៦ ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះកាយតនៈ
ទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនាមានផស្សៈជាហេតុ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជា
បច្ច័យ តណ្ហាមានវេទនាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ
ឧបាទានមានតណ្ហាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព្វ កើត
មាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភព្វជាបច្ច័យ ជរា
និងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកង
ទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៥៨] បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។ ការ
មិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ ជាអកុសល-
មូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ សង្ខារ
មានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។

បច្ចយាការីវិភង្គេ អកុសលនិទ្ទេសោ

យា ចេតនា សញ្ញាតនា សញ្ញាតយិតត្តំ អយំ វុច្ចតិ
 អវិជ្ជាបច្ចយា សម្ពារោ អវិជ្ជាហេតុកោ ។ តត្ថ
 កតមំ សម្ពារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សម្ពារហេតុកំ ។ យំ
 ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណាតត្ថ
 ឥទំ វុច្ចតិ សម្ពារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សម្ពារហេតុកំ ។
 តត្ថ កតមំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ វិញ្ញាណ-
 ហេតុកំ ។ វេទនាឧទ្ធា សញ្ញាឧទ្ធា សម្ពារត្តទ្ធា
 ឥទំ វុច្ចតិ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ វិញ្ញាណហេតុ-
 កំ ។ តត្ថ កតមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ នាម-
 ហេតុកំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា
 មនោវិញ្ញាណាតត្ថ ឥទំ វុច្ចតិ នាមប្បច្ចយា ធម្មា-
 យតនំ នាមហេតុកំ ។ តត្ថ កតមោ ធម្មាយត-
 នប្បច្ចយា ជស្សោ ធម្មាយតនហេតុកោ ។ យោ
 ជស្សោ ធុសនា សម្ពុសនា សម្ពុសិតត្តំ អយំ វុច្ចតិ
 ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ធម្មាយតនហេតុកោ ។

បច្ចយាការវិរុទ្ធ អកុសលនិទ្ទេស

ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅ
 ថា សង្ខារមានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។
 បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណមានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន
 ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍
 សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណ
 នោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណមានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន
 ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ នាមមានវិញ្ញាណ
 ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនា-
 ខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារខន្ធ នេះហៅថា នាមមានវិញ្ញាណជាហេតុ
 កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ
 អាយតនៈទី ៦ មាននាមជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ តើដូច
 ម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោ-
 វិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា អាយតនៈ
 ទី ៦ មាននាមជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច-
 យាការទាំងនោះ ផស្សៈមានអាយតនៈទី ៦ ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
 អាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ផស្សៈ ការពាល់ត្រូវ ការ
 ប៉ះពាល់ ការទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅថា ផស្សៈមានអាយតនៈទី
 ៦ ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

តត្ថ កតតមា ដស្សប្បដ្ឋយា វេទនា ដស្សហេតុកា ។
 យំ ចេតសិកំ សាតំ ចេតសិកំ សុខំ ចេតាស-
 ម្មស្សនំ សាតំ សុខំ វេទយិតំ ចេតាសម្មស្សនា
 សាតា សុខា វេទនា អយំ វុច្ចតិ ដស្សប្បដ្ឋយា
 វេទនា ដស្សហេតុកា ។ តត្ថ កតតមា វេទនា-
 បដ្ឋយា តណ្ហា វេទនាហេតុកា ។ យោ វាតោ
 សាវាតោ ។ បេ ។ ចិត្តស្ស សាវាតោ អយំ វុច្ចតិ
 វេទនាបដ្ឋយា តណ្ហា វេទនាហេតុកា ។ តត្ថ ក-
 តមំ តណ្ហាបដ្ឋយា ឧបាទានំ តណ្ហាហេតុកំ ។ យា
 ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋិកតំ ទិដ្ឋិកហនំ ទិដ្ឋិកត្តារោ ទិដ្ឋិវិស្វកាយិកំ
 ទិដ្ឋិវិប្បន្នតំ ទិដ្ឋិសញ្ញាជនំ តាហោ បដិគ្គាហោ អភិ-
 នវេសោ បរាមាសោ កុម្មតោ មិច្ឆាបថោ មិច្ឆត្តំ
 តិគ្គាយតនំ វិបរិយេសត្តាហោ ឥទំ វុច្ចតិ តណ្ហាប-
 ដ្ឋយា ឧបាទានំ តណ្ហាហេតុកំ ។ បេ ។ តេន វុច្ច-
 តិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទ-
 យោ ហោតីតិ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

បណ្តាបច្ចុយាការទាំងនោះ វេទនាមានផស្សៈជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
 ផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត
 សេចក្តីសុខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលនូវអារម្មណ៍ ជាទីត្រេកអរ
 ជាសុខ កើតអំពីចេតាសម្ព័ស្ស វេទនា ជាទីត្រេកអរ ជាសុខ ដែលកើត
 អំពីចេតាសម្ព័ស្ស ណា នេះហៅថា វេទនាមានផស្សៈជាហេតុ កើត
 មាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចុយាការទាំងនោះ តណ្ហាមាន
 វេទនាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ តម្រេក
 តម្រេកខ្លាំង ។ បេ ។ តម្រេកខ្លាំង ណា នៃចិត្ត នេះហៅថា តណ្ហា
 មានវេទនាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចុ-
 យាការទាំងនោះ ឧបាទានមានតណ្ហាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះតណ្ហា
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ទិដ្ឋិ ដំណើរគឺទិដ្ឋិ ព្រៃស្សាតគឺទិដ្ឋិ
 ផ្លូវឆ្ងាយគឺទិដ្ឋិ ចម្រួលគឺទិដ្ឋិ សេចក្តីញាប់ញ័រគឺទិដ្ឋិ សញ្ញាជនៈគឺទិដ្ឋិ
 ការប្រកាន់ ការប្រកាន់មាំ ការជាប់ចំពាក់ ការស្តារបរវែងល ផ្លូវ
 អាក្រក់ ផ្លូវខុស សភាពខុស លទ្ធិដូចជាកំពង់ ការប្រកាន់ក្នុងការវិស្វន៍
 រកខុស ណា នេះហៅថា ឧបាទាន មានតណ្ហាជាហេតុ កើតមាន
 ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបលោកពោល
 ថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ វេមិនមាន ដោយ
 អាការយ៉ាងនេះ ។

បច្ចយាការវិក្កេ អកុសលនិទ្ទេសោ

[៥៧] តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ
 អវិជ្ជាហេតុកោ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សង្ខារហេ-
 តុកំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ វិញ្ញាណហេតុកំ នាមប្ប-
 ច្ចយា ជស្សោ នាមហេតុកោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា
 ជស្សហេតុកោ វេទនាបច្ចយា តណ្ហា វេទនាហេតុកោ
 តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ តណ្ហាហេតុកំ ឧបាទានប្ប-
 ច្ចយា ភវេ ភវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ
 ឯវេមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតិ ។

[៦០] តត្ថ កតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
 អទស្សនំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលង្គំ មោហោ អកុសលម្បលំ
 អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតមា អវិជ្ជាបច្ចយា
 សង្ខារោ អវិជ្ជាហេតុកោ ។ យា ចេតនា សញ្ចេតនា
 សញ្ចេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ អ-
 វិជ្ជាហេតុកោ ។ តត្ថ កតមំ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ
 សង្ខារហេតុកំ ។ យំ ចិត្តំ បរោ មាណសំ ។ បេ ។

បច្ចយាការវិវត្ត អកុសលនិទ្ទេស

[៥៩] ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ មានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន
 ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ មានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
 សង្ខារជាបច្ច័យ នាម មានវិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជា
 បច្ច័យ ផស្សៈ មាននាមជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ
 វេទនា មានផស្សៈជាហេតុ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហា
 មានវេទនាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទាន មាន
 តណ្ហាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះ
 ឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិវ័យមរណៈ
 កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺
 រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៦០] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។ ការ
 មិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ ជាអកុសលមូល
 ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារមាន
 អវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា
 ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ
 មានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយា-
 ការទាំងនោះ វិញ្ញាណ មានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជា
 បច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។

អភិធម្មបិដក វិរាដ្ឋោ

តន្ត្រី បរិវារវិញ្ញាណធាតុ ឥទ្ធិ វុច្ឆតិ សម្មាសម្ពុទ្ធយា
 វិញ្ញាណំ សម្មាសម្ពុទ្ធាតុ ។ តត្ថ កតមំ វិញ្ញាណប្ប-
 ច្ឆយា នាមំ វិញ្ញាណាហតុកំ ។ វេទនាខន្ធោ សញ្ញា-
 ខន្ធោ សម្មាសម្ពុទ្ធាតុ ឥទ្ធិ វុច្ឆតិ វិញ្ញាណប្បច្ឆយា នាមំ
 វិញ្ញាណាហតុកំ ។ នាមប្បច្ឆយា ដស្សោ នាមហតុ-
 កោតិ តត្ថ កតមំ នាមំ ។ វេយ្យា ដស្សំ វេ-
 ទនាខន្ធោ សញ្ញាខន្ធោ សម្មាសម្ពុទ្ធាតុ វិញ្ញាណាតុក្កោ
 ឥទ្ធិ វុច្ឆតិ នាមំ ។ តត្ថ កតមោ នាមប្បច្ឆយា
 ដស្សោ នាមហតុកោ ។ យោ ដស្សោ ធម្មសនា
 សម្មសនា សម្មសីតតំ អយំ វុច្ឆតិ នាមប្បច្ឆយា
 ដស្សោ នាមហតុកោ ។ បេ។ តេន វុច្ឆតិ ឯវេម-
 តស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ ។

(៦១) តស្មី សមយេ អភិជ្ជាបច្ឆយា សម្មាសម្ពុទ្ធាតុ
 អភិជ្ជាហតុកោ សម្មាសម្ពុទ្ធយា វិញ្ញាណំ សម្មាស-
 ម្ពុទ្ធាតុ វិញ្ញាណប្បច្ឆយា នាមរូបំ វិញ្ញាណាហតុ-
 កំ នាមរូបប្បច្ឆយា ធម្មាយតនំ នាមរូបហតុកំ

អភិធម្មប្បដិក វិភង្គ

មនោវិញ្ញាណជាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណ
មានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ បណ្តាបច្ច័យ-
ការទាំងនោះ នាម មានវិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណ
ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន្ធ នេះ
ហៅថា នាមមានវិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។
អធិប្បាយត្រង់ពាក្យថា ផស្សៈ មាននាមជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
នាមជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ នាម តើដូចម្តេច ។
វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន្ធ វិញ្ញាណកុន្ធ លើកលែងតែផស្សៈ
ចេញ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ ផស្សៈមាន
នាមជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ផស្សៈ
ការពាល់ត្រូវ ការប៉ះពាល់ ការទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅថា ផស្សៈ
មាននាមជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។ ព្រោះហេតុនោះ
ទើបលោកពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែង
មាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៦១] កងសម័យនោះ សង្ខារមានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន
ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណមានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន ព្រោះសង្ខារ
ជាបច្ច័យ នាមនិងរូបមានវិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជា
បច្ច័យ អាយតនៈទី៦ មាននាមនិងរូបជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូប

បច្ចយាការីកង្កែ អកុសលនិទ្ទេសោ

នដ្ឋាយតនប្បដ្ឋយា ដស្ស ធម្មាយតនហេតុកោ
 ដស្សប្បដ្ឋយា វេទនា ដស្សហេតុកោ វេទនា-
 បដ្ឋយា តណ្ហា វេទនាហេតុកោ តណ្ហាបដ្ឋយា
 ឧបាទានំ តណ្ហាហេតុកំ ឧបាទានប្បដ្ឋយា ករោ
 កវប្បដ្ឋយា ជាតិ ជាតិប្បដ្ឋយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស
 កោវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[៦២] តត្ថ កតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
 អនិស្សន្ទំ ។ បេ។ អវិជ្ជាលង្កី មោហោ អកុសល-
 មូលំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតមា អវិជ្ជា-
 បដ្ឋយា សង្ខារោ អវិជ្ជាហេតុកោ ។ យា ចេតនា
 សញ្ចេតនា សញ្ចេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជាបដ្ឋយា
 សង្ខារោ អវិជ្ជាហេតុកោ ។ តត្ថ កតមំ សង្ខា-
 រវប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ សង្ខារហេតុកំ ។ យំ ចិត្តំ
 មោហា មាណសំ ។ បេ។ តជ្ជា មោហាវិញ្ញាណាតតុ ឥទ្ធ
 វុច្ចតិ សង្ខារវប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ សង្ខារហេតុកំ ។

បច្ច្យាយាករវិក្កង អកុសលនិទ្ទេស

ជាបច្ច្យាយ ផស្សៈ មានរាយគនៈទី ៦ ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
 រាយគនៈទី ៦ ជាបច្ច្យាយ វេទនាមានផស្សៈជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
 ផស្សៈជាបច្ច្យាយ តណ្ហាមានវេទនាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវេទនាជា
 បច្ច្យាយ ឧបាទានមានតណ្ហាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច្យាយ
 ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច្យាយ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជា
 បច្ច្យាយ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច្យាយ ហេតុជាទី
 កើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៦២] បណ្តាបច្ច្យាយាករទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។
 ការមិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ ជា
 អកុសលមូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ច្យាយាករទាំងនោះ
 សង្ខារមានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច្យាយ តើដូចម្តេច ។
 ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា
 សង្ខារមានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច្យាយ ។ បណ្តា
 បច្ច្យាយាករទាំងនោះ វិញ្ញាណមានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
 សង្ខារជាបច្ច្យាយ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា
 ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅ
 ថា វិញ្ញាណមានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច្យាយ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

តត្ថ កតតមំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមរូបំ វិញ្ញាណា-
 ហេតុកំ ។ អត្ថំ នាមំ អត្ថំ រូបំ ។ តត្ថ កតតមំ
 នាមំ ។ វេទនាខន្ធា សញ្ញាខន្ធា សម្ពារក្ខន្ធា
 ឥទំ វុច្ចតិ នាមំ ។ តត្ថ កតតមំ រូបំ ។ ចក្ខា-
 យតនស្ស ឧបចាយោ ។ បេ ។ កាយាយតនស្ស
 ឧបចាយោ យំ វា បនញ្ញម្បី អត្ថំ រូបំ ចិត្តនំ
 ចិត្តហេតុកំ ចិត្តសម្មជានំ ឥទំ វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ
 ឥទញ្ច នាមំ ឥទញ្ច រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ វិញ្ញាណាប្ប-
 ច្ចយា នាមរូបំ វិញ្ញាណាហេតុកំ ។ នាមរូបប្បច្ចយា
 ធម្មាយតនំ នាមរូបហេតុកន្តំ អត្ថំ នាមំ អត្ថំ រូបំ ។
 តត្ថ កតតមំ នាមំ ។ វេទនាខន្ធា សញ្ញាខន្ធា
 សម្ពារក្ខន្ធា ឥទំ វុច្ចតិ នាមំ ។ តត្ថ កតតមំ
 រូបំ ។ យំ រូបំ និស្សាយ បរោវិញ្ញាណាធាតុ វុត្ថតិ
 ឥទំ វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ ឥទញ្ច នាមំ ឥទញ្ច រូបំ
 ឥទំ វុច្ចតិ នាមរូបំ ។ តត្ថ កតតមំ នាមរូបប្បច្ចយា
 ធម្មាយតនំ នាមរូបហេតុកំ ។ យំ ចិត្តំ មរោ
 មាណសំ ។ បេ ។ តដ្ឋា បរោវិញ្ញាណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ

អភិធម្មបិដក វិវាទ

បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ នាមនិងរូប មានវិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន
 ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។
 បណ្តានាមនិងរូបនោះ នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ
 សង្ខារក្នុង នេះហៅថា នាម ។ បណ្តានាមនិងរូបនោះ រូប តើ
 ដូចម្តេច ។ ការសន្សំ នៃចក្ខុយានៈ ។ បេ ។ ការសន្សំនៃ
 កាយានៈ ឬក៏រូបវិទ្យាណ ដែលកើតអំពីចិត្ត មានចិត្តជាហេតុ មាន
 ចិត្តជាសមុជ្ជាន នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះផង នេះ
 ហៅថា នាមនិងរូប មានវិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជា
 បច្ច័យ ដោយប្រការដូច្នេះ ។ អធិប្បាយត្រង់ពាក្យថា កាយានៈ
 ទី ៦ មាននាមនិងរូបជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ។
 នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។ បណ្តានាមនិងរូបទាំងនោះ នាម តើដូចម្តេច ។
 វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្នុង នេះហៅថា នាម ។ បណ្តានាមនិង
 រូបទាំងនោះ រូប តើដូចម្តេច ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ប្រព្រឹត្តទៅ ព្រោះ
 អាស្រ័យនូវរូប ណា នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះផង នេះ
 ហៅថា នាមនិងរូប ដោយប្រការដូច្នេះ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ
 កាយានៈទី ៦ មាននាមនិងរូបជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជា
 បច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។
 មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា

បច្ចយាការវិក្កេ អកុសលនិទ្ទេសោ

នាមរូបប្បដ្ឋយា ធម្មាយតនំ នាមរូបហេតុកំ ។
 តត្ថ កតតោ ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា ជស្សោ ធម្មាយ-
 តនហេតុកោ ។ យោ ជស្សោ ធម្មសនា សម្មសនា
 សម្មសីតតំ អយំ វុច្ចតិ ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា ជស្សោ
 ធម្មាយតនហេតុកោ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស
 កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ ។

[៦៣] តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សម្មារោ
 អវិជ្ជាហេតុកោ សម្មារប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ សម្មារ-
 ហេតុកំ វិញ្ញាណប្បដ្ឋយា នាមរូបំ វិញ្ញាណហេតុ-
 កំ នាមរូបប្បដ្ឋយា សឡាយតនំ នាមរូបហេតុកំ
 សឡាយតនប្បដ្ឋយា ជស្សោ សឡាយតនហេតុកោ
 ជស្សប្បដ្ឋយា វេទនា ជស្សហេតុកោ វេទនាបច្ចយា
 តណ្ហា វេទនាហេតុកោ តណ្ហាបច្ចយា ឧចាទានំ
 តណ្ហាហេតុកំ ឧចាទានប្បដ្ឋយា ភវេ ភវប្បដ្ឋយា
 ជាតិ ជាតិប្បដ្ឋយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវ-
 លស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី ។

បច្ចយាការវិវត្តិ អកុសលនិរុទ្ទេស

អាយតនៈទី ៦ មាននាមនិរូបជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមនិរូបជា
 បច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ផស្សៈមានអាយតនៈទី ៦ ជាហេតុ
 កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ផស្សៈ ការ
 ពាល់ត្រូវ ការប៉ះពាល់ ការទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅថា ផស្សៈមាន
 អាយតនៈទី ៦ ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ ។ បេ ។
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបលោកពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខ
 ទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៦៣] ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារមានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន
 ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណមានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន ព្រោះសង្ខារ
 ជាបច្ច័យ នាមនិរូប មានវិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណ
 ជាបច្ច័យ អាយតនៈ ៦ មាននាមនិរូបជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាម
 និរូបជាបច្ច័យ ផស្សៈ មានអាយតនៈ ៦ ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
 អាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ វេទនាមានផស្សៈជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
 ផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហាមានវេទនាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវេទនាជា
 បច្ច័យ ឧបាទាន មានតណ្ហាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ
 ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភព
 ជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទី
 កើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

(៦៤) តត្ថ កតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
 អនុស្សនំ ។ បេ។ អវិជ្ជាលង្ក្រំ មោហោ អកុសល-
 មូលំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតមោ អវិជ្ជា-
 បច្ចយា សង្ខារោ អវិជ្ជាហេតុកោ ។ យា ចេតនា
 សញ្ចេតនា សញ្ចេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជាប-
 ច្ចយា សង្ខារោ អវិជ្ជាហេតុកោ ។ តត្ថ កតមំ
 សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សង្ខារហេតុកំ ។ យំ
 ចិត្តំ មនោ មាធសំ ។ បេ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណ-
 ធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សង្ខារ-
 ហេតុកំ ។ តត្ថ កតមំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាម-
 រូបំ វិញ្ញាណហេតុកំ ។ អត្តំ នាមំ អត្តំ រូបំ ។
 តត្ថ កតមំ នាមំ ។ វេទនាឧទ្ធរោ សញ្ញាឧទ្ធរោ
 សង្ខារក្ខន្ធរោ ឥទំ វុច្ចតិ នាមំ ។ តត្ថ កតមំ រូបំ ។
 ចក្ខាយតនស្ស ឧបចាយោ ។ បេ។ កាយាយតនស្ស
 ឧបចាយោ យំ វា បន្តោម្បី អត្តំ រូបំ ចិត្តនំ
 ចិត្តហេតុកំ ចិត្តសមុដ្ឋានំ ឥទំ វុច្ចតិ រូបំ ។
 ឥតិ ឥន្សា នាមំ ឥន្សា រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ

អភិធម្មបិដក វិវាដ

[៦៤] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។
 ការមិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហាៈ ជា
 អកុសលមូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំង
 នោះ សង្ខារមានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើ
 ដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា
 នេះហៅថា សង្ខារមានអវិជ្ជាជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។
 បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ មានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
 សង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
 ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា
 នេះហៅថា វិញ្ញាណមានសង្ខារជាហេតុ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។
 បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ នាមនិងរូប មានវិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន
 ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។
 បណ្តានាមនិងរូបទាំងនោះ នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ
 សង្ខារក្ខន្ធ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តានាមនិងរូបទាំងនោះ រូប តើ
 ដូចម្តេច ។ ការសន្សំ នៃចក្ខុយានៈ ។ បេ ។ ការសន្សំ នៃកាយា-
 យានៈ ឬក៏រូបដទៃណា ដែលកើតអំពីចិត្ត មានចិត្តជាហេតុ មាន
 ចិត្តជាសមុជាន នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះផង នេះហៅថា

បច្ចយាការីវង្គ អកុសលនិទ្ទេសោ

វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមរូបំ វិញ្ញាណាហេតុកំ ។ នាម-
 រូបប្បច្ចយា សន្មាយតនំ នាមរូបហេតុកន្តំ អត្តិ-
 នាមំ អត្តិ រូបំ ។ តត្ថ កតមំ នាមំ ។ វេទនាខន្ធា
 សញ្ញាខន្ធា សម្ពាសក្ខន្ធា ឥទំ វុច្ចតិ នាមំ ។
 តត្ថ កតមំ រូបំ ។ ចត្តារោ ច បរាភូតា យញ្ច
 រូបំ និស្សាយ មនោវិញ្ញាណាតត្ថ វុច្ចតិ ឥទំ
 វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ ឥទញ្ច នាមំ ឥទញ្ច រូបំ ឥទំ
 វុច្ចតិ នាមរូបំ ។ តត្ថ កតមំ នាមរូបប្បច្ចយា
 សន្មាយតនំ នាមរូបហេតុកំ ។ ចក្ខាយតនំ ។ បេ។
 មនាយតនំ ឥទំ វុច្ចតិ នាមរូបប្បច្ចយា សន្មាយ-
 តនំ នាមរូបហេតុកំ ។ តត្ថ កតមោ សន្មាយ-
 តនប្បច្ចយា ដេស្សា សន្មាយតនហេតុកោ ។
 យោ ដេស្សា ធម្មសនា សម្មសនា សម្មសីតត្តំ
 អយំ វុច្ចតិ សន្មាយតនប្បច្ចយា ដេស្សា សន្មាយ-
 តនហេតុកោ ។ បេ។ តេន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស កេ-
 វលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ ។

ហេតុបញ្ញំ ។

បច្ចយាការវិភង្គ អកុសលនិរុទ្ទេស

នាមនិងរូប មានវិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ
 ដោយប្រការដូច្នេះ ។ អធិប្បាយត្រង់ពាក្យថា អាយតនៈ៦ មាននាមនិង
 រូបជាហេតុ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ។ នាមក៏មាន រូបក៏
 មាន ។ បណ្តានាមនិងរូបទាំងនោះ នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ
 សញ្ញាខន្ធ សង្ខារខន្ធ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តានាមនិងរូបទាំងនោះ
 រូប តើដូចម្តេច ។ មហាកូត្ររូបទាំង៤ និងមនោវិញ្ញាណជាតុ ប្រព្រឹត្ត
 ទៅ ព្រោះអាស្រ័យនូវរូបណា នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះ
 ផង នេះហៅថា នាមនិងរូប ដោយប្រការដូច្នេះ ។ បណ្តាបច្ចយា-
 ការទាំងនោះ អាយតនៈ ៦ មាននាមនិងរូបជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
 នាមនិងរូបជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចក្ខុយាតនៈ ។ បេ ។ មនាយ-
 តនៈ នេះហៅថា អាយតនៈ មាននាមនិងរូបជាហេតុ កើតមាន
 ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ផស្សៈមាន
 អាយតនៈ ៦ ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ៦ ជាបច្ច័យ តើដូច
 ម្តេច ។ ផស្សៈ ការពាល់ត្រូវ ការប៉ះពាល់ សេចក្តីទង្គិកទង្គិច ណា
 នេះហៅថា ផស្សៈមានអាយតនៈ៦ ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ
 ៦ ជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ លោកទើបពោលថា ហេតុជា
 ទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

ចប់ ហេតុចតុក្កៈ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[៦៥] តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ
 អវិជ្ជាសម្បយុត្តោ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សង្ខារ-
 សម្បយុត្តំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ វិញ្ញាណសម្បយុត្តំ
 នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ នាមសម្បយុត្តំ ធម្មាយ-
 តនប្បច្ចយា ជស្សោ ធម្មាយតនសម្បយុត្តោ ជស្ស-
 ប្បច្ចយា វេទនា ជស្សសម្បយុត្តោ វេទនាបច្ចយា
 តណ្ហា វេទនាសម្បយុត្តោ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ
 តណ្ហាសម្បយុត្តំ ឧបាទានប្បច្ចយា ភវេ ភវប្ប-
 ច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស
 កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[៦៦] តត្ថ កតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
 អទស្សនំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលង្គំ មោហោ អក្ក-
 សលម្ធងសំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតមោ
 អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ អវិជ្ជាសម្បយុត្តោ ។ យា
 បេតនា សញ្ចេតនា សញ្ចេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ
 អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ អវិជ្ជាសម្បយុត្តោ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[៦៥] ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន
 ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន ព្រោះ
 សង្ខារជាបច្ច័យ នាមប្រកបដោយវិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណ
 ជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ ប្រកបដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាមជា
 បច្ច័យ ផស្សៈប្រកបដោយអាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ
 ទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនាប្រកបដោយផស្សៈ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជា
 បច្ច័យ តណ្ហាប្រកបដោយវេទនា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ
 ឧបាទានប្រកបដោយតណ្ហា កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើត
 មាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ
 ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃ
 កងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៦៦] បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។
 ការមិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ
 ជាអកុសលមូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ច័យការទាំង
 នោះ សង្ខារប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើដូច
 ម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា
 នេះហៅថា សង្ខារប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។

បច្ចយាការវិក្កេ អកុសលនិទ្ទេសោ

តត្ថ កតមំ សម្មាសម្ពុត្តយា វិញ្ញាណំ សម្មាសម្ពុ-
 យុត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មានសំ ។ បេ ។ តដ្ឋា មនោ-
 វិញ្ញាណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ សម្មាសម្ពុត្តយា វិញ្ញាណំ
 សម្មាសម្ពុយុត្តំ ។ តត្ថ កតមំ វិញ្ញាណាសម្ពុត្តយា ធាមំ
 វិញ្ញាណាសម្ពុយុត្តំ ។ វេទនាខន្ធភ្នោ សញ្ញាខន្ធភ្នោ សម្មា-
 រក្ខន្ធភ្នោ ឥទំ វុច្ចតិ វិញ្ញាណាសម្ពុត្តយា ធាមំ វិញ្ញាណា-
 សម្ពុយុត្តំ ។ តត្ថ កតមំ ធាមប្បដ្ឋយា ធម្មាយតនំ
 ធាមសម្ពុយុត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មានសំ ។ បេ ។
 តដ្ឋា មនោវិញ្ញាណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ ធាមប្បដ្ឋយា
 ធម្មាយតនំ ធាមសម្ពុយុត្តំ ។ តត្ថ កតមោ ធម្មាយ-
 តនប្បដ្ឋយា ជស្សោ ធម្មាយតនសម្ពុយុត្តោ ។ យោ
 ជស្សោ ធម្មសនា សម្មសិក្ខា សម្មសិក្ខត្តំ អយំ វុច្ចតិ
 ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា ជស្សោ ធម្មាយតនសម្ពុយុត្តោ ។
 តត្ថ កតមោ ជស្សប្បដ្ឋយា វេទនា ជស្សសម្ពុយុត្តោ ។

បច្ច័យការវិវត្ត អកុសលនិទ្ទេស

បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន
 ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍
 សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណ
 នោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន
 ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ នាមប្រកបដោយ
 វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
 វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន្ធ នេះហៅថា នាមប្រកបដោយ
 វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច័យការ
 ទាំងនោះ អាយតនៈទី៦ ប្រកបដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាមជា
 បច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា
 ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅ
 ថា អាយតនៈទី៦ ប្រកបដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។
 បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ ផស្សៈប្រកបដោយអាយតនៈទី៦ កើតមាន
 ព្រោះអាយតនៈទី៦ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ផស្សៈ ការពាល'ត្រូវ ការប៉ះ
 ពាល' ការទង្គកទង្គិច ណា នេះហៅថា ផស្សៈប្រកបដោយអាយតនៈទី
 ៦ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី៦ ជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ
 វេទនាប្រកបដោយផស្សៈ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។

អភិធម្មបិដកេ វិរត្តោ

យំ ចេតសិកំ សាតំ ចេតសិកំ សុខំ ចេតោស-
 ម្មស្សនំ សាតំ សុខំ វេទយិតំ ចេតោសម្មស្សនា
 សាតា សុខា វេទនា អយំ វុច្ចតិ ជស្សប្បច្ចយា
 វេទនា ជស្សសម្មយុត្តា ។ តត្ថ តតមា វេទនា-
 បច្ចយា តណ្ហា វេទនាសម្មយុត្តា ។ យោ វាគោ
 សាវាគោ ។ បេ ។ ចិត្តស្ស សាវាគោ អយំ វុច្ចតិ
 វេទនាបច្ចយា តណ្ហា វេទនាសម្មយុត្តា ។ តត្ថ
 តតមំ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ តណ្ហាសម្ម-
 យុត្តំ ។ យា ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋិតតំ ។ បេ ។ តិត្តាយតនំ
 វិបរិយេសត្តាហោ វេទំ វុច្ចតិ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ
 តណ្ហាសម្មយុត្តំ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស
 កេវលស្ស ធុត្វក្ខត្វស្ស សមុទយោ ហោតីតិ ។

(៦៧) តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សម្ពាហេ
 អវិជ្ជាសម្មយុត្តោ សម្ពាហប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ស-
 ម្ពាហសម្មយុត្តំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមំ វិញ្ញាណា-
 សម្មយុត្តំ នាមប្បច្ចយា ជស្សោ នាមសម្មយុត្តោ

អភិធម្មបិដក វិវាដ

សេចក្តីត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តីសុខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការ
 ទទួលការម្សំ ជាទីត្រេកអរ ជាសុខ ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ផស្ស វេទនា
 ជាទីត្រេកអរ ជាសុខ ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ផស្ស នេះហៅថា វេទនា
 ប្រកបដោយផស្សៈ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច័យការ
 ទាំងនោះ តណ្ហាប្រកបដោយវេទនា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ
 តើដូចម្តេច ។ តម្រេក តម្រេកខ្លាំង ។ បេ ។ តម្រេកខ្លាំង ណា នៃចិត្ត
 នេះហៅថា តណ្ហាប្រកបដោយវេទនា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។
 បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ ឧបាទានប្រកបដោយតណ្ហា កើតមាន
 ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ទិដ្ឋិ ដំណើរគឺទិដ្ឋិ ។ បេ ។
 លទ្ធិដូចជាកំពង់ ការប្រកាន់ក្នុងការស្វែងរកខុស ណា នេះហៅថា
 ឧបាទានប្រកបដោយតណ្ហា កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ។ បេ ។
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបលោកពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខ
 ទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៦៧] ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន
 ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន ព្រោះ
 សង្ខារជាបច្ច័យ នាមប្រកបដោយវិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណ
 ជាបច្ច័យ ផស្សៈប្រកបដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ

បច្ចយាការវិភង្គេ អកុសលនិទ្ទេសោ

សស្សប្បដ្ឋយា វេទនា សស្សសម្បយុត្តា វេទនាបដ្ឋយា
 តណ្ហា វេទនាសម្បយុត្តា តណ្ហាបដ្ឋយា ឱចាដានិ
 តណ្ហាសម្បយុត្តំ ឱចាដានប្បដ្ឋយា កកេ កក្កប្ប-
 ដ្ឋយា ជាតិ ជាតិប្បដ្ឋយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស
 កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

(៦៨) តត្ថ កតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
 អនុស្សនំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលម្អំ មោហោ អកុសល-
 មូលំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតមា អវិជ្ជា-
 បដ្ឋយា សម្ពារោ អវិជ្ជាសម្បយុត្តា ។ យា បេតនា
 សញ្ចេតនា សញ្ចេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា-
 បដ្ឋយា សម្ពារោ អវិជ្ជាសម្បយុត្តា ។ តត្ថ កតមំ
 សម្ពារប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ សម្ពារសម្បយុត្តំ ។ យំ ចិត្តំ
 បរោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា បរោវិញ្ញាណាតតុ វេទនំ
 វុច្ចតិ សម្ពារប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ សម្ពារសម្បយុត្តំ ។ តត្ថ
 កតមំ វិញ្ញាណាប្បដ្ឋយា នាមំ វិញ្ញាណសម្បយុត្តំ ។

បច្ចយាការវិវត្ត អកុសលនិម្មេស

វេទនាប្រកបដោយផស្សៈ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហា
 ប្រកបដោយវេទនា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទានប្រកប
 ដោយតណ្ហា កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះ
 ឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ
 កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំង
 អស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៦៨] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។
 ការមិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ
 ជាអកុសលមូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ចយាការ
 ទាំងនោះ សង្ខារប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
 តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ ណា នេះ
 ហៅថា សង្ខារប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។
 បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន
 ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍
 សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណ
 នោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន
 ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ នាមប្រកប
 ដោយវិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋាន

វេទនាខន្ធលោ សញ្ញាខន្ធលោ សម្មាសម្ពុទ្ធលោ វេទនំ វុច្ចតិ
 វិញ្ញាណប្បដ្ឋយា នាមំ វិញ្ញាណសម្បយុត្តំ ។ នាម-
 ប្បដ្ឋយា ដស្សោ នាមសម្បយុត្តោតិ តត្ថ កតតមំ
 នាមំ ។ វេទនា ដស្សំ វេទនាខន្ធលោ សញ្ញាខន្ធលោ
 សម្មាសម្ពុទ្ធលោ វិញ្ញាណាសម្ពុទ្ធលោ វេទនំ វុច្ចតិ នាមំ ។ តត្ថ
 កតតមោ នាមប្បដ្ឋយា ដស្សោ នាមសម្បយុត្តោ ។
 យោ ដស្សោ ដុសនា សម្មសនា សម្មសិតតំ អយំ
 វុច្ចតិ នាមប្បដ្ឋយា ដស្សោ នាមសម្បយុត្តោ ។ បេ ។
 តេន វុច្ចតិ ឯវេទនស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតីតិ ។

(៦៩) តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបដ្ឋយា សម្មាសម្ពុទ្ធលោ អវិជ្ជា-
 សម្បយុត្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធលោ វិញ្ញាណំ សម្មាសម្បយុត្តំ
 វិញ្ញាណប្បដ្ឋយា នាមរូបំ វិញ្ញាណសម្បយុត្តំ នាមំ នាម-
 រូបប្បដ្ឋយា ធម្មាយតនំ នាមសម្បយុត្តំ ធម្មាយតន-
 ប្បដ្ឋយា ដស្សោ ធម្មាយតនសម្បយុត្តោ ដស្សប្បដ្ឋយា
 វេទនា ដស្សសម្បយុត្តោ វេទនាបដ្ឋយា តណ្ហា វេទនា-
 សម្បយុត្តោ តណ្ហាបដ្ឋយា ឧបាទានំ តណ្ហាសម្បយុត្តំ

អភិធម្មបិដក វិរាដ្ឋ

វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារខន្ធ នេះហៅថា នាមប្រកបដោយ
 វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។ អភិប្បាយត្រង់ពាក្យថា
 ផស្សៈប្រកបដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច័-
 យាការទាំងនោះ នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារខន្ធ
 វិញ្ញាណខន្ធ លើកតែផស្សៈចេញ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តាបច្ច័យ-
 ាការទាំងនោះ ផស្សៈប្រកបដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ
 តើដូចម្តេច ។ ផស្សៈ ការពាល់ត្រូវ ការប៉ះពាល់ ការទង្គិកទង្គិច
 ណា នេះហៅថា ផស្សៈប្រកបដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាម
 ជាបច្ច័យ ។ បើ ព្រោះហេតុនោះ ទើបលោកពោលថា ហេតុជាទីកើត
 ឡើងនៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(៦៩) កងសម័យនោះ សង្ខារប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន
 ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន ព្រោះ
 សង្ខារជាបច្ច័យ នាមនិងរូប ជានាមប្រកបដោយវិញ្ញាណ កើតមាន
 ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ ប្រកបដោយនាម កើតមាន
 ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ផស្សៈប្រកបដោយអាយតនៈទី ៦ កើតមាន
 ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនាប្រកបដោយផស្សៈ កើតមាន
 ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហាប្រកបដោយវេទនា កើតមាន ព្រោះវេទនា
 ជាបច្ច័យ ឧបាទានប្រកបដោយតណ្ហា កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ

បច្ចយាការវិភង្គេ អកុសលនិទ្ទេសោ

ឧបាទានប្បច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្ប-
ច្ចយា ជរាមរណំ ឯវេសស្ស កេវលស្ស ទុក្ខ-
ក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហេតុ ។

[៧០] តត្ថ កតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
អនិច្ច្លំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលង្គិ ហោហោ អកុសល-
មូលំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតមា អវិជ្ជា-
បច្ចយា សម្ពារេ អវិជ្ជាសម្បយុត្តោ ។ យា តេតនា
សញ្ចេតនា សញ្ចេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជាបច្ច-
យា សម្ពារេ អវិជ្ជាសម្បយុត្តោ ។ តត្ថ កតមំ
សម្ពារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សម្ពារសម្បយុត្តំ ។ យំ ចិត្តំ
បដោ មាទសំ ។ បេ ។ តជ្ជា បដោវិញ្ញាណាតុ
តំ វុច្ចតិ សម្ពារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សម្ពារសម្ប-
យុត្តំ ។ តត្ថ កតមំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមរូបំ
វិញ្ញាណាសម្បយុត្តំ នាមំ ។ អត្ថំ នាមំ អត្ថំ
រូបំ ។ តត្ថ កតមំ នាមំ ។ វេទនាឧទ្ទោ
សញ្ញាឧទ្ទោ សម្ពារក្ខន្ធទ្ទោ តំ វុច្ចតិ នាមំ ។

បច្ចុប្បការវិញ្ញាណ អកុសលនិទ្ទេស

ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជា
បច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើត
ឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(៧០) បណ្តាបច្ចុប្បាយការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។
ការមិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ
ជាអកុសលមូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ចុប្បាយការទាំង
នោះ សង្ខារប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើ
ដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍)
ណា នេះហៅថា សង្ខារប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជា
ជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចុប្បាយការទាំងនោះ វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ
កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹង
អារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើត
អំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើត
មាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចុប្បាយការទាំងនោះ នាមនិង
រូប ជានាមប្រកបដោយវិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើ
ដូចម្តេច ។ នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។ បណ្តា នាមនិងរូបនោះ នាម
តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកន្ធ នេះហៅថា នាម ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

តត្ថ កកតមំ រូបំ ។ ចក្ខោយតនស្ស ឧបចាយោ ។ បេ ។
 កោយាយតនស្ស ឧបចាយោ យំ វា បនព្វាម្បី អត្ថំ រូបំ
 ចិត្តំ ចិត្តបោតុកំ ចិត្តសម្មជ្ជានំ ឥទំ វុច្ចតិ រូបំ ។
 ឥតិ ឥទព្វា នាមំ ឥទព្វា រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ វិញ្ញា-
 ណប្បច្ចយា នាមរូបំ វិញ្ញាណសម្មយុត្តំ នាមំ ។
 នាមរូបប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ នាមសម្មយុត្តន្តំ អត្ថំ
 នាមំ អត្ថំ រូបំ ។ តត្ថ កកតមំ នាមំ ។ វេទនា-
 ឡោ សញ្ញាឡោ សម្ពាសក្ខត្តោ ឥទំ វុច្ចតិ នាមំ ។
 តត្ថ កកតមំ រូបំ ។ យំ រូបំ និស្សាយ មនោវិ-
 ញ្ញាណាធាតុ វុច្ចតិ ឥទំ វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ ឥទព្វា
 នាមំ ឥទព្វា រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ នាមរូបំ ។ តត្ថ
 កកតមំ នាមរូបប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ នាមសម្មយុ-
 ត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តត្ថ
 មនោវិញ្ញាណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ នាមរូបប្បច្ចយា
 ធម្មាយតនំ នាមសម្មយុត្តំ ។ តត្ថ កកតមោ
 ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជន្មោ ធម្មាយតនសម្មយុត្តោ ។

អភិធម្មបិដក វិក័ត្ត

បណ្តានាមនិងរូបនោះ រូប តើដូចម្តេច ។ ភាយតនៈ នៃចក្ខុយានៈ
 ។ បេ ។ ភាយតនៈ នៃកាយាយានៈ ឬក៏ រូបដទៃណា ដែលកើតអំពីចិត្ត
 មានចិត្តជាហេតុ មានចិត្តជាសមុជ្ជាន នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះ
 ផង រូបនេះផង នេះហៅថា នាមនិងរូប ជានាមប្រកបដោយវិញ្ញាណ
 កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។ អធិប្បាយត្រង់ពាក្យថា ភាយតនៈ
 ទី ៦ ប្រកបដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ។ នាម
 ក៏មាន រូបក៏មាន ។ បណ្តានាមនិងរូបនោះ នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនា-
 ខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន្ធ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តានាមនិង
 រូបនោះ រូប តើដូចម្តេច ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ប្រព្រឹត្តទៅ ព្រោះ
 អាស្រ័យនូវរូប ណា នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះផង
 នេះហៅថា នាមនិងរូប ដោយប្រការដូច្នេះ ។ បណ្តាបច្ច័យការ
 ទាំងនោះ ភាយតនៈទី ៦ ប្រកបដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាមនិង
 រូបជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
 ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា
 នេះហៅថា ភាយតនៈទី ៦ ប្រកបដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាម
 និងរូបជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ ផស្សៈប្រកបដោយ
 ភាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះភាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។

បច្ចយាការីកង្កែ អកុសលនិទ្ទេសោ

យោ ជស្សោ ជុស្សនា សម្មសនា សម្មសិទ្ធិតំ
 អយំ វុច្ចតិ ឆដ្ឋាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ឆដ្ឋាយ-
 តនសម្មយុត្តោ ។ បេ ។ តន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស
 កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

(៧០) តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សម្ពាទេ
 អវិជ្ជាសម្មយុត្តោ សម្ពាទប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សម្ពា-
 រសម្មយុត្តំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមរូបំ វិញ្ញាណស-
 ម្មយុត្តំ នាមំ នាមរូបប្បច្ចយា សន្យាយតនំ នាម-
 សម្មយុត្តំ សន្យាយនប្បច្ចយា ជស្សោ សន្យាយត-
 នសម្មយុត្តោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ជស្សសម្ម-
 យុត្តោ វេទនាបច្ចយា តណ្ហា វេទនាសម្មយុត្តោ
 តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ តណ្ហាសម្មយុត្តំ ឧបា-
 ទានប្បច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ច-
 យា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ ។

(៧២) តត្ថ កតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
 អនិស្សន្ទំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលង្កិ មោហោ អកុសលមូលំ

បច្ចយាការវិភង្គ អកុសលនិទ្ទេស

ផស្សៈ ការពាល់ត្រូវ ការប៉ះពាល់ ការទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅ
ថា ផស្សៈប្រកបដោយអាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី៦
ជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបលោកពោលថា ហេតុជាទីកើត
ឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៧១] កងសម័យនោះ សង្ខារប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន
ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន ព្រោះ
សង្ខារជាបច្ច័យ នាមនិងរូប ជានាមប្រកបដោយវិញ្ញាណ កើតមាន
ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈ ៦ ប្រកបដោយនាម កើតមាន
ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ផស្សៈប្រកបដោយអាយតនៈ ៦ កើតមាន
ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ ។ វេទនាប្រកបដោយផស្សៈ កើតមាន
ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហាប្រកបដោយវេទនា កើតមាន ព្រោះ
វេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទានប្រកបដោយតណ្ហា កើតមាន ព្រោះតណ្ហា
ជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះ
ភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទី
កើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៧២] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។ ការ
មិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ អកុសលមូល

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កកតមោ អវិជ្ជាបច្ចយោ
 សង្ខារោ អវិជ្ជាសម្បយុត្តោ ។ យា ចេតនា សញ្ញា-
 តនា សញ្ញាតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជាបច្ចយោ
 សង្ខារោ អវិជ្ជាសម្បយុត្តោ ។ តត្ថ កកតមំ
 សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សង្ខារសម្បយុត្តំ ។ យំ
 ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណា-
 ធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ សង្ខា-
 រសម្បយុត្តំ ។ តត្ថ កកតមំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា ធា-
 មរូបំ វិញ្ញាណសម្បយុត្តំ ធាមំ ។ អត្ថំ ធាមំ
 អត្ថំ រូបំ ។ តត្ថ កកតមំ ធាមំ ។ វេទនាខន្ធា
 សញ្ញាខន្ធា សង្ខារក្ខន្ធា ឥទំ វុច្ចតិ ធាមំ ។ តត្ថ
 កកតមំ រូបំ ។ ចក្ខាយតនស្ស ឧបចយោ ។ បេ។
 កាយាយតនស្ស ឧបចយោ យំ វា បនព្វាម្បិ អត្ថំ
 រូបំ ចិត្តនំ ចិត្តហេតុកំ ចិត្តសមុជ្ជានំ ឥទំ វុច្ចតិ
 រូបំ ។ ឥតិ ឥទញ្ច ធាមំ ឥទញ្ច រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ
 វិញ្ញាណប្បច្ចយា ធាមរូបំ វិញ្ញាណសម្បយុត្តំ ធាមំ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ
 ប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
 ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា
 សង្ខារប្រកបដោយអវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។ បណ្តា
 បច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន ព្រោះ
 សង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
 ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា
 នេះហៅថា វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជា
 បច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ នាមនិរូប ជានាមប្រកប
 ដោយវិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
 នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។ បណ្តានាមនិរូបនោះ នាម តើដូចម្តេច ។
 វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្ខន្ធ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តា
 នាមនិរូបនោះ រូប តើដូចម្តេច ។ ការសន្សំ នៃចក្ខុយានៈ ។ បេ ។
 ការសន្សំ នៃកាយាយានៈ ឬក៏ រូបដវេទ ណា ដែលកើតអំពីចិត្ត មាន
 ចិត្តជាហេតុ មានចិត្តជាសមុជ្ជាន នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូប
 នេះផង នេះហៅថា នាមនិរូប ជានាមប្រកបដោយវិញ្ញាណ កើត
 មាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ដោយប្រការដូច្នេះ ។ អធិប្បាយ

បញ្ចយាការីវង្ស អកុសលនិទ្ទេសោ

នាមរូបប្បដ្ឋយា សឡាយតនំ នាមសម្បយុត្តន្តំ អត្ថ-
 នាមំ អត្ថំ រូបំ ។ តត្ថ កតតមំ នាមំ ។ វេទនា-
 ឡោ សញ្ញាឡោ សម្ពាសត្វាឡោ ឥទំ វុច្ឆតិ នាមំ ។
 តត្ថ កតតមំ រូបំ ។ ចត្តារោ ច មហាភូតា យញ្ច រូបំ
 និស្សាយ មនោវិញ្ញាណាតុ វុត្តតិ ឥទំ វុច្ឆតិ រូបំ ។
 ឥតិ ឥទញ្ច នាមំ ឥទញ្ច រូបំ ឥទំ វុច្ឆតិ នាមរូបំ ។
 តត្ថ កតតមំ នាមរូបប្បដ្ឋយា សឡាយតនំ នាម-
 សម្បយុត្តំ ។ ចត្តាយតនំ ។ បេ ។ មនាយតនំ
 ឥទំ វុច្ឆតិ នាមរូបប្បដ្ឋយា សឡាយតនំ នាមស-
 ម្បយុត្តំ ។ តត្ថ កតតមោ សឡាយតនប្បដ្ឋយា
 ជស្សោ សឡាយតនសម្បយុត្តោ ។ យោ ជស្សោ
 ធុសនា សម្មសនា សម្មសិតតិ អយំ វុច្ឆតិ ស-
 ឡាយតនប្បដ្ឋយា ជស្សោ សឡាយតនសម្បយុត្តោ
 ។ បេ ។ តេន វុច្ឆតិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខ-
 ក្ខន្ធស្ស សមុទយោ យោវតិ ។

សម្បយុត្តបញ្ញំ ។

បច្ចយាការីវិភង្គ អកុសលនិទ្ទេស

ត្រង់ពាក្យថា អាយតនៈ ៦ ប្រកបដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាមនិង
 រូបជាបច្ច័យ ។ នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។ បណ្តានាមនិងរូបនោះ
 នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្នុង នេះហៅ
 ថា នាម ។ បណ្តានាមនិងរូបនោះ រូប តើដូចម្តេច ។ មហាក្ខត្ត-
 រូប ៤ និងមនោវិញ្ញាណធាតុ ប្រព្រឹត្តទៅ ព្រោះអាស្រ័យនូវរូប ណា
 នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះផង នេះហៅថា នាមនិងរូប
 ដោយប្រការដូច្នេះ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អាយតនៈ ៦ ប្រកប
 ដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
 ចក្ខុយតនៈ ។ បេ ។ មនាយតនៈ នេះហៅថា អាយតនៈ ៦ ប្រកប
 ដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយា-
 ការទាំងនោះ ផស្សៈប្រកបដោយអាយតនៈ ៦ កើតមាន ព្រោះអាយ-
 តនៈ ៦ ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ផស្សៈ ការពាល់ត្រូវ ការប៉ះពាល់
 ការទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅថា ផស្សៈប្រកបដោយអាយតនៈ ៦
 កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ
 ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន
 ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

ចប់ សម្បយុត្តបត្តក្កៈ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[៧៣] តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារេ
 សង្ខារប្បច្ចយាបិ អវិជ្ជា សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ
 វិញ្ញាណប្បច្ចយាបិ សង្ខារេ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ
 នាមប្បច្ចយាបិ វិញ្ញាណំ នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ
 ធម្មាយតនប្បច្ចយាបិ នាមំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជ-
 ស្សោ ជស្សប្បច្ចយាបិ ធម្មាយតនំ ជស្សប្បច្ចយា
 វេទនា វេទនាប្បច្ចយាបិ ជស្សោ វេទនាប្បច្ចយា
 តណ្ហា តណ្ហាប្បច្ចយាបិ វេទនា តណ្ហាប្បច្ចយា ឧ-
 បាទានំ ឧបាទានប្បច្ចយាបិ តណ្ហា ឧបាទានប្បច្ច-
 យា ភវេ ភវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាម-
 រណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខស្ស សមុយោ
 ហោតិ ។

[៧៤] តត្ថ កតតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញា-
 ណំ អនិស្សន្ទំ ។ បេ។ អវិជ្ជាលង្គំ មោហោ អ-
 ភ្នុសលម្បលំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

[៧៣] ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារកើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
 អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារ
 ជាបច្ច័យ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ នាម កើតមាន
 ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ អាយ-
 តនៈទី៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ
 ទី៦ ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី៦ ជាបច្ច័យ អាយត-
 នៈ៦ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជា
 បច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះ
 វេទនាជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ឧបាទាន កើត
 មាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ
 ភព្វ កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភព្វជា
 បច្ច័យ ជកនិធិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើត
 ឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៧៤] បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។
 ការមិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ
 អកុសលមូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។

បច្ចយាការវិក្កេ អកុសលន្ទ្រសោ

[៧៥] តត្ថ កតមោ អវិជ្ជាបច្ចយា សម្មា-
 រោ ។ យា ចេតនា សញ្ញាតនា សញ្ញាតយិតត្ថំ
 អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជាបច្ចយា សម្មារោ ។ តត្ថ
 កតមា សម្មារប្បច្ចយាបិ អវិជ្ជា ។ យំ
 អញ្ញាណំ អនុស្សនំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលន្តិ មោហា
 អកុសលមូលំ អយំ វុច្ចតិ សម្មារប្បច្ចយាបិ
 អវិជ្ជា ។

[៧៦] តត្ថ កតមំ សម្មារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។
 យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តន្តា មនោវិញ្ញា-
 ណាធាតុ ៩ទំ វុច្ចតិ សម្មារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។
 តត្ថ កតមោ វិញ្ញាណាប្បច្ចយាបិ សម្មារោ ។
 យា ចេតនា សញ្ញាតនា សញ្ញាតយិតត្ថំ អយំ
 វុច្ចតិ វិញ្ញាណាប្បច្ចយាបិ សម្មារោ ។

[៧៧] តត្ថ កតមំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា ធាមំ ។
 វេទនាខន្ធោ សញ្ញាខន្ធោ សម្មារក្ខន្ធោ ៩ទំ វុច្ចតិ

បច្ចយាការវិភង្គ អកុសលនិទ្ទេស

[៧៥] បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារកើតមាន ព្រោះ
 អវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ
 (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារកើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។
 បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ អវិជ្ជាកើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើ
 ដូចម្តេច ។ ការមិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ
 អកុសលមូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជាកើតមាន ព្រោះសង្ខារជា
 បច្ច័យ ។

[៧៦] បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណកើតមាន ព្រោះ
 សង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
 ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា
 នេះហៅថា វិញ្ញាណកើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បណ្ណាបច្ច-
 យាការទាំងនោះ សង្ខារកើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូច
 ម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍ ណា
 នេះហៅថា សង្ខារកើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។

[៧៧] បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណ
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន នេះហៅថា

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ ។ តត្ថ កតមំ នាមប្បច្ចយា
 យាមិ វិញ្ញាណំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ
 ។បេ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណាតត្ថ ឥទំ វុច្ចតិ នា-
 មប្បច្ចយាមិ វិញ្ញាណំ ។

(៧៨) តត្ថ កតមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មាយត-
 នំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។បេ។ តជ្ជា
 មនោវិញ្ញាណាតត្ថ ឥទំ វុច្ចតិ នាមប្បច្ចយា ធម្ម-
 ាយតនំ ។ តត្ថ កតមំ ធម្មាយតនប្បច្ចយាមិ
 នាមំ ។ វេទនាខន្ធោ សញ្ញាខន្ធោ សង្ខារក្ខន្ធោ
 ឥទំ វុច្ចតិ ធម្មាយតនប្បច្ចយាមិ នាមំ ។

(៧៩) តត្ថ កតមោ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជ-
 សេដ្ឋា ។ យោ ជសេដ្ឋា ជុស្សនា សម្មសនា
 សម្មសិតតំ អយំ វុច្ចតិ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជ-
 សេដ្ឋា ។ តត្ថ កតមំ ជស្សប្បច្ចយាមិ ធម្មាយ-
 តនំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។បេ។ តជ្ជា
 មនោវិញ្ញាណាតត្ថ ឥទំ វុច្ចតិ ជស្សប្បច្ចយាមិ
 ធម្មាយតនំ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច័យ ការទាំងនោះ
វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តី
ដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពី
វិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណកើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។

[៧៨] បណ្តាបច្ច័យ ការទាំងនោះ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន
ព្រោះនាមជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា
នេះហៅថា អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។ បណ្តា
បច្ច័យ ការទាំងនោះ នាម កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ តើ
ដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន្ធ នេះហៅថា នាម
កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ ។

[៧៩] បណ្តាបច្ច័យ ការទាំងនោះ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះ
អាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ផស្សៈ ការពាល់ត្រូវ ការ
ប៉ះពាល់ ការទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅថា ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយ-
តនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច័យ ការទាំងនោះ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន
ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍
សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ
ណា នេះហៅថា អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។

បច្ចយាការវិភង្គេ អកុសលនិរុទ្ទេសោ

(៧០) តត្ថ កតតមា ដស្សប្បច្ចយា វេទនា ។
 យំ ចេតសិកំ សាតំ ចេតសិកំ សុខំ ចេតោ-
 សម្មស្សដំ សាតំ សុខំ វេទយិតំ ចេតោសម្មស្ស-
 ជា សាតា សុខា វេទនា អយំ វុច្ចតិ ដស្សប្ប-
 ច្ចយា វេទនា ។ តត្ថ កតតមោ វេទនាបច្ចយា
 បិ ដស្សោ ។ យោ ដស្សោ ធម្មសនា សម្មសនា
 សម្មសិកត្តំ អយំ វុច្ចតិ វេទនាបច្ចយាបិ ដស្សោ ។

(៨០) តត្ថ កតតមា វេទនាបច្ចយា តណ្ហា ។
 យោ រាតោ សារាតោ ។ បេ ។ ចិត្តស្ស សារាតោ
 អយំ វុច្ចតិ វេទនាបច្ចយា តណ្ហា ។ តត្ថ កតត-
 មា តណ្ហាបច្ចយាបិ វេទនា ។ យំ ចេតសិកំ
 សាតំ ចេតសិកំ សុខំ ចេតោសម្មស្សដំ សាតំ
 សុខំ វេទយិតំ ចេតោសម្មស្សជា សាតា សុខា
 វេទនា អយំ វុច្ចតិ តណ្ហាបច្ចយាបិ វេទនា ។

បច្ចយាការវិភង្គ អកុសលនិទ្ទេស

[៨០] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះ ផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តីសុខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ ជាទីត្រេកអរ ជា សុខ ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស វេទនាជាទីត្រេកអរ ជាសុខ ដែល កើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស នេះហៅថា វេទនាកើតមាន ព្រោះផស្សៈជា បច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ផស្សៈកើតមាន ព្រោះវេទនា ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ផស្សៈ ការពាល់ត្រូវ ការប៉ះពាល់ ការ ទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅថា ផស្សៈកើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។

[៨១] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ តណ្ហាកើតមាន ព្រោះ វេទនាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ តម្រេក តម្រេកខ្លាំង ។ បេ ។ តម្រេក ខ្លាំង ណា នៃចិត្ត នេះហៅថា តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជា បច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះតណ្ហា ជា បច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តី សុខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ ជាទីត្រេកអរ ជាសុខ ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស វេទនា ជាទីត្រេកអរ ជាសុខ ដែលកើត អំពីចេតោសម្ព័ស្ស ណា នេះហៅថា វេទនា កើតមាន ព្រោះតណ្ហា ជាបច្ច័យ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[៨២] តត្ថ កតមំ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ ។
 យា ទិដ្ឋំ ទិដ្ឋិតំ ។ បេ ។ តិក្ខាយតនំ វិបរិយេ-
 សត្តាហោ ឥទំ វុច្ចតិ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ ។
 តត្ថ កតមា ឧបាទានប្បច្ចយាបិ តណ្ហា ។ យោ
 វាតោ សាវាតោ ។ បេ ។ ចិត្តស្ស សាវាតោ អយំ
 វុច្ចតិ ឧបាទានប្បច្ចយាបិ តណ្ហា ។

[៨៣] តត្ថ កតមោ ឧបាទានប្បច្ចយា ករោ ។
 បេត្វា ឧបាទានំ វេទនាខន្ធោ សញ្ញាខន្ធោ ស-
 ម្ពាវក្ខន្ធោ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ អយំ វុច្ចតិ ឧបាទាន-
 ប្បច្ចយា ករោ ។

[៨៤] តត្ថ កតមា កវប្បច្ចយា ជាតិ ។
 យា តេសំ ធម្មានំ ជាតិ សញ្ញាតិ និព្វតិ អភិ-
 ព្វតិ បាតុការោ អយំ វុច្ចតិ កវប្បច្ចយា ជាតិ ។

[៨៥] តត្ថ កតមំ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ។
 អត្ថំ ជរា អត្ថំ មរណំ ។ តត្ថ កតមា ជរា ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

[៨២] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ទុប្បាទានកើតមាន ព្រោះតណ្ហា
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ទិដ្ឋិ ដំណើរគឺទិដ្ឋិ ។ បេ ។ លទ្ធិដូច
 ជាកំពង់ ការប្រកាន់កងការស្វែងរកខុស ណា នេះហៅថា ទុប្បា-
 ទាន កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ
 តណ្ហា កើតមាន ព្រោះទុប្បាទានជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ តម្រេក
 តម្រេកខ្វាំង ។ បេ ។ តម្រេកខ្វាំង ណា នៃចិត្ត នេះហៅថា តណ្ហា
 កើតមាន ព្រោះទុប្បាទានជាបច្ច័យ ។

[៨៣] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនេះ ភព កើតមាន ព្រោះទុប្បា-
 ទានជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្នុង វិញ្ញាណ-
 ក្នុង លើកតែទុប្បាទានចេញ នេះហៅថា ភព កើតមាន ព្រោះទុប្បា-
 ទានជាបច្ច័យ ។

[៨៤] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភព
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ជាតិ ការកើតព្រម ការផ្ដួចផ្ដើមឡើង
 ការកើតចំពោះ ការកើតប្រាកដ ណា នៃធម៌ទាំងឡាយនោះ នេះ
 ហៅថា ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ។

[៨៥] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ជរានីឥមរណៈ កើត
 មាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ជរក៏មាន មរណៈ
 ក៏មាន ។ បណ្តាជរានីឥមរណៈទាំងនោះ ជរា តើដូចម្តេច ។

បច្ចយាការវិកង្គេ អកុសលនិទ្ទេសោ

យោ តេសំ ធម្មានំ ជរា ជីវណតា អាយុនោ សំ-
 ហានំ អយំ វុច្ចតិ ជរា ។ តត្ថ កតមំ មរណំ ។
 យោ តេសំ ធម្មានំ ខយោ វយោ កេនោ បរិកេ-
 នោ អនិច្ចតា អន្តរាជានំ ឥទំ វុច្ចតិ មរណំ ។
 ឥតិ អយញ្ច ជរា ឥទញ្ច មរណំ ឥទំ វុច្ចតិ ជា-
 តិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ។

[៨៦] ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតីតិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សង្កតិ ហោតិ សមាគមោ ហោតិ
 សមាជានំ ហោតិ ចាតុកាវេ ហោតិ តេន វុច្ចតិ
 ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតីតិ ។

[៨៧] តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខា-
 រោ សង្ខារប្បច្ចយាបិ អវិជ្ជា សង្ខារប្បច្ចយោ
 វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយាបិ សង្ខារោ វិញ្ញាណ-
 ប្បច្ចយា ធាមំ ធាមប្បច្ចយាបិ វិញ្ញាណំ
 ធាមប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយាបិ ធាមំ

បច្ច័យការវិវត្ត អកុសលនិរុទ្ទេស

ការចាស់ ការគ្រាំគ្រា ការរួញថយអាយុ ណា នៃធម៌ទាំងឡាយនោះ
 នេះហៅថា ជរា ។ បណ្តាជរានិងមរណៈនោះ មរណៈ តើដូចម្តេច ។
 ការអស់ ការស្ងួត ការបែកធ្លាយ ការខ្ចាត់ខ្ចាយ ការមិនទៀង
 ការបាត់បង់ ណា នៃធម៌ទាំងឡាយនោះ នេះហៅថា មរណៈ ។
 ជរានេះផង មរណៈនេះផង នេះហៅថា ជរានិងមរណៈ កើតមាន
 ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

[៨៦] សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខ
 ទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ដូចតទៅនេះ ។ ការចូបជុំ
 ការមូលមក ការប្រជុំចុះ ការកើតប្រាកដ នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែង
 មាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុ
 ជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាង
 នេះ ។

[៨៧] ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
 អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារ
 ជាបច្ច័យ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ នាម កើតមាន
 ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ
 កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា បិ ជស្ស
 វេទនាបច្ចយា តណ្ហា តណ្ហាបច្ចយា បិ វេទនា
 តណ្ហាបច្ចយា ឧទានានំ ឧទានានប្បច្ចយា បិ តណ្ហា
 ឧទានានប្បច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិ-
 ប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទិក្ខុក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

(៨៨) តត្ថ កតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
 អនស្សនំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលង្កី មោហោ អកុស-
 លម្បលំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតមា
 អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ ។ យា ចេតនា សញ្ញាត-
 នា សញ្ញាតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខា-
 រោ ។ តត្ថ កតមា សង្ខារប្បច្ចយា បិ អវិជ្ជា ។ យំ
 អញ្ញាណំ អនស្សនំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលង្កី មោហោ
 អកុសលម្បលំ អយំ វុច្ចតិ សង្ខារប្បច្ចយា បិ អវិ-
 ជ្ជា ។ តត្ថ កតមំ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះវេទនា
 ជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន
 ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ តណ្ហា
 កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទានជា
 បច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិវបរណៈ កើតមាន
 ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែង
 មាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(៨៨) បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។
 ការមិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ អកុ-
 សលម្បល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ
 សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការ
 សន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ
 កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ
 អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ការមិនដឹង
 ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ អកុសលម្បល ណា
 នេះហៅថា អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការ
 ទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។

មធ្យមការវិវត្តន៍ អកុសលនិរុទ្ទេសោ

យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណាធាតុ ឥទ្ធំ វុច្ចតិ សម្មាសម្ពុទ្ធយា វិញ្ញាណំ ។ តត្ថ កតមោ វិញ្ញាណាសម្ពុទ្ធយា បិ សម្មាសម្ពុទ្ធយា ។ យា ចេតនា សញ្ញេតនា សញ្ញេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ វិញ្ញាណាសម្ពុទ្ធយា បិ សម្មាសម្ពុទ្ធយា ។ តត្ថ កតមំ វិញ្ញាណាសម្ពុទ្ធយា ធាមំ ។ វេទនាខន្ធា សញ្ញាខន្ធា សម្មាសម្ពុទ្ធយា ឥទ្ធំ វុច្ចតិ វិញ្ញាណាសម្ពុទ្ធយា ធាមំ ។ តត្ថ កតមំ ធាមសម្ពុទ្ធយា បិ វិញ្ញាណំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណាធាតុ ឥទ្ធំ វុច្ចតិ ធាមសម្ពុទ្ធយា បិ វិញ្ញាណំ ។ ធាមសម្ពុទ្ធយា ជស្ស្នតិ តត្ថ កតមំ ធាមំ ។ វេទនាខន្ធា ជស្ស្នំ វេទនាខន្ធា សញ្ញាខន្ធា សម្មាសម្ពុទ្ធយា វិញ្ញាណាសម្ពុទ្ធយា ឥទ្ធំ វុច្ចតិ ធាមំ ។ តត្ថ កតមោ ធាមសម្ពុទ្ធយា ជស្ស្នា ។ យោ ជស្ស្នា ធម្មសនា សម្មសនា សម្មសិតតំ អយំ វុច្ចតិ

បច្ចយាការវិភង្គ អកុសលនិទ្ទេស

ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ
 ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន
 ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ កើត
 មាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ
 ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ
 កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ
 នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ
 សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្ខន្ធ នេះហៅថា នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជា
 បច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាម
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា
 ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះ
 ហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។ អធិប្បាយត្រង់ពាក្យ
 ថា ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ
 នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្ខន្ធ វិញ្ញាណ-
 ក្ខន្ធ លើកវែងផស្សៈចេញ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំង
 នោះ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ផស្សៈ
 ការពាល់ត្រូវ ការប៉ះពាល់ ការទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅថា

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

នាមប្បដ្ឋយា ដស្សា ។ តត្ថ កតមំ ដស្សប្បដ្ឋយា បិ
 នាមំ ។ វេទនាខន្ធោ សញ្ញាខន្ធោ សម្ពាទ្ធោ
 វិញ្ញាណក្ខន្ធោ ឥទំ វុច្ចតិ ដស្សប្បដ្ឋយា បិ នាមំ
 ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[៨៩] តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបដ្ឋយា សម្ពារោ
 សម្ពាប្បដ្ឋយា បិ អវិជ្ជា សម្ពាប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ
 វិញ្ញាណប្បដ្ឋយា បិ សម្ពារោ វិញ្ញាណប្បដ្ឋយា នាម-
 រូបំ នាមរូបប្បដ្ឋយា បិ វិញ្ញាណំ នាមរូបប្បដ្ឋយា
 ធលាយតនំ ធលាយតនប្បដ្ឋយា បិ នាមរូបំ ធលា-
 យតនប្បដ្ឋយា ដស្សា ដស្សប្បដ្ឋយា បិ ធលាយតនំ
 ដស្សប្បដ្ឋយា វេទនា វេទនាប្បដ្ឋយា បិ ដស្សា
 វេទនាប្បដ្ឋយា តណ្ហា តណ្ហាប្បដ្ឋយា បិ វេទនា
 តណ្ហាប្បដ្ឋយា ឧបាទានំ ឧបាទានប្បដ្ឋយា បិ តណ្ហា
 ឧបាទានប្បដ្ឋយា កវេ កវេប្បដ្ឋយា ជាតិ ជាតិ-
 ប្បដ្ឋយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

អវិជ្ជាបដិក វិភង្គ

ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ
 នាម កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ
 សញ្ញាខន្ធ សង្ខារខន្ធ វិញ្ញាណខន្ធ នេះហៅថា នាម កើតមាន ព្រោះ
 ផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជា
 ទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៨៩] ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
 អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារ
 ជាបច្ច័យ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ នាមនិងរូប កើតមាន
 ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ
 អាយតនៈទី៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ នាមនិងរូប កើតមាន
 ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជា
 បច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន
 ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តណ្ហា
 កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ
 ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះឧបាទាន
 ជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះ
 ភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជា
 ទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

បច្ចយាការវិភង្គេ អកុសលនិទ្ទេសោ

[៧០] តត្ថ កតតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ អនិច្ចដ្ឋំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលង្គិ មោហោ អកុសលមូលំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតតមោ អវិជ្ជាបច្ចយា សុដ្ឋារោ ។ យំ ចេតនា សញ្ញេតនា សញ្ញេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជាបច្ចយា សុដ្ឋារោ ។ តត្ថ កតតមា សុដ្ឋារប្បច្ចយាបិ អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ អនិច្ចដ្ឋំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលង្គិ មោហោ អកុសលមូលំ អយំ វុច្ចតិ សុដ្ឋារប្បច្ចយាបិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតតមំ សុដ្ឋារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណាធាតុ ភំទំ វុច្ចតិ សុដ្ឋារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។ តត្ថ កតតមោ វិញ្ញាណាប្បច្ចយាបិ សុដ្ឋារោ ។ យំ ចេតនា សញ្ញេតនា សញ្ញេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ វិញ្ញាណាប្បច្ចយាបិ សុដ្ឋារោ ។ តត្ថ កតតមំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា ធាមរូបំ ។ អត្ថំ ធាមំ អត្ថំ រូបំ ។ តត្ថ កតតមំ ធាមំ ។ វេទនាឧទ្ទោ សញ្ញាឧទ្ទោ

បច្ចយាការវិវត្ត អកុសលនិរុទ្ទ

[៩០] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។
 ការមិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ
 អកុសលមូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំង
 នោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា
 ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា
 សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ
 អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ការមិនដឹង
 ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ អកុសលមូល ណា
 នេះហៅថា អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយា-
 ការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
 ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ
 ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះ
 សង្ខារជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ កើតមាន
 ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃ
 ការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន ព្រោះ
 វិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ នាមនិរូប កើតមាន
 ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។
 បណ្តានាមនិរូបនោះ នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ

អភិធម្មប្បដិកេ វិរាស្តោ

សុវ្វារក្ខត្តោ ឥទំ វុច្ចតិ នាមំ ។ តត្ថ កកតមំ
 រូបំ ។ ចក្ខាយតនស្ស ឧបថយោ ។ បេ ។ កា-
 យាយតនស្ស ឧបថយោ យំ វា បនព្វាម្បិ អត្ថិ
 រូបំ ចិត្តជំ ចិត្តហេតុកំ ចិត្តសមុដ្ឋានំ ឥទំ វុច្ចតិ
 រូបំ ។ ឥតិ ឥទញ្ច នាមំ ឥទញ្ច រូបំ ឥទំ
 វុច្ចតិ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមរូបំ ។ នាមរូបប្ប-
 ច្ចយាបិ វិញ្ញាណន្តិ អត្ថិ នាមំ អត្ថិ រូបំ ។
 តត្ថ កកតមំ នាមំ ។ វេទនាខន្ធា សញ្ញាខន្ធា
 សុវ្វារក្ខត្តោ ឥទំ វុច្ចតិ នាមំ ។ តត្ថ កកតមំ
 រូបំ ។ យំ រូបំ និស្សាយ មនោវិញ្ញាណជាតុ វុច្ចតិ
 ឥទំ វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ ឥទញ្ច នាមំ ឥទញ្ច
 រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ នាមរូបំ ។ តត្ថ កកតមំ នាមរូបប្ប-
 ច្ចយាបិ វិញ្ញាណំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មានសំ ។ បេ ។
 តជ្ជា មនោវិញ្ញាណជាតុ ឥទំ វុច្ចតិ នាមរូបប្បច្ច-
 យាបិ វិញ្ញាណំ នាមរូបប្បច្ចយា ធម្មាយតនន្តិ អត្ថិ
 នាមំ អត្ថិ រូបំ ។ តត្ថ កកតមំ នាមំ ។ វេទនាខ-
 ន្ធា សញ្ញាខន្ធា សុវ្វារក្ខត្តោ ឥទំ វុច្ចតិ នាមំ ។

អភិធម្មបិដក វិក័ត្ត

សង្ខារក្ខន្ធ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តានាមនិងរូបនោះ រូប តើដូចម្តេច ។ ការសន្សំ នៃចក្ខុយានៈ ។ បេ ។ ការសន្សំ នៃកាយាយានៈ ។ ឬក៏ រូបដទៃ ណា ដែលកើតអំពីចិត្ត មានចិត្តជាហេតុ មានចិត្តជាសមុជ្ជាន នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះផង នេះហៅថា នាមនិងរូប កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ដោយប្រការដូច្នេះ ។ សេចក្តីត្រង់ ពាក្យថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ដូចតទៅនេះ ។ នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។ បណ្តានាមនិងរូបនោះ នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្ខន្ធ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តានាមនិងរូបនោះ រូប តើដូចម្តេច ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ប្រព្រឹត្តតទៅ ព្រោះ អាស្រ័យនូវរូប ណា នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះផង នេះហៅថា នាមនិងរូប ដោយប្រការដូច្នេះ ។ បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹង អារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពី វិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ។ សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ដូចតទៅនេះ ។ នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។ បណ្តានាមនិងរូបនោះ នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្ខន្ធ នេះហៅថា នាម ។

បច្ចយាការវិកង្គេ អកុសលនិទ្ទេសោ

តត្ថ កតមំ រូបំ ។ យំ រូបំ និស្សយេ បដោ-
 វិញ្ញាណាធាតុ វត្ថុតិ ឥទំ វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ ឥទព្វា
 ធាមំ ឥទព្វា រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ ធាមរូបំ ។ តត្ថ កតមំ
 ធាមរូបប្បដ្ឋយា ធម្មាយតនំ ។ យំ ចិត្តំ បដោ-
 មាទសំ ។ បេ។ តជ្ជា បដោវិញ្ញាណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ
 ធាមរូបប្បដ្ឋយា ធម្មាយតនំ ។ តត្ថ កតមំ ធម្មា-
 យតនប្បដ្ឋយា ចិ ធាមរូបំ ។ អត្ថំ ធាមំ អត្ថំ រូបំ ។
 តត្ថ កតមំ ធាមំ ។ វេទនាខន្ធា សញ្ញាខន្ធា
 សង្ខារក្ខន្ធា ឥទំ វុច្ចតិ ធាមំ ។ តត្ថ កតមំ
 រូបំ ។ ចក្ខាយតនស្ស ឧបចយោ ។ បេ ។
 កាយាយតនស្ស ឧបចយោ យំ វា បទព្វាប្ប
 អត្ថំ រូបំ ចិត្តនំ ចិត្តហេតុកំ ចិត្តសមុជ្ជានំ ឥទំ
 វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ ឥទព្វា ធាមំ ឥទព្វា រូបំ ឥទំ
 វុច្ចតិ ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា ចិ ធាមរូបំ ។ តត្ថ កតមោ
 ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា ជស្សោ ។ យោ ជស្សោ
 ធុសនា សម្មសនា សម្មសិតត្ថំ អយំ វុច្ចតិ
 ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា ជស្សោ ។ តត្ថ កតមំ

បច្ចេកការវិវត្ត អកុសលនិរុទ្ទេស

បណ្តានាមនិងរូបនោះ រូប តើដូចម្តេច ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ប្រព្រឹត្ត
នៅ ព្រោះអាស្រ័យនូវរូបណា នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះ
ផង នេះហៅថា នាមនិងរូប ដោយប្រការដូច្នេះ ។ បណ្តាបច្ចុប្បា-
ការទាំងនោះ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ តើ
ដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោ-
វិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា អាយ-
តនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចុប្បា-
ការទាំងនោះ នាមនិងរូប កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ តើដូច
ម្តេច ។ នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។ បណ្តានាមនិងរូបនោះ នាម
តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារខន្ធ នេះហៅថា នាម ។
បណ្តានាមនិងរូបនោះ រូប តើដូចម្តេច ។ ការសន្សំ នៃចក្ខុយាតនៈ
។ បេ ។ ការសន្សំ នៃកាយាយតនៈ ឬក៏ រូបវន្តណា ដែលកើតអំពីចិត្ត
មានចិត្តជាហេតុ មានចិត្តជាសម្បជាន នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះ
ផង រូបនេះផង នេះហៅថា នាមនិងរូប កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ
ទី ៦ ជាបច្ច័យ ដោយប្រការដូច្នេះ ។ បណ្តាបច្ចុប្បា-
ការទាំងនោះ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ផស្សៈ
ការពាល់ត្រូវ ការប៉ះពាល់ ការទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅថា ផស្សៈ
កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចុប្បា-
ការទាំងនោះ

អភិធម្មបិដក វិវដ្តន្ត

ដស្សប្បច្ចយាមិ ធម្មាយតនំ ។ យំ ចិត្តំ បរោ
 មាទសំ ។ បេ។ តជ្ជា បរោវិញ្ញាណាតុ វេទំ វុច្ចតិ
 ដស្សប្បច្ចយាមិ ធម្មាយតនំ ។ បេ។ តេន វុច្ចតិ
 ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតិ ។

(៧០) តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារេ
 សង្ខារប្បច្ចយាមិ អវិជ្ជា សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ
 វិញ្ញាណប្បច្ចយាមិ សង្ខារេ វិញ្ញាណប្បច្ចយា
 នាមរូបំ នាមរូបប្បច្ចយាមិ វិញ្ញាណំ នាមរូបប្បច្ចយា
 សឡាយតនំ សឡាយតនប្បច្ចយាមិ នាមរូបំ ស-
 ឡាយតនប្បច្ចយា ដស្សា ដស្សប្បច្ចយាមិ ស-
 ឡាយតនំ ដស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយាមិ
 ដស្សា វេទនាបច្ចយា តណ្ហា តណ្ហាបច្ចយាមិ
 វេទនា តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ ឧបាទានប្បច្ចយាមិ
 តណ្ហា ឧបាទានប្បច្ចយា ករោ ករៈប្បច្ចយា ជាតិ
 ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

នោះ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
 ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ
 ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា អាយតនៈទី ៦ កើតមាន
 ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុ
 ជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៩១] កងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
 អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារ
 ជាបច្ច័យ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ នាមនិងរូប កើតមាន
 ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ
 អាយតនៈ ៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ នាមនិងរូប កើតមាន
 ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជា
 បច្ច័យ អាយតនៈ ៦ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ វេទនា កើត
 មាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ
 តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជា
 បច្ច័យ ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះ
 ឧបាទានជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន
 ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុ
 ជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

បច្ចយាការីវិភង្គេ អកុសលនិទ្ទេសោ

(៧២) តត្ថ កតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
អនុស្សនំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលង្គិ មោហោ អកុសល-
មូលំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតមោ
អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ ។ យា ចេតនា សញ្ញា-
តនា សញ្ញាតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា-
បច្ចយា សង្ខារោ ។ តត្ថ កតមា សង្ខារប្បច្ចយាបិ
អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ អនុស្សនំ ។ បេ ។
អវិជ្ជាលង្គិ មោហោ អកុសលមូលំ អយំ វុច្ចតិ
សង្ខារប្បច្ចយាបិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតមំ សង្ខា-
រប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ
។ បេ ។ តត្ថា មនោវិញ្ញាណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ
សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។ តត្ថ កតមោ វិញ្ញា-
ណប្បច្ចយាបិ សង្ខារោ ។ យា ចេតនា សញ្ញាតនា
សញ្ញាតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ វិញ្ញាណប្បច្ចយាបិ
សង្ខារោ ។ តត្ថ កតមំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា ធាមរូបំ ។
អត្ថំ ធាមំ អត្ថំ រូបំ ។ តត្ថ កតមំ ធាមំ ។
វេទនាឧដ្ឋោ សញ្ញាឧដ្ឋោ សង្ខារកុដ្ឋោ ឥទំ វុច្ចតិ

បច្ចយាការវិភង្គ អកុសលនិទ្ទេស

(៩២) បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។ ការ
មិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហាៈ អកុសល
មូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ
កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ
ភាពនៃការសន្សំ ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជា
បច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អវិជ្ជា កើតមាន ព្រោះសង្ខារ
ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ការមិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។
គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហាៈ អកុសលមូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា
កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ
វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តី
ដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើត
អំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារ
ជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណ
ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ
ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។ បណ្តា
បច្ចយាការទាំងនោះ នាមនិរូប កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ
តើដូចម្តេច ។ នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។ បណ្តានាមនិរូបនោះ
នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន នេះហៅថា

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

នាមំ ។ តត្ថ កកតមំ រូបំ ។ ចក្ខាយតនស្ស
 ឧបចយោ ។ បេ ។ កាយាយតនស្ស ឧបចយោ
 យំ វា បនពាម្បំ អត្ថំ រូបំ ចិត្តំ ចិត្តហេតុកំ
 ចិត្តសមុដ្ឋានំ ឥទំ វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ ឥទព្វ
 នាមំ ឥទព្វ រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ វិញ្ញាណប្បច្ចយា
 នាមរូបំ ។ នាមរូបប្បច្ចយាបិ វិញ្ញាណន្តំ អត្ថំ នាមំ
 អត្ថំ រូបំ ។ តត្ថ កកតមំ នាមំ ។ វេទនាខន្ធា
 សញ្ញាខន្ធា សង្ខារក្ខន្ធា ឥទំ វុច្ចតិ នាមំ ។
 តត្ថ កកតមំ រូបំ ។ យំ រូបំ និស្សាយ មនោ-
 វិញ្ញាណធាតុ វត្ថតិ ឥទំ វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ
 ឥទព្វ នាមំ ឥទព្វ រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ នាមរូបំ ។
 តត្ថ កកតមំ នាមរូបប្បច្ចយាបិ វិញ្ញាណំ ។ យំ
 ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណ-
 ធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ នាមរូបប្បច្ចយាបិ វិញ្ញាណំ ។
 នាមរូបប្បច្ចយា សន្យាយតនន្តំ អត្ថំ នាមំ អត្ថំ
 រូបំ ។ តត្ថ កកតមំ នាមំ ។ វេទនាខន្ធា
 សញ្ញាខន្ធា សង្ខារក្ខន្ធា ឥទំ វុច្ចតិ នាមំ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

នាម ។ បណ្តានាមនិងរូបនោះ រូប តើដូចម្តេច ។ ការ
សន្សំ នៃចក្ខុយានៈ ។ បេ ។ ការសន្សំ នៃកាយាយានៈ ឬក៏ រូប
ដទៃ ណា ដែលកើតអំពីចិត្ត មានចិត្តជាហេតុ មានចិត្តជាសមុជ្ជាន
នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះផង នេះហៅថា នាម
និងរូប កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។ អធិប្បាយត្រង់ពាក្យ
ថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ។ នាមក៏មាន
រូបក៏មាន ។ បណ្តានាមនិងរូបនោះ នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ
សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្ខន្ធ នេះហៅថា នាម ។ បណ្តានាមនិងរូបទាំង
នោះ រូប តើដូចម្តេច ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ប្រព្រឹត្តទៅ ព្រោះ
អាស្រ័យនូវរូប ណា នេះហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះផង
នេះហៅថា នាមនិងរូប ដោយប្រការដូច្នេះ ។ បណ្តាបច្ច័យាការទាំង
នោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណ-
ធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណ កើត
មាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ។ សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា កាយានៈ ៦
កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ដូចតទៅនេះ ។ នាមក៏មាន
រូបក៏មាន ។ បណ្តានាមនិងរូបទាំងនោះ នាម តើដូចម្តេច ។
វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្ខន្ធ នេះហៅថា នាម ។

បច្ចយាការវិភង្គេ អកុសលនិទ្ទេសោ

តត្ថ កកតមំ រូបំ ។ ចក្ខុវេ ច បរាភូតា
 យញ្ច រូបំ និស្សាយ បរោសិញ្ញាណាធាតុ វត្ថុតិ
 ឥទំ វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ ឥទញ្ច ធាមំ ឥទញ្ច
 រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ ធាមរូបំ ។ តត្ថ កកតមំ ធាម-
 រូបប្បច្ចយា សន្យាយតនំ ។ ចក្ខុយតនំ ។ បេ ។
 បនាយតនំ ឥទំ វុច្ចតិ ធាមរូបប្បច្ចយា សន្យាយ-
 តនំ ។ តត្ថ កកតមំ សន្យាយតនប្បច្ចយាបិ
 ធាមរូបំ ។ អត្ថិ ធាមំ អត្ថិ រូបំ ។ តត្ថ កកតមំ
 ធាមំ ។ វេទនាខន្ធា សញ្ញាខន្ធា សម្ពាវត្តន្ធា ឥទំ
 វុច្ចតិ ធាមំ ។ តត្ថ កកតមំ រូបំ ។ ចក្ខុយត-
 នស្ស ឧបចយោ ។ បេ ។ កាយាយតនស្ស
 ឧបចយោ យំ វា បនញ្ញម្បិ អត្ថិ រូបំ ចិត្តជំ ចិត្ត-
 ហេតុកំ ចិត្តសមុដ្ឋានំ ឥទំ វុច្ចតិ រូបំ ។ ឥតិ ឥទញ្ច
 ធាមំ ឥទញ្ច រូបំ ឥទំ វុច្ចតិ សន្យាយតនប្ប-
 ច្ចយាបិ ធាមរូបំ ។ តត្ថ កកតមោ សន្យាយតនប្ប-
 ច្ចយា ជស្សោ ។ យោ ជស្សោ ធុសនា សម្ពាស-
 នា សម្ពាសិតតំ អយំ វុច្ចតិ សន្យាយតនប្បច្ចយា
 ជស្សោ ។ តត្ថ កកតមំ ជស្សប្បច្ចយាបិ សន្យាយតនំ ។

បច្ចុប្បន្ន អកុសលនិទ្ទេស

បណ្តានាមនិងរូបទាំងនោះ រូប តើដូចម្តេច ។ មហាភូតរូប ៤ នឹង
 មនោវិញ្ញាណធាតុ ប្រព្រឹត្តទៅ ព្រោះអាស្រ័យនូវរូប ណា នេះហៅថា
 រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះផង នេះហៅថា នាមនិងរូប ដោយប្រការ
 ដូច្នេះ ។ បណ្តាបច្ចុប្បន្នការទាំងនោះ អាយតនៈ ៦ កើតមាន ព្រោះនាម
 និងរូបជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចក្ខុយតនៈ ។ លេ ។ មនាយតនៈ នេះ
 ហៅថា អាយតនៈ ៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិងរូបជាបច្ច័យ ។ បណ្តា
 បច្ចុប្បន្នការទាំងនោះ នាមនិងរូប កើតមាន ក៏ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ
 តើដូចម្តេច ។ នាមក៏មាន រូបក៏មាន ។ បណ្តានាមនិងរូបទាំងនោះ
 នាម តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្ខន្ធ នេះហៅ
 ថា នាម ។ បណ្តានាមនិងរូបនោះ រូប តើដូចម្តេច ។ ការ
 សន្សំ នៃចក្ខុយតនៈ ។ លេ ។ ការសន្សំ នៃកាយាយតនៈ ឬក៏ រូបដទៃ
 ណា ដែលកើតអំពីចិត្ត មានចិត្តជាហេតុ មានចិត្តជាសមុដ្ឋាន នេះ
 ហៅថា រូប ។ នាមនេះផង រូបនេះផង នេះហៅថា នាមនិងរូប
 កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ ដោយប្រការដូច្នេះ ។ បណ្តា
 បច្ចុប្បន្នការទាំងនោះ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ តើដូច
 ម្តេច ។ ផស្សៈ ការពាលត្រូវ ការប៉ះពាល់ ការទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅ
 ថា ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចុប្បន្នការ
 ទាំងនោះ អាយតនៈ ៦ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

ចក្ខោយតនំ ។ បេ ។ បនាយតនំ តំទំ វុច្ចតិ វេស្សប្ប-
ច្ចយាមិ សឡាយតនំ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវេមេតស្ស
តេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

អញ្ញាមញ្ញកុំ ។

[៧៣] កតមេ ធម្មា អកុសលា ។ យស្មី
សមយេ អកុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ សោ-
មនស្សសហគតំ ទិដ្ឋិតតសម្បយុត្តំ សសម្ពាទេ
។ បេ ។ សោមនស្សសហគតំ ទិដ្ឋិតតវិប្បយុត្តំ ។ បេ ។
សោមនស្សសហគតំ ទិដ្ឋិតតវិប្បយុត្តំ សសម្ពាទេ
រូបាម្ពណំ វា ។ បេ ។ ធម្មាម្ពណំ វា យំ យំ វា
បនាស្ក តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សម្ពាទេ
សម្ពាប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមិ
នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា
វេស្សា វេស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា តណ្ហា
តណ្ហាបច្ចយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ
ករវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវេមេតស្ស
តេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

អភិធម្មប្បដិក វិភង្គ

ចកាយតនៈ ។ បេ ។ មនាយតនៈ នេះហៅថា អាយតនៈ ៦ កើតមាន
ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុ
ជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

ចប់អញ្ញមញ្ញចតុក្កៈ

(៩៣) ពួកធម៌ជាអកុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
អកុសលចិត្ត ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រកបដោយទិដ្ឋិ ប្រកបដោយ
សង្ខារ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រាសចាកទិដ្ឋិ ។ បេ ។
ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រាសចាកទិដ្ឋិ ប្រកបដោយសង្ខារ មានរូប
ជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រារព្ធរូបអារម្មណ៍
ណា ។ ហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះ
អវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន
ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ
ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី៦ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះ
ផស្សៈជាបច្ច័យ តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ
(ការចុះចិត្តស៊ីប) កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះ
អធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ
កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំង
អស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

បច្ចយាការីកង្កែ អកុសលនិទ្ទេសោ

(៧៤) តត្ថ កតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
 អនុស្សនំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលង្កិ មោហោ អកុសលមូលំ
 អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ តត្ថ កតមោ អវិជ្ជាបច្ចយា
 សម្មារោ ។ យោ ចេតនា សញ្ញេតនា សញ្ញេត-
 យិតតំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជាបច្ចយា សម្មារោ ។ បេ ។
 តត្ថ កតមោ តណ្ហាបច្ចយា អធិមោក្ខា ។ យោ
 ចិត្តស្ស អធិមោក្ខា អធិប្បដិសនា តទទិប្បត្តតា
 អយំ វុច្ចតិ តណ្ហាបច្ចយា អធិមោក្ខា ។ តត្ថ
 កតមោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ ។ វេ បេត្វា អធិ-
 មោក្ខំ វេទនាឡោ សញ្ញាឡោ សម្មារក្ខន្ធា
 វិញ្ញាណក្ខន្ធា អយំ វុច្ចតិ អធិមោក្ខប្បច្ចយា
 ករោ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ ។ បេ ។

(៧៥) កតមេ ធម្មា អកុសលា ។ យស្មី
 សមយេ អកុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ
 ឧបេក្ខាសហគតំ ទិដ្ឋិកតសម្បយុតំ រូបារម្មណំ
 វា ។ បេ ។ ធម្មារម្មណំ វា យំ យំ វា បនាត្ត

បច្ចយាការវិវត្ត អកុសលចំណង

[៩៤] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។
 ការមិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហាៈ អកុ-
 សលមូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ
 សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការ
 សន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ
 កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ ។ បេ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ
 អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ការចុះស៊ប់
 អាការចុះស៊ប់ ភាពចុះស៊ប់នៃចិត្តក្នុងអារម្មណ៍នោះ ណា នេះហៅថា
 អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះតណ្ហាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ
 ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ
 សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្ខន្ធ វិញ្ញាណក្ខន្ធ លើកតែអធិមោក្ខចេញ នេះហៅថា
 ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើប
 ពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយ
 អាការយ៉ាងនេះ ។ បេ ។

[៩៥] ពួកធម៌ជាអកុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 អកុសលចិត្ត ប្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រកបដោយទិដ្ឋិ មានរូបជាអារម្មណ៍
 ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រាវត្តនូវអារម្មណ៍ ណា ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដោ

តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ សង្ខារប្ប-
 ច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមំ នាមប្បច្ចយា
 ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា
 វេទនា វេទនាបច្ចយា តណ្ហា តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ
 ឧបាទានប្បច្ចយា ភវេ ភវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិ-
 ប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវេចតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

(៩៦) តត្ថ កតតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
 អនុស្សនំ ។ បេ។ អវិជ្ជាលង្គំ ហោហោ អកុសលមូលំ
 អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ បេ។ តត្ថ កតតមា ជស្សប្ប-
 ច្ចយា វេទនា ។ យំ ចេតសីកំ នេវ សាតំ
 នាសាតំ ចេតោសម្មស្សនំ អទុក្ខមស្សំ វេទយតំ
 ចេតោសម្មស្សនា អទុក្ខមស្សា វេទនា អយំ វុច្ចតិ
 ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ។ បេ។ តេន វុច្ចតិ ឯវេច-
 តស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ
 ។ បេ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

ហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
 វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណ
 ជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើត
 មាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ
 តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ឧបាទាន កើតមាន ព្រោះ
 តណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះឧបាទានជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន
 ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជកនិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុ
 ជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(៩៦) បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។
 ការមិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ អកុ-
 សលមូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បេ ។ បណ្តាបច្ច័យាការទាំង
 នោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
 សេចក្តីត្រេកអរក៏មិនមែន សេចក្តីមិនត្រេកអរក៏មិនមែន ដែលប្រព្រឹត្តទៅ
 ក្នុងចិត្ត ការទទួលនូវអារម្មណ៍មិនមែនទុក្ខមិនមែនសុខ ដែលកើតអំពី
 ចេតនាសម្ព័ន្ធស្យ អទុក្ខមស្យវេទនា ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ព័ន្ធស្យ ណា
 នេះហៅថា វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះ
 ហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ
 រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។ បេ ។

បច្ចយាការវិរុទ្ធ អកុសលនិរុទ្ធោ

[៧៧] តតមេ ធម្មា អកុសលា ។ យស្មី
 សមយេ អកុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ ឧបេក្ខា-
 សហគតំ ទិដ្ឋិតតសប្បយុត្តំ សសម្ពារេន ។ បេ ។
 ឧបេក្ខាសហគតំ ទិដ្ឋិតតវិប្បយុត្តំ ។ បេ ។ ឧបេក្ខា-
 សហគតំ ទិដ្ឋិតតវិប្បយុត្តំ សសម្ពារេន វុទ្ធាវម្មណំ វា
 ។ បេ ។ ធម្មាវម្មណំ វា យំ យំ វា បដាវត្ត តស្មី
 សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សម្ពារេ សម្ពាវប្បច្ចយា
 វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមំ នាមប្បច្ចយា
 ធរដ្ឋាយតនំ ធរដ្ឋាយតនប្បច្ចយា ជសេក្ខា ជស្សប្ប-
 ច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា តណ្ហា តណ្ហាបច្ចយា
 អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា
 ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កោវ-
 លស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។ បេ ។

[៧៨] តតមេ ធម្មា អកុសលា ។ យស្មី
 សមយេ អកុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ
 នោមនស្សសហគតំ បដិយសប្បយុត្តំ ។ បេ ។
 នោមនស្សសហគតំ បដិយសប្បយុត្តំ សសម្ពារេន

បច្ចយាការវិក្កត្ត អកុសលនិទ្ទេស

(៩៧) ពួកធម៌ជាអកុសល តើដូចម្តេច ។ កង្កសម័យ ណា
អកុសលចិត្ត ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រកបដោយទិដ្ឋិ ប្រកបដោយសង្ខារ
។ បេ ។ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រាសចាកទិដ្ឋិ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយ
ឧបេក្ខា ប្រាសចាកទិដ្ឋិ ប្រកបដោយសង្ខារ មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី
។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រារព្ធយូវអារម្មណ៍ណា ។ ហើយ
កើតឡើង កង្កសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណ
ជាបច្ច័យ អាយតនៈទី៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន
ព្រោះអាយតនៈទី៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ
តណ្ហា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះ
តណ្ហាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន
ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុ
ជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាង
នេះ ។ បេ ។

(៩៨) ពួកធម៌ជាអកុសល តើដូចម្តេច ។ កង្កសម័យ ណា
អកុសលចិត្ត ច្រឡំដោយទោមនស្ស ប្រកបដោយបដិឃៈ ។ បេ ។
ច្រឡំដោយទោមនស្ស ប្រកបដោយបដិឃៈ ប្រកបដោយសង្ខារ

អភិធម្មបិដកេ វិរត្តោ

រូបាវច្ឆណំ វា ។ បេ ។ ជន្មាវច្ឆណំ វា យំ យំ
 វា បដាវត្ត តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ
 សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមំ
 នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា
 ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា
 ចដិយំ ចដិយប្បច្ចយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខ-
 ប្បច្ចយា ករោ ករប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា
 ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ ។

(៧៧) តត្ថ កតតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
 អនុស្សនំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលង្ក័រំ មោហោ អកុស-
 លម្បលំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ បេ ។ តត្ថ កតតមា
 ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ។ យំ ចេតសិកំ អសាតិ
 ចេតសិកំ ទុក្ខំ ចេតាសម្មស្សនំ អសាតិ ទុក្ខំ
 វេទយិតំ ចេតាសម្មស្សនា អសាតា ទុក្ខា វេទនា
 អយំ វុច្ចតិ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ។ តត្ថ កតតមំ

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រារព្ធនូវ
 អារម្មណ៍ណា ។ ហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន
 ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម
 កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ រូប កើតមាន ព្រោះនាម
 ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះរូបជាបច្ច័យ វេទនា កើត
 មាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បដិឃៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ
 អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបដិឃៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះអធិ-
 មោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ
 កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំង
 អស់នេះ រឺមែនមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[៩៩] បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។
 ការមិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហៈ អកុ-
 សលមូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បេ ។ បណ្តាបច្ច័យការ
 ទាំងនោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
 សេចក្តីមិនត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តីទុក្ខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត
 ការទទួលអារម្មណ៍ មិនជាទីត្រេកអរ ជាទុក្ខ ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ផស្ស
 វេទនា មិនជាទីត្រេកអរ ជាទុក្ខ ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ផស្ស ណា
 នេះហៅថា វេទនាកើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច័យការ

បច្ចយាការីវិរុទ្ធ អកុសលនិរុទ្ធ

វេទនាបច្ចយា បដិឃំ ។ យោ ចិត្តស្ស អាយាតោ
 បដិឃាតោ ។ បេ ។ ចណ្ឌិតំ អសុណោ(១) អនត្ត-
 មនតា ចិត្តស្ស ឥទំ វុច្ចតិ វេទនាបច្ចយា បដិឃំ ។
 តត្ថ កតមោ បដិឃប្បច្ចយា អធិមោក្ខោ ។ យោ
 ចិត្តស្ស អធិមោក្ខោ អធិមុច្ចនា តទធិមុត្តតា អយំ
 វុច្ចតិ បដិឃប្បច្ចយា អធិមោក្ខោ ។ តត្ថ កតមោ
 អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ ។ វេយ្យា អធិមោក្ខំ
 វេទនាខន្ធោ សញ្ញាខន្ធោ សម្ពាសន្ធោ វិញ្ញាណ-
 ក្ខន្ធោ អយំ វុច្ចតិ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ ។ បេ ។
 តេន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតីតិ ។ បេ ។

[១០០] កតមេ ធម្មា អកុសលា ។ យស្មី សម-
 យេ អកុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតំ
 វិចិត្តិក្ខាសម្បយុត្តំ រូបារម្មណំ វា ។ បេ ។ ធម្មារម្មណំ
 វា យំ យំ វា បនាត្ត តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា ស-
 ម្ពាហេ សម្ពាសន្ធោ វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ

បច្ចុប្បការវិវត្ត អកុសលនិទ្ទេស

ទាំងនោះ បដិឃៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។

ការចង្រៀតចង្អល់ ការថ្លងថ្លាក់ នៃចិត្ត ។ បេ ។ ភាពកាច
 ការមិនស្រស់ស្រាយ ភាពនៃសេចក្តីមិនត្រេកអរ ណា នៃចិត្ត
 នេះហៅថា បដិឃៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចុ-
 យាការទាំងនោះ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបដិឃៈជាបច្ច័យ តើដូច
 ម្តេច ។ ការចុះស៊ប់ អាការចុះស៊ប់ ភាពនៃការចុះស៊ប់ នៃចិត្តក្នុង
 អារម្មណ៍នោះ ណា នេះហៅថា អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបដិឃៈ
 ជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចុយាការទាំងនោះ ភព កើតមាន ព្រោះអធិ-
 មោក្ខជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្នុង
 វិញ្ញាណក្នុង លើកតែអធិមោក្ខចេញ នេះហៅថា ភព កើតមាន ព្រោះ
 អធិមោក្ខជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុ
 ជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាង
 នេះ ។ បេ ។

[១០០] ពួកធម៌ជាអកុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 អកុសលចិត្ត ប្រឡំដោយទុក្ខក្រ ប្រកបដោយវិចិត្រ មានរូបជាអា-
 រម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រាវពន្លឺអារម្មណ៍ណាៗ
 ហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ
 វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណ

អភិធម្មបិដកេ វិកង្កោ

នាមប្បដ្ឋក្ខយា ឆដ្ឋាយតនំ ឆដ្ឋាយតនប្បដ្ឋក្ខយា ឆស្សោ
 ឆស្សប្បដ្ឋក្ខយា វេទនា វេទនាបដ្ឋក្ខយា វិចីកីត្តា
 វិចីកីត្តាបដ្ឋក្ខយា ករោ ករៈប្បដ្ឋក្ខយា ជាតិ ជាតិប្បដ្ឋក្ខយា
 ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ ។

(១០១) តត្ថ កតតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាលំ
 អនស្សនំ ។ បេ។ អវិជ្ជាលង្គំ មោហោ អត្តសល-
 ម្ចលំ អយំ វុត្ថតិ អវិជ្ជា ។ បេ។ តត្ថ កតតមា
 ឆស្សប្បដ្ឋក្ខយា វេទនា ។ យំ ចេតសិកំ នេវ សាតំ
 ជាសាតំ ចេតាសម្មស្សជំ អទុក្ខមស្សទំ វេទយិតំ
 ចេតាសម្មស្សជា អទុក្ខមស្សខា វេទនា អយំ វុត្ថតិ
 ឆស្សប្បដ្ឋក្ខយា វេទនា ។ តត្ថ កតតមា វេទនាបដ្ឋក្ខយា
 វិចីកីត្តា ។ យា កត្តា កត្តាយនា កត្តាយិត្តតំ
 វិមតិ វិចីកីត្តា ទ្វេជ្ឈកំ ទ្វេនាបថោ សំសយោ
 អនេកំសត្តាហោ អាសប្បនា បរិសប្បនា អបរិ-
 យោតាហនា ឧត្តិតត្ថំ ចិត្តស្ស បនោវិលេខា

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

ជាបច្ច័យ អាយតនៈទី៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន
 ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ
 វិចិត្រចា កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះវិចិត្រចា
 ជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ កើតមាន
 ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែង
 មាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(១០១) បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។ ការមិន
 ដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហាៈ អកុសលមូល ណា
 នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បេ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វេទនា កើតមាន
 ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ ក៏មិនមែន សេចក្តី
 មិនត្រេកអរ ក៏មិនមែន ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍
 មិនមែនទុក្ខ មិនមែនសុខ ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស អទុក្ខមសុខ-
 វេទនា ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស នេះហៅថា វេទនា កើតមាន
 ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិចិត្រចា កើតមាន
 ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ការឆ្លើងឆ្ងល់ អាការឆ្លើងឆ្ងល់
 ភាពឆ្លើងឆ្ងល់ ការប្រាសចាកបញ្ញា ការតេជតាងគំនិត ការបែកគំនិត
 ជាពីរ ផ្លូវពីរ ការសង្ស័យ ការកាន់យកចំណែកច្រើន ការអង្គុយអង្គុយ ការ
 អល់អែក ការមិនចុះចិត្តស៊ប់ ភាពរឹងរូស ការរសេមរសាម ណា នៃចិត្ត

បច្ចយាការវិក្កេ អកុសលនិទ្ទេសោ

អយំ វុច្ចតិ វេទនាបច្ចយា វិចិត្តិក្ខា ។ តត្ថ តតតោ
 វិចិត្តិក្ខាបច្ចយា ករោ ។ វេមេត្វា វិចិត្តិន្តំ វេទនាខន្ទោ
 សញ្ញាខន្ទោ សង្ខារក្ខន្ទោ វិញ្ញាណក្ខន្ទោ អយំ
 វុច្ចតិ វិចិត្តិក្ខាបច្ចយា ករោ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ
 ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតីតិ ។ បេ ។

(១០២) តតមេ ធម្មា អកុសលា ។ យស្មី
 សមយេ អកុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ ឧបេត្តា-
 សហគតំ ឧទ្ធច្ចសម្បយុត្តំ រូបារម្មណំ វា ។ បេ ។
 ធម្មារម្មណំ វា យំ យំ វា បដារត្ត តស្មី សម-
 យេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញា-
 ណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មា-
 យតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា
 វេទនា វេទនាបច្ចយា ឧទ្ធច្ចំ ឧទ្ធច្ចប្បច្ចយា អធិមោ-
 ក្ខោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ
 ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

បច្ចយាការវិភង្គេ អកុសលនិទ្ទេស

នេះហៅថា វិចិត្រចារ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច័យាការ
 ទាំងនោះ ភព កើតមាន ព្រោះវិចិត្រចារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
 វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន វិញ្ញាណកុន លើកតែវិចិត្រចារចេញ
 នេះហៅថា ភព កើតមាន ព្រោះវិចិត្រចារជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះ
 ហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ
 រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។ បេ ។

(១០២) ពួកធម៌ជាអកុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 អកុសលចិត្ត ប្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រកបដោយទុដ្ឋច្ចៈ មានរូបជាតា-
 រម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជាតារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រារព្ធយូវតារម្មណ៍ណា ។
 ហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជា
 បច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះ
 វិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ
 កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះ
 ផស្សៈជាបច្ច័យ ទុដ្ឋច្ចៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ
 កើតមាន ព្រោះទុដ្ឋច្ចៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ
 ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជពិន្ទីមរណៈ កើតមាន ព្រោះ
 ជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន
 ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[១០៣] តត្ថ កតមា អវិជ្ជា ។ យំ អញ្ញាណំ
 អនុស្សនំ ។ បេ ។ អវិជ្ជាលង្កំ មោហោ អកុស-
 លម្បលំ អយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា ។ បេ ។ តត្ថ កតមា
 ដស្សប្បច្ចយា វេទនា ។ យំ ចេតសិកំ នេវ សាតំ
 នាសាតំ ចេតាសម្មស្សនំ អនុក្ខមស្មំ វេទយនំ
 ចេតាសម្មស្សនា អនុក្ខមស្មា វេទនា អយំ វុច្ចតិ
 ដស្សប្បច្ចយា វេទនា ។ តត្ថ កតមិ វេទនាបច្ចយា
 ឧទ្ធច្ចំ ។ យំ ចិត្តស្ស ឧទ្ធច្ចំ អរូបសមោ ចេត-
 សោ វិក្ខោបោ កន្តតំ ចិត្តស្ស ឥទំ វុច្ចតិ វេទនា-
 បច្ចយា ឧទ្ធច្ចំ ។ តត្ថ កតមោ ឧទ្ធច្ចប្បច្ចយា
 អធិមោក្ខោ ។ យោ ចិត្តស្ស អធិមោក្ខោ អធិ-
 មុច្ចនា តទទិមុត្តតា អយំ វុច្ចតិ ឧទ្ធច្ចប្បច្ចយា
 អធិមោក្ខោ ។ តត្ថ កតមោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា
 ករោ ។ វេបេត្វា អធិមោក្ខំ វេទនាខន្ធោ សញ្ញា-
 ខន្ធោ សម្មាសម្ពាសន្តោ វិញ្ញាណក្ខន្ធនោ អយំ វុច្ចតិ
 អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[១០៣] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អវិជ្ជា តើដូចម្តេច ។
 ការមិនដឹង ការមិនឃើញ ។ បេ ។ គន្លឹះគឺអវិជ្ជា មោហាៈ អកុសល-
 មូល ណា នេះហៅថា អវិជ្ជា ។ បេ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំង
 នោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តី
 ត្រេកអរ ក៏មិនមែន សេចក្តីមិនត្រេកអរ ក៏មិនមែន ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុង
 ចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ មិនមែនទុក្ខមិនមែនសុខ ដែលកើតអំពីចេតា-
 សម្ព័ស្ស អទុក្ខសុខវេទនា ដែលតើតអំពីចេតាសម្ព័ស្សៈ ណា នេះ
 ហៅថា វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយា-
 ការទាំងនោះ ទទួច្ចៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
 ការរើរវាយនៃចិត្ត ការមិនស្ងប់ ការរាយមាយចិត្ត ភាពនៃចិត្តភ្ញាក់
 ផ្អើល ណា នេះហៅថា ទទួច្ចៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។
 បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះទទួច្ចៈជាបច្ច័យ
 តើដូចម្តេច ។ ការចុះស៊ប់ អាការចុះស៊ប់ ភាពចុះស៊ប់នៃចិត្ត ក្នុង
 អារម្មណ៍នោះ ណា នេះហៅថា អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះទទួច្ចៈ
 ជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ភព កើតមាន ព្រោះអធិ-
 មោក្ខជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកន្ធ
 វិញ្ញាណកន្ធ លើកតែអធិមោក្ខចេញ នេះហៅថា ភព កើតមាន
 ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា

បច្ច័យការវិវត្ត កុសលនីទ្ទេសោ

ឯវចេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
ហោតី ។ បេ ។

អកុសលនីទ្ទេសោ ។

[១០៤] កតមេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី
សមយេ កាមាវចំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ
សោមនស្សសហគតំ ញាណាសម្បយុត្តំ វុទារម្មណំ
វា ។ បេ ។ ធម្មារម្មណំ វា យំ យំ វា បទានត្ថ
តស្មី សមយេ កុសលម្វលប្បច្ចយា សម្ពារោ
សម្ពារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមិ
នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ
ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាប្បច្ចយា បសាទោ
បសាទប្បច្ចយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ
កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវចេ-
តស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
ហោតិ ។

[១០៥] តត្ថ កតមេ កុសលម្វលា ។ អលោកោ
អនោគោ អមោហោ ។ តត្ថ កតមោ អលោកោ ។

បច្ច័យការរីករៀន កុសលនិទ្ទេស

ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការ
យ៉ាងនេះ ។ បេ ។

ចប់ អកុសលនិទ្ទេស ។

[១០៤] ពួកធម៌ជាកុសល ត្រូវដូចម្តេច ។ កងសម័យ ណា
កាមាវចរកុសលចិត្ត ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រកបដោយញ្ញាណ
មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រាជ្ញាធូលី
អារម្មណ៍ ណា ហើយកើតឡើង កងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន
ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ
នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន
ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ
វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ (សេចក្តីជ្រះថ្លា)
កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈ
ជាបច្ច័យ ភព្វ កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន
ព្រោះភព្វជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ
ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការ
យ៉ាងនេះ ។

[១០៥] បណ្តាធម៌ទាំងនោះ កុសលមូល ត្រូវដូចម្តេច ។
អលោភៈ អទោសៈ អមោហាៈ ។ បណ្តាកុសលមូលទាំងនោះ អលោភៈ

អភិធម្មបិដកេ វិរត្តោ

យោ អលោកោ អលុត្តនា អលុត្តិតតំ អសារកោ
 អសារជ្ជនា អសារជ្ជិតតំ អនភិជ្ឈា អលោកោ កុ-
 សលម្បុលំ អយំ វុច្ចតិ អលោកោ ។ វត្ថុ កតមោ
 អនោសោ ។ យោ អនោសោ អទ្ធិសនា អទ្ធិ-
 សិតតំ អព្យាហនោ អព្យាបដ្ឋោ^(១) អនោសោ កុ-
 សលម្បុលំ អយំ វុច្ចតិ អនោសោ ។ វត្ថុ កតមោ
 អមោហោ ។ យា បញ្ចា បដាធនា ។ បេ។ អ-
 មោហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ អយំ វុច្ចតិ អមោ-
 ហោ ។ ឥមេ វុច្ចន្តិ កុសលម្បុលា ។ វត្ថុ កតមោ
 កុសលម្បុលប្បច្ចយា សម្មារោ ។ យា ចេតនា
 សញ្ចេតនា សញ្ចេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ កុសល-
 ម្បុលប្បច្ចយា សម្មារោ ។ បេ។ វត្ថុ កតមោ ជស្ស-
 ប្បច្ចយា វេទនា ។ យំ ចេតសិកំ សាតំ ចេត-
 សិកំ សុខំ ចេតោសម្មស្សដំ សាតំ សុខំ វេទ-
 យិតំ ចេតោសម្មស្សជា សាតា សុខា វេទនា
 អយំ វុច្ចតិ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ។ វត្ថុ កតមោ

១ ឱ. អវិរត្តោ អវិរត្តំ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

តើដូចម្តេច ។ ការមិនលោភ អាការមិនលោភ ភាពមិនលោភ ការ
មិនត្រេកអរខ្លាំង អាការមិនត្រេកអរ ភាពមិនត្រេកអរ ការមិនរំពៃ
(ចំពោះទ្រព្យអ្នកដទៃ) អលោភៈ កុសលមូល ណា នេះហៅថា
អលោភៈ ។ បណ្តាកុសលមូលទាំងនោះ អទោសៈ តើដូចម្តេច ។
ការមិនប្រឡូត អាការមិនប្រឡូត ភាពមិនប្រឡូត ការមិនព្យាបាទ
ការមិនគំគ្លន អទោសៈ កុសលមូល ណា នេះហៅថា អទោសៈ ។
បណ្តាកុសលទាំងមូលទាំងនោះ អមោហៈ តើដូចម្តេច ។ បញ្ញា
ការដឹងច្បាស់ ។ បេ ។ សេចក្តីមិនរំឡើង ការពិចារណាធម៌ ការ
ឃើញដោយប្រវៃត ណា នេះហៅថា អមោហៈ ។ នេះហៅថា
កុសលមូល ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះ
កុសលមូលជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃ
ការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន
ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ ។ បេ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វេទនា
កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ
ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តីសុខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួល
អារម្មណ៍ជាទីត្រេកអរ ជាសុខ ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស សុខវេទនា
ជាទីត្រេកអរ ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស ណា នេះហៅថា
វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ

បច្ចយាការីកង្កែ កុសលនិទ្ទេសោ

វេទនាបច្ចយា បសាទោ ។ យា សុទ្ធា សុទ្ធិហានា
 ឡិកប្បនា អភិប្បសាទោ អយំ វុច្ចតិ វេទនាបច្ចយា
 បសាទោ ។ តត្ថ កតមោ បសាទប្បច្ចយា អនិ-
 មោក្ខោ ។ យោ ចិត្តស្ស អនិមោក្ខោ អនិមុច្ចនា
 តទនិមុត្តតា អយំ វុច្ចតិ បសាទប្បច្ចយា អនិមោ-
 ក្ខោ ។ តត្ថ កតមោ អនិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ ។
 វេចេត្វា អនិមោក្ខំ វេទនាខន្ធា សញ្ញាខន្ធា
 សម្ពាវត្តន្ធា វិញ្ញាណត្តន្ធា អយំ វុច្ចតិ អនិមោ-
 ក្ខប្បច្ចយា ករោ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវេចេតស្ស
 កោវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ ។

(១០៦) កតមេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី
 សមយេ កាមាវចំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ
 សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ សសម្ពាវេន
 ។ បេ ។ សោមនស្សសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ ។ បេ ។
 សោមនស្សសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ សសម្ពាវេន
 រូបារម្មណំ វា ។ បេ ។ ធម្មារម្មណំ វា យំ យំ វា បរា-
 រព្វ តស្មី សមយេ កុសលមូលប្បច្ចយា សម្ពាវេ

បច្ចយាការីវង្គ កុសលនិទ្ទេស

បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សុទ្ធា ការ
 ជឿ ការជឿជាក់ សេចក្តីជ្រះថ្លាគ្រៃលែង ណា នេះហៅថា បសាទៈ
 កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ អធិមោក្ខ
 កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ការចុះស៊ីប អា-
 ការចុះស៊ីប ភាពចុះស៊ីបនៃចិត្ត ក្នុងអារម្មណ៍នោះ ណា នេះហៅថា
 អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំង
 នោះ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
 វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារខន្ធ លើកលែងតែអធិមោក្ខចេញ នេះ
 ហៅថា ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះ
 ហេតុនោះ ទើបហៅថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែង
 មាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(១០៦) ពួកធម៌ជាកុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ ណា
 កាមាវចរកុសលចិត្ត ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រកបដោយញ្ញាណ
 ប្រកបដោយសង្ខារ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រាសចាក
 ញ្ញាណ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រាសចាកញ្ញាណ
 ប្រកបដោយសង្ខារ មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជា
 អារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រាវដ្ឋានវិញ ណា ។ ហើយកើតឡើង
 ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ
 ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

សង្ខារប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បដ្ឋយា នាមំ
 នាមប្បដ្ឋយា ឆដ្ឋាយតនំ ឆដ្ឋាយតនប្បដ្ឋយា ឆស្សោ
 ឆស្សប្បដ្ឋយា វេទនា វេទនាប្បដ្ឋយា បសាទោ
 បសាទប្បដ្ឋយា អធិមោត្តោ អធិមោត្តប្បដ្ឋយា
 ករោ កវប្បដ្ឋយា ជាតិ ជាតិប្បដ្ឋយា ជរាមរណំ
 ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតិ ។

[១០៧] តត្ថ កតមេ កុសលម្វលា ។
 អលោកោ អនោសោ ។ តត្ថ កតមោ អលោ-
 កោ ។ យោ អលោកោ អល្ហត្ថនា អល្ហត្ថតត្ថ
 អសារកោ អសារជ្ជនា អសារជ្ជតត្ថំ អនភិជ្ឈា
 អលោកោ កុសលម្វលំ អយំ វុច្ចតិ អលោកោ ។
 តត្ថ កតមោ អនោសោ ។ យោ អនោសោ
 អទ្ធិសនា អទ្ធិសីតត្ថំ អព្យាចានោ អព្យាបដ្ឋោ
 អនោសោ កុសលម្វលំ អយំ វុច្ចតិ អនោសោ ។
 ឥមេ វុច្ចន្តិ កុសលម្វលា ។ តត្ថ កតមោ

អភិធម្មបិដក វិវត្ត

វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះ
 វិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ
 កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះ
 ផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ
 កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជា
 បច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ កើតមាន
 ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រឺមែន
 មាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១០៧] បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ ពួកកុសលមូល តើដូចម្តេច ។
 អលោកៈ អទោសៈ ។ បណ្ណាកុសលមូលទាំងនោះ អលោកៈ តើ
 ដូចម្តេច ។ ការមិនលោភ អាការមិនលោភ ភាពមិនលោភ ការ
 មិនត្រេកអរខ្លាំង អាការមិនត្រេកអរ ភាពមិនត្រេកអរ ការមិនរំពៃ
 (ចំពោះទ្រព្យអ្នកដទៃ) អលោកៈ កុសលមូល ណា នេះហៅថា
 អលោកៈ ។ បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ អទោសៈ តើដូចម្តេច ។ ការ
 មិនប្រឡូត អាការមិនប្រឡូត ភាពមិនប្រឡូត ការមិនព្យាបាទ ការ
 មិនគំគ្លិន អទោសៈ កុសលមូល ណា នេះហៅថា អទោសៈ ។
 នេះហៅថា កុសលមូល ។ បណ្ណាបច្ច័យាការទាំងនោះ

បច្ចយាការីវង្គេ កុសលនិទ្ទេសោ

កុសលមូលប្បដ្ឋយា សង្ខារោ ។ យា ចេតនា
 សញ្ញេតនា យញ្ញេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ កុសល-
 មូលប្បដ្ឋយា សង្ខារោ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវមេ-
 តស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតិ ។

(១០៨) កតមេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី
 សមយេ កាមាវចំ កុសលំ ចិត្តំ ឱប្បន្នំ ហោតិ
 ឱបេក្ខាសហគតំ ញ្ញាណសម្បយុត្តំ ។ បេ ។
 ឱបេក្ខាសហគតំ ញ្ញាណសម្បយុត្តំ សសង្ខារេន
 រូបារម្មណំ វា ។ បេ ។ ធម្មារម្មណំ វា យំ យំ
 វា បនារត្ត តស្មី សមយេ កុសលមូលប្បដ្ឋយា
 សង្ខារោ សង្ខារប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បដ្ឋយា
 នាមំ នាមប្បដ្ឋយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា
 ជស្សោ ជស្សប្បដ្ឋយា វេទនា វេទនាបដ្ឋយា
 បសាទោ បសាទប្បដ្ឋយា អនិមេត្តោ អនិមេត្ត-
 ប្បដ្ឋយា ភវេ ភវប្បដ្ឋយា ជាតិ ជាតិប្បដ្ឋយា
 ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ ។

បច្ចយាការវិក្កត្ត កុសលនិទ្ទេស

សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា
 ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ
 កើតមាន ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ
 ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន
 ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(១០៨) ពួកធម៌ជាកុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ ណា
 តាមរាវចរកុសលចិត្ត ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រកបដោយញ្ញាណ ។ បេ ។
 ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រកបដោយញ្ញាណ ប្រកបដោយសង្ខារ មាន
 រូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រារព្ធនូវអារម្មណ៍
 ណាៗ ហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះ
 កុសលមូលជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម
 កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ កាយតនៈទី៦ កើតមាន ព្រោះ
 នាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះកាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទ-
 នា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេ-
 ទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព
 កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ
 ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង
 នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[១០៩] តត្ថ កតមេ កុសលម្ពណ ។

អលោកោ អនោសោ អមោហោ ។ បេ ។ ឥមេ
 វុច្ចន្តិ កុសលម្ពណ ។ តត្ថ កតមោ កុសល-
 ម្ពលប្បច្ចយា សង្ខារោ ។ យោ ចេតនា សញ្ញេតនា
 សញ្ញេតយិត្តំ អយំ វុច្ចនិ កុសលម្ពលប្បច្ចយា
 សង្ខារោ ។ បេ ។ តត្ថ កតមា ជស្សប្បច្ចយា
 វេទនា ។ យំ ចេតសីកំ នេវ សាតំ នាសាតំ
 ចេតោសម្ពុស្សនំ អទិក្ខេមសុខំ វេទយិតំ ចេតោ-
 សម្ពុស្សនា អទិក្ខេមសុខា វេទនា អយំ វុច្ចនិ
 ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ។ បេ ។ តេន វុច្ចនិ ឯវ-
 បេតស្ស កេវលស្ស ទិក្ខុក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតីតិ ។

[១១០] កតមេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី
 សមយេ កាមាវចំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ
 ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណាវិប្បយុត្តំ ។ បេ ។ ឧបេក្ខា-
 សហគតំ ញាណាវិប្បយុត្តំ សសង្ខារេន រូបារម្មណំ
 វា ។ បេ ។ ធម្មារម្មណំ វា យំ យំ វា បរាវត្ត

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[១០៩] បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ កុសលមូល តើដូចម្តេច ។

អលោភៈ អទោសៈ អមោហៈ ។ បេ ។ នេះហៅថា កុសលមូល ។
បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូល ជា
បច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា កាសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវ
អារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូល
ជាបច្ច័យ ។ បេ ។ បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ វេទនា កើតមាន
ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរក៏មិនមែន សេចក្តី
មិនត្រេកអរក៏មិនមែន ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត គឺការទទួលអារម្មណ៍
មិនជាទុក្ខ មិនជាសុខ ដែលកើតអំពីចេតាសម្ព័ស្ស អទុក្ខមសុខវេទនា
ដែលកើតអំពីចេតាសម្ព័ស្ស ណា នេះហៅថា វេទនា កើតមាន ព្រោះ
ផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជា
ទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១១០] ពួកធម៌ជាកុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
កាមាវចរកុសលចិត្ត ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រាសចាកញ្ញាណ ។ បេ ។
ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រាសចាកញ្ញាណ ប្រកបដោយសង្ខារ មានរូបជា
អារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រាជ្ញានូវអារម្មណ៍ណា ។

បច្ចយោការវិរុទ្ធ កុសលនិទ្ទេសោ

តស្មី សបយេ កុសលម្បលប្បច្ចយា សម្មារោ
 សម្មារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាបំ
 នាមប្បច្ចយា ឆដ្ឋាយតនំ ឆដ្ឋាយតនប្បច្ចយា
 ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាប្បច្ចយា
 បសាទោ បសាទប្បច្ចយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខ-
 ប្បច្ចយា ករោ ករប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា
 ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ ។

[១១១] តត្ថ កតមេ កុសលម្បលា ។
 អនោភោ អនោសោ ។ បេ ។ ឥមេ វុច្ចន្តិ
 កុសលម្បលា ។ តត្ថ កតមោ កុសលម្បលប្បច្ចយា
 សម្មារោ ។ យា ចេតនា សញ្ញេតនា សញ្ញេត-
 យិតត្ថំ អយំ វុច្ចន្តិ កុសលម្បលប្បច្ចយា សម្មារោ
 ។ បេ ។ តេន វុច្ចន្តិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

បច្ចយាការវិភង្គ កុសលនិទ្ទេស

ហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសល-
មូលជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម
កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះ
នាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេ-
ទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះ
វេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព
កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជា
បច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើត
ឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១១១] បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ ពួកកុសលមូល តើដូចម្តេច ។
អលោកៈ អទោសៈ ។ បេ ។ នេះហៅថា កុសលមូល ។
បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ
តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍)
ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ
។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃ
កងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[១១២] កតតមេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី
 សមយេ រូបបតិយា មក្កំ ភាវេតិ វិវិច្ឆេ កាមេ-
 ហិ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជេ វិហារតិ
 បឋវីកសិណំ តស្មី សមយេ កុសលម្បលប្បច្ចយា
 សម្ពារោ សម្ពារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា
 ធាមំ ធាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា
 ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាប្បច្ចយា
 បសាទោ បសាទប្បច្ចយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខ-
 ប្បច្ចយា ករោ ករវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា
 ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ ។

[១១៣] តត្ថ កតតមេ កុសលម្បលា ។
 អលោកោ អនោសោ អមោហោ ។ បេ ។ ឥមេ វុច្ចន្តិ
 កុសលម្បលា ។ តត្ថ កតតមោ កុសលម្បលប្បច្ចយា
 សម្ពារោ ។ យា ចេតនា សញ្ញេតនា សញ្ញេតយិតត្ថំ
 អយំ វុច្ចន្តិ កុសលម្បលប្បច្ចយា សម្ពារោ ។ បេ ។

អភិធម្មបិដក វិវត្ត

[១១២] ពួកធម៌ជាកុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 បុគ្គលចំរើននូវមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ស្ងប់ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ
 ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន មានបឋវីកសិណ (ជាអារម្មណ៍)
 ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ
 កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាម
 ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា
 កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនា
 ជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើត
 មាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ
 ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង
 នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១១៣] បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ ពួកកុសលមូល តើដូចម្តេច ។
 អលោភៈ អទោសៈ អមោហាៈ ។ បេ ។ នេះហៅថា កុសលមូល ។
 បណ្ណាបច្ច័យាការទាំងនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ
 តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍)
 ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ ។ បេ ។

បច្ចយាការវិភង្គេ កុសលន័ទ្ទេសោ

តេន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
សមុទយោ ហោតីតិ^(១) ។

[១១២] កតមេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី
សមយេ អរូបបតិយា មក្កំ ភាវេតិ សព្វសោ អាភិញ្ចា-
ណាយតនំ សមតិក្កម្មំ នេវសញ្ញាណសញ្ញាយតនស-
ញ្ញាសហគតំ សុខស្ស ច បហាណា ។ បេ។ ចតុត្ថំ ឈា-
នំ ឧបសម្បជ្ឈំ វិហារតិ តស្មី សមយេ កុសលម្ប-
លប្បច្ចយា សង្ខារោ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញា-
ណប្បច្ចយា នាមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មា-
យតនប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា
វេទនាប្បច្ចយា បសាទោ បសាទប្បច្ចយា អធិមោ-
ក្ខោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ភវោ ភវប្បច្ចយា ជាតិ

១ ខ. តតោ បរំ កតមេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី សមយេ រូបបច្ចិយា មក្កំ
ភាវេតិ វិតក្កវិបាកំ វិបសមា ទុតិយំ ឈានំ... តតិយំ ឈានំ... ចក្កត្ថំ ឈានំ...
បបមំ ឈានំ... បញ្ចមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈំ វិហារតិ បបរីកសីលំ តស្មី សមយេ
កុសលមូលប្បច្ចយា សង្ខារោ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ នាម-
ប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាប្បច្ចយា
បសាទោ បសាទប្បច្ចយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ភវោ ភវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិ-
ប្បច្ចយា ជរាមរណំ ។ បេ។ តេន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទ-
យោ ហោតីតិ... ឥតិ ឥមេ បាវា ទិស្សន្តិ ។

បច្ចយាការវិក័ត្ត កុសលនិទ្ទេស

ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំង
អស់^១នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(១១៤) ពួកធម៌ជាកុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ
ណា បុគ្គលចំរើននូវមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងអរូបភព កន្លងនូវអាកាសញ្ញា-
យតនៈ ដែលប្រឡំដោយនេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនៈសញ្ញា ដោយ
ប្រការទាំងពួង ព្រោះលះបង់សុខផង ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់ចតុ-
ត្ថជ្ឈាន ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូលជា
បច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន
ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ
ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន
ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ
អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន
ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ

អភិធម្មប្បដិកេ វិរាត្តោ

ជាតិប្បដ្ឋយា ជនមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[១១៥] តត្ថ កតមេ អកុសលមូលា ។
អលោកោ អនោសោ អមោហោ ។ បេ ។ វេ ។ វេ
វុច្ចតិ កុសលមូលា ។ តត្ថ កតមោ កុសល-
មូលប្បដ្ឋយា សម្ពារោ ។ យា ចេតនា សញ្ញាត-
នា សញ្ញាតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ កុសលមូលប្បដ្ឋយា
សម្ពារោ ។ បេ ។ តត្ថ កតមា ឯស្សប្បដ្ឋយា
វេទនា ។ យំ ចេតសិកំ នេវ សាតំ នាសាតំ
ចេតោសម្មស្សដំ អទុក្ខមសុខំ វេទយិតំ ចេតោ-
សម្មស្សជា អទុក្ខមសុខា វេទនា^(១) អយំ វុច្ចតិ
ឯស្សប្បដ្ឋយា វេទនា ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវ-
មេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
ហោតិ ។

[១១៦] កតមេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី សមយេ

១ ម. យំ ចេតសិកំ សាតំ ចេតសិកំ សុខំ ចេតោសម្មស្សដំ សាតំ សុខំ វេទ-
យិតំ ចេតោសម្មស្សជា សាតា សុខា វេទនាតិ ឥមេ បាវា វិស្សន្តិ ។

អភិធម្មប័ណ្ណ វិភង្គ

ជពានីមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង
នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១១៥] បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ ពួកកុសលមូល តើដូចម្តេច ។
អលោកៈ អទោសៈ អមោហៈ ។ បេ ។ នេះហៅថា កុសលមូល ។
បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ
តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍)
ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូល ជាបច្ច័យ
។ បេ ។ បណ្ណាបច្ចយាការទាំងនោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈ
ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរក៏មិនមែន សេចក្តីមិនត្រេក-
អរក៏មិនមែន ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលនូវអារម្មណ៍ មិន
ជាទុក្ខ មិនជាសុខ ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស អទុក្ខមសុខវេទនា
ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស ណា នេះហៅថា វេទនា កើតមាន
ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា
ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការ
យ៉ាងនេះ ។

[១១៦] ពួកធម៌ជាកុសល តើដូចម្តេច ។ កងសម័យណា

បច្ចយាការវិក្កេ កុសលន្ទ្រសោ

លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបប-
 យតាមំ ធិដ្ឋិតានំ បហានាយ បឋមាយ
 ក្ខមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។ បឋមំ
 ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិព្វា
 តស្មី សមយេ កុសលមូលប្បច្ចយា សម្ពាហ
 សម្ពាហប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមំ
 នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ
 ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា បសាទោ ប-
 សាទប្បច្ចយា អធិមោក្ខា អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ
 ករាប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេ-
 តេសំ ធម្មានំ សមុទយោ ហោតិ ។

(១១៧) តត្ថ កតមេ កុសលមូលា ។ អ-
 លោកោ អនោសោ អមោហោ ។ បេ ។ តត្ថ
 កតមោ អមោហោ ។ យា បញ្ចា បដាននា
 ។ បេ ។ អមោហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មវិច-
 យសម្ពោជ្ឈេវ្តោ បក្កនំ បក្កបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ
 អមោហោ ។ ឥវេ វុច្ចនិ កុសលមូលា ។

បច្ច័យការវិវត្ត កុសលនិរុទ្ទេស

បុគ្គលចំរើននូវលោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាធម្មជាតិដល់ នូវ
 ការមិនសន្សំ (នូវភិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បី
 ដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់
 បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទា ទន្ទាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើត
 មាន ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារ
 ជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី៦
 កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី
 ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើត
 មាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជា
 បច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន
 ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុ
 ជាទីកើតឡើង នៃធម៌ទាំងនេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១១៧] បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ ពួកធម៌ជាកុសលមូល តើដូច
 ម្តេច ។ អលោភៈ អទោសៈ អហេហៈ ។ បេ ។ បណ្ណាកុសល-
 មូលទាំងនោះ អហេហៈ តើដូចម្តេច ។ បញ្ញា ការដឹងច្បាស់
 ។ បេ ។ សេចក្តីមិនវង្វេង ការពិចារណានូវធម៌ ការឃើញដោយ
 ប្រពៃ ធម្មវិចយសមោជ្ឈង្គ ជាអង្គមគ្គ រាប់ចេញក្នុងមគ្គ ណា
 នេះហៅថា អហេហៈ ។ នេះហៅថា កុសលមូល ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

តត្ថ កតតមោ កុសលម្បលប្បដ្ឋយា សង្ខារោ ។ យា
 ចេតនា សញ្ញេតនា សញ្ញេតយិតត្ថំ អយំ វុច្ចតិ
 កុសលម្បលប្បដ្ឋយា សង្ខារោ ។ បេ ។ តត្ថ កត-
 តមា ជស្សប្បដ្ឋយា វេទនា ។ យំ ចេតសិកំ
 សាតំ ចេតសិកំ សុខំ ចេតោសម្មស្សដំ សាតំ
 សុខំ វេទយិតំ ចេតោសម្មស្សជា សាតា សុខា
 វេទនា អយំ វុច្ចតិ ជស្សប្បដ្ឋយា វេទនា ។ តត្ថ
 កតតមោ វេទនាបដ្ឋយា បសារោ ។ យា សន្ធា
 សន្ធិហនា ឌីកប្បនា អភិប្បសារោ អយំ វុច្ចតិ
 វេទនាបដ្ឋយា បសារោ ។ តត្ថ កតតមោ ប-
 សាទប្បដ្ឋយា អធិមោក្ខោ ។ យោ ចិត្តស្ស អធិ-
 មោក្ខោ អធិមុច្ចនា តទទិមុត្តតា អយំ វុច្ចតិ
 បសាទប្បដ្ឋយា អធិមោក្ខោ ។ តត្ថ កតត-
 មោ អធិមោក្ខប្បដ្ឋយា ភវេ ។ វេបត្វា អធិ-
 មោក្ខំ វេទនាខន្តោ សញ្ញាខន្តោ សង្ខារក្ខន្តោ

អភិធម្មបិដក វិវាដ

បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ
 តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍)
 ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូល ជាបច្ច័យ
 ។ បេ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈ
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តី
 សុខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ ជាទីត្រេកអរ ជាសុខ
 ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស វេទនាជាទីត្រេកអរ ជាសុខ ដែលកើត
 អំពីចេតោសម្ព័ស្ស ណា នេះហៅថា វេទនា កើតមាន ព្រោះ
 ផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះ
 វេទនាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សង្ខារ ការជឿ ការជឿជាក់ សេចក្តី
 ជ្រះថ្លាដ៏ក្រៃលែង ណា នេះហៅថា បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទ-
 នាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះ
 បសាទៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ការចុះស៊ីប អាការចុះស៊ីប ភាពចុះ
 ស៊ីបនៃចិត្ត ក្នុងអារម្មណ៍នោះ នេះហៅថា អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះ
 បសាទៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ភព កើតមាន ព្រោះ
 អធិមោក្ខជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន

បច្ចយាការីវិក្កេ អព្យាកតនិទ្ទេសោ

វិញ្ញាណក្ខន្ធា អយំ វុច្ចតិ អនិមោក្ខប្បច្ចយា
 ករោ ។ បេ ។ ឯវមេតេសំ ធម្មានំ សមុទយោ
 ហោតីតិ ឯវមេតេសំ ធម្មានំ សង្កតិ ហោតិ
 សមាគមោ ហោតិ សមោធានំ ហោតិ ចាតុករោ
 ហោតិ តេន វុច្ចតិ ឯវមេតេសំ ធម្មានំ សមុទយោ
 ហោតីតិ ។

កុសលនិទ្ទេសោ(១) ។

[១១៨] កតមេ ធម្មា អព្យាកតា ។ យស្មី
 សមយេ កាមាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា
 ឧបចិតត្តា វិចាកំ ចក្កវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ ហោតិ
 ឧបេក្ខាសមាគតំ វូចាវម្ពណំ តស្មី សមយេ
 សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា ធាមំ
 ធាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ
 ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទាបច្ចយា ករោ កវប្បច្ច-
 យា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតេស្ស
 កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

១ ឱ. កុសលមូលំ និដ្ឋិតំ ។

បច្ចយាការវិវត្ត កុសលនិទ្ទេស

វិញ្ញាណក្ខន្ធ លើកតែអធិមោក្ខចេញ នេះហៅថា ភព កើត
 មាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ។ បេ ។ អធិប្បាយត្រង់ពាក្យថា ហេតុ
 ជាទីកើតឡើង នៃធម៌ទាំងនេះ រមែងមាន ដោយប្រការដូច្នេះ
 ដូចតទៅនេះ ។ ការជួបជុំ ការមូលមក ការប្រជុំចុះ ការកើត
 ប្រាកដ នៃធម៌ទាំងនេះ រមែងមានយ៉ាងនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើប
 ពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃធម៌ទាំងនេះ រមែងមាន ដោយ
 អាការយ៉ាងនេះឯង ។

ចប់ កុសលនិទ្ទេស ។

[១១៨] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 ចក្ខុវិញ្ញាណជាវិបាក ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មានរូបជាអារម្មណ៍ កើត
 ឡើង ព្រោះភាពនៃកាមាវចរកុសលកម្ម ដែលសត្វធ្វើហើយ សន្សំ
 ហើយ ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ
 នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន
 ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ
 វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះ
 វេទនាជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ
 កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំង
 អស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរត្តោ

(១១៧) តត្ថ កតតមោ សម្មាសោ ។ យោ

ចេតនា សញ្ញាតនា សញ្ញាតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ

សម្មាសោ ។ តត្ថ កតតមំ សម្មាសម្មាសោ វិញ្ញាណំ ។

យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តដ្ឋា ចក្កវិញ្ញា-

ណាណាតុ ឥទំ វុច្ចតិ សម្មាសម្មាសោ វិញ្ញាណំ ។

តត្ថ កតតមំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមំ ។ វេទនាខន្ធា

សញ្ញាខន្ធា សម្មាសម្មាសោ ឥទំ វុច្ចតិ វិញ្ញាណាប្ប-

ច្ចយា នាមំ ។ តត្ថ កតតមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មា-

យតនំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តដ្ឋា

ចក្កវិញ្ញាណាណាតុ ឥទំ វុច្ចតិ នាមប្បច្ចយា ធម្មា-

យតនំ ។ តត្ថ កតតមោ ធម្មាយតនប្បច្ចយា

ជស្សោ ។ យោ ជស្សោ ធម្មសនា សម្មសនា

សម្មសិតតំ អយំ វុច្ចតិ ធម្មាយតនប្បច្ចយា

ជស្សោ ។ តត្ថ កតតមោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ

[១១៩] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ តើដូចម្តេច ។
 ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះ
 ហៅថា សង្ខារ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើត
 មាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណ
 នោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។
 បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ
 តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្ខន្ធ នេះហៅថា នាម
 កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ
 អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត
 សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ ដែល
 កើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា អាយតនៈទី ៦ កើតមាន
 ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ផស្សៈ កើត
 មាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ផស្សៈ ការ
 ពាល់គ្រប់ ការប៉ះពាល់ ការទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅថា ផស្សៈ
 កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំង
 នោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។

បច្ចយាការវិវត្តេ អព្យាកតនិទ្ទេសោ

យំ ចេតសីកំ នេវ សាតំ នាសាតំ ចេតោសម្មស្សនំ
 អទុក្ខមស្សំ វេទយិតំ ចេតោសម្មស្សនា អទុក្ខមស្ស-
 ទា វេទនា អយំ វុត្ថតិ ធម្មប្បច្ចយា វេទនា ។ តត្ថ
 តតមោ វេទនាបច្ចយា ភវេ ។ វេបេត្វា វេទនំ
 សញ្ញាឡោ សម្ពាទ្ធាត្វា វិញ្ញាណាត្វា អយំ
 វុត្ថតិ វេទនាបច្ចយា ភវេ ។ បេ ។ តេន វុត្ថតិ
 ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតីតិ ។

[១២០] តស្មី សមយេ សម្ពាទ្ធាត្វា
 វិញ្ញាណំ សម្ពាទ្ធាតុកំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមំ
 វិញ្ញាណាទ្វេកំ នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ នាម-
 ហេតុកំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ធម្មាយតន-
 ហេតុកោ ធម្មប្បច្ចយា វេទនា ធម្មហេតុកោ
 វេទនាបច្ចយា ភវេ ភវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា
 ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតី ។

បច្ច័យការវិវត្ត អព្យាករណ៍ទ្រុស

សេចក្តីត្រេកអរ ក៏មិនមែន សេចក្តីមិនត្រេកអរ ក៏មិនមែន ដែល
 ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ មិនជាទុក្ខ មិនជាសុខ ដែល
 កើតអំពីចេតនាសម្ផស្ស អទុក្ខមសុខវេទនា ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ផស្ស
 ណា នេះហៅថា វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តា
 បច្ច័យការទាំងនោះ ភព កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តើដូច
 ម្តេច ។ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន្ធ វិញ្ញាណកុន្ធ លើកតែវេទនា
 ចេញ នេះហៅថា ភព កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។ បេ ។
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំង
 អស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(១២០) ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណមានសង្ខារជាហេតុ កើត
 មាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាមមានវិញ្ញាណជាហេតុ កើតមាន
 ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ មាននាមជាហេតុ កើតមាន
 ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈមានអាយតនៈទី ៦ ជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
 អាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនាមានផស្សៈជាហេតុ កើតមាន ព្រោះ
 ផស្សៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ជាតិ កើត
 មាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជា
 បច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយ
 អាការយ៉ាងនេះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាត្តោ

[១២១] តស្មី សមយេ សុត្វារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ
 សុត្វារសម្បយុត្តំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមំ វិញ្ញាណា-
 សម្បយុត្តំ នាមប្បច្ចយា ឆដ្ឋាយតនំ នាមសម្បយុត្តំ
 ឆដ្ឋាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ឆដ្ឋាយតនសម្បយុត្តា
 ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ជស្សសម្បយុត្តា វេទនាបច្ច-
 យា ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ
 ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតិ ។

[១២២] តស្មី សមយេ សុត្វារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ
 វិញ្ញាណាប្បច្ចយា ចិ សុត្វារោ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមំ
 នាមប្បច្ចយា ចិ វិញ្ញាណំ នាមប្បច្ចយា ឆដ្ឋាយត-
 នំ ឆដ្ឋាយតនប្បច្ចយា ចិ នាមំ ឆដ្ឋាយតនប្បច្ចយា
 ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា ចិ ឆដ្ឋាយតនំ ជស្សប្បច្ចយា
 វេទនា វេទនាបច្ចយា ចិ ជស្សោ វេទនាបច្ចយា ករោ
 កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេ-
 តស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតិ ។

អភិធម្មបំណក វិភង្គ

[១២១] ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណប្រកបដោយសង្ខារ កើតមាន
 ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាមប្រកបដោយវិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះ
 វិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ ប្រកបដោយនាម កើតមាន ព្រោះនាម
 ជាបច្ច័យ ផស្សៈប្រកបដោយអាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ
 ទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនាប្រកបដោយផស្សៈ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ
 ភព កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភព
 ជាបច្ច័យ ជរានិម្មយណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទី
 កើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១២២] ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជា
 បច្ច័យ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ នាម កើតមាន
 ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦
 កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះ
 អាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជា
 បច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ វេទនា
 កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជា
 បច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភព
 ជាបច្ច័យ ជរានិម្មយណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទី
 កើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

បច្ចយាការវិវត្តេ អព្យាកតនំទ្រុសោ

[១២៣] កតមេ ធម្មា អព្យាកតា ។ យស្មី
 សមយេ កាមាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស កា-
 តតា ឧបចិតតា វិហាកំ សោតវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ
 ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតំ សទ្ធារម្មណំ ។ បេ ។
 យាធិវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតំ
 ។ បេ ។ ដិវាវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ ហោតិ ឧបេក្ខា-
 សហគតំ រសារម្មណំ ។ បេ ។ កាយវិញ្ញាណំ
 ឧប្បន្នំ ហោតិ សុខសហគតំ ដោជ្ជញ្ញារម្មណំ តស្មី
 សមយេ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា
 ធាមំ ធាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា
 ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាប្បច្ចយា ករេ
 កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេ-
 តស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតិ ។

[១២៤] តត កតមោ សង្ខារោ ។ យា
 បេតនា សញ្ញេតនា សញ្ញេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ

បច្ចយាការវិវត្ត អព្យាកតន៍ទ្រុស

(១២៣) ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ
ណា សោតវិញ្ញាណ ជាវិបាក ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មានសម្លេងជា
អារម្មណ៍ កើតឡើង ព្រោះភាពនៃការវិបាកសុលកម្ម ដែលសត្វធ្វើ
ហើយ សន្សំហើយ ។ បេ ។ ឃានវិញ្ញាណ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា
កើតឡើង ។ បេ ។ ជីវ្ហវិញ្ញាណ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មានរសជាអារម្មណ៍
កើតឡើង ។ បេ ។ កាយវិញ្ញាណ ច្រឡំដោយសុខ មានផ្សព្វជាអារម្មណ៍
កើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជា
បច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦
កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦
ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន
ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិ
មរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកង
ទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(១២៤) បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ តើដូចម្តេច ។
ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា

អភិធម្មប្បដិកេ វិរាត្តោ

សង្ខារោ ។ បេ ។ តត្ថ កតតោ ជស្សប្បច្ចយា
 វេទនា ។ យំ កាយិកំ សាតំ កាយិកំ
 សុខំ កាយសម្មស្សជំ សាតំ សុខំ វេទនិកំ
 កាយសម្មស្សជា សាតា សុខា វេទនា អយំ
 វុច្ចតិ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ។ តត្ថ កតតោ
 វេទនាបច្ចយា ករោ ។ វេចត្វា វេទនំ សញ្ញា-
 ក្ខោ សង្ខារក្ខោ វិញ្ញាណក្ខោ អយំ វុច្ចតិ
 វេទនាបច្ចយា ករោ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវមេ-
 តស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតីតិ ។

[១២៥] កតតោ ធម្មា អព្យាកតា ។ យស្មី
 សមយេ កាមាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស
 កតតា ឧបចិតតា វិចាកា មនោនាម ឧប្បន្នា
 ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតា រូទារម្ពណា វា ។ បេ ។
 ដោដ្ឋព្វារម្ពណា វា យំ យំ វា បនារត្ត តស្មី
 សមយេ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណា-
 ប្បច្ចយា នាមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មា-
 យតនប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

សង្ខារ ។ បេ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វេទនា កើតមាន
 ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅ
 ក្នុងកាយ សេចក្តីសុខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយ ការទទួលអារម្មណ៍ ជា
 ទីត្រេកអរ ជាសុខ ដែលកើតអំពីកាយសម្ផស្ស សុខវេទនា ជាទី
 ត្រេកអរ ដែលកើតអំពីកាយសម្ផស្ស នេះហៅថា វេទនា កើតមាន
 ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ភព កើតមាន
 ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារខន្ធ វិញ្ញា-
 ណខន្ធ លើកតែវេទនាចេញ នេះហៅថា ភព កើតមាន ព្រោះ
 វេទនាជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជា
 ទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(១២៥) ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ
 ណា មនោធាតុ ជាវិបាក ប្រឡំដោយឧបេក្ខា មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី
 ។ បេ ។ មានផ្សព្វជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រាវធ្ន នូវអារម្មណ៍ណា
 មួយ ហើយកើតឡើង ព្រោះភាពនៃការវិចារកុសលកម្ម ដែលសត្វ
 ធ្វើហើយ សន្សំហើយ ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះ
 សង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈ
 ទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះ
 អាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ

បច្ចយាការវិក្កេ អព្យាកតន្ត្រេសោ

វេទនាបច្ចុយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខប្បច្ចុយា ករោ
 កវប្បច្ចុយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចុយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស
 កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[១២៦] តត្ថ កតមោ សម្ពារោ ។ យា
 ចេតនា សញ្ចេតនា សញ្ចេតយិតត្ថំ អយំ វុច្ចតិ
 សម្ពារោ ។ តត្ថ កតមំ សម្ពារប្បច្ចុយា វិញ្ញាណំ ។
 យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោ-
 ណត្ថំ ឥទំ វុច្ចតិ សម្ពារប្បច្ចុយា វិញ្ញាណំ ។ បេ ។
 តត្ថ កតមោ ជស្សប្បច្ចុយា វេទនា ។ យំ ចេត-
 សិកំ នេវ សាតំ នាសាតំ ចេតោសម្មស្សជំ អ-
 ទុក្ខមស្សំ វេទយិតំ ចេតោសម្មស្សជា អទុក្ខម-
 សុខា វេទនា អយំ វុច្ចតិ ជស្សប្បច្ចុយា វេទនា ។
 តត្ថ កតមោ វេទនាបច្ចុយា អធិមោក្ខោ ។
 យោ ចិត្តស្ស អធិមោក្ខោ អធិប្បច្ចុនា តទធិប្បត្តនា

បច្ចយាការវិវត្ត អព្យាករណ៍ខ្មែរ

អធិបោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះ
 អធិបោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ដរាងនិងមរណៈ
 កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំង
 អស់⁺នេះ វេមន៍មាន ដោយអាភារយ៉ាងនេះ ។

[១២៦] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ តើដូចម្តេច ។
 ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅ
 ថា សង្ខារ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះ
 សង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
 ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះ
 ហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បេ ។ បណ្តា
 បច្ចយាការទាំងនោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូច
 ម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ ក៏មិនមែន សេចក្តីមិនត្រេកអរក៏មិនមែន ដែល
 ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ មិនជាទុក្ខ មិនជាសុខ ដែល
 កើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស អទុក្ខមសុខវេទនា ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស
 ណា នេះហៅថា វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តា
 ធម៌ទាំងនោះ អធិបោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
 ការចុះស៊ីប អាភារចុះស៊ីប ភាពចុះស៊ីប នៃចិត្តកងអារម្មណ៍នោះ ណា

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

អយំ វុច្ចតិ វេទនាបច្ចយា អធិមោក្ខោ ។ តត្ថ
 តត្ថមោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ភវេ ។ វេយ្យា
 អធិមោក្ខំ វេទនាខន្ធោ សញ្ញាខន្ធោ សង្ខារក្ខន្ធោ
 វិញ្ញាណក្ខន្ធោ អយំ វុច្ចតិ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ភវេ
 ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវេមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ ។

[១២៧] តត្ថមេ ធម្មា អត្យាកតតា ។ យស្មី
 សមយេ កាមាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា
 ឧបចិតត្តា វិចាកោ មនោវិញ្ញាណធាតុ ឧប្បដ្ឋា
 ហោតិ សោមនស្សសហគតា វូចារម្ពណា វា ។ បេ ។
 ធម្មារម្ពណា វា យំ យំ វា បដាវត្ត តស្មី សមយេ
 សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា ធាមំ
 ធាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ
 ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា អធិមោក្ខោ
 អធិមោក្ខប្បច្ចយា ភវេ ភវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិ
 ប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវេមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខ-
 ក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

អភិធម្មបិដក វិវដ្ត

នេះហៅថា អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។ បណ្តា
 បច្ច័យាការទាំងនោះ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ តើដូច
 ម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន វិញ្ញាណកុន លើក
 តែអធិមោក្ខចេញ នេះហៅថា . ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខ
 ជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើត
 ឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(១២៧) ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 មនៅវិញ្ញាណធាតុ ជាវិបាក ច្រឡំដោយសោមនស្ស មានរូបជាអារម្មណ៍
 ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រារព្ធធ្វើអារម្មណ៍ណាមួយ
 ហើយកើតឡើង ព្រោះភាពនៃកាមាវចរកុសលកម្ម ដែលសត្វធ្វើហើយ
 សន្សំហើយ ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ
 នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន
 ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ
 វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន
 ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ
 កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិ
 ជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយ
 អាការយ៉ាងនេះ ។

បច្ចយាការវិក្កេ អព្យាកតិទ្កេសោ

[១២៨] តត្ថ កតមោ សម្ព័រោ ។ យា
 ចេតនា សញ្ញតនា សញ្ញតយិតត្ថំ អយំ វុច្ចតិ
 សម្ព័រោ ។ តត្ថ កតមំ សម្ព័រប្បច្ចយា វិញ្ញា-
 ណំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តត្ថា
 មនោវិញ្ញាណធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ សម្ព័រប្បច្ចយា វិញ្ញា-
 ណំ ។ បេ ។ តត្ថ កតមា ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ។
 យំ ចេតសិកំ សាតិ ចេតសិកំ សុខំ ចេតា-
 សម្មស្សជំ សាតិ សុខំ វេទយិតំ ចេតាសម្មស្សជា
 សាតា សុខា វេទនា អយំ វុច្ចតិ ជស្សប្បច្ចយា
 វេទនា ។ តត្ថ កតមោ វេទនាបច្ចយា អធិមោក្ខោ ។
 យោ ចិត្តស្ស អធិមោក្ខោ អធិមុច្ចនា តទទិមុត្តតា
 អយំ វុច្ចតិ វេទនាបច្ចយា អធិមោក្ខោ ។ តត្ថ
 កតមោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ ។ វេយ្យា អធិ-
 មោក្ខំ វេទនាខន្ធោ សញ្ញាខន្ធោ សម្ព័រក្ខន្ធោ
 វិញ្ញាណក្ខន្ធោ អយំ វុច្ចតិ អធិមោក្ខប្បច្ចយា
 ករោ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវេមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ ។

បច្ចុប្បន្ន អព្យាករណ៍

(១២៨) បណ្តាបច្ចុប្បន្នការទាំងនោះ សង្ខារ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា
 ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវការម្នាក់) ណា នេះហៅថា សង្ខារ ។
 បណ្តាបច្ចុប្បន្នការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើ
 ដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោ-
 វិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណ
 កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បេ ។ បណ្តាបច្ចុប្បន្នការទាំងនោះ វេទនា
 កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ ប្រព្រឹត្ត
 ទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តីសុខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ ជាទី
 ត្រេកអរ ជាសុខ ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ព័ន្ធស្យ សុខវេទនា ជាទីត្រេកអរ
 ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ព័ន្ធស្យ ណា នេះហៅថា វេទនា កើតមាន ព្រោះ
 ផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទនា
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ការចុះស៊ីប អាការចុះស៊ីប ភាពចុះស៊ីប នៃចិត្ត
 ក្នុងអារម្មណ៍នោះ ណា នេះហៅថា អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទនា
 ជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចុប្បន្នការទាំងនោះ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខ
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្ខន្ធ វិញ្ញាណក្ខន្ធ
 លើកតែអធិមោក្ខចេញ នេះហៅថា ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខ
 ជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង
 នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាត្តោ

[១២៩] កតតេ ធម្មា អព្យាកតតា ។ យស្មី
 សវយេ កាមាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស
 កតតា ឧបចិតតា វិចាកា មណេវីញ្ញាណាតុ
 ឧប្បន្នា ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតា រូបារម្មណា វា
 ។ បេ ។ ធម្មារម្មណា វា យំ យំ វា បណាព្វ តស្មី
 សវយេ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា
 ធាមំ ធាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា
 ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា អ-
 ធិមោក្ខោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា
 ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវេតស្ស កេវ-
 លស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[១៣០] តត្ថ កតមោ សង្ខារោ ។ យា
 ចេតនា សញ្ញេតនា សញ្ញេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ
 សង្ខារោ ។ តត្ថ កតមំ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។
 យំ ចិត្តំ មណោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មណេវីញ្ញា-
 ណាតុ ឥទំ វុច្ចតិ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។ បេ ។

អភិធម្មបិដក វិវត្ត

[១២៩] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 មនោវិញ្ញាណធាតុ ជាវិបាក ប្រឡំដោយទម្រង់ មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី
 ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រារព្ធនូវអារម្មណ៍ណាមួយ ហើយ
 កើតឡើង ព្រោះភាពនៃកាមាវចរកុសលកម្ម ដែលសត្វធ្វើហើយ សន្សំ
 ហើយ ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ
 នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី៦ កើតមាន ព្រោះ
 នាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា
 កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទនាជា
 បច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន
 ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ
 ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការ
 យាងនេះ ។

[១៣០] បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ សង្ខារ តើដូចម្តេច ។
 ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះ
 ហៅថា សង្ខារ ។ បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន
 ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
 ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ
 ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បេ ។

បច្ចយាការីវិភង្គេ អព្យាកតនិទ្ទេសោ

តត្ថ កតហ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ។ យំ
 ចេតសិកំ នេវ សាតំ នាសាតំ ចេតោសម្មស្សជំ
 អទិក្ខមស្សំ វេទយិនំ ចេតោសម្មស្សជំ អទិ-
 ក្ខមស្សំ វេទនា អយំ វុច្ចតិ ជស្សប្បច្ចយា
 វេទនា ។ តត្ថ កតមោ វេទនាបច្ចយា អនិមោ-
 ក្ខោ ។ យោ ចិត្តស្ស អនិមោក្ខោ អនិម្ពច្ចនា
 តទនិម្ពត្តតា អយំ វុច្ចតិ វេទនាបច្ចយា អនិមោ-
 ក្ខោ ។ តត្ថ កតមោ អនិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ ។
 វេបេត្វា អនិមោក្ខំ វេទនាខន្ធោ សញ្ញាខន្ធោ
 សម្មារក្ខន្ធោ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ អយំ វុច្ចតិ អនិមោ-
 ក្ខប្បច្ចយា ករោ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ វេបេតស្ស
 កេវលស្ស ទិក្ខុក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ ។

[១៣១] កតមេ ធម្មា អព្យាកតតា ។ យស្មី
 សមយេ កាមាវចរស្ស ក្យាសរស្ស កម្មស្ស
 កតត្តា ឧបចិត្តតា វិហាកា មនោវិញ្ញាណាធា
 ឧប្បន្នា ហោតិ សោមនស្សសហគតា ញាណសម្ម-
 យុត្តា ។ បេ ។ សោមនស្សសហគតា ញាណសម្មយុត្តា

បច្ចយាការវិវត្ត អព្យាកតនិទ្ទេស

បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរក៏មិនមែន សេចក្តីមិនត្រេកអរក៏មិនមែន ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ មិនជាទុក្ខ មិនជាសុខ ដែល កើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស អទុក្ខមសុខវេទនា ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស ណា នេះហៅថា វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។

បណ្តាធម៌ទាំងនោះ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តើ ដូចម្តេច ។ ការចុះស៊ប់ អាការចុះស៊ប់ ភាពចុះស៊ប់នៃចិត្ត ក្នុង អារម្មណ៍នោះ ណា នេះហៅថា អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទ- នាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ភព កើតមាន ព្រោះ អធិមោក្ខជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារ- ក្ខន្ធ វិញ្ញាណក្ខន្ធ លើកតែអធិមោក្ខចេញ នេះហៅថា ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើប ពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើងនៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយ អាការយ៉ាងនេះ ។

(១៣១) ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា មនោវិញ្ញាណធាតុ ជាវិបាក ប្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រកបដោយ ញ្ញាណកើតឡើង ព្រោះភាពនៃកាមាវចរកុសលកម្ម ដែលសត្វធ្វើ ហើយ សន្សំហើយ ។ បេ ។ ប្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រកបដោយញ្ញាណ

អភិធម្មប្បដិកេ វិរាដ្តោ

សសង្ខារេន ។ បេ ។ សោមនស្សសហគតា ញាណ-
 វិប្បយុត្តា ។ បេ ។ សោមនស្សសហគតា ញាណ-
 វិប្បយុត្តា សសង្ខារេន ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសហគតា
 ញាណសម្មយុត្តា ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសហគតា
 ញាណសម្មយុត្តា សសង្ខារេន ។ បេ ។ ឧបេក្ខា-
 សហគតា ញាណវិប្បយុត្តា ។ បេ ។ ឧបេក្ខាស-
 ហគតា ញាណវិប្បយុត្តា សសង្ខារេន រូបារម្មណា វា
 ។ បេ ។ ធម្មារម្មណា វា យំ យំ វា បទាវត្ត តស្មី
 សមយេ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា
 នាមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា
 ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាប្បច្ចយា
 បសាទោ បសាទប្បច្ចយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខ-
 ប្បច្ចយា ភវេ ភវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា
 ជរាមរណំ ឯវេតតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

ប្រកបដោយសង្ខារ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រាសចាក
 ញាណ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រាសចាកញាណ
 ប្រកបដោយសង្ខារ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រកប
 ដោយញាណ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រកបដោយញាណ
 ប្រកបដោយសង្ខារ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រាសចាកញាណ
 ។ បេ ។ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រាសចាកញាណ ប្រកបដោយសង្ខារ
 មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រារព្ធនូវ
 អារម្មណ៍ណាមួយ ហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណ កើត
 មាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ
 អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះ
 អាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ
 បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះ
 បសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ
 កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិ
 ជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រឺមិនមាន
 ដោយអាការយ៉ាង ។

បច្ចយាការីវង្គេ អព្យាកតត្ថសោ

[១៣២] តត្ថ កតមោ សម្ពាហ ។ យា
 ចេតនា សញ្ញាតនា សញ្ញាតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ
 សម្ពាហ ។ តត្ថ កតមំ សម្ពាហវ្យាប្បយា វិញ្ញាណំ ។
 យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណា-
 នាតុ ឥទំ វុច្ចតិ សម្ពាហវ្យាប្បយា វិញ្ញាណំ ។ បេ ។
 តត្ថ កតមោ វេទនាបច្ចយា បសាទោ ។ យា
 សទ្ធា សទ្ធិហនា ឌីកប្បនា អភិប្បសាទោ អយំ
 វុច្ចតិ វេទនាបច្ចយា បសាទោ ។ តត្ថ កតមោ
 បសាទវ្យាប្បយា អធិមោក្ខោ ។ យា ចិត្តស្ស
 អធិមោក្ខោ អធិប្បនា តទិដិប្បត្តតា អយំ វុច្ចតិ
 បសាទវ្យាប្បយា អធិមោក្ខោ ។ តត្ថ កតមោ
 អធិមោក្ខាប្បច្ចយា ករោ ។ វេបេត្វា អធិមោក្ខំ
 វេទនាខន្ធោ សញ្ញាខន្ធោ សម្ពាហក្ខន្ធោ វិញ្ញាណា-
 ក្ខន្ធោ អយំ វុច្ចតិ អធិមោក្ខាប្បច្ចយា ករោ
 ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទិក្ខុក្ខន្ធស្ស សម្មទេយោ ហោតីតិ ។

បច្ចយាការវិរុត្ត អព្យាកតនិទ្ទេស

[១៣២] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ តើដូចម្តេច ។
 ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា
 សង្ខារ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះ
 សង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
 ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា
 នេះហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បេ ។
 បណ្តាធម៌ទាំងនោះ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តើដូច
 ម្តេច ។ សុទ្ធ ការជឿ ការជឿជាក់ សេចក្តីជ្រះថ្លាដ៏ក្រៃលែង ណា
 នេះហៅថា បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។ បណ្តា
 ធម៌ទាំងនោះ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។
 ការចុះសិប្ប អាការចុះសិប្ប ភាពចុះសិប្ប នៃចិត្ត ក្នុងអារម្មណ៍នោះ
 ណា នេះហៅថា អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ។
 បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ
 តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន្ធ វិញ្ញាណកុន្ធ លើក
 តែអធិមោក្ខចេញ នេះហៅថា ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខ
 ជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើត
 ឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិភង្គោ

[១៣៣] កតមេ ធម្មា អត្យាកតតា ។ យស្មី
សមយេ រូប្បបតតិយា មក្កំ កាវេតិ វិវិច្ឆេវ កាមេ-
ហិ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជំ វិហារតិ
បឋវីកសិណំ តស្មី សមយេ ដស្សោ ហោតិ
។ បេ ។ អវិក្ខោទោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា កុសលា
តស្សេវ រូបាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស កតតតា
ឧបចិតតតា វិទាកំ វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។
បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជំ វិហារតិ បឋវីកសិណំ
តស្មី សមយេ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណ-
ប្បច្ចយា ធាមំ ធាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយ-
តនប្បច្ចយា ដស្សោ ដស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទ-
នាបច្ចយា បសាទោ បសាទប្បច្ចយា អធិមោក្ខោ
អធិមោក្ខប្បច្ចយា កវោ កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិ-
ប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ^(១) ។

១ ឧ. ឥតោ បរិ កតមេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី សមយេ រូប្បបតតិយា មក្កំ
ភាវេតិ វិតក្កវិចារានំ រូបសមា ទុតិយំ ឈានំ . . . តតិយំ ឈានំ . . . ចតុត្ថំ
ឈានំ . . . បឋមំ ឈានំ . . . បញ្ចមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជំ វិហារតិ បឋវីកសិណំ
តស្មី សមយេ កុសលមូលប្បច្ចយា សង្ខារោ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។ បេ។ តេន វុច្ចតិ
ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ . . . ឥតិ នមេ ជាថា ទិស្សត្ថិ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[១៣៣] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 បុគ្គលបំរើនូវមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ
 ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន មានបឋវិកសិណ (ជាអារម្មណ៍)
 ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ ក៏មាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ (សេចក្តី
 មិនរាយមាយ) ក៏មាន ធម៌ទាំងនេះ ជាកុសល បុគ្គលស្ងាត់
 ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន មានបឋវិ-
 កសិណ (ជាអារម្មណ៍) ជាវិបាក ព្រោះភាពនៃរូបារូបរកុសលកម្ម
 នោះឯង ដែលខ្លួនធ្វើហើយ សន្សំហើយ ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណ
 កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជា
 បច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើត
 មាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈ
 ជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ
 កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខ
 ជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន
 ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែង
 មាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

បច្ចយាការវិរុទ្ត អព្យាកតនិទ្ទេសោ

[១៣២] កតថេ ធម្មា អព្យាកតតា ។ យស្មី
 សមយេ អរូបបត្តិយា បក្កំ ភាវេតិ សព្វសោ
 អាតិញ្ចញ្ញយននំ សមតិក្កម្ម នេវ សញ្ញាណ-
 សញ្ញាយននសញ្ញាសហគតំ សុខស្ស ច បហាណ
 ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ តស្មី
 សមយេ ជស្សោ ហោតិ ។ បេ ។ អវិក្ខោ ហោតិ
 វមេ ធម្មា កុសលា តស្សេវ អរូចាវចរស្ស
 កុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា វិចាគំ
 សព្វសោ អាតិញ្ចញ្ញយននំ សមតិក្កម្ម នេវ
 សញ្ញាណសញ្ញាយននសញ្ញាសហគតំ សុខស្ស ច
 បហាណ ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ
 វិហារតិ តស្មី សមយេ សម្មារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ
 វិញ្ញាណប្បច្ចយា ធម៌ ធម្មប្បច្ចយា ធម្មាយននំ
 ធម្មាយននប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា
 វេទនាប្បច្ចយា បសាទោ បសាទប្បច្ចយា អធិ-
 មោក្ខោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ
 ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

បច្ចយាការវិភង្គ អព្យាករណ៍ខ្មែរ

[១៣៤] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ
 ណា បុគ្គលចំរើននូវមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងអរូបតក កន្លងនូវអាកាសញ្ញា-
 យតនៈ ដោយប្រការទាំងពួង ដែលច្រឡំដោយនេវសញ្ញានាសញ្ញា-
 យតនសញ្ញា ព្រោះលះបង់សុខផង ។ បេ ។ ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន
 ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ ក៏កើតមាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ ក៏កើតមាន
 ធម៌ទាំងនេះ ជាបុសល បុគ្គលកន្លងនូវអាកាសញ្ញាយតនៈ ជាវិបាក
 ព្រោះភាពនៃអរូបាវចរកុសលកម្មនោះឯង ដែលសត្វធ្វើហើយ សន្សំ
 ហើយ ដោយប្រការទាំងពួង ដែលច្រឡំដោយនេវសញ្ញានាសញ្ញា-
 យតនសញ្ញា ព្រោះលះបង់សុខផង ។ បេ ។ ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន
 ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម
 កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះ
 នាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា
 កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ
 អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះ
 អធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ
 កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់
 +
 នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៣៥] កតមេ ធម្មា អព្យាកតា ។ យស្មី
 សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ
 អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហាឆាយ បវមាយ
 ភូមិយា បតិយា វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។ បវ-
 មំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ
 ទន្ធាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ ជស្សោ ហោតិ ។ បេ ។
 អវិក្ខោចោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា កុសលា តស្សេវ
 លោកុត្តរស្ស កុសលស្ស ឈានស្ស កតត្តា
 ភាវិតត្តា វិចារកំ វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។
 បវមំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ
 ទន្ធាភិញ្ញំ សុញ្ញានំ^(១) តស្មី សមយេ សុត្វារប្ប-
 ច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ នាមប្ប-
 ច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ
 ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា បសាទោ
 បសាទប្បច្ចយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា
 ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ
 ឯវមេតេសំ ធម្មានំ សមុទយោ ហោតិ ។

១ ម. សុញ្ញានំ បាវេ ឥត្ថំ ។

អភិធម្មបិដក វិរាដ្ឋ

[១៣៥] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 បុគ្គលចំរើននូវលោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យានិកៈ ជាគ្រឿងដល់នូវការ
 មិនសន្សំ ដើម្បីលះបង់នូវទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាក
 កាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ជាន ជាទុក្ខាបដិបទា នន្ទាភិញ្ញា
 ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈក៏មាន ។ បេ ។ អវិក្កេបៈក៏មាន ធម៌ទាំងនេះ ជា
 កុសល បុគ្គលស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ជាន
 ជាវិបាក ជាទុក្ខាបដិបទា នន្ទាភិញ្ញា ជាសុញ្ញតៈ ព្រោះភាពនៃ
 លោកុត្តរកុសលជ្ជាននោះឯង ដែលខ្លួនធ្វើហើយ ចំរើនហើយ ក្នុង
 សម័យនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើត
 មាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាម
 ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា
 កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនា
 ជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើត
 មាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ
 ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង
 នៃធម៌ទាំងនេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

បច្ចយាការវិវត្តេ អព្យាកតនំទ្វេសោ

[១៣៦] តតមេ ធម្មា អព្យាកតា ។ យស្មី
 សមយេ អក្កសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបច-
 តត្តា វិបាកំ ធិក្ខវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ ហោតិ ឧបេ-
 ក្ខាសហគតំ វុទ្ធាវុទ្ធុណំ ។ បេ ។ សោតវិញ្ញាណំ
 ឧប្បន្នំ ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតំ សន្ធាវុទ្ធុណំ
 ។ បេ ។ យានវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ ហោតិ ឧបេក្ខាស-
 ហគតំ កន្ធាវុទ្ធុណំ ។ បេ ។ ដ៏ហវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ
 ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតំ រសាវុទ្ធុណំ ។ បេ ។
 កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ ហោតិ ឧក្ខសហគតំ ដោជ្ជ-
 ញាវុទ្ធុណំ តស្មី សមយេ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ
 វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ នាមប្បច្ចយា ធរដ្ឋាយតនំ
 ធរដ្ឋាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា
 វេទនាប្បច្ចយា ភវេ ភវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា
 ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ឧក្ខត្តន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ ។

[១៣៧] តត្ថ តតមោ សង្ខារោ ។ យា
 បេតនា សញ្ចេតនា សញ្ចេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ

បច្ចយាការវិវត្ត អព្យាកតនិទ្ទេស

[១៣៦] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 ចក្ខុវិញ្ញាណជាវិបាក ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មានរូបជាអារម្មណ៍ កើត
 ឡើងហើយ ព្រោះភាពនៃអកុសលកម្ម ដែលសត្វធ្វើហើយ សន្សំហើយ
 ។ បេ ។ សោតវិញ្ញាណ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មានសម្លេងជាអារ-
 ម្មណ៍កើតឡើង ។ បេ ។ ឃានវិញ្ញាណ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មាន
 ភ្លិនជាអារម្មណ៍កើតឡើង ។ បេ ។ ជីហ្គវិញ្ញាណ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា
 មានរសជាអារម្មណ៍កើតឡើង ។ បេ ។ កាយវិញ្ញាណ ច្រឡំដោយ
 ទុក្ខ មានផ្សព្វជាអារម្មណ៍កើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណ កើត
 មាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ
 អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះ
 អាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ
 ភព កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភព
 ជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទី
 កើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ វេមន៍មាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៣៧] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ តើដូចម្តេច ។
 ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

សង្ខារោ ។ តត្ថ កតតមំ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។
 យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា កាយ-
 វិញ្ញាណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ
 ។ បេ ។ តត្ថ កតតមា ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ។
 យំ កាយិកំ អសាតំ កាយិកំ ទុក្ខំ កាយស-
 ម្មស្សនំ អសាតំ ទុក្ខំ វេទនិកំ កាយសម្មស្សនា
 អសាតា ទុក្ខា វេទនា អយំ វុច្ចតិ ជស្សប្បច្ចយា
 វេទនា ។ តត្ថ កតតមោ វេទនាបច្ចយា ភវេ ។
 វេបេត្វា វេទនំ សញ្ញាមន្តោ សង្ខារក្ខន្ធនា វិញ្ញាណ-
 ក្ខន្ធនា អយំ វុច្ចតិ វេទនាបច្ចយា ភវេ ។ បេ ។
 តេន វុច្ចតិ ឯវេមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតីតិ ។

[១៣៨] កតតមេ ធម្មា អត្យាកតតា ។ យស្មី
 សមយេ អកុសលស្ស កម្មស្ស កតតតា ឧបច-
 តតា វិចារកា មនោធាតុ ឧប្បដ្ឋា ហោតិ ឧបេក្ខា-
 សហគតា វុច្ចាម្ពណា វា ។ បេ ។ ជាដញ្ញាម្ព-
 ណា វា យំ យំ វា បណាញ តស្មី សមយេ

អភិធម្មបិដក វិវាទ

សង្ខារ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះ
 សង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
 ប្រាថ្នា ។ បេ ។ កាយវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ
 ណា នេះហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បេ ។
 បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ
 តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីមិនត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយ សេចក្តីទុក្ខ
 ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយ ការទទួលអារម្មណ៍ មិនជាទីត្រេកអរ ជាទុក្ខ
 ដែលកើតអំពីកាយសម្ផស្ស ទុក្ខវេទនា មិនជាទីត្រេកអរ ដែលកើត
 អំពីកាយសម្ផយ ណា នេះហៅថា វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈ
 ជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ភព កើតមាន ព្រោះវេទនា
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន វិញ្ញាណកុន លើក
 តែវេទនាចេញ នេះហៅថា ភព កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។ បេ ។
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំង
 អស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(១៣៨) ពួកធម៌ ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ ណា
 មនោធាតុជាវិបាក ប្រឡំដោយឧបេក្ខា មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។
 មានផ្សព្វជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រារព្ធយូវអារម្មណ៍ណា ។ ហើយកើតឡើង
 ព្រោះភាពនៃអកុសលកម្ម ដែលសត្វធ្វើហើយ សន្សំហើយ ក្នុងសម័យ

បច្ចយាការវិក្កេ អព្យាកតនិទ្ទេសោ

សង្ខារប្បដ្ឋយោ វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បដ្ឋយោ នាមំ
 នាមប្បដ្ឋយោ ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បដ្ឋយោ ជស្សោ
 ជស្សប្បដ្ឋយោ វេទនា វេទនាប្បដ្ឋយោ អធិមោក្ខោ
 អធិមោក្ខប្បដ្ឋយោ ភវេ ភវប្បដ្ឋយោ ជាតិ ជាតិ-
 ប្បដ្ឋយោ ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[១៣៩] តត្ថ កតមោ សង្ខារោ ។ យា
 ចេតនា សញ្ញេតនា សញ្ញេតយិតត្ថំ អយំ វុច្ចតិ
 សង្ខារោ ។ តត្ថ កតមំ សង្ខារប្បដ្ឋយោ វិញ្ញាណំ ។
 យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោ-
 ធាតុ^(១) វេទំ វុច្ចតិ សង្ខារប្បដ្ឋយោ វិញ្ញាណំ ។ បេ ។
 តត្ថ កតមា ជស្សប្បដ្ឋយោ វេទនា ។ យំ ចេតសីកំ
 លេវ សាតំ នាសាតំ ចេតេសម្ពុស្សជំ អទុក្ខមសុខំ
 វេទយិតំ ចេតេសម្ពុស្សជា អទុក្ខមសុខា វេទនា
 អយំ វុច្ចតិ ជស្សប្បដ្ឋយោ វេទនា ។ តត្ថ កតមោ

១ ឱ. មនោវិញ្ញាណធាតុ ។

បច្ចយាការវិក្កង អព្យាកតិទ្កេស

នោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន
 ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ
 ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន
 ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ
 ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភព
 ជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទី
 កើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(១៣៧) បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ តើដូចម្តេច ។
 ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះ
 ហៅថា សង្ខារ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន
 ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
 ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅ
 ថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បេ ។ បណ្តាបច្ចយាការ
 ទាំងនោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តី
 ត្រេកអរ ក៏មិនមែន សេចក្តីមិនត្រេកអរ ក៏មិនមែន ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុង
 ចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ មិនជាទុក្ខ មិនជាសុខ ដែលកើតអំពីចេតនា-
 សម្ព័ស្ស អទុក្ខមសុខវេទនា ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ព័ស្ស ណា នេះហៅ
 ថា វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

វេទនាបច្ចុយា អធិមោក្ខា ។ យោ ចិត្តស្ស
 អធិមោក្ខា អធិមុច្ចនា តទធិមុត្តនា អយំ វុច្ចតិ
 វេទនាបច្ចុយា អធិមោក្ខា ។ តត្ថ កតមោ
 អធិមោក្ខប្បច្ចុយា ករោ ។ វេបេត្វា អធិមោក្ខំ
 វេទនាខន្ធោ សញ្ញាខន្ធោ សម្ពាវក្ខន្ធោ វិញ្ញាណ-
 ក្ខន្ធោ អយំ វុច្ចតិ អធិមោក្ខប្បច្ចុយា ករោ ។ បេ ។
 តទ វុច្ចតិ ឯវេមតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតីតិ ។

[១៤០] កតមេ ធម្មា អព្យាកតា ។ យស្មី
 សមយេ អកុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិ-
 តត្តា វិចារកា មនោវិញ្ញាណនាតុ ឧប្បដ្ឋា ហោតិ
 ឧបេក្ខាសហកតា វុចារម្ពណា វា ។ បេ ។ ធម្មា-
 រម្ពណា វា យំ យំ វា បនាវត្ត តស្មី សមយេ
 សម្ពាវប្បច្ចុយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចុយា នាមំ
 នាមប្បច្ចុយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចុយា ជស្សោ
 ជស្សប្បច្ចុយា វេទនា វេទនាបច្ចុយា អធិមោក្ខា

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ការ
 ចុះស៊ីប អាការចុះស៊ីប ភាពចុះស៊ីប នៃចិត្ត ក្នុងអារម្មណ៍នោះ ណា
 នេះហៅថា អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។ បណ្តា
 បច្ច័យាការទាំងនោះ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ តើ
 ដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន្ធ វិញ្ញាណកុន្ធ លើក
 តែអធិមោក្ខចេញ នេះហៅថា ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជា
 បច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង
 នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៤០] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ ណា
 មនោវិញ្ញាណធាតុ ជាវិបាក ប្រឡំដោយឧបេក្ខា មានរូបជាអារម្មណ៍
 ភី ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ភី ឬភី ប្រារព្ធយូអារម្មណ៍ណា ។
 ហើយកើតឡើង ព្រោះភាពនៃអកុសលកម្ម ដែលសត្វធ្វើហើយ សន្សំ
 ហើយ ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម
 កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាម
 ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើត
 មាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ

បច្ចយាការវិវត្តេ អព្យាកតនិទ្ទេសោ

អធិមោត្តប្បច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិ-
ប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខ-
ក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[១៤១] តត្ថ កតមោ សម្ពារោ ។ យា
ចេតនា សញ្ញេតនា សញ្ញេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ
សម្ពារោ ។ តត្ថ កតមំ សម្ពារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ ។
យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោ-
វិញ្ញាណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ សម្ពារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ
។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខ-
ក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិតិ ។

[១៤២] កតមេ ធម្មា អព្យាកតា ។ យស្មី
សមយេ មនោធាតុ ឧប្បជ្ជា ហោតិ កិរិយា នេវ
កុសលា នាកុសលា ន ច កម្មវិចារកា ឧបេក្ខា-
សហគតា រូបារម្មណា វា ។ បេ ។ វោដ្ឋញ្ញារម្មណា
វា យំ យំ វា បដាវត្ត ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណាធាតុ
ឧប្បជ្ជា ហោតិ កិរិយា នេវ កុសលា នាកុ-
សលា ន ច កម្មវិចារកា សោមនស្សសហគតា

បច្ចយាការវិវត្ត អព្យាកតនិទ្ទេស

ភត កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះ
ភតជាបច្ច័យ ជកនិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុ
ជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខ ទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការ
យ៉ាងនេះ ។

[១៤១] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ តើដូចម្តេច ។
ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅ
ថា សង្ខារ ។ បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះ
សង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា
នេះហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។ បេ ។
ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំង
អស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៤២] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ ណា
មនោធាតុ គ្រាន់តែជាកិរិយា មិនមែនកុសល មិនមែនអកុសល ទាំង
មិនមែនកម្មវិបាក ប្រឡំដោយឧបេក្ខា មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។
មានផ្សព្វជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រារព្ធនូវអារម្មណ៍ណាមួយ ហើយកើត
ឡើង ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ គ្រាន់តែជាកិរិយា មិនមែនកុសល
មិនមែនអកុសល ទាំងមិនមែនកម្មវិបាក ប្រឡំដោយសោមនស្ស

អភិធម្មបិដកេ វិវាដោ

រូបារម្មណា វា ។ បេ ។ ធម្មារម្មណា វា យំ យំ
 វា បនាតុ ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណាធាតុ ឧប្បន្នា
 ហោតិ កិរិយា នេវ កុសលា នាកុសលា ន
 ច កម្មវិចារកា ឧបេក្ខាសហគតា រូបារម្មណា វា
 ។ បេ ។ ធម្មារម្មណា វា យំ យំ វា បនាតុ
 តស្មី សមយេ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណា-
 ប្បច្ចយា នាមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយត-
 នប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនា-
 ប្បច្ចយា អធិមោក្ខា អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ
 កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ វិវេ-
 តស្សី កេវលស្សី ធុក្ខក្ខន្ធស្សី សមុទយោ ហោតិ ។

(១៤៣) កតមេ ធម្មា អព្យាកតា ។ យស្មី
 សមយេ មនោវិញ្ញាណាធាតុ ឧប្បន្នា ហោតិ
 កិរិយា នេវ កុសលា នាកុសលា ន ច កម្ម-
 វិចារកា សោមនស្សសហគតា ញាណសម្បយុត្តា
 ។ បេ ។ សោមនស្សសហគតា ញាណសម្បយុត្តា
 សសង្ខារេន ។ បេ ។ សោមនស្សសហគតា

អភិធម្មបិដក វិវាទ

មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏
 ប្រាសាទអារម្មណ៍ណា ។ ហើយកើតឡើង ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ
 គ្រាន់តែជាកិរិយា មិនមែនកុសល មិនមែនអកុសល ទាំងមិនមែនកម្ម-
 វិបាក ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជា
 អារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រាសាទអារម្មណ៍ណា ។ ហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យ
 នោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន
 ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ
 ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន
 ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ភព
 កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ
 ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង
 នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(១៤៣) ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ
 ណា មនោវិញ្ញាណធាតុ គ្រាន់តែជាកិរិយា មិនមែនកុសល មិនមែន
 អកុសល ទាំងមិនមែនកម្មវិបាក ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រកបដោយ
 ញាណ កើតឡើង ។ បេ ។ ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រកបដោយ
 ញាណ ប្រកបដោយសង្ខារ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយសោមនស្ស

បច្ចយាការវិវត្តេ អព្យាករណ៍ធម្មសោ

ប្រាណាវិប្បយុត្តា ។ បេ ។ សោមនស្សសហគតា
 ប្រាណាវិប្បយុត្តា សសង្ខារេន ។ បេ ។ ឧបេក្ខាស-
 ហគតា ប្រាណាសម្បយុត្តា ។ បេ ។ ឧបេក្ខាស-
 ហគតា ប្រាណាសម្បយុត្តា សសង្ខារេន ។ បេ ។
 ឧបេក្ខាសហគតា ប្រាណាវិប្បយុត្តា ។ បេ ។
 ឧបេក្ខាសហគតា ប្រាណាវិប្បយុត្តា សសង្ខារេន
 រូបារម្មណា វា ។ បេ ។ ធម្មារម្មណា វា យំ
 យំ វា បដាវត្ត តស្មី សមយេ សង្ខារប្បដ្ឋយា
 វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បដ្ឋយា ធាមំ ធាមប្បដ្ឋយា
 ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា ជស្សោ ជស្សប្ប-
 ដ្ឋយា វេទនា វេទនាប្បដ្ឋយា បសាទោ បសាទ-
 ប្បដ្ឋយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខប្បដ្ឋយា ករោ
 ករប្បដ្ឋយា ជាតិ ជាតិប្បដ្ឋយា ជរាមរណំ ឯវ-
 មេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតិ ។

[១២២] តតថេ ធម្មា អព្យាកតា ។ យស្មី

បច្ចយោការវិវត្ត អន្យាតតនិទ្ទេស

ប្រាសចាកញ្ញាណ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រាសចាក
ញ្ញាណ ប្រកបដោយសង្ខារ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រកប
ដោយញ្ញាណ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រកបដោយញ្ញាណ
ប្រកបដោយសង្ខារ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រាសចាកញ្ញាណ
។ បេ ។ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រាសចាកញ្ញាណ ប្រកបដោយសង្ខារ
មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រាជ្ញាធូរ
អារម្មណ៍ណា។ ហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណ កើត
មាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ
អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះ
អាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ
បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន
ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ
កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិ
ជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន
ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(១៤៤) ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ

អភិធម្មបិដកេ វិរង្គោ

សមយេ រូបាវចរំ ឈានំ ភាវេតិ តិរិយំ នេវ
 កុសលំ នាកុសលំ ន ច កម្មវិបាកំ ទិដ្ឋធម្ម-
 សុខវិហារំ វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។ បឋមំ
 ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ បឋវីកសិណំ តស្មី
 សមយេ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា
 នាមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា
 ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាប្បច្ចយា
 បសាទោ បសាទប្បច្ចយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខ-
 ប្បច្ចយា ករោ ករប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា
 ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ^(១) ។

១ ខ. ឥតោ បរំ កតមេ ធម្មា អវិកតា ។ យស្មី សមយេ រូបាវចរំ ឈានំ ភាវេតិ
 កិរិយំ នេវ កុសលំ នាកុសលំ ន ច កម្មវិបាកំ ទិដ្ឋធម្មវិហារំ វិចិត្រវិបាកំ វិបសមា...
 ទុតិយំ ឈានំ... តតិយំ ឈានំ... ចតុត្ថំ ឈានំ... បឋមំ ឈានំ... បញ្ចមំ
 ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ បឋវីកសិណំ តស្មី សមយេ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ
 ។បេ។ តេន វិច្ឆតិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ ឥតិ
 ឥមេ បាវា ទិស្សន្តិ ។

អភិធម្មបិដក វិញ្ញាណ

ណា បុគ្គលចំរើននូវវត្ថុបាវចនាជ្រុង ជាភិក្ខុយា មិនមែនកុសល មិន
 មែនអកុសល ទាំងមិនមែនកម្មវិបាក មានការនៅជាសុខ ក្នុងបច្ចុប្បន្ន
 ស្ងប់ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន មាន
 បឋវីកសិណ (ជាអារម្មណ៍) ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន
 ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ
 អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន
 ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ
 បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន
 ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ
 កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិ
 ជាបច្ច័យ ហេតុជាតិកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន
 ដោយអាការៈយ៉ាងនេះ ។

បច្ចយាការវិកង្គេ អព្យាកតនិទ្ទេសោ

[១២៥] កតថេ ធម្មា អព្យាកតា ។ យស្មី
 សមយេ អរូទាវចរំ ឈានំ កាវេតិ កិរិយំ នេវ
 កុសលំ នាកុសលំ ន ច កម្មវិចារកំ ទិដ្ឋធម្ម-
 សុខវិហារំ សព្វសោ អាភិញ្ញាញាយតនំ សមតិក្កម្ម
 នេវ សញ្ញា នាសញ្ញាយតនេសញ្ញាសហគតំ សុខស្ស
 ច បហាតា ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ
 វិហារតិ តស្មី សមយេ សម្មាសម្ពុត្តយា វិញ្ញាណំ
 វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ
 ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា
 វេទនាបច្ចយា បសាទោ បសាទប្បច្ចយា អធិមោ-
 ក្ខោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ភវេ ភវប្បច្ចយា ជាតិ
 ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

អព្យាកតនិទ្ទេសោ(១) ។

បច្ចយាការីវិភង្គ អព្យាកតនិទ្ទេស

(១៤៥) ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ
 ណា បុគ្គលចំរើនអរូបាវចរជ្ឈាន ដែលជាភិវិយា មិនមែនកុសល មិន
 មែនអកុសល ទាំងមិនមែនកម្មវិបាក មានការនៅជាសុខ ក្នុងបច្ចុប្បន្ន
 កន្លងនូវពាក្យញាយតនៈ ដោយប្រការទាំងពួង ដែលប្រឡំដោយ
 នៅ សញ្ញានាសញ្ញាយតនសញ្ញា ព្រោះលះបង់សុខផង ។ បេ ។ ចូល
 កាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ក្នុងសម័យនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជា
 បច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី៦ កើតមាន
 ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ
 វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈកើតមាន ព្រោះវេទ-
 នាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន
 ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិង
 មរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខ
 ទាំងអស់នេះ វិមលមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះឯង ។

ចប់ អព្យាកតនិទ្ទេស ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[១២៦] តតមេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី
 សមយេ កាមាវចំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ
 សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ វុទ្ធាវម្មណំ
 វា ។ បេ ។ ធម្មាវម្មណំ វា យំ យំ វា បដាវត្ត តស្មី
 សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ សង្ខារប្បច្ចយា
 វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា ធាមិ ធាមប្បច្ចយា
 ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្ប-
 ច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា បសាទោ បសាទ-
 ប្បច្ចយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ
 កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេ-
 តស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[១២៧] តត្ថ កតមោ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ ។
 យា ចេតនា សញ្ញេតនា សញ្ញេតយិតត្តំ អយំ
 វុត្ថតិ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ ។ បេ ។ តត្ថ កតមា
 ជស្សប្បច្ចយា វេទនា ។ យំ ចេតស្មីកំ សាតិ

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[១៤៦] ពួកធម៌ជាតុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 ចិត្តជាតាមាវចរកុសល ប្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រកបដោយញ្ញាណ
 មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រាវព្វនូវ
 អារម្មណ៍ណា ។ ហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន
 ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណកើតមាន ព្រោះសង្ខារ ជាបច្ច័យ នាម
 កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ កាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះ
 នាម ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះកាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ
 វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះ
 វេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព
 កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជា
 បច្ច័យ ជកនិធិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើត
 ឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៤៧] បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះ
 អវិជ្ជាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ
 (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជា
 បច្ច័យ ។ បេ ។ បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះ
 ផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត

បច្ចយាការវិវត្តេ អវិជ្ជាប្បលកកុសលនិទ្ទេសោ

វេទតសីតំ សុខំ វេទតោសុម្ពុស្សំជំ សាតំ សុខំ
 វេទយីតំ វេទតោសុម្ពុស្សំជំ សាតា សុខា វេទនា
 អយំ វុច្ចតិ ជស្សប្បដ្ឋយា វេទនា ។ តត្ថ កតមោ
 វេទនាបដ្ឋយា បសាទោ ។ យា សន្ធា សន្ធិហនា
 ឌីកប្បនា អភិប្បសាទោ អយំ វុច្ចតិ វេទនាបដ្ឋយា
 បសាទោ ។ តត្ថ កតមោ បសាទប្បដ្ឋយា អនិ-
 មោក្ខោ ។ យោ ចិត្តស្ស អនិមោក្ខោ អនិមុច្ចនា
 តនិមុត្តតា អយំ វុច្ចតិ បសាទប្បដ្ឋយា អនិមោ-
 ក្ខោ ។ តត្ថ កតមោ អនិមោក្ខប្បដ្ឋយា ភវេ ។
 វេយ្យា អនិមោក្ខំ វេទនាខន្ធោ សញ្ញាខន្ធោ សន្ធា-
 រក្ខន្ធោ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ អយំ វុច្ចតិ អនិមោក្ខប្ប-
 ដ្ឋយា ភវេ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស
 កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ ។

(១២៨) តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបដ្ឋយា សន្ធារា

បច្ច័យការវិវត្ត អវិជ្ជាមូលកុសលនិទ្ទេស

សេចក្តីសុខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ ជាទីត្រេកអរ ជាសុខ
 ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ផស្ស សុខវេទនា ជាទីត្រេកអរ ដែលកើតអំពី
 ចេតនាសម្ផស្ស ណា នេះហៅថា វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជា
 បច្ច័យ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនា
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សុទ្ធា ការជឿជាក់ ការជឿស៊ីប
 សេចក្តីជ្រះថ្លាដ៏ក្រៃលែង ណា នេះហៅថា បសាទៈ កើតមាន
 ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ អធិមោក្ខ កើតមាន
 ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ការចុះស៊ីប អាការចុះស៊ីប
 ភាពចុះស៊ីបនៃចិត្ត ក្នុងអារម្មណ៍នោះ ណា នេះហៅថា អធិមោក្ខ
 កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ។ បណ្តាបច្ច័យការទាំងនោះ ភព
 កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញា-
 ខន្ធ សង្ខារកុន្ធ វិញ្ញាណកុន្ធ លើកតែអធិមោក្ខចេញ នេះហៅថា
 ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ
 ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រឺមែនមាន
 ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៤៨] កងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ

អភិធម្មបិដកេ វិវាដេ

សុត្តរាប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បដ្ឋយា នាមំ
 នាមប្បដ្ឋយា ជស្សោ ជស្សប្បដ្ឋយា វេទនា វេទ-
 នាបដ្ឋយា បសាទោ បសាទប្បដ្ឋយា អធិមោក្ខា
 អធិមោក្ខប្បដ្ឋយា ករោ កវប្បដ្ឋយា ជាតិ ជាតិប្ប-
 ដ្ឋយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខ-
 ន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

(១២៧) តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបដ្ឋយា សុត្តារោ ។

សុត្តរាប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បដ្ឋយា នាមរូបំ
 នាមរូបប្បដ្ឋយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា
 ជស្សោ ជស្សប្បដ្ឋយា វេទនា វេទនាបដ្ឋយា
 បសាទោ បសាទប្បដ្ឋយា អធិមោក្ខា អធិមោក្ខ-
 ប្បដ្ឋយា ករោ កវប្បដ្ឋយា ជាតិ ជាតិប្បដ្ឋយា
 ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ ។

អភិធម្មប្បដិក វិភង្គ

វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះ
 វិញ្ញាណជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ វេទនា
 កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនា
 ជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន
 ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិង
 មរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកង
 ទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(១៤៩) ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជា
 បច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាមនិងរូប កើត
 មាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាម
 និងរូបជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ
 វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះ
 វេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព
 កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ
 ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង
 នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

បច្ចយាការីវិភង្គេ អវិជ្ជាមូលកុសលនំទ្កេសោ

[១៥០] តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ
 សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមរូបំ
 នាមរូបប្បច្ចយា សឡាយតនំ សឡាយតនប្បច្ចយា
 ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា
 បសាទោ បសាទប្បច្ចយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខ-
 ប្បច្ចយា ករោ ករប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា
 ជរាមរណំ ឯវេមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ ។

[១៥១] កតមេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី
 សមយេ កាមាវចំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ
 ហោតិ សោមនស្សសហគតំ ញ្ញាណសម្បយុត្តំ
 សសង្ខារេន ។ បេ ។ សោមនស្សសហគតំ ញ្ញា-
 ណវិប្បយុត្តំ ។ បេ ។ សោមនស្សសហគតំ ញ្ញាណ-
 វិប្បយុត្តំ សសង្ខារេន ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសហគតំ
 ញ្ញាណសម្បយុត្តំ ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសហគតំ ញ្ញា-
 ណសម្បយុត្តំ សសង្ខារេន ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសហគតំ
 ញ្ញាណវិប្បយុត្តំ ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសហគតំ ញ្ញា-
 ណវិប្បយុត្តំ សសង្ខារេន រូចារម្មណំ វា ។ បេ ។

បច្ច័យការវិវត្ត អវិជ្ជាមូលកុសលនិរុទ្ទេស

[១៥០] ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជា
 បច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាមនិងរូប កើត
 មាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈ ៦ កើតមាន ព្រោះនាមនិង
 រូបជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈ ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា
 កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជា
 បច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន
 ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិង
 មរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខ
 ទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៥១] ពួកធម៌ជាគុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 ចិត្តជាតាមាវចរកុសល ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រកបដោយញ្ញាណ
 ប្រកបដោយសង្ខារកើតឡើង ។ បេ ។ ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រាស
 ចាកញ្ញាណ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រាសចាកញ្ញាណ ប្រ-
 កបដោយសង្ខារ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រកបដោយញ្ញាណ ។ បេ ។
 ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រកបដោយញ្ញាណ ប្រកបដោយសង្ខារ ។ បេ ។
 ច្រឡំដោយឧបេក្ខា ប្រាសចាកញ្ញាណ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា
 ប្រាសចាកញ្ញាណ ប្រកបដោយសង្ខារ មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

ធម្មាវច្ឆណាំ វា យំ យំ វា បដាវត្តា តស្មី សមយេ
 អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ
 វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមំ នាមប្បច្ចយា ធន្ទាយតនំ
 ធន្ទាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា
 វេទនាបច្ចយា បសាទោ បសាទប្បច្ចយា អធិមោក្ខា
 អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្ប-
 ច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខ-
 ន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[១៥២] កតមេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី
 សមយេ រូបបឋតិយា បក្កំ ភាវេតិ វិវិច្ឆេ កា-
 មេហិ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហា-
 រតិ បឋវីកសិណំ តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខា-
 រោ(១) សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា នាមំ
 នាមប្បច្ចយា ធន្ទាយតនំ ធន្ទាយតនប្បច្ចយា ជ-
 ស្សោ ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា បសាទោ

អភិធម្មបំណង វិញ្ញាណ

មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រារព្ធធ្វើអារម្មណ៍ណា ។ ហើយ
 កើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជា
 ជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើត
 មាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាម
 ជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា
 កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនា
 ជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន
 ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិង
 មរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកង
 ទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៥២] ពួកធម៌ជាកុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 បុគ្គលចំរើននូវមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ
 ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន មានបឋវិកសិណ (ជាអារម្មណ៍)
 ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ
 កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជា
 បច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ
 កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះ
 ផស្សៈ ជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនា ជាបច្ច័យ

បច្ចយាការវិក្កេ អវិជ្ជាបូលកុសលនំទ្ទេសោ

បសាទប្បច្ចយា អនិមោក្ខោ អនិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ
កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស
កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ^(១) ។

[១៥៣] កតតេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី
សមយេ អរូបបតីយា មក្កំ ភាវេតិ សព្វសោ
អាភិញ្ញាណយតនំ សបតិក្កម្ភ នេវ សញ្ញា-
សញ្ញាយតនសញ្ញាសហគតំ សុខស្ស ច បហានា
។ បេ ។ តតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ តស្មី
សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ សង្ខារប្បច្ចយា
វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មា-
យតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា
វេទនា វេទនាបច្ចយា បសាទោ បសាទប្បច្ចយា
អនិមោក្ខោ អនិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា
ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវ-
លស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

១. ឧ. ឥតោ បរិ កតមេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី សមយេ រូបបច្ចីយា មក្កំ
ភាវេតិ វិតក្កវិហារនំ រូបសមា ។ បេ ។ ទុតិយំ ឈានំ . . . តតិយំ ឈានំ . . . ចតុត្ថំ
ឈានំ . . . បឋមំ ឈានំ . . . បញ្ចមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ បឋវីកសិណំ
តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ ។ បេ ។ ជរាមរណំ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវមេ-
តស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតី ឥតី នមេ ជាហំ ទិស្សត្ថិ ។

បច្ចយាការវិរុទ្ឋ អវិជ្ជាអូលកុសលនិទ្ទេស

អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះ
អធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ
កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំង
អស់^១ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៥៣] ពួកធម៌ជាតុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
បុគ្គលចំរើននូវមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងអរូបភព កន្លងនូវអាកាសញ្ញាយតនៈ
ដោយប្រការទាំងពួង ដែលប្រឡំដោយនេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសញ្ញា
ព្រោះលះបង់នូវសុខផង ។ បេ ។ ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ជាន ក្នុងសម័យ
នោះសង្ខារ កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន
ព្រោះសង្ខារ ជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណ ជាបច្ច័យ
អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះ
អាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈ ជាបច្ច័យ
បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន
ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ
កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិ
ជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់^១ រមែងមាន
ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៥២] តតមេ ធម្មា កុសលា ។ យស្មី
 សមយេ លោកុត្តរំ លោកំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ
 អបចយតាមី ទិដ្ឋិតុតានំ បហាឆាយ បវមាយ
 ភូមិយា បតិយា វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។ បវមំ
 យានំ ឧបសម្ពុជ្ឈ វិហរតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទុក្ខាភិញ្ញ
 តស្មី សមយេ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារេ^(១) សង្ខារប្ប-
 ច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ នាមប្ប-
 ច្ចយា ធន្ទាយតនំ ធន្ទាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ
 ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាបច្ចយា បសាទោ
 បសាទប្បច្ចយា អធិមោក្ខា អធិមោក្ខប្បច្ចយា
 ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ
 ឯវមេតេសំ ធម្មានំ សមុទយោ ហោតិ ។

អវិជ្ជាមូលកកុសលនិទ្ទេសោ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[១៥៤] ពួកធម៌ជាតុសល តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 បុគ្គលចំរើននូវលោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការ
 មិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូល
 កាន់បឋមជ្ជាន ជាទូកាបដិបទា ននាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ
 កើតមាន ព្រោះអវិជ្ជាជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជា
 បច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើត
 មាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជា
 បច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន
 ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ
 ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះ
 ភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុ
 ជាទីកើតឡើង នៃធម៌ទាំងនេះ⁺ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាង
 នេះឯង ។

ចប់ អវិជ្ជាមូលកកុសលនិទ្ទេស ។

បច្ចយាការវិរង្គេ កុសលមូលករិពាក្យសោ

[១៥៥] កតមេ ធម្មា អត្យាកតា ។ យស្មី
 សមយេ កាមាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស
 កតត្តា ឧបចិតត្តា វិហាកំ ចក្កវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ
 ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតំ វុចារម្ពណំ តស្មី សមយេ
 កុសលមូលប្បច្ចយា សង្ខារោ សង្ខារប្បច្ចយា
 វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មា-
 យតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ ជស្សប្បច្ចយា
 វេទនា វេទនាប្បច្ចយា ភវេ ភវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិ-
 ប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កោវលស្ស ទុក្ខ-
 ក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[១៥៦] តត្ថ កតមោ កុសលមូលប្បច្ចយា
 សង្ខារោ ។ យា បេតនា សញ្ចេតនា សញ្ចេត-
 យិតតំ អយំ វុច្ឆតិ កុសលមូលប្បច្ចយា សង្ខារោ
 ។ បេ ។ តេន វុច្ឆតិ ឯវមេតស្ស កោវលស្ស ទុក្ខ-
 ក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិតិ ។

បច្ចយាការវិវត្ត កុសលមូលកវិធានិទ្ទេស

[១៤៥] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ
 ណា ចក្ខុវិញ្ញាណ ជាវិបាក ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មានរូបជាអារម្មណ៍
 កើតឡើង ព្រោះភាពនៃកាមាវចរកុសលកម្ម ដែលសត្វធ្វើហើយ សន្សំ
 ហើយ ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ
 វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះ
 វិញ្ញាណ ជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាម ជាបច្ច័យ
 ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន
 ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ជាតិ
 កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិ
 ជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺ រមែងមាន
 ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៤៦] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះ
 កុសលមូលជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃ
 ការសន្សំ (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន ព្រោះ
 កុសលមូលជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា
 ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺ រមែងមាន ដោយអាការ
 យ៉ាងនេះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរដ្ឋោ

[១៥៧] តតមេ ធម្មា អក្សរា តតា ។ យស្មី
សមយេ កាហវេស្ស កុសលស្ស តត្ថស្ស
តតត្តា ឧបចិតត្តា វិចាតំ សោតវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ
ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតំ សន្តារម្ពណំ ។ បេ ។
យានវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតំ
តន្តារម្ពណំ ។ បេ ។ និហវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ ហោតិ
ឧបេក្ខាសហគតំ រសារម្ពណំ ។ បេ ។ កាយវិញ្ញា-
ណំ ឧប្បន្នំ ហោតិ សុខសហគតំ ដោជ្ជព្វារម្ពណំ
។ បេ ។ មនោធាតុ ឧប្បន្នា ហោតិ ឧបេក្ខាស-
ហគតា រូចារម្ពណា វា ។ បេ ។ ដោជ្ជព្វារម្ពណា វា
យំ យំ វា បនាវត្ត ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណាធាតុ
ឧប្បន្នា ហោតិ សោមនស្សសហគតា រូចារម្ពណា
វា ។ បេ ។ ធម្មារម្ពណា វា យំ យំ វា បនាវត្ត
។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណាធាតុ ឧប្បន្នា ហោតិ ឧបេ-
ក្ខាសហគតា រូចារម្ពណា វា ។ បេ ។ ធម្មារម្ពណា
វា យំ យំ វា បនាវត្ត តស្មី សមយេ កុសលម្ភ-
លប្បច្ចយា សង្ខារោ សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ
វិញ្ញាណាប្បច្ចយា ធាមំ ធាម៌ប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[១៥៧] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ
 ណា សោតវិញ្ញាណ ជាវិបាក ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មានសម្បត្តិ
 ជាអារម្មណ៍ កើតឡើង ព្រោះភាពនៃកាមាចារកុសលកម្ម ដែល
 សត្វធ្វើហើយ សន្សំហើយ ។ បេ ។ យានវិញ្ញាណ ច្រឡំដោយ
 ឧបេក្ខា មានភ្លិនជាអារម្មណ៍ កើតឡើង ។ បេ ។ ជីវ្ហវិញ្ញាណ ច្រឡំ
 ដោយឧបេក្ខា មានរូបជាអារម្មណ៍ កើតឡើង ។ បេ ។ កាយវិញ្ញាណ
 ច្រឡំដោយសុខ មានផ្សព្វជាអារម្មណ៍ កើតឡើង ។ បេ ។ មនោ-
 ធាតុ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានផ្សព្វជា
 អារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រារព្ធនូវអារម្មណ៍ណាៗ ហើយកើតឡើង ។ បេ ។
 មនោវិញ្ញាណធាតុ ច្រឡំដោយសោមនស្ស មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។
 មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រារព្ធនូវអារម្មណ៍ណាៗ ហើយកើតឡើង
 ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មានរូបជាអារម្មណ៍
 ក្តី ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រារព្ធនូវអារម្មណ៍ ណាៗ
 ហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូល
 ជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន
 ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ

បច្ចយាការីវិភង្គេ កុសលមូលករិយាភិទ្ទេសោ

ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា ជស្មោ ជស្មប្បដ្ឋយា វេទនា
វេទនាបដ្ឋយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខប្បដ្ឋយា ករោ
ករិប្បដ្ឋយា ជាតិ ជាតិប្បដ្ឋយា ជពមរណំ ឯវេម-
តស្មី កេវលស្មី ទុក្ខក្ខន្ធស្មី សមុទយោ ហោតិ ។

[១៥៨] កតមេ ធម្មា អព្យាកតា ។ យស្មី
សមយេ កាមាវចរស្មី កុសលស្មី កម្មស្មី
កតត្តា ឧបចិត្តត្តា វិចាកា មោហវិញ្ញាណជាតុ ឧប្បន្នា
ហោតិ សោមនស្សសហគតា ញាណសម្បយុត្តា
។ បេ ។ សោមនស្សសហគតា ញាណសម្បយុត្តា
សសង្ខារេន ។ បេ ។ សោមនស្សសហគតា ញាណ-
វិប្បយុត្តា ។ បេ ។ សោមនស្សសហគតា ញាណ-
វិប្បយុត្តា សសង្ខារេន ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសហគតា
ញាណសម្បយុត្តា ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសហគតា ញាណ-
សម្បយុត្តា សសង្ខារេន ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសហ-
គតា ញាណវិប្បយុត្តា ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសហគតា
ញាណវិប្បយុត្តា សសង្ខារេន រូចារម្ពណា វា ។ បេ ។
ធម្មារម្ពណា វា យំ យំ វា បនារត្ត តស្មី សមយេ
កុសលមូលប្បដ្ឋយា សង្ខារេ សង្ខារប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ

បច្ចយាការវិវត្ត កុសលមូលកវិបាកនិទ្ទេស

ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះ
ផស្សៈជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ភព
កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ
ជរានិងមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង
នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៥៨] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
មនោវិញ្ញាណធាតុ ជាវិបាក ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រកបដោយ
ញាណ កើតឡើង ព្រោះភាពនៃការចែករំលែកកុសលកម្ម ដែលសត្វធ្វើហើយ
សន្សំហើយ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រកបដោយញាណ
ប្រកបដោយសង្ខារ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រាសចាក
ញាណ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយសោមនស្ស ប្រាសចាកញាណ ប្រកប
ដោយសង្ខារ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយទល្យោ ប្រកបដោយញាណ
។ បេ ។ ច្រឡំដោយទល្យោ ប្រកបដោយញាណ ប្រកបដោយសង្ខារ
។ បេ ។ ច្រឡំដោយទល្យោ ប្រាសចាកញាណ ។ បេ ។ ច្រឡំដោយ
ទល្យោ ប្រាសចាកញាណ ប្រកបដោយសង្ខារ មានរូបជាអារម្មណ៍
ភ័ក្តិ ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ភ័ក្តិ ឬភ័ក្តិ ប្រារព្ធនូវអារម្មណ៍ណា
ហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសល-
មូល ជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារ ជាបច្ច័យ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ
 ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជសេស្ឋា ជស្សប្បច្ចយា វេទនា
 វេទនាប្បច្ចយា បសាទោ បសាទប្បច្ចយា អធិមា-
 ក្ខោ អធិមាក្ខប្បច្ចយា ករោ កវប្បច្ចយា ជាតិ
 ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[១៥៧] កតថេ ធម្មា អត្យកតតា ។ យស្មី
 សមយេ រូបបឋតិយា មក្កំ កាវេតិ វិវិច្ឆេ កាមេ-
 ហិ ។ បេ ។ បឋមំ យានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ
 បឋវីកសិណំ តស្មី សមយេ ជសេស្ឋា ហោតិ
 ។ បេ ។ អវិក្ខោចោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា កុសលា
 តស្សេវ រូបាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា
 ឧបចិតត្តា វិចាកំ វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។ បឋមំ
 យានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ បឋវីកសិណំ តស្មី
 សមយេ កុសលមូលប្បច្ចយា សម្ពារោ សម្ពារប្ប-
 ច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ នាមប្ប-
 ច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជសេស្ឋា
 ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាប្បច្ចយា បសាទោ

អភិធម្មបដិក វិភង្គ

នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះ
 នាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមានព្រោះអាយតនៈទី៦ជាបច្ច័យ វេទនា កើត
 មាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ
 អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះ
 អធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ដកនិងមរណៈ
 កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់
 ៖ វមែនមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

(១៥៩) ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ
 ណា បុគ្គលបំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ស្ងប់ស្ងាត់ចាកកាមទាំង-
 ឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន មានបឋវីកសិណ (ជាអារម្មណ៍)
 ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ ក៏មាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ ក៏មាន ធម៌ទាំង
 នេះជាកុសល បុគ្គលស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់
 បឋមជ្ឈាន ជាវិបាក មានបឋវីកសិណជាអារម្មណ៍ ព្រោះភាពនៃរូបាវចរ-
 កុសលកម្មនោះឯង ដែលខ្លួនធ្វើហើយ សន្សំហើយ ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ
 កើតមាន ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជា
 បច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន
 ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី៦ ជាបច្ច័យ វេទនា
 កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ

បច្ចយាការវិរុទ្ធ កុសលមូលកវិបាកនិរុទ្ធោ

បសាទប្បច្ចយា អធិមោក្ខោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ
កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា វេទនា វេទនា វេទនា វេទនា វេទនា
កេវលស្ស ធិត្ថក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

(១៦០) កតមេ ធម្មា អព្យាកតតា ។ យស្មី
សមយេ អរូបបបត្តិយា មន្តិ កាវេតិ សព្វសោ
អាភិញ្ញាណយននំ សមតិក្កម្ម លេវ សញ្ញាណស-
ញ្ញយននសញ្ញាសហគតំ សុខស្ស ច បហានា ។ បេ ។
ចតុតំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ តស្មី សមយេ
ជស្សោ ហោតិ ។ បេ ។ អវិក្ខោចោ ហោតិ វេមេ
ធម្មា កុសលា តស្សវ អរូចាវចរស្ស កុស-
លស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា វិចាកំ សព្វ-
សោ អាភិញ្ញាណយននំ សមតិក្កម្ម លេវ សញ្ញាណ-
សញ្ញយននសញ្ញាសហគតំ សុខស្ស ច បហានា
។ បេ ។ ចតុតំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ តស្មី
សមយេ កុសលមូលប្បច្ចយា សម្មារោ សម្មារ-
ប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ នាម-
ប្បច្ចយា ធម្មាយននំ ធម្មាយននប្បច្ចយា ជស្សោ
ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាប្បច្ចយា បសាទោ

បច្ច្យាយាការវិភង្គ កុសលបុលកវិបាកនិទ្ទេស

អធិមាត្ថ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច្យាយ ភព កើតមាន ព្រោះ
 អធិមាត្ថជាបច្ច្យាយ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច្យាយ ជរានិវ
 រណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច្យាយ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកង
 ទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៦០] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 បុគ្គលចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតកងអរូបភព កន្លងនូវអាកាសញ្ញាយតនៈ ដោយ
 ប្រការទាំងពួង ដែលប្រឡំដោយនេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសញ្ញា ព្រោះ
 លះបង់នូវសុខផង ។ បេ ។ ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ
 ក៏មាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ ក៏មាន ធម៌ទាំងនេះជាកុសល បុគ្គលកន្លង
 នូវអាកាសញ្ញាយតនៈ ជាវិបាក ដែលប្រឡំដោយនេវសញ្ញានាសញ្ញា-
 យតនសញ្ញា ដោយប្រការទាំងពួង ព្រោះភាពនៃអរូបាវចរកុសលនោះ
 ឯង ដែលខ្លួនធ្វើហើយ សន្សំហើយ ព្រោះលះបង់នូវសុខផង ។ បេ ។
 ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសល-
 មូលជាបច្ច្យាយ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច្យាយ នាម កើត
 មាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច្យាយ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជា
 បច្ច្យាយ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច្យាយ វេទនា កើត
 មាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច្យាយ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច្យាយ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

បសាទប្បច្ចយា អនិមោក្ខោ អនិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ
កវប្បច្ចយា ជាតិ ជាតិប្បច្ចយា ជរាមរណំ ឯវមេ-
តស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[១៦១] កតមេ ធម្មា អព្យាកតា ។ យស្មី
សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ កាវេតិ និយ្យានំ
អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ បវេមាយ
ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កោមេហិ ។ បេ ។ បវេម
ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទទ្ធា-
ភិញ្ញំ តស្មី សមយេ ជស្សោ ហោតិ ។ បេ ។
អវិក្ខោចោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា កុសលា តស្សោ
លោកុត្តរស្ស កុសលស្ស ឈានស្ស កតត្តា
ភាវិតត្តា វិចារកំ វិវិច្ឆេវ កោមេហិ ។ បេ ។ បវេម
ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទទ្ធាភិញ្ញំ
សុញ្ញតំ តស្មី សមយេ កុសលម្បលប្បច្ចយា សម្មារោ
សម្មារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណប្បច្ចយា នាមំ
នាមប្បច្ចយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បច្ចយា ជស្សោ
ជស្សប្បច្ចយា វេទនា វេទនាប្បច្ចយា បសាទោ ប-
សាទប្បច្ចយា អនិមោក្ខោ អនិមោក្ខប្បច្ចយា ករោ

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះ
អធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិង
មរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកង
ទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៦១] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
បុគ្គលចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ
(នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ
ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខា-
បដិបទា ទន្ទាតិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ ក៏មាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ
ក៏មាន ធម៌ទាំងនេះជាកុសល បុគ្គលស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ ។ បេ ។
ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាវិបាក ជាទុក្ខាបដិបទា ទន្ទាតិញ្ញា ជាសុញ្ញាតៈ
ព្រោះភាពនៃលោកុត្តរកុសលជ្ឈាននោះឯង ដែលខ្លួនធ្វើហើយ ចំរើន
ហើយ ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះកុសលមូលជាបច្ច័យ
វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះ
វិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ
កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះ
ផស្សៈជាបច្ច័យ បសាទៈ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ
កើតមាន ព្រោះបសាទៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ

បច្ចយាការវិភង្គេ អកុសលមូលករិយាភិក្ខុសោ

កវច្ឆយា ជាតិ ជាតិច្ឆយា ជរាមរណំ ឯវមេតេសំ
 ធម្មានំ សមុទយោ ហោតិ ។

កុសលមូលករិយាភិក្ខុសោ(១) ។

[១២២] កតមេ ធម្មា អព្យាកតតា ។ យស្មី
 សមយេ អកុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិត្តត្តា
 វិហាកំ ចក្កវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ ហោតិ ឧបេក្ខាស-
 ហាគតំ រូបារម្មណំ តស្មី សមយេ អកុសលមូល-
 ច្ឆយា សង្ខារោ សង្ខារច្ឆយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញា-
 ណច្ឆយា ធាមំ ធាមច្ឆយា ធម្មាយតនំ ធម្មា-
 យតនច្ឆយា ជស្សោ ជស្សច្ឆយា វេទនា វេទ-
 នាច្ឆយា កវោ កវច្ឆយា ជាតិ ជាតិច្ឆយា
 ជរាមរណំ ឯវមេតេស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតិ ។

បច្ចយាការវិភង្គ អកុសលមូលករិយាករិទ្ធេស

ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះ
ជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃធម៌ទាំងនុ៎ះ រមែងមាន ដោយ
អាការយ៉ាងនេះ ។

ចប់ កុសលមូលករិយាករិទ្ធេស

(១៦២) ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ
ណា ចក្ខុវិញ្ញាណ ជាវិបាក ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មានរូបជាអា-
រម្មណ៍ កើតឡើង ព្រោះភាពនៃអកុសលកម្ម ដែលសត្វធ្វើហើយ សន្សំ
ហើយ ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអកុសលមូលជា
បច្ច័យ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន
ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ អាយតនៈទី៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ
ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះអាយតនៈទី៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន
ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ជាតិ
កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិ
ជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នុ៎ះ រមែងមាន
ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[១៦៣] តត្ថ កតមោ អកុសលមូលប្ប-
 ច្ចយា សង្ខារោ ។ យា ចេតនា សញ្ញេតនា
 សញ្ញេតយិតតំ អយំ វុច្ចតិ អកុសលមូលប្បច្ចយា
 សង្ខារោ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ ឯវមេតស្ស កេរ-
 លស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតីតិ ។

[១៦៤] កតមេ ធម្មា អព្យាកតា ។ យស្មី
 សមយេ អកុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិត្តា
 វិបាកំ សោតវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ ហោតិ ឧបេក្ខា-
 សហគតំ សន្តារម្ពណំ ។ បេ ។ យានវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ
 ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតំ កន្តារម្ពណំ ។ បេ ។ ជីវ្ហា-
 វិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតំ រសា-
 រម្ពណំ ។ បេ ។ កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បន្នំ ហោតិ
 ទុក្ខសហគតំ ដោជ្ឈព្វារម្ពណំ ។ បេ ។ មនោជានុ
 ឧប្បន្នា ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតា រូបារម្ពណា វា
 ។ បេ ។ ដោជ្ឈព្វារម្ពណា វា យំ យំ វា បដាវត្ត
 តស្មី សមយេ អកុសលមូលប្បច្ចយា សង្ខារោ
 សង្ខារប្បច្ចយា វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណាប្បច្ចយា ធាតុ

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[១៦៣] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះ
 អកុសលមូលជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ
 (នូវអារម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអកុសល-
 មូលជាបច្ច័យ ។ បេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជា
 ទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៦៤] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ
 ណា សោតវិញ្ញាណ ជាវិបាក ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មានសម្លេង
 ជាអារម្មណ៍ កើតឡើង ព្រោះភាពនៃអកុសលកម្ម ដែលសត្វធ្វើហើយ
 សន្សំហើយ ។ បេ ។ ឃានវិញ្ញាណ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មានក្លិន
 ជាអារម្មណ៍ កើតឡើង ។ បេ ។ ជីវ្ហវិញ្ញាណ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា
 មានរសជាអារម្មណ៍ កើតឡើង ។ បេ ។ កាយវិញ្ញាណ ច្រឡំដោយ
 ទុក្ខ មានផ្សព្វជាអារម្មណ៍ កើតឡើង ។ បេ ។ មនោធាតុ ច្រឡំ
 ដោយឧបេក្ខា មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី ។ បេ ។ មានផ្សព្វជាអារម្មណ៍ក្តី
 ឬក៏ ប្រាវត្តនូវអារម្មណ៍ណា ៗ ហើយកើតឡើង ក្នុងសម័យនោះ
 សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអកុសលមូលជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ កើត
 មាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ

បច្ចយាការវិន័យ អកុសលកម្មលក្ខណ៍វិញ្ញាណ

នាមប្បដ្ឋយា ធម្មាយតនំ ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា ជេស្សា
 ជេស្សប្បដ្ឋយា វេទនា វេទនាបដ្ឋយា អធិមោក្ខា
 អធិមោក្ខបដ្ឋយា ករោ ករវប្បដ្ឋយា ជាតិ ជាតិ-
 ប្បដ្ឋយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខ-
 ក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

[១២៥] កតមេ ធម្មា អព្យាកតតា ។ យស្មី
 សមយេ អកុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបច្ចិ-
 តត្តា វិចារកា មណវិញ្ញាណនាតុ ឧប្បន្នា ហោតិ
 ឧបេក្ខាសហគតា រូបារម្មណា វា ។ បេ ។ ធម្មា-
 រម្មណា វា យំ យំ វា បដាវត្ត តស្មី សមយេ អកុ-
 សលម្បលប្បដ្ឋយា សង្ខារេ សង្ខារប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ
 វិញ្ញាណប្បដ្ឋយា នាមំ នាមប្បដ្ឋយា ធម្មាយតនំ
 ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា ជេស្សា ជេស្សប្បដ្ឋយា វេទនា
 វេទនាបដ្ឋយា អធិមោក្ខា អធិមោក្ខបដ្ឋយា ករោ
 ករវប្បដ្ឋយា ជាតិ ជាតិប្បដ្ឋយា ជរាមរណំ ឯវមេតស្ស
 កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ ។

បច្ចយាការវិវត្ត អកុសលមូលករិយាករិយស្ថេរ

អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះ
 អាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនា កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ
 កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ភព កើតមាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ
 ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះ
 ជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺ រមែងមាន
 ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

[១៦៥] ពួកធម៌ជាអព្យាក្រឹត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 មនោវិញ្ញាណធាតុ ជាវិបាក ច្រឡំដោយឧបេក្ខា មានរូបជាអារម្មណ៍ក្តី
 ។ បេ ។ មានធម៌ជាអារម្មណ៍ក្តី ឬក៏ ប្រាវន្តរូបអារម្មណ៍ណា ។ ហើយ
 កើតឡើង ព្រោះភាពនៃអកុសលកម្ម ដែលសត្វធ្វើហើយ សន្សំហើយ
 ក្នុងសម័យនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអកុសលមូលជាបច្ច័យ វិញ្ញាណ
 កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជា
 បច្ច័យ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ផស្សៈ កើត
 មាន ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ វេទនាកើតមាន ព្រោះផស្សៈ
 ជាបច្ច័យ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ភព កើត
 មាន ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ
 ជរានិមរណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ហេតុជាទីកើតឡើង
 នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ។

អភិធម្មបិដក វិវដ្តន្ត

[១២៦] តត្ថ កតមោ អភ្នក្ខសលម្បលប្បដ្ឋយា
សង្ខារោ ។ យោ ចេតនា សញ្ញេតនា សញ្ញេតយិតតំ
អយំ វុច្ចតិ អភ្នក្ខសលម្បលប្បដ្ឋយា សង្ខារោ ។

[១២៧] តត្ថ កតមំ សង្ខារប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ ។
យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តដ្ឋា មនោវិ-
ញ្ញាណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ សង្ខារប្បដ្ឋយា វិញ្ញាណំ ។

[១២៨] តត្ថ កតមំ វិញ្ញាណប្បដ្ឋយា ធាមំ ។
វេទនាខន្ធា សញ្ញាខន្ធា សង្ខារក្ខន្ធា ឥទំ វុច្ចតិ
វិញ្ញាណប្បដ្ឋយា ធាមំ ។

[១២៩] តត្ថ កតមំ ធាមប្បដ្ឋយា ធម្មាយ-
តនំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តដ្ឋា
មនោវិញ្ញាណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ ធាមប្បដ្ឋយា ធម្មា-
យតនំ ។

[១៣០] តត្ថ កតមោ ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា
ជសេដ្ឋ ។ យោ ជសេដ្ឋ ធុសនា សម្មសនា
សម្មសិតតំ អយំ វុច្ចតិ ធម្មាយតនប្បដ្ឋយា ជសេដ្ឋ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

[១៦៦] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអកុសល-
មូលជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចេតនា ការសន្សំ ភាពនៃការសន្សំ (នូវតា-
រម្មណ៍) ណា នេះហៅថា សង្ខារ កើតមាន ព្រោះអកុសលមូលជាបច្ច័យ ។

[១៦៧] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះ
សង្ខារជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា
នេះហៅថា វិញ្ញាណ កើតមាន ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។

[១៦៨] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ នាម កើតមាន ព្រោះ
វិញ្ញាណជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុដ
នេះហៅថា នាម កើតមាន ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ ។

[១៦៩] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ អាយតនៈទី ៦ កើតមាន
ព្រោះនាមជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា
នេះហៅថា អាយតនៈទី ៦ កើតមាន ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។

[១៧០] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ផស្សៈ កើតមាន ព្រោះ
អាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ផស្សៈ ការពាល់ត្រូវ ការប៉ះ
ពាល់ ការទង្គិកទង្គិច ណា នេះហៅថា ផស្សៈ កើតមាន
ព្រោះអាយតនៈទី ៦ ជាបច្ច័យ ។

បច្ចយាការវិកង្គេ អកុសលប្បលករិពាកនិទ្ទេសោ

[១៧១] តត្ថ កតមា ដស្សប្បច្ចយា វេទនា ។
 យំ ចេតសិកំ នេវ សាតំ នាសាតំ ចេតោសម្មស្សនំ
 អនុក្ខមសុខំ វេទយិតំ ចេតោសម្មស្សនា អនុក្ខម-
 សុខា វេទនា អយំ វុច្ចតិ ដស្សប្បច្ចយា វេទនា ។

[១៧២] តត្ថ កតមោ វេទនាបច្ចយា អធិ-
 មោក្ខោ ។ យោ ចិត្តស្ស អធិមោក្ខោ អធិ-
 មុច្ចនា តទទិមុត្តតា អយំ វុច្ចតិ វេទនាបច្ចយា
 អធិមោក្ខោ ។

[១៧៣] តត្ថ កតមោ អធិមោក្ខប្បច្ចយា
 ភវេ ។ វេយ្យា អធិមោក្ខំ វេទនាខន្ធោ សញ្ញា-
 ខន្ធោ សម្មាសញ្ញា វិញ្ញាណក្ខន្ធោ អយំ វុច្ចតិ
 អធិមោក្ខប្បច្ចយា ភវេ ។

[១៧៤] តត្ថ កតមា ភវប្បច្ចយា ជាតិ ។
 យា តេសំ ធម្មានំ ជាតិ សញ្ញាតិ និព្វតិ អភិនិ-
 ព្វតិ ចាតុភាវេ អយំ វុច្ចតិ ភវប្បច្ចយា ជាតិ ។

បច្ចយាការវិក្កុ អកុសលមូលកវិបាកនិទ្ទេស

[១៧១] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ វេទនា កើតមាន ព្រោះ
 ផស្សៈជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ ក៏មិនមែន សេចក្តីមិន
 មិនត្រេកអរ ក៏មិនមែន ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍
 មិនជាទុក្ខ មិនជាសុខ ដែលកើតអំពីចេតាសម្ព័ស្ស អទុក្ខមសុខ-
 វេទនា ដែលកើតអំពីចេតាសម្ព័ស្ស ណា នេះហៅថា វេទនា
 កើតមាន ព្រោះផស្សៈជាបច្ច័យ ។

[១៧២] បណ្តាធម៌ទាំងនោះ អធិមោក្ខ កើតមាន ព្រោះ
 វេទនាជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ការចុះស៊ីប' អាការចុះស៊ីប' ភាព
 ចុះស៊ីប' នៃចិត្ត ក្នុងអារម្មណ៍នោះ ណា នេះហៅថា អធិមោក្ខ
 កើតមាន ព្រោះវេទនាជាបច្ច័យ ។

[១៧៣] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ភព កើតមាន ព្រោះ
 អធិមោក្ខជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកន្ធ
 វិញ្ញាណកន្ធ លើកតែអធិមោក្ខចេញ នេះហៅថា ភព កើតមាន
 ព្រោះអធិមោក្ខជាបច្ច័យ ។

[១៧៤] បណ្តាបច្ចយាការទាំងនោះ ជាតិ កើតមាន ព្រោះភព
 ជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ជាតិ ការកើតព្រម ការផ្តួចផ្តើម ការ
 កើតចំពោះ ការកើតប្រាកដ ណា នៃធម៌ទាំងនោះ នេះហៅថា
 ជាតិ កើតមាន ព្រោះភពជាបច្ច័យ ។

អភិធម្មប្បដិកេ វិវត្តោ

[១៧៥] តត្ថ កតមំ ជាតិប្បដ្ឋយា ជរាម-
 រណំ ។ អត្ថំ ជរា អត្ថំ មរណំ ។ តត្ថ កតមា
 ជរា ។ យា តេសំ ធម្មានំ ជរា ជីវណាតា អា-
 យុនោ សំហានិ អយំ វុច្ចតិ ជរា ។ តត្ថ កតមំ
 មរណំ ។ យោ តេសំ ធម្មានំ ខយោ វាយោ កេនោ
 បរិកេនោ អនិច្ចតា អន្តរដានំ ឥទំ វុច្ចតិ មរណំ ។
 ឥតិ អយព្វា ជរា ឥទព្វា មរណំ ឥទំ វុច្ចតិ
 ជាតិប្បដ្ឋយា ជរាមរណំ ។

[១៧៦] ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស
 សមុទយោ ហោតីតិ ឯវមេតស្ស កេវលស្ស
 ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សង្កតិ ហោតិ សមាគមោ ហោតិ
 សមោជានំ ហោតិ ទាតុកាវោ ហោតិ តេន វុច្ចតិ
 ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ
 ហោតីតិ ។

អកុសលមូលកវិបាកនិទ្ទេសោ(១) ។
 អភិធម្មភាជនីយំ(២) ។
 បច្ចយាការវិវត្តោ សមត្តោ(៣) ។

១ ឱ. អកុសលវិបាកមូលកំ និដ្ឋិតំ ។ ២ ឱ. អភិធម្មភាជនីយំ និដ្ឋិតំ ។ ៣ ឱ.
 សមត្តោ ចជ្ជោ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[១៧៥] បណ្តាបច្ច័យាការទាំងនោះ ជរាទាំងមណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ តើដូចម្តេច ។ ជរា ក៏មាន មណៈ ក៏មាន ។ បណ្តាជរាទាំងមណៈនោះ ជរា តើដូចម្តេច ។ ការចាស់ ការគ្រាំគ្រា ការរួញថយអាយុ ណា នៃធម៌ទាំងនោះ នេះហៅថា ជរា ។ បណ្តាជរាទាំងមណៈនោះ មណៈ តើដូចម្តេច ។ ការអស់ ការស្ងួត ការបែកធ្លាយ ការបែកខ្ចាត់ខ្ចាយ ការមិនទៀង ការបាត់បង់ ណា នៃធម៌ទាំងនោះ នេះហៅថា មណៈ ។ ជរានេះផង មណៈនេះផង នេះហៅថា ជរាទាំងមណៈ កើតមាន ព្រោះជាតិជាបច្ច័យ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

[១៧៦] សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ដូចតទៅនេះ ។ ការចូបជុំ ការមូលមក ការប្រជុំចុះ ការកើតប្រាកដ នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ហេតុជាទីកើតឡើង នៃកងទុក្ខទាំងអស់⁺នេះ រមែងមាន ដោយអាការយ៉ាងនេះឯង ។

ចប់ អកុសលមូលកវិបាកនិទ្ទេស ។

ចប់ អភិធម្មភាជនីយ ។

ចប់ បច្ច័យាការវិវាដ្ឋ ។

សតិប្បដ្ឋានវិវក្ខណ្ឌ

[១៧៧] ចត្តារោ សតិប្បដ្ឋានោ វេទ វិគ្គ
អដ្ឋត្ថំ កាយេ កាយាធូបស្សី វិហារតិ ពហិទ្ធា
កាយេ កាយាធូបស្សី វិហារតិ អដ្ឋត្ថពហិទ្ធា
កាយេ កាយាធូបស្សី វិហារតិ អាតាបី សម្មជាតោ
សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈោនោមនស្សំ ។
អដ្ឋត្ថំ វេទនាសុ វេទនាធូបស្សី វិហារតិ ពហិទ្ធា
វេទនាសុ វេទនាធូបស្សី វិហារតិ អដ្ឋត្ថពហិទ្ធា
វេទនាសុ វេទនាធូបស្សី វិហារតិ អាតាបី សម្ម-
ជាតោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈោនោម-
នស្សំ ។ អដ្ឋត្ថំ ចិត្តេ ចិត្តាធូបស្សី វិហារតិ ពហិទ្ធា
ចិត្តេ ចិត្តាធូបស្សី វិហារតិ អដ្ឋត្ថពហិទ្ធា ចិត្តេ
ចិត្តាធូបស្សី វិហារតិ អាតាបី សម្មជាតោ សតិមា
វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈោនោមនស្សំ ។ អដ្ឋត្ថំ
ធម្មេសុ ធម្មាធូបស្សី វិហារតិ ពហិទ្ធា ធម្មេសុ
ធម្មាធូបស្សី វិហារតិ អដ្ឋត្ថពហិទ្ធា ធម្មេសុ ធម្មា-
ធូបស្សី វិហារតិ អាតាបី សម្មជាតោ សតិមា
វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈោនោមនស្សំ ។

សតិប្បដ្ឋានវិភង្គ

[១៧៧] សតិប្បដ្ឋាន ៤ គឺ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ពិចារណា

នូវកាយក្នុងកាយខាងក្នុង ពិចារណានូវកាយក្នុងកាយខាងក្រៅ ពិចារណានូវកាយ ក្នុងកាយ ខាងក្នុងនិងខាងក្រៅ សម្រេចឥរិយាបថ មានព្យាយាមជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ជាអ្នកដឹងខ្លួន មានស្មារតី (ជាគ្រឿងកំណត់) កំចាត់បង់អភិជ្ឈាននិងទោមនស្ស ក្នុងលោក ១ ។

ភិក្ខុ ពិចារណានូវវេទនា ក្នុងវេទនាទាំងឡាយខាងក្នុង ពិចារណានូវវេទនា ក្នុងវេទនាទាំងឡាយ ខាងក្រៅ ពិចារណា នូវវេទនា ក្នុងវេទនាទាំងឡាយ ខាងក្នុងនិងខាងក្រៅ សម្រេចឥរិយាបថ មានព្យាយាមជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ជាអ្នកដឹងខ្លួន មានស្មារតី (ជាគ្រឿងកំណត់) កំចាត់បង់អភិជ្ឈាននិងទោមនស្ស ក្នុងលោក ១ ។

ភិក្ខុ ពិចារណានូវចិត្ត ក្នុងចិត្តខាងក្នុង ពិចារណានូវចិត្ត ក្នុងចិត្តខាងក្រៅ ពិចារណានូវចិត្ត ក្នុងចិត្ត ខាងក្នុងនិងខាងក្រៅ សម្រេចឥរិយាបថ មានព្យាយាមជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ជាអ្នកដឹងខ្លួន មានស្មារតី (ជាគ្រឿងកំណត់) កំចាត់បង់អភិជ្ឈាននិងទោមនស្ស ក្នុងលោក ១ ។

ភិក្ខុ ពិចារណានូវធម៌ ក្នុងធម៌ទាំងឡាយខាងក្នុង ពិចារណានូវធម៌ ក្នុងធម៌ទាំងឡាយខាងក្រៅ ពិចារណានូវធម៌ ក្នុងធម៌ទាំងឡាយ ខាងក្នុងនិងខាងក្រៅ សម្រេចឥរិយាបថ មានព្យាយាមជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ជាអ្នកដឹងខ្លួន មានស្មារតី (ជាគ្រឿងកំណត់) កំចាត់បង់អភិជ្ឈាននិងទោមនស្ស ក្នុងលោក ១ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[១៧៨] កថញ្ច ភិក្ខុ អដ្ឋត្ថំ កាយេ កាយា-
 យានុបស្សី វិហារតិ ។ ឥធិ ភិក្ខុ អដ្ឋត្ថំ កាយំ
 ឧទ្ធចាទតលា អនោគេសមត្ថកា តចបរិយន្តំ ប្ប-
 រដ្ឋានប្បការស្ស អសុចិនោ បច្ឆវេក្ខតិ អត្ថំ ឥប-
 ស្មី កាយេ កេសា លោមា នខា ទន្ធា តថោ
 មិសំ ញាវ អដ្ឋំ អដ្ឋមិញ្ចំ វត្តំ ហទយំ យកនំ
 កំលោមកំ បិហាកំ បច្ឆាសំ អន្តំ អន្តកុណំ ឧទ-
 រិយំ ករិសំ បិត្តំ សេម្ហំ បុព្វោ លោហិតំ សេនោ
 មេនោ អស្សំ វសា ខេន្នោ សីយានិកា លសិកា
 មុត្តន្តំ ។ សោ តំ និមិត្តំ អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុ-
 លីករោតិ ស្វវត្ថំ^(១) អវត្ថបេតិ សោ តំ និមិត្តំ
 អាសេវិត្វា ភាវិត្វា ពហុលីករិត្វា ស្វវត្ថំ^(២) អវត្ថ-
 បេត្វា ពហិម្ហា កាយេ ជិត្តំ ឧបសំហារតិ ។

[១៧៩] កថញ្ច ភិក្ខុ ពហិម្ហា កាយេ កាយា-
 យានុបស្សី វិហារតិ ។ ឥធិ ភិក្ខុ ពហិម្ហា កាយំ ឧទ្ធចាទ-
 តលា អនោគេសមត្ថកា តចបរិយន្តំ ប្បរដ្ឋានប្បការ-
 ស្ស អសុចិនោ បច្ឆវេក្ខតិ អត្ថំស្ស កាយេ កេសា

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[១៧៨] ចុះភិក្ខុ ពិចារណានូវកាយ ក្នុងកាយខាងក្នុង តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ពិចារណានូវកាយខាងក្នុង (កាយរបស់ខ្លួន) គឺ ខាងលើតាំងអំពីបាតជើងឡើងទៅ ខាងក្រោមតាំងអំពីចុងសក់ចុះមក ដែលមានស្បែកបិទបាំងជុំវិញ ពេញដោយវត្ថុមិនស្អាត មានប្រការផ្សេងៗ ដូច្នេះថា ក្នុងកាយនេះមាន សក់ រោម ក្រចក ធ្មេញ ស្បែក សាច់ សរសៃ ឆ្អឹង ឧរក្នុងឆ្អឹង តម្រងបស្សរៈ បេះដូង ថ្ងើម វាវ ក្រពះ សួត ពោះវៀនធំ ពោះវៀនតូច អាហារថ្មី អាហារចាស់ ប្រមាត់ ស្មៅស្ម ខ្វះ ឈាម ញើស ខ្លាញ់-ខាប់ ទឹកភ្នែក ខ្លាញ់វាវ ទឹកមាត់ ទឹកសំបោរ ទឹកអិល ទឹកមូត្រ ។ ភិក្ខុនោះ រមែងគប្បក អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវកាយនោះឲ្យជានិមិត្ត កំណត់ចុះនូវកាយ ដែលខ្លួនកំណត់ទុកដោយល្អ ភិក្ខុនោះ លុះគប្បក អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវកាយនោះឲ្យជានិមិត្ត កំណត់នូវកាយ ដែលខ្លួនកំណត់ទុកដោយល្អហើយ រមែងប្រមូលមក នូវចិត្តក្នុងកាយខាងក្រៅ ។

[១៧៩] ចុះភិក្ខុ ពិចារណានូវកាយក្នុងកាយ ខាងក្រៅ តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ពិចារណានូវកាយខាងក្រៅ (កាយរបស់គេ) គឺ ខាងលើតាំងអំពីបាតជើងឡើងទៅ ខាងក្រោមតាំងអំពីចុងសក់ចុះមក ដែលមានស្បែកបិទបាំងជុំវិញ ពេញដោយវត្ថុមិនស្អាត មានប្រការផ្សេងៗ ដូច្នេះថា ក្នុងកាយរបស់បុគ្គលនោះមាន សក់

សតិប្បដ្ឋានវិវត្តេ សុត្តន្តភាគដំបូង

លោមា នខា ទន្លា តថោ មំសំ បារុ អដ្ឋ
 អដ្ឋមិញ្ចំ វក្កំ ហធម៌ យកនំ កំលោម-
 កំ បីហកំ បទ្ទាសំ អន្តំ អន្តកុណំ ឧទរិយំ
 ករិសំ បិត្តំ សេម្ហំ បុព្វា លោហិតំ សេនោ
 មេនោ អស្សំ វសា ខេន្យោ សីឃានិកា លសិ-
 កា មិត្តន្តំ ។ សោ តំ និមិត្តំ អាសេវតិ ភាវតិ
 ពហុលីករោតិ ស្វវត្ថុតំ អវត្ថុបេតិ សោ តំ និមិត្តំ
 អាសេវិត្វា ភាវិត្វា ពហុលីករិត្វា ស្វវត្ថុតំ អវត្ថុបេត្វា
 អដ្ឋត្ថពហិទ្ធា កាយេ ចិត្តំ ឧបសំហារតិ ។

[១៨០] កថញ្ច ភិក្ខុ អដ្ឋត្ថពហិទ្ធា កាយេ
 កាយានុបស្ស្គំ វិហារតិ ។ ឥធិ ភិក្ខុ អដ្ឋត្ថព-
 ហិទ្ធា កាយំ ឧទ្ធិទានតលា អណោកេសមត្ថកា
 តចបរិយន្តំ ប្បវាទប្បការស្ស អសុចិដោ បច្ចុវេ-
 ក្ខតិ អត្ថំ កាយេ កេសា លោមា នខា ទន្លា
 តថោ មំសំ បារុ អដ្ឋ អដ្ឋមិញ្ចំ វក្កំ
 ហធម៌ យកនំ កំលោមកំ បីហកំ បទ្ទាសំ

សតិប្បដ្ឋានវិវត្ត សុត្តន្តកាណ៌យំ

រោម ក្រចក ធ្មេញ ស្បែក សាច់ សរសៃ ឆ្អឹង ឧរកងឆ្អឹង តម្រង-
 បស្សាវៈ បេះដូង ថ្លើម វាវ ក្រពះ សួត ពោះវៀនធំ ពោះ-
 វៀនតូច អាហារថ្មី អាហារចាស់ ប្រមាត់ ស្មៅស្ម ខ្នុះ ឈាម
 ញើស ខ្លាញ់ខាប់ ទឹកភ្នែក ខ្លាញ់វាវ ទឹកមាត់ ទឹកសំបោរ ទឹក
 រំអិល ទឹកម្រាស់ ។ ភិក្ខុនោះ រមែងគប់រក អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន
 នូវកាយនោះឲ្យជានិមិត្ត កំណត់នូវកាយ ដែលខ្លួនកំណត់ទុកដោយល្អ
 ភិក្ខុនោះ លុះគប់រក អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវកាយនោះឲ្យនិមិត្ត កំណត់
 នូវកាយ ដែលខ្លួនកំណត់ទុកដោយល្អហើយ រមែងប្រមូលមកនូវចិត្ត
 កងកាយ ខាងកងទាំងខាងក្រៅ ។

(១៨០) ចុះភិក្ខុ ពិចារណានូវកាយ កងកាយ ខាងកងនិងខាង
 ក្រៅ តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុកងសាសនានេះ ពិចារណានូវកាយ ខាង
 កងនិងខាងក្រៅ (កាយរបស់ខ្លួនទាំងកាយរបស់គេ) គឺ ខាងលើ
 តាំងអំពីបាតជើងឡើងទៅ ខាងក្រោមតាំងអំពីចុងសក់ចុះមក ដែលមាន
 ស្បែកបិទបាំងជុំវិញ ពេញដោយវត្ថុមិនស្អាត មានប្រការផ្សេងៗ ដូច្នេះ
 ថា កងកាយមាន សក់ រោម ក្រចក ធ្មេញ ស្បែក សាច់
 សរសៃ ឆ្អឹង ឧរកងឆ្អឹង តម្រងបស្សាវៈ បេះដូង ថ្លើម វាវ ក្រពះ សួត

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

អន្តិ អន្តកុណំ ឧទរិយំ ករិសំ បិត្តំ សេម្ហំ បុព្វា
 លោហិតំ សេនោ មេនោ អស្សុ វិសា ខេន្យោ
 សីយានិកា លសិកា មត្តន្តិ ឃំ ភិក្ខុ អជ្ឈត-
 តហិទ្ធោ កាយេ កាយានុបស្សី វិហារតិ អាតាប័
 សម្មជាតោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈា-
 នោមនស្សំ ។

[១៨១] អនុបស្សតិ តត្ថ កតមា អនុបស្ស-
 នា ។ យា បញ្ញា បដាននា ។ បេ ។ អមោ-
 ហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ អយំ វុច្ចតិ អនុ-
 បស្សនា ឥមាយ អនុបស្សនាយ ឧបេតោ ហោតិ
 សមុបេតោ ឧបាគតោ សមុបាគតោ ឧបបន្នោ
 សមុបបន្នោ សមន្នាគតោ តេន វុច្ចតិ អនុប-
 ស្សតិ ។

[១៨២] វិហារតីតិ វិរិយតិ វត្ថុតិ ចាលេតិ
 យបេតិ យាបេតិ ចរតិ វិហារតិ តេន វុច្ចតិ វិហា-
 រតីតិ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

ពោះវៀនធំ ពោះវៀនតូច អាហារថ្មី អាហារចាស់ ប្រមាត់
 ស្មៅស្ម ខ្លះ ឈាម ញើស ខ្លាញ់ខាប់ ទឹកភ្នែក ខ្លាញ់រាវ
 ទឹកមាត់ ទឹកសំបោរ ទឹករំអិល ទឹកម្រាស់ ភិក្ខុ ពិចារណា នូវ
 កាយ ក្នុងកាយ ខាងក្នុងនិងខាងក្រៅ សម្រេចឥរិយាបថ មាន
 ព្យា យាមជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ជាអ្នកដឹងខ្លួន មានស្មារតី
 (ជាគ្រឿងកំណត់) កំចាត់បង់អភិជ្ឈាននិងទោមនស្ស ក្នុងលោក យ៉ាង
 នេះឯង ។

(១៨១) សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា ភិក្ខុពិចារណា ។ សំនួរថា
 ចុះបណ្តាពាក្យទាំងនោះ ការពិចារណា តើដូចម្តេច ។ បញ្ហា ការ-
 ដឹងច្បាស់ ។ បេ ។ សេចក្តីមិនឆ្គង ការពិចារណាធម៌ ការឃើញត្រូវ
 ណា នេះហៅថា ការពិចារណា ភិក្ខុ ជាអ្នកព្រមព្រៀង មូលមិត
 ចូលទៅជិត ផែបនែប កៀកកើយ ប្រជិតប្រជី ប្រកបព្រម ដោយ
 បញ្ញាជាគ្រឿងពិចារណានេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ភិក្ខុ
 ពិចារណា ។

(១៨២) ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច ប្រព្រឹត្ត
 រក្សា រស់នៅ ញ៉ាំងអត្តភាពឱ្យរស់នៅ ត្រាច់ទៅ សម្រាក ព្រោះ
 ហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

សតិប្បដ្ឋានវិក្កេ សុត្តន្តភាគទីបី

[១៨៣] អាតាប័តិ តត្ថ កកតមំ អាតប្បំ ។

យោ ចេតសិកោ វីរិយានុស្សោ ។ បេ ។ សម្មា-
វាយាមោ ឥទំ វុច្ចតិ អាតប្បំ ឥមំនា អាតប្បន
ឧបេតោ ហោតិ សមុបេតោ ឧទាគតោ សមុទា-
គតោ ឧបបន្នោ សមុបបន្នោ សមន្នាគតោ តេន
វុច្ចតិ អាតាប័តិ ។

[១៨៤] សម្មជាតោតិ តត្ថ កកតមំ សម្ម-
ជញ្ញំ ។ យា បញ្ញា បដាននា ។ បេ ។ អមោ-
ហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ ឥទំ វុច្ចតិ សម្មជញ្ញំ
ឥមំនា សម្មជញ្ញេន ឧបេតោ ហោតិ សមុបេតោ
ឧទាគតោ សមុទាគតោ ឧបបន្នោ សមុបបន្នោ
សមន្នាគតោ តេន វុច្ចតិ សម្មជាតោតិ ។

[១៨៥] សតិមាតិ តត្ថ កកតមា សតិ ។ យា
សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ អយំ វុច្ចតិ សតិ

សតិប្បដ្ឋានវិវត្ត សុត្តន្តភាគដំបូង

(១៨៣) សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា មានព្យាយាមជាគ្រឿងដុតកំដៅ
 កិលេស ។ សំនួរថា ចុះបណ្តាពាក្យទាំងនោះ សេចក្តីព្យាយាមជាគ្រឿង
 ដុតកំដៅកិលេស តើដូចម្តេច ។ ការប្រារព្ធព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត
 ។ បេ ។ សេចក្តីព្យាយាមត្រូវ ណា នេះហៅថា សេចក្តីព្យាយាមជា
 គ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ភិក្ខុ ជាអ្នកព្រមព្រៀង មូលមិត្ត ចូលទៅជិត
 អែបនែប កៀកកើយ ប្រជិតប្រជី ប្រកបព្រម ដោយព្យាយាមជាគ្រឿង
 ដុតកំដៅកិលេសនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា មានព្យាយាម
 ជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ។

(១៨៤) សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា ជាអ្នកដឹងខ្លួន ។ សំនួរថា ចុះ
 បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ពាក្យថា ការដឹងខ្លួន តើដូចម្តេច ។ បញ្ញា
 ការដឹងច្បាស់ ។ បេ ។ សេចក្តីមិនវង្វេង ការពិចារណានូវធម៌ ការ
 ឃើញត្រូវ ណា នេះហៅថា ការដឹងខ្លួន ភិក្ខុ ជាអ្នកព្រមព្រៀង
 មូលមិត្ត ចូលទៅជិត អែបនែប កៀកកើយ ប្រជិតប្រជី ប្រកប
 ព្រម ដោយការដឹងខ្លួននេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ជាអ្នក
 ដឹងខ្លួន ។

(១៨៥) សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា មានស្មារតី ។ សំនួរថា ចុះ
 បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ពាក្យថា ស្មារតី តើដូចម្តេច ។ ការរត់
 ការនឹកឃើញ ។ បេ ។ ការរត់ត្រូវ ណា នេះហៅថា ស្មារតី

អភិធម្មបិដកេ វិវត្តោ

សីហាយ សតិយា ឧបេតោ ហោតិ សមុបេតោ
ឧបាគតោ សមុបាគតោ ឧបបណ្ណោ សមុបបណ្ណោ
សមណ្ឌកតោ តេន វុច្ចតិ សតិហតិ ។

[១៨៦] វិនិច្ឆ័យ លោកេ អភិជ្ឈោនោមន-
ស្សន្តិ តត្ថ កតមោ លោកោ ។ ស្មេវ កាយោ
លោកោ បញ្ចបិ ឧបាទានក្ខត្វា លោកោ អយំ
វុច្ចតិ លោកោ ។ តត្ថ កតមា អភិជ្ឈា ។
យោ វាតោ សាវាតោ ។ បេ ។ ចិត្តស្ស សា-
វាតោ អយំ វុច្ចតិ អភិជ្ឈា ។ តត្ថ កតមំ
នោមនស្សំ ។ យំ ចេតសិកំ អសាតំ ចេតសិកំ
ទុក្ខំ ចេតោសម្មស្សជំ អសាតំ ទុក្ខំ វេទយិតំ
ចេតោសម្មស្សជា អសាតា ទុក្ខា វេទនា ឥទំ
វុច្ចតិ នោមនស្សំ ។ ឥតិ អយញ្ច អភិជ្ឈា
ឥទញ្ច នោមនស្សំ ឥមម្ហំ លោកេ វិនិច្ឆា ហោន្តិ
បដិវិនិច្ឆា សន្តា សមិតា វូបសន្តា អត្ថដ្ឋតា អត្ថ-
ត្ថដ្ឋតា អប្បតា ព្យប្បតា សោសិតា វិសោ-
សិតា ព្យន្តិកតា តេន វុច្ចតិ វិនិច្ឆ័យ លោកេ
អភិជ្ឈានោមនស្សន្តិ ។

កាយាសុបស្សនាឱវេសោ ។

អភិធម្មបិដក វិរាត្ត

ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង មូលមិត្ត ចូលទៅជិត អែបនែប កៀកកើយ
ប្រជិតប្រជី ប្រកបព្រម ដោយស្មារតីនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើប
ពោលថា មានស្មារតី ។

[១៨៦] សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា កំចាត់បង់អភិជ្ឈានិនទោមនស្ស
ក្នុងលោក ។ សំនួរថា បណ្តាពាក្យទាំងនោះ លោក តើដូចម្តេច ។
កាយនោះឯង ឈ្មោះថា លោក ឧបាទានក្ខន្ធទាំង ៥ ឈ្មោះថា លោក
នេះហៅថា លោក ។ បណ្តាពាក្យទាំងនេះ អភិជ្ឈានិនទោមនស្ស តើដូចម្តេច ។
តម្រេក តម្រេកខ្លាំង ។ បេ ។ តម្រេកខ្លាំងនៃចិត្ត ណា នេះហៅថា
អភិជ្ឈានិនទោមនស្ស ។ បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ទោមនស្ស តើដូចម្តេច ។ សេច-
ក្តីមិនត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តីទុក្ខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត
ការទទួលអារម្មណ៍ មិនជាទីត្រេកអរ ជាទុក្ខ ដែលកើតអំពីចេតនា-
សម្មស្ស ទុក្ខវេទនា មិនជាទីត្រេកអរ ដែលកើតអំពីចេតនាសម្មស្ស
ណា នេះហៅថា ទោមនស្ស ។ ភិក្ខុ ជាអ្នកទូន្មាន កំចាត់បង់ ស្ងប់ រម្ងាប់
ស្ងប់ឈឹង ធ្វើឲ្យវិនាស ធ្វើឲ្យសាបសូន្យ ឲ្យដល់នូវការខូចខាត ឲ្យ
ដល់នូវការហិនហោច ឲ្យរឹងស្អាត ឲ្យហួតហែង ធ្វើឲ្យបាត់បង់ នូវ
អភិជ្ឈានិនទោមនស្សនេះ ក្នុងលោកនេះ ដោយប្រការដូច្នេះ ព្រោះ
ហេតុនោះ ទើបពោលថា កំចាត់បង់អភិជ្ឈានិនទោមនស្ស ក្នុងលោក ។

ចប់ កាយានុបស្សនាធិដ្ឋេស ។

សតិប្បដ្ឋានវិវត្តោ សុត្តន្តបិដក

[១៨៧] តថាណុ ភិក្ខុ អន្លៀតំ វេទនាសុ
 វេទនាទុបស្សី វិហារតិ ។ ឥធិ ភិក្ខុ សុខំ វេទនំ
 វេទយមាធា សុខំ វេទនំ វេទយាមីតិ បដា-
 ធាតិ ទុក្ខំ វេទនំ វេទយមាធា ទុក្ខំ វេទនំ
 វេទយាមីតិ បដាធាតិ អនុក្ខមសុខំ វេទនំ
 វេទយមាធា អនុក្ខមសុខំ វេទនំ វេទយាមីតិ
 បដាធាតិ សាមីសំ វា សុខំ វេទនំ វេទយមាធា
 សាមីសំ សុខំ វេទនំ វេទយាមីតិ បដាធាតិ
 និរាមីសំ វា សុខំ វេទនំ វេទយមាធា និរា-
 មីសំ សុខំ វេទនំ វេទយាមីតិ បដាធាតិ សាមី-
 សំ វា ទុក្ខំ វេទនំ វេទយមាធា សាមីសំ
 ទុក្ខំ វេទនំ វេទយាមីតិ បដាធាតិ និរាមីសំ
 វា ទុក្ខំ វេទនំ វេទយមាធា និរាមីសំ ទុក្ខំ
 វេទនំ វេទយាមីតិ បដាធាតិ សាមីសំ វា អនុ-
 ក្ខមសុខំ វេទនំ វេទយមាធា សាមីសំ អនុក្ខ-
 មសុខំ វេទនំ វេទយាមីតិ បដាធាតិ និរាមីសំ វា
 អនុក្ខមសុខំ វេទនំ វេទយមាធា និរាមីសំ អនុ-
 ក្ខមសុខំ វេទនំ វេទយាមីតិ បដាធាតិ ។ សោ ភំ

សិល្បៈផ្កាស្រី ក្នុង សុត្តន្តបិដក

[១៨៧] ប៉ុន្តែ ភិក្ខុ តិចារណា នូវវេទនា ក្នុងវេទនា ទាំងឡាយ
 ខាងក្នុង តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុ ក្នុងសាសនានេះ កាលទទួលសុខវេទនា
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញទទួលសុខវេទនា កាលទទួលទុក្ខវេទនា ក៏
 ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញទទួលទុក្ខវេទនា កាលទទួលអទុក្ខមសុខវេទនា
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញទទួលអទុក្ខមសុខវេទនា កាលទទួលសុខ-
 វេទនា ប្រកបដោយអាមិសៈក្តី ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញទទួលសុខ-
 វេទនា ប្រកបដោយអាមិសៈ កាលទទួលសុខវេទនា មិនប្រកបដោយ
 អាមិសៈក្តី ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញទទួលសុខវេទនា មិនប្រកប
 ដោយអាមិសៈ កាលទទួលទុក្ខវេទនា ប្រកបដោយអាមិសៈក្តី ក៏ដឹង
 ច្បាស់ថា អាត្មាអញទទួលទុក្ខវេទនា ប្រកបដោយអាមិសៈ កាល
 ទទួលទុក្ខវេទនា មិនប្រកបដោយអាមិសៈក្តី ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញ
 ទទួលទុក្ខវេទនា មិនប្រកបដោយអាមិសៈ កាលទទួលអទុក្ខមសុខ-
 វេទនាប្រកបដោយអាមិសៈក្តី ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញទទួលអទុក្ខ-
 មសុខវេទនា ប្រកបដោយអាមិសៈ កាលទទួលអទុក្ខមសុខវេទនា
 មិនប្រកបដោយអាមិសៈក្តី ក៏ដឹងច្បាស់ថា អាត្មាអញទទួលអទុក្ខ-
 មសុខវេទនា មិនប្រកបដោយអាមិសៈ ។ ភិក្ខុនោះ វែងឆ្ងល់រក

អភិធម្មប្បជ្ជកេ វិរាដ្ឋោ

និមិត្តំ អាសេវតិ ភាវេតិ តហ្មលីករោតិ សូរត្ថំតំ
 អវត្ថុបេតិ សោ តំ និមិត្តំ អាសេវិត្វា ភាវិត្វា
 តហ្មលីករិត្វា សូរត្ថំតំ អវត្ថុបេត្វា តហ្មត្វា វេទ-
 ណាស្មី ចិត្តំ ឧបសំហារតិ ។

[១៨៨] តថញ្ច ភិក្ខុ តហ្មត្វា វេទណាស្មី
 វេទនាធូបស្សី វិហារតិ ។ ឥធិ ភិក្ខុ សុខំ វេទនំ
 វេទយមាទំ សុខំ វេទនំ វេទយត័តិ បដាធាតិ ទុក្ខំ
 វេទនំ វេទយមាទំ ទុក្ខំ វេទនំ វេទយត័តិ បដាធាតិ
 អទុក្ខមសុខំ វេទនំ វេទយមាទំ អទុក្ខមសុខំ វេ-
 ទនំ វេទយត័តិ បដាធាតិ សាមីសំ វា សុខំ វេទនំ
 វេទយមាទំ សាមីសំ សុខំ វេទនំ វេទយត័តិ
 បដាធាតិ និរាមីសំ វា សុខំ វេទនំ វេទយមាទំ
 និរាមីសំ សុខំ វេទនំ វេទយត័តិ បដាធាតិ សា-
 មីសំ វា ទុក្ខំ វេទនំ វេទយមាទំ សាមីសំ ទុក្ខំ
 វេទនំ វេទយត័តិ បដាធាតិ និរាមីសំ វា ទុក្ខំ
 វេទនំ វេទយមាទំ និរាមីសំ ទុក្ខំ វេទនំ វេទយ-
 ត័តិ បដាធាតិ សាមីសំ វា អទុក្ខមសុខំ វេទនំ
 វេទយមាទំ សាមីសំ អទុក្ខមសុខំ វេទនំ វេទយត័តិ

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវវេទនានោះ ឲ្យជានិមិត្ត កំណត់នូវវេទនាដែលខ្លួន
កំណត់ទុកដោយល្អ ភិក្ខុនោះ លុះគប់រក អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវវេទនា
នោះ ឲ្យជានិមិត្ត កំណត់នូវវេទនា ដែលខ្លួនកំណត់ទុកដោយល្អហើយ
រមែងប្រមូលមក នូវចិត្ត ក្នុងវេទនាខាងក្រៅ ។

(១៨៨) ចុះភិក្ខុ ពិចារណានូវវេទនា ក្នុងវេទនាទាំងឡាយ
ខាងក្រៅ តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុក៏សាសនានេះ ដឹងច្បាស់នូវបុគ្គល
កាលទទួលសុខវេទនាថា បុគ្គលនេះទទួលសុខវេទនា ដឹងច្បាស់នូវបុគ្គល
កាលទទួលទុក្ខវេទនាថា បុគ្គលនេះទទួលទុក្ខវេទនា ដឹងច្បាស់នូវបុគ្គល
កាលទទួលអទុក្ខមសុខវេទនាថា បុគ្គលនេះ ទទួលអទុក្ខមសុខវេទនា
ដឹងច្បាស់នូវបុគ្គល កាលទទួលសុខវេទនា ប្រកបដោយអាមិសៈភី ថា
បុគ្គលនេះទទួលសុខវេទនា ប្រកបដោយអាមិសៈ ដឹងច្បាស់នូវបុគ្គល
កាលទទួលសុខវេទនា មិនប្រកបដោយអាមិសៈភីថា បុគ្គលនេះទទួល
សុខវេទនា មិនប្រកបដោយអាមិសៈ ដឹងច្បាស់នូវបុគ្គល កាលទទួល
ទុក្ខវេទនា ប្រកបដោយអាមិសៈភីថា បុគ្គលនេះ ទទួលអទុក្ខវេទនា
ប្រកបដោយអាមិសៈ ដឹងច្បាស់ នូវបុគ្គល កាលទទួលវេទនា
មិនប្រកបដោយអាមិសៈភីថា បុគ្គលនេះទទួលទុក្ខវេទនា មិនប្រកប
ដោយអាមិសៈ ដឹងច្បាស់នូវបុគ្គល កាលទទួលអទុក្ខមសុខវេទនា ប្រ-
កបដោយអាមិសៈភីថា បុគ្គលនេះ ទទួលអទុក្ខមសុខវេទនា ប្រកប
ដោយអាមិសៈ ដឹងច្បាស់ នូវបុគ្គល កាលទទួលអទុក្ខមសុខវេទនា

សតិប្បដ្ឋានវិវត្តោ សុត្តន្តបិដក

បដាធាតិ និរាមិសំ វា អនុក្ខមសុខំ វេទនំ វេទយមាណំ
 និរាមិសំ អនុក្ខមសុខំ វេទនំ វេទយត្ថតិ បដាធាតិ ។
 សោ តំ និមិត្តំ អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុលក្ខណេតិ
 ស្វវត្ថុតំ អវត្ថុបេតិ សោ តំ និមិត្តំ អាសេវិត្វា
 ភាវិត្វា ពហុលក្ខណ៍ត្វា ស្វវត្ថុតំ អវត្ថុបេត្វា អជ្ឈត្ថ-
 ពហិត្វា វេទនាសុ ចិត្តំ ឧបសំហារតិ ។

[១៨៧] កថញ្ច ភិក្ខុ អជ្ឈត្ថពហិត្វា វេទនាសុ
 វេទនាធូបស្សី វិហារតិ ។ ឥធិ ភិក្ខុ សុខំ វេទនំ
 សុខា វេទនាតិ បដាធាតិ ទុក្ខំ វេទនំ ទុក្ខា
 វេទនាតិ បដាធាតិ អនុក្ខមសុខំ វេទនំ អនុក្ខម-
 សុខា វេទនាតិ បដាធាតិ សាមិសំ សុខំ វេទនំ
 សាមិសា សុខា វេទនាតិ បដាធាតិ និរាមិសំ
 សុខំ វេទនំ និរាមិសា សុខា វេទនាតិ បដាធាតិ
 សាមិសំ ទុក្ខំ វេទនំ សាមិសា ទុក្ខា វេទនាតិ បដា-
 ធាតិ និរាមិសំ ទុក្ខំ វេទនំ និរាមិសា ទុក្ខា វេទនាតិ
 បដាធាតិ សាមិសំ អនុក្ខមសុខំ វេទនំ សាមិសា អ-
 នុក្ខមសុខា វេទនាតិ បដាធាតិ និរាមិសំ អនុក្ខមសុខំ
 វេទនំ និរាមិសា អនុក្ខមសុខា វេទនាតិ បដាធាតិ

សតិប្បដ្ឋានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

មិនប្រកបដោយអាមិសៈក៏ថា បុគ្គលនេះទទួលអទុក្ខមសុខវេទនា មិន
 ប្រកបដោយអាមិសៈ ។ ភិក្ខុនោះ រមែងគប់រក អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវ
 វេទនានោះ ឲ្យជានិមិត្ត កំណត់នូវវេទនា ដែលខ្លួនកំណត់ទុកដោយ
 ល្អ ភិក្ខុនោះ លុះគប់រក អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវវេទនានោះ ឲ្យ
 ជានិមិត្ត កំណត់នូវវេទនា ដែលខ្លួនកំណត់ទុកដោយល្អហើយ រមែង
 ប្រមូលមកនូវចិត្ត ក្នុងវេទនាទាំងឡាយ ទាំងខាងក្នុងទាំងខាងក្រៅ ។

[១៨៧] ចុះភិក្ខុ ពិចារណានូវវេទនា ក្នុងវេទនាទាំងឡាយ
 ខាងក្នុងនិងខាងក្រៅ តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ដឹងច្បាស់
 នូវសុខវេទនាថា សុខវេទនា ដឹងច្បាស់ នូវទុក្ខវេទនាថា ទុក្ខវេទនា
 ដឹងច្បាស់នូវអទុក្ខមសុខវេទនាថា អទុក្ខមសុខវេទនា ដឹងច្បាស់នូវ
 សុខវេទនា ប្រកបដោយអាមិសៈថា សុខវេទនា ប្រកបដោយអា-
 មិសៈ ដឹងច្បាស់នូវសុខវេទនា មិនប្រកបដោយអាមិសៈថា សុខ-
 វេទនា មិនប្រកបដោយអាមិសៈ ដឹងច្បាស់នូវទុក្ខវេទនា ប្រកបដោយ
 អាមិសៈថា ទុក្ខវេទនា ប្រកបដោយអាមិសៈ ដឹងច្បាស់នូវទុក្ខវេទនា
 មិនប្រកបដោយអាមិសៈថា ទុក្ខវេទនា មិនប្រកបដោយអាមិសៈ ដឹង
 ច្បាស់នូវអទុក្ខមសុខវេទនា ប្រកបដោយអាមិសៈថា អទុក្ខមសុខ-
 វេទនា ប្រកបដោយអាមិសៈ ដឹងច្បាស់នូវអទុក្ខមសុខវេទនា មិន
 ប្រកបដោយអាមិសៈថា អទុក្ខមសុខវេទនា មិនប្រកបដោយអាមិសៈ

អ.ធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

ឃុំ ភិក្ខុ អដ្ឋត្តហិទ្ធា វេទនាសុ វេទនាធម្មស្ម័
 វិហារតិ អាតាបិ សម្មជានោ សតិមា វិនេយ្យ
 លោកេ អភិជ្ឈោទោមនស្សំ ។

[១៧០] អនុបស្សីតិ ។ បេ ។ វិហារតិ ។ បេ ។
 អាតាបិ ។ បេ ។ សម្មជានោ ។ បេ ។ សតិមា-
 តិ ។ បេ ។ វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈោទោមនស្ស-
 ន្តិ តត្ថ កតមា លោកោ ។ សាយេវ វេទនា
 លោកោ បញ្ចបិ ឧបាទានត្ថា លោកោ អយំ
 វុច្ចតិ លោកោ ។ តត្ថ កតមា អភិជ្ឈោ ។ យោ
 រាគោ សារាគោ ។ បេ ។ ចិត្តស្ស សារាគោ អយំ
 វុច្ចតិ អភិជ្ឈោ ។ តត្ថ កតមំ ទោមនស្សំ ។ យំ
 ចេតសិកំ អសាតំ ចេតសិកំ ទុក្ខំ ចេតា-
 សម្មស្សដំ អសាតំ ទុក្ខំ វេទយិតំ ចេតាសម្មស្សជា
 អសាតា ទុក្ខា វេទនា វេទនំ វុច្ចតិ ទោមនស្សំ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

ភិក្ខុវិចារណា នូវវេទនា ក្នុងវេទនាទាំងឡាយ ខាងក្នុងនិងខាងក្រៅ
សម្រេចឥរិយាបថ មានព្យាយាមជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ជាអ្នកដឹង
ខ្លួន មានស្មារតី (ជាគ្រឿងកំណត់) កំចាត់បង់អភិជ្ឈាននិងទោមនស្ស
ក្នុងលោក យ៉ាងនេះឯង ។

(១៩០) សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា ភិក្ខុវិចារណា ។ បេ ។ ពាក្យ
ថា សម្រេចឥរិយាបថ ។ បេ ។ សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា មានព្យាយាម
ជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ។ បេ ។ សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា អ្នកដឹងខ្លួន
។ បេ ។ សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា មានស្មារតី ។ បេ ។ សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា
កំចាត់បង់អភិជ្ឈាននិងទោមនស្ស ក្នុងលោក ។ សំនួរថា ចុះបណ្តា
ពាក្យទាំងនោះ លោក តើដូចម្តេច ។ វេទនានោះឯង ឈ្មោះថា
លោក ។ បុរាណក្នុងទាំង ៥ ឈ្មោះថា លោក នេះហៅថា លោក ។
បណ្តាពាក្យទាំងនោះ អភិជ្ឈា តើដូចម្តេច ។ តម្រេក តម្រេកខ្វាំង
។ បេ ។ តម្រេកខ្វាំង នៃចិត្ត ណា នេះហៅថា អភិជ្ឈា ។ បណ្តា
ពាក្យទាំងនោះ ទោមនស្ស តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីមិនត្រេកអរ
ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តីទុក្ខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍
មិនជាទីត្រេកអរ ជាទុក្ខដែលកើតអំពីចេតោសម្មស្ស ទុក្ខវេទនា មិន
ជាទីត្រេកអរ ដែលកើតអំពីចេតោសម្មស្ស នេះហៅថា ទោមនស្ស ។

សតិប្បដ្ឋានវិរាដ្ឋេ សុត្តន្តរាជដ៏យំ

ឥតិ អយេវា អភិជ្ឈា ឥទេវា ខោមនស្សំ ឥមហិ លោ-
កេ វីរិទ្ធា ហោន្តិ បដិវិទ្ធា សន្តា សមីតា វ្យាបសន្តា
អត្ថដ្ឋតា អត្ថត្ថដ្ឋតា អប្បតា ព្យាប្បតា សោសិតា
វិសោសិតា ព្យាដ្ឋិតតា តេន វុច្ចតិ វិនេយ្យ លោកេ
អភិជ្ឈាខោមនស្សំន្តិ ។

វេទនាគុបស្សនាធិដ្ឋេសោ ។

(១៩១) កថេវា ភិក្ខុ អដ្ឋតំ ចិត្តេ ចិត្តា-
នុបស្សី វិហារតិ ។ ឥធិ ភិក្ខុ សភកំ វា ចិត្តំ
សភកំ មេ ចិត្តន្តិ បដាធាតិ វីតភកំ វា ចិត្តំ វីត-
ភកំ មេ ចិត្តន្តិ បដាធាតិ សនោសំ វា ចិត្តំ ស-
នោសំ មេ ចិត្តន្តិ បដាធាតិ វីតនោសំ វា ចិត្តំ
វីតនោសំ មេ ចិត្តន្តិ បដាធាតិ សមោហំ វា
ចិត្តំ សមោហំ មេ ចិត្តន្តិ បដាធាតិ វីតសមោហំ
វា ចិត្តំ វីតសមោហំ មេ ចិត្តន្តិ បដាធាតិ សដ្ឋិតំ
វា ចិត្តំ សដ្ឋិតំ មេ ចិត្តន្តិ បដាធាតិ វិក្ខិតំ
វា ចិត្តំ វិក្ខិតំ មេ ចិត្តន្តិ បដាធាតិ

សតិប្បដ្ឋានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

ពួកជនក្នុងលោកនេះ ភិក្ខុ ជាអ្នកទូន្មាន កំចាត់បង់ ស្ងប់ រម្ងាប់ ស្ងប់
 ឈឹង ធ្វើឲ្យវិនាស ធ្វើឲ្យសាបសូន្យ ឲ្យដល់នូវការខូចខាត ឲ្យដល់
 នូវការហិនហោច ឲ្យរឹងស្អិត ឲ្យហួតហែង ធ្វើឲ្យបាត់បង់ នូវអភិជ្ឈា
 ននិងទោមនស្សនេះ ក្នុងលោកនេះ ដោយប្រការដូច្នេះ ព្រោះហេតុនោះ
 ទើបពោលថា កំចាត់បង់អភិជ្ឈាននិងទោមនស្ស ក្នុងលោក ។

ចប់ វេទនានុបស្សនាធិដ្ឋេស ។

(១៧១) ចុះភិក្ខុ ពិចារណានូវចិត្ត ក្នុងចិត្តខាងក្នុង តើដូចម្តេច ។
 ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ទោះចិត្តប្រកបដោយរាគៈ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្ត
 របស់អាត្មាអញ ប្រកបដោយរាគៈ ទោះចិត្តប្រាសចាករាគៈ ក៏ដឹងច្បាស់
 ថា ចិត្តរបស់អាត្មាអញ ប្រាសចាករាគៈ ទោះចិត្តប្រកបដោយទោសៈ
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់អាត្មាអញ ប្រកបដោយទោសៈ ទោះចិត្តប្រាស
 ចាកទោសៈ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់អាត្មាអញ ប្រាសចាកទោសៈ
 ទោះចិត្តប្រកបដោយមោហៈ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់អាត្មាអញ ប្រកប
 ដោយមោហៈ ទោះចិត្តប្រាសចាកមោហៈ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់អាត្មា
 អញ ប្រាសចាកមោហៈ ទោះចិត្តរួញរា ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់អាត្មាអញ
 រួញរា ទោះចិត្តរាយមាយ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់អាត្មាអញ រាយមាយ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

បហុក្កំ វា ចិត្តំ បហុក្កំ មេ ចិត្តន្តំ បដានាតិ
 អមហុក្កំ វា ចិត្តំ អមហុក្កំ មេ ចិត្តន្តំ បដា-
 នាតិ សុឡត្ថំ វា ចិត្តំ សុឡត្ថំ មេ ចិត្តន្តំ បដា-
 នាតិ អនុត្ថំ វា ចិត្តំ អនុត្ថំ មេ ចិត្តន្តំ បដានាតិ
 សមាហិតំ វា ចិត្តំ សមាហិតំ មេ ចិត្តន្តំ បដា-
 នាតិ អសមាហិតំ វា ចិត្តំ អសមាហិតំ មេ ចិត្តន្តំ
 បដានាតិ វិមុត្តំ វា ចិត្តំ វិមុត្តំ មេ ចិត្តន្តំ បដា-
 នាតិ អវិមុត្តំ វា ចិត្តំ អវិមុត្តំ មេ ចិត្តន្តំ បដា-
 នាតិ ។ សោ តំ និមិត្តំ អាសេវតិ ភាវេតិ
 ពហុលីកោតិ ស្វវត្ថុតិ អវត្ថុបេតិ សោ តំ និមិត្តំ
 អាសេវិត្វា ភាវេត្វា ពហុលីកវិត្វា ស្វវត្ថុតិ អវត្ថុបេត្វា
 ពហិទ្វា ចិត្តេ ចិត្តំ ឧបសំហារតិ ។

[១៧២] កថញ្ច ភិក្ខុ ពហិទ្វា ចិត្តេ ចិត្តា-
 នុបស្សី វិហារតិ ។ ឥធន ភិក្ខុ សរាភំ វាស្ស
 ចិត្តំ សរាភស្ស ចិត្តន្តំ បដានាតិ វីតរាភំ
 វាស្ស ចិត្តំ វីតរាភស្ស ចិត្តន្តំ បដានាតិ

អភិធម្មប្បដិក វិវាទ

ទោះចិត្តជាមហគ្គតៈ (រូបាវចរនិងអរូបាវចរ) ក៏ដឹងច្បាស់ ថា
 ចិត្តរបស់អាត្មាអញ ជាមហគ្គតៈ ទោះចិត្តមិនមែនជាមហគ្គតៈ (កាមា-
 វចរ) ក៏ដឹងច្បាស់ ថា ចិត្តរបស់អាត្មាអញ មិនមែនជាមហគ្គតៈ
 ទោះចិត្តជាសឡត្តរៈ (កាមាវចរ) ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់អាត្មា
 អញ ជាសឡត្តរៈ ទោះចិត្តជាអនុត្តរៈ (រូបាវចរនិងអរូបាវចរ) ក៏ដឹង
 ច្បាស់ ថា ចិត្តរបស់អាត្មាអញ ជាអនុត្តរៈ ទោះចិត្តតាំងនៅមាំ
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់អាត្មាអញ តាំងនៅមាំ ទោះចិត្តមិនតាំងនៅមាំ
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់អាត្មាអញ មិនតាំងនៅមាំ ទោះចិត្តរួចស្រឡះ
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់អាត្មាអញ រួចស្រឡះ ទោះចិត្តមិនទាន់រួច
 ស្រឡះ (ចាកអាសវកិលេស) ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់អាត្មាអញ មិន
 ទាន់រួចស្រឡះ ។ ភិក្ខុនោះ វេមន៍គប្បកេ អបរំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវចិត្តនោះ ឲ្យ
 ជានិមិត្ត កំណត់នូវចិត្ត ដែលខ្លួនកំណត់ទុកដោយល្អ ភិក្ខុនោះ លុះគប្ប
 កេ អបរំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវចិត្តនោះ ឲ្យជានិមិត្ត កំណត់នូវចិត្ត ដែលខ្លួន
 កំណត់ទុកដោយល្អហើយ វេមន៍ប្រមូលមកនូវចិត្ត ក្នុងចិត្តខាងក្រៅ ។

(១៩២) ចុះភិក្ខុ ពិចារណានូវចិត្ត ក្នុងចិត្តខាងក្រៅ តើដូច
 ម្តេច ។ ភិក្ខុក៏សាសនានេះ ទោះចិត្តរបស់គេ ប្រកបដោយរាគៈ
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់គេ ប្រកបដោយរាគៈ ទោះចិត្តរបស់គេ
 ប្រាសចាករាគៈ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់គេ ប្រាសចាករាគៈ

សតិប្បដ្ឋានវិវត្តោ សុត្តន្តបិដក

សុខោសំ វាស្ស ចិត្តំ សុខោសស្ស ចិត្តន្តិ បដា-
 នាតិ វិវាទោសំ វាស្ស ចិត្តំ វិវាទោសស្ស ចិត្តន្តិ
 បដានាតិ សមោហំ វាស្ស ចិត្តំ សមោហស្ស
 ចិត្តន្តិ បដានាតិ វិវាទោសំ វាស្ស ចិត្តំ វិវាទោ-
 ហស្ស ចិត្តន្តិ បដានាតិ សង្ខតំ វាស្ស ចិត្តំ សង្ខ-
 តស្ស ចិត្តន្តិ បដានាតិ វិក្ខតំ វាស្ស ចិត្តំ
 វិក្ខតស្ស ចិត្តន្តិ បដានាតិ មហក្កតំ វាស្ស ចិត្តំ
 មហក្កតស្ស ចិត្តន្តិ បដានាតិ អមហក្កតំ វាស្ស
 ចិត្តំ អមហក្កតស្ស ចិត្តន្តិ បដានាតិ សឧត្តរំ វាស្ស
 ចិត្តំ សឧត្តរស្ស ចិត្តន្តិ បដានាតិ អនុត្តរំ វាស្ស
 ចិត្តំ អនុត្តរស្ស ចិត្តន្តិ បដានាតិ សមាហិតំ វាស្ស
 ចិត្តំ សមាហិតស្ស ចិត្តន្តិ បដានាតិ អសមាហិ-
 តំ វាស្ស ចិត្តំ អសមាហិតស្ស ចិត្តន្តិ បដានាតិ
 វិមុត្តំ វាស្ស ចិត្តំ វិមុត្តស្ស ចិត្តន្តិ បដានាតិ អវិ-
 មុត្តំ វាស្ស ចិត្តំ អវិមុត្តស្ស ចិត្តន្តិ បដានាតិ ។

សតិប្បដ្ឋានវិវត្ត សុត្តន្តភិក្ខុ

ទោះចិត្តរបស់គេ ប្រកបដោយទោសៈ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់គេ
 ប្រកបដោយទោសៈ ទោះចិត្តរបស់គេ ប្រាសចាកទោសៈ ក៏ដឹងច្បាស់ថា
 ចិត្តរបស់គេ ប្រាសចាកទោសៈ ទោះចិត្តរបស់គេ ប្រកបដោយមោហៈ
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់គេ ប្រកបដោយមោហៈ ទោះចិត្តរបស់គេ
 ប្រាសចាកមោហៈ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់គេ ប្រាសចាកមោហៈ
 ទោះចិត្តរបស់គេ រួញរា ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់គេ រួញរា ទោះ
 ចិត្តរបស់គេរាយមាយ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់គេ រាយមាយ
 ទោះចិត្តរបស់គេ ជាមហគ្គតៈ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់គេ ជា
 មហគ្គតៈ ទោះចិត្តរបស់គេ មិនមែនជាមហគ្គតៈ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្ត
 របស់គេ មិនមែនជាមហគ្គតៈ ទោះចិត្តរបស់គេ ជាសឡត្តរៈ ក៏ដឹង
 ច្បាស់ថា ចិត្តរបស់គេ ជាសឡត្តរៈ ទោះចិត្តរបស់គេ ជាអនុត្តរៈ
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់គេ ជាអនុត្តរៈ ទោះចិត្តរបស់គេ តាំងនៅមាំ
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់គេ តាំងនៅមាំ ទោះចិត្តរបស់គេ មិនតាំង
 នៅមាំ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់គេ មិនតាំងនៅមាំ ទោះចិត្តរបស់គេ
 រួចស្រឡះ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់គេ រួចស្រឡះ ទោះចិត្តរបស់គេ
 មិនទាន់រួចស្រឡះ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរបស់គេ មិនទាន់រួចស្រឡះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

សោ តំ និមិត្តំ អាសេវតិ ភាវតិ ពហុលីកាភាវតិ
 សូវត្ថិតំ អវត្ថបេតិ សោ តំ និមិត្តំ អាសេវតិ
 ភាវតិ ពហុលីកាភាវតិ សូវត្ថិតំ អវត្ថបេតិ អជ្ឈត-
 ពហិត្វា ចិត្ត ចិត្តំ ឧបសំហាតិ ។

[១៧៣] កថញ្ច ភិក្ខុ អជ្ឈតពហិត្វា ចិត្ត
 ចិត្តានុបស្សី វិហាតិ ។ ឥធម៌ ភិក្ខុ សភកំ វា ចិត្តំ
 សភកំ ចិត្តន្តំ បដាណាតិ វីតភកំ វា ចិត្តំ វីតភកំ
 ចិត្តន្តំ បដាណាតិ សនោសំ វា ចិត្តំ សនោសំ
 ចិត្តន្តំ បដាណាតិ វីតនោសំ វា ចិត្តំ វីតនោសំ ចិត្តន្តំ
 បដាណាតិ សមោហំ វា ចិត្តំ សមោហំ ចិត្តន្តំ
 បដាណាតិ វីតសមោហំ វា ចិត្តំ វីតសមោហំ ចិត្តន្តំ
 បដាណាតិ សង្ខតំ វា ចិត្តំ សង្ខតំ ចិត្តន្តំ បដាណាតិ
 វិក្ខតំ វា ចិត្តំ វិក្ខតំ ចិត្តន្តំ បដាណាតិ មហាក្កតំ វា
 ចិត្តំ មហាក្កតំ ចិត្តន្តំ បដាណាតិ អមហាក្កតំ វា ចិត្តំ
 អមហាក្កតំ ចិត្តន្តំ បដាណាតិ សឡត្ថំ វា ចិត្តំ សឡត្ថំ
 ចិត្តន្តំ បដាណាតិ អនុត្ថំ វា ចិត្តំ អនុត្ថំ ចិត្តន្តំ បដា-
 ណាតិ សមាហិតំ វា ចិត្តំ សមាហិតំ ចិត្តន្តំ បដាណាតិ

អភិធម្មបិដក វិរាត្ត

ភិក្ខុនោះ រមែងគប្បក អប្បរំ ធ្វើឲ្យច្រើន ឲ្យចិត្តនោះឲ្យជានិមិត្ត
 កំណត់ឲ្យចិត្ត ដែលខ្លួនកំណត់ទុកដោយល្អ ភិក្ខុនោះ លុះគប្បក
 អប្បរំ ធ្វើឲ្យច្រើន ចំពោះចិត្តនោះឲ្យជានិមិត្ត កំណត់ឲ្យចិត្ត
 ដែលខ្លួនកំណត់ទុកដោយល្អហើយ រមែងប្រមូលមកឲ្យចិត្ត ក្នុងចិត្ត
 ខាងក្នុងនិងខាងក្រៅ ។

[១៩៣] ចុះភិក្ខុ ពិចារណាឲ្យចិត្ត ក្នុងចិត្ត ខាងក្នុងនិងខាងក្រៅ
 តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុក៏សាសនានេះ ទោះចិត្តប្រកបដោយរាគៈ
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តប្រកបដោយរាគៈ ទោះចិត្តប្រាសចាករាគៈ ក៏ដឹង
 ច្បាស់ថា ចិត្តប្រាសចាករាគៈ ទោះចិត្តប្រកបដោយទោសៈ ក៏ដឹង
 ច្បាស់ថា ចិត្តប្រកបដោយទោសៈ ទោះចិត្តប្រាសចាកទោសៈ
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តប្រាសចាកទោសៈ ទោះចិត្តប្រកបដោយមោហៈ
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តប្រកបដោយមោហៈ ទោះចិត្តប្រាសចាកមោហៈ
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តប្រាសចាកមោហៈ ទោះចិត្តរួញរា ក៏ដឹងច្បាស់ថា
 ចិត្តរួញរា ទោះចិត្តរាយមាយ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរាយមាយ ទោះ
 ចិត្តជាមហគ្គតៈ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តជាមហគ្គតៈ ទោះចិត្តមិនមែនជា
 មហគ្គតៈ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តមិនមែនជាមហគ្គតៈ ទោះចិត្តជាសឡត្តរៈ
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តជាសឡត្តរៈ ទោះចិត្តជាអនុត្តរៈ ក៏ដឹងច្បាស់ថា
 ចិត្តជាអនុត្តរៈ ទោះចិត្តតាំងនៅមាំ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តតាំងនៅមាំ

សព្វប្បដ្ឋានវិវត្តេ សុត្តន្តបិដក

អសមាហិតំ វា ចិត្តំ អសមាហិតំ ចិត្តន្តំ បដាណាតិ
 វិមុត្តំ វា ចិត្តំ វិមុត្តំ ចិត្តន្តំ បដាណាតិ អវិមុត្តំ វា
 ចិត្តំ អវិមុត្តំ ចិត្តន្តំ បដាណាតិ ឯវំ ភិក្ខុ អន្លៀតតហ៍-
 ទ្វា ចិត្ត ចិត្តានុបស្សី វិហារតិ អាតាបី សម្មជាតោ
 សតិមា វិនិយោគ លោកេ អភិជ្ឈោទោមនស្សំ ។

[១៧២] អនុបស្សីតិ ។ បេ ។ វិហារតិ ។ បេ ។
 អាតាបីតិ ។ បេ ។ សម្មជាតោ ។ បេ ។ សតិមា-
 តិ ។ បេ ។ វិនិយោគ លោកេ អភិជ្ឈោទោមនស្សន្តំ ។
 តត្ថ កតមោ លោកោ ។ តិយេវ ចិត្តំ លោ-
 កោ បញ្ចបី ឧបាទានក្ខត្វា លោកោ អយំ វុច្ចតិ
 លោកោ ។ តត្ថ កតមា អភិជ្ឈា ។ យោ រកោ
 សារកោ ។ បេ ។ ចិត្តស្ស សារកោ អយំ វុច្ចតិ
 អភិជ្ឈា ។ តត្ថ កតមំ ទោមនស្សំ ។ យំ ចេត-
 សីកំ អសាតំ ចេតសីកំ ទុក្ខំ ចេតាសម្មស្សន្តំ
 អសាតំ ទុក្ខំ វេទយីតំ ចេតាសម្មស្សន្តំ អសា-
 តា ទុក្ខា វេទនា ឥទំ វុច្ចតិ ទោមនស្សំ ។

សត្វប្បដ្ឋានវិរាដ្ឋ សុត្តន្តភិក្ខុ

ពោះចិត្តមិនតាំងនៅមាំ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តមិនតាំងនៅមាំ ពោះចិត្តរួច
 ស្រឡះ ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តរួចស្រឡះ ពោះចិត្តមិនទាន់រួចស្រឡះ
 ក៏ដឹងច្បាស់ថា ចិត្តមិនទាន់រួចស្រឡះ ភិក្ខុ ពិចារណាឲ្យចិត្ត ក្នុងចិត្ត
 ខាងក្នុងនិងខាងក្រៅ សម្រេចឥរិយាបថ មានព្យាយាមជាគ្រឿងដុត
 កំដៅកិលេស ជាអ្នកដឹងខ្លួន មានស្មារតី កំចាត់បង់ អភិជ្ឈានិនទោម-
 នស្សក្នុងលោក យ៉ាងនេះឯង ។

(១៩៤) សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា ភិក្ខុ ពិចារណា ។ បេ ។ សេចក្តីត្រង់
 ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ ។ បេ ។ សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា មានព្យាយាម
 ជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ។ បេ ។ សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា ជាអ្នកដឹង
 ខ្លួន ។ បេ ។ សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា មានស្មារតី ។ បេ ។ សេចក្តី
 ត្រង់ពាក្យថា កំចាត់បង់អភិជ្ឈានិនទោមនស្ស ក្នុងលោក ។ សំនួរថា
 បណ្តាពាក្យទាំងនោះ លោក តើដូចម្តេច ។ ចិត្តនោះឯង ឈ្មោះ
 ថា លោក ឧបាទានក្នុងទាំង ៥ ឈ្មោះថា លោក នេះហៅថា លោក ។
 បណ្តាពាក្យទាំងនោះ អភិជ្ឈា តើដូចម្តេច ។ តម្រេក តម្រេក
 ខ្វាំង ។ បេ ។ តម្រេកខ្វាំង នៃចិត្ត ណា នេះហៅថា អភិជ្ឈា ។
 បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ទោមនស្ស តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីមិនត្រេកអរ
 ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តីទុក្ខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍
 មិនជាទីត្រេកអរ ជាទុក្ខ ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ផស្ស ទុក្ខវេទនា មិនជា
 ទីត្រេកអរ ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ផស្ស ណា នេះហៅថា ទោមនស្ស ។

អភិធម្មប្រដិកេ វិរត្តោ

ឥតិ អយត្តា អភិជ្ឈា ឥទត្តា ទោមនស្សំ ឥបម្ពិ
 លោកេ វិនិតា ហោន្តិ បដិវិនិតា សន្តា សមិតា
 វុបសន្តា អត្ថដ្ឋតា អព្ពត្ថដ្ឋតា អប្បតា ព្យប្បតា
 សោសិតា វិសោសិតា ព្យន្តិកតា តេន វុច្ចតិ
 វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សន្តិ ។

បិក្ខាសុបស្សនានិទ្ទេសោ ។

(១៧៥) កថត្តា ភិក្ខុ អជ្ឈតំ ធម្មេសុ ធម្មា-
 នុបស្សំ វិហារតិ ។ ឥធម ភិក្ខុ សន្តំ វា
 អជ្ឈតំ កាមច្ចន្តំ អត្ថំ មេ អជ្ឈតំ កាមច្ចដ្ឋោតិ
 បជាណតិ អសន្តំ វា អជ្ឈតំ កាមច្ចន្តំ នត្ថំ មេ
 អជ្ឈតំ កាមច្ចដ្ឋោតិ បជាណតិ យថា ច អនុប្ប-
 ន្នស្ស កាមច្ចន្នស្ស ឧប្បាទោ ហោតិ តត្ថា
 បជាណតិ យថា ច ឧប្បន្នស្ស កាមច្ចន្នស្ស
 បហានំ ហោតិ តត្ថា បជាណតិ យថា ច
 បហានស្ស កាមច្ចន្នស្ស អាយតី អនុប្បាទោ
 ហោតិ តត្ថា បជាណតិ សន្តំ វា អជ្ឈតំ ព្យា-
 វាទំ ។ បេ ។ សន្តំ វា អជ្ឈតំ ដ៏នមិទ្ធិ ។ បេ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

អភិជ្ឈាននេះផង ទោមនស្សនេះផង វមែនមាន ដោយប្រការដូច្នេះ
 ពួកជនក្នុងលោកនេះ ជាអ្នកទូន្មាន កំចាត់បង់ ស្ងប់ រម្ងាប់ ស្ងប់ឈឹង
 ធ្វើឲ្យវិនាស ធ្វើឲ្យសាបសូន្យ ឲ្យដល់នូវការខូចខាត ឲ្យដល់នូវការ
 ហិនហោច ឲ្យរឹងស្នួត ឲ្យហួតវៃហង់ ធ្វើឲ្យបាត់បង់ ព្រោះហេតុ
 នោះ ទើបពោលថា កំចាត់បង់អភិជ្ឈាននិងទោមនស្ស ក្នុងលោក ។

ចប់ ចិត្តានុបស្សនានិទ្ទេស ។

(១៩៥) ចុះភិក្ខុ ពិចារណានូវធម៌ ក្នុងធម៌ទាំងឡាយខាងក្នុង
 តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ដឹងច្បាស់នូវកាមច្ចន្ទៈខាងក្នុង
 កាលមាន ថា កាមច្ចន្ទៈខាងក្នុងរបស់អាត្មាអញមាន ឬ ដឹងច្បាស់នូវ
 កាមច្ចន្ទៈខាងក្នុង កាលមិនមាន ថា កាមច្ចន្ទៈខាងក្នុងរបស់អាត្មាអញ
 មិនមាន ការកើតឡើងនៃកាមច្ចន្ទៈ ដែលមិនទាន់កើតឡើង ដោយ
 ហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ការលះបង់នូវកាមច្ចន្ទៈ ដែល
 កើតឡើងហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់នូវហេតុនោះផង ការ
 មិនកើតតទៅ នៃកាមច្ចន្ទៈ ដែលខ្លួនលះបង់ហើយ ដោយហេតុណា
 ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ភិក្ខុ ដឹងច្បាស់ នូវព្យាបាទខាងក្នុង
 កាលមាន ។ បេ ។ នូវបីនិមិត្តៈខាងក្នុង កាលមាន ។ បេ ។

សតិប្បដ្ឋានវិវត្តេ សុត្តន្តបិដក

សន្និ វា អជ្ឈតំ ទុទ្ធចកុក្កច្ចំ ។ បេ ។ សន្និ វា
អជ្ឈតំ វិចីក្កច្ចំ អត្ថំ មេ អជ្ឈតំ វិចីក្កច្ចាតំ បដា-
នាតំ អសន្និ វា អជ្ឈតំ វិចីក្កច្ចំ នត្ថំ មេ អជ្ឈតំ
វិចីក្កច្ចាតំ បដានាតំ យថា ច អនុប្បន្នាយ វិចី-
ក្កច្ចាយ ឧប្បនោ ហោតិ តព្វ បដានាតំ យថា
ច ឧប្បន្នាយ វិចីក្កច្ចាយ បហានំ ហោតិ តព្វ
បដានាតំ យថា ច បហានាយ វិចីក្កច្ចាយ អាយ-
តិ អនុប្បនោ ហោតិ តព្វ បដានាតំ ។ សន្និ
វា អជ្ឈតំ សតិសម្មោជ្ឈន្តំ អត្ថំ មេ អជ្ឈតំ សតិ-
សម្មោជ្ឈន្តាតំ បដានាតំ អសន្និ វា អជ្ឈតំ សតិ-
សម្មោជ្ឈន្តំ នត្ថំ មេ អជ្ឈតំ សតិសម្មោជ្ឈន្តាតំ
បដានាតំ យថា ច អនុប្បន្នស្ស សតិសម្មោជ្ឈ-
ន្តស្ស ឧប្បនោ ហោតិ តព្វ បដានាតំ យថា
ច ឧប្បន្នស្ស សតិសម្មោជ្ឈន្តស្ស ភាវនាចារិយ្យ
ហោតិ តព្វ បដានាតំ សន្និ វា អជ្ឈតំ ធម្មវិច-
យសម្មោជ្ឈន្តំ ។ បេ ។ សន្និ វា អជ្ឈតំ វិយសម្មោ-
ជ្ឈន្តំ ។ បេ ។ សន្និ វា អជ្ឈតំ បិសម្មោជ្ឈន្តំ ។ បេ ។

សត្វប្បដ្ឋានវិភង្គ សុត្តន្តភាគដំបូង

នូវទុច្ចកកច្ចៈខាងក្នុង កាលមាន ។ បេ ។ នូវវិចិត្រខាងក្នុង កាលមាន
 ថា វិចិត្រខាងក្នុងរបស់អាត្មាអញមាន ឬ ដឹងច្បាស់ នូវវិចិត្រខាងក្នុង
 កាលមិនមាន ថា វិចិត្រខាងក្នុងរបស់អាត្មាអញមិនមាន ការកើត
 ឡើង នៃវិចិត្រ ដែលមិនទាន់កើតឡើង ដោយហេតុណា ក៏ដឹង
 ច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ការលះបង់នូវវិចិត្រ ដែលកើតឡើងហើយ
 ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ការមិនកើតតទៅ នៃ
 វិចិត្រដែលខ្លួនលះបង់ហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុ
 នោះផង ។ ភិក្ខុ ដឹងច្បាស់នូវសតិសម្មាជ្ឈង្គខាងក្នុង កាលមាន ថា
 សតិសម្មាជ្ឈង្គខាងក្នុង របស់អាត្មាអញមាន ឬ ដឹងច្បាស់ នូវសតិ-
 សម្មាជ្ឈង្គខាងក្នុង កាលមិនមាន ថា សតិសម្មាជ្ឈង្គខាងក្នុង របស់
 អាត្មាអញមិនមាន ការកើតឡើងនៃសតិសម្មាជ្ឈង្គ ដែលមិនទាន់កើត
 ឡើងហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ការពេញ
 លេញដោយការវិនា នៃសតិសម្មាជ្ឈង្គ ដែលកើតឡើងហើយ ដោយ
 ហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ដឹងច្បាស់ នូវធម្មវិចយ-
 សម្មាជ្ឈង្គខាងក្នុង កាលមាន ។ បេ ។ នូវវិរិយសម្មាជ្ឈង្គខាងក្នុង
 កាលមាន ។ បេ ។ នូវបតិសម្មាជ្ឈង្គខាងក្នុង កាលមាន ។ បេ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

សន្តំ វា អជ្ឈតំ បស្សន្តិសម្មោជ្ឈន្តំ ។ បេ ។ សន្តំ វា
អជ្ឈតំ សមាជិសម្មោជ្ឈន្តំ ។ បេ ។ សន្តំ វា អជ្ឈតំ
ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈន្តំ អត្ថំ បេ អជ្ឈតំ ឧបេក្ខាស-
ម្មោជ្ឈន្តំ បដាធាតិ អសន្តំ វា អជ្ឈតំ ឧបេក្ខា-
សម្មោជ្ឈន្តំ នត្ថំ បេ អជ្ឈតំ ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈន្តំ បដាធាតិ
យថា ច អនុប្បន្នស្ស ឧបេក្ខាសម្មោ-
ជ្ឈន្តស្ស ឧប្បន្នោ ហោតិ តញ្ច បដាធាតិ យថា ច
ឧប្បន្នស្ស ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈន្តស្ស ភាវនាចារិយ្យ
ហោតិ តញ្ច បដាធាតិ ។ សោ តំ និមិត្តំ អា-
សេវតិ ភាវេតិ ពហុល្លករេតិ ស្វវត្ថុតំ អវត្ថុបេតិ
សោ តំ និមិត្តំ អាសេវិត្វា ភាវេត្វា ពហុល្លករិត្វា
ស្វវត្ថុតំ អវត្ថុបេត្វា ពហិវ្វា ធម្មេស្ម ចិត្តំ ឧប-
សំហារតិ ។

[១៩៦] កថញ្ច ភិក្ខុ ពហិវ្វា ធម្មេស្ម ធម្មា-
នុបស្ស្គំ វិហារតិ ។ ឥធម ភិក្ខុ សន្តំ វាស្ស កាមច្ចន្តំ
អត្ថស្ស កាមច្ចន្តោតិ បដាធាតិ អសន្តំ វាស្ស
កាមច្ចន្តំ នត្ថស្ស កាមច្ចន្តោតិ បដាធាតិ យថា ច
អនុប្បន្នស្ស កាមច្ចន្តស្ស ឧប្បន្នោ ហោតិ តញ្ច

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

នូវសម្បទិសមោជ្ឈន៍ខាងក្នុង កាលមាន ។ បេ ។ នូវសមាធិសមោជ្ឈន៍
 ខាងក្នុង កាលមាន ។ បេ ។ នូវទេវក្ខត្តសមោជ្ឈន៍ខាងក្នុង កាល
 មាន ថា ទេវក្ខត្តសមោជ្ឈន៍ខាងក្នុង របស់អាត្មាអញមាន ឬដឹងច្បាស់
 នូវទេវក្ខត្តសមោជ្ឈន៍ខាងក្នុង កាលមិនមាន ថា ទេវក្ខត្តសមោជ្ឈន៍
 ខាងក្នុង របស់អាត្មាអញ មិនមាន ការកើតឡើងនៃទេវក្ខត្តសមោជ្ឈន៍
 ដែលមិនទាន់កើតឡើង ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង
 ការពេញលេញដោយការវិនា នៃទេវក្ខត្តសមោជ្ឈន៍ ដែលកើតឡើង
 ហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ។ ភិក្ខុនោះ
 រមែងគប្បក អប្បវ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវធម៌នោះឲ្យជានិមិត្ត កំណត់នូវធម៌
 ដែលខ្លួនកំណត់ទុកដោយល្អ ភិក្ខុនោះ លុះគប្បក អប្បវ ធ្វើឲ្យច្រើន
 នូវធម៌នោះឲ្យជានិមិត្ត កំណត់នូវធម៌ ដែលខ្លួនកំណត់ទុកដោយល្អហើយ
 រមែងប្រមូលមកនូវបិត្ត ក្នុងធម៌ទាំងឡាយជាខាងក្រៅ ។

[១៧៦] ចុះភិក្ខុ ពិចារណានូវធម៌ ក្នុងធម៌ទាំងឡាយជាខាងក្រៅ
 តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ដឹងច្បាស់នូវកាមច្ចន្ទៈរបស់គេ
 កាលមាន ថា កាមច្ចន្ទៈរបស់គេមាន ឬ ដឹងច្បាស់នូវកាមច្ចន្ទៈរបស់
 គេ កាលមិនមាន ថា កាមច្ចន្ទៈរបស់គេ មិនមាន ការកើត
 ឡើង នៃកាមច្ចន្ទៈ ដែលមិនទាន់កើតឡើង ដោយហេតុណា

សតិប្បដ្ឋានវិកង្គេ សុត្តន្តភាគដំបូង

បដាឆាតិ យថា ច ឧប្បន្នស្ស កាមច្ឆន្នស្ស ប-
 ហានំ ហោតិ តញ្ច បដាឆាតិ យថា ច បហំនស្ស
 កាមច្ឆន្នស្ស អាយតី អនុប្បាទោ ហោតិ តញ្ច
 បដាឆាតិ សន្តំ វាស្ស ព្យាបាទំ ។ បេ ។ សន្តំ
 វាស្ស ដឹងមិទ្ធិ ។ បេ ។ សន្តំ វាស្ស ឧទ្ធចក្កក្កម្ភំ
 ។ បេ ។ សន្តំ វាស្ស វិចីកិច្ចំ អត្ថស្ស វិចីកិច្ចាតិ
 បដាឆាតិ អសន្តំ វាស្ស វិចីកិច្ចំ នត្ថស្ស វិចីកិ-
 ច្ចាតិ បដាឆាតិ យថា ច អនុប្បន្នាយ វិចីកិច្ចាយ
 ឧប្បាទោ ហោតិ តញ្ច បដាឆាតិ យថា ច ឧប្បន្នាយ
 វិចីកិច្ចាយ បហានំ ហោតិ តញ្ច បដាឆាតិ យថា
 ច បហំនាយ វិចីកិច្ចាយ អាយតី អនុប្បាទោ
 ហោតិ តញ្ច បដាឆាតិ ។ សន្តំ វាស្ស សតិសម្មា-
 ជ្ឈន្តំ អត្ថស្ស សតិសម្មាជ្ឈន្តោតិ បដាឆាតិ អសន្តំ
 វាស្ស សតិសម្មាជ្ឈន្តំ នត្ថស្ស សតិសម្មាជ្ឈន្តោតិ
 បដាឆាតិ យថា ច អនុប្បន្នស្ស សតិសម្មាជ្ឈន្តស្ស
 ឧប្បាទោ ហោតិ តញ្ច បដាឆាតិ យថា ច ឧប្ប-
 ន្នស្ស សតិសម្មាជ្ឈន្តស្ស ការវាចាវច្ចរិ ហោតិ តញ្ច
 បដាឆាតិ សន្តំ វាស្ស ធម្មវិបស្សនាសម្មាជ្ឈន្តំ ។ បេ ។

សិល្បៈផ្លូវវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ការលះបង់នូវកាមច្ចន្ទៈ ដែលកើតឡើង ហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់នូវហេតុនោះផង ការមិនកើតតទៅ នៃកាមច្ចន្ទៈ ដែលគេលះបង់ហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុ នោះផង ដឹងច្បាស់ នូវព្យាបាទរបស់គេ កាលមាន ។ បេ ។ នូវ បីនម្ព័ររបស់គេ កាលមាន ។ បេ ។ នូវទទួលកុក្ខៈរបស់គេ កាល មាន ។ បេ ។ នូវវិចិត្តិចារបស់គេ កាលមាន ថា វិចិត្តិចារបស់គេ មាន ឬ ដឹងច្បាស់ នូវវិចិត្តិចារបស់គេ កាលមិនមាន ថា វិចិត្តិចារ របស់គេមិនមាន ការកើតឡើង នៃវិចិត្តិចារដែលមិនទាន់កើតឡើង ដោយ ហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ការលះបង់នូវវិចិត្តិចារ ដែល កើតឡើងហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ការមិន កើតតទៅ នៃវិចិត្តិចារដែលគេលះបង់ហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ។ ភិក្ខុ ដឹងច្បាស់ នូវសតិសម្មាជ្ឈង្គរបស់គេ កាល មាន ថា សតិសម្មាជ្ឈង្គរបស់គេមាន ឬ ដឹងច្បាស់ នូវសតិសម្មាជ្ឈង្គ របស់គេ កាលមិនមាន ថា សតិសម្មាជ្ឈង្គរបស់គេ មិនមាន ការកើត ឡើងនៃសតិសម្មាជ្ឈង្គ ដែលមិនទាន់កើតឡើងហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ការពេញលេញដោយការនា នៃសតិស- ម្មាជ្ឈង្គ ដែលកើតឡើងហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុ នោះផង ភិក្ខុ ដឹងច្បាស់ នូវធម្មវិចយសម្មាជ្ឈង្គរបស់គេ កាលមាន ។ បេ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

សន្តិ វាស្ស វិរិយសម្ពោជ្ឈន្តិ ។ បេ ។ សន្តិ
 វាស្ស បីតិសម្ពោជ្ឈន្តិ ។ បេ ។ សន្តិ វាស្ស
 បស្សន្តិសម្ពោជ្ឈន្តិ ។ បេ ។ សន្តិ វាស្ស សមា-
 ធិសម្ពោជ្ឈន្តិ ។ បេ ។ សន្តិ វាស្ស ឧបេក្ខាសម្ពោ-
 ជ្ឈន្តិ អត្ថិស្ស ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តិ បដាធាតិ
 អសន្តិ វាស្ស ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តិ នត្ថិស្ស ឧបេក្ខា-
 សម្ពោជ្ឈន្តិ បដាធាតិ យថា ច អនុប្បន្នស្ស
 ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តិស្ស ឧប្បនោ ហោតិ តព្វ ប-
 ដាធាតិ យថា ច ឧប្បន្នស្ស ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តិស្ស
 ភាវនាចារិច្ចរិ ហោតិ តព្វ បដាធាតិ ។ សោ តំ
 និមិត្តំ អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុលីករោតិ ស្វត្ថិតំ
 អវត្ថបេតិ សោ តំ និមិត្តំ អាសេវិត្វា ភាវេត្វា
 ពហុលីករិត្វា ស្វត្ថិតំ អវត្ថបេត្វា អជ្ឈត្តហិទ្ធា
 ធម្មេស្ម ចិត្តំ ឧបសំហរតិ ។

(១៩៧) កតព្វ ភិក្ខុ អជ្ឈត្តហិទ្ធា
 ធម្មេស្ម ធម្មានុបស្ស្គំ វិហរតិ ។ ឥធម ភិក្ខុ សន្តិ
 វា កាមច្ចន្តិ អត្ថិ កាមច្ចន្តោតិ បដាធាតិ អ-
 សន្តិ វា កាមច្ចន្តិ នត្ថិ កាមច្ចន្តោតិ បដាធាតិ

អភិធម្មបិដក វិវាដ

នូវវិរិយសម្មាជ្ឈង្គវរបស់គេ កាលមាន ។ បេ ។ នូវបីតិសម្មាជ្ឈង្គវរបស់គេ
 កាលមាន ។ បេ ។ នូវបស្សន្ទិសម្មាជ្ឈង្គវរបស់គេ កាលមាន ។ បេ ។
 នូវសមាធិសម្មាជ្ឈង្គវរបស់គេ កាលមាន ។ បេ ។ ដឹងច្បាស់ នូវ
 ទេវកាសម្មាជ្ឈង្គវរបស់គេ កាលមាន ថា ទេវកាសម្មាជ្ឈង្គវរបស់គេមាន
 ឬ ដឹងច្បាស់នូវទេវកាសម្មាជ្ឈង្គវរបស់គេ កាលមិនមាន ថា ទេវកា-
 សម្មាជ្ឈង្គវរបស់គេមិនមាន ការកើតឡើង នៃទេវកាសម្មាជ្ឈង្គ ដែល
 មិនទាន់កើតឡើងហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់នូវហេតុនោះផង
 ការពេញលេញដោយការនា នៃទេវកាសម្មាជ្ឈង្គ ដែលកើតឡើងហើយ
 ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ។ ភិក្ខុនោះ រមែងគប្បក
 អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវធម៌នោះឲ្យជានិមិត្ត កំណត់នូវធម៌ដែលខ្លួនកំណត់
 ទុកដោយល្អ ភិក្ខុនោះ លុះគប្បក អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវធម៌នោះ
 ឲ្យជានិមិត្ត កំណត់នូវធម៌ដែលខ្លួនកំណត់ទុកដោយល្អហើយ រមែងប្រ-
 មូលមកនូវចិត្ត ក្នុងធម៌ទាំងឡាយ ខាងក្នុងនិងខាងក្រៅ ។

(១៩៧) ពុទ្ធិកុ ពិចារណានូវធម៌ ក្នុងធម៌ទាំងឡាយ ខាងក្នុងនិងខាង
 ក្រៅ តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុក៏សាសនានេះ ដឹងច្បាស់នូវកាមច្ចន្ទៈ កាលមាន
 ថា កាមច្ចន្ទៈមាន ឬ ដឹងច្បាស់នូវកាមច្ចន្ទៈ កាលមិនមាន ថា កាមច្ចន្ទៈមិនមាន

សតិប្បដ្ឋានវិវដ្តេ សុត្តន្តបិដកេ

យថា ច អនុប្បន្នស្ស កាមច្ឆន្នស្ស ឧប្បាទោ
 ហោតិ តញ្ច បដាធាតិ យថា ច ឧប្បន្នស្ស
 កាមច្ឆន្នស្ស បហានំ ហោតិ តញ្ច បដាធាតិ យថា
 ច បហ័នស្ស កាមច្ឆន្នស្ស អាយតី អនុប្បាទោ
 ហោតិ តញ្ច បដាធាតិ សន្តំ វា ព្យាបាទំ ។ បេ ។
 សន្តំ វា ដ៏នមិទ្ធិ ។ បេ ។ សន្តំ វា ឧទ្ធចក្កក្កុច្ចំ
 ។ បេ ។ សន្តំ វា វិចីក្កុច្ចំ អត្ថំ វិចីក្កុច្ចាតិ បដា-
 ធាតិ អសន្តំ វា វិចីក្កុច្ចំ នត្ថំ វិចីក្កុច្ចាតិ បដាធាតិ
 យថា ច អនុប្បន្នាយ វិចីក្កុច្ចាយ ឧប្បាទោ ហោតិ
 តញ្ច បដាធាតិ យថា ច ឧប្បន្នាយ វិចីក្កុច្ចាយ
 បហានំ ហោតិ តញ្ច បដាធាតិ យថា ច បហ័នាយ
 វិចីក្កុច្ចាយ អាយតី អនុប្បាទោ ហោតិ តញ្ច បដា-
 ធាតិ ។ សន្តំ វា សតិសម្មោជ្ឈន្តំ អត្ថំ សតិសម្មោ-
 ជ្ឈន្តាតិ បដាធាតិ អសន្តំ វា សតិសម្មោជ្ឈន្តំ នត្ថំ
 សតិសម្មោជ្ឈន្តាតិ បដាធាតិ យថា ច អនុប្បន្នស្ស
 សតិសម្មោជ្ឈន្តស្ស ឧប្បាទោ ហោតិ តញ្ច បដាធាតិ

សតិប្បដ្ឋានវិភង្គ សុត្តន្តភាគទី២

ការកើតឡើងនៃកាមច្ចន្ទៈ ដែលមិនទាន់កើតឡើងហើយ ដោយហេតុ
 ណា ក៏ដឹងច្បាស់នូវហេតុនោះផង ការលះបង់នូវកាមច្ចន្ទៈ ដែលកើត
 ឡើងហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ការមិន
 កើតតទៅ នៃកាមច្ចន្ទៈ ដែលលះបង់ហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹង
 ច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ភិក្ខុដឹងច្បាស់ នូវព្យាបាទ កាលមាន ។ បេ ។
 នូវប៊ីនមិដ្ឋៈ កាលមាន ។ បេ ។ នូវទុក្ខចកកថៈ កាលមាន ។ បេ ។ នូវ
 វិចិកិច្ចា កាលមាន ថា វិចិកិច្ចាមាន ឬ ដឹងច្បាស់ នូវវិចិកិច្ចា កាលមិន
 មាន ថា វិចិកិច្ចាមិនមាន ការកើតឡើងនៃវិចិកិច្ចា ដែលមិនទាន់កើត
 ឡើងហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ការលះបង់
 នូវវិចិកិច្ចា ដែលកើតឡើងហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុ
 នោះផង ការមិនកើតតទៅ នៃវិចិកិច្ចា ដែលលះបង់ហើយ ដោយហេតុ
 ណា ក៏ដឹងច្បាស់ នូវហេតុនោះផង ។ ភិក្ខុដឹងច្បាស់ នូវសតិសម្មាជ្ឈង្គ
 កាលមាន ថា សតិសម្មាជ្ឈង្គមាន ឬ ដឹងច្បាស់ នូវសតិសម្មាជ្ឈង្គ កាល
 មិនមាន ថា សតិសម្មាជ្ឈង្គ មិនមាន ការកើតឡើងនៃសតិសម្មាជ្ឈង្គ
 ដែលមិនទាន់កើតឡើង ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់នូវហេតុនោះផង

អភិធម្មបិដកេ វិរុត្តោ

យថា ច ឧប្បន្នស្ស សតិសម្មាជ្ឈង្គស្ស ភាវនា-
 ចារិច្ចរិ ហោតិ តញ្ច បដាធាតិ សន្តំ វា ធម្មវិចយ-
 សម្មាជ្ឈង្គំ ។ បេ ។ សន្តំ វា វិរិយសម្មាជ្ឈង្គំ ។ បេ ។
 សន្តំ វា បីតិសម្មាជ្ឈង្គំ ។ បេ ។ សន្តំ វា បស្សន្តិសម្មា-
 ជ្ឈង្គំ ។ បេ ។ សន្តំ វា សមាធិសម្មាជ្ឈង្គំ ។ បេ ។
 សន្តំ វា ឧបេក្ខាសម្មាជ្ឈង្គំ អត្ថំ ឧបេក្ខាសម្មាជ្ឈ-
 ង្គោតិ បដាធាតិ អសន្តំ វា ឧបេក្ខាសម្មាជ្ឈង្គំ នត្ថំ
 ឧបេក្ខាសម្មាជ្ឈង្គោតិ បដាធាតិ យថា ច អនុ-
 ប្បន្នស្ស ឧបេក្ខាសម្មាជ្ឈង្គស្ស ឧប្បនោ ហោតិ
 តញ្ច បដាធាតិ យថា ច ឧប្បន្នស្ស ឧបេក្ខា-
 សម្មាជ្ឈង្គស្ស ភាវនាចារិច្ចរិ ហោតិ តញ្ច បដា-
 ធាតិ ។ ឯវិ ភិក្ខុ អជ្ឈត្តហិទ្ធា ធម្មេសុ ធម្មា-
 នុបស្សី វិហារតិ អាតាបី សង្ឃជាធា សតិមា
 វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈោនោមនស្សំ ។

(១៧៨) អនុបស្សីតិ តត្ថ កតមា អនុ-
 បស្សនា ។ យា បញ្ញា បដាននា ។ បេ ។
 អមោហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ អយំ វុច្ចតិ

អភិធម្មបិដក វិវាដ

ការពេញលេញដោយការវិនា នៃសតិសម្មាជ្ឈង្គ ដែលកើតឡើងហើយ
 ដោយហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់នូវហេតុនោះផង ភិក្ខុដឹងច្បាស់ នូវធម្ម-
 វិចយសម្មាជ្ឈង្គ កាលមាន ៗ បេ ៗ នូវវិវិយសម្មាជ្ឈង្គ កាលមាន
 ៗ បេ ៗ នូវបីតិសម្មាជ្ឈង្គ កាលមាន ៗ បេ ៗ នូវបស្សន្តិសម្មា-
 ជ្ឈង្គ កាលមាន ៗ បេ ៗ នូវសមាធិសម្មាជ្ឈង្គ កាលមាន ៗ បេ ៗ
 នូវឧបេកាសម្មាជ្ឈង្គ កាលមាន ថា ឧបេកាសម្មាជ្ឈង្គមាន ឬ ដឹង
 ច្បាស់នូវឧបេកាសម្មាជ្ឈង្គ កាលមិនមាន ថា ឧបេកាសម្មាជ្ឈង្គមិនមាន
 ការកើតឡើង នៃឧបេកាសម្មាជ្ឈង្គ ដែលមិនទាន់កើតឡើង ដោយ
 ហេតុណា ក៏ដឹងច្បាស់នូវហេតុនោះផង ការពេញលេញដោយការវិនា
 នៃឧបេកាសម្មាជ្ឈង្គ ដែលកើតឡើងហើយ ដោយហេតុណា ក៏ដឹង
 ច្បាស់នូវហេតុនោះផង ៗ ភិក្ខុ ពិចារណានូវធម៌ ក្នុងធម៌ទាំងឡាយ
 ខាងក្នុងនិងខាងក្រៅ សម្រេចឥរិយាបថ មានព្យាយាមជាគ្រឿងដុត
 កំដៅកិលេស ជាអ្នកដឹងខ្លួន មានស្មារតី កំចាត់បង់អភិជ្ឈា និងទោ-
 មនស្ស ក្នុងលោក យ៉ាងនេះឯង ។

(១៧៨) សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា ភិក្ខុពិចារណា ។ ប្រស្នាថា ចុះ
 បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ការពិចារណា តើដូចម្តេច ។ បញ្ញា ការដឹងច្បាស់
 ៗ បេ ៗ សេចក្តីមិនវង្វេង ការពិចារណាធម៌ ការឃើញត្រូវ នេះហៅថា

សតិប្បដ្ឋានវិវត្តោ សុត្តន្តបិដក

អនុបស្សនា ឥមាយ អនុបស្សនាយ ឧបេតោ
ហោតិ សមុបេតោ ឧបាគតោ សមុបាគតោ ឧបបដ្ឋោ
សមុបបដ្ឋោ សមបដ្ឋាគតោ តេន វុច្ចតិ អនុបស្សីតិ ។

[១៩៩] វិហារតីតិ វិយេតិ វត្ថុតិ ចាលេតិ
យេតិ យាយេតិ ចរតិ វិហារតិ តេន វុច្ចតិ
វិហារតីតិ ។

[២០០] អាតាប័តិ តត្ថ កតមំ អាតប្បំ ។
យោ ចេតសិកោ វីរិយារម្មោ ។ បេ ។ សម្មាសា-
យាមោ ឥទំ វុច្ចតិ អាតប្បំ ឥមិនា អាតប្បេន
ឧបេតោ ហោតិ ។ បេ ។ សមបដ្ឋាគតោ តេន
វុច្ចតិ អាតាប័តិ ។

[២០១] សម្មជាណេតិ តត្ថ កតមំ សម្ម-
ជញ្ញំ ។ យា បញ្ញា បដាននា ។ បេ ។ អមោ-
ហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ ឥទំ វុច្ចតិ សម្មជញ្ញំ
ឥមិនា សម្មជញ្ញេន ឧបេតោ ហោតិ ។ បេ ។
សមបដ្ឋាគតោ តេន វុច្ចតិ សម្មជាណេតិ ។

សតិប្បដ្ឋានវិវត្ត សុត្តន្តភាគទី៧

ការពិចារណា ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង មូលមិត្ត ចូលទៅដិត អែបនែប កៀកកើយ ប្រជិតប្រជី ប្រកបព្រម ដោយបញ្ញាជាគ្រឿងពិចារណា នេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ភិក្ខុពិចារណា ។

[១៩៩] សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច ប្រព្រឹត្ត រក្សា រស់នៅ ញ៉ាំងអត្តភាពឲ្យរស់នៅ គ្រាប់ទៅ នៅ សម្រាក ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

[២០០] សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា អ្នកមានព្យាយាមជាគ្រឿងដុត កំដៅកិលេស ។ សំនួរថា ចុះបណ្តាពាក្យទាំងនោះ ការព្យាយាម ជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស តើដូចម្តេច ។ ការប្រាសព្វព្យាយាម ប្រព្រឹត្ត ទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សេចក្តីព្យាយាមត្រូវ ណា នេះហៅថា សេចក្តី ព្យាយាមជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ភិក្ខុ ជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកប ដោយព្យាយាមជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេសនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា មានព្យាយាមជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ។

[២០១] សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា ជាអ្នកដឹងខ្លួន ។ សំនួរថា ចុះបណ្តាពាក្យទាំងនោះ ការដឹងខ្លួន តើដូចម្តេច ។ បញ្ញា ការដឹង ច្បាស់ ។ បេ ។ សេចក្តីមិនវង្វេង ការពិចារណាធម៌ ការឃើញត្រូវ ណា នេះហៅថា ការដឹងខ្លួន ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកប ដោយការដឹងខ្លួននេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ជាអ្នកដឹងខ្លួន ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[២០២] សតិមាតិ តត្ថ កតមា សតិ ។
 យា សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ
 អយំ វុច្ចតិ សតិ ឥមាយ សតិយា ឧបេតា
 ហោតិ ។ បេ ។ សមន្នាគតោ តេន វុច្ចតិ
 សតិមាតិ ។

[២០៣] វិទេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈោនោមន-
 ស្សន្តិ ។ តត្ថ កតមា លោកោ ។ តេ ធម្មា
 លោកោ បញ្ចបិ ឧបាទានក្ខត្វា លោកោ អយំ
 វុច្ចតិ លោកោ ។ តត្ថ កតមា អភិជ្ឈោ ។ យោ
 រាតោ សារាតោ ។ បេ ។ ចិត្តស្ស សារាតោ
 អយំ វុច្ចតិ អភិជ្ឈោ ។ តត្ថ កតមំ នោមនស្សំ ។
 យំ ចេតសីកំ អសាតំ ចេតសីកំ ទុក្ខំ ចេតោ-
 សម្មស្សដំ អសាតំ ទុក្ខំ វេទយីតំ ចេតោ-
 សម្មស្សជា អសាតា ទុក្ខា វេទនា ឥទំ វុច្ចតិ
 នោមនស្សំ ។ ឥតិ អយញ្ច អភិជ្ឈោ ឥទញ្ច

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

(២០២) សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា មានស្មារតី ។ សំនួរថា ចុះ
បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ស្មារតី តើដូចម្តេច ។ គឺ ការនឹករឭក ការ
នឹកឃើញ ។ ។ បេ ។ ការរឭកត្រូវ ណា នេះហៅថា ស្មារតី
ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបដោយស្មារតីនេះ ព្រោះហេតុ
នោះ ទើបពោលថា មានស្មារតី ។

(២០៣) សេចក្តីត្រង់ពាក្យថា កំចាត់បង់អភិជ្ឈានិងទោមនស្ស
ក្នុងលោក ។ សំនួរថា ចុះបណ្តាពាក្យទាំងនោះ លោក តើដូចម្តេច ។
ធម៌ទាំងឡាយនោះឯង ហៅថា លោក ។ បាទានក្ខន្ធទាំង ៥ ហៅថា
លោក នេះហៅថា លោក ។ បណ្តាពាក្យទាំងនោះ អភិជ្ឈា តើ
ដូចម្តេច ។ តម្រេក តម្រេកខ្លាំង ។ បេ ។ តម្រេកខ្លាំង នៃចិត្ត
ណា នេះហៅថា អភិជ្ឈា ។ បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ទោមនស្ស
តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីមិនត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តីទុក
ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ មិនជាទីត្រេកអរ ជាទុក្ខដែល
កើតអំពីចេតាសម្បស្ស ទុក្ខវេទនាមិនជាទីត្រេកអរ ដែលកើតអំពីចេតា-
សម្បស្ស ណា នេះហៅថា ទោមនស្ស ។ ភិក្ខុ ជាអ្នកទូន្មាន កំចាត់បង់

សតិប្បដ្ឋានវិវដ្តន្ត អភិធម្មភាជនីយំ

នោមនស្សន្តិ ឥបប្បិ លោកេត វិនិច្ឆា ហោន្តិ បដិវិនិ-
 តា សន្តា សមិតា វុបសន្តា អត្ថជ្ជតា អត្តត្ថជ្ជតា
 អប្បតា ព្យប្បតា សោសិតា វិសោសិតា ព្យន្តិ-
 កតា តេន វុច្ចតិ វិនេយ្យ លោកេត អភិជ្ឈា-
 នោមនស្សន្តិ ។

ធម្មាគុបស្សនាធិដ្ឋេសោ ។

សុត្តន្តភាជនីយំ ។

[២០៤] ចត្តារោ សតិប្បដ្ឋានា ឥធម ភិក្ខុ
 កាយេ កាយាធម្មនុបស្សី វិហារតិ វេទនាសុ វេទ-
 នាធម្មនុបស្សី វិហារតិ ចិត្តេ ចិត្តាធម្មនុបស្សី វិហារតិ
 ធម្មេសុ ធម្មាធម្មនុបស្សី វិហារតិ ។

[២០៥] កថញ្ច ភិក្ខុ កាយេ កាយាធម្ម-
 នុបស្សី វិហារតិ ។ ឥធម ភិក្ខុ យស្មី សមយេ
 លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានំកំ អបចយតាមី
 ទិដ្ឋិតតានំ បហាឆាយ បវេមាយ ភូមិយា បត្តិ-
 យា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ
 ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ ទុក្ខាធម្មិបទំ ទទ្ធាភិក្ខុ
 កាយេ កាយាធម្មនុបស្សី យា តស្មី សមយេ

សត្តប្បដ្ឋានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

ស្ងប់ រម្ងាប់ ស្ងប់ឈឹង ធ្វើឲ្យវិនាស ធ្វើឲ្យសាបសូន្យ ឲ្យដល់នូវ
 ការខូចខាត ឲ្យដល់នូវការហិនហោច ឲ្យរឹងស្អាត ឲ្យហួតវៃហង់ ធ្វើ
 ឲ្យបាត់បង់ នូវអភិជ្ឈា និងទោមនស្សនេះ ដោយប្រការដូច្នេះ ក្នុង
 លោកនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា កំចាត់បង់អភិជ្ឈានិងទោ-
 មនស្ស ក្នុងលោក ។

ចប់ ធម្មាគុបស្សនាឥន្ទ្រេស ។

ចប់ សុត្តន្តភាជនីយ ។

[២០៤] សត្តប្បដ្ឋាន ៤ ។ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ពិចារណា
 នូវកាយ ក្នុងកាយ ១ ពិចារណា នូវវេទនា ក្នុងវេទនាទាំងឡាយ ១
 ពិចារណា នូវចិត្ត ក្នុងចិត្ត ១ ពិចារណា នូវធម៌ ក្នុងធម៌ទាំងឡាយ ១ ។

[២០៥] ចុះភិក្ខុ ពិចារណា នូវកាយ ក្នុងកាយ តើដូចម្តេច ។
 ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យា-
 និកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះ
 ទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ
 ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទូលាបដ៏បទានភិក្ខុ (ភិក្ខុ
 នេះ) ឈ្មោះថា ពិចារណានូវកាយ ក្នុងកាយ ក្នុងសម័យនោះ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ សតិសម្មា-
ជ្ឈោ មកុដ្ឋំ មកុបរិយាបន្ថំ ឥទំ វុច្ចតិ សតិប្បដ្ឋា-
នំ អវសេសា ធម្មា សតិប្បដ្ឋានសម្មយុត្តា ។
កថញ្ចា ភិក្ខុ វេទនាសុ វេទនានុបស្សី វិហារតិ ។
ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ
ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហា-
នាយ បវេមាយ ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេ កាមេហិ
។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ ធុត្តា-
បដិបទំ ទទ្ធាភិក្ខុំ វេទនាសុ វេទនានុបស្សី យា
តស្មី សមយេ សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មា-
សតិ សតិសម្មាជ្ឈោ មកុដ្ឋំ មកុបរិយាបន្ថំ
ឥទំ វុច្ចតិ សតិប្បដ្ឋានំ អវសេសា ធម្មា សតិ-
ប្បដ្ឋានសម្មយុត្តា ។ កថញ្ចា ភិក្ខុ ចិត្តេ ចិត្តា-
នុបស្សី វិហារតិ ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ
លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី
ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ បវេមាយ ភូមិយា បត្តិយា
វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ
វិហារតិ ធុត្តាបដិបទំ ទទ្ធាភិក្ខុំ ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី
យា តស្មី សមយេ សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

ការព្យាបាល ការនឹកឃើញ ។ បេ ។ ការព្យាបាល ភូមិសាស្ត្រ សតិសម្មាសម្ពុទ្ធ ជា
អង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សតិប្បដ្ឋាន ធម៌
ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយសតិប្បដ្ឋាន ។ ចុះភិក្ខុ
ពិចារណា នូវវេទនា ក្នុងវេទនាទាំងឡាយ តើដូចម្តេច ។ ក្នុង
សម័យ ណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យា-
និកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះទិដ្ឋ
ទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។
ហើយចូលកាន់បឋមជ្ជាន ជាទេសាបដិបទន្ទាភិញ្ញា (ភិក្ខុនេះ) ឈ្មោះ
ថាពិចារណា នូវវេទនា ក្នុងវេទនាទាំងឡាយ ក្នុងសម័យនោះ ការ
នឹកព្យាបាល ការនឹកឃើញ ។ បេ ។ ការព្យាបាល ភូមិសាស្ត្រ សតិសម្មាសម្ពុទ្ធ
ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សតិប្បដ្ឋាន
ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយ សតិប្បដ្ឋាន ។
ចុះភិក្ខុ ពិចារណានូវចិត្ត ក្នុងចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ ណា
ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យានិកៈ ជាគ្រឿង
ដល់នូវការសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បី
ដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់
បឋមជ្ជាន ជាទេសាបដិបទន្ទាភិញ្ញា (ភិក្ខុនេះ) ឈ្មោះថា ពិចារណា
នូវចិត្ត ក្នុងចិត្ត ក្នុងសម័យនោះ ការព្យាបាល ការនឹកឃើញ ។ បេ ។

សតិប្បដ្ឋានវិវត្តោ អភិធម្មភាជនីយំ

សម្មាសតិ សតិសម្មោធជ្រា មក្ខន្ធិ មក្ខបរិយាបន្ធិ
 វេទំ វុច្ចតិ សតិប្បដ្ឋានំ អវសេសា ធម្មា សតិ-
 ប្បដ្ឋានសម្បយុត្តា ។ កតញ្ច ភិក្ខុ ធម្មេសុ
 ធម្មានុបស្សី វិហារតិ ។ វេទ ភិក្ខុ យស្មី សមយ-
 លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយ-
 តាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ បវេមាយ ក្ខមិយា
 បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ
 ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ ទុក្ខោបដិបទំ ទទ្ធភិក្ខា ធម្មេ-
 សុ ធម្មានុបស្សី យា តស្មី សមយេ សតិ
 អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ សតិសម្មោធជ្រា
 មក្ខន្ធិ មក្ខបរិយាបន្ធិ វេទំ វុច្ចតិ សតិប្បដ្ឋានំ
 អវសេសា ធម្មា សតិប្បដ្ឋានសម្បយុត្តា ។ តត
 កតមំ សតិប្បដ្ឋានំ ។ វេទ ភិក្ខុ យស្មី សម-
 យេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបច-
 យតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ បវេមាយ ក្ខមិយា
 បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ
 ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ ទុក្ខោបដិបទំ ទទ្ធភិក្ខា ធម្មេសុ

សតិប្បដ្ឋានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

ការព្យាបាល សតិសម្មាសម្ពុទ្ធ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា
នេះហៅថា សតិប្បដ្ឋាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកប
ដោយសតិប្បដ្ឋាន ។ ចុះភិក្ខុ ពិចារណា នូវធម៌ ក្នុងធម៌ទាំងឡាយ
តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ ណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរ-
ជ្ជាន ជានិយ្យានិកៈ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ)
ដើម្បីលះទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ
។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ជាន ជាទុក្ខាបដិបទន្ទោភិញ្ញា (ភិក្ខុ
នេះ) ឈ្មោះថាពិចារណា នូវធម៌ ក្នុងធម៌ទាំងឡាយ ក្នុងសម័យ
នោះ ការព្យាបាល ការនឹកឃើញ ។ បេ ។ ការព្យាបាល សតិសម្មា-
សម្ពុទ្ធ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សតិប្បដ្ឋាន
ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយសតិប្បដ្ឋាន ។ បណ្តា
ធម៌ទាំងនោះ សតិប្បដ្ឋាន តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ ណា ភិក្ខុ
ក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យានិកៈ ជាគ្រឿងដល់
នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់
នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋម-
ជ្ជាន ជាទុក្ខាបដិបទន្ទោភិញ្ញា (ភិក្ខុនេះ) ឈ្មោះថា ពិចារណា នូវធម៌

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

ធម្មានុបស្ស្សី យា តស្មី សមយេ សតិ អនុស្សតិ
 ។ បេ ។ សម្មាសតិ សតិសម្មាជ្ឈន្តោ មគ្គំ មគ្គបរិ-
 យាបន្តំ ឥទំ វុច្ចតិ សតិប្បដ្ឋានំ អវសេសា ធម្មា
 សតិប្បដ្ឋានសម្មយុត្តា ។

[២០៦] ធម្មារោ សតិប្បដ្ឋានា ។ ឥធម ភិក្ខុ
 កាយេ កាយានុបស្ស្សី វិហារតិ វេទនាសុ វេទនា-
 នុបស្ស្សី វិហារតិ ចិត្តេ ធម្មានុបស្ស្សី វិហារតិ ធម្មេសុ
 ធម្មានុបស្ស្សី វិហារតិ ។

[២០៧] កថញ្ច ភិក្ខុ កាយេ កាយានុ-
 ស្ស្សី វិហារតិ ។ ឥធម ភិក្ខុ យស្មី សមយេ
 លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានំកំ អបចយ-
 តាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហាធាយ បវេមាយ ភូមិយា
 បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ
 ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទដ្ឋាភិញ្ញំ តស្មី
 សមយេ ជស្សោ ហោតិ ។ បេ ។ អវិក្ខោតា
 ហោតិ ឥមេ ធម្មា កុសលា តស្សេវ លោកុ-
 ត្តរស្ស្ស កុសលស្ស្ស ឈានស្ស្ស កតត្តា ភាវិតត្តា
 វិទាគំ វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

ក្នុងធម៌ទាំងឡាយ ក្នុងសម័យនោះ ការព្យាបាល ការនឹកឃើញ ។ បេ ។

ការព្យាបាល សតិសម្មាសម្ពុទ្ធ ជាអង្គនៃមគ្គ របស់ពាលក្នុងមគ្គ ណា
នេះហៅថា សតិប្បដ្ឋាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកប
ដោយសតិប្បដ្ឋាន ។

[២០៦] សតិប្បដ្ឋាន ៤ ។ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ពិចារណា
នូវកាយ ក្នុងកាយ ១ ពិចារណា នូវវេទនា ក្នុងវេទនាទាំងឡាយ ១
ពិចារណា នូវចិត្ត ក្នុងចិត្ត ១ ពិចារណា នូវធម៌ ក្នុងធម៌ទាំងឡាយ ១ ។

[២០៧] ចុះភិក្ខុ ពិចារណានូវកាយ ក្នុងកាយ តើដូចម្តេច ។
ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជា និយ្យា-
និកៈ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះ
ទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ ។ បេ ។
ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទូកាបដិបទានភិក្ខុ ក្នុងសម័យនោះ
ផស្សៈ ក៏មាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ ក៏មាន ធម៌ទាំងនេះ ជា
កុសល ភិក្ខុស្ងប់ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន

សតិប្បដ្ឋានវិវត្តោ អភិធម្មភាជនីយំ

ឧបសម្ពុជ្ឈ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ សុញ្ញ-
 តំ កាយេ កាយាធិបស្ស្គំ យា វាស្មី សមយេ
 សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ សតិសម្មា-
 ជ្ឈេវេ មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្នំ វេទំ វុច្ឆតិ សតិប្ប-
 ដ្ឋានំ អវសេសា ធម្មា សតិប្បដ្ឋានសម្បយុត្តា ។
 កថញ្ច ភិក្ខុ វេទនាសុ វេទនាធិបស្ស្គំ វិហារតិ ។
 វេទ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ
 កាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ ប-
 ហានាយ បវេមាយ ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កា-
 មេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្ពុជ្ឈ វិហារតិ
 ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ វាស្មី សមយេ ជស្សោ
 ហោតិ ។ បេ ។ អវិក្ខោចោ ហោតិ វេមេ ធម្មា
 កុសលា វាស្សេវ លោកុត្តរស្ស កុសលស្ស
 ឈានស្ស កតត្តា ភាវិតត្តា វិចារកំ វិវិច្ឆេវ
 កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្ពុជ្ឈ
 វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ សុញ្ញតំ វេទនា-
 សុ វេទនាធិបស្ស្គំ យា វាស្មី សមយេ សតិ
 អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ សតិសម្មាជ្ឈេវេ

សតិប្បដ្ឋានវិវត្ត អភិធម្មរាជនីយ

ជាទូកាបដ៏បទានភិក្ខុ ជាសុញ្ញត្ថៈ ជាវិបាក ព្រោះភាពនៃលោ-
 កុត្តរកុសលជ្ឈាននោះឯង ដែលលោកបានធ្វើហើយ ចំរើនហើយ
 (ភិក្ខុនេះ) ឈ្មោះថា ពិចារណានូវកាយ ក្នុងកាយ ក្នុងសម័យ
 នោះ ការព្យាក ការនឹកឃើញ ។ បេ ។ ការព្យាកត្រូវ សតិសម្មា-
 ជ្ឈង្គ ជាអង្គមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សតិប្បដ្ឋាន
 ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយសតិប្បដ្ឋាន ។ ចុះភិក្ខុ
 ពិចារណា នូវវេទនា ក្នុងវេទនាទាំងឡាយ តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ
 ណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកៈ ជា
 គ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះទិដ្ឋិទាំងឡាយ
 ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូល
 កាន់បឋមជ្ឈាន ជាទូកាបដ៏បទានភិក្ខុ ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ
 ក៏មាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ ក៏មាន ធម៌ទាំងនេះ ជាគុសល
 ភិក្ខុស្ងប់ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជា
 ទូកាបដ៏បទានភិក្ខុ ជាសុញ្ញត្ថៈ ជាវិបាក ព្រោះភាពនៃលោកុត្តរ-
 កុសលជ្ឈាននោះឯង ដែលលោកបានធ្វើហើយ ចំរើនហើយ (ភិក្ខុនេះ)
 ឈ្មោះថាពិចារណា នូវវេទនា ក្នុងវេទនាទាំងឡាយ ក្នុងសម័យនោះ
 ការព្យាក ការព្យាកឃើញ ។ បេ ។ ការព្យាកត្រូវ សតិសម្មាជ្ឈង្គ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្នំ ឥទ្ធិ វុច្ឆតិ សតិប្បដ្ឋានំ អវ-
សេសា ធម្មា សតិប្បដ្ឋានសម្បយុត្តា ។ កថញ្ច ភិក្ខុ
ចិត្តេ ចិត្តានុបស្ស្គំ វិហារតិ ។ ឥធិ ភិក្ខុ
យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ កាវេតិ
និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ
បវេមាយ ក្ខមិយា បតិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ
។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជំ វិហារតិ ទុក្ខា-
បដិបទំ ទទ្ធាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ ជស្សោ
ហោតិ ។ បេ ។ អវិក្ខោចា ហោតិ ឥមេ ធម្មា
កុសលា តស្សេវ លោកុត្តរស្ស កុសលស្ស
ឈានស្ស កតត្តា ការិតត្តា វិចាគំ វិវិច្ឆេវ កា-
មេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជំ វិហា-
រតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទទ្ធាភិញ្ញំ សុញ្ញតំ ចិត្តេ ចិត្តា-
នុបស្ស្គំ យា តស្មី សមយេ សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។
សម្មាសតិ សតិសម្មាជ្ឈោ មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្នំ
ឥទ្ធិ វុច្ឆតិ សតិប្បដ្ឋានំ អវសេសា ធម្មា សតិ-
ប្បដ្ឋានសម្បយុត្តា ។ កថញ្ច ភិក្ខុ ធម្មេសុ
ធម្មានុបស្ស្គំ វិហារតិ ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សតិប្បដ្ឋាន ធម៌
 ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយសតិប្បដ្ឋាន ។ ចុះភិក្ខុ
 ពិចារណា នូវចិត្ត ក្នុងចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុង
 សាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យានិកៈ ជាគ្រឿងដល់នូវ
 ការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បី
 ដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូល
 កាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដ៍បទានោកិញ្ច ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ
 ក៏មាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ ក៏មាន ធម៌ទាំងនេះ ជាគុសល
 ភិក្ខុស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជា
 ទុក្ខាបដ៍បទានោកិញ្ច ជាសុញ្ញតៈ ជាវិបាក ព្រោះភាពនៃលោកុត្តរ-
 គុសលជ្ជាននោះឯង ដែលលោកបានធ្វើហើយ ចំរើនហើយ (ភិក្ខុនេះ)
 ឈ្មោះថា ពិចារណា នូវចិត្ត ក្នុងចិត្ត ក្នុងសម័យនោះ ការព្យាក ការ
 នឹកឃើញ ។ បេ ។ ការព្យាកត្រូវ សតិសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់
 បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សតិប្បដ្ឋាន ធម៌ទាំងឡាយ ដ៏សេស
 ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយសតិប្បដ្ឋាន ។ ចុះភិក្ខុ ពិចារណា នូវធម៌ ក្នុង
 ធម៌ទាំងឡាយ តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ

សតិប្បដ្ឋានវិវត្ត អភិធម្មកាជីវិយំ

លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី
 ទិដ្ឋិកតានំ បហាឆាយ បវមាយ ភូមិយា បត្តិយា
 វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។ បវមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ
 វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទុក្ខាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ
 ជស្សោ ហោតិ ។ បេ ។ អវិក្ខេហោ ហោតិ ឥមេ
 ធម្មា កុសលា តស្សេវ លោកុត្តរស្ស កុសលស្ស
 ឈានស្ស កតត្តា ភាវិតត្តា វិចារកំ វិវិច្ឆេ កាមេហិ
 ។ បេ ។ បវមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ
 ទុក្ខាភិញ្ញំ សុញ្ញតំ ធម្មេសុ ធម្មាធិបស្សីយា តស្មី
 សមយេ សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ សតិ-
 សម្ពោជ្ឈន្តោ មកុដ្ឋំ មកុបរិយាបន្ថំ ឥទំ វុច្ចតិ សតិ-
 ប្បដ្ឋានំ អវសេសា ធម្មា សតិប្បដ្ឋានសម្បយុត្តា ។
 តត្ថ កតមំ សតិប្បដ្ឋានំ ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី
 សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ
 អបចយតាមី ទិដ្ឋិកតានំ បហាឆាយ បវមាយ
 ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។
 បវមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ
 ទុក្ខាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ ជស្សោ ហោតិ ។ បេ ។

សតិប្បដ្ឋានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកៈ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ
 (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះទិដ្ឋតាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ
 ស្ងាត់ចាកកាមតាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជា
 ទូតាបដិបទានាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ ក៏មាន ។ បេ ។
 អវិក្ខេបៈ ក៏មាន ធម៌តាំងនេះ ជាភូសល ក៏គួរស្ងាត់ចាកកាម
 តាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទូតាបដិបទានា-
 ភិញ្ញា ជាសុញ្ញតៈ ជាវិបាក ព្រោះភាពនៃលោកុត្តរភូសលជ្ឈាននោះ
 ឯង ដែលលោកបានធ្វើហើយ ចំរើនហើយ (ភិក្ខុនេះ) ឈ្មោះថា
 ពិចារណា នូវធម៌ ក្នុងធម៌តាំងឡាយ ក្នុងសម័យនោះ ការព្យាបាទ
 ការនឹកឃើញ ។ បេ ។ ការព្យាបាទត្រូវ សតិសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ
 រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សតិប្បដ្ឋាន ធម៌តាំងឡាយ
 ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយសតិប្បដ្ឋាន ។ បណ្តាធម៌តាំងនោះ
 សតិប្បដ្ឋាន តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ
 ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកៈ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ
 (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះទិដ្ឋតាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ
 ស្ងាត់ចាកកាមតាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជា
 ទូតាបដិបទានាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ ក៏មាន ។ បេ ។

អភិធម្មបំណែក វិវត្តោ

អវិភេទោ ហោតិ វេមេ ធម្មា កុសលា តស្សេវ
 លោកុត្តរស្ស កុសលស្ស យានស្ស កតត្តា
 ភាវិតត្តា វិចាតំ វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមិ
 យានំ ឧបសម្ព័ន្ធំ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធខតិញ្ច
 សុញ្ញំ ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី យា តស្មី សមយេ
 សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ សតិសម្ពោ-
 ជ្ឈន្តោ មក្កងំ មក្កបរិយាបន្នំ វេទំ វេទតិ សតិប្បដ្ឋានំ
 អវិសេសា ធម្មា សតិប្បដ្ឋានសម្មយុត្តា ។

អភិធម្មភាជនីយំ ។

[២០៨] ចត្តារោ សតិប្បដ្ឋានា វេទ ភិក្ខុ កោយេ
 កាយានុបស្សី វិហារតិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា
 វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈោនោមនស្សំ វេទនាសុ
 វេទនានុបស្សី វិហារតិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា
 វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈោនោមនស្សំ ចិត្តេ ចិត្តា-
 នុបស្សី វិហារតិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា
 វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈោនោមនស្សំ ធម្មេសុ ធម្មា-
 នុបស្សី វិហារតិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា វិនេយ្យ
 លោកេ អភិជ្ឈោនោមនស្សំ ។ ចតុន្នំ សតិប្បដ្ឋានំ

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

អវិក្ខបៈ ក៏មាន ធម៌ទាំងនេះ ជាគុសល ភិក្ខុ ស្ងាត់ចាកកាម
 ទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទាន្តា-
 ភិញ្ញា ជាសុញ្ញតៈ ជាវិបាក ព្រោះភាពនៃលោកុត្តរគុសលជ្ឈាននោះ
 ឯង ដែលលោកបានធ្វើហើយ ចំរើនហើយ (ភិក្ខុនេះ) ឈ្មោះថា
 ពិចារណា នូវធម៌ ក្នុងធម៌ទាំងឡាយ ក្នុងសម័យនោះ ការព្យា-
 ភារនីកឃើញ ។ បេ ។ ការព្យាគ្រប់ សតិសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ
 រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សតិប្បដ្ឋាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏
 សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយសតិប្បដ្ឋាន ។

ចប់ អភិធម្មភាជនីយ ។

[២០៨] សតិប្បដ្ឋាន ៤ គឺ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ពិចារ-
 ណា នូវកាយ ក្នុងកាយ មានព្យាយាមជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស
 ជាអ្នកដឹងខ្លួន មានស្មារតី កំចាត់បង់អភិជ្ឈានិន្ទោមនស្ស ក្នុងលោក
 ១ ពិចារណា នូវវេទនា ក្នុងវេទនាទាំងឡាយ មានព្យាយាមជាគ្រឿង
 ដុតកំដៅកិលេស ជាអ្នកដឹងខ្លួន មានស្មារតី កំចាត់បង់អភិជ្ឈានិន្ទោ-
 មនស្ស ក្នុងលោក ១ ពិចារណា នូវចិត្ត ក្នុងចិត្ត មានព្យាយាម
 ជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ជាអ្នកដឹងខ្លួន មានស្មារតី កំចាត់បង់អភិជ្ឈា-
 និន្ទោមនស្ស ក្នុងលោក ១ ពិចារណា នូវធម៌ ក្នុងធម៌ទាំងឡាយ
 មានព្យាយាមជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ជាអ្នកដឹងខ្លួន មានស្មារតីកំចាត់
 បង់នូវអភិជ្ឈានិន្ទោមនស្ស ក្នុងលោក ១ ។ បណ្ណសតិប្បដ្ឋានទាំង ៤

សតិប្បដ្ឋានវិវដ្តេ បញ្ញាបុច្ចកំ

កតិ កុសលា កតិ អកុសលា កតិ អព្យាកតា
 ។ បេ ។ កតិ សរណា កតិ អរណា ។

[២០៧] សិយា កុសលា សិយា អព្យាកតា
 សិយា សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា សិយា អនុត្ត
 មសុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា សិយា វិចារកា
 សិយា វិចារកធម្មធម្មា អនុចាទិដ្ឋានុចាទានិយា អ-
 សន្តិលិង្គសន្តិលសិកា សិយា សវិតក្កសវិចារា
 សិយា អវិតក្កវិចារមត្តា សិយា អវិតក្កវិចារា
 សិយា បីតិសហគតា សិយា សុខសហគតា សិយា
 ឧបេក្ខាសហគតា នេវ ទស្សនេន ន ភាវនាយ
 បហាតត្វា នេវ ទស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតត្វ-
 ហេតុកា សិយា អបចយតាមិណោ សិយា នេវចយ-
 តាមិណោ នាបចយតាមិណោ សិយា សេត្វា សិយា
 អសេត្វា អប្បមាណា អប្បមាណារម្មណា បណីតា
 សិយា សម្មត្តនិយតា សិយា អនិយតា មត្តារម្មណា
 សិយា មត្តហេតុកា សិយា មត្តាធិបតីណោ សិយា

សតិប្បដ្ឋានវិវត្ត បញ្ញាបុព្វកៈ

សតិប្បដ្ឋាន ជាភូសលប្បន្ទាន ជាអភូសលប្បន្ទាន ជាអព្យាក្រឹតប្បន្ទាន
។ បេ ។ ជាសរណៈ^(១)ប្បន្ទាន ជាអរណៈ^(២)ប្បន្ទាន ។

[២០៩] សតិប្បដ្ឋាន ៤ ជាភូសលក៏មាន ជាអព្យាក្រឹតក៏
មាន ប្រកបដោយសុខវេទនាក៏មាន ប្រកបដោយអទុក្ខមសុខវេទនាក៏
មាន ជាវិបាកក៏មាន ជាធម៌មានវិបាកជាប្រក្រតី តែមិនមានកម្មប្រកប
ដោយកិលេសមានតណ្ហាជាដើមកាន់យកហើយ ទាំងមិនជាប្រយោជន៍
ដល់ទុក្ខទាន តែមិនសៅហ្មង ទាំងមិនគួរដល់សេចក្តីសៅហ្មង ក៏មាន
ប្រកបដោយវិតក្កៈ ទាំងប្រកបដោយវិចារៈ ក៏មាន មិនមានវិតក្កៈ មាន
ត្រឹមតែវិចារៈ ក៏មាន មិនមានវិតក្កៈ ទាំងមិនមានវិចារៈ ក៏មាន ប្រ-
ឡំដោយបីតិ ក៏មាន ប្រឡំដោយសុខ ក៏មាន ប្រឡំដោយទុក្ខ
ដែលមិនគួរលះ ដោយទស្សនៈ មិនគួរលះ ដោយភាវនា មានហេតុ
ដែលមិនគួរលះ ដោយទស្សនៈ ទាំងមិនគួរលះ ដោយភាវនា ក៏មាន
ដល់នូវការមិនសន្សំ ក៏មាន មិនដល់នូវការសន្សំក្នុងឡើង ទាំងមិន
ដល់នូវការមិនសន្សំ ក៏មាន ជាសេចក្តី ក៏មាន ជាអសេចក្តី ដែល
មិនមានប្រមាណ មានអារម្មណ៍ប្រមាណមិនបាន ជាធម៌ដ៏ប្រសើរ
ក៏មាន មានសភាពត្រូវនឹងឡើង ក៏មាន មិនឡើង ដែលមានមគ្គជា
អារម្មណ៍ ក៏មាន មានមគ្គជាហេតុ ក៏មាន មានមគ្គជាធម៌បក្សី ក៏មាន

១ ប្រែថា ប្រកបដោយធម៌ជាសត្រូវ ថា ញ៉ាំងសត្វឲ្យកន្ទក់កន្ទេញ ឲ្យស្តាយស្រ-
ណោះ ។ ២ ប្រែថា ធម៌មិនមែនជាសត្រូវ ថា មិនញ៉ាំងសត្វឲ្យកន្ទក់កន្ទេញ ឬ មិនឲ្យ
ស្តាយស្រណោះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

ន វត្ថុញ្ចា បក្កហេតុកោតិបិ បក្កានិបតិធាតិបិ សិយា
 ឧប្បដ្ឋា សិយា អនុប្បដ្ឋា សិយា ឧប្បនិធា សិយា
 អតីតា សិយា អនាគតា សិយា បច្ចុប្បដ្ឋា ន វត្ថុញ្ចា
 អតីតារម្មណាតិបិ អនាគតារម្មណាតិបិ បច្ចុប្បដ្ឋារម្ម-
 ណាតិបិ សិយា អជ្ឈត្តា សិយា ពហិទ្ធា សិយា
 អជ្ឈត្តពហិទ្ធា ពហិទ្ធារម្មណា អនិទស្សនាប្បដិយា ។

[២០០] ន ហេតុ សហេតុកា ហេតុសម្ប-
 យុត្តា ន វត្ថុញ្ចា ហេតុ ចេវ សហេតុកា ចាតិ ស-
 ហេតុកា ចេវ ន ច ហេតុ ន វត្ថុញ្ចា ហេតុ ចេវ
 ហេតុសម្បយុត្តា ចាតិ ហេតុសម្បយុត្តា ចេវ ន ច
 ហេតុ ន ហេតុ សហេតុកា ។ សប្បច្ចយា សង្ខតា
 អនិទស្សនា អប្បដិយា អរូទា លោកុត្តរា កេនចិ
 វិញ្ញយ្យា កេនចិ ន វិញ្ញយ្យា ។ នោ អាសវា
 អនាសវា អាសវវិប្បយុត្តា ន វត្ថុញ្ចា អាសវា ចេវ

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

មិនគួរពោលថា មានមគ្គជាហេតុផង ថា មានមគ្គជាអធិបតីផង ក៏
 មាន កើតឡើងហើយ ក៏មាន មិនទាន់កើតឡើងហើយ ក៏មាន
 បម្រុងនឹងកើតឡើង ក៏មាន ជាអតីត ក៏មាន ជាអនាគត ក៏មាន ជា
 បច្ចុប្បន្ន តែមិនគួរពោលថា មានការម្ស្នាក់ជាអតីតផង ថា មាន
 ការម្ស្នាក់ជាអនាគតផង ថា មានការម្ស្នាក់ជាបច្ចុប្បន្នផង ក៏មាន ជា
 ខាងក្នុង ក៏មាន ជាខាងក្រៅ ក៏មាន ជាខាងក្នុងទាំងខាងក្រៅ ដែល
 មានការម្ស្នាក់ជាខាងក្រៅ មិនប្រកបដោយការឃើញ ទាំងមិនប្រកប
 ដោយការប៉ះពាល់ ក៏មាន ។

(២១០) សតិប្បដ្ឋាន ៤ មិនមែនហេតុ តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ
 នឹងហេតុ ប្រកបដោយហេតុ មិនគួរពោលថា ជាហេតុ ទាំងប្រព្រឹត្ត
 ទៅជាមួយនឹងហេតុទេ គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ តែមិន
 មែនហេតុ មិនគួរពោលថា ជាហេតុ ទាំងប្រកបដោយហេតុឡើយ
 គ្រាន់តែប្រកបដោយហេតុ តែមិនមែនហេតុ មិនមែនហេតុ គ្រាន់តែ
 ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ ។ សតិប្បដ្ឋាន ៤ ប្រកបដោយបច្ច័យ ត្រូវ
 បច្ច័យតាក់តែង មិនប្រកបដោយការឃើញ មិនប្រកបដោយការប៉ះ
 ពាល់ មិនមានរូប ជាលោកុត្តរ គួរដឹងដោយវិញ្ញាណណាមួយ មិន
 គួរដឹងដោយវិញ្ញាណណាមួយ ។ សតិប្បដ្ឋាន ៤ មិនមែនអាសវៈ
 មិនមានអាសវៈ ប្រាសចាកអាសវៈ មិនគួរពោលថា ជាអាសវៈ ទាំង

សតិប្បដ្ឋានវិវត្តោ បញ្ញាប្បដ្ឋានំ

សាសវា ចាតិបិ សាសវា ចេវ នោ ច អាសវាតិបិ
 ន វត្ថុញ អាសវា ចេវ អាសវសម្បយុត្តា ចាតិបិ
 អាសវសម្បយុត្តា ចេវ នោ ច អាសវាតិបិ អា-
 សវិប្បយុត្តអនាសវា ។ នោ សព្វោជនា ។ បេ ។
 នោ កុណា ។ បេ ។ នោ ឡិយា ។ បេ ។ នោ យោតា
 ។ បេ ។ នោ ជីវណា ។ បេ ។ នោ បរាមាសា ។ បេ ។
 សាវដ្ឋណា នោ ចិត្តា ចេតសីកា ចិត្តសម្បយុត្តា
 ចិត្តសំសដ្ឋា ចិត្តសម្បដ្ឋានា ចិត្តសហកុណោ ចិត្តាទុ-
 បវរិត្តោ ចិត្តសំសដ្ឋសម្បដ្ឋានា ចិត្តសំសដ្ឋសម្បដ្ឋាន-
 សហកុណោ ចិត្តសំសដ្ឋសម្បដ្ឋានាទុបវរិត្តោ ពាហិរា
 ទុច្ចានា អនុច្ចានិញ ។ ទុច្ចានានា ។ បេ ។ នោ កិ-
 លេសា ។ បេ ។ ន ទិស្សនេន បហាតញ្ច ន ភាវ-
 នាយ បហាតញ្ច ន ទិស្សនេន បហាតញ្ចហេតុកា ន
 ភាវនាយ បហាតញ្ចហេតុកា សិយា សវិតក្កា សិ-
 យា អវិតក្កា សិយា សវិចារា សិយា អវិចារា សិយា

សតិប្បដ្ឋានវិវាឌ បញ្ញាបុព្វកំ

ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងអាសវៈផង ថា ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងអាសវៈ តែ
 មិនមែនជាអាសវៈផងទេ មិនគួរពោលថា ជាអាសវៈ ទាំងប្រកបដោយ
 អាសវៈផង ថា ប្រកបដោយអាសវៈ តែមិនមែនអាសវៈផងឡើយ
 គឺជាធម៌ប្រាសចាកអាសវៈ ទាំងមិនមានអាសវៈ ។ សតិប្បដ្ឋាន ៤
 មិនមែនសញ្ញាជនៈ ។ បេ ។ មិនមែនគន្លុះ ។ បេ ។ មិនមែនធុយៈ
 ។ បេ ។ មិនមែនយោគៈ ។ បេ ។ មិនមែននីវរណៈ ។ បេ ។
 មិនមែនបរាមាសៈ ។ បេ ។ ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងការម្ស្នាក់ មិនមែន
 ចិត្ត ជាចេតសិក ប្រកបដោយចិត្ត ច្រឡំដោយចិត្ត តាំងឡើងដោយ
 ចិត្ត កើតជាមួយនឹងចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅតាមចិត្ត ច្រឡំទាំងតាំងឡើង
 ដោយចិត្ត ច្រឡំទាំងតាំងឡើងទាំងកើតជាមួយនឹងចិត្ត ច្រឡំទាំង
 តាំងឡើងទាំងប្រព្រឹត្តទៅតាមចិត្ត ជាខាងក្រៅ មិនមែនឧបាទា ដែល
 កិលេសមានតណ្ហាជាដើមមិនកាន់យក ។ សតិប្បដ្ឋាន ៤ មិនមែន
 ឧបាទាន ។ បេ ។ មិនមែនកិលេស ។ បេ ។ មិនគួរលះដោយ
 ទស្សនៈ មិនគួរលះដោយការវិនា មានហេតុមិនគួរលះដោយទស្សនៈ
 មានហេតុមិនគួរលះដោយការវិនា ប្រកបដោយវិតក្កៈ ក៏មាន មិនមាន
 វិតក្កៈ ក៏មាន ប្រកបដោយវិចារៈ ក៏មាន មិនមានវិចារៈ ក៏មាន

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

សប្បវត្តិកា សិយា អប្បវត្តិកា សិយា បីតិសហគតា
 សិយា ន បីតិសហគតា សិយា សុខសហគតា
 សិយា ន សុខសហគតា សិយា ឧបេក្ខាសហគតា
 សិយា ន ឧបេក្ខាសហគតា ន កោមាវចរា ន
 រូចាវចរា ន អរូចាវចរា អបរិយាបដ្ឋា សិយា និ-
 យ្យានិកា សិយា អនិយ្យានិកា សិយា និយតា
 សិយា អនិយតា អនុត្តរា អរណាតិ ។

បញ្ញាបុព្វកំ ។

សតិប្បដ្ឋានវិរាដ្ឋោ សមត្តោ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ

ប្រកបដោយបីតិក៍មាន មិនមានបីតិក៍មាន ប្រឡំដោយបីតិក៍មាន មិន
 ប្រឡំដោយបីតិក៍មាន ប្រឡំដោយសុខក៍មាន មិនប្រឡំដោយសុខក៍
 មាន ប្រឡំដោយឧបេក្ខាក៍មាន មិនប្រឡំដោយឧបេក្ខា តែមិនមែន
 កាមាវចរ មិនមែនរូបាវចរ មិនមែនអរូបាវចរ ជាអបរិយាបន្នៈក៍មាន
 ជានិយ្យានិក៍ក៍មាន ជាអនិយ្យានិក៍ក៍មាន ជានិយត៍ក៍មាន ជា
 អនិយត៍ ជាអនុត្តរៈ ជាអរណៈក៍មាន ។

ចប់ បញ្ញាបុព្វកៈ ។

ចប់ សតិប្បដ្ឋានវិវាដ ។

សម្មប្បធានវិភង្គោ

(២០០) ចត្តារោ សម្មប្បធានា ឥធ ភិក្ខុ
អនុប្បដ្ឋានំ ចាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ អនុ-
ប្បនាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ
បក្កណាតិ បទហតិ ឧប្បដ្ឋានំ ចាបកានំ អកុស-
លានំ ធម្មានំ បហានាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ
វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កណាតិ បទហតិ អនុប្ប-
ដ្ឋានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បនាយ ឆន្ទំ ជនេតិ
វាយមតិ វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កណាតិ បទហតិ
ឧប្បដ្ឋានំ កុសលានំ ធម្មានំ បិតិយា អសម្មោ-
សាយ ភិយ្យោភាវាយ វេយ្យាយ ភាវនាយ ចារិប្បិ-
យា ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ
បក្កណាតិ បទហតិ ។

(២០២) កថញ្ច ភិក្ខុ អនុប្បដ្ឋានំ ចាបកានំ
អកុសលានំ ធម្មានំ អនុប្បនាយ ឆន្ទំ ជនេតិ
វាយមតិ វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កណាតិ បទហតិ ។
តត្ថ កតមេ អនុប្បដ្ឋា ចាបកា អកុសលា ធម្មា ។

សម្មប្បធានវិភង្គ

[២១១] សម្មប្បធាន ៤ គឺ ភិក្ខុកងសាសនានេះ ញ៉ាំងឆន្ទៈ
ឲ្យកើត សង្ខាត ប្រារព្ធព្យាយាម ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំង
ពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលមិនទាន់កើត មិនឲ្យកើតឡើង ១ ញ៉ាំង
ឆន្ទៈ ឲ្យកើត សង្ខាត ប្រារព្ធព្យាយាម ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បី
លះនូវពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលកើតឡើងហើយ ១ ញ៉ាំងឆន្ទៈ
ឲ្យកើត សង្ខាត ប្រារព្ធព្យាយាម ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំង
ពួកកុសលធម៌ ដែលមិនទាន់កើត ឲ្យកើតឡើង ១ ញ៉ាំងឆន្ទៈ ឲ្យកើត
សង្ខាត ប្រារព្ធព្យាយាម ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកកុសល-
ធម៌ ដែលកើតហើយ ឲ្យបិតនៅ មិនឲ្យវិនាស ឲ្យរឹងរិតតែដុះជាល
ធំទូលាយ ចំរើន ពេញលេញ ១ ។

[២១២] ចុះភិក្ខុញ៉ាំងឆន្ទៈ ឲ្យកើត សង្ខាត ប្រារព្ធព្យាយាម
ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលមិន
ទាន់កើត មិនឲ្យកើតឡើង តើដូចម្តេច ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ
ពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលមិនទាន់កើតឡើង តើដូចម្តេច ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

តំណី អកុសលមូលានិ លោកោ នោសោ មោហោ
 តនេកដ្ឋា ច កិលេសា តំសម្បយុត្តោ វេទនាខន្ធោ
 សញ្ញាខន្ធោ សង្ខារត្ថន្ធោ វិញ្ញាណត្ថន្ធោ តំសម្បដ្ឋានំ
 កាយកម្មំ វេទកម្មំ មនោកម្មំ ឥមេ វុច្ចន្តិ អនុ-
 ប្បដ្ឋា ចាបកា អកុសលា ធម្មា ។ ឥតិ ឥមេសំ
 អនុប្បដ្ឋានំ ចាបកោនំ អកុសលានំ ធម្មានំ អនុប្ប-
 នាយ ធន្នំ ជនេតិ វាយមតិ វិយំ អារកតិ ចិត្តំ
 បក្កណាតិ បទហតិ ។

[២០៣] ធន្នំ ជនេតិ តត្ថ កតមោ ធន្នោ ។
 យោ ធន្នោ ធន្និតតា កត្តកម្យតា កុសលោ
 ធម្មច្ឆន្នោ អយំ វុច្ចន្តិ ធន្នោ ឥមំ ធន្នំ ជនេតិ
 សញ្ញនេតិ ឧដ្ឋាបេតិ សម្បដ្ឋាបេតិ និព្វត្តេតិ អភិ-
 និព្វត្តេតិ តេន វុច្ចន្តិ ធន្នំ ជនេតិ ។

[២០៤] វាយមតិ តត្ថ កតមោ វាយាមោ ។
 យោ ចេតសីកោ វិយារម្ភា ។ បេ ។ សម្មាវាយាមោ
 អយំ វុច្ចន្តិ វាយាមោ ឥមីនា វាយាមេន ឧបេតោ
 ហោតិ សម្បបេតោ ឧបាគតោ សម្បបាគតោ ឧបបដ្ឋោ
 សម្បបដ្ឋោ សម្បបាគតោ តេន វុច្ចន្តិ វាយមតិ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

អកុសលមូល ៣ គឺ លោភៈ ទោសៈ មោហៈ និងពួកកិលេស ដែល
 បិតនៅជាមួយនឹងអកុសលមូលនោះ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន
 វិញ្ញាណកុន ដែលប្រកបដោយកិលេសនោះ កាយកម្ម វចីកម្ម មនោ-
 កម្ម ដែលតាំងឡើងដោយខន្ធនោះ ធម៌ទាំងនេះហៅថា អកុសលធម៌
 ដ៏លាមក ដែលមិនទាន់កើតឡើង ។ ភិក្ខុ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខាត
 ប្រាជ្ញព្វព្យាយាម ផ្តងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងអកុសលធម៌ ដ៏លាមក
 ទាំងនេះ ដែលមិនទាន់កើត មិនឲ្យកើតឡើង ដោយប្រការដូច្នេះ ។

(២១៣) ត្រង់ពាក្យថា ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត មានសេចក្តីថា
 បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ឆន្ទៈ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រាថ្នា ភាព
 នៃបុគ្គលមានសេចក្តីប្រាថ្នា ភាពនៃបុគ្គលប្រាថ្នាដើម្បីធ្វើ សេចក្តីប្រា-
 ថ្នាធម៌ជាអកុសល ណា នេះហៅថា ឆន្ទៈ ភិក្ខុញ៉ាំងឆន្ទៈនេះ ឲ្យកើត
 ឲ្យលូតលាស់ ឲ្យដុះដាល ឲ្យតាំងឡើង ឲ្យចម្រើនឡើង ឲ្យកើត
 ឡើង ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត ។

(២១៤) ត្រង់ពាក្យថា សង្ខាត មានសេចក្តីថា បណ្តាពាក្យទាំង
 នោះ សេចក្តីសង្ខាត តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រាជ្ញព្វព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុង
 ចិត្ត ។ បេ។ សម្មាសម្ពុទ្ធុនាមៈ ណា នេះហៅថា សេចក្តីសង្ខាត ភិក្ខុជាអ្នកព្រម
 ព្រៀង មូលមិត្ត ចូលទៅជិត ផែបនែប ភ្លៀកភ្លើយ ប្រជិតប្រជី ប្រកប
 ព្រមដោយសេចក្តីសង្ខាតនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សង្ខាត ។

សម្មប្បជានវិក្កេ សុត្តន្តបិដក

[២០៥] វិរិយំ អារកត្តិ តត្ថ កតមំ វិរិយំ ។
 យោ ចេតសិកោ វិរិយារម្យោ ។ បេ ។ សម្មាសា-
 យាមោ សំទំ វុច្ចតិ វិរិយំ សមំ វិរិយំ អារកត្តិ
 សមារកត្តិ អាសេវតិ កាវេតិ ពហុលក្កោតិ តេន
 វុច្ចតិ វិរិយំ អារកត្តិ ។

[២០៦] ចិត្តំ បក្កណ្ណត្តិ តត្ថ កតមំ ចិត្តំ ។
 យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញា-
 ណាធាតុ សំទំ វុច្ចតិ ចិត្តំ សមំ ចិត្តំ បក្កណ្ណត្តិ
 សម្បក្កណ្ណតិ ឧបត្ថម្ភេតិ បច្ចុប្បត្ថម្ភេតិ តេន វុច្ចតិ
 ចិត្តំ បក្កណ្ណត្តិ ។

[២០៧] បទហត្ថិ តត្ថ កតមំ បដានំ ។
 យោ ចេតសិកោ វិរិយារម្យោ ។ បេ ។ សម្មាសា-
 មោ សំទំ វុច្ចតិ បដានំ សមីទា បដានេន ឧបេតោ
 ហោតិ ។ បេ ។ សមញ្ញាគតោ តេន វុច្ចតិ បទ-
 ហត្ថិ ។

សម្មប្បធានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[២១៥] ត្រង់ពាក្យថា ប្រាជ្ញាព្វព្យាយាម មានសេចក្តីថា បណ្តា
 ពាក្យទាំងនោះ ការព្យាយាម តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រាជ្ញាព្វព្យាយាម
 ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសម្ពាសនៈ ណា នេះហៅថា ការ
 ព្យាយាម ភិក្ខុប្រាជ្ញា កាន់យកត្រូវ គប្បីរក អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវ
 ការព្យាយាមនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រាជ្ញាព្វព្យាយាម។

[២១៦] ត្រង់ពាក្យថា ផ្គត់ចិត្ត មានសេចក្តីថា បណ្តាពាក្យ
 ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា
 ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះ
 ហៅថា ចិត្ត ភិក្ខុផ្គត់ តម្រង់ ជ្រោមជ្រែង ទប់ទល់ទុក នូវចិត្ត
 នេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ផ្គត់ចិត្ត ។

[២១៧] ត្រង់ពាក្យថា ប្រឹងប្រែង មានសេចក្តីថា បណ្តា
 ពាក្យទាំងនោះ ការប្រឹងប្រែង តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រាជ្ញាព្វព្យាយាម
 ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសម្ពាសនៈ ណា នេះហៅថា ការ
 ប្រឹងប្រែង ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបព្រម ដោយការ
 ប្រឹងប្រែងនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រឹងប្រែង ។

អភិធម្មបំណិកេ វិរាដ្ឋោ

[២០៨] កថញ្ចា ភិក្ខុ ឧប្បន្នានំ ចាបកានំ
 អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ ធនំ ជនេតិ
 វាយមតិ វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កណ្ណាតិ បទហតិ ។
 តត្ថ កតមេ ឧប្បន្នា ចាបកា អកុសលា
 ធម្មា ។ តីណី អកុសលមូលានិ លោភោ
 ទោសោ មោហោ តទេកដ្ឋា ច កិលេសា
 តិសម្បយុត្តោ វេទនាខន្ធោ សញ្ញាខន្ធោ សម្មារ-
 ក្ខន្ធា វិញ្ញាណក្ខន្ធា តិសម្បជ្ជានំ កាយកម្មំ
 វចីកម្មំ មនោកម្មំ ឥមេ វុច្ឆន្តិ ឧប្បន្នា ចាបកា
 អកុសលា ធម្មា ។ ឥតិ ឥមេសំ ឧប្បន្នានំ
 ចាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ
 ធនំ ជនេតិ វាយមតិ វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្ក-
 ណ្ណាតិ បទហតិ ។

[២០៩] ធនំ ជនេតិ តត្ថ កតមោ
 ធនោ ។ យោ ធនោ ធនំកតា កត្តកម្យតា
 កុសលា ធម្មច្ឆន្នោ អយំ វុច្ឆតិ ធនោ ឥមំ
 ធនំ ជនេតិ សញ្ញនេតិ ឧដ្ឋាបេតិ សម្បដ្ឋាបេតិ
 និព្វត្តេតិ អភិនិព្វត្តេតិ តេន វុច្ឆតិ ធនំ ជនេតិ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

[២១៨] ចុះភិក្ខុញ្ញាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រាវត្តព្យាយាម ផ្គង
 ចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីលះនូវពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលកើតឡើង
 ហើយ តើដូចម្តេច ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក
 ដែលកើតឡើងហើយ តើដូចម្តេច ។ អកុសលមូល ៣ គឺ លោភៈ
 ទោសៈ មោហៈ និងពួកកិលេស ដែលបិតនៅជាមួយនឹងអកុសល-
 មូលនោះ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន វិញ្ញាណកុន ដែល
 ប្រកបដោយកិលេសនោះ កាយកម្ម វចីកម្ម មនោកម្ម ដែលតាំង
 ឡើងដោយអកុសលមូលនោះ ធម៌ទាំងនេះ ហៅថា ពួកអកុសលធម៌
 ដ៏លាមក ដែលកើតឡើងហើយ ។ ភិក្ខុញ្ញាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត
 ប្រាវត្តព្យាយាម ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីលះនូវពួកអកុសលធម៌ដ៏
 លាមកទាំងនេះ ដែលកើតឡើងហើយ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

[២១៩] ត្រង់ពាក្យថា ញ្ញាំងឆន្ទៈឲ្យកើត មានសេចក្តីថា
 បណ្តាបទទាំងនោះ ឆន្ទៈ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រាថ្នា ភាពនៃ
 បុគ្គលមានសេចក្តីប្រាថ្នា ភាពនៃបុគ្គលអ្នកប្រាថ្នាដើម្បីធ្វើ សេចក្តីប្រា-
 ថ្នាធម៌ជាអកុសល ណា នេះហៅថា ឆន្ទៈ ភិក្ខុញ្ញាំងឆន្ទៈនេះ ឲ្យកើត
 ឲ្យលូតលាស់ ឲ្យដុះដាល ឲ្យតាំងឡើង ឲ្យចម្រើនឡើង ឲ្យកើត
 ឡើង ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ញ្ញាំងឆន្ទៈឲ្យកើត ។

សម្មប្បធានវិវដ្តេ សុត្តន្តភាគដំបូង

[២២០] វាយមត៌តិ តត្ថ កតមោ វាយា-
មោ ។ យោ ចេតសីកោ វិយារម្ពោ ។ បេ ។
សម្មាវាយាមោ អយំ វុច្ចតិ វាយាមោ ឥមំនា
វាយាមេន ឧបេតោ ហោតិ ។ បេ ។ សមណ្ឌកតោ
តេន វុច្ចតិ វាយមត៌តិ ។

[២២១] វិរិយំ អារកត៌តិ តត្ថ កតមំ
វិរិយំ ។ យោ ចេតសីកោ វិយារម្ពោ ។ បេ ។
សម្មាវាយាមោ ឥទំ វុច្ចតិ វិរិយំ ឥមំ វិរិយំ
អារកត៌ សមារកត៌ អាសេវត៌ ភាវេត៌ ពហុលីករេត៌
តេន វុច្ចតិ វិរិយំ អារកត៌តិ ។

[២២២] ចិត្តំ បក្កណ្ណាត៌តិ តត្ថ កតមំ
ចិត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។
តជ្ជា មនោវិញ្ញាណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ ចិត្តំ ឥមំ
ចិត្តំ បក្កណ្ណាត៌ សម្បក្កណ្ណាត៌ ឧបត្ថេត្តិ បច្ចុប-
ត្ថេត្តិ តេន វុច្ចតិ ចិត្តំ បក្កណ្ណាត៌តិ ។

សម្មប្បធានវិវត្ត សុត្តន្តភាគទី៧

[២២០] ត្រង់ពាក្យថា សង្ខត មានសេចក្តីថា បណ្តា ពាក្យទាំងនោះ សេចក្តីសង្ខត តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រាជ្ញាព្វព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសម្ពាសនៈ ណា នេះហៅ ថា សេចក្តីសង្ខត ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបព្រម ដោយ សេចក្តីសង្ខតនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សង្ខត ។

[២២១] ត្រង់ពាក្យថា ប្រាជ្ញាព្វព្យាយាម មានសេចក្តីថា បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ការព្យាយាម តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រាជ្ញាព្វព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសម្ពាសនៈ ណា នេះ ហៅថា ការព្យាយាម ភិក្ខុប្រាជ្ញា កាន់យកត្រូវ គប់រក អប់រំ ធ្វើឱ្យច្រើន នូវការព្យាយាមនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រាជ្ញាព្វព្យាយាម ។

[២២២] ត្រង់ពាក្យ ផ្គងចិត្ត មានសេចក្តីថា បណ្តាពាក្យ ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីផ្គងការម្ស្នាក់ សេចក្តី ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា ចិត្ត ភិក្ខុផ្គង តម្រង់ ជ្រោមជ្រែង ទប់ទល់ទុក្ខ នូវចិត្ត នោះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ផ្គងចិត្ត ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[២២៣] បទហតីតិ តត្ថ កតមំ បដានំ ។
 យោ ចេតសិកោ វីរិយារម្មោ ។ បេ ។ សម្មាវាយាមោ
 ឥទំ វុច្ចតិ បដានំ ឥមំនា បដានេន ឧបេតោ ហោតិ
 ។ បេ ។ សមម្ពាគតោ តេន វុច្ចតិ បទហតីតិ ។

[២២៤] កតញ្ច ភិក្ខុ អនុប្បដ្ឋានំ កុស-
 លានំ ធម្មានំ ឧប្បាទាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ
 វីរិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កណាតិ បទហតិ ។ តត្ថ
 កតមេ អនុប្បដ្ឋា កុសលា ធម្មា ។ តីណិ
 កុសលម្បលានំ អលោកោ អនោសោ អមោហោ
 តិសម្បយុត្តោ វេទនាឧទ្ធោ សញ្ញាឧទ្ធោ សម្មា-
 វត្ថុទ្ធោ វិញ្ញាណត្ថុទ្ធោ តិសម្បដ្ឋានំ កោយកម្មំ
 វិចីកម្មំ មនោកម្មំ ឥមេ វុច្ចនិ អនុប្បដ្ឋា កុសលា
 ធម្មា ។ ឥតិ ឥមេសំ អនុប្បដ្ឋានំ កុសលានំ
 ធម្មានំ ឧប្បាទាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរិយំ
 អារកតិ ចិត្តំ បក្កណាតិ បទហតិ ។

[២២៥] ឆន្ទំ ជនេតីតិ ។ បេ ។ វាយមតីតិ
 ។ បេ ។ វីរិយំ អារកតីតិ ។ បេ ។ ចិត្តំ បក្កណាតីតិ
 ។ បេ ។ បទហតីតិ តត្ថ កតមំ បដានំ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

(២២៣) ត្រង់ពាក្យថា ប្រឹងប្រែង មានសេចក្តីថា បណ្តា
ពាក្យទាំងនោះ ការប្រឹងប្រែង តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រាសាទព្រាហ្មណ៍
ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសម្ពុទ្ធឃ្លាត ណា នេះហៅថា ការ
ប្រឹងប្រែង ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបព្រម ដោយការប្រឹង
ប្រែងនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រឹងប្រែង ។

(២២៤) ចុះភិក្ខុញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រាសាទព្រាហ្មណ៍
ផ្តល់ចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកកុសលធម៌ ដែលមិនទាន់កើត ឲ្យ
កើតឡើង តើដូចម្តេច ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ពួកកុសលធម៌ ដែល
មិនទាន់កើតឡើង តើដូចម្តេច ។ កុសលមូល ៣ គឺ អលោកៈ
អទោសៈ អមោហៈ និងវេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារក្ខន្ធ វិញ្ញាណក្ខន្ធ
ដែលប្រកបដោយកុសលមូលនោះ កាយកម្ម វចីកម្ម មនោកម្ម
ដែលកាន់ឡើងដោយខន្ធនោះ ធម៌ទាំងនេះហៅថា ពួកកុសលធម៌
ដែលមិនទាន់កើតឡើង ។ ភិក្ខុញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រាសាទ-
ព្រាហ្មណ៍ផ្តល់ចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកកុសលធម៌ទាំងនេះ ដែល
មិនទាន់កើត ឲ្យកើតឡើង ដោយប្រការដូច្នេះ ។

(២២៥) ត្រង់ពាក្យថា ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត ។ បេ ។ ត្រង់
ពាក្យថា សង្ខត ។ បេ ។ ត្រង់ពាក្យថា ប្រាសាទព្រាហ្មណ៍ ។ បេ ។
ត្រង់ពាក្យថា ផ្តល់ចិត្ត ។ បេ ។ ត្រង់ពាក្យថា ប្រឹងប្រែង
មានសេចក្តីថា បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ការប្រឹងប្រែង តើដូចម្តេច ។

សម្បជានវិរុទ្ធ សុត្តន្តបិដក

យោ ចេតសីកោ វីរីយារម្មោ ។ បេ ។ សម្មា-
វាយាមោ ឥទ្ធំ វុច្ចតិ បដានំ ឥមីនា បដានេន
ឧបេតោ ហោតិ ។ បេ ។ សមម្ពោគតោ តេន
វុច្ចតិ បទហតីតិ ។

[២២៦] កថញ្ច ភិក្ខុ ឧប្បន្នានំ កុសលានំ
ធម្មានំ វិភិយា អសម្មោសាយ ភិយ្យោភាវយ
វេហ្មល្លាយ ភាវនាយ ចារិប្បិយា ធន្តំ ជនេតិ
វាយមតិ វីរីយំ អារភតិ ចិត្តំ បក្កណ្ណាតិ បទ-
ហតិ ។ តត្ថ កតមេ ឧប្បន្នា កុសលា ធម្មា ។
តីណិ កុសលម្បលានំ អលោកោ អនោសា
អមោហោ តំសម្បយុត្តោ វេទនាខន្ធា សញ្ញា-
ខន្ធា សម្មារក្ខន្ធា វិញ្ញាណក្ខន្ធា តំសម្បដ្ឋានំ
កាយកម្មំ វចីកម្មំ មនោកម្មំ ឥមេ វុច្ចនិ
ឧប្បន្នា កុសលា ធម្មា ។ ឥតិ ឥមេសំ ឧ-
ប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ វិភិយា អសម្មោ-
សាយ ភិយ្យោភាវយ វេហ្មល្លាយ ភាវនាយ
ចារិប្បិយា ធន្តំ ជនេតិ វាយមតិ វីរីយំ អារភតិ
ចិត្តំ បក្កណ្ណាតិ បទហតិ ។

សម្មប្បធានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

សេចក្តីប្រាជ្ញាធម្មយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាវាយាមៈ ណា
នេះហៅថា ការប្រឹងប្រែង ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបព្រម
ដោយការប្រឹងប្រែងនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រឹងប្រែង ។

(២២៦) ចុះភិក្ខុញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រាជ្ញាធម្មយាម ផ្តង
ចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកកុសលធម៌ ដែលកើតហើយ ឲ្យបិត
នៅ មិនឲ្យវិនាស ឲ្យរឹងរិតតែដុះដាល ធំទូលាយ ចំរើន ពេញលេញ
តើដូចម្តេច ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ពួកកុសលធម៌ ដែលកើតឡើង
ហើយ តើដូចម្តេច ។ កុសលមូល ៣ គឺ អលោភៈ អទោសៈ
អមោហៈ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារខន្ធ វិញ្ញាណខន្ធ ដែល
ប្រកបដោយកុសលមូលនោះ កាយកម្ម វចីកម្ម មនោកម្ម ដែល
តាំងឡើងដោយខន្ធនោះ ធម៌ទាំងនេះហៅថា ពួកកុសលធម៌ ដែល
កើតឡើងហើយ ។ ភិក្ខុញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រាជ្ញាធម្ម-
យាម ផ្តងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងកុសលធម៌ទាំងនេះ ដែលកើត
ហើយ ឲ្យបិតនៅ មិនឲ្យវិនាស ឲ្យរឹងរិតតែដុះដាល ធំទូលាយ
ចំរើន ពេញលេញ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[២២៧] បិទិយាតិ យា បិទិ សោ អសម្មោ-
សោ យោ អសម្មោសោ សោ ភិយ្យោភាវោ យោ
ភិយ្យោភាវោ តំ វេធុល្លំ យំ វេធុល្លំ សា ភាវណា
យា ភាវណា សា ចារិច្ចរិ ។

[២២៨] ឆន្ទំ ជនេត្ថិតិ ។ បេ ។ វាយមត្ថិតិ
។ បេ ។ វិរិយំ អារកត្ថិតិ ។ បេ ។ ចិត្តំ បក្កុណ្ណា-
ត្ថិតិ ។ បេ ។ បទហត្ថិតិ តត្ថ កតមំ បណ្ឌំ
យោ ចេតសិកោ វិរិយារម្មោ ។ បេ ។ សម្មាវាយាមោ
ឥទំ វុច្ចតិ បណ្ឌំ ឥមំ បណ្ឌនេន ឧបេតោ
ហោតិ ។ បេ ។ សមន្នាគតោ តេន វុច្ចតិ បទហ-
ត្ថិតិ ។

សុត្តន្តភិដ្ឋយំ ។

[២២៩] ចត្តារោ សម្មប្បដាសា ឥធ ភិក្ខុ
អនុប្បដ្ឋានំ ចាបកានំ អក្កសលានំ ធម្មានំ អនុប្បា-
នាយ ឆន្ទំ ជនេត្ថិ វាយមតិ វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ
បក្កុណ្ណតិ បទហតិ ឧប្បដ្ឋានំ ចាបកានំ អក្កស-
លានំ ធម្មានំ បហោនាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

[២២៧] ពាក្យថា ឲ្យបិតនៅ គឺការបិតនៅ ណា នោះ
 ឈ្មោះថាសេចក្តីមិនវិនាស ឯសេចក្តីមិនវិនាស ណា នោះឈ្មោះថា
 ការរឹងរិតតែដុះដាលឡើង ការរឹងរិតតែដុះដាលឡើង ណា នោះ
 ឈ្មោះថាធិទ្ធីលាយ ការធិទ្ធីលាយ ណា នោះឈ្មោះថា ការចំរើន
 ការចំរើន ណា នោះឈ្មោះថា ការពេញលេញ ។

[២២៨] ត្រង់ពាក្យថា ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត ។ បេ ។ ត្រង់ពាក្យ
 ថា សង្ខត ។ បេ ។ ត្រង់ពាក្យថា ប្រាវព្វព្យាយាម ។ បេ ។ ត្រង់
 ពាក្យថា ផ្គងចិត្ត ។ បេ ។ ត្រង់ពាក្យថា ប្រឹងប្រែង សេចក្តីថា
 បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ការប្រឹងប្រែង តើដូចម្តេច សេចក្តីប្រាវព្វ
 ព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាវាយាមៈ ណា នេះហៅ
 ថា ប្រឹងប្រែង ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបព្រម ដោយ
 ការប្រឹងប្រែងនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រឹងប្រែង ។

ចប់ សុត្តន្តកាដន័យ ។

[២២៩] សម្មប្បធាន ៤ គឺ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ញ៉ាំងឆន្ទៈ
 ឲ្យកើត សង្ខត ប្រាវព្វព្យាយាម ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួក
 អកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលមិនទាន់កើត មិនឲ្យកើតឡើង ១ ញ៉ាំងឆន្ទៈ
 ឲ្យកើត សង្ខត ប្រាវព្វព្យាយាម ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីលះនូវពួកអកុ-
 សលធម៌ដ៏លាមក ដែលកើតឡើងហើយ ១ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត

សម្មប្បទានវិវត្តោ អភិធម្មភាជនីយំ

វីរីយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កណ្ណាតិ បទហតិ អនុប្ប-
 ដ្ឋានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បាទាយ ឆន្ទំ ជនេតិ
 វាយមតិ វីរីយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កណ្ណាតិ បទហតិ
 ឧប្បដ្ឋានំ កុសលានំ ធម្មានំ វិតិយា អសម្មោ-
 សាយ ភិយ្យោភាវាយ វេប្បល្លាយ ភាវនាយ ចារិប្ប-
 រិយា ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរីយំ អារកតិ ចិត្តំ
 បក្កណ្ណាតិ បទហតិ ។

(២៣០) កថញ្ច ភិក្ខុ អនុប្បដ្ឋានំ ចាប-
 កានំ អកុសលានំ ធម្មានំ អនុប្បាទាយ ឆន្ទំ
 ជនេតិ វាយមតិ វីរីយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កណ្ណាតិ
 បទហតិ ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរ-
 ណានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ
 បហានាយ បវេមាយ ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេ
 កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ណានំ ឧបសម្បជ្ជំ វិហា-
 រតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ អនុ-
 ប្បដ្ឋានំ ចាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ អនុប្បា-
 ទាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរីយំ អារកតិ ចិត្តំ
 បក្កណ្ណាតិ បទហតិ ។

សម្មប្បធានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

ប្រាជ្ញព្វព្យាយាម ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកកុសលធម៌ ដែល
 មិនទាន់កើត ឲ្យកើតឡើង ១ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រាជ្ញ
 ព្វព្យាយាម ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកកុសលធម៌ ដែលកើត
 ហើយ ឲ្យបិតនៅ មិនឲ្យវិនាស ឲ្យរឹងរិតតែដុះដាល ធំទូលាយ
 ចំរើន ពេញលេញ ១ ។

[២៣០] ចុះភិក្ខុញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រាជ្ញព្វព្យាយាម
 ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលមិនទាន់
 កើត មិនឲ្យកើតឡើង តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុង
 សាសនានេះ ចំរើននូវលោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់
 នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេស) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បី
 ដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់
 បឋមជ្ជាន ជាទូកាបដិបទា ទន្ទាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ភិក្ខុញ៉ាំងឆន្ទៈ
 ឲ្យកើត សង្ខត ប្រាជ្ញព្វព្យាយាម ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំង
 ពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលមិនទាន់កើត មិនឲ្យកើតឡើង ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[២៣១] ឆន្ទំ ជនេតីតិ តត្ថ កតមោ ឆន្ទោ ។
 យោ ឆន្ទោ ឆន្ទីកតា កត្តកម្យតា កុសលោ
 ធម្មច្ឆន្ទោ អយំ វុច្ចតិ ឆន្ទោ សមំ ឆន្ទំ ជនេតិ
 សញ្ញនេតិ ឧដ្ឋាបេតិ សម្មដ្ឋាបេតិ និព្វត្តេតិ អភិ-
 និព្វត្តេតិ តេន វុច្ចតិ ឆន្ទំ ជនេតីតិ ។

[២៣២] វាយមតីតិ តត្ថ កតមោ វាយាមោ ។
 យោ ចេតសីកោ វីរិយារម្មោ និក្កមោ បរក្កមោ
 ឧយ្យាមោ វាយាមោ ឧស្សាហោ ឧស្សោឡិ ថាមោ
 មិតិ អសិលបរក្កមតា អនិក្ខត្តច្ឆន្ទតា អនិក្ខត្ត-
 ជុរតា ជុរសម្បត្តាហោ វីរិយំ វីរិយ្រិយំ វីរិយពលំ
 សម្មាវាយាមោ វីរិយសម្ពោជ្ឈន្តោ មក្កដំ មក្កបរិយា-
 បន្នំ អយំ វុច្ចតិ វាយាមោ សមីនា វាយាបេន ឧ-
 បេតោ ហោតិ សម្មុបេតោ ឧបាគតោ សម្មុបាគតោ
 ឧបបន្នោ សម្មុបបន្នោ សម្មនាគតោ តេន វុច្ចតិ
 វាយមតីតិ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ

(២៣១) ត្រង់ពាក្យថា ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត មានសេចក្តីថា
បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ឆន្ទៈ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រាថ្នា ភាព
នៃបុគ្គលមានសេចក្តីប្រាថ្នា ភាពនៃបុគ្គលប្រាថ្នាដើម្បីធ្វើ សេចក្តីប្រា-
ថ្នាធម៌ជាតុសល ណា នេះហៅថា ឆន្ទៈ ភិក្ខុញ៉ាំងឆន្ទៈនេះ ឲ្យ
កើត ឲ្យលូតលាស់ ឲ្យដុះដាល ឲ្យតាំងឡើង ឲ្យចំរើន ឲ្យកើត
ឡើង ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត ។

(២៣២) ត្រង់ពាក្យថា សង្ខត មានសេចក្តីថា បណ្តា
ពាក្យទាំងនោះ សេចក្តីសង្ខត តើដូចម្តេច ។ ការប្រារព្ធព្យាយាម
ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តីឱហាត សង្ខត ខិតខំ ព្យាយាម ទស្សហ៍
ប្រឹងប្រែង ខ្ជិយាត ខ្ជងខ្ជង ខាប់ខ្ជួនមិនបន្តបន្ថយ មិនដាក់
ចោលនូវសេចក្តីប្រាថ្នា មិនទម្លាក់ធុរៈចេញ ផ្គងទុកនូវធុរៈ វិរិយៈ
វិរិយន្ត្រិយ វិរិយពលៈ សម្មាវាយាមៈ វិរិយសម្ពោជ្ឈន្ត ជាអង្គនៃមគ្គ
រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សេចក្តីសង្ខត ភិក្ខុជាអ្នកព្រម
ព្រៀង មូលមិត ចូលទៅជិត អែបនែប កៀកកើយ ប្រជិតប្រជី
ប្រកបព្រម ដោយសេចក្តីសង្ខតនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា
សង្ខត ។

សម្មប្បធានវិវត្ត អភិធម្មភាវណីយំ

[២៣៣] វីរីយំ អារកត្តិ តត្ថ កតមំ វីរីយំ ។

យោ ចេតសិកោ វីរិយារម្យោ ។ បេ ។ សម្មា-
វាយាមោ វីរិយសម្ពោជ្ឈន្តោ មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្នំ ឥទ្ធ
វុច្ឆតិ វីរីយំ ឥមំ វីរីយំ អារកត្តិ សមារកត្តិ អាសេវតិ
ភាវេតិ ពហុលីករោតិ តេន វុច្ឆតិ វីរីយំ អារកត្តិ ។

[២៣៤] ចិត្តំ បក្កណាត្តិ តត្ថ កតមំ ចិត្តំ ។

យំ ចិត្តំ មនោ មាទសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញា-
ណាធាតុ ឥទ្ធ វុច្ឆតិ ចិត្តំ ឥមំ ចិត្តំ បក្កណាត្តិ
សម្បក្កណាតិ ឧបត្ថម្ភេតិ បច្ចុប្បត្ថម្ភេតិ តេន វុច្ឆតិ
ចិត្តំ បក្កណាត្តិ ។

[២៣៥] បទហត្ថិ តត្ថ កតមំ សម្មប្បធានំ ។

យោ ចេតសិកោ វីរិយារម្យោ ។ បេ ។ សម្មាវាយាមោ
វីរិយសម្ពោជ្ឈន្តោ មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្នំ ឥទ្ធ វុច្ឆតិ
សម្មប្បធានំ អវសេសា ធម្មា សម្មប្បធានសម្ប-
យុត្តា ។

សម្មប្បធានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

(២៣៣) ត្រង់ពាក្យថា ប្រារព្ធាត្យាយាម មានសេចក្តីថា បណ្តា
 ពាក្យទាំងនោះ ការព្យាយាម តើដូចម្តេច ។ ការប្រារព្ធាត្យាយាម
 ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសម្ពាសៈ វិរិយសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គ
 នៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា ការព្យាយាម ភិក្ខុប្រារព្ធ
 កាន់យកត្រូវ គប្បក អប្បរំ ធ្វើឲ្យច្រើន ខ្សែការព្យាយាមនេះ ព្រោះ
 ហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រារព្ធាត្យាយាម ។

(២៣៤) ត្រង់ពាក្យថា ផ្តងចិត្ត មានសេចក្តីថា បណ្តាពាក្យ
 ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
 ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា
 នេះហៅថា ចិត្ត ភិក្ខុ ផ្តង តម្រង់ ជ្រោមជ្រែង ទប់ទល់ទុក ខ្សែចិត្ត
 នេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ផ្តងចិត្ត ។

(២៣៥) ត្រង់ពាក្យថា ប្រឹងប្រែង មានសេចក្តីថា បណ្តា
 ពាក្យទាំងនោះ សម្មប្បធាន តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រារព្ធាត្យាយាម
 ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសម្ពាសៈ វិរិយសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃ
 មគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មប្បធាន ពួកធម៌ដ៏សេស
 កំឡោះថា ប្រកបដោយសម្មប្បធាន ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[២៣៦] កថញ្ច ភិក្ខុ ឧប្បន្នានំ ចាបកានំ
 អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ នន្តំ ជនេតិ វា-
 យមតិ វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កល្យាតិ បទហតិ ។
 ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ
 ការេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហា-
 នាយ បវេមាយ ក្ខមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ
 ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ ទុក្ខា-
 បដិបទំ ទន្ធភិក្ខុញ្ច តស្មី សមយេ ឧប្បន្នានំ ចាប-
 កានំ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ នន្តំ ជនេតិ
 វាយមតិ វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កល្យាតិ បទហតិ ។

[២៣៧] នន្តំ ជនេតិ ។ បេ ។ វាយមតិ
 ។ បេ ។ វិរិយំ អារកតិ ។ បេ ។ ចិត្តំ បក្កល្យា-
 តិ ។ បេ ។ បទហតិ តត្ថ កតមំ សម្មប្បធានំ ។
 យោ ចេតសិកោ វិរិយារម្មោ ។ បេ ។ សម្មាវា-
 យាមោ វិរិយសម្មាជ្ឈង្គោ មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្នំ ឥទ្ធ
 វច្ឆតិ សម្មប្បធានំ អវសេសា ធម្មា សម្មប្បធាន-
 សម្បយុត្តា ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

(២៣៦) ចុះភិក្ខុ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រាវព្វព្យាយាម
ផ្គង់ចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីលះនូវពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលកើត
ឡើងហើយ តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ
ចំរើននូវលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ
(នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ
ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជា
ទុក្ខាបដិបទនាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ភិក្ខុឈ្មោះថា ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យ
កើត សង្ខត ប្រាវព្វព្យាយាម ផ្គង់ចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីលះនូវ
ពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលកើតឡើងហើយ ។

(២៣៧) ត្រង់ពាក្យថា ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត ។ បេ ។ ត្រង់
ពាក្យថា សង្ខត ។ បេ ។ ត្រង់ពាក្យថា ប្រាវព្វព្យាយាម ។ បេ ។
ត្រង់ពាក្យថា ផ្គង់ចិត្ត ។ បេ ។ ត្រង់ពាក្យថា ប្រឹងប្រែង មាន
សេចក្តីថា បណ្តាពាក្យទាំងនោះ សម្មប្បធាន តើដូចម្តេច ។
សេចក្តីប្រាវព្វព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសម្ពាធាមៈ
វិរិយសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា
សម្មប្បធាន ពួកធម៌ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយសម្មប្បធាន ។

សម្បជញ្ញវិក័រោ អភិធម្មភាជនីយំ

(២៣៨) កថញ្ច ភិក្ខុ អនុប្បដ្ឋានំ កុសលានំ
 ធម្មានំ ឧប្បាទាយ ធន្តំ ជនេតិ វាយមតិ វិរិយំ
 អារកតិ ចិត្តំ បក្កណ្ណាតិ បទហតិ ។ ឥធម ភិក្ខុ
 យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យា-
 និកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋកតានំ បហាទាយ បវេមាយ
 ក្ខមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហំ ។ បេ ។ បវេមី
 ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ ទុក្ខាបដិពទំ ទន្ធាភិព្វា
 តស្មី សមយេ អនុប្បដ្ឋានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧ-
 ប្បាទាយ ធន្តំ ជនេតិ វាយមតិ វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ
 បក្កណ្ណាតិ បទហតិ ។

(២៣៩) ធន្តំ ជនេតិ ។ បេ ។ វាយមតិ តិ
 ។ បេ ។ វិរិយំ អារកតិ ។ បេ ។ ចិត្តំ បក្កណ្ណា-
 តិ ។ ប ។ បទហតិ តត្ថ កតមំ សម្បប្ប-
 ជានំ ។ យោ ចេតសិកោ វិរិយារម្មោ ។ បេ ។
 សម្មាវាយាមោ វិរិយសម្មោជ្ឈន្តោ មក្កន្តំ មក្កបរិ-
 យាបន្តំ ឥទំ វុត្ថតិ សម្បប្បជានំ អវសេសា ធម្មា
 សម្បប្បជានសម្បយុត្តា ។

សម្មប្បធានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

(២៣៨) ចុះភិក្ខុញ្ញាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រារព្ធច្បាយាម ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ្ញាំងពួកកុសលធម៌ ដែលមិនទាន់កើត ឲ្យកើតឡើង តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើននូវលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះបង់នូវទិដ្ឋតាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមតាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទទន្ធាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ភិក្ខុឈ្មោះថាញ្ញាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រារព្ធច្បាយាម ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ្ញាំងពួកកុសលធម៌ ដែលមិនទាន់កើត ឲ្យកើតឡើង ។

(២៣៩) ត្រង់ពាក្យថា ញ្ញាំងឆន្ទៈឲ្យកើត ។ បេ ។ ត្រង់ពាក្យថា សង្ខត ។ បេ ។ ត្រង់ពាក្យថា ប្រារព្ធច្បាយាម ។ បេ ។ ត្រង់ពាក្យថា ផ្គងចិត្ត ។ បេ ។ ត្រង់ពាក្យថា ប្រឹងប្រែង មានសេចក្តីថា បណ្តាពាក្យទាំងនោះ សម្មប្បធាន តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រារព្ធច្បាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាវាយាមៈ វិរិយសម្ពោជ្ឈន៍ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មប្បធាន ពួកធម៌ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយសម្មប្បធាន ។

អភិធម្មបិដកេ វិវត្តោ

[២២០] កថា ភិក្ខុ ឧប្បន្នានំ កុស-
 លានំ ធម្មានំ វិភិយា អសម្មោសាយ ភិយ្យោ-
 ភាវាយ វេយ្យាយ ភាវនាយ ចារិយ្យាយ ធន្នំ
 ជនេតិ វាយមតិ វិវិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កណ្ណាតិ
 បទហតិ ។ ឥធន ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុ-
 ត្តំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានំកំ អបជយតាមី
 ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ បវេមាយ ភូមិយា បត្តិយា
 វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមី ឈានំ ឧបស-
 ប្បជ្ជេ វិហារតិ ធុត្ថាបដិបទំ ទណ្ឌកិញ្ចំ តស្មី ស-
 មយេ ឧប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ វិភិយា
 អសម្មោសាយ ភិយ្យោភាវាយ វេយ្យាយ ភាវនាយ
 ចារិយ្យាយ ធន្នំ ជនេតិ វាយមតិ វិវិយំ អារកតិ
 ចិត្តំ បក្កណ្ណាតិ បទហតិ ។

[២២១] វិភិយាតិ យា វិភិ សោ អស-
 ម្មោសោ យោ អសម្មោសោ សោ ភិយ្យោភាវោ យោ
 ភិយ្យោភាវោ តំ វេយ្យល្លំ យំ វេយ្យល្លំ សា ភាវនា
 យា ភាវនា សា ចារិយ្យ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

[២២០] ចុះភិក្ខុ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រារព្ធព្យាយាម
ផ្គង់ចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកកុសលធម៌ ដែលកើតហើយ ឲ្យ
បិតនៅ មិនឲ្យវិនាស ឲ្យរឹងរឹតតែដុះដាល ធំទូលាយ ចំរើន ពេញ-
លេញ តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើន
នូវលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ
(នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះបង់នូវទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋម-
ភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន
ជាទូកាបដិបទាន្តភិក្ខុ ក្នុងសម័យនោះ ភិក្ខុឈ្មោះថា ញ៉ាំងឆន្ទៈ
ឲ្យកើត សង្ខត ប្រារព្ធព្យាយាម ផ្គង់ចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំង
ពួកកុសលធម៌ ដែលកើតហើយ ឲ្យបិតនៅ មិនឲ្យវិនាស ឲ្យរឹងរឹត
តែដុះដាល ធំទូលាយ ចំរើន ពេញលេញ ។

[២២១] ត្រង់ពាក្យថា ឲ្យបិតនៅ គឺការបិតនៅ ណា នោះ
ឈ្មោះថា សេចក្តីមិនវិនាស ឯសេចក្តីមិនវិនាស ណា នោះឈ្មោះថា
ការរឹងរឹតតែដុះដាលឡើង ការរឹងរឹតតែដុះដាលឡើង ណា នោះឈ្មោះ
ថា ធំទូលាយ ការធំទូលាយ ណា នោះឈ្មោះថា ការចំរើន ការចំរើន
ណា នោះឈ្មោះថា ការពេញលេញ ។

សម្មប្បធានវិវត្តន៍ អភិធម្មភាជនីយ៍

[២២២] ឆន្ទំ ជនេតីតិ តត្ថ កតមោ ឆន្ទោ ។
 យោ ឆន្ទោ ឆន្ទិកតា កត្តកម្យតា កុសលោ
 ឆម្ពច្ឆន្ទោ អយំ វុច្ចតិ ឆន្ទោ ឥមំ ឆន្ទំ ជនេតិ
 សញ្ញានេតិ ឧដ្ឋាបេតិ សម្មដ្ឋាបេតិ និព្វត្តេតិ អភិ-
 និព្វត្តេតិ តេន វុច្ចតិ ឆន្ទំ ជនេតីតិ ។

[២២៣] វាយមតីតិ តត្ថ កតមោ វាយា-
 មោ ។ យោ ចេតសីកោ វិរិយារម្មោ ។ បេ ។
 សម្មាវាយាមោ វិរិយសម្មោជ្ឈន្តោ មក្កន្តំ មក្កបរិ-
 យាបន្តំ អយំ វុច្ចតិ វាយាមោ ឥមំ វាយាមេន
 ឧបេតោ ហោតិ ។ បេ ។ សម្មាគតោ តេន វុច្ចតិ
 វាយមតីតិ ។

[២២៤] វិរិយំ អារកតីតិ តត្ថ កតមំ វិរិយំ ។
 យោ ចេតសីកោ វិរិយារម្មោ ។ បេ ។ សម្មាវាយា-
 មោ វិរិយសម្មោជ្ឈន្តោ មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្តំ ឥទ្ធិ
 វុច្ចតិ វិរិយំ ឥមំ វិរិយំ អារកតិ សមារកតិ អាសេវតិ
 ភាវេតិ ពហុលីករោតិ តេន វុច្ចតិ វិរិយំ អារកតីតិ ។

សម្មប្បធានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

(២២២) ត្រង់ពាក្យថា ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត មានសេចក្តីថា បណ្តា
 ពាក្យទាំងនោះ ឆន្ទៈ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រាថ្នា ភាពនៃបុគ្គល
 មានសេចក្តីប្រាថ្នា ភាពនៃបុគ្គលអ្នកប្រាថ្នាដើម្បីធ្វើ សេចក្តីប្រាថ្នាធម៌
 ជាកុសល ណា នេះហៅថា ឆន្ទៈ ភិក្ខុ ញ៉ាំងឆន្ទៈនេះឲ្យកើត ឲ្យ
 លូតលាស់ ឲ្យដុះដាល ឲ្យតាំងឡើង ឲ្យចម្រើនឡើង ឲ្យកើតឡើង
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត ។

(២២៣) ត្រង់ពាក្យថា សង្ខត មានសេចក្តីថា បណ្តា
 ពាក្យទាំងនោះ សេចក្តីសង្ខត តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រាព្វព្យាយាម
 ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាវាយាមៈ គឺវិរយសម្មាជ្ឈង្គ ជា
 អង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សេចក្តីសង្ខត ភិក្ខុ
 ជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបព្រម ដោយសេចក្តីសង្ខតនេះ ព្រោះ
 ហេតុនោះ ទើបពោលថា សង្ខត ។

(២២៤) ត្រង់ពាក្យថា ប្រាព្វព្យាយាម មានសេចក្តីថា បណ្តា
 ពាក្យទាំងនោះ ការព្យាយាម តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រាព្វព្យាយាម
 ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាវាយាមៈ វិរយសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គ
 នៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា ការព្យាយាម ភិក្ខុ
 ប្រាព្វ កាន់យកត្រូវ គប្បី អប្បរំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវការព្យាយាមនេះ
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រាព្វព្យាយាម ។

អភិធម្មបិដកេ វិវត្តោ

(២២៥) ចិត្តំ បក្កណ្ណាភីតិ តត្ថ កតមំ
 ចិត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តណ្ហា
 មនោវិញ្ញាណោតុ ឥទំ វុច្ចតិ ចិត្តំ ឥមំ ចិត្តំ បក្កណ្ណាភី
 សម្បក្កណ្ណាភី ឧបត្ថម្ភេតិ បច្ចុប្បត្ថម្ភេតិ តេន វុច្ចតិ
 ចិត្តំ បក្កណ្ណាភីតិ ។

(២២៦) បទហតីតិ តត្ថ កតមំ សម្មប្ប-
 ជានំ ។ យោ ចេតសីកោ វីរិយារម្មោ ។ បេ ។
 សម្មាវាយាមោ វីរិយសម្មោជ្ឈង្គោ មក្កដំ មក្កបរិយា-
 បដ្ឋំ ឥទំ វុច្ចតិ សម្មប្បជានំ អវសេសា ធម្មា
 សម្មប្បជានសម្បយុត្តា ។

(២២៧) តត្ថ កតមំ សម្មប្បជានំ ។ ឥធន
 ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ
 និយ្យានិកំ អបតយតាមី ទិដ្ឋិកតានំ បហាធាយ
 បវេមាយ ក្ខមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហំ ។ បេ ។
 បវេមំ ឈានំ ឧបសម្ពជ្ឈ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទិ
 ទន្ធភិក្ខុញ្ច យោ តស្មី សមយេ ចេតសីកោ វីរិ-
 យារម្មោ ។ បេ ។ សម្មាវាយាមោ វីរិយសម្មោជ្ឈង្គោ

អភិធម្មបិដក វិវាទ

[២៤៥] ត្រង់ពាក្យថា ផ្គង់ចិត្ត មានសេចក្តីថា បណ្តាពាក្យ
 ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
 ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ
 ណា នេះហៅថា ចិត្ត ភិក្ខុផ្គង់ តម្រង់ ជ្រោមជ្រែង ទប់ទល់
 ទុក ខ្លួនចិត្តនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ផ្គង់ចិត្ត ។

[២៤៦] ត្រង់ពាក្យថា ប្រឹងប្រែង មានសេចក្តីថា បណ្តា
 ពាក្យទាំងនោះ សម្មប្បធាន តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីប្រាព្ធព្យាយាម
 ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាវាយាមៈ វិរិយសម្ពោជ្ឈង្គ ជាផ្គង់
 នៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មប្បធាន ពួក
 ធម៌ដ៏សេស ដែលប្រកបដោយសម្មប្បធាន (ក៏ឈ្មោះថា សម្មប្បធាន
 ដែរ) ។

[២៤៧] បណ្តាពាក្យទាំងនោះ សម្មប្បធាន តើដូចម្តេច ។ ក្នុង
 សម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនខ្លួនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិក-
 ធម៌ ជាគ្រឿងដល់ខ្លួនការមិនសន្សំ (ខ្លួនក៏លេសវង្សៈ) ដើម្បីលះខ្លួនទិដ្ឋិ
 ទាំងឡាយ ដើម្បីដល់ខ្លួនបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ ។ បេ ។
 ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទានៅកិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ
 សេចក្តីប្រាព្ធព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាវាយាមៈ វិរិយៈ

សម្មប្បធានវិវត្តេ បញ្ញាបុព្វកំ

បក្កន្តំ បក្កបរិយាបន្តំ ឥន្ទំ វុច្ឆតិ សម្មប្បធានំ អវ-
សេសា ធម្មា សម្មប្បធានសម្បយុត្តា ។

អភិធម្មរាជនិយំ ។

(២៤៨) ចត្តារោ សម្មប្បធានា ឥធិ ភិក្ខុ
អនុប្បន្នានំ ចាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ អនុប្ប-
នាយ នន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ
បក្កល្អាតិ បទហតិ ឧប្បន្នានំ ចាបកានំ អកុស-
លានំ ធម្មានំ បហានាយ នន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ
វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កល្អាតិ បទហតិ អនុប្ប-
ន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បនាយ នន្ទំ ជនេតិ
វាយមតិ វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កល្អាតិ បទហតិ
ឧប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ វិភិយា អសម្មោ-
សាយ ភិយ្យោភាវាយ វេប្បល្លាយ ភាវនាយ
ចារិប្បិយា នន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វិរិយំ អារកតិ
ចិត្តំ បក្កល្អាតិ បទហតិ ។ ចតុន្ទំ សម្មប្បធានានំ
កតិ កុសលា កតិ អកុសលា កតិ អព្យាកតា
។ បេ ។ កតិ សរណា កតិ អរណា ។

សម្មប្បធានវិវាទ បញ្ញាបញ្ញកៈ

សម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថាសម្មប្ប-
ធាន ពួកធម៌ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយសម្មប្បធាន ។

ចប់ អភិធម្មរាជនិយ ។

(២៤៨) សម្មប្បធាន ៤ គឺ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យ
កើត សង្ខត ប្រារព្ធព្យាយាម ផ្ដន្ទចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួក
អកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលមិនទាន់កើត មិនឲ្យកើតឡើង ១ ញ៉ាំង
ឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រារព្ធព្យាយាម ផ្ដន្ទចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បី
លះនូវពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលកើតឡើងហើយ ១ ញ៉ាំងឆន្ទៈ
ឲ្យកើត សង្ខត ប្រារព្ធព្យាយាម ផ្ដន្ទចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំង
ពួកកុសលធម៌ ដែលមិនទាន់កើត ឲ្យកើតឡើង ១ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត
សង្ខត ប្រារព្ធព្យាយាម ផ្ដន្ទចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកកុសល-
ធម៌ ដែលកើតហើយ ឲ្យបិតនៅ មិនឲ្យវិនាស ឲ្យរឹងរិតតែដុះដាល
ធំទូលាយ ចំរើន ពេញលេញ ។ បណ្ដាសម្មប្បធានទាំង ៤ សម្មប្ប-
ធាន ជាអកុសលប៉ុន្មាន ជាអកុសលប៉ុន្មាន ជាអព្យាក្រឹតប៉ុន្មាន ។ បេ ។
ជាសរណៈប៉ុន្មាន ជាអរណៈប៉ុន្មាន ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាត្តោ

[២៤៩] កុសលាយេវ សិយា សុខាយ វេ-
 ទនាយ សម្បយុត្តា សិយា អនុត្តិមសុខាយ វេទ-
 នាយ សម្បយុត្តា វិចារកងម្ពងម្មា អនុចាទិន្ទា-
 ចាទានិយា អសង្កលីដ្ឋាសង្កលសិកា សិយា
 សវិតក្កសវិចារា សិយា អវិតក្កវិចារមត្តា សិយា
 អវិតក្កវិចារា សិយា បីតិសហគតា សិយា
 សុខសហគតា សិយា ឧបេក្ខាសហគតា នេវ
 ទស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតត្វា នេវ ទស្ស-
 នេន ន ភាវនាយ បហាតត្វាហេតុកា អបធម្មតា-
 មិនោ សេក្ខា អប្បមាណា អប្បមាណាម្ពណា
 បណីតា សម្មត្ថនិយតា ន មត្តាម្ពណា មត្តហេ-
 តុកា សិយា មត្តាធិបតីនោ សិយា ន វត្ថុញ
 មត្តាធិបតីនោតិ សិយា ឧប្បដ្ឋា សិយា អនុប្បដ្ឋា
 ន វត្ថុញ ឧប្បទិនោតិ សិយា អតីតា សិយា
 អនាគតា សិយា បច្ចុប្បដ្ឋា ន វត្ថុញ អតីតាម្ព-
 ណាតិបិ អនាគតាម្ពណាតិបិ បច្ចុប្បដ្ឋាម្ពណាតិបិ
 សិយា អជ្ឈត្តា សិយា ពហិម្ពា សិយា អជ្ឈត្ត-
 ពហិម្ពា ពហិម្ពាម្ពណា អនិទស្សនាប្បដិយា ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[២៤៩] សម្មប្បធាន ៤ ជាភូសលតែមួយយ៉ាង ប្រកបដោយ
សុខវេទនាក៏មាន ប្រកបដោយអនុក្ខមសុខវេទនា តែមានវិបាកធម៌ជាប្រ-
ក្រតី ដែលកិលេសមានតណ្ហាជាដើមមិនកាន់យក ទាំងមិនជាប្រយោជន៍
ដល់វេទនាទាន មិនសៅហ្មង ទាំងមិនគួរដល់សេចក្តីសៅហ្មងក៏មាន
ប្រកបដោយវិតក្កៈ ប្រកបដោយវិចារៈក៏មាន មិនមានវិតក្កៈ មានត្រឹមតែ
វិចារៈក៏មាន មិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈក៏មាន ច្រឡំដោយប័តីក៏មាន
ច្រឡំដោយសុខក៏មាន ច្រឡំដោយទេវតា តែមិនគួរលះដោយទេស្យនៈ
ទាំងមិនគួរលះ ដោយការវេទនា មានហេតុមិនគួរលះដោយទេស្យនៈ មិនគួរ
លះដោយការវេទនា ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ជា
របស់សេក្ខបុគ្គល មានប្រមាណមិនបាន មានអារម្មណ៍ប្រមាណមិនបាន
ដ៏ទុក្ខម មានសភាពត្រូវនឹងទៀង មិនមានមគ្គជាអារម្មណ៍ មានមគ្គជា
ហេតុក៏មាន មានមគ្គជាអធិបតីក៏មាន មិនគួរពោលថា មានមគ្គជាអធិបតី
ក៏មាន ដែលកើតឡើងហើយក៏មាន មិនទាន់កើតហើយក៏មាន មិនគួរ
ពោលថា បម្រុងនឹងកើតទេ ជាអតីតក៏មាន ជាអនាគតក៏មាន ជា
បច្ចុប្បន្ន តែមិនគួរពោលថា មានអារម្មណ៍ជាអតីតផង ថា មានអារម្មណ៍
អនាគតផង ថា មានអារម្មណ៍ជាបច្ចុប្បន្នផងក៏មាន ជាខាងក្នុងក៏មាន
ជាខាងក្រៅក៏មាន ជាខាងក្នុងនិងខាងក្រៅ មានអារម្មណ៍ជាខាងក្រៅ
មិនប្រកបដោយការឃើញ ទាំងមិនប្រកបដោយការប៉ះពាល់ក៏មាន ។

សម្មប្បធានវិវត្តេ បញ្ញាបុគ្គលំ

[២៥០] ន ហេតុ សហេតុកា ហេតុសម្ប-
 យុត្តា ន វត្ថុញ ហេតុ ថេវ សហេតុកា ចាតិ
 សហេតុកា ថេវ ន ច ហេតុ ន វត្ថុញ ហេតុ
 ថេវ ហេតុសម្បយុត្តា ចាតិ ហេតុសម្បយុត្តា ថេវ
 ន ច ហេតុ ន ហេតុ សហេតុកា ។ សម្បជ្ជ-
 យា សង្ខតា អនិទស្សនា អប្បដិយា អរូបា លោ-
 កុត្តរា កេនចិ វិញ្ញយ្យា កេនចិ ន វិញ្ញយ្យា ។
 នោ អាសវំ អនាសវំ អាសវីប្បយុត្តា ន វត្ថុញ
 អាសវំ ថេវ សាសវំ ចាតិបិ សាសវំ ថេវ នោ
 ច អាសវំតិបិ ន វត្ថុញ អាសវំ ថេវ អាសវ-
 សម្បយុត្តា ចាតិបិ អាសវសម្បយុត្តា ថេវ នោ
 ច អាសវំតិបិ អាសវីប្បយុត្តាអនាសវំ ។ នោ
 សញ្ញាជនា ។ បេ ។ នោ តន្តា ។ បេ ។
 នោ ឡិយា ។ បេ ។ នោ យោតា ។ បេ ។
 នោ នីវរណា ។ បេ ។ នោ បរាមាសា ។ បេ ។
 សារម្មណា នោ ចិត្តា ចេតសិកា ចិត្តសម្បយុត្តា

សម្មប្បធានវិវត្ត បញ្ញាបុព្វកៈ

[២៥០] សម្មប្បធាន ៤ មិនមែនជាហេតុ តែប្រព្រឹត្តទៅជា
 មួយនឹងហេតុ ប្រកបដោយហេតុ មិនគួរពោលថា ជាហេតុ ទាំង
 ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុទេ គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ តែ
 មិនមែនហេតុ មិនគួរពោលថា ជាហេតុ ទាំងប្រកបដោយហេតុ
 ឡើយ គ្រាន់តែប្រកបដោយហេតុ តែមិនមែនហេតុ មិនមែនហេតុ
 គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ ។ សម្មប្បធាន ៤ ប្រកបដោយ
 ច្នៃយ ត្រូវច្នៃយភក់តែង មិនប្រកបដោយការឃើញ មិនប្រកប
 ដោយការប៉ះពាល់ មិនមានរូប ជាលោកុត្តរ គួរដឹងដោយវិញ្ញាណ
 ណាមួយ មិនគួរដឹងដោយវិញ្ញាណណាមួយ ។ សម្មប្បធាន ៤ មិន
 មែនជាអាសវៈ មិនមានអាសវៈ ប្រាសចាកអាសវៈ មិនគួរពោលថា
 អាសវៈ ទាំងប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងអាសវៈផង ថា ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ
 នឹងអាសវៈ តែមិនមែនអាសវៈផងទេ មិនគួរពោលថា អាសវៈ
 ទាំងប្រកបដោយអាសវៈផង ថា ប្រកបដោយអាសវៈ តែមិនមែន
 ជាអាសវៈផងឡើយ គឺជាធម៌ ប្រាសចាកអាសវៈ ទាំងមិនមាន
 អាសវៈ ។ សម្មប្បធាន ៤ មិនមែនសញ្ញាជនៈ ។ បេ ។ មិនមែន
 គន្លៈ ។ បេ ។ មិនមែន ឧយៈ ។ បេ ។ មិនមែនយោគៈ ។ បេ ។
 មិនមែននីវរណៈ ។ បេ ។ មិនមែនបរាមាសៈ ។ បេ ។ ប្រព្រឹត្ត
 ទៅជាមួយនឹងការប្បណ៍ មិនមែនចិត្ត ជាចេតសិក ប្រកបដោយចិត្ត

អភិធម្មប្បដិកេ វិវត្តោ

ចិត្តសំសដ្ឋា ចិត្តសម្មដ្ឋានា ចិត្តសហកុនោ ចិត្តានុបវរិត្ត-
 នោ ចិត្តសំសដ្ឋសម្មដ្ឋានា ចិត្តសំសដ្ឋសម្មដ្ឋានសហ-
 កុនោ ចិត្តសំសដ្ឋសម្មដ្ឋានានុបវរិត្តនោ ពាហិរា នុ-
 ចានា អនុចានិដ្ឋា ។ អនុចានានា ។ បេ ។ នោ កិលេ-
 សា ។ បេ ។ ន ទស្សនេន បហាតញ្ច ន ការនាយ
 បហាតញ្ច ន ទស្សនេន បហាតញ្ចហេតុកា ន ការ-
 នាយ បហាតញ្ចហេតុកា សិយា សវិតក្កា សិយា
 អវិតក្កា សិយា សវិចារា សិយា អវិចារា សិយា
 សប្បវិតកា សិយា អប្បវិតកា សិយា បីតិសហ-
 គតា សិយា ន បីតិសហគតា សិយា សុខសហ-
 គតា សិយា ន សុខសហគតា សិយា ឧបេក្ខា-
 សហគតា សិយា ន ឧបេក្ខាសហគតា ន កាមាវ-
 ចរា ន រូចាវចរា ន អរូចាវចរា អបរិយាបដ្ឋា និ-
 យ្យានិកា និយតា អនុត្តរា អរណាតិ ។

បញ្ញាបុដ្ឋកំ ។

សម្មប្បធានវិវត្តោ សមត្តោ ។

អភិធម្មបិដក វិក័ត្ត

ប្រឡងដោយចិត្ត តាំងឡើងដោយចិត្ត កើតជាមួយនឹងចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅ
តាមចិត្ត ប្រឡង ទាំងតាំងឡើងដោយចិត្ត ប្រឡង ទាំងតាំងឡើង
ទាំងកើតជាមួយនឹងចិត្ត ប្រឡង ទាំងតាំងឡើង ទាំងប្រព្រឹត្តទៅតាមចិត្ត
ជាខាងក្រៅ មិនមែនឧបាទាន ដែលកិលេសមានតណ្ហាជាដើម មិន
កាន់យក ។ សម្មប្បធាន ៤ មិនមែនឧបាទាន ។ បេ ។ មិនមែន
កិលេស ។ បេ ។ មិនគួរលះដោយទស្សនៈ មិនគួរលះដោយការវិនា
មានហេតុមិនគួរលះដោយទស្សនៈ មានហេតុមិនគួរលះដោយការវិនា
ប្រកបដោយវិតក្កៈក៏មាន មិនមានវិតក្កៈក៏មាន ប្រកបដោយវិចារៈក៏
មាន មិនមានវិចារៈក៏មាន ប្រកបដោយបីតិក៏មាន មិនមានបីតិក៏មាន
ប្រឡងដោយបីតិក៏មាន មិនប្រឡងដោយបីតិក៏មាន ប្រឡងដោយសុខក៏
មាន មិនប្រឡងដោយសុខក៏មាន ប្រឡងដោយទុក្ខក៏មាន មិន
ប្រឡងដោយទុក្ខក៏មាន តែមិនមែនកាមាវចរ មិនមែនរូបាវចរ មិនមែន
អរូបាវចរ ជាអបរិយាបន្នៈ ជានិយ្យានិកៈ ជានិយតៈ ជាអនុត្តរៈ
ជាអរណៈ ក៏មាន ។

ចប់ បញ្ញាបុព្វកៈ ។

ចប់ សម្មប្បធានវិក័ត្ត ។

ឥទ្ធិបាទរីកដោ

[២៥០] ចត្តារោ ឥទ្ធិចាទា ឥធ ភិក្ខុ ធន្ទ-
សមាធិប្បធានសម្ព័ន្ធសមណ្ឌកតំ ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតិ
រីរិយសមាធិប្បធានសម្ព័ន្ធសមណ្ឌកតំ ឥទ្ធិចាទំ ភា-
វេតិ ចិត្តសមាធិប្បធានសម្ព័ន្ធសមណ្ឌកតំ ឥទ្ធិចាទំ
ភាវេតិ រីមិសាសមាធិប្បធានសម្ព័ន្ធសមណ្ឌកតំ ឥទ្ធិ-
ចាទំ ភាវេតិ ។

[២៥២] កថញ្ច ភិក្ខុ ធន្ទសមាធិប្បធាន-
សម្ព័ន្ធសមណ្ឌកតំ ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតិ ។ ធន្ទញ្ច
ភិក្ខុ អធិបតី ករិត្យា លភតិ សមាធិ លភតិ
ចិត្តស្ស ឯកក្កតំ អយំ វុច្ចតិ ធន្ទសមាធិ ។
សោ អនុប្បន្នានំ ចាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ
អនុប្បនាយ ធន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ រីរិយំ អារ-
កតិ ចិត្តំ បក្កណ្ណតិ បទហតិ ឧប្បន្នានំ ចាប-
កានំ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ ធន្ទំ
ជនេតិ វាយមតិ រីរិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កណ្ណតិ
បទហតិ អនុប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្ប-
នាយ ធន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ រីរិយំ អារកតិ ចិត្តំ

ឥទ្ធិបាទវិរាដ្ឋ

[២៥១] ឥទ្ធិបាទ ២ គឺ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយឆន្ទសមាធិ និងបធានសង្ខារ ១ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយវិរិយសមាធិ និងបធានសង្ខារ ១ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយចិត្តសមាធិ និងបធានសង្ខារ ១ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយវិមេសសមាធិ និងបធានសង្ខារ ១ ។

[២៥២] ចុះភិក្ខុ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយឆន្ទសមាធិ និងបធានសង្ខារ តើដូចម្តេច ។ បើភិក្ខុ ធ្វើឆន្ទៈ ឲ្យជាអធិបតី រមែងបាននូវសមាធិ បាននូវភាពនៃចិត្តមានអារម្មណ៍មូលតែមួយ នេះហៅថា ឆន្ទសមាធិ ។ ភិក្ខុនោះ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រារព្ធត្បាយាម ផ្តង់ចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលមិនទាន់កើត មិនឲ្យកើតឡើង ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រារព្ធត្បាយាម ផ្តង់ចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីលះនូវពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលកើតហើយ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រារព្ធត្បាយាម ផ្តង់ចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកអកុសលធម៌ ដែលមិនទាន់កើត ឲ្យកើតឡើង

អភិធម្មបិដកេ វិវេក្ខោ

បក្កុណ្ណាតិ បទហាតិ ឧប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ
 បិតិយា អសម្មោសាយ ភិយ្យភារាយ វេទុល្លាយ
 ភាវនាយ ចារិប្បិយា ធនំ ជនេតិ វាយមតិ វិរិយំ
 អារកតិ ចិត្តំ បក្កុណ្ណាតិ បទហាតិ ឥមេ វុច្ចន្តិ បធាន-
 សម្ព័រ ។ ឥតិ អយញ្ច ធន្តសមាធិ ឥមេ ច បធាន-
 សម្ព័រ តទេកជ្ឈំ អភិសញ្ញាហិត្វា អភិសង្ខិបិត្វា
 ធន្តសមាធិប្បធានសម្ព័រពេត្វេ សំឡំ កច្ចតិ ។

(២៥៣) តត្ថ កតមោ ធន្តោ ។ យោ
 ធន្តោ ធន្តិកតា កត្តកម្យតា កុសលោ ធម្ម-
 ច្ន្តោ អយំ វុច្ចតិ ធន្តោ ។ តត្ថ កតមោ
 សមាធិ ។ យា ចិត្តស្ស បិតិ សណ្ឌិតិ អវ-
 ដ្ឋិតិ អវិសាហារោ អវិក្ខេបោ អវិសាហជមាទសតា
 សមថោ សមាធិជ្រ័យំ សមាធិពលំ សម្មាសមាធិ
 អយំ វុច្ចតិ សមាធិ ។ តត្ថ កតមោ បធាន-
 សម្ព័រ ។ យោ ចេតសិកោ វិរិយារម្មោ និក្កមោ
 ចរក្កមោ ឧយ្យមោ វាយាមោ ឧស្សហោ ឧស្សង្ស្យ
 ថាមោ និតិ អសិដិលចរក្កមតា អនិក្ខត្តច្ន្តនា
 អនិក្ខត្តធុរតា ធុរសម្បត្តាហោ វិរិយំ វិរិយជ្រ័យំ

អភិធម្មប័ណ្ណ វិវាទ

ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រាសាទព្យាយាម ផ្គត់ចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បី
 ញ៉ាំងពួកកុសលធម៌ ដែលកើតហើយ ឲ្យបិតនៅ មិនឲ្យវិនាស ឲ្យរឹង
 រឹតតែដុះដាល ធំទូលាយ ចំរើន ពេញលេញ ធម៌ទាំងនេះ ហៅថា
 បធានសង្ខារ ។ ឆន្ទសមាធិនេះផង បធានសង្ខារ នេះផង ដល់នូវការ
 រាប់ថា ឆន្ទសមាធិ នឹងបធានសង្ខារ ព្រោះប្រមូលរួបរួម នូវធម៌នោះ
 ក្នុងទីជាមួយគ្នា ដោយប្រការដូច្នេះ ។

(២៥៣) បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ឆន្ទៈ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តី
 ប្រាថ្នា ភាពនៃបុគ្គលមានសេចក្តីប្រាថ្នា ភាពនៃបុគ្គលប្រាថ្នាដើម្បីធ្វើ
 ការប្រាថ្នាធម៌ជាតុសល ណា នេះហៅថា ឆន្ទៈ ។ បណ្តាធម៌ទាំង
 នោះ សមាធិ តើដូចម្តេច ។ ការតាំងនៅ ការខ្ជាប់ខ្ជួន ការបិត
 នៅស៊ីប ការមិនឃ្លេងឃ្លាង ការមិនរាយមាយ ភាពនៃចិត្តមិនឃ្លេង
 ឃ្លាង ការស្ងប់រម្ងាប់ សមាធិន្ទ្រិយ សមាធិពលៈ សម្មាសមាធិ
 ណា នៃចិត្ត នេះហៅថា សមាធិ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ បធាន-
 សង្ខារ តើដូចម្តេច ។ ការប្រាសាទព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត
 ការឱហាត សង្ខត ខិតខំ ព្យាយាម ទស្សហ៍ ប្រឹងប្រែង ខ្ជិ-
 យាត ខ្ជិនខ្ជង សេចក្តីសង្ខតមិនបន្ទុះបន្ទុយ មិនដាក់ចោលនូវ
 សេចក្តីប្រាថ្នា មិនទម្លាក់ផ្កុះចេញ ផ្គត់ទុកនូវផ្កុះ រឹរយៈ រឹរយម្រិយ

ពិធីបាវិរក្កេ សុត្តន្តភាជនីយំ

វិរិយតាលំ សម្មាវាយាមោ អយំ វុច្ចតិ បដាន-
 សម្មាវោ ។ ឥតិ ឥមិនា ច ធន្ទេន ឥមិនា ច
 សមាធិនា ឥមិនា ច បដានសម្មាវេន ឧបេតោ
 ហោតិ សមុបេតោ ឧទាកតោ សមុទាកតោ
 ឧបបន្នោ សមុបបន្នោ សមន្នាកតោ តេន វុច្ចតិ
 ធន្ទសមាធិប្បដានសម្មាវសមន្នាកតោតិ ។

[២៤២] ឥទ្ធិតិ យា តេសំ ធម្មាទំ ឥទ្ធិ
 សមិទ្ធិ ឥជ្ឈនា សមិជ្ឈនា លាភោ បដិលាភោ
 បតិ សម្បតិ ដុស្សនា សច្ចិកិរិយា ឧបសម្បទា ។
 ឥទ្ធិចាខោតិ តថាភូតស្ស វេទនាឧទ្ទោ សញ្ញាឧទ្ទោ
 សម្មាវក្ខន្ធា វិញ្ញាណក្ខន្ធា ។ ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតីតិ
 តេ ធម្ម អាសវេតិ ភាវេតិ ពហុលីករោតិ តេន
 វុច្ចតិ ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតីតិ ។

[២៤៣] កថញ្ច ភិក្ខុ វិរិយសមាធិប្បដាន-
 សម្មាវសមន្នាកតំ ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតិ ។ វិរិយញ្ច
 ភិក្ខុ អធិបតី កិរិក្ខា លភតិ សមាធិ លភតិ
 ចិត្តស្ស ឯកក្កតំ អយំ វុច្ចតិ វិរិយសមាធិ ។

សម្បជញ្ញាសវិភង្គ សុត្តន្តភាគទី៧

វិរិយពលៈ សម្មាវយាមៈ ណា នេះហៅថា បធានសង្ខារ ។ ភិក្ខុ
ជាអ្នកព្រមព្រៀង មូលមិត្ត ចូលទៅជិត អែបនែប កៀកកើយ ប្រ-
ជិតប្រជី ប្រកបព្រម ដោយឆ្មុះនេះផង ដោយសមាធិនេះផង ដោយ
បធានសង្ខារនេះផង ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រកបដោយឆន្ទ-
សមាធិ និងបធានសង្ខារ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

(២៥២) ពាក្យថា ឥទ្ធិ បានដល់ ការសម្រេច ការសម្រេច
ព្រម អាការសម្រេច អាការសម្រេចព្រម ការបាន ការបានចំពោះ
ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ កិរិយាធ្វើឲ្យដាក់ច្បាស់ ការ
បានគ្រប់គ្រាន់ នូវធម៌ទាំងឡាយនោះ ។ ពាក្យថា ឥទ្ធិបាទ គឺ
វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន វិញ្ញាណកុន របស់បុគ្គលមាន
សភាពដូច្នោះ ។ ពាក្យថា ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ គឺ ភិក្ខុគប្បក អប់រំ
ធ្វើឲ្យច្រើន នូវធម៌ទាំងនោះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ចំរើន
នូវឥទ្ធិបាទ ។

(២៥៥) ចុះភិក្ខុចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយវិរិយសមាធិនិងបធាន-
សង្ខារ តើដូចម្តេច ។ បើភិក្ខុ ធ្វើវិរិយៈឲ្យជាអធិបតី រមែងបាននូវសមាធិ
បាននូវភាពវិនិច្ឆ័យមានការម្ស្នាក់ម្ស្នាក់មួយ នេះហៅថា វិរិយសមាធិ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

សោ អនុប្បន្នានំ ចាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ
 អនុប្បន្នាយ ធនំ ជនេតិ វាយមតិ វីរីយំ អារកតិ
 ចិត្តំ បក្កណ្ណាតិ បទហតិ ឧប្បន្នានំ អកុសលានំ
 ធម្មានំ បហាធាយ ។ បេ ។ អនុប្បន្នានំ កុសលានំ
 ធម្មានំ ឧប្បន្នាយ ។ បេ ។ ឧប្បន្នានំ កុសលានំ
 ធម្មានំ បិទិយា អសម្មោសាយ ភិយេកាភាយ
 វេបុលាយ ភាវធាយ ចារិប្បិយា ធនំ ជនេតិ
 វាយមតិ វីរីយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កណ្ណាតិ បទហតិ
 ឥមេ វុច្ចន្តិ បដានសង្ខារ ។ ឥតិ អយព្វ វីរីយ-
 សមាធិ ឥមេ ច បដានសង្ខារ តទេកជ្ឈំ អភិ-
 សញ្ញាហិត្វា អភិសង្ខិបិត្វា វីរីយសមាធិប្បដានសង្ខា-
 រោត្រ័វ សំឡំ កច្ចតិ ។

[២៥៦] តត្ថ កតមំ វីរីយំ ។ យោ ចេតសិ-
 កោ វីរីយារម្មោ ។ បេ ។ សម្មាវាយាមោ ឥទំ វុច្ចតិ
 វីរីយំ ។ តត្ថ កតមោ សមាធិ ។ យា ចិត្តស្ស
 បិទិ សណ្ឌិតិ អវជ្ជិតិ អវិសាហារោ អវិត្តោចា
 អវិសាហាជមានសតា សមថោ សមាធិជ្រ្ឈីយំ ស-
 មាធិពលំ សម្មាសមាធិ អយំ វុច្ចតិ សមាធិ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

ភិក្ខុនោះ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រាវព្វព្យាយាម ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង
 ដើម្បីញ៉ាំងពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលមិនទាន់កើត មិនឲ្យកើតឡើង
 ដើម្បីលះ នូវពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលកើតហើយ ។ បេ ។
 ដើម្បីញ៉ាំងពួកកុសលធម៌ ដែលមិនទាន់កើត ឲ្យកើតឡើង ។ បេ ។
 ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រាវព្វព្យាយាម ផ្គងចិត្ត ប្រឹងប្រែង
 ដើម្បីញ៉ាំងពួកកុសលធម៌ ដែលកើតហើយ ឲ្យបិតនៅ មិនឲ្យវិនាស
 ឲ្យវិនិរតតែដុះដាល ធំទូលាយ ចំរើន ពេញលេញ ធម៌ទាំងនេះ ហៅ
 ថា បធានសង្ខារ ។ វិរិយសមាធិនេះផង បធានសង្ខារទាំងនេះផង
 ដល់នូវការរាប់ថា វិរិយសមាធិ និងបធានសង្ខារ ព្រោះប្រមូលរូបរួម
 នូវធម៌នោះ ក្នុងទីជាមួយគ្នា ដោយប្រការដូច្នេះ ។

[២៥៦] បណ្តាធម៌ទាំងនោះ វិរិយៈ តើដូចម្តេច ។ ការ
 ប្រាវព្វព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាវាយាមៈ ណា នេះ
 ហៅថា វិរិយៈ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ សមាធិ តើដូចម្តេច ។
 ការតាំងនៅ ការខ្ជាប់ខ្ជួន ការបិតនៅស៊ីប ការមិនឃ្លេងឃ្លោង ការ
 មិនរាយមាយ ភាពនៃចិត្តមិនឃ្លេងឃ្លោង ការស្ងប់រម្ងាប់ សមាធិន្ត្រិយ
 សមាធិពលៈ សម្មាសមាធិ ណា នៃចិត្ត នេះហៅថា សមាធិ ។

ឥទ្ធិពលវិវត្តន៍ សុត្តន្តបិដក

តត្ថ កតតមោ បដានសម្ពារោ ។ យោ ចេតសិកោ
 វិរិយារម្មោ ។ បេ ។ សម្មារាមោ អយំ វុច្ចតិ
 បដានសម្ពារោ ។ ឥតិ ឥមិនា ច វិរិយេន ឥមិនា
 ច សមាធិនា ឥមិនា ច បដានសម្ពារេន ឧបេតោ
 ហោតិ ។ បេ ។ សមម្ពោគតោ តេន វុច្ចតិ វិរិយ-
 សមាធិប្បដានសម្ពារសមម្ពោគតាតិ ។

(២៥៧) ឥទ្ធិតិ យា តេសំ ធម្មានំ ឥទ្ធិ ស-
 មិទ្ធិ ឥជ្ឈនា សមិជ្ឈនា លាភោ បដិលាភោ បត្តិ
 សម្បត្តិ ផុសនា សច្ចិកិរិយា ឧបសម្បទា ។ ឥទ្ធិ-
 ចានោតិ តថាភូតស្ស វេទនាទន្ធា សញ្ញាទន្ធា
 សម្ពារក្ខន្ធា វិញ្ញាណក្ខន្ធា ។ ឥទ្ធិចានំ ភាវេតីតិ
 តេ ធម្មេ អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុលីកោតិ តេន
 វុច្ចតិ ឥទ្ធិចានំ ភាវេតីតិ ។

(២៥៨) កថញ្ច ភិក្ខុ ចិត្តសមាធិប្បដាន-
 សម្ពារសមម្ពោគតំ ឥទ្ធិចានំ ភាវេតិ ។ ចិត្តញ្ច
 ភិក្ខុ អធិបតី ករិត្យា លភតិ សមាធិ លភតិ
 ចិត្តស្ស ឯកក្កតំ អយំ វុច្ចតិ ចិត្តសមាធិ ។

ឥទ្ធិបាទវិវត្ត សុត្តន្តភាគទី៧

បណ្តាធម៌ទាំងនោះ បធានសង្ខារ តើដូចម្តេច ។ ការប្រាសព្វឲ្យយាម
ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសម្ពុទ្ធឃាមៈ ណា នេះហៅថា
បធានសង្ខារ ។ ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបព្រម ដោយវិរិយៈ
នេះផង ដោយសមាធិនេះផង ដោយបធានសង្ខារនេះផង ព្រោះ
ហេតុនោះ ទើបហៅថា ប្រកបដោយវិរិយសមាធិ និងបធានសង្ខារ
ដោយប្រការដូច្នេះ ។

(២៥៧) ត្រង់ពាក្យថា ឥទ្ធិ បានដល់ ការសម្រេច ការ
សម្រេចព្រម អាការសម្រេច អាការសម្រេចព្រម ការបាន ការ
បានចំពោះ ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ កិរិយាធ្វើឲ្យ
ជាក់ច្បាស់ ការបានគ្រប់គ្រាន់ នូវធម៌ទាំងឡាយនោះ ។ ពាក្យថា
ឥទ្ធិបាទ គឺ វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន្ធ វិញ្ញាណកុន្ធ របស់
បុគ្គលមានសភាពដូច្នេះ ។ ពាក្យថា ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ គឺ ភិក្ខុគប់
រក អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវធម៌ទាំងឡាយនោះ ព្រោះហេតុនោះ ទើប
ពោលថា ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ។

(២៥៨) ចុះភិក្ខុចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយចិត្តសមាធិនិងបធាន-
សង្ខារ តើដូចម្តេច ។ បើភិក្ខុ ធ្វើចិត្តឲ្យជាអធិបតី រមែងបាននូវសមាធិ
បាននូវភាពនៃចិត្តមានអារម្មណ៍មូលតែមួយ នេះហៅថា ចិត្តសមាធិ ។

អភិធម្មបិដកេ វិវត្តោ

សោ អនុប្បដ្ឋានំ ចាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ
 អនុប្បទាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរិយំ អា-
 រកតិ ចិត្តំ បកុណាតិ បទហតិ ឧប្បដ្ឋានំ ចាប-
 កានំ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ ។ បេ ។
 អនុប្បដ្ឋានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បទាយ ។ បេ ។
 ឧប្បដ្ឋានំ កុសលានំ ធម្មានំ វិតិយា អសម្មា-
 សាយ ភិយ្យោភាវាយ វេបុលាយ ភាវនាយ
 ចារិច្ចរិយា ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរិយំ អារកតិ
 ចិត្តំ បកុណាតិ បទហតិ ឥមេ វុច្ចន្តិ បដានសង្ខារ ។
 ឥតិ អយេព្វា ចិត្តសមាធិ ឥមេ ច បដានសង្ខារ
 តទេកជ្ឈំ អភិសញ្ញាហិត្វា អភិសង្កេបិត្វា ចិត្តស-
 មាធិប្បដានសង្ខារោត្រេវ សំឡំ កច្ឆតិ ។

(២៥៧) តត្ថ កតមំ ចិត្តំ ។ យំ ចិត្តំ
 មនោ មាទសំ ។ បេ ។ តដ្ឋា មនោវិញ្ញាណធាតុ
 ឥទំ វុច្ចតិ ចិត្តំ ។ តត្ថ កតមោ សមាធិ ។
 យា ចិត្តស្ស វិតិ ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ អយំ
 វុច្ចតិ សមាធិ ។ តត្ថ កតមោ បដានសង្ខា-
 រោ យោ ចេតសិកោ វីរិយារម្មោ ។ បេ ។
 សម្មាវាយាមោ អយំ វុច្ចតិ បដានសង្ខារោ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

ភិក្ខុនោះ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រាសព្វព្យាយាម ផ្គង់ចិត្ត ប្រឹង
 ប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលមិនទាន់កើត មិនឲ្យ
 កើតឡើង ដើម្បីលះនូវពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែលកើតហើយ
 ។ បេ ។ ដើម្បីញ៉ាំងកុសលធម៌ទាំងឡាយ ដែលមិនទាន់កើត ឲ្យ
 កើតឡើង ។ បេ ។ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រាសព្វព្យាយាម
 ផ្គង់ចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកកុសលធម៌ ដែលកើតហើយ ឲ្យ
 បិតនៅ មិនឲ្យវិនាស ឲ្យរឹងរិតតែដុះដាល ធំទូលាយ ចំរើន ពេញ
 លេញ ធម៌ទាំងនេះហៅថា បធានសង្ខារ ។ ចិត្តសមាធិនេះផង
 បធានសង្ខារនេះផង ដល់នូវការរាប់ថា ចិត្តសមាធិនិងបធានសង្ខារ
 ព្រោះប្រមូលរួមរួមនូវធម៌នោះ ក្នុងទីជាមួយគ្នា ដោយប្រការដូច្នេះ ។

(២៥៩) បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត
 សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ
 ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា ចិត្ត ។ បណ្តាធម៌
 ទាំងនោះ សមាធិ តើដូចម្តេច ។ ការតាំងនៅ នៃចិត្ត ។ បេ ។
 សម្មាសមាធិ ណា នេះហៅថា សមាធិ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ
 បធានសង្ខារ តើដូចម្តេច ។ ការប្រាសព្វព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុង
 ចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសមាធិនេះ ណា នេះហៅថា បធានសង្ខារ ។

ឥទ្ធិពលវិភាគ អភិធម្មភាជនីយំ

ឥតិ ឥមិនា ច ចិត្តន ឥមិនា ច សមាធិនា ឥមិនា
 ច បដានសង្ខារេន ឧបេតោ ហោតិ ។ បេ ។ ស-
 មណ្ឌកតោ តេន វុច្ចតិ ចិត្តសមាធិប្បដានសង្ខារ-
 សមណ្ឌកតោតិ ។

[២៦០] ឥទ្ធិតិ យា តេសំ ធម្មានំ ឥទ្ធិ
 សមិទ្ធិ ឥជ្ឈនា សមិជ្ឈនា លាភោ បដិលាភោ
 បតិ សម្បតិ ដុសនា សង្ខតិវិយា ឧបសម្បទា ។
 ឥទ្ធិចានោតិ តថាភូតស្ស វេទនាខន្ធនោ សញ្ញាខន្ធនោ
 សង្ខារត្ថន្ធនោ វិញ្ញាណត្ថន្ធនោ ។ ឥទ្ធិចានំ ភាវេតីតិ
 តេ ធម្មេ អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុលីករោតិ តេន
 វុច្ចតិ ឥទ្ធិចានំ ភាវេតីតិ ។

[២៦១] កថញ្ច ភិក្ខុ វីមសាសមាធិប្បដានស-
 ង្ខារសមណ្ឌកតំ ឥទ្ធិចានំ ភាវេតិ ។ វីមសញ្ច ភិក្ខុ
 អធិបតី ករិត្យា លភតិ សមាធិ លភតិ ចិត្តស្ស
 ឯកក្កតំ អយំ វុច្ចតិ វីមសាសមាធិ ។ សោ អនុ-
 ប្បដ្ឋានំ ចាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ អនុប្បនាយ
 ធនំ ជនេតិ វាយមតិ វីរិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កណ្ណាតិ
 បទហតិ ឧប្បដ្ឋានំ ចាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ

ឥទ្ធិបាទវិរាដ្ឋ សុត្តន្តភាគទី៧

ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបព្រម ដោយចិត្តនេះផង ដោយ
សមាធិនេះផង ដោយបធានសង្ខារនេះផង ព្រោះហេតុនោះ ទើប
ពោលថា ចិត្តសមាធិនិងបធានសង្ខារ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

[២៦០] ពាក្យថា ឥទ្ធិ បានដល់ការសម្រេច ការសម្រេច
ព្រម អាការសម្រេច អាការសម្រេចព្រម ការបាន ការបានចំពោះ
ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ កិរិយាធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ ការ
បានគ្រប់គ្រាន់ នូវធម៌ទាំងឡាយនោះ ។ ពាក្យថា ឥទ្ធិបាទ គឺ
វេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារខន្ធ វិញ្ញាណខន្ធ របស់បុគ្គលមាន
សភាពដូច្នោះ ។ ពាក្យថា ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ គឺ ភិក្ខុ គប្បក អប្បវ
ធ្វើឲ្យច្រើន នូវធម៌ទាំងនោះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ចំរើន
នូវឥទ្ធិបាទ ។

[២៦១] ចុះភិក្ខុ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយវិម័សាសមាធិ
និងបធានសង្ខារ តើដូចម្តេច ។ បើភិក្ខុធ្វើនូវវិម័សាឲ្យជាអធិបតី វេមន៍
បាននូវសមាធិ បាននូវភាពនៃចិត្តមានអារម្មណ៍មូលតែមួយ នេះហៅ
ថា វិម័សាសមាធិ ។ ភិក្ខុនោះ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រាវត្ត
ព្យាយាម ផ្តល់ចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក ដែល
មិនទាន់កើត មិនឲ្យកើតឡើង ដើម្បីលះនូវពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក

អភិធម្មបំណែក វិរាដ្ឋោ

បហាឆាយ ។ បេ ។ អនុប្បដ្ឋានំ កុសលានំ ធម្មានំ
 ឧប្បាឆាយ ។ បេ ។ ឧប្បដ្ឋានំ កុសលានំ ធម្មានំ
 វិតិយា អសម្មោសាយ កិយ្យោភាវាយ វេច្ចល្លាយ
 ភាវឆាយ ចារិច្ចរិយា ធន្ធិំ ជនេតិ វាយមតិ វិរិយំ អា-
 រកតិ ចិត្តំ បក្កល្ហាតិ បទហតិ ឥមេ វុច្ចតិ បដាន-
 សម្ព័រា ។ ឥតិ អយព្វា វិមិសាសមាធិ ឥមេ ច
 បដានសម្ព័រា តទេកជ្ឈំ អភិសញ្ញាហិត្វា អភិសម្ព័-
 រិក្ខា វិមិសាសមាធិប្បដានសម្ព័រាពេត្វេវ សំឡំ កច្ចតិ ។

[២២២] តត្ថ កតមា វិមិសា ។ យា បញ្ញា
 បដាននា ។ បេ ។ អមោហោ ធម្មវិចយោ សម្មា-
 ទិដ្ឋិ អយំ វុច្ចតិ វិមិសា ។ តត្ថ កតមោ សមាធិ ។
 យា ចិត្តស្ស វិតិ ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ អយំ
 វុច្ចតិ សមាធិ ។ តត្ថ កតមោ បដានសម្ព័រា ។
 យោ ចេតសិកោ វិរិយារម្មោ ។ បេ ។ សម្មាវាយាមោ
 អយំ វុច្ចតិ បដានសម្ព័រា ។ ឥតិ ឥមាយ ច
 វិមិសាយ ឥមីនា ច សមាធិនា ឥមីនា ច បដានស-
 ម្ព័រេន ឧបេតោ ហោតិ ។ បេ ។ សមម្ព័រាកតោ តេន
 វុច្ចតិ វិមិសាសមាធិប្បដានសម្ព័រាសមម្ព័រាកតាតិ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

ដែលកើតហើយ ។ បេ ។ ដើម្បីញ៉ាំងពួកកុសលធម៌ ដែលមិន
 ទាន់កើត ឲ្យកើតឡើង ។ បេ ។ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើត សង្ខត ប្រា-
 ព្វព្យាយាម ផ្គត់ចិត្ត ប្រឹងបែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកកុសលធម៌ ដែលកើត
 ហើយ ឲ្យបិតនៅ មិនឲ្យវិនាស ឲ្យរឹងរិតតែផុះផាល ធំទូលាយ ចំ
 រើន ពេញលេញ ធម៌ទាំងនេះហៅថា បធានសង្ខារ ។ វីមសាសមាធិ
 នេះផង បធានសង្ខារទាំងនេះផង ដល់នូវការរាប់ថា វីមសាសមាធិ
 នឹងបធានសង្ខារ ព្រោះប្រមូលរួបរួមនូវធម៌នោះក្នុងទីជាមួយគ្នា ដោយ
 ប្រការដូច្នេះ ។

(២៦២) បណ្តាធម៌ទាំងនោះ វីមសា តើដូចម្តេច ។ បញ្ញា
 ការដឹងច្បាស់ ។ បេ ។ អមោហាៈ ធម្មវិចយៈ សម្មាទិដ្ឋិ ណា
 នេះហៅថា វីមសា ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ សមាធិ តើដូចម្តេច ។
 ការគាំទ្រនៅ នៃចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ ណា នេះហៅថា
 សមាធិ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ បធានសង្ខារ តើដូចម្តេច ។
 ការប្រាព្វព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាវាយាមៈ ណា
 នេះហៅថា បធានសង្ខារ ។ ភិក្ខុ ជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកប
 ព្រម ដោយវីមសានេះផង ដោយសមាធិនេះផង ដោយបធានសង្ខារ
 នេះផង ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រកបដោយវីមសាសមាធិ
 នឹងបធានសង្ខារ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

ឥទ្ធិបាទវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយំ

[២៦៣] ឥទ្ធិតិ យា តេសំ ជម្នានំ ឥទ្ធិ សមិទ្ធិ
 ឥជ្ឈនា សមិជ្ឈនា លាភោ បដិលាភោ បត្តិ សម្បត្តិ
 ដុសនា សន្និក្ខរិយា ឧបសម្បទា ។ ឥទ្ធិចាទោតិ
 តថាភូតស្ស វេទនាឧទ្ទោ សញ្ញាឧទ្ទោ សម្ពាសក្ខន្ធា
 វិញ្ញាណក្ខន្ធា ។ ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតីតិ តេ ជម្ម
 អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុលីកោតិ តេន វុច្ចតិ ឥទ្ធិ-
 ចាទំ ភាវេតីតិ ។

សុត្តន្តភាជនីយំ ។

[២៦៤] ចត្តារោ ឥទ្ធិចាទា ឥធ ភិក្ខុ ធន្ធសមា-
 ធិប្បដានសម្ពាសសម្ពាសនា ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតិ វិរិយស-
 មាធិប្បដានសម្ពាសសម្ពាសនា ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតិ ចិត្ត-
 សមាធិប្បដានសម្ពាសសម្ពាសនា ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតិ វិម័-
 សាសមាធិប្បដានសម្ពាសសម្ពាសនា ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតិ ។

[២៦៥] កថញ្ច ភិក្ខុ ធន្ធសមាធិប្បដានស-
 ម្ពាសសម្ពាសនា ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតិ ។ ឥធ ភិក្ខុ
 យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ យានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ
 អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហាធាយ បវេមាយ ភូមិ-
 យា បត្តិយា វិវិច្ឆេវ តាមេហិ ។ បេ ។ បវេមី យានំ

ឥទ្ធិពលវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

[២៦៣] ពាក្យថា ឥទ្ធិ បានដល់ការសម្រេច ការសម្រេច
 ព្រម អាការសម្រេច អាការសម្រេចព្រម ការបាន ការបានចំពោះ
 ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ កិរិយាធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ ការបាន
 គ្រប់គ្រាន់ នូវធម៌ទាំងឡាយនោះ ។ ពាក្យថា ឥទ្ធិបាទ គឺ វេទនាខន្ធ
 សញ្ញាខន្ធ សង្ខារខន្ធ វិញ្ញាណខន្ធ របស់បុគ្គលមានសភាពដូច្នោះ ។
 ពាក្យថា ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ គឺ ភិក្ខុគប់រក អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវធម៌ទាំង
 នោះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ។

ចប់ សុត្តន្តភាជនីយ ។

[២៦៤] ឥទ្ធិបាទ ៤ គឺ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ
 ប្រកបដោយឆន្ទសមាធិនិងបធានសង្ខារ ១ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកប
 ដោយវិរិយសមាធិនិងបធានសង្ខារ ១ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយចិត្ត-
 សមាធិនិងបធានសង្ខារ ១ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយវិមំសាសមាធិ
 និងបធានសង្ខារ ១ ។

[២៦៥] ចុះភិក្ខុ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយឆន្ទសមាធិនិង
 បធានសង្ខារ តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ ណា ភិក្ខុក្នុងសាសនា
 នេះ ចំរើននូវលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការ
 មិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវ
 បឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ធន្វាភិញ្ញា តស្មី
សបយេ ធន្វាសមាធិប្បធានសម្មារសមន្នាគតំ ឥទ្ធិចាទំ
ភាវេតិ ។

[២៦៦] តត្ថ កតមោ ធន្វោ ។ យោ ធន្វោ
ធន្វិកតា កត្តកម្សតា កុសលោ ធម្មច្ឆន្ទោ អយំ
វុច្ចតិ ធន្វោ ។ តត្ថ កតមោ សមាធិ ។ យា
ចិត្តស្ស បីតិ ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ សមាធិសម្ពោ-
ជ្ឈន្តោ មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ សមាធិ ។
តត្ថ កតមោ បធានសម្មារោ ។ យោ ចេតសិកោ
វិរិយារម្មោ ។ បេ ។ សម្មារាមោ វិរិយសម្ពោជ្ឈន្តោ
មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ បធានសម្មារោ ។
ឥតិ ឥមិនា ច ធន្វន ឥមិនា ច សមាធិនា
ឥមិនា ច បធានសម្មារោ ឧបេតោ ហោតិ ។ បេ ។
សមន្នាគតោ តេន វុច្ចតិ ធន្វាសមាធិប្បធានសម្មារ-
សមន្នាគតោតិ ។

[២៦៧] ឥទ្ធិតិ យា តេសំ ធម្មានំ ឥទ្ធិ សមិទ្ធិ
ឥជ្ឈនា សមិជ្ឈនា លាភោ បដិលាភោ បត្តិ សម្បត្តិ
ដុសនា សច្ចិកិរិយា ឧបសម្ពទា ។ ឥទ្ធិចាទោតិ

អភិធម្មបិដក វិវាដ

ជាទូតាបដិបទានាភិព្វា ក្នុងសម័យនោះ ភិក្ខុ ឈ្មោះថា ចំរើននូវឥទ្ធិ-
បាទ ប្រកបដោយឆន្ទសមាធិនិងបធានសង្ខារ ។

(២៦៦) បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ ឆន្ទៈ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តី
ប្រាថ្នា ភាពនៃបុគ្គលមានសេចក្តីប្រាថ្នា ភាពនៃបុគ្គលប្រាថ្នាដើម្បីធ្វើ
ការប្រាថ្នាធម៌ជាតុសល ណា នេះហៅថា ឆន្ទៈ ។ បណ្ណាធម៌
ទាំងនោះ សមាធិ តើដូចម្តេច ។ ការតាំងនៅ នៃចិត្ត ។ បេ ។
សម្មាសមាធិ សមាធិសម្ពោជ្ឈន្ត ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា
នេះហៅថា សមាធិ ។ បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ បធានសង្ខារ តើដូច
ម្តេច ។ ការប្រាសព្វព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មា-
រាយាមៈ វិរិយសម្ពោជ្ឈន្ត ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា
នេះហៅថា បធានសង្ខារ ។ ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកប
ព្រម ដោយឆន្ទៈនេះផង ដោយសមាធិនេះផង ដោយបធានសង្ខារ
នេះផង ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រកបដោយឆន្ទសមាធិនិង
បធានសង្ខារ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

(២៦៧) ពាក្យថា ឥទ្ធិ បានដល់ការសម្រេច ការសម្រេច
ព្រម អាការសម្រេច អាការសម្រេចព្រម ការបាទ ការបាទចំពោះ
ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ កិរិយាធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ ការ
បានគ្រប់គ្រាន់ នូវធម៌ទាំងឡាយនោះ ។ ពាក្យថា ឥទ្ធិបាទ

ឥទ្ធិពលវិភង្គ អភិធម្មភាគទីបី

តថាភូតស្ស ជនេស្ស ។ បេ ។ បត្តាហោ អវិក្ខេ-
ហោ ។ ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតីតិ តេ ជប្បេ អាសេវតិ
ភាវេតិ ពហុលីករោតិ តេន វុច្ចតិ ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតីតិ ។

[២៦៨] កថញ្ច ភិក្ខុ វិរិយសមាធិប្បធានស-
ម្ពាសមណ្ឌកតំ ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតី ។ ឥធម ភិក្ខុ យស្មី
សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អប-
ចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហាឆាយ បវមាយ ភូមិយា
បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហំ ។ បេ ។ បវមំ ឈានំ
ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ តស្មី
សមយេ វិរិយសមាធិប្បធានសម្ពាសមណ្ឌកតំ ឥទ្ធិ-
ចាទំ ភាវេតី ។

[២៦៩] តត្ថ កតមំ វិរិយំ ។ យោ ចេត-
សិកោ វិរិយារម្មោ ។ បេ ។ សម្មាវាយាមោ វិរិយ-
សម្ពាសមណ្ឌកតំ មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្នំ ឥទំ វុច្ចតិ វិរិយំ ។
តត្ថ កតមោ សមាធិ ។ យា ចិត្តស្ស វិតិ ។ បេ ។
សម្មាសមាធិ សមាធិសម្ពាសមណ្ឌកតំ មក្កន្តំ មក្កបរិយា-
បន្នំ អយំ វុច្ចតិ សមាធិ ។ តត្ថ កតមោ បធានស-
ម្ពាសមណ្ឌកតំ ។ យោ ចេតសិកោ វិរិយារម្មោ ។ បេ ។

ឥទ្ធិបាទវិរាត្ត អភិធម្មភាជនីយ

គឺការពាល់ត្រូវ ។ បេ ។ ការផ្គត់ផ្គង់ សេចក្តីមិនរាយមាយ របស់បុគ្គល
មានសភាពដូច្នោះ ។ ពាក្យថា ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ គឺ ភិក្ខុគប់រក អប់រំ
ធ្វើឲ្យច្រើន នូវធម៌ទាំងនោះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ចំរើន
នូវឥទ្ធិបាទ ។

[២៦៨] ចុះភិក្ខុ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយវិរិយសមាធិនិង
បធានសង្ខារ តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ
ចំរើននូវលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ
(នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ
ស្ងាត់ថាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខា-
បដិបទទន្ធាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ភិក្ខុ ឈ្មោះថា ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ
ប្រកបដោយវិរិយសមាធិនិងបធានសង្ខារ ។

[២៦៩] បណ្តាធម៌ទាំងនោះ វិរិយៈ តើដូចម្តេច ។ ការប្រា-
រាជ្ញព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសម្ពោធិៈ វិរិយសម្ពោ-
ជ្ឈន្ត ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា វិរិយៈ ។
បណ្តាធម៌ទាំងនោះ សមាធិ តើដូចម្តេច ។ ការតាំងនៅ នៃចិត្ត
។ បេ ។ សម្មាសមាធិ សមាធិសម្ពោជ្ឈន្ត ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូល
ក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សមាធិ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ បធាន-
សង្ខារ តើដូចម្តេច ។ ការប្រារាជ្ញព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។

អភិធម្មបិដកេ វិភង្គោ

សម្មាសម្ពុទ្ធា! មា វិរិយសម្មាជ្ឈង្គន្តោ មក្កន្តំ មក្កបរិយា-
បន្នំ អយំ វុច្ចតិ បដានសម្មារោ ។ ឥតិ ឥមិនា ច
វិរិយេន ឥមិនា ច សមាធិនា ឥមិនា ច បដាន-
សម្មារេន ឧបេតោ ហោតិ ។ បេ ។ សមដ្ឋាកតោ
តេន វុច្ចតិ វិរិយសមាធិប្បធានសម្មារសមដ្ឋាកតោតិ ។

[២៧០] ឥទ្ធិតិ យា តេសំ ធម្មានំ ឥទ្ធិ សមិទ្ធិ
ឥជ្ឈនា សមិជ្ឈនា លាភោ បដិលាភោ បត្តិ សម្បត្តិ
ដុស្សនា សច្ចិករិយា ឧបសម្បទា ។ ឥទ្ធិចាទោតិ
តថាភូតស្ស ជស្សោ ។ បេ ។ បត្តាហា អវិក្ខោ ។
ឥទ្ធិចានំ ភាវេតីតិ តេ ធម្មោ អាសេវតិ ភាវេតិ
ពហុលីករោតិ តេន វុច្ចតិ ឥទ្ធិចានំ ភាវេតីតិ ។

[២៧១] កថេវា ភិក្ខុ ចិត្តសមាធិប្បធានសម្មា-
រសមដ្ឋាកតំ ឥទ្ធិចានំ ភាវេតិ ។ ឥធម ភិក្ខុ យស្មី
សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ
អបចយតាមី និដ្ឋិតានំ បហានាយ បវេនាយ ភូមិ-
យា បតិយា វិវិច្ឆេវ កាមេវា ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ

អភិធម្មបិដក វិវាដ

សម្មាសម្ពុទ្ធិវិញ្ញាណ វិញ្ញាណសម្មាសម្ពុទ្ធិវិញ្ញាណ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា
នេះហៅថា បធានសង្ខារ ។ ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកប
ព្រម ដោយវិវិធាននេះផង ដោយសមាធិនេះផង ដោយបធានសង្ខារ
នេះផង ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រកបដោយវិវិធាននិង
បធានសង្ខារ ។

[២៧០] ពាក្យថា ឥទ្ធិ គឺ បានដល់ការសម្រេច ការសម្រេច
ព្រម អាការសម្រេច អាការសម្រេចព្រម ការបាន ការបានចំពោះ
ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ កិរិយាធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ ការ
បានគ្រប់គ្រាន់ នូវធម៌ទាំងឡាយនោះ ។ ពាក្យថា ឥទ្ធិបាទ គឺ
ការពាល់ត្រូវ ។ បេ ។ ការផ្តល់ទុក សេចក្តីមិនរាយមាយ របស់
បុគ្គលមានសភាពដូច្នោះ ។ ពាក្យថា ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ គឺ ភិក្ខុ
គប់រក អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវធម៌ទាំងឡាយនោះ ព្រោះហេតុនោះ
ទើបពោលថា ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ។

[២៧១] ចុះភិក្ខុ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយចិត្តសមាធិនិង
បធានសង្ខារ តើដូចម្តេច ។ កងសម័យ ណា ភិក្ខុកងសាសនា
នេះ ចំរើននូវលោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការ
មិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវ
បឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ជាន

ឥទ្ធិពលវិភាគ អរិយធម៌ខ្មែរ

ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ឧត្តាបនិបទំ ឧត្តាភិញ្ញា តស្មី
សមយេ ចិត្តសមាធិប្បធានសម្ព័ន្ធសមញ្ញាគតំ ឥន្ទ្រ-
បាទំ កាលេតិ ។

[២៧២] តត្ថ កតមំ ចិត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ
បាទសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណាតុ ឥទ្ធិ វុច្ចតិ
ចិត្តំ ។ តត្ថ កតមោ សមាធិ ។ យា ចិត្តស្ស
វិតិ ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ សមាធិសម្ពោជ្ឈន្ត
មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ សមាធិ ។ តត្ថ
កតមោ បធានសម្ព័ន្ធរោ ។ យោ ចេតសីកោ វិ-
យារម្ពោ ។ បេ ។ សម្មាវាយាមោ វិរិយសម្ពោជ្ឈន្ត
មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ បធានសម្ព័ន្ធរោ ។
ឥតិ ឥមិនា ច ចិត្តេន ឥមិនា ច សមាធិនា
ឥមិនា ច បធានសម្ព័ន្ធរេន ឧបេតោ ហោតិ ។ បេ ។
សមញ្ញាគតោ តេន វុច្ចតិ ចិត្តសមាធិប្បធានសម្ព័ន្ធ-
សមញ្ញាគតោតិ ។

ឥទ្ធិបាទវិរុទ្ធ អភិធម្មកាដិន័យ

ជាទុក្ខាបដិបទទន្ធាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ភិក្ខុ ឈ្មោះថាចំរើននូវ
ឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយចិត្តសមាធិនិងបធានសង្ខារ ។

(២៧២) បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹង
អារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពី
វិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា ចិត្ត ។ បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ
សមាធិ តើដូចម្តេច ។ ការតាំងនៅ នៃចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ
សមាធិសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា
សមាធិ ។ បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ បធានសង្ខារ តើដូចម្តេច ។
ការប្រារព្ធព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាវេយាមៈ វិរិ-
យសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា
បធានសង្ខារ ។ ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបព្រម ដោយ
ចិត្តនេះផង ដោយសមាធិនេះផង ដោយបធានសង្ខារនេះផង ព្រោះ
ហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រកបដោយចិត្តសមាធិនិងបធានសង្ខារ
ដោយប្រការដូច្នេះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរដ្ឋោ

(២៧៣) ឥន្ទ្រិតិ ឈា តេសំ ធម្មានំ ឥន្ទ្រិ
 សមិទ្ធិ ឥន្ទ្រនា សមិទ្ធរា លាភោ បដិលាភោ
 បតិ សម្បតិ ធម្មសនា សន្និកិរិយា ឧបសម្ពនា ។
 ឥន្ទ្រចានោតិ តថាភូតស្ស ជេស្សោ ។ បេ ។ បត្តា-
 ហោ អវិក្កោចោ ។ ឥន្ទ្រចានំ ភាវេតីតិ តេ
 ធម្មោ អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុលីកោតិ តេន
 វុច្ចតិ ឥន្ទ្រចានំ ភាវេតីតិ ។

(២៧៤) កថញ្ច ភិក្ខុ វីមសាសមាជិប្បជាន-
 សម្ពាសមន្តាភតំ ឥន្ទ្រចានំ ភាវេតិ ។ ឥន ភិក្ខុ
 យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ
 និយ្យានំកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហាឆាយ
 បវេមាយ ភូមិយា បតិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ
 ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្ពន្ធ វិហារតិ ទុក្ខា-
 បដិបទំ ទទ្ធភិក្ខុញ្ចំ តស្មី សមយេ វីមសាសមា-
 ជិប្បជានសម្ពាសមន្តាភតំ ឥន្ទ្រចានំ ភាវេតិ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

(២៧៣) ពាក្យថា ឥទ្ធិ បានដល់ការសម្រេច ការសម្រេច
 ព្រម អាការសម្រេច អាការសម្រេចព្រម ការបាន ការបានចំពោះ
 ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ កិរិយាធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ ការ
 បានគ្រប់គ្រាន់ នូវធម៌ទាំងឡាយនោះ ។ ពាក្យថា ឥទ្ធិបាទ គឺ
 ការពាល់ត្រូវ ។ បេ ។ ការផ្គងទុក សេចក្តីមិនរាយមាយ របស់បុគ្គល
 មានសភាពដូច្នោះ ។ ពាក្យថា ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ គឺ ភិក្ខុគប់រក
 អប់រំ ធ្វើឲ្យច្រើន នូវធម៌ទាំងឡាយនោះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោល
 ថា ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ។

(២៧៤) ចុះភិក្ខុ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយវិមសាសមាធិ
 នឹងបធានសង្ខារ តើដូចម្តេច ។ កងសម័យណា ភិក្ខុកងសាសនា
 នេះ ចំរើននូវលោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការ
 មិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់
 នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់
 បឋមជ្ជាន ជាទូកាបដិបទានាភិញ្ញា កងសម័យនោះ ភិក្ខុ ឈ្មោះថា
 ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយវិមសាសមាធិនឹងបធានសង្ខារ ។

ឥន្ទ្របិដក អភិធម្មភាគទី១

(២៧៥) តត្ថ កតតមា វីមសា ។ យោ បញ្ញា
 បដាននា ។ បេ ។ អយោយោ ធម្មវិចយោ សម្មា-
 ទិដ្ឋិ ធម្មវិចយសម្មាជ្ឈង្គោ មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្តំ
 អយំ វុច្ចតិ វីមសា ។ តត្ថ កតតមា សមាធិ ។
 យោ ចិត្តស្ស វិតិ ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ សមា-
 ធិសម្មាជ្ឈង្គោ មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្តំ អយំ វុច្ចតិ
 សមាធិ ។ តត្ថ កតតមា បដានសម្មារោ ។
 យោ ចេតសីកោ វិរិយារម្មោ ។ បេ ។ សម្មារា-
 យាមោ វិរិយសម្មាជ្ឈង្គោ មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្តំ
 អយំ វុច្ចតិ បដានសម្មារោ ។ ឥតិ ឥមាយ ច
 វីមសាយ ឥមីនា ច សមាធិនា ឥមីនា ច បដា-
 នសម្មារោ ឧបេតោ ហោតិ សម្មុបេតោ ឧទាក-
 តោ សម្មុទាកតោ ឧបបន្នោ សម្មុបបន្នោ ស-
 មន្នាកតោ តេន វុច្ចតិ វីមសាសមាធិប្បដានសម្មារ-
 សមន្នាកតាតិ ។

ឥន្ទ្រាទរិក្ខ័ អភិធម្មកាធិនីយ

[២៧៥] បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ វីរ័សា តើដូចម្តេច ។ បញ្ញា
 ការដឹងច្បាស់ ។ បេ ។ អមោហាៈ ធម្មវិចយៈ សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មវិចយៈ-
 សម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា វីរ័សា ។
 បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ សមាធិ តើដូចម្តេច ។ ការតាំងនៅនៃចិត្ត
 ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ សមាធិសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូល
 ក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សមាធិ ។ បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ បធាន-
 សង្ខារ តើដូចម្តេច ។ ការប្រាសព្វព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត
 ។ បេ ។ សម្មាវាយាមៈ វិរិយសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូល
 ក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា បធានសង្ខារ ។ ភិក្ខុ ជាអ្នកព្រមព្រៀង
 មូលមិត្ត ចូលទៅជិត អែបនែប កៀកកើយ ប្រជិតប្រដី ប្រកប
 ព្រម ដោយវីរ័សានេះផង ដោយសមាធិនេះផង ដោយបធានសង្ខារ
 នេះផង ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រកបដោយវីរ័សាសមាធិ
 នឹងបធានសង្ខារ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

អភិធម្មប្បដិកេ វិរាដ្ឋោ

[២៧៦] ឥន្ទ្រិតំ យា តេសំ ធម្មានំ ឥន្ទ្រ
 សមិទ្ធិ ឥន្ទ្រោ សមិទ្ធរា លាភោ បដិលាភោ
 បត្តិ សម្បត្តិ ដុសនា សង្ខតិវិយា ឧបសម្បទា ។
 ឥន្ទ្រចានោតិ តថាភូតស្ស ជស្សោ ។ បេ ។ បត្តា-
 ហោ អវិក្ខេបោ ។ ឥន្ទ្រចានំ ភាវេត្តតិ តេ ធម្ម-
 អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុលីករោតិ តេន វុច្ចតិ ឥន្ទ្រ-
 ចានំ ភាវេត្តតិ ។

[២៧៧] ចត្តារោ ឥន្ទ្រចានា ធន្ទ្រចានោ
 វិយិទ្ធិចានោ ចិត្តិទ្ធិចានោ វិមិសិទ្ធិចានោ ។

[២៧៨] តត្ថ កតមោ ធន្ទ្រចានោ ។ ឥន្ទ
 ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោក្ខត្ថំ យានំ ភាវេតិ
 និយ្យានំកំ អបចយកាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហាធាយ
 បវេមាយ ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កោមេហិ
 ។ បេ ។ បវេមំ យានំ ឧបសម្បជ្ជំ វិហារតិ
 ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ យោ តស្មី សមយេ
 ធន្ទោ ធន្ទិតតា កត្តកម្យតា កុសលោ ធម្មច្ន-
 ្តោ អយំ វុច្ចតិ ធន្ទ្រចានោ អវិសេសា ធម្មា
 ធន្ទ្រចានសម្បយុត្តា ។

អភិធម្មប័ណ្ណ វិភង្គ

[២៧៦] ពាក្យថា ឥទ្ធិ បានដល់ការសម្រេច ការសម្រេច
 ព្រម អាការសម្រេច អាការសម្រេចព្រម ការបាន ការបានចំពោះ
 ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ កិរិយាធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ ការ
 បានគ្រប់គ្រាន់ នូវធម៌ទាំងឡាយនោះ ។ ពាក្យថា ឥទ្ធិបាទ គឺ ការ
 ពាល់ត្រូវ ។ បេ ។ ការផ្គត់ផ្គង់ សេចក្តីមិនរាយមាយ របស់បុគ្គល
 មានសភាពដូច្នោះ ។ ពាក្យថា ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ គឺ ភិក្ខុគប់រក អប់រំ
 ធ្វើឲ្យច្រើន នូវធម៌ទាំងឡាយនោះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា
 ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ។

[២៧៧] ឥទ្ធិបាទ ៤ យ៉ាង គឺ ឆន្ទឥទ្ធិបាទ ១ វិរិយឥទ្ធិបាទ ១
 ចិត្តឥទ្ធិបាទ ១ វិមសិទ្ធិបាទ ១ ។

[២៧៨] បណ្តាឥទ្ធិបាទទាំងនោះ ឆន្ទឥទ្ធិបាទ តើដូចម្តេច ។
 ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើននូវលោកុត្តរជ្ឈាន ជា
 និយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បី
 លះនូវទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ
 ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទទន្ធាភិញ្ញា ក្នុង
 សម័យនោះ សេចក្តីប្រាថ្នា ភាពនៃបុគ្គលមានសេចក្តីប្រាថ្នា ភាព
 នៃបុគ្គលប្រាថ្នាដើម្បីធ្វើ ការប្រាថ្នាធម៌ជាកុសល ណា នេះហៅថា
 ឆន្ទឥទ្ធិបាទ ពួកធម៌ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឆន្ទឥទ្ធិបាទ ។

ពិទ្ធិបាទវិក្កេ អភិធម្មភាជនីយំ

[២៧៩] តត្ថ កតមោ វីរិយំ ទិទាទោ ។
 ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ
 ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ
 បហាឆាយ បវមាយ ភូមិយា បត្តិយា វិវិទ្ធោ
 កាមេហិ ។ បេ ។ បវមំ ឈានំ ឧបសម្ពជ្ឈ
 វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទទ្ធាភិញ្ញា យោ តស្មី
 សមយេ ចេតសិកោ វីរិយារម្យោ ។ បេ ។ សម្មា-
 វាយាមោ វីរិយសម្មោជ្ឈន្តោ មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្តំ
 អយំ វុច្ចតិ វីរិយំ ទិទាទោ អវសេសា ធម្មា វីរិ-
 យំ ទិទាទសម្បយុត្តា ។

[២៨០] តត្ថ កតមោ ចិត្តិទិទាទោ ។
 ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ
 ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ ប-
 ហាឆាយ បវមាយ ភូមិយា បត្តិយា វិវិទ្ធោ
 កាមេហិ ។ បេ ។ បវមំ ឈានំ ឧបសម្ពជ្ឈ
 វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទទ្ធាភិញ្ញា យំ តស្មី សមយេ
 ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញា-
 ណាធាតុ អយំ វុច្ចតិ ចិត្តិទិទាទោ អវសេសា
 ធម្មា ចិត្តិទិទាទសម្បយុត្តា ។

ឥន្ទ្រាធិបតី អភិធម្មភាជនីយ

[២៧៩] បណ្តាឥន្ទ្រាធិបតីនោះ វិរិយឥន្ទ្រាធិ តើដូចម្តេច ។
 ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ជាន ជានិ-
 យ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បី
 លះទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ
 ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ជាន ជាទុក្ខាបដិបទនន្ទាភិញ្ញា ក្នុង
 សម័យនោះ ការប្រាសព្វព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មា-
 ភយាមៈ វិរិយសម្មាជ្ជន្ត ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា
 នេះហៅថា វិរិយឥន្ទ្រាធិ ពួកធម៌ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយ
 វិរិយឥន្ទ្រាធិ ។

[២៨០] បណ្តាឥន្ទ្រាធិបតីនោះ ចិត្តឥន្ទ្រាធិ តើដូចម្តេច ។
 ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យ-
 និកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវ
 ទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ ។ បេ ។
 ហើយចូលកាន់បឋមជ្ជាន ជាទុក្ខាបដិបទនន្ទាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ
 ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណ-
 ធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណធាតុនោះ ណា នេះហៅថា ចិត្តឥន្ទ្រាធិ
 ពួកធម៌ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយចិត្តឥន្ទ្រាធិ ។

អភិធម្មបិដក វិរាដ្ឋោ

[២៨០] តត្ថ កតតោ វីរិសិទ្ធិចានោ ។ ឥធិ
 ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ
 និយ្យានំ កំ អបថយតាមី ទិដ្ឋតតានំ បហានាយ
 បវេមាយ ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេ កាមេហំ ។ បេ ។
 បវេមំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ធុត្វាបដិបទំ
 ទត្វាភិក្ខុ យា តស្មី សមយេ បញ្ញា បដាននា ។ បេ ។
 អមោហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មវិចយសម្មោដ្ឋ-
 ត្តោ មក្កនំ មក្កបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ វីរិសិទ្ធិ-
 ចានោ អវសេសា ធម្មា វីរិសិទ្ធិចានិសម្បយុត្តា ។

អភិធម្មភាជនីយំ ។

[២៨២] ចត្តារោ ឥទ្ធិចានោ ឥធិ ភិក្ខុ ធម្ម-
 សមាជិប្បជានសម្មាសមញ្ញាតតំ ឥទ្ធិចានំ ភាវេតិ
 វីរិយសមាជិ... ចិត្តសមាជិ... វីរិសាសមាជិប្ប-
 ជានសម្មាសមញ្ញាតតំ ឥទ្ធិចានំ ភាវេតិ ។ ចតុទ្ធិ
 ឥទ្ធិចានានំ កតិ កុសលា កតិ អកុសលា កតិ
 អព្យាកតតា ។ បេ ។ កតិ សរណា កតិ អរណា ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[២៨១] បណ្តាឥទ្ធិបាទទាំងនោះ វិមសិទ្ធិបាទ តែដូចម្តេច ។
 កងសម័យណា ភិក្ខុកងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យា-
 និកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះ
 ទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ
 ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទូកាបដ៍បទនាភិញ្ញា កង
 សម័យនោះ បញ្ញា ការដឹងច្បាស់ ។ បេ ។ អមោហាៈ ធម្មវិចយៈ
 សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន្ត ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលកងមគ្គ
 ណា នេះហៅថា វិមសិទ្ធិបាទ ពួកធម៌ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកប
 ដោយវិមសិទ្ធិបាទ ។

ចប់ អភិធម្មភាជនីយ ។

[២៨២] ឥទ្ធិបាទ ៤ គឺ ភិក្ខុកងសាសនានេះ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ
 ប្រកបដោយធន្ទសមាធិនិងបធានសង្ខារ ១ វិរិយសមាធិ... ១ ចិត្ត-
 សមាធិ... ១ ចំរើននូវឥទ្ធិបាទ ប្រកបដោយវិមសាសមាធិនិងបធាន
 សង្ខារ ១ ។ បណ្តាឥទ្ធិបាទទាំង ៤ ឥទ្ធិបាទ ជាកុសលប៉ុន្មាន ជា
 អកុសលប៉ុន្មាន ជាអព្យាក្រឹតប៉ុន្មាន ។ បេ ។ ជាសរណៈប៉ុន្មាន ជា
 អរណៈប៉ុន្មាន ។

[២៨៣] កុសលាយេវ សិយា សុខាយ វេ-
 ទនាយ សម្មយុត្តា សិយា អនុត្តមសុខាយ វេទ-
 នាយ សម្មយុត្តា វិចិត្តធម្មធម្មា អនុចាទិច្ឆានុចា-
 នានិយា អសន្តិលិង្គាសន្តិលសិកា សិយា សវិតក្ក-
 សវិចារា សិយា អវិតក្កវិចារមត្តា សិយា អវិតក្កា-
 វិចារា សិយា បីតិសហគតា សិយា សុខសហគតា
 សិយា ឧបេក្ខាសហគតា នេវ ទស្សនេន ន កា-
 វនាយ បហាតព្វា នេវ ទស្សនេន ន កាវនាយ
 បហាតព្វហេតុកា អបថយតាមិនោ សេក្ខា អប្ប-
 មាណា អប្បមាណារម្មណា បណីតា សម្មត្ថនិយ-
 តា ន មត្តារម្មណា មក្កហេតុកា ន មត្តាធិបតិ-
 នោ សិយា ឧប្បន្នា សិយា អនុប្បន្នា ន វត្ថព្វា
 ឧប្បាទិនោតិ សិយា អតីតា សិយា អនាគតា
 សិយា បច្ចុប្បន្នា ន វត្ថព្វា អតីតារម្មណាតិបិ អនា-
 គតារម្មណាតិបិ បច្ចុប្បន្នារម្មណាតិបិ សិយា អជ្ឈតា
 សិយា តហិទ្ធា សិយា អជ្ឈត្តតហិទ្ធា តហិទ្ធារម្ម-
 ណា អនិទស្សនាប្បនិយា ។

ឥន្ទ្រព្រាហ្មញ្ញ បញ្ញាបុព្វតៈ

[២៨៣] ឥន្ទ្របាទ ២ ជាភុស្តលតែមួយយ៉ាង ប្រកបដោយសុខ-
 វេទនាក៏មាន ប្រកបដោយអនុក្ខមសុខវេទនា តែមានវិបាកធម៌ជាប្រក្រតី
 ដែលកិលេសមានតណ្ហា ជាដើមមិនកាន់យក ទាំងមិនជាប្រយោជន៍
 ដល់វុទ្ធានា មិនសៅហ្មង ទាំងមិនគួរដល់នូវសេចក្តីសៅហ្មងក៏មាន
 ប្រកបដោយវិតក្កៈនិងវិចារៈក៏មាន មិនមានវិតក្កៈ មានត្រឹមតែវិចារៈក៏
 មាន មិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈក៏មាន ច្រឡំដោយបីតិក៏មាន ច្រឡំ
 ដោយសុខក៏មាន ច្រឡំដោយទុក្ខក៏មាន ដែលមិនគួរលះដោយទស្សនៈ
 មិនគួរលះដោយការវិនា ជាធម៌មានហេតុដែលមិនគួរលះដោយទស្សនៈ
 មិនគួរលះដោយការវិនា ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ)
 ជារបស់សេដ្ឋៈ ជាធម៌មានប្រមាណមិនមាន មានអារម្មណ៍ប្រមាណ
 មិនមាន ជាធម៌ដ៏ទុក្ខម មានសភាពត្រូវនឹងឡើង មិនមែនមានមគ្គជា
 អារម្មណ៍ មានមគ្គជាហេតុ មិនមែនមានមគ្គជាអធិបតី ក៏មាន កើត
 ឡើងហើយ ក៏មាន មិនទាន់កើតឡើង តែមិនគួរពោលថា បម្រុងនឹង
 កើតឡើង ក៏មាន ជាអតីត ក៏មាន ជាអនាគត ក៏មាន ជាបច្ចុប្បន្ន
 តែមិនគួរពោលថា មានអារម្មណ៍ជាអតីតផង ថា មានអារម្មណ៍ជា
 អនាគតផង ថា មានអារម្មណ៍ជាបច្ចុប្បន្នផង ក៏មាន ជាខាងក្នុង ក៏មាន
 ជាខាងក្រៅ ក៏មាន ខាងក្នុងទាំងខាងក្រៅ មានអារម្មណ៍ជាខាងក្រៅ
 មិនប្រកបដោយការឃើញ ទាំងមិនប្រកបដោយការប៉ះពាល់ ក៏មាន ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[២៨២] វីមសិទ្ធិចានោ ហេតុ តយោ ឥទ្ធិចានា
ន ហេតុ ។ សហេតុកា ហេតុសម្បយុត្តា ។ វី-
មសិទ្ធិចានោ ហេតុ ចេវ សហេតុកា ច តយោ
ឥទ្ធិចានា ន វត្ថុញ ហេតុ ចេវ សហេតុកា ចាតិ
សហេតុកា ចេវ ន ច ហេតុ ។ វីមសិទ្ធិចានោ
ហេតុ ចេវ ហេតុសម្បយុត្តា ច តយោ ឥទ្ធិចានា
ន វត្ថុញ ហេតុ ចេវ ហេតុសម្បយុត្តា ចាតិ ហេតុ-
សម្បយុត្តា ចេវ ន ច ហេតុ ។ តយោ ឥទ្ធិ-
ចានា ន ហេតុ សហេតុកា វីមសិទ្ធិចានោ ន
វត្ថុញ ន ហេតុ សហេតុកាតិបិ ន ហេតុ អ-
ហេតុកាតិបិ ។

[២៨៥] សប្បដ្ឋយា សង្ខតា អនិទស្សនា អ-
ប្បដ្ឋយា អរូទា លោកុត្តរា កេនចិ វិញ្ញយ្យា
កេនចិ ន វិញ្ញយ្យា ។ នោ អាសវា អនាសវា
អាសវិប្បយុត្តា ន វត្ថុញ អាសវា ចេវ សាសវា
ចាតិបិ សាសវា ចេវ នោ ច អាសវាតិបិ ន
វត្ថុញ អាសវា ចេវ អាសវិសម្បយុត្តា ចាតិបិ

អភិធម្មបិដក វិក័ត្ត

[២៨៤] វីមសិទ្ធិបាទ ជាហេតុ ឥទ្ធិបាទ ៣ មិនមែនជាហេតុ ។
 គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ ប្រកបដោយហេតុ ។ វីមសិទ្ធិបាទ
 ជាហេតុផង ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុផង ឥទ្ធិបាទ ៣ មិនគួរពោលថា
 ជាហេតុ ទាំងប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុទេ គឺគ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ
 នឹងហេតុ តែមិនមែនជាហេតុ ។ វីមសិទ្ធិបាទ ជាហេតុផង ប្រកប
 ដោយហេតុផង ឥទ្ធិបាទ ៣ មិនគួរពោលថា ជាហេតុ ទាំងប្រកប
 ដោយហេតុឡើយ គ្រាន់តែប្រកបដោយហេតុ តែមិនមែនជាហេតុ ។
 ឥទ្ធិបាទ ៣ មិនមែនជាហេតុ គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ
 វីមសិទ្ធិបាទ មិនគួរពោលថា មិនមែនជាហេតុ គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅ
 ជាមួយនឹងហេតុផង ថា មិនមែនជាហេតុ ទាំងឥតហេតុផង ។

[២៨៥] ឥទ្ធិបាទ ៤ ប្រកបដោយបច្ច័យ ត្រូវបច្ច័យភាគតែង
 មិនប្រកបដោយការឃើញ មិនមានការប៉ះពាល់ ជាអរូប ជាលោកុត្តរ
 ដែលគប្បីដឹងដោយវិញ្ញាណណាមួយ (មានចក្ខុវិញ្ញាណជាដើម) មិនគប្បី
 ដឹង ដោយវិញ្ញាណណាមួយ ។ ឥទ្ធិបាទ ៤ មិនមែនអាសវៈ ទាំងមិនមាន
 អាសវៈ ប្រាសចាកអាសវៈ មិនគួរពោលថា ជាអាសវៈ ទាំងប្រព្រឹត្តទៅ
 ជាមួយនឹងអាសវៈផង ថា ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងអាសវៈ តែមិនមែនជា
 អាសវៈផងទេ មិនគួរពោលថា ជាអាសវៈទាំងប្រកបដោយអាសវៈផង

ឥទ្ធិពលវិវត្តន៍ បញ្ញាបុព្វកំ

អាសវសម្បយុត្តា ចេវ នោ ច អាសវតិច្ឆិ អាសវវិប្ប-
យុត្តាសាសវា ។ នោ សញ្ញាជនា ។ បេ ។ នោ កុត្តា
។ បេ ។ នោ ឡិយា ។ បេ ។ នោ យោតា ។ បេ ។
នោ និវេណា ។ បេ ។ នោ បរាមាសោ ។ បេ ។

[២៨៦] សាវត្ថុណា ។ តយោ ឥទ្ធិចានា នោ
ចិត្តា ចិត្តិទ្ធិចានោ ចិត្តំ ។ តយោ ឥទ្ធិចានា
ចេតសីកា ចិត្តិទ្ធិចានោ អចេតសីកា ។ តយោ
ឥទ្ធិចានា ចិត្តសម្បយុត្តា ចិត្តិទ្ធិចានោ ន វត្ថុញ្ច
ចិត្តន សម្បយុត្តាតិច្ឆិ ចិត្តន វិប្បយុត្តាតិច្ឆិ ។
តយោ ឥទ្ធិចានា ចិត្តសំសដ្ឋា ចិត្តិទ្ធិចានោ ន
វត្ថុញ្ច ចិត្តន សំសដ្ឋាតិច្ឆិ ចិត្តន វិសំសដ្ឋា-
តិច្ឆិ ។ តយោ ឥទ្ធិចានា ចិត្តសម្មដ្ឋានា ចិត្តិទ្ធិ-
ចានោ នោ ចិត្តសម្មដ្ឋានោ ។ តយោ ឥទ្ធិចានា
ចិត្តសហកុដោ ចិត្តិទ្ធិចានោ នោ ចិត្តសហក្ខ ។
តយោ ឥទ្ធិចានា ចិត្តានុបរិវត្តិនោ ចិត្តិទ្ធិចានោ នោ
ចិត្តានុបរិវត្តិ ។ តយោ ឥទ្ធិចានា ចិត្តសំសដ្ឋស-
ម្មដ្ឋានា ចិត្តិទ្ធិចានោ នោ ចិត្តសំសដ្ឋសម្មដ្ឋានោ ។

ឥទ្ធិបាទវិភង្គ បញ្ញាបុព្វកៈ

ថាប្រកបដោយអាសវៈ តែមិនមែនជាអាសវៈផងឡើយ គឺជាធម៌ប្រាស
ចាកអាសវៈ ទាំងមិនមានអាវៈ ។ ឥទ្ធិបាទ ៤ មិនមែនសញ្ញាជនៈ
។ បេ ។ មិនមែនគន្លះ ។ បេ ។ មិនមែនឈ្មោះ ។ បេ ។ មិនមែន
យោគៈ ។ បេ ។ មិនមែននីវរណៈ ។ បេ ។ មិនមែនបរាមាសៈ ។ បេ ។

[២៨៦] ឥទ្ធិបាទ ៤ ប្រកបដោយអារម្មណ៍ ។ ឥទ្ធិបាទ
៣ មិនមែនចិត្ត ចិត្តិទ្ធិបាទ ជាចិត្ត ។ ឥទ្ធិបាទ ៣ ជាចេតសិក
ចិត្តិទ្ធិបាទ មិនមែនចេតសិក ។ ឥទ្ធិបាទ ៣ ប្រកបដោយចិត្ត
ចិត្តិទ្ធិបាទ មិនគួរពោលថា ប្រកបដោយចិត្តផង ថា ប្រាសចាកចិត្តផង
ឡើយ ។ ឥទ្ធិបាទ ៣ ប្រឡងដោយចិត្ត ចិត្តិទ្ធិបាទ មិនគួរពោលថា
ប្រឡងដោយចិត្តផង ថា មិនប្រឡងដោយចិត្តផងទេ ។ ឥទ្ធិបាទ ៣ តាំង
ឡើង អំពីចិត្ត ចិត្តិទ្ធិបាទ មិនមែនតាំងឡើង អំពីចិត្ត ។ ឥទ្ធិបាទ ៣
កើតជាមួយនឹងចិត្ត ចិត្តិទ្ធិបាទ មិនមែនកើតជាមួយនឹងចិត្ត ។ ឥទ្ធិបាទ ៣
ប្រព្រឹត្តទៅតាមចិត្ត ចិត្តិទ្ធិបាទ មិនមែនប្រព្រឹត្តទៅតាមចិត្ត ។ ឥទ្ធិបាទ ៣
ប្រឡងទាំងតាំងឡើងអំពីចិត្ត ចិត្តិទ្ធិបាទ មិនប្រឡងមិនតាំងឡើងអំពីចិត្ត ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

តយោ ឥទ្ធិទានា ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានសហកុនោ ចិត្ត-
 ទ្ធិទានោ នោ ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានសហក្ខ ។ តយោ
 ឥទ្ធិទានា ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានាបុប្ផវត្តិនោ ចិត្តទ្ធិទា-
 នោ នោ ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានាបុប្ផវត្តិ ។ តយោ
 ឥទ្ធិទានា ពាហិក ចិត្តទ្ធិទានោ អប្បវត្តិកោ ។ ទុទានា
 អនុទានិន្ទា ។

(២៨៧) ទុទានានា ។ បេ ។ នោ តិលេសា
 ។ បេ ។ ន ទស្សនេន បហាតញ្ច ន ភាវនាយ
 បហាតញ្ច ន ទស្សនេន បហាតញ្ចហេតុកា ន ភាវ-
 នាយ បហាតញ្ចហេតុកា សិយា សវិតក្កា សិយា
 អវិតក្កា សិយា សវិចារា សិយា អវិចារា សិយា
 សប្បវត្តិកា សិយា អប្បវត្តិកា សិយា បីតិសហគ-
 តា សិយា ន បីតិសហគតា សិយា សុខសហគតា
 សិយា ន សុខសហគតា សិយា ឧបេក្ខាសហគតា
 សិយា ន ឧបេក្ខាសហគតា ន កាមាវចរា ន
 រូចាវចរា ន អរូចាវចរា អបរិយាបន្នា និយ្យនិកា
 និយតា អនុត្តរា អរណាតិ ។

បញ្ញប្បញ្ញំ ។

ឥទ្ធិទានវិរាដ្ឋោ សមត្តោ ។

អភិធម្មបិដក វិវដ្ត

ឥទ្ធិបាទ ព ប្រឡំ ទាំងតាំងឡើង ទាំងកើតជាមួយនឹងចិត្ត ចិត្តទិបាទ
 មិនប្រឡំ មិនតាំងឡើង មិនកើតជាមួយនឹងចិត្ត ។ ឥទ្ធិបាទ ព
 ប្រឡំ ទាំងតាំងឡើង ទាំងប្រព្រឹត្តទៅតាមចិត្ត ចិត្តទិបាទ មិនប្រឡំ
 មិនតាំងឡើង មិនប្រព្រឹត្តទៅតាមចិត្ត ។ ឥទ្ធិបាទ ព ជាខាងក្រៅ
 ចិត្តទិបាទ ជាខាងក្នុង ។ ឥទ្ធិបាទ ៤ មិនមែនឧបាទាន ដែលកិលេស
 មានតណ្ហានិងទិដ្ឋិជាដើមមិនកាន់យកហើយ ។

[២៨៧] ឥទ្ធិបាទ ៤ មិនមែនឧបាទាន ។ បេ ។ មិនមែន
 កិលេស ។ បេ ។ មិនគួរលះដោយទស្សនៈ មិនគួរលះដោយការវិនា
 មានហេតុមិនគួរលះដោយទស្សនៈ មានហេតុមិនគួរលះដោយការវិនា
 ប្រកបដោយវិតក្កៈក៏មាន មិនមានវិតក្កៈក៏មាន ប្រកបដោយវិចារៈ
 ក៏មាន មិនមានវិចារៈក៏មាន ប្រកបដោយបីតិក៏មាន មិនមានបីតិ
 ក៏មាន ប្រឡំដោយបីតិក៏មាន មិនប្រឡំដោយបីតិក៏មាន ប្រឡំដោយ
 សុខក៏មាន មិនប្រឡំដោយសុខក៏មាន ប្រឡំដោយឧបេក្ខាក៏មាន
 មិនប្រឡំដោយឧបេក្ខា តែមិនមែនជាតាមាវចរ មិនមែនជារូបាវចរ មិន
 មែនជាអរូបាវចរ ជាអបរិយាបន្នៈ ជានិយ្យានិកៈ ជានិយតៈ ជាអនុត្តរៈ
 ជាអរណៈ ក៏មាន ។

ចប់ បញ្ញាបុច្ឆកៈ ។

ចប់ ឥទ្ធិបាទវិវដ្ត ។

ពោជ្ឈង្គវិភង្គោ

[២៨៨] សត្វ ពោជ្ឈង្គោ សតិសម្មោជ្ឈង្គោ
ធម្មវិចយសម្មោជ្ឈង្គោ វិរិយសម្មោជ្ឈង្គោ បីតិសម្មា-
ជ្ឈង្គោ បស្សន្តិសម្មោជ្ឈង្គោ សមាធិសម្មោជ្ឈង្គោ
ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈង្គោ ។

[២៨៩] តត្ថ កតមោ សតិសម្មោជ្ឈង្គោ ។
ឥធិ ភិក្ខុ សតិមា ហោតិ បរមេន សតិនេបក្កេន
សមញ្ញាគតោ ចិរកតម្បំ ចិរភាសិតម្បំ សរិតា អនុ-
ស្សរិតា អយំ វុច្ចតិ សតិសម្មោជ្ឈង្គោ ។ សោ
តថាសតោ វិហារន្តោ តំ ធម្មំ បញ្ចាយ វិចីនតិ
បរិចីនតិ(១) បរិវិមំសំ អាបជ្ឈតិ អយំ វុច្ចតិ ធម្មវិចយ-
សម្មោជ្ឈង្គោ ។ តស្ស តំ ធម្មំ បញ្ចាយ វិចីនតោ
បរិចីនតោ(២) បរិវិមំសំ អាបជ្ឈតោ អារទ្ធិ ហោតិ
វិរិយំ អសល្លំ អយំ វុច្ចតិ វិរិយសម្មោជ្ឈង្គោ ។
អារទ្ធិវិរិយស្ស ឧប្បជ្ឈតិ បីតិ និវាមិសា អយំ វុច្ចតិ
បីតិសម្មោជ្ឈង្គោ ។ បីតិមនស្ស កាយោបិ បស្សម្ពតិ
ចិត្តិបិ បស្សម្ពតិ អយំ វុច្ចតិ បស្សន្តិសម្មោជ្ឈង្គោ ។

ពោជ្ឈង្គវិភាគ

[២៨៨] ពោជ្ឈង្គ ៧ គឺ សតិសម្មាជ្ឈង្គ ១ ធម្មវិចយសម្មា-
ជ្ឈង្គ ១ វិរិយសម្មាជ្ឈង្គ ១ បីតិសម្មាជ្ឈង្គ ១ បស្សន្ទិសម្មាជ្ឈង្គ ១
សមាធិសម្មាជ្ឈង្គ ១ ទេវេកាសម្មាជ្ឈង្គ ១ ។

[២៨៩] បណ្តាសម្មាជ្ឈង្គទាំងនោះ សតិសម្មាជ្ឈង្គ តើដូច
ម្តេច ។ ភិក្ខុក៏សាសនានេះ ជាអ្នកមានស្មារតី ប្រកបដោយស្មារតី
នឹងបញ្ញាខាងខ្លួនដ៏ប្រសើរ ជាអ្នករលឹក នឹកឃើញ នូវអំពើដែលខ្លួន
ឬអ្នកដទៃធ្វើហើយ អស់កាលយូរក្តី នូវពាក្យដែលខ្លួន ឬ អ្នកដទៃ
និយាយហើយ អស់កាលយូរក្តី នេះហៅថា សតិសម្មាជ្ឈង្គ ។
ភិក្ខុនោះ ជាអ្នកមានស្មារតី មានសភាពដូច្នោះ រមែងពិនិត្យ សង្កេត
នូវធម៌នោះ ដោយបញ្ញា រមែងដល់នូវការពិចារណាជុំវិញ នេះហៅថា
ធម្មវិចយសម្មាជ្ឈង្គ ។ កាលភិក្ខុនោះ ពិនិត្យ សង្កេត នូវធម៌នោះដោយ
បញ្ញា ដល់នូវការពិចារណាជុំវិញ វិរិយៈជាគុណដែលខ្លួនប្រារព្ធហើយ
មិនឆ្ងោញ ក៏មាន នេះហៅថា វិរិយសម្មាជ្ឈង្គ ។ កាលភិក្ខុ
មានព្យាយាមប្រារព្ធហើយ បីតិប្រាសចាកអារម្មៈ ក៏កើតឡើង នេះ
ហៅថា បីតិសម្មាជ្ឈង្គ ។ កាលភិក្ខុ មានចិត្តប្រកបដោយបីតិ
កាយក៏ស្ងប់រម្ងាប់ ចិត្តក៏ស្ងប់រម្ងាប់ នេះហៅថា បស្សន្ទិសម្មាជ្ឈង្គ ។

អភិធម្មប្បដិកេ វិរាដ្ឋោ

បស្សន្ធិកាយស្ស សុខីនោ ចិត្តំ សមាធិយតិ អយំ
វុច្ចតិ សមាធិសម្មោជ្ឈន្តោ ។ សោ តថាសមាហិតំ
ចិត្តំ សាធុតំ អជ្ឈេបេត្តិតា ហោតិ អយំ វុច្ចតិ
ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈន្តោ ។

[២៩០] សត្វ តោជ្ឈន្តោ សតិសម្មោជ្ឈន្តោ
ធម្មវិចយសម្មោជ្ឈន្តោ វិរិយសម្មោជ្ឈន្តោ បីតិសម្មោ-
ជ្ឈន្តោ បស្សន្ធិសម្មោជ្ឈន្តោ សមាធិសម្មោជ្ឈន្តោ
ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈន្តោ ។

[២៩១] តត្ថ កតហោ សតិសម្មោជ្ឈន្តោ ។
អត្ថំ អជ្ឈន្តំ ធម្មេសុ សតិ អត្ថំ ពហិទ្ធា ធម្មេ-
សុ សតិ ។ យទិប័(១) អជ្ឈន្តំ ធម្មេសុ សតិ
តទិប័(២) សតិសម្មោជ្ឈន្តោ អភិញ្ញាយ សម្មោធាយ
និព្វានាយ សំវត្ថុតិ ។ យទិប័ ពហិទ្ធា ធម្មេសុ
សតិ តទិប័ សតិសម្មោជ្ឈន្តោ អភិញ្ញាយ សម្មោ-
ធាយ និព្វានាយ សំវត្ថុតិ ។

១ ឱ. សព្វត្ថ ហ្មនេសុ យភបីតិ ទិស្សន្តិ ។ ២ ឱ. សព្វត្ថ ហ្មនេសុ តតា-
បីតិ ទិស្សន្តិ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

កាលភិក្ខុមានកាយស្ងប់រម្ងាប់ មានសេចក្តីស្ងប់ ចិត្តក៏តម្កល់នៅមាំ នេះ
ហៅថា សមាធិសម្ពោជ្ឈន្ត ។ ភិក្ខុនោះជាអ្នកពិចារណាឃើញដោយ
ប្រពៃ ឲ្យចិត្តដែលតម្កល់ទុក មានសភាពដូច្នោះ នេះហៅថា ឧបេក្ខា-
សម្ពោជ្ឈន្ត ។

[២៩០] ពោជ្ឈន្ត ៧ គឺ សតិសម្ពោជ្ឈន្ត ១ ធម្មវិចយសម្ពោ-
ជ្ឈន្ត ១ វិរិយសម្ពោជ្ឈន្ត ១ បីតិសម្ពោជ្ឈន្ត ១ បស្សន្តិសម្ពោជ្ឈន្ត ១
សមាធិសម្ពោជ្ឈន្ត ១ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្ត ១ ។

[២៩១] បណ្តាសម្ពោជ្ឈន្តទាំងនោះ សតិសម្ពោជ្ឈន្ត តើដូច
ម្តេច ។ សតិក្នុងធម៌ទាំងឡាយ ខាងក្នុងក៏មាន សតិក្នុងធម៌ទាំង
ឡាយ ខាងក្រៅក៏មាន ។ បើសតិក្នុងធម៌ទាំងឡាយខាងក្នុង មាន
ក្នុងកាលណា សតិសម្ពោជ្ឈន្ត ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីដឹងច្បាស់ ដើម្បី
ត្រាស់ដឹង ដើម្បីនិព្វាន ក្នុងកាលនោះដែរ ។ បើសតិក្នុងធម៌ទាំង
ឡាយខាងក្រៅ មាន ក្នុងកាលណា សតិសម្ពោជ្ឈន្ត ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ
ដើម្បីដឹងច្បាស់ ដើម្បីត្រាស់ដឹង ដើម្បីនិព្វាន ក្នុងកាលនោះដែរ ។

[២៧២] តត្ថ កតមោ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈ-
 ង្គោ ។ អត្ថំ អជ្ឈតិ ធម្មសុ បរិចយោ អត្ថំ
 ពហិទ្ធោ ធម្មសុ បរិចយោ ។ យទបិ អជ្ឈតិ
 ធម្មសុ បរិចយោ តទបិ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ
 អភិញ្ញា យ សម្ពោជាយ និព្វានាយ សំវត្ថុតិ ។
 យទបិ ពហិទ្ធោ ធម្មសុ បរិចយោ តទបិ ធម្ម-
 វិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ អភិញ្ញា យ សម្ពោជាយ និព្វា-
 នាយ សំវត្ថុតិ ។

[២៧៣] តត្ថ កតមោ វិវិយសម្ពោជ្ឈង្គោ ។
 អត្ថំ កាយិកំ វិវិយំ អត្ថំ ចេតសិកំ វិវិយំ ។
 យទបិ កាយិកំ វិវិយំ តទបិ វិវិយសម្ពោជ្ឈ-
 ង្គោ អភិញ្ញា យ សម្ពោជាយ និព្វានាយ សំវត្ថុតិ ។
 យទបិ ចេតសិកំ វិវិយំ តទបិ វិវិយសម្ពោជ្ឈង្គោ
 អភិញ្ញា យ សម្ពោជាយ និព្វានាយ សំវត្ថុតិ ។

ពោជ្ឈង្គវិភង្គ សុត្តន្តភាគទី៧

(២៩២) បណ្ណាសម្មាសម្ពុទ្ធវិទាចារ្យនោះ ធម្មវិចយសម្មាសម្ពុទ្ធវិទាចារ្យ តើ
 ដូចម្តេច ។ ការសង្កេតក្នុងធម៌ទាំងឡាយ ខាងក្នុងក៏មាន ការសង្កេត
 ក្នុងធម៌ទាំងឡាយ ខាងក្រៅក៏មាន ។ បើការសង្កេតក្នុងធម៌ទាំង
 ឡាយខាងក្នុង មានក្នុងកាលណា ធម្មវិចយសម្មាសម្ពុទ្ធវិទាចារ្យ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ
 ដើម្បីដឹងច្បាស់ ដើម្បីត្រាស់ដឹង ដើម្បីនិព្វាន ក្នុងកាលនោះដែរ ។
 បើការសង្កេតក្នុងធម៌ទាំងឡាយខាងក្រៅ មានក្នុងកាលណា ធម្មវិចយ-
 សម្មាសម្ពុទ្ធវិទាចារ្យ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីដឹងច្បាស់ ដើម្បីត្រាស់ដឹង ដើម្បី
 និព្វាន ក្នុងកាលនោះដែរ ។

(២៩៣) បណ្ណាសម្មាសម្ពុទ្ធវិទាចារ្យនោះ វិរិយសម្មាសម្ពុទ្ធវិទាចារ្យ តើដូច
 ម្តេច ។ វិរិយៈប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយក៏មាន វិរិយៈប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្តក៏
 មាន ។ បើវិរិយៈប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយ មានក្នុងកាលណា វិរិយសម្មា-
 សម្ពុទ្ធវិទាចារ្យ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីដឹងច្បាស់ ដើម្បីត្រាស់ដឹង ដើម្បីនិព្វាន
 ក្នុងកាលនោះដែរ ។ បើវិរិយៈប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត មានក្នុងកាលណា
 វិរិយសម្មាសម្ពុទ្ធវិទាចារ្យ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីដឹងច្បាស់ ដើម្បីត្រាស់ដឹង ដើម្បី
 និព្វាន ក្នុងកាលនោះដែរ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[២៩២] តត្ថ កតតមោ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ។

អត្ថិ សវិតក្កសវីចារា បីតិ អត្ថិ អវិតក្កាវីចារា

បីតិ ។ យទបិ សវិតក្កសវីចារា បីតិ តទបិ

បីតិសម្ពោជ្ឈង្គោ អភិញ្ញាយ សម្ពោធាយ និព្វានាយ

សំវត្ថុតិ ។ យទបិ អវិតក្កាវីចារា បីតិ តទបិ បីតិ-

សម្ពោជ្ឈង្គោ អភិញ្ញាយ សម្ពោធាយ និព្វានាយ

សំវត្ថុតិ ។

[២៩៣] តត្ថ កតតមោ បស្សន្ធិសម្ពោជ្ឈង្គោ ។

អត្ថិ កាយប្បស្សន្ធិ អត្ថិ ចិត្តប្បស្សន្ធិ ។ យទបិ

កាយប្បស្សន្ធិ តទបិ បស្សន្ធិសម្ពោជ្ឈង្គោ អភិញ្ញ-

ាយ សម្ពោធាយ និព្វានាយ សំវត្ថុតិ ។ យទបិ

ចិត្តប្បស្សន្ធិ តទបិ បស្សន្ធិសម្ពោជ្ឈង្គោ អភិញ្ញ-

ាយ សម្ពោធាយ និព្វានាយ សំវត្ថុតិ ។

អភិធម្មប្បដិក វិរាត

(២៩២) បណ្តាសម្ពោជ្ឈង្គំទាំងនោះ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គំ តើដូចម្តេច ។ បីតិ ប្រកបដោយវិតក្កៈ ប្រកបដោយវិចារៈក៏មាន បីតិ មិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈក៏មាន ។ បើបីតិ ប្រកបដោយវិតក្កៈ ប្រកបដោយវិចារៈ មាន ក្នុងកាលណា បីតិសម្ពោជ្ឈង្គំ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីដឹងច្បាស់ ដើម្បីត្រាស់ដឹង ដើម្បីនិព្វាន ក្នុងកាលនោះដែរ ។ បើបីតិ មិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈ មាន ក្នុងកាលណា បីតិសម្ពោជ្ឈង្គំ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីដឹងច្បាស់ ដើម្បីត្រាស់ដឹង ដើម្បីនិព្វាន ក្នុងកាលនោះដែរ ។

(២៩៣) បណ្តាសម្ពោជ្ឈង្គំទាំងនោះ បស្សន្ទិសម្ពោជ្ឈង្គំ តើដូចម្តេច ។ កាយប្បស្សន្ទិ (សេចក្តីស្ងប់កាយ) ក៏មាន ចិត្តប្បស្សន្ទិ (សេចក្តីស្ងប់ចិត្ត) ក៏មាន ។ បើកាយប្បស្សន្ទិ មាន ក្នុងកាលណា បស្សន្ទិសម្ពោជ្ឈង្គំ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីដឹងច្បាស់ ដើម្បីត្រាស់ដឹង ដើម្បីនិព្វាន ក្នុងកាលនោះដែរ ។ បើចិត្តប្បស្សន្ទិ មាន ក្នុងកាលណា បស្សន្ទិសម្ពោជ្ឈង្គំ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីដឹងច្បាស់ ដើម្បីត្រាស់ដឹង ដើម្បីនិព្វាន ក្នុងកាលនោះដែរ ។

ពោជ្ឈង្គិរិក្ខេ សុត្តន្តបិដក

[២៩៦] តត្ថ កតមោ សមាធិសម្មោជ្ឈង្គេ ។
 អត្ថំ សវិតក្កោ សវិចារោ សមាធិ អត្ថំ អវិត-
 ក្កោ អវិចារោ សមាធិ ។ យទបិ សវិតក្កោ
 សវិចារោ សមាធិ តទបិ សមាធិសម្មោជ្ឈង្គេ អ-
 ភិក្ខាយ សម្មោធាយ និព្វានាយ សំវត្ថតិ ។
 យទបិ អវិតក្កោ អវិចារោ សមាធិ តទបិ សមា-
 ធិសម្មោជ្ឈង្គេ អភិក្ខាយ សម្មោធាយ និព្វា-
 នាយ សំវត្ថតិ ។

[២៩៧] តត្ថ កតមោ ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈង្គេ ។
 អត្ថំ អជ្ឈតំ ធម្មេសុ ឧបេក្ខា អត្ថំ ពហំធា
 ធម្មេសុ ឧបេក្ខា ។ យទបិ អជ្ឈតំ ធម្មេសុ
 ឧបេក្ខា តទបិ ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈង្គេ អភិក្ខាយ
 សម្មោធាយ និព្វានាយ សំវត្ថតិ ។ យទបិ ពហំធា
 ធម្មេសុ ឧបេក្ខា តទបិ ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈង្គេ
 អភិក្ខាយ សម្មោធាយ និព្វានាយ សំវត្ថតិ ។

ពោធិ៍សាត់វិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[២៩៦] បណ្ណាសម្មាសម្ពុទ្ធីទាំងនោះ សមាធិសម្មាសម្ពុទ្ធី តើ
 ដូចម្តេច ។ សមាធិប្រកបដោយវិតក្កៈ ប្រកបដោយវិចារៈក៏មាន
 សមាធិមិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈក៏មាន ។ បើសមាធិប្រកបដោយ
 វិតក្កៈ ប្រកបដោយវិចារៈ មានក្នុងកាលណា សមាធិសម្មាសម្ពុទ្ធី ក៏
 ប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីដឹងច្បាស់ ដើម្បីត្រាស់ដឹង ដើម្បីនិព្វាន ក្នុងកាល
 នោះដែរ ។ បើសមាធិមិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈ មានក្នុងកាល
 ណា សមាធិសម្មាសម្ពុទ្ធី ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីដឹងច្បាស់ ដើម្បីត្រាស់
 ដឹង ដើម្បីនិព្វាន ក្នុងកាលនោះដែរ ។

[២៩៧] បណ្ណាសម្មាសម្ពុទ្ធីទាំងនោះ ឧបេក្ខាសម្មាសម្ពុទ្ធី តើ
 ដូចម្តេច ។ ឧបេក្ខាក្នុងធម៌ទាំងឡាយខាងក្នុងក៏មាន ឧបេក្ខាក្នុងធម៌
 ទាំងឡាយខាងក្រៅក៏មាន ។ បើឧបេក្ខាក្នុងធម៌ទាំងឡាយខាងក្នុង
 មានក្នុងកាលណា ឧបេក្ខាសម្មាសម្ពុទ្ធី ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីដឹងច្បាស់
 ដើម្បីត្រាស់ដឹង ដើម្បីនិព្វាន ក្នុងកាលនោះដែរ ។ បើឧបេក្ខាក្នុង
 ធម៌ទាំងឡាយខាងក្រៅ មានក្នុងកាលណា ឧបេក្ខាសម្មាសម្ពុទ្ធី ក៏
 ប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីដឹងច្បាស់ ដើម្បីត្រាស់ដឹង ដើម្បីនិព្វាន ក្នុងកាល
 នោះដែរ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[២៧៨] សត្ត ពោជ្ឈង្គា សតិសម្មោជ្ឈង្គា
 ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈង្គា ។ តត្ថ កតមេ
 សតិសម្មោជ្ឈង្គា ។ ឥធិ ភិក្ខុ សតិសម្មោជ្ឈង្គំ
 ភាវេតិ វិវេកនិស្សិតំ វិរាជនិស្សិតំ ជិរោធនិស្សិតំ
 វោស្សក្កបរិណាមី ធម្មវិចយសម្មោជ្ឈង្គំ ភាវេតិ
 វិរិយសម្មោជ្ឈង្គំ ភាវេតិ បីតិសម្មោជ្ឈង្គំ ភាវេតិ
 បស្សទ្ធិសម្មោជ្ឈង្គំ ភាវេតិ សមាធិសម្មោជ្ឈង្គំ ភាវេតិ
 ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈង្គំ ភាវេតិ វិវេកនិស្សិតំ វិរាជនិ-
 ស្សិតំ ជិរោធនិស្សិតំ វោស្សក្កបរិណាមី ។

សុត្តន្តភាជនីយំ ។

[២៧៩] សត្ត ពោជ្ឈង្គា សតិសម្មោជ្ឈង្គា
 ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈង្គា ។ តត្ថ កតមេ សត្ត
 ពោជ្ឈង្គា ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សយមេ លោកុត្តរំ
 ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិកតានំ
 បហាឆាយ បវេមាយ ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ
 ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្មជ្ឈ វិហារតិ ទុក្ខាបដិ-
 បទំ ទទ្ធាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ សត្ត ពោជ្ឈង្គា ហោតិ
 សតិសម្មោជ្ឈង្គា ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈង្គា ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ

[២៩៨] ពោជ្ឈង្គ ៧ គឺ សតិសម្មាសម្ពុទ្ធ ១ ។ បេ ។ ឧបេក្ខា-
 សម្មាសម្ពុទ្ធ ១ ។ បណ្ណាសម្មាសម្ពុទ្ធានំនោះ សតិសម្មាសម្ពុទ្ធ
 តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុកងសាសនានេះ ចំរើននូវសតិសម្មាសម្ពុទ្ធ ដែល
 អាស្រ័យនូវសេចក្តីស្ងប់ស្ងាត់ អាស្រ័យនូវការប្រាសចាកតម្រេក អា-
 ស្រ័យនូវនិរោធិ ជាគ្រឿងឈមទៅកាន់ការលះ ចំរើននូវធម្មវិជយ-
 សម្មាសម្ពុទ្ធ ចំរើននូវវិរិយសម្មាសម្ពុទ្ធ ចំរើននូវបីតិសម្មាសម្ពុទ្ធ ចំរើន
 នូវបស្សន្តិសម្មាសម្ពុទ្ធ ចំរើននូវសមាធិសម្មាសម្ពុទ្ធ ចំរើននូវឧបេក្ខា-
 សម្មាសម្ពុទ្ធ ដែលអាស្រ័យនូវសេចក្តីស្ងប់ស្ងាត់ អាស្រ័យនូវការប្រាស
 ចាកតម្រេក អាស្រ័យនូវនិរោធិ ជាគ្រឿងឈមទៅកាន់ការលះ ។

ចប់ សុត្តន្តកាណិយ ។

[២៩៩] ពោជ្ឈង្គ ៧ គឺ សតិសម្មាសម្ពុទ្ធ ១ ។ បេ ។ ឧបេក្ខា-
 សម្មាសម្ពុទ្ធ ១ ។ បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ ពោជ្ឈង្គ ៧ តើដូចម្តេច ។
 កងសម័យណា ភិក្ខុកងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិ-
 កធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវ
 ទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។
 ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទូកាបដិបទានាភិញ្ញា កងសម័យនោះ
 ពោជ្ឈង្គ ៧ យ៉ាង គឺ សតិសម្មាសម្ពុទ្ធ ១ ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសម្មាសម្ពុទ្ធ
 ១ ក៏កើតមាន ។

ពោធិ៍សែនជ័យ អភិធម្មភាជនីយ៍

[៣០០] តត្ថ កតមោ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ។
 យា សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ សតិសម្ពោជ្ឈ-
 ង្គោ មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ សតិសម្ពោ-
 ជ្ឈង្គោ ។

[៣០១] តត្ថ កតមោ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ ។
 យា បញ្ញា បដាទនា ។ បេ ។ អមោហោ ធម្មវិ-
 ចយោ សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ មក្កន្តំ
 មក្កបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ ។

[៣០២] តត្ថ កតមោ វិរិយសម្ពោជ្ឈង្គោ ។
 យោ ចេតសីកោ វិរិយារម្មោ ។ បេ ។ សម្មាវាយាមោ
 វិរិយសម្ពោជ្ឈង្គោ មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ
 វិរិយសម្ពោជ្ឈង្គោ ។

[៣០៣] តត្ថ កតមោ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ។
 យា បីតិ មាមោជ្ឈិ អាមោទនា បមោទនា ហាសោ
 បហាសោ វិត្តំ ឡិទក្សំ អត្តមនតា ចិត្តស្ស បីតិ-
 សម្ពោជ្ឈង្គោ អយំ វុច្ចតិ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ។

ពោធិ៍សាត់ អភិធម្មភាជនីយ

[៣០០] បណ្ណាសម្ពោជ្ឈន៍ទាំងនោះ សតិសម្ពោជ្ឈន៍ តើដូចម្តេច ។ ការព្យាបាល ការនឹកឃើញ ។ បេ ។ ការព្យាបាល សតិសម្ពោជ្ឈន៍ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សតិសម្ពោជ្ឈន៍ ។

[៣០១] បណ្ណាសម្ពោជ្ឈន៍ទាំងនោះ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន៍ តើដូចម្តេច ។ បញ្ញា ការដឹងច្បាស់ ។ បេ ។ ការមិនវង្វេង ការពិចារណា នូវធម៌ ការយល់ត្រូវ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន៍ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន៍ ។

[៣០២] បណ្ណាសម្ពោជ្ឈន៍ទាំងនោះ វិរិយសម្ពោជ្ឈន៍ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសម្ពាធម៌ វិរិយសម្ពោជ្ឈន៍ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា វិរិយសម្ពោជ្ឈន៍ ។

[៣០៣] បណ្ណាសម្ពោជ្ឈន៍ទាំងនោះ បីតិសម្ពោជ្ឈន៍ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីឆ្លើយតប ឆ្លើយតបកាយ សេចក្តីសម្រេច សេចក្តីស្រួល ការស្រស់ស្រាយ ការញញឹមញញែម អំណរ ការអវិណាស អំណរ សេចក្តីត្រេកអរនៃចិត្ត បីតិសម្ពោជ្ឈន៍ ណា នេះហៅថា បីតិសម្ពោជ្ឈន៍ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[៣០៤] តត្ថ កតមោ បស្សន្តិសន្តោជ្ឈង្គោ ។

យា វេទនាខន្ធស្ស សញ្ញាខន្ធស្ស សង្ខារត្វន្ធស្ស
វិញ្ញាណត្វន្ធស្ស បស្សន្តិ បដិប្បស្សន្តិ បស្សម្ពនា
បដិប្បស្សម្ពនា បដិប្បស្សម្ពិតតំ បស្សន្តិសន្តោជ្ឈង្គោ
អយំ វុច្ចតិ បស្សន្តិសន្តោជ្ឈង្គោ ។

[៣០៥] តត្ថ កតមោ សមាធិសន្តោជ្ឈង្គោ ។

យា ចិត្តស្ស វិភិ ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ សមាធិ-
សន្តោជ្ឈង្គោ មក្កដំ មក្កបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ
សមាធិសន្តោជ្ឈង្គោ ។

[៣០៦] តត្ថ កតមោ ឧបេក្ខាសន្តោជ្ឈង្គោ ។

យា ឧបេក្ខា ឧបេក្ខនា អជ្ឈេបេក្ខនា មជ្ឈត្តតា
ចិត្តស្ស ឧបេក្ខាសន្តោជ្ឈង្គោ អយំ វុច្ចតិ ឧបេ-
ក្ខាសន្តោជ្ឈង្គោ ។

ឥមេ វុច្ចន្តិ សត្ត ពោជ្ឈង្គោ អវសេសា ធម្មា
សត្តវា សន្តោជ្ឈង្គោ សម្បយុត្តា ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

[៣០៤] បណ្តាសម្ពោជ្ឈន៍ទាំងនោះ បស្សន្ទិសម្ពោជ្ឈន៍ តើ
ដូចម្តេច ។ សេវក្កស្វប្បំ សេវក្ករម្យាប្បំ ការស្វប្បំ ការរម្យាប្បំ ភាពនៃ
ការស្វប្បំរម្យាប្បំ នៃវេទនាខន្ធ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកុន្ធ វិញ្ញាណកុន្ធ
បស្សន្ទិសម្ពោជ្ឈន៍ ណា នេះហៅថា បស្សន្ទិសម្ពោជ្ឈន៍ ។

[៣០៥] បណ្តាសម្ពោជ្ឈន៍ទាំងនោះ សមាធិសម្ពោជ្ឈន៍ តើដូច
ម្តេច ។ ការតាំងនៅ នៃចិត្ត ។ បេ ។ ការតំកល់ចិត្តដោយប្រពៃ
សមាធិសម្ពោជ្ឈន៍ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា
សមាធិសម្ពោជ្ឈន៍ ។

[៣០៦] បណ្តាសម្ពោជ្ឈន៍ទាំងនោះ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន៍ តើ
ដូចម្តេច ។ ការរំពឹងឃើញ អាការរំពឹងឃើញ ការរំពឹងឃើញជាក់
ភាពនៃចិត្តតាំងនៅជាកណ្តាល ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន៍ ណា នេះហៅថា
ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន៍ ។

ធម៌ទាំងនេះ ហៅថា ពោជ្ឈន៍ ៧ យ៉ាង ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស
ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយសម្ពោជ្ឈន៍ទាំង ៧ ។

(៣០៧) សត្វ ពោធិ៍សាត់ សតិសម្មោជ្ឈន្តោ
 ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈន្តោ ។ តត្ថ កតតោ
 សតិសម្មោជ្ឈន្តោ ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ
 លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមិ
 ទិដ្ឋិតតានំ បហាធាយ បឋមាយ ភូមិយា បតិយា
 វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្មជ្ឈ
 វិហារតិ ឧត្តាបជិបទំ ទទ្ធាភិញ្ញំ យា តស្មី សមយេ
 សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ សតិសម្មោជ្ឈន្តោ
 មក្កន្តំ មក្កបរិយាបន្តំ អយំ វុច្ចតិ សតិសម្មោជ្ឈន្តោ
 អវសេសា ធម្មា សតិសម្មោជ្ឈន្តសម្មយុត្តា ។ បេ ។
 អវសេសា ធម្មា ធម្មវិចយសម្មោជ្ឈន្តសម្មយុត្តា ។ បេ ។
 អវសេសា ធម្មា វិរិយសម្មោជ្ឈន្តសម្មយុត្តា ។ បេ ។
 អវសេសា ធម្មា បីតិសម្មោជ្ឈន្តសម្មយុត្តា ។ បេ ។
 អវសេសា ធម្មា បស្សន្តិសម្មោជ្ឈន្តសម្មយុត្តា ។ បេ ។
 អវសេសា ធម្មា សមាធិសម្មោជ្ឈន្តសម្មយុត្តា ។
 តត្ថ កតតោ ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈន្តោ ។ ឥធិ ភិក្ខុ
 យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ

ពោជ្ឈង្គវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

[៣០៧] ពោជ្ឈង្គ ៧ យ៉ាងគឺ សតិសម្មាដ្ឋង្គ ១ ។ បេ ។

ឧបេក្ខាសម្មាដ្ឋង្គ ១ ។ បណ្តាសម្មាដ្ឋង្គទាំងនោះ សតិសម្មាដ្ឋង្គ
 តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើននូវលោ-
 កុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេស-
 វដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាម
 ទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទាទន្ទា-
 ភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ការរត្តក ការនឹកឃើញ ។ បេ ។ ការរត្តក
 ត្រូវ សតិសម្មាដ្ឋង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅ
 ថា សតិសម្មាដ្ឋង្គ ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយ
 សតិសម្មាដ្ឋង្គ ។ បេ ។ ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកប
 ដោយធម្មវិចយសម្មាដ្ឋង្គ ។ បេ ។ ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះ
 ថាប្រកបដោយវិរិយសម្មាដ្ឋង្គ ។ បេ ។ ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏
 ឈ្មោះថាប្រកបដោយបតិសម្មាដ្ឋង្គ ។ បេ ។ ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស
 ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយបស្សន្តិសម្មាដ្ឋង្គ ។ បេ ។ ធម៌ទាំងឡាយ
 ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយសមាធិសម្មាដ្ឋង្គ ។ បណ្តា
 សម្មាដ្ឋង្គទាំងនោះ ឧបេក្ខាសម្មាដ្ឋង្គ តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យ
 ណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើននូវលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌

អភិធម្មបំណែក វិវត្តោ

អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ បវមាយ ក្ខ-
មីយា បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហំ ។ បេ ។ បវមី
យានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទទ្ធាភិញ្ញា
យា តស្មី សមយេ ឧបេក្ខា ឧបេក្ខនា អជ្ឈបេ-
ក្ខនា មជ្ឈតតា ចិត្តស្មី ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈន្តោ អយំ
វុច្ចតិ ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈន្តោ អវសេសា ធម្មា ឧ-
បេក្ខាសម្មោជ្ឈន្តសម្បយុត្តា ។

[៣០៨] សត្ត ពោជ្ឈន្តោ សតិសម្មោជ្ឈន្តោ
។ បេ ។ ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈន្តោ ។ តត្ថ កតមេ
សត្ត ពោជ្ឈន្តោ ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ
លោកុត្តរំ យានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយ-
តាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ បវមាយ ក្ខមីយា
បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហំ ។ បេ ។ បវមី
យានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទទ្ធា-
ភិញ្ញា តស្មី សមយេ ជស្សោ ហោតិ ។ បេ ។
អវិក្ខោចោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា កុសលា តស្មីវ
លោកុត្តរស្មី កុសលស្មី យានស្មី កតត្តា
ភាវិតតា វិហាកំ វិវិច្ឆេវ កាមេហំ ។ បេ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋតាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទានុភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ការរំពឹងឃើញ អាការរំពឹងឃើញ ការរំពឹងឃើញជាក់ ភាពនៃចិត្តតាំងនៅជាកណ្តាល ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្ត ណា នេះហៅថា ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្ត ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្ត ។

(៣០៨) ពោជ្ឈន្ត ៧ យ៉ាង គឺ សតិសម្ពោជ្ឈន្ត ១ ។ បេ ។

ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្ត ១ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ពោជ្ឈន្ត ៧ តើដូចម្តេច ។

ក្នុងសម័យ ណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើននូវលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋតាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទានុភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ ក៏កើតមាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ ក៏កើតមាន ធម៌ទាំងនេះ ជាកុសល ភិក្ខុស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។

ពោជ្ឈត្តវគ្គំ អភិធម្មភាគីយំ

បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជនីហរតិ ឧក្ខាបដិបទំ ឧទ្ធាភិក្ខុ
 សុត្តានំ តស្មី សមយេ សត្ត ពោជ្ឈត្តា ហោន្តិ
 សតិសម្មោជ្ឈត្តា ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈត្តា ។
 តត្ថ កតមោ សតិសម្មោជ្ឈត្តា ។ យា សតិ
 អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ សតិសម្មោជ្ឈត្តា
 មក្ខន្ធិ មក្ខបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ សតិសម្មោជ្ឈត្តា
 ។ បេ ។ តត្ថ កតមោ ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈត្តា ។
 យា ឧបេក្ខា ឧបេក្ខា អជ្ឈបេក្ខា មជ្ឈតតា
 ចិត្តស្ស ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈត្តា អយំ វុច្ចតិ ឧបេ-
 ក្ខាសម្មោជ្ឈត្តា ។ ឥមេ វុច្ចន្តិ សត្ត ពោជ្ឈត្តា
 អវសេសា ធម្មា សត្តហិ ពោជ្ឈត្តហិ សម្មយុត្តា ។

(៣០៧) សត្ត ពោជ្ឈត្តា សតិសម្មោជ្ឈត្តា
 ។ បេ ។ ឧបេក្ខាសម្មោជ្ឈត្តា ។ តត្ថ កតមោ
 សតិសម្មោជ្ឈត្តា ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ
 លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតា-
 មី ទិដ្ឋិតានំ បហាឆាយ បឋមាយ ភូមិយា បត្តិ-
 យា វិវិច្ឆេវ កោបេហិ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ

ពោជ្ឈង្គវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទូកាបដិបទានាភិញ្ញា ជាសុញ្ញត្ថៈ ជាវិបាក
 ព្រោះភាពនៃលោកុត្តរកុសលជ្ឈាននោះឯង ដែលលោកបានធ្វើហើយ
 ចំរើនហើយ ក្នុងសម័យនោះ ពោជ្ឈង្គ ៧ គឺ សតិសម្មាសម្ពុទ្ធិ ១ ។ បេ ។
 ឧបេកាសម្មាសម្ពុទ្ធិ ១ ក៏កើតមាន ។ បណ្ណាសម្មាសម្ពុទ្ធិទាំងឡាយនោះ
 សតិសម្មាសម្ពុទ្ធិ តើដូចម្តេច ។ ការព្យាបាទ ការនឹកឃើញ ។ បេ ។
 ការព្យាបាទ សតិសម្មាសម្ពុទ្ធិ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា
 នេះហៅថា សតិសម្មាសម្ពុទ្ធិ ។ បេ ។ បណ្ណាសម្មាសម្ពុទ្ធិទាំងនោះ
 ឧបេកាសម្មាសម្ពុទ្ធិ តើដូចម្តេច ។ ការរំពឹងឃើញ អាការរំពឹងឃើញ
 ការរំពឹងឃើញជាក៏ ភាពនៃចិត្តតាំងនៅជាកណ្តាល ឧបេកាសម្មាសម្ពុទ្ធិ
 ណា នេះហៅថា ឧបេកាសម្មាសម្ពុទ្ធិ ។ ធម៌ទាំងនេះ ហៅថា ពោជ្ឈង្គ
 ៧ ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយសម្មាសម្ពុទ្ធិ ៧ ។

[៣០៩] ពោជ្ឈង្គ ៧ យ៉ាង គឺ សតិសម្មាសម្ពុទ្ធិ ១ ។ បេ ។
 ឧបេកាសម្មាសម្ពុទ្ធិ ១ ។ បណ្ណាសម្មាសម្ពុទ្ធិទាំងនោះ សតិសម្មាសម្ពុទ្ធិ
 តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ក៏ក្នុងសាសនានេះ ចំរើននូវលោ-
 កុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវ
 កិលេសរវុដៈ) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋម-
 ភូមិ ស្ងាត់ថាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ធុត្តាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ តស្មី
 សមយេ ដស្សោ ហោតិ ។ បេ ។ អវិត្តេហោ ហោតិ
 ឥមេ ធម្មា កុសលា តស្សេវ លោកុត្តរស្ស កុ-
 សលស្ស ឈានស្ស កតត្តា ភាវិតត្តា វិចារកំ
 វិវិច្ឆេវ កាមេហំ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ
 វិហារតិ ធុត្តាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ សុញ្ញតំ យា តស្មី
 សមយេ សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ សតិ-
 សម្មោជ្ឈន្តោ មគ្គំ មគ្គបរិយាបដ្ឋំ អយំ វុច្ចតិ សតិ-
 សម្មោជ្ឈន្តោ អវសេសា ធម្មា សតិសម្មោជ្ឈន្តសម្ម-
 យុត្តា ។ បេ ។ អវសេសា ធម្មា ធម្មវិចយសម្មោជ្ឈន្ត-
 សម្មយុត្តា ។ បេ ។ អវសេសា ធម្មា វិរិយសម្មោជ្ឈន្ត-
 សម្មយុត្តា ។ បេ ។ អវសេសា ធម្មា បីតិសម្មោជ្ឈ-
 ន្តសម្មយុត្តា ។ បេ ។ អវសេសា ធម្មា បស្សន្តិ-
 សម្មោជ្ឈន្តសម្មយុត្តា ។ បេ ។ អវសេសា ធម្មា
 សមាធិសម្មោជ្ឈន្តសម្មយុត្តា ។ តត្ថ កតមោ ឧ-
 បេក្ខាសម្មោជ្ឈន្តោ ។ ឥធម ភិក្ខុ យស្មី សមយេ
 លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវិតំ និយ្យនិកំ អបចយកាមី

អភិធម្មប័ណ្ណ វិភង្គ

ជាទុក្ខាបដិបទនាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ ក៏កើតមាន ។ បេ ។

អវិក្ខេបៈ ក៏កើតមាន ធម៌ទាំងនេះជាភូសល ភិក្ខុស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទនាភិញ្ញា ជាសញ្ញាតៈ

ជាវិបាក ព្រោះភាពនៃលោកុត្តរភូសលជ្ឈាននោះឯង ដែលលោកបាន ធ្វើហើយ ចំរើនហើយ ក្នុងសម័យនោះ ការរលឹក ការនឹកឃើញ

។ បេ ។ ការរលឹកត្រូវ សតិសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុង មគ្គ ណា នេះហៅថា សតិសម្មាជ្ឈង្គ ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស

ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយសតិសម្មាជ្ឈង្គ ។ បេ ។ ធម៌ទាំងឡាយ ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយធម្មវិចយសម្មាជ្ឈង្គ ។ បេ ។ ធម៌ ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយវិរិយសម្មាជ្ឈង្គ ។ បេ ។

ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយបីតិសម្មាជ្ឈង្គ ។ បេ ។ ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយបស្សន្តិសម្មាជ្ឈង្គ

។ បេ ។ ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយសមាធិសម្មាជ្ឈង្គ ។ បណ្ណាសម្មាជ្ឈង្គទាំងនោះ ទេវទូតាសម្មាជ្ឈង្គ តើដូច ម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើននូវលោកុត្តរជ្ឈាន

ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ)

ពោជ្ឈង្គវិកង្គេ បញ្ញាបុព្វកំ

ទិដ្ឋិតតានំ បហាឆាយ បវេហាយ ភូមិយា បត្តិយា
 វិវិច្ឆេវ កោមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ
 វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទុក្ខាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ ដសេក្ក
 ហោតិ ។ បេ ។ អវិក្ខេហោ ហោតិ វេ ឆម្ពា
 កុសលា តស្មីវ លោកុត្តរស្ស កុសលស្ស
 ឈានស្ស កតត្តា ភាវិតត្តា វិបាកំ វិវិច្ឆេវ កោ-
 មេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ
 ទុក្ខាបដិបទំ ទុក្ខាភិញ្ញំ សុញ្ញតំ យា តស្មី សមយេ
 ឧបេក្ខា ឧបេក្ខនា អដ្ឋបេក្ខនា បដ្ឋតតា ចិត្តស្ស
 ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តោ អយំ វុច្ចតិ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈ-
 ន្តោ អវិសេសា ឆម្ពា ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈន្តសម្បយុត្តា ។

អភិធម្មរាជីយំ ។

[៣០០] សត្ត ពោជ្ឈង្គំ សត្តិសម្ពោជ្ឈន្តោ ឆម្ព-
 វិចយសម្ពោជ្ឈន្តោ វិវិចយសម្ពោជ្ឈន្តោ បិទិសម្ពោជ្ឈន្តោ
 បស្សន្តិសម្ពោជ្ឈន្តោ សមាធិសម្ពោជ្ឈន្តោ ឧបេក្ខា-
 សម្ពោជ្ឈន្តោ ។ សត្តន្តំ ពោជ្ឈង្គនំ កតិ កុសលា
 កតិ អកុសលា កតិ អព្យាកតា ។ បេ ។ កតិ
 សវណា កតិ អវណា ។

ពោជ្ឈង្គវិវត្ត បញ្ញាបុព្វកៈ

ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទូតាបដិបទានោភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ ក៏កើតមាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ ក៏កើតមាន ។ ធម៌ទាំងនេះជាកុសល ភិក្ខុស្ងាត់ ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទូតាបដិបទានោភិញ្ញា ជាសុញ្ញា ជាវិបាកព្រោះភាពនៃលោកុត្តរកុសលជ្ឈាននោះឯង ដែលលោកបានធ្វើហើយចំរើនហើយ ក្នុងសម័យនោះ ការរំពឹងឃើញ អាការរំពឹងឃើញ ការរំពឹងឃើញជាក់ ភាពនៃចិត្តតាំងនៅជាកណ្តាល ទេវតាសម្ពោជ្ឈង្គណា នេះហៅថា ទេវតាសម្ពោជ្ឈង្គ ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយទេវតាសម្ពោជ្ឈង្គ ។

ចប់ អភិធម្មភាជនីយ ។

[៣១០] ពោជ្ឈង្គ ៧ គឺ សតិសម្ពោជ្ឈង្គ ១ ធម្មវិបយសម្ពោជ្ឈង្គ ១ វិរិយសម្ពោជ្ឈង្គ ១ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គ ១ បស្សន្តិសម្ពោជ្ឈង្គ ១ សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គ ១ ទេវតាសម្ពោជ្ឈង្គ ១ ។ បណ្តាពោជ្ឈង្គទាំង ៧ ពោជ្ឈង្គ ជាកុសលប្ុន្ទាន ជាអកុសលប្ុន្ទាន ជាអព្យាក្រឹតប្ុន្ទាន ។ បេ ។ ជាសរណៈប្ុន្ទាន ជាអរណៈប្ុន្ទាន ។

អភិធម្មបិដកេ វិរត្តោ

(៣០០) សិយា កុសលា សិយា អព្យាកតា ។
 បីតិសម្ពោជ្ឈន្តោ សុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តា
 ន ពោជ្ឈន្តា សិយា សុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តា
 សិយា អនុក្ខមសុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តា ។
 សិយា វិចាកា សិយា វិចាកធម្មធម្មា អនុចា-
 ដិដ្ឋានុចាទានិយា អសន្តិលិង្គាសន្តិលសិកា សិយា
 សវិតក្កសវិចារា សិយា អវិតក្កវិចារមត្តា សិយា
 អវិតក្កវិចារា ។ បីតិសម្ពោជ្ឈន្តោ ន បីតិសហ-
 គតោ សុខសហគតោ ន ឧបេក្ខាសហគតោ
 ន ពោជ្ឈន្តា សិយា បីតិសហគតា សិយា
 សុខសហគតា សិយា ឧបេក្ខាសហគតា ។ នេវ
 ទស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតញ្ច នេវ ទស្សនេន ន
 ភាវនាយ បហាតញ្ចហេតុកា សិយា អបចយតាមិ-
 នោ សិយា នេវចយតាមិនោ នាបចយតាមិនោ សិយា
 សេក្ខា សិយា អសេក្ខា អប្បមាណា អប្បមាណា-
 រម្មណា បណ៌តា សិយា សម្មត្តនិយតា សិយា អនិ-
 យតា ន មត្តារម្មណា សិយា មត្តហេតុកា សិយា
 មត្តាធិបតិនោ សិយា ន វត្ថុញ្ចា មត្តហេតុកាតិបិ

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

[៣១១] ពោជ្ឈង្គ ៧ ជាភូមិសាលក៏មាន ជាអព្យាក្រឹតក៏មាន ។

បីតិសម្ពោជ្ឈង្គ ប្រកបដោយសុខវេទនា ពោជ្ឈង្គ ៦ ប្រកបដោយសុខ-
 វេទនាក៏មាន ប្រកបដោយអទុក្ខមសុខវេទនាក៏មាន ។ ពោជ្ឈង្គ ៧
 ជាវិបាកក៏មាន មានវិបាកធម៌ជាប្រក្រតី មានកម្មប្រកបដោយកិលេស
 មានតណ្ហាជាដើមមិនកាន់យកហើយ ទាំងមិនជាប្រយោជន៍ដល់ទុក្ខទាន
 ជាធម៌មិនសៅហ្មង ទាំងមិនគួរដល់សេចក្តីសៅហ្មងក៏មាន ប្រកបដោយ
 វិតក្កៈ ប្រកបដោយវិចារក៏មាន មិនមានវិតក្កៈ មានត្រឹមតែវិចារក៏មាន
 មិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារក៏មាន ។ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គ មិនច្រឡំដោយ
 បីតិ តែច្រឡំដោយសុខ មិនច្រឡំដោយទុក្ខ ពោជ្ឈង្គ ៦ ច្រឡំ
 ដោយបីតិក៏មាន ច្រឡំដោយសុខក៏មាន ច្រឡំដោយទុក្ខក៏មាន ។

ពោជ្ឈង្គ ៧ មិនគួរលះដោយទស្សនៈ ទាំងមិនគួរលះដោយភាវនា
 មានហេតុមិនគួរលះដោយទស្សនៈ ទាំងមិនគួរលះដោយភាវនា មិនដល់
 នូវការសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ក៏មាន មិនដល់នូវការសន្សំ (នូវកិ-
 លេសវដ្តៈ) ទាំងមិនដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ក៏មាន
 ជារបស់សេចក្តីក៏មាន ជារបស់អសេចក្តី មានប្រមាណមិនបាន មានអា-
 រម្មណ៍ប្រមាណមិនបាន ជាសភាពទុក្ខមក៏មាន មានសភាពត្រូវ និង
 ទៀងក៏មាន មិនទៀង មិនមានមគ្គជាអារម្មណ៍ក៏មាន មានមគ្គជាហេតុ
 ក៏មាន មានមគ្គជាអធិបតីក៏មាន មិនគួរពោលថា មានមគ្គជាហេតុផង

ពោជ្ឈង្គវិវត្តេ បញ្ញាបុព្វកំ

បត្តានិបតិទោតិបិ សិយា ឧប្បន្នា សិយា អនុ-
 ប្បន្នា សិយា ឧប្បនិទោ សិយា អតីតា សិយា
 អនាគតា សិយា បច្ចុប្បន្នា ន វត្ថុញ អតីតា-
 រម្មណាតិបិ អនាគតារម្មណាតិបិ បច្ចុប្បន្នារម្មណា-
 តិបិ សិយា អជ្ឈត្តា សិយា តហិទ្ធា សិយា
 អជ្ឈត្តតហិទ្ធា តហិទ្ធារម្មណា អនិទស្សនាប្បដិយា ។

(៣០២) ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ ហេតុ ន ពោ-
 ជ្ឈង្គោ ន ហេតុ ។ សហេតុកា ហេតុសម្បយុត្តា ។
 ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ ហេតុ ថេវ សហេតុកោ ច
 ន ពោជ្ឈង្គោ ន វត្ថុញ ហេតុ ថេវ សហេតុកា
 ចាតិ សហេតុកា ថេវ ន ច ហេតុ ។ ធម្មវិចយ-
 សម្ពោជ្ឈង្គោ ហេតុ ថេវ ហេតុសម្បយុត្តោ ច ន
 ពោជ្ឈង្គោ ន វត្ថុញ ហេតុ ថេវ ហេតុសម្បយុត្តា
 ចាតិ ហេតុសម្បយុត្តា ថេវ ន ច ហេតុ ។ ន
 ពោជ្ឈង្គោ ន ហេតុ សហេតុកា ធម្មវិចយសម្ពោ-
 ជ្ឈង្គោ ន វត្ថុញ ន ហេតុ សហេតុកោតិបិ ន ហេតុ
 អហេតុកោតិបិ ។

ពោជ្ឈង្គវិវត្ត បញ្ញាបុព្វក :

ថា មានមគ្គជាអធិបតីផងក៏មាន កើតឡើងហើយក៏មាន មិនទាន់កើត
 ឡើងក៏មាន បម្រុងនឹងកើតឡើងក៏មាន ជាអតីតក៏មាន ជាអនាគតក៏មាន
 ជាបច្ចុប្បន្ន តែមិនគួរពោលថា មានអារម្មណ៍ជាអតីតផង ថា មានអា-
 រម្មណ៍ជាអនាគតផង ថា មានអារម្មណ៍ជាបច្ចុប្បន្នផងក៏មាន ជាខាង
 ក្នុងក៏មាន ជាខាងក្រៅក៏មាន ទាំងខាងក្នុងទាំងខាងក្រៅ មានអា-
 រម្មណ៍ជាខាងក្រៅ មិនប្រកបដោយការឃើញ ទាំងមិនប្រកបដោយ
 ការប៉ះពាល់ក៏មាន ។

[៣១២] ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គ ជាហេតុ ពោជ្ឈង្គ ៦ មិន
 មែនហេតុ ។ ពោជ្ឈង្គ ៧ ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ ទាំងប្រកប
 ដោយហេតុ ។ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គ ជាហេតុ ទាំងប្រព្រឹត្តទៅជា
 មួយនឹងហេតុ ពោជ្ឈង្គ ៦ មិនគួរពោល ថា ជាហេតុ ទាំងប្រព្រឹត្ត
 ទៅជាមួយនឹងហេតុទេ គឺ គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ តែមិន
 មែនជាហេតុ ។ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គ ជាហេតុ ទាំងប្រកបដោយ
 ហេតុ ពោជ្ឈង្គ ៦ មិនគួរពោលថា ជាហេតុ ទាំងប្រកបដោយហេតុ
 ឡើយ គឺ គ្រាន់តែប្រកបដោយហេតុ តែមិនមែនជាហេតុ ។ ពោ-
 ជ្ឈង្គ ៦ មិនមែនហេតុ គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ ធម្មវិច-
 យសម្ពោជ្ឈង្គ មិនគួរពោល ថា មិនមែនហេតុ គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅ
 ជាមួយនឹងហេតុផង ថា មិនមែនហេតុ ទាំងឥតហេតុដូច្នេះផងទេ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាត្តោ

[៣១៣] សម្បជ្ជយា សង្ខតា អនិទស្សនា
 អប្បដិយា អរូតា លោកុត្តរា កេនចិ វិញ្ញេយ្យា
 កេនចិ ន វិញ្ញេយ្យា ។ នោ អាសវំ អនាសវំ
 អាសវវិប្បយុត្តា ន វត្ថុញ អាសវំ ចេវ សាសវំ
 ចាតិបិ សាសវំ ចេវ នោ ច អាសវំតិបិ ន វត្ថុញ
 អាសវំ ចេវ អាសវសម្បយុត្តា ចាតិបិ អាសវស-
 ម្បយុត្តា ចេវ នោ ច អាសវំតិបិ អាសវវិប្បយុត្តអនា-
 សវំ ។ នោ សញ្ញាជនា ។ បេ ។ នោ គន្ធា ។ បេ ។
 នោ ឡិយា ។ បេ ។ នោ យោតា ។ បេ ។ នោ
 ជីវណា ។ បេ ។ នោ បរាមាសា ។ បេ ។ សារម្មណា
 នោ ចិត្តា ចេតសីកា ចិត្តសម្បយុត្តា ចិត្តសំ-
 សដ្ឋា ចិត្តសម្មដ្ឋានា ចិត្តសហគុដោ ចិត្តានុបវិវត្តនោ
 ចិត្តសំសដ្ឋសម្មដ្ឋានា ចិត្តសំសដ្ឋសម្មដ្ឋានសហគុដោ
 ចិត្តសំសដ្ឋសម្មដ្ឋានានុបវិវត្តនោ ពាហិរា នុចានា អ-
 នុចានិដ្ឋា ។ នុចានានា ។ បេ ។ នោ កិលេសា
 ។ បេ ។

អភិធម្មបិដក វិវាទ

[៣១៣] ពោជ្ឈង្គ ៧ ប្រកបដោយបច្ច័យ ត្រូវបច្ច័យតាក់តែង
 មិនប្រកបដោយការឃើញ មិនប្រកបដោយការប៉ះពាល់ មិនមានរូប
 ជាលោកុត្តរ ដែលគប្បីដឹងដោយវិញ្ញាណណាមួយ ដែលមិនគប្បីដឹង
 ដោយវិញ្ញាណណាមួយ ។ មិនមែនអាសវៈ ទាំងមិនមានអាសវៈ
 ប្រាសចាកអាសវៈ មិនគួរពោល ថា ជាអាសវៈ ទាំងប្រព្រឹត្តទៅជា
 មួយនឹងអាសវៈផង ថា ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងអាសវៈ តែមិនមែនអាសវៈ
 ផងឡើយ មិនគួរពោល ថា ជាអាសវៈ ទាំងប្រកបដោយអាសវៈផង
 ថា ប្រកបដោយអាសវៈ តែមិនមែនជាអាសវៈផងទេ គឺ ប្រាសចាក
 អាសវៈ ទាំងមិនមានអាសវៈ ។ មិនមែនសញ្ញាជនៈ ។ បេ ។ មិន
 មែនគន្លុះ ។ បេ ។ មិនមែនឈ្មោះ ។ បេ ។ មិនមែនយោគៈ ។ បេ ។
 មិនមែននីវរណៈ ។ បេ ។ មិនមែនបកាសៈ ។ បេ ។ ប្រព្រឹត្តទៅជា
 មួយនឹងអារម្មណ៍ មិនមែនចិត្ត ជាចេតសិក ប្រកបដោយចិត្ត ច្រឡំ
 ដោយចិត្ត តាំងឡើងអំពីចិត្ត កើតជាមួយនឹងចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅតាមចិត្ត
 ច្រឡំ ទាំងតាំងឡើងអំពីចិត្ត ច្រឡំ ទាំងតាំងឡើង ទាំងកើតជាមួយនឹង
 ចិត្ត ច្រឡំ ទាំងតាំងឡើង ទាំងប្រព្រឹត្តតាមនូវចិត្ត ជាខាងក្រៅ មិន
 មែនទុបាទា មានកម្មប្រកបដោយកិលេស មានតណ្ហាជាដើមមិនកាន់
 យកហើយ ។ មិនមែនទុបាទាន ។ បេ ។ មិនមែនកិលេស ។ បេ ។

ពោធិ៍ស្រីរាង បញ្ញាបុគ្គល

[៣១២] ន ទិស្សនេន បហាតត្វា ន ភាវនាយ
 បហាតត្វា ន ទិស្សនេន បហាតត្វាហេតុកា ន
 ភាវនាយ បហាតត្វាហេតុកា សិយា សវិតត្តា សិយា
 អវិតត្តា សិយា សវិចារា សិយា អវិចារា ។
 បីតិសម្ពោជ្ឈន្តោ អប្បីតិកា ន ពោជ្ឈន្តា សិយា
 សប្បីតិកា សិយា អប្បីតិកា ។ បីតិសម្ពោជ្ឈន្តោ
 ន បីតិសហគតោ ន ពោជ្ឈន្តា សិយា បីតិសហគតា
 សិយា ន បីតិសហគតា ។ បីតិសម្ពោជ្ឈន្តោ សុខ-
 សហគតោ ន ពោជ្ឈន្តា សិយា សុខសហគតា
 សិយា ន សុខសហគតា ។ បីតិសម្ពោជ្ឈន្តោ ន
 ឧបេក្ខាសហគតោ ន ពោជ្ឈន្តា សិយា ឧបេក្ខា-
 សហគតា សិយា ន ឧបេក្ខាសហគតា ។ ន
 កាមាវចរា ន រូចាវចរា ន អរូចាវចរា អបរិយា-
 បន្នា សិយា និយ្យនិកា សិយា អនិយ្យនិកា សិយា
 និយតា សិយា អនិយតា អនុត្តរា អរណាតិ ។

បញ្ញាបុគ្គល ។

ពោធិ៍ស្រីរាង សមត្តោ ។

ពោជ្ឈង្គវិក័ត្ត បញ្ញាបុព្វកៈ

(៣១៤) ពោជ្ឈង្គ ៧ មិនគួរលះដោយទស្សនៈ ទាំងមិនគួរ
 លះដោយការវិនា មានហេតុមិនគួរលះដោយទស្សនៈ មានហេតុមិនគួរ
 លះដោយការវិនា ប្រកបដោយវិតក្កៈក៏មាន មិនមានវិតក្កៈក៏មាន ប្រកប
 ដោយវិចារៈក៏មាន មិនមានវិចារៈក៏មាន ។ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គ មិនមាន
 បីតិ ពោជ្ឈង្គ ៦ ប្រកបដោយបីតិក៏មាន មិនមានបីតិក៏មាន ។ បីតិ
 សម្ពោជ្ឈង្គ មិនច្រឡំដោយបីតិ ពោជ្ឈង្គ ៦ ច្រឡំដោយបីតិក៏មាន
 មិនច្រឡំដោយបីតិក៏មាន ។ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គ ច្រឡំដោយសុខ ពោជ្ឈង្គ
 ៦ ច្រឡំដោយសុខក៏មាន មិនច្រឡំដោយសុខក៏មាន ។ បីតិ-
 សម្ពោជ្ឈង្គ មិនច្រឡំដោយឧបេក្ខា ពោជ្ឈង្គ ៦ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា
 ក៏មាន មិនច្រឡំដោយឧបេក្ខាក៏មាន ។ ពោជ្ឈង្គ ៧ មិនមែនករមា-
 វចរ មិនមែនរូបាវចរ មិនមែនអរូបាវចរ ជាអបរិយាបន្នៈ ជានិយ្យានិកៈ
 ក៏មាន ជានិយ្យានិកៈក៏មាន ជានិយតៈក៏មាន ជាអនិយតៈ ជា
 អនត្តរៈ ជាអរណៈក៏មាន ។

ចប់ បញ្ញាបុព្វកៈ ។

ចប់ ពោជ្ឈង្គវិក័ត្ត ។

មគ្គវិវដ្តោ

[៣០៥] អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មត្តោ ។
សេយ្យប្បីដំ ។ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បោ សម្មា-
វាចា សម្មាកម្មត្តោ សម្មាអាជីវោ សម្មាវាយាមោ
សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ។

[៣០៦] តត្ថ កតមា សម្មាទិដ្ឋិ ។ ទុក្ខ
ញាណំ ទុក្ខសមុទយេ ញាណំ ទុក្ខនិរោធ�េ ញាណំ
ទុក្ខនិរោធតាមិនិយា បដិបទាយ ញាណំ អយំ
វុច្ចតិ សម្មាទិដ្ឋិ ។

[៣០៧] តត្ថ កតមោ សម្មាសង្កប្បោ ។
នេក្ខម្ភសង្កប្បោ អព្យាចាទសង្កប្បោ អវិហឹសាសង្ក-
ប្បោ អយំ វុច្ចតិ សម្មាសង្កប្បោ ។

[៣០៨] តត្ថ កតមា សម្មាវាចា ។ មុសា-
វាទា វេរមណី បិសុណាយ វាចាយ វេរមណី
ឝរុសាយ វាចាយ វេរមណី សម្ពប្បលាចា វេរមណី
អយំ វុច្ចតិ សម្មាវាចា ។

[៣០៩] តត្ថ កតមោ សម្មាកម្មត្តោ ។

មគ្គវិវាដ

[៣១៥] អរិយមគ្គមានអង្គ ៨ ។ មគ្គមានអង្គ ៨ គឺអ្វីខ្លះ ។

គឺ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បៈ សម្មាវាចា សម្មាកម្មនៈ សម្មាអាជីវៈ
សម្មាវាយាមៈ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ។

[៣១៦] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាទិដ្ឋិ តើដូចម្តេច ។

ការដឹងក្នុងក្នុងទុក្ខ ការដឹងក្នុងទុក្ខសមុទ័យ ការដឹងក្នុងទុក្ខនិរោធ ការ
ដឹងក្នុងទុក្ខនិរោធតាមនីបដិបទា នេះហៅថា សម្មាទិដ្ឋិ ។

[៣១៧] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាសង្កប្បៈ តើដូចម្តេច ។

ការគ្រិះរិះក្នុងការចេញចាកកាម ការគ្រិះរិះក្នុងការមិនព្យាបាទ ការគ្រិះ
រិះក្នុងការមិនបៀតបៀន នេះហៅថា សម្មាសង្កប្បៈ ។

[៣១៨] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាវាចា តើដូចម្តេច ។

ចេតនាជាហេតុវៀរចាកមុសាវាទ ចេតនាជាហេតុវៀរចាកបិសុណាវាចា
ចេតនាជាហេតុវៀរចាកផុសវាចា ចេតនាជាហេតុវៀរចាកសម្ពប្បលាបៈ
នេះហៅថា សម្មាវាចា ។

[៣១៩] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាកម្មនៈ តើដូចម្តេច ។

មគ្គវិវដ្តេ សុត្តន្តបិដក

ចាណាតិចាតា វេរមណី អនិច្ចាទានា វេរមណី កា-
មេសុ មិច្ឆាចារា វេរមណី អយំ វុច្ចតិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ។

[៣២០] តត្ថ កតមោ សម្មាសម្ពុទ្ធវេ ។ ឥធន
អរិយសម្មាសម្ពុទ្ធវេ មិច្ឆាសម្ពុទ្ធវេ បហាយ សម្មាសម្ពុទ្ធវេ
ជីវិតំ កតប្បតិ អយំ វុច្ចតិ សម្មាសម្ពុទ្ធវេ ។

[៣២១] តត្ថ កតមោ សម្មាសម្ពុទ្ធវេ ។
ឥធន ភិក្ខុ អនុប្បដ្ឋានំ ចាបកានំ អកុសលានំ
ធម្មានំ អនុប្បដ្ឋាយ ធនំ ជនេតិ វាយមតិ វិរិយំ
អារកតិ ចិត្តំ បក្កល្ហាតិ បទហតិ ឧប្បដ្ឋានំ ចា-
បកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ បហាយ ធនំ ជ-
នេតិ វាយមតិ វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្កល្ហាតិ
បទហតិ អនុប្បដ្ឋានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បដ្ឋាយ
ធនំ ជនេតិ វាយមតិ វិរិយំ អារកតិ ចិត្តំ បក្ក-
ល្ហាតិ បទហតិ ឧប្បដ្ឋានំ កុសលានំ ធម្មានំ
វិតិយា អសម្មោសាយ ភិយេកាវាយ វេប្បល្ហាយ
ភាវនាយ ចារិប្បវិយា ធនំ ជនេតិ វាយមតិ វិរិយំ
អារកតិ ចិត្តំ បក្កល្ហាតិ បទហតិ អយំ វុច្ចតិ
សម្មាសម្ពុទ្ធវេ ។

មគ្គវិវត្ត សុត្តន្តភាគទី៧

ចេតនាជាហេតុវៀរចាកបាណាតិបាត ចេតនាជាហេតុវៀរចាកអទិន្នាន
ចេតនាជាហេតុវៀរចាកកាមេសុមិច្ឆាចារ នេះហៅថា សម្មាគមន្តៈ ។

[៣២០] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាគាដ៏វៈ តើដូចម្តេច ។
អរិយសាវ័កក្នុងសាសនានេះ លះបង់ការចិញ្ចឹមជីវិតខុស សម្រេចជីវិត
ដោយការចិញ្ចឹមជីវិតត្រូវ នេះហៅថា សម្មាគាដ៏វៈ ។

[៣២១] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាភយាមៈ តើដូចម្តេច ។
ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ញ៉ាំងឆន្ទៈ (សេចក្តីប្រាថ្នា) ឲ្យកើតឡើង សង្វាត
ប្រារព្ធព្យាយាម ផ្តងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក
ដែលមិនទាន់កើត មិនឲ្យកើតឡើង ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើតឡើង សង្វាត
ប្រារព្ធព្យាយាម ផ្តងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីលះនូវពួកអកុសលធម៌ដ៏លាមក
ដែលកើតឡើងហើយ ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើតឡើង សង្វាត ប្រារព្ធព្យាយាម
ផ្តងចិត្ត ប្រឹងប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកអកុសលធម៌ ដែលមិនទាន់កើត ឲ្យកើត
ឡើង ញ៉ាំងឆន្ទៈឲ្យកើតឡើង សង្វាត ប្រារព្ធព្យាយាម ផ្តងចិត្ត ប្រឹង
ប្រែង ដើម្បីញ៉ាំងពួកអកុសលធម៌ ដែលកើតឡើងហើយ ឲ្យបិតនៅ មិន
ឲ្យវិនាស ឲ្យរឹងរិតតែដុះដាល ធំទូលាយ ចំរើន ពេញលេញ នេះ
ហៅថា សម្មាភយាមៈ ។

អភិធម្មបដិកេ វិរាដ្ឋោ

[៣២២] តត្ថ កតតមា សម្មាសតិ ។ ឥធន
 ភិក្ខុ កាយេ កាយាធុបស្សី វិហារតិ អាតាប៌
 សម្មជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈា-
 នោមនស្សំ វេទនាសុ វេទនាធុបស្សី វិហារតិ អាតាប៌
 សម្មជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈា-
 នោមនស្សំ ចិត្តេ ចិត្តាធុបស្សី វិហារតិ អាតាប៌
 សម្មជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈា-
 នោមនស្សំ ធម្មេសុ ធម្មាធុបស្សី វិហារតិ អាតាប៌
 សម្មជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈា-
 នោមនស្សំ អយំ វុច្ចតិ សម្មាសតិ ។

[៣២៣] តត្ថ កតតហោ សម្មាសមាធិ ។
 ឥធន ភិក្ខុ វិវិច្ឆេវ កាយេហិ វិវិច្ឆ អកុសលេហិ
 ធម្មេហិ សវិតក្កំ សវិចារំ វិវេកជំ បីតិសុខំ បវេ-
 មំ ឈានំ ធុបសម្មជ្ជ វិហារតិ វិតក្កវិចារានំ វុច្ច-
 សមា អជ្ឈតំ សម្មសាទនំ ចេតសោ ឯកោដិការំ
 អវិតក្កំ អវិចារំ សមាធិជំ បីតិសុខំ ធុតិយំ ឈានំ

អភិធម្មប្បដិក វិវាដ្ត

[៣២២] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាសត្ថិ តើដូចម្តេច ។

ភិក្ខុកងសាសនានេះ ពិចារណានូវកាយកងកាយ មានព្យាយាមជាគ្រឿង
 ដុតកំដៅកិលេស ជាអ្នកដឹងខ្លួន មានស្មារតី កំចាត់បង់នូវអភិជ្ឈានិង
 ទោមនស្ស កងលោក ពិចារណានូវវេទនាកងវេទនាទាំងឡាយ មាន
 ព្យាយាមជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ជាអ្នកដឹងខ្លួន មានស្មារតី កំចាត់
 បង់នូវអភិជ្ឈានិងទោមនស្ស កងលោក ពិចារណានូវចិត្តកងចិត្ត មាន
 ព្យាយាមជាគ្រឿងដុតកំដៅនូវកិលេស ជាអ្នកដឹងខ្លួន មានស្មារតី កំ-
 ចាត់បង់នូវអភិជ្ឈានិងទោមនស្ស កងលោក ពិចារណានូវធម៌កងធម៌
 ទាំងឡាយ មានព្យាយាមជាគ្រឿងដុតកំដៅកិលេស ជាអ្នកដឹងខ្លួន
 មានស្មារតី កំចាត់បង់នូវអភិជ្ឈានិងទោមនស្ស កងលោក នេះហៅ
 ថា សម្មាសត្ថិ ។

[៣២៣] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាសមាធិ តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុកង
 សាសនានេះ ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ ស្ងាត់ចាកអកុសលធម៌ទាំងឡាយ
 ចូលកាន់បឋមជ្ឈានប្រកបដោយវិតក្កៈ ប្រកបដោយវិចារៈ មានបីតិនិងសុខ
 ដែលកើតអំពីវិវេក ព្រោះរម្ងាប់នូវវិតក្កៈ និងវិចារៈ ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន

ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ បីតិយា ច វិហារា ឧបេត្តុកោ
 ច វិហារតិ សតោ ច សម្ពជ្ជានោ សុខត្ថា កា-
 យេន បដិសំវេទេតិ យន្តំ អរិយា អាចិត្តន្តិ
 ឧបេត្តុកោ សតិមា សុខវិហារីតិ តតិយំ ឈានំ
 ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ សុខស្ស ច បហានា ធុត្ត-
 ស្ស ច បហានា បុព្វេ សោមនស្សនោមនស្សានំ
 អត្ថង្គមា អធុត្តមសុខំ ឧបេត្តាសតិចារិសុទ្ធិ ចតុត្ថ-
 ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ អយំ វុច្ចតិ សម្មាស-
 មាធិ ។

[៣២២] អរិយា អដ្ឋង្គីកោ មត្តោ ។ សេយ្យ-
 បំទំ ។ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បា សម្មាភវា សម្មា-
 កម្មន្តោ សម្មាអាជីវោ សម្មាភយាមោ សម្មាសតិ
 សម្មាសមាធិ ។

[៣២៣] តត្ថ កតមា សម្មាទិដ្ឋិ ។ វេទ-
 កិត្តុ សម្មាទិដ្ឋិ ភាវេតិ វិវេកនិស្ស័តំ វិវកនិស្ស័តំ
 និរោធនិស្ស័តំ វេស្សក្កបរិណាមី ។ បេ ។ សម្មា-
 សង្កប្បំ ភាវេតិ ។ បេ ។ សម្មាភវំ ភាវេតិ ។ បេ ។

មគ្គវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

ជាទីផ្លូវផងក៏សន្តាន មានភាពនៃចិត្តជ័យស្រី មិនមានវិវត្តៈ មិនមាន
 វិចារៈ មានបីតិ និងសុខ ដែលកើតអំពីសមាធិ ព្រោះការវិនាសនៃ
 បីតិ ជាបុគ្គលព្រងើយផង មានសតិ និងសម្បជញ្ញៈផង រមែងទទួល
 នូវសុខដោយនាមកាយផង ចូលកាន់តតិយជ្ឈាន ដែលព្រះអរិយៈទាំង
 ឡាយតែងសរសើរថា បុគ្គលដែលបានតតិយជ្ឈាន តែងមានចិត្តព្រងើយ
 ជាអ្នកមានស្មារតី នៅជាសុខ ព្រោះការលះបង់សុខផង ព្រោះការលះ
 បង់ទុក្ខផង ព្រោះការវិនាសទៅនៃសោមនស្សនិងទោមនស្សក្នុងកាលមុន
 ផង លោកក៏ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ដែលឥតទុក្ខតតសុខ មានសតិដ៏បរិសុទ្ធ
 ដោយឧបេក្ខា នេះហៅថា សម្មាសមាធិ ។

[៣២២] អរិយមគ្គមានអង្គ ៨ ។ អរិយមគ្គមានអង្គ ៨ គឺអ្វីខ្លះ ។
 គឺ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បៈ សម្មាវាចា សម្មាកម្មនៈ សម្មាផាដ្ឋិវៈ
 សម្មាវាយាមៈ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ។

[៣២៤] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាទិដ្ឋិ តើដូចម្តេច ។
 ភិក្ខុក៏សាសនានេះ ចំរើនសម្មាទិដ្ឋិ ដែលអាស្រ័យវិវេក អាស្រ័យ
 ការប្រាសចាកតម្រេក អាស្រ័យនិរោធិ ឈមទៅក្នុងការលះបង់
 ។ បេ ។ ចំរើនសម្មាសង្កប្បៈ ។ បេ ។ ចំរើនសម្មាវាចា ។ បេ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

សម្មាភិប្បន្តំ ភាវេតិ ។ បេ ។ សម្មាអាជីវំ ភាវេតិ
 ។ បេ ។ សម្មាវាយាមំ ភាវេតិ ។ បេ ។ សម្មាសត្ថំ
 ភាវេតិ ។ បេ ។ សម្មាសមាធិំ ភាវេតិ វិវេកានិស្ស័តំ
 វិរាគនិស្ស័តំ និរោធនិស្ស័តំ វេស្សក្កចរណាមី ។

សុត្តន្តភិដ្ឋយំ ។

[៣២៦] អដ្ឋង្គិកោ មត្តោ សម្មាទិដ្ឋិ ។ បេ ។
 សម្មាសមាធិំ ។ តត្ថ កតមោ អដ្ឋង្គិកោ មត្តោ ។
 ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ
 ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ ប-
 ហានាយ បវេមាយ ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កា-
 មេហំ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ
 ទុក្ខាបដិបទំ ទុក្ខាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ អដ្ឋង្គិកោ
 មត្តោ ហោតិ សម្មាទិដ្ឋិ ។ បេ ។ សម្មាសមាធិំ ។

[៣២៧] តត្ថ កតមា សម្មាទិដ្ឋិ ។ យា
 បញ្ញា បដាននា ។ បេ ។ អមោហោ ធម្មវិចយោ
 សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មវិចយសមោជ្ឈដ្ឋោ មក្ខន្តំ មក្ខចរិយា-
 បនំ អយំ វុច្ចតិ សម្មាទិដ្ឋិ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

ចំរើនសម្មាសម្ពុទ្ធ ។ បេ ។ ចំរើនសម្មាសម្ពុទ្ធាជីវៈ ។ បេ ។ ចំរើនសម្មាសម្ពុទ្ធាយាមៈ
។ បេ ។ ចំរើនសម្មាសម្ពុទ្ធាតិ ។ បេ ។ ចំរើនសម្មាសម្ពុទ្ធាធិ ដែលអាស្រ័យ
វិវេក អាស្រ័យការប្រាសចាកតម្រេក អាស្រ័យនិរោធិ ឈមទៅក្នុង
ការលះបង់ ។

ចប់ សុត្តន្តភាគទី៧ ។

[៣២៦] មគ្គមានអង្គ ៨ គឺ សម្មាទិដ្ឋិ ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ ។
បណ្តាធម៌ទាំងនោះ មគ្គមានអង្គ ៨ តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុ
ក្នុងសាសនានេះ ចំរើននូវលោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿង
ដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បី
ដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់
បឋមជ្ជាន ជាទុក្ខាបដិបទទន្ធាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ មគ្គមានអង្គ
៨ គឺ សម្មាទិដ្ឋិ ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ ក៏កើតមាន ។

[៣២៧] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាទិដ្ឋិ តើដូចម្តេច ។
បញ្ញា ការដឹងច្បាស់ ។ បេ ។ ការមិនវង្វេង ការសង្កត់នូវធម៌
សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មវិចយសមោជ្ឈន្ត ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា
នេះហៅថា សម្មាទិដ្ឋិ ។

មគ្គវិវត្ត អភិធម្មកាជីវិយំ

[៣២៨] តត្ថ កតមោ សម្មាសង្កប្បោ ។
 យោ តក្កោ វិតក្កោ សង្កប្បោ អប្បដា ព្យបដ្ឋដា
 ចេតសោ អភិជីវេបដា សម្មាសង្កប្បោ មក្ខន្ធិ
 មក្ខបរិយាបដ្ឋំ អយំ វុច្ចតិ សម្មាសង្កប្បោ ។

[៣២៩] តត្ថ កតមា សម្មាវាទា ។ យា ចត្វាហិ
 វិចីទុច្ចរិតេហិ អារតិ វិរតិ បដិវិរតិ វេរមណី អភិរិយា
 អករណំ អនជ្ឈាបត្តិ វេលាអនតិក្កមោ សេតុយា-
 តោ សម្មាវាទា មក្ខន្ធិ មក្ខបរិយាបដ្ឋំ អយំ វុច្ចតិ
 សម្មាវាទា ។

[៣៣០] តត្ថ កតមោ សម្មាកម្មតោ ។ យា
 តហិ កាយទុច្ចរិតេហិ អារតិ វិរតិ បដិវិរតិ វេរមណី
 អភិរិយា អករណំ អនជ្ឈាបត្តិ វេលាអនតិក្កមោ
 សេតុយាតោ សម្មាកម្មតោ មក្ខន្ធិ មក្ខបរិយាបដ្ឋំ
 អយំ វុច្ចតិ សម្មាកម្មតោ ។

[៣៣១] តត្ថ កតមោ សម្មាអាជីវោ ។

មគ្គវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

[៣២៨] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាសង្កប្បៈ តើដូចម្តេច ។
 សេចក្តីត្រិះរិះ ការរិះគិត ការនឹកគួក ការរំពឹង ការជញ្ជឹង ការ
 លើកចិត្តឡើង សម្មាសង្កប្បៈ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ
 ណា នេះហៅថា សម្មាសង្កប្បៈ ។

[៣២៩] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាវាចា តើដូចម្តេច ។
 ការវៀរ ការចៀសវាង ការវៀរស្រឡះ ការឆោតចេញ ចាកចិត្តច្រើត ៤
 គឺការមិនសាង ការមិនធ្វើ ការមិនប្រព្រឹត្ត ការមិនល្មើសឲ្យហួសដែន
 ការសម្លាប់ហេតុ (ដោយអរិយមគ្គ) សម្មាវាចា ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូល
 ក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មាវាចា ។

[៣៣០] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាគម្មនៈ តើដូចម្តេច ។
 ការវៀរ ការចៀសវាង វៀរស្រឡះ ការឆោតចេញ ចាកកាយទុច្ចរិត
 ៣ គឺ ការមិនសាង ការមិនធ្វើ ការមិនប្រព្រឹត្ត ការមិនល្មើសឲ្យ
 ហួសដែន ការសម្លាប់ហេតុ (ដោយអរិយមគ្គ) សម្មាគម្មនៈ ជាអង្គ
 នៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មាគម្មនៈ ។

[៣៣១] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាអាជីវៈ តើដូចម្តេច ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

យោ មិច្ឆាភាវីតំ ភារតិ វិរតិ បដិវិរតិ វេរបណី អភិវិយា
 អភរណំ អនុជ្ឈបតិ វេលាអនតិក្កមោ សេតុយានោ
 សម្មាភាវីតំ មកុដ្ឋំ មកុបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ
 សម្មាភាវីតំ ។

[៣៣២] តត្ថ កតមោ សម្មាភាយាមោ ។ យោ
 ចេតសិកោ វិរិយារម្មោ ។ បេ ។ សម្មាភាយាមោ
 វិរិយសម្ពោជ្ឈន្តោ មកុដ្ឋំ មកុបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ
 សម្មាភាយាមោ ។

[៣៣៣] តត្ថ កតមោ សម្មាសមាធិ ។ យោ
 សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ សតិសម្ពោជ្ឈន្តោ
 មកុដ្ឋំ មកុបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ សម្មាសតិ ។

[៣៣៤] តត្ថ កតមោ សម្មាសមាធិ ។ យោ
 ចិត្តស្ស វិរតិ ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ សមាធិសម្ពោជ្ឈ-
 ន្តោ មកុដ្ឋំ មកុបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ សម្មាសមាធិ ។
 អយំ វុច្ចតិ អដ្ឋង្គិកោ មត្តោ អវិសេសា ធម្មា
 អដ្ឋង្គិកេន មកុន សម្បយតា ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

ការវៀរ ការចៀសវាង ការវៀរស្រឡះ ការឆកចេញ ចាកមិច្ឆា-
ភាជីវៈ គឺការមិនសាង ការមិនធ្វើ ការមិនប្រព្រឹត្ត ការមិនល្មើស
ឲ្យហួសដែន ការសម្លាប់ហេតុ (ដោយអរិយមគ្គ) សម្មាភាជីវៈ ជាអង្គ
នៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មាភាជីវៈ ។

[៣៣២] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាវាយាមៈ តើដូចម្តេច
ម្តេច ។ ការប្រាសព្វព្យាយាម ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មា-
វាយាមៈ វិរិយសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះ
ហៅថា សម្មាវាយាមៈ ។

[៣៣៣] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាសតិ តើដូចម្តេច ។
ការរត្យក ការនឹកឃើញ ។ បេ ។ សម្មាសតិ សតិសម្មាជ្ឈង្គ ជា
អង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មាសតិ ។

[៣៣៤] បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាសមាធិ តើដូចម្តេច ។
ការបិតនៅ នៃចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ សមាធិសម្មាជ្ឈង្គ
ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មាសមាធិ ។
នេះ ហៅថា មគ្គមានអង្គ ៨ ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា
ប្រកបដោយមគ្គមានអង្គ ៨ ។

(៣៣៥) បញ្ចង្គិកោ មត្តោ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មា-
សង្កប្បោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ។
តត្ថ កតមោ បញ្ចង្គិកោ មត្តោ ។ វេទ ភិក្ខុ
យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ការេតិ និយ្យានិកំ
អបចយតាមី ទិដ្ឋិកតានំ បហាឆាយ បវេមាយ
ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ
ឈានំ ឧបសម្ពុជ្ឈ វិហរតិ ទុក្ខាបជិបទំ ទន្ធាភិញ្ញា
តស្មី សមយេ បញ្ចង្គិកោ មត្តោ ហោតិ សម្មាទិដ្ឋិ
សម្មាសង្កប្បោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មា-
សមាធិ ។ តត្ថ កតមោ សម្មាទិដ្ឋិ ។ យោ បញ្ចា
បដាននា ។ បេ ។ អមោហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ
ធម្មវិចយសម្មោជ្ឈុត្តោ មគ្គន្តំ មគ្គបរិយាបន្នំ អយំ
វុច្ចតិ សម្មាទិដ្ឋិ ។ តត្ថ កតមោ សម្មាសង្កប្បោ ។
យោ តត្តោ វិតត្តោ សង្កប្បោ ។ បេ ។ មគ្គន្តំ
មគ្គបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ សម្មាសង្កប្បោ ។ តត្ថ
កតមោ សម្មាវាយាមោ ។ យោ ចេតសិកោ វិរិយា-
រម្យោ ។ បេ ។ សម្មាវាយាមោ វិរិយសម្មោជ្ឈុត្តោ

មគ្គវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

[៣៣៥] មគ្គមានអង្គ ៥ គឺ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បៈ សម្មា-
 វាយាមៈ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ មគ្គមានអង្គ
 ៥ តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើននូវ
 លោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវ
 កិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់
 ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ជាន ជាទុក្ខាបដិបទ
 ទន្ធាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ មគ្គមានអង្គ ៥ គឺ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បៈ
 សម្មាវាយាមៈ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ក៏រមែងមាន ។ បណ្តាអរិយមគ្គ
 ទាំងនោះ សម្មាទិដ្ឋិ តើដូចម្តេច ។ បញ្ញា ការដឹងច្បាស់ ។ បេ ។
 ការមិនវង្វេង ការសង្កេតនូវធម៌ សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គ
 ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មាទិដ្ឋិ ។
 បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាសង្កប្បៈ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តី
 ត្រិះរិះ ការរិះគិត ការនឹកភ្នក ។ បេ ។ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូល
 ក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មាសង្កប្បៈ ។ បណ្តាអរិយមគ្គ
 ទាំងនោះ សម្មាវាយាមៈ តើដូចម្តេច ។ ការប្រារព្ធច្បាយាម
 ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាវាយាមៈ វិរិយសម្ពោជ្ឈង្គ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

មក្កង្គំ មក្កបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ សម្មាវាយាមោ ។
 តត្ថ កតមា សម្មាសតិ ។ យា សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។
 សម្មាសតិ សតិសម្ពោជ្ឈន្តោ មក្កង្គំ មក្កបរិយាបន្នំ
 អយំ វុច្ចតិ សម្មាសតិ ។ តត្ថ កតមា សម្មា-
 សមាធិ ។ យា ចិត្តស្ស វិតិ ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ
 សមាធិសម្ពោជ្ឈន្តោ មក្កង្គំ មក្កបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ
 សម្មាសមាធិ ។ អយំ វុច្ចតិ បញ្ចង្គិកោ មត្តោ
 អវសេសា ធម្មា បញ្ចង្គិកេន មក្កេន សម្បយុត្តា ។

(៣៣៦) បញ្ចង្គិកោ មត្តោ សម្មាទិដ្ឋិ
 សម្មាសង្កប្បោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មាស-
 មាធិ ។ តត្ថ កតមា សម្មាទិដ្ឋិ ។ វេន ភិក្ខុ
 យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យា-
 និកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ បវមាយ
 ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។ បវមំ
 ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហរតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទព្វាភិញ្ញា
 យា តស្មី សមយេ បញ្ញា បដាននា ។ បេ ។ អមោ-
 ហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន្តោ

អភិធម្មប្បដិក វិភង្គ

ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មាវាយាមៈ ។
 បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាសតិ តើដូចម្តេច ។ ការរក្សា ការនឹក
 ឃើញ ។ បេ ។ សម្មាសតិ សតិសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់
 បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មាសតិ ។ បណ្តាអរិយមគ្គទាំង
 នោះ សម្មាសមាធិ តើដូចម្តេច ។ ការបិតនៅនៃចិត្ត ។ បេ ។
 សម្មាសមាធិ សមាធិសម្មាជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ
 ណា នេះហៅថា សម្មាសមាធិ ។ នេះ ហៅថា មគ្គមានអង្គ ៥
 ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយមគ្គមានអង្គ ៥ ។

(៣៣៦) មគ្គមានអង្គ ៥ គឺ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បៈ
 សម្មាវាយាមៈ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ។ បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ
 សម្មាទិដ្ឋិ តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ក៏កក្កដសាសនានេះ ចំ-
 រើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ
 (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ
 ស្ងាត់ថាកក្កដទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខា-
 បដិបទទេនាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ បញ្ញា ការដឹងច្បាស់ ។ បេ ។
 ការមិនវង្វេង ការសង្កេតនូវធម៌ សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មវិចយសម្មាជ្ឈង្គ

មគ្គវិវត្តោ អភិធម្មភាជនីយំ

មគ្គដ៏ មគ្គិយាបន្ថំ អយំ វុច្ចតិ សម្មាទិដ្ឋិ អវសេ-
 សា ធម្មា សម្មាទិដ្ឋិយា សម្បយុត្តា ។ បេ ។
 អវសេសា ធម្មា សម្មាសង្កប្បន សម្បយុត្តា ។ បេ ។
 អវសេសា ធម្មា សម្មាវាយាមេន សម្បយុត្តា
 ។ បេ ។ អវសេសា ធម្មា សម្មាសតិយា សម្ប-
 យុត្តា ។ តត្ថ កតមោ សម្មាសមាធិ ។ ឥធន
 ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវតិ
 និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋតតានំ បហានាយ
 បវេមាយ ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។
 បវេមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ
 ទន្ធភិក្ខា យា តស្មី សមយេ ចិត្តស្ស បិតិ ។ បេ ។
 សម្មាសមាធិ សមាធិសម្ពោជ្ឈន្តោ មគ្គដ៏ មគ្គបរិ-
 យាបន្ថំ អយំ វុច្ចតិ សម្មាសមាធិ អវសេសា
 ធម្មា សម្មាសមាធិនា សម្បយុត្តា ។

(៣៣៧) អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ សម្មាទិដ្ឋិ ។ បេ ។
 សម្មាសមាធិ ។ តត្ថ កតមោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ។
 ឥធន ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ

មគ្គវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មាទិដ្ឋិ
 ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយសម្មាទិដ្ឋិ ។ បេ ។
 ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយសម្មាសន្តិប្បៈ ។ បេ ។
 ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយសម្មាវាយាមៈ ។ បេ ។
 ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយសម្មាសតិ ។ បណ្តា
 អរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាសមាធិ តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿង
 ដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បី
 ដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់
 បឋមជ្ឈាន ជាទូកាបដិបទទន្ធាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ការបិតនៅ
 នៃចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ សមាធិសម្ពោជ្ឈន្ត ជាអង្គនៃមគ្គ
 រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មាសមាធិ ធម៌ទាំងឡាយ
 ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយសម្មាសមាធិ ។

(៣៣៧) មគ្គមានអង្គ៨ គឺ សម្មាទិដ្ឋិ ។ បេ ។ សម្មា-
 សមាធិ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ មគ្គមានអង្គ ៨ តើដូចម្តេច ។ ក្នុង
 សម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិក-

អភិធម្មបិដកេ វិវត្តោ

ភារេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ ប-
 រាណាយ បវមាយ ភូមិយា បតិយា វិវិច្ឆេ កា-
 មេហំ ។ បេ ។ បវមី ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ
 ទុក្ខាបដិបទំ ទុក្ខាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ ជសេវា
 ហោតិ ។ បេ ។ អវិក្ខេហោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា
 កុសលា តសេវេ លោកុត្តរស្ស កុសលស្ស
 ឈានស្ស កតតតា ភារិតតា វិហាកំ វិវិច្ឆេ កា-
 មេហំ ។ បេ ។ បវមី ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ
 ទុក្ខាបដិបទំ ទុក្ខាភិញ្ញំ សុញ្ញតំ តស្មី សមយេ
 អដ្ឋង្គិកោ មក្កោ ហោតិ សម្មាទិដ្ឋិ ។ បេ ។ សម្មា-
 សមាធិ^(១) អយំ វុច្ចតិ អដ្ឋង្គិកោ មក្កោ អវ-
 សេសា ធម្មា អដ្ឋង្គិកេន មក្កេន សម្មយុត្តា ។

១ ឧ. និកោ បរិ គត្ត កតមា សម្មាទិដ្ឋិ យា បញ្ញា បដិសន្ធិ... អមោហោ
 ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មវិចយសម្មោជ្ឈង្គោ មគ្គង្គំ មគ្គបរិយាបន្តំ អយំ វុច្ចតិ សម្មាទិដ្ឋិ ។
 គត្ត កតមោ សម្មាសង្កប្បោ... សម្មាវាចា... សម្មាកម្មតោ... សម្មាអាជីវោ
 សម្មាវាយាមោ... សម្មាសតិ... ។ គត្ត កតមោ សម្មាសមាធិ យា ចិត្តស្ស
 បីតិ... សម្មាសមាធិ សមាធិសម្មោជ្ឈង្គោ មគ្គង្គំ មគ្គបរិយាបន្តំ អយំ វុច្ចតិ សម្មាសមាធិតិ
 និមេ បាវា ទិស្សន្តិ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

ធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះទិដ្ឋិ

ទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវរបបមក្ខមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។

ហើយចូលកាន់របបជ្ឈាន ជាទូតាបដិបទាទន្ទាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ

ផស្សៈក៏កើតមាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈក៏កើតមាន ធម៌ទាំងនេះ ជាភុសល

ភិក្ខុស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់របបជ្ឈាន ជា

ទូតាបដិបទាទន្ទាភិញ្ញា ផស្សៈញ្ញាតៈ ជាវិបាក ព្រោះភាពនៃលោកុត្តរ-

ភុសលជ្ឈាននោះឯង ដែលលោកបានធ្វើហើយ ចំរើនហើយ ក្នុង

សម័យនោះ មគ្គ មានអង្គ ៨ គឺ សម្មាទិដ្ឋិ ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ

ក៏កើតមាន នេះហៅថា មគ្គមានអង្គ ៨ ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស

ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយមគ្គមានអង្គ ៨ ។

មគ្គវិក្កេត្តេ អភិធម្មភាជនីយំ

[៣៣៨] បញ្ចង្គិកោ មត្តោ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មា-
សង្កប្បោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ។
តត្ថ កតមោ បញ្ចង្គិកោ មត្តោ ។ ឥធិ ភិក្ខុ
យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យា-
និកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហាឆាយ បវេ-
មាយ ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។
បវេមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហរតិ ទុក្ខាបដិបទំ
ទន្ធភិញ្ញំ តស្មី សមយេ ជស្សោ ហោតិ ។ បេ ។
អវិត្តោចា ហោតិ ឥវេ ធម្មា កុសលា តស្សេវ
លោកុត្តរស្ស កុសលស្ស ឈានស្ស កតត្តា
ភាវិតត្តា វិទាតំ វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ
ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហរតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធភិញ្ញំ
សុញ្ញតំ តស្មី សមយេ បញ្ចង្គិកោ មត្តោ ហោតិ
សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ
សម្មាសមាធិ អយំ វុច្ចតិ បញ្ចង្គិកោ មត្តោ អវិ-
សេសា ធម្មា បញ្ចង្គិកេន មក្កេន សប្បយុត្តា ។

មគ្គវិវត្ត អភិធម្មកាជនីយ

(៣៣៨) មគ្គមានអង្គ ៥ គឺ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បៈ

សម្មាវាយាមៈ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ

មគ្គមានអង្គ ៥ តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ

ចំរើនលោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ

(នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ

ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលបឋមជ្ជាន ជាទូតាបដិ-

បទាទន្ទាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈក៏កើតមាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ

ក៏កើតមាន ធម៌ទាំងនេះជាកុសល ភិក្ខុស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ ។ បេ ។

ហើយចូលកាន់បឋមជ្ជាន ជាទូតាបដិបទាទន្ទាភិញ្ញា ជាសុញ្ញតៈ ជា

វិបាក ព្រោះភាពនៃលោកុត្តរកុសលជ្ជាននោះឯង ដែលលោកបានធ្វើ

ហើយ ចំរើនហើយ ក្នុងសម័យនោះ មគ្គមានអង្គ ៥ គឺ សម្មាទិដ្ឋិ

សម្មាសង្កប្បៈ សម្មាវាយាមៈ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ក៏កើតមាន

នេះហៅថា មគ្គមានអង្គ ៥ ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា

ប្រកបដោយមគ្គមានអង្គ ៥ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[៣ ៣៩] បញ្ចង្គិកោ មត្តោ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មា-
សង្កប្បោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ។
តត្ថ កតតមា សម្មាទិដ្ឋិ ។ ឥធនំ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ
លោកុត្តរំ ឈានំ ការេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមំ
ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ បវេមាយ ភូមិយា បតិយា
វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ
វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទទ្ធាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ ជស្សោ
ហោតិ ។ បេ ។ អវិក្ខេវោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា
កុសលា តស្សេវ លោកុត្តរស្ស កុសលស្ស ឈាន-
ស្ស កតតត្ថា ភាវិតត្ថា វិចារកំ វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។
បវេមំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទទ្ធាភិ-
ញ្ញំ សុពានំ យា តស្មី សមយេ បញ្ញា បដាននា ។ បេ ។
អមោហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មវិចយសម្មា-
ជ្ឈេត្តោ មគ្គង្គំ មគ្គបរិយាបន្នំ អយំ វុច្ចតិ សម្មាទិដ្ឋិ
អវិសេសា ធម្មា សម្មាទិដ្ឋិយា សម្បយុត្តា ។ បេ ។
អវិសេសា ធម្មា សម្មាសង្កប្បន សម្បយុត្តា ។ បេ ។
អវិសេសា ធម្មា សម្មាវាយាមេន សម្បយុត្តា ។ បេ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

[៣៣៩] មគ្គមានអង្គ ៥ គឺ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បៈ សម្មា-
 វាយាមៈ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ។ បណ្តាអរិយមគ្គទាំងនោះ
 សម្មាទិដ្ឋិ តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើន
 លោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវ
 កិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់
 ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទូតាបដិ-
 បទាទន្ទាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈក៏កើតមាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ
 ក៏កើតមាន ធម៌ទាំងនេះជាកុសល ភិក្ខុស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។
 ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទូតាបដិបទាទន្ទាភិញ្ញា ជាសុញ្ញតៈ ជាវិបាក
 ព្រោះភាពនៃលោកុត្តរកុសលជ្ឈាននោះឯង ដែលលោកបានធ្វើហើយ
 ចំរើនហើយ ក្នុងសម័យនោះ បញ្ញា ការដឹងច្បាស់ ។ បេ ។ ការមិន
 វង្វេង ការសង្កេតនូវធម៌ សម្មាទិដ្ឋិ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គ ជាអង្គនៃ
 មគ្គ រាប់បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មាទិដ្ឋិ ធម៌ទាំងឡាយ
 ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយសម្មាទិដ្ឋិ ។ បេ ។ ធម៌ទាំងឡាយ
 ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយសម្មាសង្កប្បៈ ។ បេ ។ ធម៌ទាំង-
 ឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយសម្មាវាយាមៈ ។ បេ ។

មគ្គវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយំ

អវសេសា ធម្មា សម្មាសមាធិយា សម្បយុត្តា ។
 តត្ថ កតមោ សម្មាសមាធិ ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី
 សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានំកំ
 អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ បវេមាយ
 ភូមិយា បតិយា វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ
 ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈំ វិហារតំ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធខិញ្ញំ
 តស្មី សមយេ ជស្សោ ហោតិ ។ បេ ។ អវិក្ខោ
 ហោតិ ឥមេ ធម្មា កុសលា តស្សេ លោកុត្ត-
 រស្សំ កុសលស្សំ ឈានស្សំ កតត្តា ភាវិតត្តា
 វិទាកំ វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ
 ឧបសម្បជ្ឈំ វិហារតំ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធខិញ្ញំ សុញ្ញតំ
 យា តស្មី សមយេ ចិត្តស្សំ វិតិ សណ្ឌិតំ អវដ្ឋិតំ
 អវិសាហារោ អវិក្ខោ អវិសាហាជមានសតា
 សមថោ សមាធិជ្រួយំ សមាធិពលំ សម្មាសមាធិ
 សមាធិសម្ពោជ្ឈោ មគ្គដ្ឋំ មគ្គបរិយាបដ្ឋំ អយំ
 វុត្ថុតិ សម្មាសមាធិ អវសេសា ធម្មា សម្មាសមាធិនា
 សម្បយុត្តា ។

មត្តវិវត្ត អភិធម្មរាជនីយ

ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយសម្មាសតិ ។ បណ្តា
អរិយមគ្គទាំងនោះ សម្មាសមាធិ តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុ
ក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿង
ដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ដើម្បីលះទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បី
ដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងួតចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់
បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដ៏បទាននាភិញ្ញា ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈក៏កើត
មាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈក៏កើតមាន ធម៌ទាំងនេះជាកុសល ភិក្ខុស្ងួត
ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដ៏បទា
ននាភិញ្ញា ជាសុញ្ញតៈ ជាវិបាក ព្រោះភាពនៃលោកុត្តរកុសលជ្ឈាននោះ
ឯង ដែលលោកបានធ្វើហើយ ចំរើនហើយ ក្នុងសម័យនោះ ការបិត
នៅនៃចិត្ត ការតាំងនៅ ការតាំងនៅស៊ប់ សេចក្តីមិនរសេមរសាម
សេចក្តីមិនរាយមាយ ភាពនៃចិត្តមិនរញ្ជ្រា រសមថៈ សមាធិន្ទ្រិយ
សមាធិពលៈ សម្មាសមាធិ សមាធិសម្ពោជ្ឈន្ត ជាអង្គនៃមគ្គ រាប់
បញ្ចូលក្នុងមគ្គ ណា នេះហៅថា សម្មាសមាធិ ធម៌ទាំងឡាយ
ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថាប្រកបដោយសម្មាសមាធិ ។

ចប់ អភិធម្មរាជនីយ ។

អភិធម្មបទិកា វិរាដ្ឋោ

[៣២០] អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ បាតោ ។ សេ-
យ្យបីទំ ។ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បោ សម្មាវាតា
សម្មាកម្មតោ សម្មាអាជីវោ សម្មាវាយាមោ សម្មា-
សតិ សម្មាសមាធិ ។ អដ្ឋង្គំ មក្កដ្ឋានំ កតិ កុ-
សលា កតិ អកុសលា កតិ អព្យាកតា ។ បេ។
កតិ សរណា កតិ អរណា ។

[៣២១] សិយា កុសលា សិយា អព្យាកតា ។
សម្មាសង្កប្បោ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តោ សត្ត
មក្កដ្ឋា សិយា សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា
សិយា អនុក្ខមសុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា ។
សិយា វិចារកា សិយា វិចារកធម្មធម្មា អនុ-
ចានិច្ចានុចានិយា អសង្កលិដ្ឋាសង្កលេសិកា ។
សម្មាសង្កប្បោ អវិគក្កវិចារមត្តោ សត្ត មក្កដ្ឋា
សិយា សវិគក្កសវិចារា សិយា អវិគក្កវិចារមត្តា
សិយា អវិគក្កាវិចារា ។ សម្មាសង្កប្បោ បីតិ-
សហគតោ សុខសហគតោ ន ឧបេក្ខាសហ-
គតោ សត្ត មក្កដ្ឋា សិយា បីតិសហគតា
សិយា សុខសហគតា សិយា ឧបេក្ខាសហគតា ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[៣៤០] អរិយមគ្គមានអង្គ ៨ ។ អរិយមគ្គមានអង្គ ៨ គឺអ្វី
ខ្លះ ។ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បៈ សម្មាវេទនា សម្មាភិមុខៈ សម្មា-
អាជីវៈ សម្មាវាយាមៈ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ ។ បណ្ណាអង្គមគ្គ
ទាំង ៨ អង្គមគ្គ ជាកុសលប៉ុន្មាន ជាអកុសលប៉ុន្មាន ជាអព្យាក្រឹត
ប៉ុន្មាន ។ បេ ។ ជាសរណៈប៉ុន្មាន ជាអរណៈប៉ុន្មាន ។

[៣៤១] អង្គមគ្គ ៨ ជាកុសលក៏មាន ជាអព្យាក្រឹតក៏មាន ។
សម្មាសង្កប្បៈ ប្រកបដោយសុខវេទនា អង្គមគ្គ ៧ ប្រកបដោយសុខវេទ-
នាក៏មាន ប្រកបដោយអនុកម្មសុខវេទនាក៏មាន ។ អង្គមគ្គ ៨ ជាវិ-
បាកក៏មាន មានវិបាកធម៌ជាប្រក្រតី ដែលមានកម្មប្រកបដោយកិលេស
មានតណ្ហា ជាដើមមិនកាន់យកហើយ ទាំងមិនជាប្រយោជន៍ដល់ទុក្ខទាន
ជាធម៌មិនសៅហ្មង ទាំងមិនគួរដល់សេចក្តីសៅហ្មងក៏មាន ។ សម្មា-
សង្កប្បៈ មិនមានវិតក្កៈ មានត្រឹមតែវិចារៈ អង្គមគ្គ ៧ ប្រកបដោយ
វិតក្កៈ ប្រកបដោយវិចារៈក៏មាន មិនមានវិតក្កៈ មានត្រឹមតែវិចារៈក៏
មាន មិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈក៏មាន ។ សម្មាសង្កប្បៈ ច្រឡំ
ដោយបីតិ ច្រឡំដោយសុខ តែមិនច្រឡំដោយទេវតា អង្គមគ្គ ៧ ច្រឡំ
ដោយបីតិក៏មាន ច្រឡំដោយសុខក៏មាន ច្រឡំដោយទេវតាក៏មាន ។

មគ្គវិវត្តេ បញ្ញាបញ្ចកំ

នេវ និស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតត្វា នេវ និស្ស-
 នេន ន ភាវនាយ បហាតត្វាហេតុកា សិយា អបច-
 យតាមិនោ សិយា នេវាចយតាមិនោ នាបចយតាមិ-
 នោ សិយា សេត្វា សិយា អសេត្វា អប្បមាណា
 អប្បមាណាវដ្ឋណា បណីតា សិយា សម្មត្តនិយតា
 សិយា អនិយតា ន មត្តាវដ្ឋណា សិយា មក្កហេតុ-
 កា សិយា មត្តាធិបតិនោ សិយា ន វត្ថុញ មក្កហេ-
 តុកាតិបិ មត្តាធិបតិនោតិបិ សិយា ឧប្បដ្ឋា សិយា
 អនុប្បដ្ឋា សិយា ឧប្បទិនោ សិយា អតីតា សិយា
 អនាគតា សិយា បច្ចុប្បដ្ឋា ន វត្ថុញ អតីតាវដ្ឋ-
 ណាតិបិ អនាគតាវដ្ឋណាតិបិ បច្ចុប្បដ្ឋាវដ្ឋណាតិបិ
 សិយា អជ្ឈតា សិយា ពហិទ្ធា សិយា អជ្ឈតត-
 ហិទ្ធា ពហិទ្ធាវដ្ឋណា អនិទស្សនាប្បដិយា ។

[៣៤២] សម្មាទិដ្ឋិ ហេតុ សត្ត មក្កដ្ឋា ន
 ហេតុ ។ សហេតុកា ហេតុសម្បយុត្តា ។ សម្មាទិដ្ឋិ
 ហេតុ ចេវ សហេតុកា ច សត្ត មក្កដ្ឋា ន វត្ថុញ

មធ្យមវិភង្គ បញ្ញាបុព្វកៈ

អង្គមគ្គ ៨ មិនគួរលះដោយទស្សនៈ មិនគួរលះដោយការវិនា មាន
 ហេតុមិនគួរលះដោយទស្សនៈ មិនគួរលះដោយការវិនា ជាគ្រឿង
 ដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកិលេសវដ្តៈ) ក៏មាន មិនដល់នូវការសន្សំ
 ទាំងមិនដល់នូវការមិនសន្សំក៏មាន ជាបស្ចេនៈក៏មាន ជាបស្ចេនៈ
 មានប្រមាណមិនបាន មានអារម្មណ៍ប្រមាណមិនបាន ជាសភាព
 ដ៏ទុក្ខមក៏មាន មានសភាពត្រូវនឹងឡើងក៏មាន មានសភាពមិនឡើង
 មិនមែនមានមគ្គជាអារម្មណ៍ក៏មាន មានមគ្គជាហេតុក៏មាន មាន
 មគ្គជាអធិបតីក៏មាន មិនគួរពោល ថា មានមគ្គជាហេតុផង ថា មាន
 មគ្គជាអធិបតីផងក៏មាន កើតឡើងហើយក៏មាន មិនទាន់កើតឡើងក៏មាន
 ប្រមូលនឹងកើតឡើងក៏មាន ជាអតីតក៏មាន ជាអនាគតក៏មាន ជាបច្ចុប្បន្ន
 តែមិនគួរពោល ថា មានអារម្មណ៍ជាអតីតផង ថា មានអារម្មណ៍ជា
 អនាគតផង ថា មានអារម្មណ៍ជាបច្ចុប្បន្នផងក៏មាន ជាខាងក្នុងក៏មាន
 ជាខាងក្រៅក៏មាន ទាំងខាងក្នុងទាំងខាងក្រៅ មានអារម្មណ៍ជាខាងក្រៅ
 មិនប្រកបដោយការឃើញ ទាំងមិនប្រកបដោយការប៉ះពាល់ក៏មាន ។

(៣៤២) សម្មាទិដ្ឋិ ជាហេតុ អង្គមគ្គ ៧ មិនមែនហេតុ ។

អង្គមគ្គ ៨ ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ ប្រកបដោយហេតុ ។ សម្មា-
 ទិដ្ឋិ ជាហេតុ ទាំងប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ អង្គមគ្គ ៧ មិនគួរពោល

ហេតុ ចេវ សហេតុកា ចាតិ សហេតុកា
 ចេវ ន ច ហេតុ ។ សម្មាទិដ្ឋិ ហេតុ ចេវ ហេតុ-
 សម្បយុត្តា ច សត្ត មក្ខង្គំ ន វត្ថុញ ហេតុ
 ចេវ ហេតុសម្បយុត្តា ចាតិ ហេតុសម្បយុត្តា ចេវ
 ន ច ហេតុ ។ សត្ត មក្ខង្គំ ន ហេតុ សហេ-
 តុកា សម្មាទិដ្ឋិ ន វត្ថុញ ន ហេតុ សហេតុកា-
 តិបិ ន ហេតុ អហេតុកាតិបិ ។

[៣២៣] សច្ចៈច្ចយា សង្ខតា អនិទស្សនា
 អច្ចៈជិយា អរូបា លោកុត្តរា កេនចិ វិញ្ញេយ្យា
 កេនចិ ន វិញ្ញេយ្យា ។ នោ អាសវំ អនាសវំ
 អាសវវិប្បយុត្តា ន វត្ថុញ អាសវំ ចេវ សាសវំ
 ចាតិបិ សាសវំ ចេវ នោ ច អាសវំតិបិ ន វត្ថុ-
 ញ អាសវំ ចេវ អាសវសម្បយុត្តា ចាតិបិ អាស-
 វសម្បយុត្តា ចេវ នោ ច អាសវំតិបិ អាសវវិប្បយុត្ត-
 អនាសវំ ។ នោ សញ្ញោជនា ។ បេ ។ នោ តន្តា
 ។ បេ ។ នោ ឡិយា ។ បេ ។ នោ យោតា ។ បេ ។

អភិធម្មបំណង វិភង្គ

ថា ជាហេតុ ទាំងប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុទេ គឺគ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅ
 ជាមួយនឹងហេតុ តែមិនមែនជាហេតុ ។ សម្មាទិដ្ឋិ ជាហេតុ ទាំង
 ប្រកបដោយហេតុ អង្គមគ្គ ៧ មិនគួរពោល ថា ជាហេតុ ទាំងប្រកប
 ដោយហេតុដូច្នេះឡើយ គឺគ្រាន់តែប្រកបដោយហេតុ តែមិនមែន
 ជាហេតុ ។ អង្គមគ្គ ៧ មិនមែនហេតុ គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ
 នឹងហេតុ សម្មាទិដ្ឋិ មិនគួរពោល ថា មិនមែនហេតុ គ្រាន់តែប្រព្រឹត្ត
 ទៅជាមួយនឹងហេតុផង ថា មិនមែនហេតុ ទាំងឥតហេតុផងឡើយ ។

[៣៤៣] អង្គមគ្គ ៨ ប្រកបដោយបច្ច័យ ត្រូវបច្ច័យតាក់តែង
 មិនប្រកបដោយការឃើញ មិនប្រកបដោយការប៉ះពាល់ មិនមានរូប
 ជាលោកុត្តរ គប្បីដឹងដោយវិញ្ញាណណាមួយ មិនគប្បីដឹងដោយវិញ្ញាណ
 ណាមួយ ។ អង្គមគ្គ ៨ មិនមែនអាសវៈ មិនមានអាសវៈ ប្រាសចាក
 អាសវៈ មិនគួរពោល ថា ជាអាសវៈ ទាំងប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងអាសវៈ
 ផង ថា ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងអាសវៈ តែមិនមែនអាសវៈផងឡើយ
 មិនគួរពោល ថា ជាអាសវៈ ទាំងប្រកបដោយអាសវៈផង ថា ប្រកប
 ដោយអាសវៈ តែមិនមែនអាសវៈផងទេ គឺប្រាសចាកអាសវៈ ទាំង
 មិនមានអាសវៈ ។ អង្គមគ្គ ៨ មិនមែនសញ្ញាជនៈ ។ បេ ។ មិន
 មែនគន្លះ ។ បេ ។ មិនមែនឱយៈ ។ បេ ។ មិនមែនយោគៈ ។ បេ ។

មន្តវិក័ត្តេ បញ្ញាបុច្ឆកំ

នោ ជីវណា ។ បេ ។ នោ បរមាសា ។ បេ ។
 សារម្ពណា នោ ចិត្តា បេតសីកា ចិត្តសម្បយុត្តា
 ចិត្តសំសដ្ឋា ចិត្តសម្បដ្ឋានា ចិត្តសហគុណោ ចិត្តានុ-
 បរិវត្តនោ ចិត្តសំសដ្ឋសម្បដ្ឋានា ចិត្តសំសដ្ឋសម្បដ្ឋាន-
 សហគុណោ ចិត្តសំសដ្ឋសម្បដ្ឋានានុបរិវត្តនោ ពាហិរា
 នុចានា អនុចានិន្នា ។ នុចានានា ។ បេ ។ នោ
 តិលេសា ។ បេ ។

[៣២២] ន ទិស្សនេន បហាតត្វា ន ភាវ-
 នាយ បហាតត្វា ន ទិស្សនេន បហាតត្វាហេតុកា
 ន ភាវនាយ បហាតត្វាហេតុកា ។ សម្មាសង្កប្បោ
 អវិគត្តោ សត្ត មក្កដ្ឋា សិយា សវិគត្តោ សិយា
 អវិគត្តោ ។ សម្មាសង្កប្បោ សវិចារោ សត្ត មក្ក-
 ដ្ឋា សិយា សវិចារោ សិយា អវិចារោ ។ សម្មា-
 សង្កប្បោ សប្បវិគត្តោ សត្ត មក្កដ្ឋា សិយា សប្ប-
 វិគត្តោ សិយា អប្បវិគត្តោ ។ សម្មាសង្កប្បោ បីតិ-
 សហគតោ សត្ត មក្កដ្ឋា សិយា បីតិសហគតោ
 សិយា ន បីតិសហគតោ ។ សម្មាសង្កប្បោ

មន្តវិវាទ បញ្ញាបុព្វកៈ

មិនមែននិវរណៈ ។ បេ ។ មិនមែនបរមាសៈ ។ បេ ។ ប្រព្រឹត្តទៅ
 ជាមួយនឹងអារម្មណ៍ មិនមែនចិត្ត ជាចេតសិក ប្រកបដោយចិត្ត ច្រឡំ
 ដោយចិត្ត កើតឡើងអំពីចិត្ត កើតជាមួយនឹងចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅតាមចិត្ត
 ច្រឡំ ទាំងកើតឡើងអំពីចិត្ត ច្រឡំ ទាំងតាំងឡើង ទាំងកើតឡើង
 ជាមួយនឹងចិត្ត ច្រឡំ ទាំងតាំងឡើង ទាំងប្រព្រឹត្តទៅតាមចិត្ត ជា
 ខាងក្រៅ មិនមែនឧបាទា មានកម្មប្រកបដោយកិលេសមានតណ្ហា
 ជាដើមមិនកាន់យក ។ មិនមែនឧបាទាន ។ បេ ។ មិនមែនកិលេស
 ។ បេ ។

[៣៤៤] អង្គមគ្គ ៨ មិនគួរលះដោយទស្សនៈ មិនគួរលះ
 ដោយការវិនា មានហេតុមិនគួរលះដោយទស្សនៈ មានហេតុមិនគួរលះ
 ដោយការវិនា ។ សម្មាសង្កប្បៈ មិនមានវិតក្កៈ អង្គមគ្គ ៧ ប្រកប
 ដោយវិតក្កៈក៏មាន មិនមានវិតក្កៈក៏មាន ។ សម្មាសង្កប្បៈ ប្រកប
 ដោយវិចារៈ អង្គមគ្គ ៧ ប្រកបដោយវិចារៈក៏មាន មិនមានវិចារៈក៏
 មាន ។ សម្មាសង្កប្បៈ ប្រកបដោយបីតិ អង្គមគ្គ ៧ ប្រកបដោយ
 បីតិក៏មាន មិនមានបីតិក៏មាន ។ សម្មាសង្កប្បៈ ច្រឡំដោយបីតិ អង្គមគ្គ
 ៧ ច្រឡំដោយបីតិក៏មាន មិនច្រឡំដោយបីតិក៏មាន ។ សម្មាសង្កប្បៈ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

សុខសហគតោ សត្ត មក្កថ្នា សិយា សុខសហគតា
 សិយា ន សុខសហគតា ។ សម្មាសង្កប្បោ ន
 ឧបេក្ខាសហគតោ សត្ត មក្កថ្នា សិយា ឧបេក្ខាស-
 ហគតា សិយា ន ឧបេក្ខាសហគតា ។ ន កាមា-
 វចន ន រូចាវចន ន អរូចាវចន អបរិយាបន្នា
 សិយា និយ្យនិកា សិយា អនិយ្យនិកា សិយា
 និយតា សិយា អនិយតា អនុត្តរ អរណាតិ ។

បញ្ញាបុព្វកំ ។

មគ្គវិរាដ្ឋោ សមត្តោ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ

ប្រឡងដោយសុខ អង្គមគ្គ ៧ ប្រឡងដោយសុខក៏មាន មិនប្រឡងដោយ
 សុខក៏មាន ។ សម្មាសង្កប្បៈ មិនប្រឡងដោយទេវកា អង្គមគ្គ ៧ ប្រឡង
 ដោយទេវកាក៏មាន មិនប្រឡងដោយទេវកាក៏មាន ។ មិនមែនកាមា-
 វចរ មិនមែនរូបាវចរ មិនមែនអរូបាវចរ ជាអបរិយាបន្នៈ ជានិយ្យានិកៈ
 ក៏មាន ជាអនិយ្យានិកៈក៏មាន ជានិយតៈក៏មាន ជាអនិយតៈ ជាអនុត្តរៈ
 ជាអរណៈក៏មាន ។

ចប់ បញ្ញាបុច្ឆកៈ ។

ចប់ មគ្គវិវាដ ។

ឈានវិភង្គ

[៣២៥] ឥឡូវ ចាត់មោក្ខសំវេសំវេតា
វិហារតិ អាចារតោចរសម្បជ្ជោ អណ្តមត្តេស្ត វេជ្ជេស្ត
កយទស្សនី សមាធាយ សិក្ខតិ សិក្ខាបទេស្ត ឥ-
ន្ទ្រិយេស្ត តុត្តរោ គោជនេ មត្តញ្ច បុព្វតាបរតិ
ជាតិយានុយោគមនុយុត្តោ សាតទ្ធិ នេបក្កំ ពោជិប-
ក្ខិត្តានំ ធម្មានំ ភាវនានុយោគមនុយុត្តោ ។ សោ អ-
ភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ សម្បជានការី ហោតិ អាលោកិតេ
វិលោកិតេ សម្បជានការី ហោតិ សម្មត្ថិតេ បសាវិតេ
សម្បជានការី ហោតិ សង្ឃិជបត្តចីវរោសោ សម្ប-
ជានការី ហោតិ អសិតេ បិតេ ខាយិតេ សាយិតេ
សម្បជានការី ហោតិ ឧច្ចារបស្សវកម្មេ សម្បជាន-
ការី ហោតិ តតេ បិតេ ជិសិន្នេ សុត្តេ ជាតវិតេ ភា-
សិតេ តុល្លីភាវេ សម្បជានការី ហោតិ ។ សោ វិវិត្តំ
សេនាសនំ កដតិ អរពំ វុត្តម្បលំ បព្វតំ កន្តំ ភិរ-
កុហំ សុសានំ វេនបត្តំ អញ្ញោកាសំ បលាលបុព្វំ អប្ប-
សន្តំ អប្បនិក្ខេបំ វិជនវតំ មនុស្សរាសេយ្យកំ

ឈានវិភង្គ

(៣៤៥) ភិក្ខុ ក្នុងសាសនានេះ ជាអ្នកសង្រួមក្នុងបាតិមោក្ខសំរវៈ
សម្រេចឥរិយាបថ បរិបូណ៌ដោយអាចារៈនិងគោចរ ឃើញភ័យក្នុង
ទោសទាំងឡាយមានប្រមាណតិច សមាទានសិក្សា ក្នុងសិក្ខាបទទាំង-
ឡាយ មានទារគ្រប់គ្រងក្នុងឥន្ទ្រិយទាំងឡាយ ជាអ្នកដឹងប្រមាណក្នុង
ភោជន ប្រកបរឿយៗ ក្នុងការព្យាយាមជាគ្រឿងភ្ញាក់រលឹក ក្នុងពេល
មុនព្រឹកនិងក្រោយព្រឹក ប្រកបរឿយៗ ក្នុងការព្យាយាមចំរើន នូវធម៌
ទាំងឡាយ ជាចំណែកនៃការត្រាស់ដឹង ជាប់មិនដាច់ ចាស់ក្លា ។ ភិក្ខុ
នោះ ជាអ្នកធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការដើរទៅមុខ និងការឈានថយ
ក្រោយ ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការក្រឡេកមើលទៅមុខ និងការក្រឡេក
មើលទៅទិសផ្សេងៗ ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការបត់ដៃជើង និងការលាត
ដៃជើង ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការទ្រទ្រង់សង្ស័យ បាត្រ និងចីវរ ធ្វើ
សេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការបរិភោគភោជន ការផឹកទឹក ការទំពារស្តីខាងនិយៈ
និងការជញ្ជប់ (នូវកេសជ្ជៈ មានសប្បិជាដើម) ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការ
បន្ទោបង់ទុច្ចារៈបស្សៈ ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការដើរ ឈរ អង្គុយ ដេក-
លក់ ភ្ញាក់ឡើង និយាយ ឬ ការស្ងៀម ។ ភិក្ខុនោះ គប់រក ទីសេ-
នាសនៈដ៏ស្ងាត់ គឺព្រៃតូច គល់ឈើ ភ្នំ ជ្រោះភ្នំ គុហាភ្នំ ព្រៃស្មូន
ព្រៃញាតស្លាត ទីវាល គំនរចំបើង ទីមិនមានសំឡេង ទីមិនគឺកកង
ទីប្រាសចាកខ្យល់ដែលកើតអំពីសំរវៈនៃជន ទីស្ងាត់កំបាំងរបស់មនុស្ស

អភិធម្មបិដកេ វិវត្តោ

បដិសល្លាទសារូបំ ។ សោ អវញ្ញតតោ វា វុត្ត-
 មូលតតោ វា សុញ្ញតារតតោ វា និសីទតិ បល្លង្គំ
 អាកុដ្ឋិតា ឧដ្ឋំ កាយំ បណ៌ងាយ បរិមុខំ សតិ
 ឧបជ្ឈបេត្វា ។ សោ អភិជ្ឈំ លោកេ បហាយ
 វិតតាភិជ្ឈន ចេតសោ វិហរតិ អភិជ្ឈាយ ចិត្តំ ប-
 រិសោធនតិ ព្យាបាទប្បនោសំ បហាយ អព្យាបន្ន-
 ចិត្តោ វិហរតិ សព្វបាលាក្ខតហិតានុកម្មំ ព្យាបា-
 ទប្បនោសា ចិត្តំ បរិសោធនតិ ដ៏នមិទ្ធិំ បហាយ
 វិតតដ៏នមិទ្ធា វិហរតិ អាលោកសញ្ញំ សតោ សម្ម-
 ជាតោ ដ៏នមិទ្ធា ចិត្តំ បរិសោធនតិ ឧទ្ធចក្កក្កន្ធិ
 បហាយ អនុទ្ធតោ វិហរតិ អជ្ឈតំ វ្យបសន្តចិត្តោ
 ឧទ្ធចក្កក្កន្ធា ចិត្តំ បរិសោធនតិ វិចិត្តិច្ឆំ បហាយ
 តិណ្ឌវិចិត្តិច្ឆោ វិហរតិ អកកដ្ឋង្គិ កុបុលេសុធម្មសុ
 វិចិត្តិច្ឆាយ ចិត្តំ បរិសោធនតិ ។ សោ ឥមេ បញ្ច-
 ដវរណោ បហាយ ចេតសោ ឧបត្តិលេសេ បញ្ញាយ
 ធុព្វលីករណោ វិវិច្ឆេ កាមេហំ វិវិច្ឆ អកុសលេហំ
 ធម្មេហំ សវិតក្កំ សវិចារំ វិវេកដំ បីតសុខំ បឋមំ ឈានំ

អភិធម្មបិដក វិរាដ្ឋ

ទីសមគ្គីដល់ការព្រួសសម្លាប់ ។ ភិក្ខុនោះ ទៅកាន់ព្រៃក្តី ទៅកាន់ម្លប់ឈើក្តី
 ទៅកាន់ផ្ទះស្ងាត់ក្តី អង្គុយផ្អែកក្តី តាំងកាយឲ្យត្រង់ តម្កល់សតិឲ្យ
 មានមុខឆ្ពោះទៅរក (កម្មជាន) ។ ភិក្ខុនោះ លះបង់អភិជ្ឈក្នុងលោក
 មានចិត្តប្រាសចាកអភិជ្ឈ ជម្រះចិត្តឲ្យស្អាតចាកអភិជ្ឈ លះបង់ព្យា-
 បាទនិងសេចក្តីប្រឡូស មានចិត្តមិនព្យាបាទ មានសេចក្តីអនុគ្រោះនូវ
 ប្រយោជន៍ដល់សត្វមានជីវិតទាំងអស់ ជម្រះចិត្តឲ្យស្អាតចាកព្យាបាទនិង
 សេចក្តីប្រឡូស លះបង់មិនមិច្ឆៈ ជាអ្នកប្រាសចាកមិនមិច្ឆៈ មានសេចក្តីសំ-
 គាល់ជាពន្លឺ ជាអ្នកមានសតិសង្ឃឹមជញ្ញៈ ជម្រះចិត្តឲ្យស្អាតចាកមិនមិច្ឆៈ
 លះបង់ទទួលកុក្កច្ចៈ ជាអ្នកមិនរាយមាយ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ខាងក្នុងសន្តាន
 ជម្រះចិត្តឲ្យស្អាតចាកទទួលកុក្កច្ចៈ លះបង់វិចិត្រច្ចា ជាអ្នកឆ្លងចាកវិចិត្រច្ចា
 មិនមានសេចក្តីងឿងឆ្ងល់ ក្នុងកុសលធម៌ទាំងឡាយ ជម្រះចិត្តឲ្យស្អាត
 ចាកវិចិត្រច្ចា ។ ភិក្ខុនោះ លុះលះបង់នីវរណៈទាំង ៥ នេះ ដែលជា
 គ្រឿងសៅហ្មងនៃចិត្ត ដែលធ្វើបញ្ញាឲ្យមានកម្លាំងថយ ស្ងាត់ចាកកាម
 ទាំងឡាយ ស្ងាត់ចាកអកុសលធម៌ទាំងឡាយ ហើយចូលកាន់បឋមជ្ឈាន

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ វិតត្តិវិចារនំ រូបសមា អន្សត្តិ
 សម្ពសាទនំ ចេតសោ ឯកោទិការំ អវិតត្តិ
 អវិចារំ សមាធិដំ បីតិសុខំ ទុតិយំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ
 វិហារតិ បីតិយា ច វិវាតា ឧបេក្ខតោ ច វិហារតិ
 សតោ ច សម្ពជានោ សុខញ្ច កាយេន បដិ-
 សំវេទេតិ យន្តំ អរិយា អាចិត្តន្តំ ឧបេក្ខតោ សតិមា
 សុខវិហារីតិ តតិយំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ
 សុខស្ស ច បហាវា ទុក្ខស្ស ច បហាវា បុព្វេ
 សោមនស្សនោមនស្សនំ អត្តន្តមា អទុក្ខមសុខំ
 ឧបេក្ខាសតិចារិសុទ្ធិ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ
 វិហារតិ សព្វសោ រូបសញ្ញានំ សមតិក្កមា បដិយ-
 សញ្ញានំ អត្តន្តមា ធានត្ថសញ្ញានំ អមនសីការា
 អនន្តោ អាគាសោតិ អាគាសានញ្ចាយតនំ ឧប-
 សម្ព័ន្ធ វិហារតិ សព្វសោ អាគាសានញ្ចាយតនំ
 សមតិក្កមា អនន្តំ វិញ្ញាណន្តំ វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ

ឈានវិវាទ សុត្តន្តបិដក

ដែលប្រកបដោយវិតក្កៈ ប្រកបដោយវិចារៈ មានបីតិវិនិច្ឆ័យ ដែល
 កើតអំពីវិវាទ ភិក្ខុនោះ ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ ក៏ចូលកាន់ទុតិ-
 យជ្ឈាន ជាធម្មជាតិកើតមានខាងក្នុងសន្តាន ប្រកបដោយសេចក្តីជ្រះថ្លា
 គឺសទ្ធា មានសភាពជាចិត្តខ្ពស់ឯក មិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈ មាន
 តែបីតិវិនិច្ឆ័យ ដែលកើតអំពីសមាធិគឺបឋមជ្ឈាន ភិក្ខុនោះ ព្រោះ
 នឿយណាយចាកបីតិវិនិច្ឆ័យ ប្រកបដោយឧបេក្ខាផង មានស្មារតីដឹងខ្លួន
 ផង ទទួលសុខដោយនាមកាយផង ក៏ចូលកាន់តតិយជ្ឈាន ដែលព្រះ
 អរិយៈទាំងឡាយតែងសរសើរថា បុគ្គលដែលបានតតិយជ្ឈាន ជាអ្នក
 ប្រកបដោយឧបេក្ខា មានស្មារតីនៅជាសុខ ភិក្ខុនោះ ព្រោះលះសុខ
 ផង ព្រោះលះទុក្ខផង ព្រោះអស់ទៅនៃសោមនស្សនិងទោមនស្ស
 ក្នុងកាលមុនផង ក៏ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ជាធម្មជាតិមានអារម្មណ៍មិន
 មែនទុក្ខមិនមែនសុខគឺឧបេក្ខា មានសតិដ៏បរិសុទ្ធដោយឧបេក្ខា ភិក្ខុ
 នោះ ព្រោះកន្លងរូបសញ្ញា ព្រោះអស់ទៅនៃបដិយសញ្ញា ព្រោះការ
 មិនធ្វើទុកក្នុងចិត្ត នូវនានត្ថសញ្ញា ដោយសព្វគ្រប់ ក៏ចូលកាន់អា-
 កាសានញ្ញាយតនជ្ឈាន ដោយបរិកម្មថា អាកាសមិនមានទីបំផុត ភិក្ខុ
 នោះ ព្រោះកន្លងអាកាសានញ្ញាយតនជ្ឈាន ដោយសព្វគ្រប់ ក៏ចូល
 កាន់វិញ្ញាណញ្ញាយតនជ្ឈាន ដោយបរិកម្មថា វិញ្ញាណមិនមានទីបំផុត

អភិធម្មបិដកេ វិវាដោ

ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ សព្វសោ វិញ្ញាណញាយននំ
 សបតិក្កម្ម នត្ថំ កតិញ្ញតិ អាតិញ្ញញាយននំ ឧប-
 សម្ព័ន្ធ វិហារតិ សព្វសោ អាតិញ្ញញាយននំ សម-
 តិក្កម្ម នេវសញ្ញាណសញ្ញាយននំ ឧបសម្ព័ន្ធ
 វិហារតិ ។

មាតិកា ។

[៣៤៦] ឥធាតិ ឥមិស្សា ទិដ្ឋិយា ឥមិស្សា
 ខន្តិយា ឥមិស្សា រុចិយា ឥមស្មី អាទាយ ឥម-
 ស្មី ធម្មេ ឥមស្មី វិនយេ ឥមស្មី ធម្មវិនយេ ឥ-
 មស្មី ចាវចនេ ឥមស្មី ព្រហ្មចរិយេ ឥមស្មី សត្ត-
 សាសនេ តេន វុច្ចតិ ឥធាតិ ។

[៣៤៧] ភិក្ខុតិ សមញាយ ភិក្ខុ បដិ-
 ញាយ ភិក្ខុ ភិក្ខុតិ ភិក្ខុ ភិក្ខុកោតិ ភិក្ខុ
 ភិក្ខុចរិយំ អន្តរបកតោតិ ភិក្ខុ ភិក្ខុបដិធមោតិ
 ភិក្ខុ ភិក្ខុតិ ចាបកេ អកុសលេ ធម្មតិ
 ភិក្ខុ ភិក្ខុតា ចាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ
 ភិក្ខុ ធីធិសោ កិលេសានំ បហាណ ភិក្ខុ

អភិធម្មបដិក វិភង្គ

ភិក្ខុនោះ ព្រោះកន្លងវិញ្ញាណញាយតនដ្ឋានដោយសព្វគ្រប់ ក៏ចូលកាន់
 អាភិញ្ញាញាយតនដ្ឋាន ដោយបរិកម្មថា វត្ថុតិចតួចមិនមាន ភិក្ខុនោះ
 ព្រោះកន្លងអាភិញ្ញាញាយតនដ្ឋានដោយសព្វគ្រប់ ក៏ចូលកាន់នេសញ្ញា-
 នាសញ្ញាយតនដ្ឋាន ។

បឋមាទិកា ។

(៣៤៦) ត្រង់ពាក្យថា នេះ គឺ ក្នុងការឃើញនេះ ក្នុង
 ការគាប់ចិត្តនេះ ក្នុងការចូលចិត្តនេះ ក្នុងការប្រកាន់នេះ ក្នុងធម៌នេះ
 ក្នុងវិន័យនេះ ក្នុងធម៌និងវិន័យនេះ ក្នុងពាក្យជាប្រធាននេះ ក្នុងព្រហ្មចរិ-
 យៈនេះ ក្នុងសាសនានៃព្រះសាស្តានេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោល
 ថា នេះ ។

(៣៤៧) ត្រង់ពាក្យថា ភិក្ខុ គឺ ឈ្មោះថា ភិក្ខុ ព្រោះ
 ឈ្មោះ ឈ្មោះថាភិក្ខុ ព្រោះការប្តេជ្ញា ឈ្មោះថាភិក្ខុ ព្រោះសូម
 ឈ្មោះថាភិក្ខុ ព្រោះជាអ្នកសូម ឈ្មោះថាភិក្ខុ ព្រោះជាអ្នកចូលទៅ
 កាន់ទីត្រាច់ទៅដើម្បីសូម ឈ្មោះថាភិក្ខុ ព្រោះជាអ្នកទ្រទ្រង់សំពត់
 កាត់ដាច់ ឈ្មោះថាភិក្ខុ ព្រោះទម្លាយអកុសលធម៌ទាំងឡាយដ៏លាមក
 ឈ្មោះថាភិក្ខុ ព្រោះហេតុទម្លាយអកុសលធម៌ទាំងឡាយដ៏លាមក ឈ្មោះ
 ថាភិក្ខុ ព្រោះការលះកិលេសទាំងឡាយដោយចំណែក ឈ្មោះថាភិក្ខុ

អនោធិសោ តិលេសានំ បហាណា ភិក្ខុ សេត្វា
 ភិក្ខុ អសេត្វា ភិក្ខុ នេវសេត្វា នាសេត្វា ភិក្ខុ
 អត្ថោ ភិក្ខុ កប្រោ ភិក្ខុ មណ្ឌោ ភិក្ខុ សារោ ភិក្ខុ
 សមគ្គេន សង្ឃេន ញត្ថិចតុត្ថេន កម្មេន អកុប្បេន
 ហោរាហេន ឧបសម្មន្នោតិ ភិក្ខុ ។

[(៣២៨) ចាតិមោក្ខន្តិ សំលំ បតិជ្ជា អាទិ
 ចរណំ សញ្ញមោ សំវារោ មុខំ បមុខំ^(១) កុសលានំ
 ធម្មានំ សមាបត្តិយា ។ សំវារោតិ កាយិកោ
 អវិភិក្កមោ វាចសិកោ អវិភិក្កមោ កាយិកវាច-
 សិកោ អវិភិក្កមោ ។ សំវុតោតិ ឥមំនា ចាតិ-
 មោក្ខសំវារេន ឧបេតោ ហោតិ សមុបេតោ ឧចា-
 គតោ សមុចាគតោ ឧបបន្នោ សមុបបន្នោ សមន្នា-
 គតោ តេន វុច្ចតិ ចាតិមោក្ខសំវារសំវុតោតិ ។

[(៣២៩) វិហារតីតិ ឥរិយតិ វត្ថុតិ ចាលតិ
 យបេតិ យាបេតិ ចរតិ វិហារតិ តេន វុច្ចតិ
 វិហារតីតិ ។

១ ម. មេក្ខំ បមេក្ខំ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

ព្រោះការលះកិលេសទាំងឡាយដោយមិនមានចំណែក បុគ្គលជាសេដ្ឋក្សៈ
 ឈ្មោះថាភិក្ខុ បុគ្គលជាអសេដ្ឋក្សៈ ឈ្មោះថាភិក្ខុ បុគ្គលជាសេដ្ឋក្សៈ ក៏
 មិនមែន ជាអសេដ្ឋក្សៈក៏មិនមែន ឈ្មោះថាភិក្ខុ បុគ្គលប្រសើរ ឈ្មោះ
 ថាភិក្ខុ បុគ្គលចំរើន ឈ្មោះថាភិក្ខុ បុគ្គលផ្សំផង ឈ្មោះថាភិក្ខុ បុគ្គល
 មានខ្លឹម ឈ្មោះថាភិក្ខុ បុគ្គលដែលសង្ឃព្រមព្រៀងគ្នាឲ្យឧបសម្ព័ន្ធ
 ដោយញាតិបណ្ឌិត ដែលមិនកម្រើកគួរដល់ហេតុ ឈ្មោះថាភិក្ខុ ។

(៣៤៨) ត្រង់ពាក្យថា បាតិមោក្ខ បានដល់សីល ការតាំង
 មាំ កិច្ចខាងដើម ការប្រព្រឹត្តិ ការសង្រួម ការរាំង ប្រធាន ប្រ-
 មុខ នៃការដល់នូវកុសលធម៌ទាំងឡាយ ។ ពាក្យថា សំវារៈ គឺការ
 មិនកន្លងដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយ ការមិនកន្លងដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងវាចា
 ការមិនកន្លងដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយ និងក្នុងវាចា ។ ពាក្យថា ជា
 អ្នកសង្រួម គឺជាអ្នកព្រមព្រៀង មូលមិត្ត ចូលទៅជិត ផែបនៃប
 កៀកកើយ ប្រជិតប្រជី ប្រកបព្រម ដោយការសង្រួមក្នុងបាតិមោក្ខនេះ
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ជាអ្នកសង្រួមក្នុងបាតិមោក្ខសំវារៈ ។

(៣៤៩) ត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច ប្រ-
 ព្រឹត្តិ រក្សា រស់នៅ ញ៉ាំងអត្តភាពឲ្យប្រព្រឹត្តិទៅ គ្រាប់ទៅ នៅ
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

[៣៥០] អាចារតោចរសម្បជ្ជោតិ អត្ថំ អា-
 ចារេ អត្ថំ អនាចារេ ។ តត្ថ កតមោ អនាចា-
 រេ ។ កាយំកោ វីតិក្កមោ វាចសំកោ វីតិក្កមោ
 កាយំកវាចសំកោ វីតិក្កមោ អយំ វុច្ចតិ អនា-
 ចារេ សព្វម្បំ ទុស្សីល្យំ អនាចារេ ឥនេកច្ចោ
 វេទ្យនានេន វា បត្តនានេន វា បុប្ផនានេន វា
 ផលនានេន វា សំនាននានេន វា ទន្លកដ្ឋនានេន
 វា ចាតុកម្មតាយ^(១) វា មុត្តសូបតាយ វា ចារិ-
 កជ្យតាយ វា ជង្គ្រេសនិកេន វា អញ្ញាតវាញ-
 រេន វា ពុទ្ធប្បដិក្កដ្ឋេន មិច្ឆាអាជីវេន ជីវិតំ ក-
 ប្បេតិ អយំ វុច្ចតិ អនាចារេ ។ តត្ថ កតមោ
 អាចារេ ។ កាយំកោ អវីតិក្កមោ វាចសំកោ
 អវីតិក្កមោ កាយំកវាចសំកោ អវីតិក្កមោ អយំ
 វុច្ចតិ អាចារេ សព្វេបិ សីលសំរេ អាចារេ
 ឥនេកច្ចោ ន វេទ្យនានេន ន បត្តនានេន ន

១ ម. ចាតុកម្មតាយ ។

អភិធម្មបំណិក វិភង្គ

(៣៥០) ត្រង់ពាក្យថា បរិបូណ៌ដោយអាចារៈនិងគោចរ
អធិប្បាយថា អាចារៈក៏មាន អនាចារៈក៏មាន ។ បណ្តាអាចារៈនិង
អនាចារៈនោះ អនាចារៈ តើដូចម្តេច ។ ការប្រព្រឹត្តិកន្លងប្រកប
ដោយកាយ ការប្រព្រឹត្តិកន្លងប្រកបដោយវាចា ការប្រព្រឹត្តិកន្លងប្រកប
ដោយកាយ និងវាចា នេះហៅថា អនាចារៈ សូម្បីភាពនៃភិក្ខុទ្រុស្ត
សីលទាំងអស់ ក៏ឈ្មោះថាអនាចារៈ គឺ ភិក្ខុខ្លះ ក្នុងសាសនានេះ
ចិញ្ចឹមជីវិតដោយការឲ្យបូស្សៗ ឲ្យស្លឹកឈើខ្លះ ឲ្យផ្កាឈើខ្លះ ឲ្យផ្លែ
ឈើខ្លះ ឲ្យគ្រឿងលំអិតសម្រាប់លាបខ្លះ ឲ្យឈើស្គន់ខ្លះ ដោយភាព
ជាអ្នកបន្ទាបបន្ថន់កាយខ្លះ ដោយការពោលវាចាដូចជាសម្មសន្តោកបាយ
ខ្លះ ដោយការបីថ្មមកូនរបស់ត្រកូលខ្លះ ដោយការបម្រើត្រកូលដោយ
កំលាំងស្មង់ខ្លះ ដោយមិច្ឆាអាជីវៈណាមួយ ដែលព្រះពុទ្ធទ្រង់តិះដៀល
ហើយខ្លះ នេះហៅថា អនាចារៈ ។ បណ្តាអនាចារៈ និងអាចារៈ
នោះ អាចារៈ តើដូចម្តេច ។ ការមិនប្រព្រឹត្តិកន្លងប្រកបដោយកាយ
ការមិនប្រព្រឹត្តិកន្លងប្រកបដោយវាចា ការមិនប្រព្រឹត្តិកន្លងប្រកបដោយ
កាយនិងវាចា នេះហៅថា អាចារៈ សូម្បីការសង្រួមក្នុងសីលទាំង
អស់ ក៏ឈ្មោះថាអាចារៈ គឺ ភិក្ខុខ្លះ ក្នុងសាសនានេះ មិនចិញ្ចឹម
ជីវិតដោយការឲ្យបូស្សៗ មិនចិញ្ចឹមជីវិតដោយការឲ្យស្លឹកឈើ មិន

បុប្ផនានេន ន ផលនានេន ន សីលានានេន ន នន្ត-
 កដ្ឋនានេន ន ចាតុកម្យតាយ ន មុត្តស្វបតាយ ន
 ចារឹកដ្យតាយ ន ជង្គ្គបេសនីកេន ន អពាតរពាត-
 រេន ពុទ្ធបដិកុដ្ឋេន មិច្ឆាអាជីវេន ជីវិតំ កាប្បេតិ
 អយំ វុច្ចតិ អាចារេ ។ តោចរេតិ អត្ថំ តោចរេ អត្ថំ
 អតោចរេ ។ តត្ថ កតមោ អតោចរេ ។ ឥនេកោ
 វេសិយាតោចរេ វា ហោតិ វិជវាតោចរេ វា មុល្ហ-
 កុមារីតោចរេ វា បណ្ឌិតតោចរេ វា ភិក្ខុនីតោចរេ
 វា ចាណតារតោចរេ វា សំសដ្ឋោ វិហារតិ រដ្ឋហិ
 រាជមហាមត្តហិ តិក្ខុយេហិ តិក្ខុយស្សវកេហិ អ-
 ននុលោមីកេន គិហិសំសក្កេន យានំ វា បន តានំ
 កុលានំ អស្សន្ទានំ អប្បសន្ទានំ អនោចានក្ខតានំ
 អក្កោសកបរិកាសកានំ អនត្ថកាមានំ អហិតកា-
 មានំ អដាសុកាមានំ អយោគត្រូមកាមានំ ភិក្ខុនំ
 ភិក្ខុនីនំ ឧបាសកានំ ឧបាសិកានំ តថាវុទានំ

ឈានវិភង្គ សុត្តន្តបិដក

ចិញ្ចឹមជីវិតដោយការឲ្យផ្កាឈើ មិនចិញ្ចឹមជីវិតដោយការឲ្យផ្លែឈើ មិន
 ចិញ្ចឹមជីវិតដោយការឲ្យគ្រឿងលំអិតសម្រាប់លាប មិនចិញ្ចឹមជីវិតដោយ
 ការឲ្យឈើស្គន់ មិនចិញ្ចឹមជីវិតដោយការបន្ទាបបន្ថន់កាយ មិនចិញ្ចឹមជីវិត
 ដោយការពោលវាចាដូចជាសម្ភស្សនៃណាក៏បាយ មិនចិញ្ចឹមជីវិតដោយការ
 បីប្បកម្មរបស់ត្រកូល មិនចិញ្ចឹមជីវិតដោយការបម្រើត្រកូលដោយកំលាំង
 ស្ម័គ្រ មិនចិញ្ចឹមជីវិតដោយមិច្ឆាអាជីវៈណាមួយ ដែលព្រះពុទ្ធទ្រង់តិះ
 ដៀលហើយ នេះហៅថា អាចារៈ ។ ពាក្យថាគោចរ មានសេចក្តី
 ថា គោចរក៏មាន អគោចរក៏មាន ។ បណ្តាគោចរ និងអគោចរ
 នោះ អគោចរ តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុខ្លះ ក្នុងសាសនានេះ ជាអ្នក
 ត្រាច់ទៅកាន់ទីនៃស្ត្រីពេស្យាខ្លះ ត្រាច់ទៅកាន់ទីនៃស្ត្រីមេម៉ាយខ្លះ ត្រាច់
 ទៅកាន់ទីនៃស្ត្រីក្រមុំខ្លះ ត្រាច់ទៅកាន់ទីនៃមនុស្សបណ្ឌិតខ្លះ ត្រាច់
 ទៅកាន់ទីនៃភិក្ខុនីខ្លះ ត្រាច់ទៅកាន់រោងសុភ័ក្ត្រខ្លះ ជាអ្នកច្រឡកច្រឡំ
 ដោយពួកស្តេច ដោយពួកមហាមាត្ររបស់ស្តេច ដោយពួកតិរិយ
 ដោយពួកសាវ័ករបស់តិរិយ ឬ ដោយការច្រឡកច្រឡំនឹងគ្រហស្ថ មិន
 សមគួរ មួយទៀត ត្រកូលណាដែលមិនមានសទ្ធា មិនជ្រះថ្លា មិនមែន
 ជាអណ្ឌ ជាអ្នកដេរប្រទេចផ្កាសា មិនប្រាថ្នាសេចក្តីចម្រើន មិនប្រាថ្នា
 ប្រយោជន៍ មិនប្រាថ្នាសេចក្តីសប្បាយ មិនប្រាថ្នាសេចក្តីក្សេម ចាក
 យោគៈ ដល់ពួកភិក្ខុ ភិក្ខុនី ឧបាសក ឧបាសិកាឡើយ ភិក្ខុនោះ

អភិធម្មប្បដិកេ វិរាត្តោ

កុលានិ សេវតិ ភជតិ បយ័រុទាសតិ អយំ វុច្ចតិ
 អតោចរោ ។ តត្ថ កតមោ តោចរោ ។ ឥន្ទេ-
 កតោ ន វេសិយាតោចរោ ហោតិ ន វិជវតោ-
 ចរោ ន ឪល្លកុមារីតោចរោ ន បណ្ឌិតតោចរោ
 ន ភិក្ខុជិតោចរោ ន ចាណតារតោចរោ ន សំ-
 សង្ឃោ វិហារតិ រាជ្ជហិ រាជមហាមត្តហិ តិវុទ្ធយេហិ
 តិវុទ្ធយស្សវកេហិ អនុលោមិតេន ភិហិសំសក្កន
 យានិ វា បន តានិ កុលានិ សទ្ធានិ បសទ្ធានិ
 ឪចានភូតានិ កាសាវប្បដ្ឋោតានិ ឥសិវតប្បដិវត-
 តានិ អត្តកាមានិ ហិតកាមានិ ដាសុកោមានិ
 យោគក្ខេមកាមានិ ភិក្ខុនំ ភិក្ខុនីនំ ឧបាសកានំ
 ឧបាសិកានំ តថាវុទានិ កុលានិ សេវតិ ភជតិ
 បយ័រុទាសតិ អយំ វុច្ចតិ តោចរោ ។ ឥតិ ឥមិនា
 ច អាចារេន ឥមិនា ច តោចរេន ឧបេតោ ហោតិ
 ។ បេ ។ សមណ្ឌកតោ តេន វុច្ចតិ អាចារតោចរ-
 សមណ្ឌតិ ។

អភិធម្មបិដក វិរាដ្ឋ

ចូលចិត្តគប់រក ចូលទៅជិត កាន់ត្រកូលទាំងឡាយមានសភាពដូច្នោះ
 នេះហៅថា អគោចរ ។ បណ្តាគោចរ និងអគោចរទាំងនោះ គោចរ
 តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុខ្លះ ក្នុងសាសនានេះ ជាអ្នកមិនគ្រាប់ទៅកាន់ទីនៃ
 ស្ត្រីពេស្យា មិនគ្រាប់ទៅកាន់ទីនៃស្ត្រីមេម៉ាយ មិនគ្រាប់ទៅកាន់ទីនៃស្ត្រី
 ក្រមុំ មិនគ្រាប់ទៅកាន់ទីនៃមនុស្សប្រណូក មិនគ្រាប់ទៅកាន់ទីនៃភិក្ខុនី
 មិនគ្រាប់ទៅកាន់ពេលស្អែក ជាអ្នកមិនច្រឡកច្រឡំ ដោយពួកស្តេច
 ដោយពួកមហាមាត្ររបស់ស្តេច ដោយពួកតិរិយ ដោយពួកសាវ័ករបស់
 តិរិយ ឬ ដោយការច្រឡកច្រឡំនិងគ្រហស្ថ មិនសមគួរ មួយទៀត
 ត្រកូលណា មានសទ្ធា ជ្រះថ្លា ជាអណ្ណន៍ រុងរឿងដោយសំពត់កាសាវៈ
 ដែលផ្សព្វផ្សាយដោយខ្យល់នៃឥសី ជាអ្នកប្រាថ្នាសេចក្តីចំរើន ប្រាថ្នា
 ប្រយោជន៍ ប្រាថ្នាសេចក្តីសប្បាយ ប្រាថ្នាព្រះនិព្វានជាធម៌ក្សេមចាក
 យោគៈ ដល់ពួកភិក្ខុ ភិក្ខុនី ឧបាសក ឧបាសិកា ភិក្ខុនោះ ចូល
 ចិត្តគប់រក ចូលទៅជិត កាន់ត្រកូលទាំងឡាយមានសភាពដូច្នោះ នេះ
 ហៅថា គោចរ ។ ភិក្ខុ ជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបព្រម
 ដោយអាចារៈនេះផង ដោយគោចរនេះផង ព្រោះហេតុនោះ ទើប
 ពោលថា ភិក្ខុនោះ បរិបូណ៌ដោយអាចារៈនិងគោចរ ។

[៣៥០] អណ្តមត្ថេស្តុ វជ្ជេស្តុ កយទស្សវីតិ
 តត្ថ កតមេ អណ្តមត្តា វជ្ជា ។ យានិ តានិ
 វជ្ជានិ អប្បមត្តកានិ ឡិមត្តកានិ លហុសានិ
 លហុសម្បត្តានិ សញ្ញមការណីយានិ សំវេការណី-
 យានិ ចិត្តប្បនិការណីយានិ មនសីការប្បនិពន្ធានិ
 ឥមេ វុច្ចន្តិ អនុមត្តា វជ្ជា^(១) ឥមេស្តុ អណ្តមត្ថេស្តុ
 វជ្ជេស្តុ វជ្ជទស្សវី ច ហោតិ កយទស្សវី ច អា-
 និនវទស្សវី ច និស្សរណទស្សវី ច តេន វុច្ចតិ
 អណ្តមត្ថេស្តុ វជ្ជេស្តុ កយទស្សវីតិ ។

[៣៥២] សមាទាយ សិក្ខតិ សិក្ខាបទេស្សតិ
 តត្ថ កតមា សិក្ខា ។ ចតស្ស្ក សិក្ខា ភិក្ខុនំ
 ភិក្ខុសិក្ខា ភិក្ខុនំនំ ភិក្ខុនំសិក្ខា ឧទាសកានំ
 ឧទាសកសិក្ខា ឧទាសកានំ ឧទាសកាសិក្ខា
 ឥមា វុច្ចន្តិ សិក្ខាយោ ឥមាស្តុ សិក្ខាស្តុ
 សព្វេន សព្វំ សព្វថា សព្វំ អសេសំ និស្សសំ
 សមាទាយ វត្ថុតិ តេន វុច្ចតិ សមាទាយ សិក្ខតិ
 សិក្ខាបទេស្សតិ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[៣៥១] ត្រង់ពាក្យថា ឃើញភ័យ ក្នុងទោសទាំងឡាយមាន
 ប្រមាណតិច មានសេចក្តីថា បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ទោសមានប្រមាណ
 តិច តើដូចម្តេច ។ ទោសទាំងឡាយណា មានប្រមាណតិច ស្តួច
 ស្តើង ស្រាល ដល់ខ្សែអំពៅស្រាល គួរធ្វើសេចក្តីសង្រួម គួរធ្វើការប្រ-
 យ័ត្ន គួរធ្វើការកើតឡើងនៃចិត្ត ជាទោសជាប់ចំពោះដោយមនសិការៈ
 ទាំងនេះហៅថា ទោសមានប្រមាណតិច ភិក្ខុ ជាអ្នកឃើញទោស
 ក្នុងទោសទាំងឡាយមានប្រមាណតិចនេះផង ឃើញភ័យផង ឃើញ
 កំហុសផង ឃើញការរលាស់ខ្លួនចេញផង ព្រោះហេតុនោះ ទើប
 ពោលថា ឃើញភ័យ ក្នុងទោសទាំងឡាយមានប្រមាណតិច ។

[៣៥២] ត្រង់ពាក្យថា សមាទានសិក្សា ក្នុងសិក្ខាបទទាំង-
 ឡាយ មានសេចក្តីថា បណ្តាពាក្យទាំងនោះ សិក្ខា តើដូចម្តេច ។
 សិក្ខា មាន ៤ គឺ ភិក្ខុសិក្ខា របស់ពួកភិក្ខុ ១ ភិក្ខុនីសិក្ខា របស់ពួក
 ភិក្ខុនី ១ ឧបាសកសិក្ខា របស់ពួកឧបាសក ១ ឧបាសិកាសិក្ខា របស់
 ពួកឧបាសិកា ១ ទាំងនេះហៅថា សិក្ខា បុគ្គលសមាទានក្នុងសិក្ខាទាំង-
 ឡាយនេះ ដោយសព្វគ្រប់ អស់កាលទាំងពួង ដោយប្រការទាំងពួង
 អស់កិច្ចគ្រប់យ៉ាង មិនមានសល់ ឥតសេសសល់ ហើយប្រព្រឹត្ត ព្រោះ
 ហេតុនោះ ទើបពោលថា សមាទានសិក្សា ក្នុងសិក្ខាបទទាំងឡាយ ។

(៣៥៣) ឥន្ទ្រិយេសុ កុត្តទ្វារោតិ អត្ថំ ឥន្ទ្រិយេសុ
 កុត្តទ្វារតា អត្ថំ ឥន្ទ្រិយេសុ អកុត្តទ្វារតា ។ តត្ថ
 កតមា ឥន្ទ្រិយេសុ អកុត្តទ្វារតា ។ ឥនេកោន្ទោ
 ចក្កុនា រូបំ ទិស្វា និមិត្តត្ថាហី ហោតិ អនុព្យញ្ញ-
 នត្ថាហី យត្វាធិករណមេនំ ចក្កុន្ទ្រិយំ អសំវុតំ វិហ-
 រន្តំ អភិជ្ឈាទោមនស្សា ទាបកា អកុសលា ធម្មា
 អន្ទាស្សវេយ្យំ តស្ស សំវារយ ន បដិបជ្ជតិ ន
 រក្ខតិ ចក្កុន្ទ្រិយំ ចក្កុន្ទ្រិយេ ន សំវរំ អាបជ្ជតិ
 សោតេន សន្និ សុត្វា ។ បេ ។ យានេន គន្ធិ យាយិត្វា
 ។ បេ ។ ជីវ្ហាយ រសំ សាយិត្វា ។ បេ ។ កាយេន
 ដោជ្ជតំ ធុសិត្វា ។ បេ ។ មនសា ធម្មំ វិញ្ញាយ
 និមិត្តត្ថាហី ហោតិ អនុព្យញ្ញនត្ថាហី យត្វាធិករណ-
 មេនំ មន្ទ្រិយំ អសំវុតំ វិហារន្តំ អភិជ្ឈាទោមនស្សា
 ទាបកា អកុសលា ធម្មា អន្ទាស្សវេយ្យំ តស្ស
 សំវារយ ន បដិបជ្ជតិ ន រក្ខតិ មន្ទ្រិយំ ម-
 ន្ទ្រិយេ ន សំវរំ អាបជ្ជតិ យា ឥមេសំ ធម្មំ
 ឥន្ទ្រិយានំ អកុត្តំ អតោបដា អនារក្ខា អសំវារេ

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[៣៥៣] ត្រង់ពាក្យថា មានទារគ្រប់គ្រង ក្នុងឥន្ទ្រិយទាំងឡាយ ធម៌ហ្ន៎យថា ភាពនៃបុគ្គលអ្នកមានទារគ្រប់គ្រង ក្នុងឥន្ទ្រិយទាំងឡាយ ក៏មាន ភាពនៃបុគ្គលអ្នកមានទារមិនគ្រប់គ្រង ក្នុងឥន្ទ្រិយទាំងឡាយ ក៏មាន ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ភាពនៃបុគ្គលអ្នកមានទារមិនគ្រប់គ្រង ក្នុងឥន្ទ្រិយទាំងឡាយ តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ឃើញរូបដោយភ្នែកហើយ ជាអ្នកកាន់យកនូវនិមិត្ត កាន់យកនូវអនុញ្ញាតៈ អកុសលធម៌ទាំងឡាយដ៏លាមក គឺអភិជ្ឈានិន្ទោមនស្សគប្បីជាប់តាម នូវបុគ្គលជាអ្នកមិនសង្រួមកុំឡើងនេះ ព្រោះហេតុមិនសង្រួមចក្ខុន្ទ្រិយ ណា មិនប្រតិបត្តិដើម្បីសង្រួមចក្ខុន្ទ្រិយនោះ មិនរក្សាចក្ខុន្ទ្រិយ មិនដល់នូវការសង្រួមក្នុងចក្ខុន្ទ្រិយ ឮសំឡេងដោយត្រចៀក ។ បេ ។ ផុំកូនដោយច្រមុះ ។ បេ ។ លឺទូក្សរសដោយអណ្តាត ។ បេ ។ ពាល់ត្រូវផ្សែងដោយកាយ ។ បេ ។ ដឹងច្បាស់នូវធម៌ដោយចិត្តហើយ ជាអ្នកកាន់យកនូវនិមិត្ត ជាអ្នកកាន់យកនូវអនុញ្ញាតៈ អកុសលធម៌ទាំងឡាយដ៏លាមក គឺអភិជ្ឈានិន្ទោមនស្សគប្បីជាប់តាម នូវបុគ្គលជាអ្នកមិនសង្រួមមនិឥន្ទ្រិយនេះ ព្រោះហេតុមិនសង្រួមមនិឥន្ទ្រិយ ណា មិនប្រតិបត្តិដើម្បីសង្រួមមនិឥន្ទ្រិយនោះ មិនរក្សាមនិឥន្ទ្រិយ មិនដល់នូវការសង្រួមក្នុងមនិឥន្ទ្រិយ ការមិនថែទាំមិនគ្រប់គ្រង មិនរក្សា មិនសង្រួម នូវឥន្ទ្រិយទាំង ៦ នេះ ណា

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

អយំ វុច្ចតិ ឥន្ទ្រិយេសុ អកុត្តោរតា ។ តត្ថ
 កតតា ឥន្ទ្រិយេសុ កុត្តោរតា ។ ឥន្ទេកោ
 ចក្កោ រូបំ ទិស្វា ន និមិត្តក្កាហំ ហោតិ នាទុព្យា-
 នក្កាហំ យត្វាធិករណមេនំ ចក្កុន្ទ្រិយំ អសំវុត្ថំ
 វិហារនំ អភិជ្ឈានោមនស្សា ចាបកា អកុសលា ធម្មា
 អន្ធាស្សវេយ្យំ តស្ស សំវារយ បដិបជ្ជតិ រក្ខតិ ចក្កុ-
 ន្ទ្រិយំ ចក្កុន្ទ្រិយេ សំវរំ អាបជ្ជតិ ហោតន សន្និ-
 សុត្វា ។ បេ ។ យានេន កន្ធិ យាយិត្វា ។ បេ ។ ជីវ្ហយ
 រសំ សាយិត្វា ។ បេ ។ កាយេន ដោជ្ជតំ ធុសិត្វា
 ។ បេ ។ មនសា ធម្មំ វិញ្ញាយេន ន និមិត្តក្កាហំ ហោតិ
 នាទុព្យា-នក្កាហំ យត្វាធិករណមេនំ មនិន្ទ្រិយំ
 សំវុត្ថំ វិហារនំ អភិជ្ឈានោមនស្សា ចាបកា អកុ-
 សលា ធម្មា អន្ធាស្សវេយ្យំ តស្ស សំវារយ បដិ-
 បជ្ជតិ រក្ខតិ មនិន្ទ្រិយំ មនិន្ទ្រិយេ សំវរំ អាបជ្ជតិ
 យា ឥមេសំ ធម្មំ ឥន្ទ្រិយានំ កុត្ថំ តោបនា អារក្ខា
 សំវារេ អយំ វុច្ចតិ ឥន្ទ្រិយេសុ កុត្តោរតា ។ ឥមាយ
 ឥន្ទ្រិយេសុ កុត្តោរតាយ ឧបេតោ ហោតិ ។ បេ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តកានិយ

នេះហៅថា ភាពនៃបុគ្គលមានទ្វារមិនគ្រប់គ្រង ក្នុងឥន្ទ្រិយទាំងឡាយ ។

បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ភាពនៃបុគ្គលអ្នកមានទ្វារគ្រប់គ្រង ក្នុងឥន្ទ្រិយ
 ទាំងឡាយ តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុ៖ ក្នុងសាសនានេះ ឃើញរូបដោយ
 ភ្នែកហើយ ជាអ្នកមិនកាន់យកនូវនិមិត្ត មិនកាន់យកនូវអនុព្វញ្ញានៈ
 អកុសលធម៌ទាំងឡាយដ៏លាមក គឺអភិជ្ឈានិងទោមនស្ស គប្បីជាប់តាម
 នូវបុគ្គលជាអ្នកមិនសង្រួមចក្ខុន្ទ្រិយ⁺នេះ ព្រោះហេតុមិនសង្រួមចក្ខុន្ទ្រិយ
 ណា ក៏ប្រតិបត្តិដើម្បីសង្រួមចក្ខុន្ទ្រិយនោះ រក្សាចក្ខុន្ទ្រិយ ដល់នូវការ
 សង្រួមក្នុងចក្ខុន្ទ្រិយ ពូសំឡេងដោយត្រចៀក ។ បេ ។ ជុំគ្និនដោយច្រមុះ
 ។ បេ ។ លិទ្ធកូក្សរសដោយអណ្តាត ។ បេ ។ ពាល់ត្រូវផ្សព្វដោយកាយ
 ។ បេ ។ ដឹងច្បាស់នូវធម៌ដោយចិត្តហើយ ជាអ្នកមិនកាន់យកនូវនិមិត្ត
 មិនកាន់យកនូវអនុព្វញ្ញានៈ អកុសលធម៌ទាំងឡាយដ៏លាមក គឺអភិជ្ឈានិង
 ទោមនស្ស គប្បីជាប់តាម នូវបុគ្គលជាអ្នកមិនសង្រួមមន្ទ្រិយ⁺នេះ ព្រោះ
 ហេតុមិនសង្រួមមន្ទ្រិយណា ក៏ប្រតិបត្តិដើម្បីសង្រួមមន្ទ្រិយនោះ រក្សា
 មន្ទ្រិយ ដល់នូវការសង្រួមក្នុងមន្ទ្រិយ ការថែទាំ គ្រប់គ្រង រក្សា
 សង្រួម នូវឥន្ទ្រិយទាំង ៦ នេះ ណា នេះហៅថា ភាពនៃបុគ្គលអ្នកមាន
 ទ្វារគ្រប់គ្រង ក្នុងឥន្ទ្រិយទាំងឡាយ ។ ភិក្ខុ ជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

សមញ្ញាគតោ តេន វុច្ចតិ ឥន្ទ្រិយេសុ កុត្តន្ទារោតិ ។

(៣៥៤) ភោជនេ មត្តញ្ញាតិ អត្ថំ ភោជនេ

មត្តញ្ញាតា អត្ថំ ភោជនេ អមត្តញ្ញាតា ។ តត្ថ កតមា

ភោជនេ អមត្តញ្ញាតា ។ ឥន្ទេកក្ខោ អប្បដិសន្ធា

អយោនិសោ អាហារំ អាហារេតិ ទវាយ មទាយ

មណ្ឌាយ វិក្កុសនាយ យា តត្ថ អសន្តដ្ឋិតា

អមត្តញ្ញាតា អប្បដិសន្ធា ភោជនេ អយំ វុច្ចតិ ភោជនេ

អមត្តញ្ញាតា ។ តត្ថ កតមា ភោជនេ មត្តញ្ញាតា ។

ឥន្ទេកក្ខោ បដិសន្ធា យោនិសោ អាហារំ អាហារេតិ

នេវ ទវាយ ន មទាយ ន មណ្ឌាយ ន

វិក្កុសនាយ យាវនេវ ឥមស្ស កាយស្ស វិតិយា

យាបនាយ វិហឹសុបរតិយា ព្រហ្មចរិយានុក្ករាយ

ឥតិ បុរណញ្ច វេទនំ បដិហន្តាមិ នវញ្ច វេទនំ

ន ឧប្បាទេស្សាមិ យាត្រា ច មេ កវិស្សតិ

អភិធម្មបិដក វិវាទ

ប្រកបព្រមដោយភាពនៃខ្លួន ជាអ្នកមានទារក្រប្រគល់ ក្នុងឥន្ទ្រិយទាំង
ឡាយនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា មានទារក្រប្រគល់ ក្នុង
ឥន្ទ្រិយទាំងឡាយ ។

(៣៥៤) ត្រង់ពាក្យថា អ្នកដឹងប្រមាណ ក្នុងភោជន អធិប្បាយ
ថា ការដឹងប្រមាណ ក្នុងភោជនក៏មាន ការមិនដឹងប្រមាណ ក្នុងភោជន
ក៏មាន ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ការមិនដឹងប្រមាណ ក្នុងភោជន តើ
ដូចម្តេច ។ ភិក្ខុខ្លះ ក្នុងសាសនានេះ មិនបានពិចារណាដោយឧបាយ
ហើយបរិភោគអាហារ ដើម្បីលេង ដើម្បីស្រវឹង ដើម្បីប្រដាប់ ដើម្បី
ស្អិតស្អាង សេចក្តីមិនសន្តោស សេចក្តីមិនដឹងប្រមាណ សេចក្តីមិន
ពិចារណា ក្នុងភោជននោះ ណា នេះហៅថា ការមិនដឹងប្រមាណ ក្នុង
ភោជន ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ការដឹងប្រមាណ ក្នុងភោជន តើ
ដូចម្តេច ។ ភិក្ខុខ្លះ ក្នុងសាសនានេះ ពិចារណាដោយឧបាយ ហើយបរិ-
ភោគអាហារ មិនមែនដើម្បីលេង មិនមែនដើម្បីស្រវឹង មិនមែនដើម្បី
ប្រដាប់ មិនមែនដើម្បីស្អិតស្អាង (គឺបរិភោគ) ដើម្បីតាំងនៅនៃកាយនេះ
ដើម្បីញ៉ាំងជីវិតឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីកំចាត់បង់សេចក្តីលំបាក ដើម្បីអនុ-
គ្រោះព្រាហ្មចារ្យ គឺអាត្មាអញ នឹងបន្ទោបង់វេទនាចាស់ផង នឹងញ៉ាំង
វេទនាថ្មី មិនឲ្យកើតឡើងផង ការគ្រាប់ទៅក្តី សេចក្តីមិនមានទោស

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

អនុវត្តតា ច ជាសុខីហារោ ចាតិ យា តត្ថ សន្ត-
 ដ្ឋិតា មគ្គញាតា បនិសម្ពា កោដនេ អយំ វុច្ចតិ
 កោដនេ មគ្គញាតា ។ ឥមាយ កោដនេ មគ្គញាតាយ
 ឧបេតា ហោតិ ។ បេ ។ សមម្ពាគតោ តេន វុច្ចតិ
 កោដនេ មគ្គញាតិ ។

[៣៥៥] កថញ្ច ភិក្ខុ បុព្វតាបរត្ថំ ជាគ-
 វិយានុយោគមនុយុត្តោ ហោតិ ។ ឥធិ ភិក្ខុ ទិវសំ
 ចង្ក្រមេន និសង្ខាយ អាវរណីយេហិ ធម្មេហិ ចិត្តំ បរិ-
 សោធនតិ រត្តិយា បឋមំ យាមំ ចង្ក្រមេន និសង្ខាយ
 អាវរណីយេហិ ធម្មេហិ ចិត្តំ បរិសោធនតិ រត្តិយា
 បជ្ឈមំ យាមំ ទិក្ខុណោន បស្សេន សីហសេយ្យំ
 កប្បតិ ចានេន ចានំ អប្បាធាយ សតោ សម្ម-
 ជាតោ ឧដ្ឋានសញ្ញំ មនសិករិត្វា រត្តិយា បជ្ឈមំ
 យាមំ បច្ចុដ្ឋាយ ចង្ក្រមេន និសង្ខាយ អាវរណីយេហិ
 ធម្មេហិ ចិត្តំ បរិសោធនតិ ឯវំ ភិក្ខុ បុព្វតាបរត្ថំ
 ជាគវិយានុយោគមនុយុត្តោ ហោតិ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

មានមិនប្រកួសកាយជាដើមក្តី ភិរិយានៅជាសុខ (ដោយភិរិយាបថទាំង
 ៤) ក្តី នឹងមានដល់អាត្មាអញ សេចក្តីសន្តោស សេចក្តីដឹងប្រមាណ
 សេចក្តីពិចារណា ក្នុងកោដននោះ ណា នេះហៅថា ការដឹងប្រមាណ
 ក្នុងកោដន ។ ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបព្រម ដោយ
 សេចក្តីដឹងប្រមាណ ក្នុងកោដននេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា
 អ្នកដឹងប្រមាណ ក្នុងកោដន ។

(៣៥៥) ចុះភិក្ខុជាអ្នកប្រកបរឿយៗ ក្នុងការព្យាយាមជាគ្រឿងភ្ញាក់
 រឭក ក្នុងពេលមុនព្រឹក នឹងក្រោយព្រឹក តើដូចម្តេច ។ ភិក្ខុក្នុងសាសនា
 នេះ ញ៉ាំងចិត្តឲ្យស្អាត ចាកធម៌ទាំងឡាយដែលរាវ ដោយការដើរ
 ទៅមក ដោយការអង្គុយ អស់មួយថ្ងៃ ញ៉ាំងចិត្តឲ្យស្អាត ចាកធម៌ទាំង
 ឡាយដែលរាវ ដោយការដើរទៅមក ដោយការអង្គុយ អស់បឋម-
 យាមនៃព្រឹក សម្រេចសីហសេយ្យដោយចំហៀងខាងស្តាំ អស់មជ្ឈម-
 យាមនៃព្រឹក តម្រួតជើងដោយជើង ជាអ្នកមានស្មារតី ដឹងខ្លួន ធ្វើ
 ទុកក្នុងចិត្ត ចំពោះឧដ្ឋានសញ្ញា ហើយក្រោក ក្នុងបឋមយាមនៃព្រឹក
 ញ៉ាំងចិត្តឲ្យស្អាត ចាកធម៌ទាំងឡាយដែលរាវ ដោយការដើរ ដោយ
 ការអង្គុយ ភិក្ខុជាអ្នកប្រកបរឿយៗ ក្នុងការព្យាយាមជាគ្រឿងភ្ញាក់រឭក
 ក្នុងពេលមុនព្រឹក នឹងក្រោយព្រឹក យ៉ាងនេះឯង ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[៣៥៦] សាតថ្នង្គិ យោ ចេតសិកោ វិរិយា-
 រម្មោ ។ បេ ។ សម្មាវាយាមោ ។ នេបក្កន្តិ យា
 បញ្ញា បជាននោ ។ បេ ។ អមោហោ ធម្មវិចយោ
 សម្មាទិដ្ឋិ ។

[៣៥៧] ពោធិបក្ខិកានំ ធម្មានំ ភាវនានុ-
 យោគមនុយុត្តាតិ តត្ថ កតមេ ពោធិបក្ខិកា ធម្មា ។
 សត្ត ពោជ្ឈង្គំ សតិសម្មោជ្ឈង្គំ ធម្មវិចយ-
 សម្មោជ្ឈង្គំ វិរិយសម្មោជ្ឈង្គំ បីតិសម្មោជ្ឈង្គំ
 បស្សន្ធិសម្មោជ្ឈង្គំ សមាធិសម្មោជ្ឈង្គំ ឧបេក្ខា-
 សម្មោជ្ឈង្គំ ឥមេ វុច្ចន្តិ ពោធិបក្ខិកា ធម្មា ឥមេ
 ពោធិបក្ខិកេ ធម្មេ អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុលីកោតិ
 តេន វុច្ចតិ ពោធិបក្ខិកានំ ធម្មានំ ភាវនានុយោ-
 គមនុយុត្តាតិ ។

[៣៥៨] កថញ្ច ភិក្ខុ អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ
 សម្មជានការី ហោតិ អាលោកិតេ វិលោកិតេ
 សម្មជានការី ហោតិ សម្មញ្ញតេ បសាវតេ
 សម្មជានការី ហោតិ សង្ឃាដិបត្តបិវរជារលោ

អភិធម្មបិដក វិវាដ

(៣៥៦) ត្រង់ពាក្យថា ជាប់មិនដាច់ បានដល់ការប្រារព្ធព្យាយាម
។ បេ ។ សេចក្តីព្យាយាមត្រូវ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ ពាក្យថា ចាស់
ក្លា បានដល់បញ្ញា ការដឹងច្បាស់ ។ បេ ។ ការមិនវង្វេង ការ
សង្កេតនូវធម៌ សេចក្តីយល់ត្រូវ ។

(៣៥៧) ត្រង់ពាក្យថា ប្រកបរឿយ ។ ក្នុងការព្យាយាមចំរើន
នូវធម៌ទាំងឡាយ ជាចំណែកនៃការត្រាស់ដឹង មានសេចក្តីថា បណ្តា
ធម៌ទាំងនោះ ពួកធម៌ជាចំណែកនៃការត្រាស់ដឹង តើដូចម្តេច ។ ពោជ្ឈង្គ
៧ គឺ សតិសម្មាជ្ឈង្គ ធម្មវិចយសម្មាជ្ឈង្គ វិរិយសម្មាជ្ឈង្គ បីតិ-
សម្មាជ្ឈង្គ បស្សន្តិសម្មាជ្ឈង្គ សមាធិសម្មាជ្ឈង្គ ទេវកាសម្មាជ្ឈង្គ
នេះហៅថា ធម៌ជាចំណែកនៃការត្រាស់ដឹង ភិក្ខុគបរក អប់រំ ធ្វើឱ្យ
ច្រើន ចំពោះពួកធម៌ ជាចំណែកនៃការត្រាស់ដឹងទាំងនេះ ព្រោះហេតុ
នោះ ទើបពោលថា ប្រកបរឿយ។ ក្នុងការព្យាយាម ចំរើននូវធម៌
ទាំងឡាយ ជាចំណែកនៃការត្រាស់ដឹង ។

(៣៥៨) ចុះភិក្ខុជាអ្នកធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការដើរទៅមុខនិង
ការដើរថយក្រោយ ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួនក្នុងការក្រឡេកមើលទៅមុខនិងការ
ក្រឡេកមើលទៅទិសផ្សេងៗ ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការបត់ដៃជើងនិង
ការលាតដៃជើង ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការទ្រទ្រង់សង្ស័យ បាត្រនិងបរិវារ

ឈានវិរាដ្ឋេ សុត្តន្តបិដក

សម្បជានកាវី ហោតិ អសីតេ បីតេ ខាយីតេ
 សាយីតេ សម្បជានកាវី ហោតិ ឧទ្ធការបស្សាវកម្មេ
 សម្បជានកាវី ហោតិ កតេ បីតេ ធិសីន្ទេ សុត្តេ
 ជាករិតេ ភាសិតេ តុល្លីភាវេ សម្បជានកាវី ហោតិ ។
 ឥធិ ភិក្ខុ សតោ សម្បជានោ អភិក្កមតិ សតោ
 សម្បជានោ បដិក្កមតិ សតោ សម្បជានោ អា-
 លោកេតិ សតោ សម្បជានោ វិលោកេតិ សតោ
 សម្បជានោ សម្មិញ្ចតិ សតោ សម្បជានោ ប-
 សារេតិ សតោ សម្បជានកាវី ហោតិ សង្ឃដិ-
 បត្តចីវរោសោ សតោ សម្បជានកាវី ហោតិ
 អសីតេ បីតេ ខាយីតេ សាយីតេ សតោ សម្បជាន-
 កាវី ហោតិ ឧទ្ធការបស្សាវកម្មេ សតោ សម្បជាន-
 កាវី ហោតិ កតេ បីតេ ធិសីន្ទេ សុត្តេ ជាករិតេ
 ភាសិតេ តុល្លីភាវេ ។ សតោតិ វត្ថុ កតមា សតិ ។
 យា សតិ អនុស្សតិ បដិស្សតិ សតិ សុវណាតា
 ជារណាតា អបិលាបនតា អសម្មសនតា សតិ សតិ-
 ទ្រិយំ សតិពលំ សម្មាសតិ អយំ វុច្ចតិ សតិ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តកាដ៏យ

ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការបរិភោគភោជន ការផឹកទឹក ការទំពារ
ស៊ីខាទន័យៈ និងការជញ្ជាប់ (ភេសជ្ជៈ) ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុង
ការបន្ទោបង់ចូរៈ បស្សៈ ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការដើរ ឈរ
អង្គុយ ដេកលក់ ភ្ញាក់ឡើង និយាយ ឬការស្ងៀម តើដូចម្តេច ។
ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ឈានដើរទៅមុខ មានស្មារតីដឹងខ្លួន ឈាន
ថយក្រោយ មានស្មារតីដឹងខ្លួន ក្រឡេកមើលទៅមុខ មានស្មារតីដឹង
ខ្លួន ក្រឡេកមើលទៅទិសផ្សេងៗ មានស្មារតីដឹងខ្លួន បត់ដៃជើង
មានស្មារតីដឹងខ្លួន លាតដៃជើង មានស្មារតីដឹងខ្លួន ជាអ្នកមានស្មារ-
តី ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការទ្រទ្រង់សង្ឃ័យ បាត្រ និងបរិវារ ជាអ្នក
មានស្មារតី ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការបរិភោគ ការផឹក ការទំពារ
ស៊ី ការជញ្ជាប់ ជាអ្នកមានស្មារតី ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការបន្ទោ
បង់ចូរៈ បស្សៈ ជាអ្នកមានស្មារតី ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការដើរ
ឈរ អង្គុយ ដេកលក់ ភ្ញាក់ឡើង និយាយ និងការស្ងៀម ។
ពាក្យថា មានស្មារតី សេចក្តីថា បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ស្មារតី តើ
ដូចម្តេច ។ ការរលឹក ការនឹកឃើញ ការរលឹកចំពោះ សតិ សេចក្តី
រលឹក សេចក្តីបំប៉ាន សេចក្តីមិនភ្លេច សេចក្តីមិនវង្វេង គឺ សតិ
សតិទ្រិយ សតិពលៈ សម្មាសតិ ណា នេះហៅថា ស្មារតី ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

សម្បជានោតិ តត្ថ កតមំ សម្បជញ្ញំ យា បញ្ញា
 បដាននា វិចយោ បរិចយោ ធម្មវិចយោ សល្យក្ខ-
 ណា ឧបលក្ខណា បច្ចុបលក្ខណា បណ្ឌិត្តំ កោ-
 សល្យំ នេម្បញ្ញំ វេកព្យា ចិន្តា ឧបបរិក្ខា ភ្នំ
 មេធា បរិណាយិកា វិបស្សនា សម្បជញ្ញំ បតោ-
 នោ បញ្ញា បញ្ញាត្រ័យំ បញ្ញាតលំ បញ្ញាសន្តំ បញ្ញា-
 ចាសានោ បញ្ញាអាលោកោ បញ្ញាឱកាសោ បញ្ញា-
 បដ្ឋោតោ បញ្ញាវតនំ អមោហោ ធម្មវិចយោ សម្មា-
 ទិន្នំ ឥទំ វុច្ចតិ សម្បជញ្ញំ ។ តតិ ឥមាយ
 ច សតិយា ឥមិនា ច សម្បជញ្ញោ ឧបេតោ
 ហោតិ ។ បេ ។ សម្មាគតោ ។ ឯវំ ភិក្ខុ សតោ
 សម្បជានោ អភិក្កមតិ សតោ សម្បជានោ ប-
 ដិក្កមតិ សតោ សម្បជានោ អាលោកតិ សតោ
 សម្បជានោ វិលោកតិ សតោ សម្បជានោ
 សម័ញ្ចតិ សតោ សម្បជានោ បសារតិ សតោ
 សម្បជានកាវី ហោតិ សន្និដ្ឋបត្តបិដកាលោ

អភិធម្មបិដក វិវាដ

ពាក្យថា អ្នកដឹងខ្លួន មានសេចក្តីថា បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ការដឹងខ្លួន
តើដូចម្តេច បញ្ញា ការដឹងច្បាស់ ការរំពឹង ការពិនិត្យ ការ
ពិចារណាធម៌ ការកំណត់ ការកត់សំគាល់ ការកំណត់ចំពោះ ភាព
ជាបណ្ឌិត ការឈ្លាសវៃ គំនិតដ៏ល្អិត គំនិតទូលាយ ការពិចារណា
ឃើញច្បាស់ បញ្ញាដូចជាផែនដី បញ្ញាធូរឆ្ងាយ បញ្ញាទុនទៅ បញ្ញា-
ឃើញវិសេស សេចក្តីដឹងខ្លួន សភាពដូចជាចន្ទញ គឺ បញ្ញា បញ្ញា-
ទ្រុយ បញ្ញាពលៈ កាំបិត គឺបញ្ញា ប្រាសាទ គឺបញ្ញា ពន្លឺ គឺបញ្ញា
រស្មីគឺបញ្ញា គ្រឿងបំភ្លឺគឺបញ្ញា កែវគឺបញ្ញា ការមិនវង្វេង ការពិចារណា
ធម៌ សេចក្តីឃើញត្រូវ ណា នេះហៅថា សេចក្តីដឹងខ្លួន ។ ភិក្ខុ
ជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបព្រមហើយដោយសតិនេះផង ដោយ
សម្បជញ្ញៈនេះផង ដោយប្រការដូច្នេះ ។ ភិក្ខុឈានដើរទៅមុខ មាន
ស្មារតីដឹងខ្លួន ឈានថយក្រោយ មានស្មារតីដឹងខ្លួន ក្រឡេកមើល
ទៅមុខ មានស្មារតីដឹងខ្លួន ក្រឡេកមើលទៅទិសផ្សេងៗ មានសេចក្តី
ដឹងខ្លួន បត់ដៃជើង មានស្មារតីដឹងខ្លួន លាតដៃជើង មានស្មារតីដឹង
ខ្លួន មានស្មារតី ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការទ្រទ្រង់សង្ស័យ បាត្រនិងបរិវារ

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

សតោ សម្មជានការី ហោតិ អសីតេ បីតេ ខាយិតេ
 សាយិតេ សតោ សម្មជានការី ហោតិ ឧទ្ធារ-
 បស្សាវកេម្ហេ សតោ សម្មជានការី ហោតិ កតេ
 វិវិតេ និសិន្នេ សុត្តេ ជានិវតេ ភាសិតេ វុស្សី-
 ភាវេ^(១) ។

[៣៥៧] វិវិតន្តិ សុត្តិកេ ចេបិ សេនាសនំ
 ហោតិ តញ្ច អនាគិណ្ឌំ កហដ្ឋេហំ បព្វជិតេហិ
 តេន តំ វិវិតំ ។ ធូវេ ចេបិ សេនាសនំ ហោតិ តញ្ច
 អនាគិណ្ឌំ កហដ្ឋេហំ បព្វជិតេហិ តេន តំ វិវិតំ ។

[៣៦០] សេនាសនន្តិ មញ្ចាបិ សេនាសនំ
 បីបិ សេនាសនំ ភិសិបិ សេនាសនំ តិម្លោហនិបិ
 សេនាសនំ វិហារោបិ សេនាសនំ អឡ្ហយោតោបិ
 សេនាសនំ មាសានោបិ សេនាសនំ អន្លោបិ សេ-
 នាសនំ មាលោបិ សេនាសនំ លេនិបិ សេនាសនំ
 កុហាបិ សេនាសនំ វុត្តម្ហូលិបិ សេនាសនំ វេន្យុកុ-
 ម្លោបិ សេនាសនំ យត្ថ វា បន ភិក្ខុ បដិក្កមន្តិ
 សព្វមេតិ សេនាសនំ ។

១ ប. ឥតោ បរិ (សតោ) សម្មជានការី ហោតីតិ វិស្សន្តិ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

មានស្មារតី ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការបរិភោគ ការផឹក ការទំពាវ
 ស៊ីខាងន័យៈ និងការដេញប្រាប់ មានស្មារតី ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការ
 ចន្ទោបង់ទុព្វារៈ ចស្សវៈ មានស្មារតី ធ្វើសេចក្តីដឹងខ្លួន ក្នុងការដើរ
 ឈរ អង្គុយ ដេកលក់ ក្រក់ឡើង និងយាយ ឬការស្ងៀម ។

[៣៥៩] ត្រង់ពាក្យថា ស្ងាត់ សេចក្តីថា បើសេនាសនៈ
 នៅក្នុងទីជិត តែសេនាសនៈនោះ មិនច្រឡំក្រឡំដោយពួកគ្រហស្ថ
 និងពួកបព្វជិត ព្រោះហេតុនោះ ទីនោះឈ្មោះថាស្ងាត់ ។ បើសេនា-
 សនៈនៅក្នុងទីឆ្ងាយ តែសេនាសនៈនោះ មិនច្រឡំក្រឡំដោយពួក
 គ្រហស្ថ និងពួកបព្វជិត ព្រោះហេតុនោះ ទីនោះឈ្មោះថា ស្ងាត់ ។

[៣៦០] ត្រង់ពាក្យថា សេនាសនៈ គឺ គ្រែ ឈ្មោះថា សេ-
 នាសនៈ តាំង ឈ្មោះថា សេនាសនៈ ពួក ឈ្មោះថា សេនាសនៈ
 ឡើយ ឈ្មោះថា សេនាសនៈ វិហារ ឈ្មោះថា សេនាសនៈ អង្គរយាគ
 ឈ្មោះថា សេនាសនៈ ប្រាសាទ ឈ្មោះថា សេនាសនៈ បម្រ ឈ្មោះ
 ថា សេនាសនៈ រោង ឈ្មោះថា សេនាសនៈ ទីពឹង ឈ្មោះថា សេនា-
 សនៈ គុហា ឈ្មោះថា សេនាសនៈ គល់ឈើ ឈ្មោះថា សេនាសនៈ គម្ព
 ឬស្សី ក៏ឈ្មោះថា សេនាសនៈ ពុំនោះសោត ពួកភិក្ខុដើរចូលទៅក្នុង
 ទីណា ទីទាំងអស់នេះ ក៏ឈ្មោះថា សេនាសនៈដែរ ។

អភិធម្មបិដក វិរាដ្ឋោ

[៣៦១] កជតិភិ ឥមំ វិវិទំ សេនាសនំ
កជតិ សម្ពុជតិ សេវតិ និសេវតិ សំសេវតិ តេន
វុច្ចតិ កជតិភិ ។

[៣៦២] អរញ្ញន្តំ និក្ខមិត្តា ពហំវន្តជំលា
សព្វមេតំ អរញ្ញំ ។

[៣៦៣] វុត្តម្បលន្តំ វុត្តម្បលំយេវ ។
បព្វតោយេវ បព្វតោ ។ កណ្ណោយេវ កណ្ណោ ។
តិវិគ្គហាយេវ តិវិគ្គហា ។ សុសានំយេវ សុសានំ ។
អញ្ញោកាសោយេវ អញ្ញោកាសោ ។ បល្លាសបុញ្ញា-
យេវ បល្លាសបុញ្ញា ។

[៣៦៤] វនបត្តន្តំ ទ្វិរាជមេតំ សេនាសនានំ
អជិវចនំ ។ វនបត្តន្តំ វនសណ្ឋានមេតំ សេនាសនានំ
អជិវចនំ ។ វនបត្តន្តំ ភិសនកានមេតំ សេនាសនានំ
អជិវចនំ ។ វនបត្តន្តំ សលោមហំសានមេតំ សេ-
នាសនានំ អជិវចនំ ។ វនបត្តន្តំ បរិយន្តានមេតំ
សេនាសនានំ អជិវចនំ ។ វនបត្តន្តំ ន មនុស្ស-
បចារាជមេតំ សេនាសនានំ អជិវចនំ ។ វនបត្តន្តំ
ទ្វិវភិសម្ពរាជមេតំ សេនាសនានំ អជិវចនំ ។

អភិធម្មបិដក វិវដ្ត

(៣៦១) ត្រង់ពាក្យថា គប់រក គឺភិក្ខុ រមែងគប់រក ឈម
ទៅ ចូលចិត្ត អាស្រ័យ ពឹងពាក់ ចំពោះសេនាសនៈដ៏ស្ងួតនេះ ព្រោះ
ហេតុនោះ ទើបពោលថា គប់រក ។

(៣៦២) ត្រង់ពាក្យថា ព្រៃ គឺ ទីទាំងអស់⁺នុ៎ះ ដែលចេញ
ផុតអំពីសសរគោលខាងក្រៅ ឈ្មោះថា ព្រៃ ។

(៣៦៣) ត្រង់ពាក្យថា គល់ឈើ គឺគល់ឈើហ្នឹងឯង ។
ក្នុង គឺក្នុងប្រាកដមែន ។ ជ្រោះ គឺជ្រោះប្រាកដមែន ។ គុហាក្នុង
គឺគុហាក្នុងប្រាកដមែន ។ ព្រៃស្នូសាន គឺព្រៃស្នូសានប្រាកដមែន ។
ទីវាល គឺទីវាលប្រាកដមែន ។ កំនរចំបើង គឺកំនរចំបើងប្រាកដមែន ។

(៣៦៤) ពាក្យថា ព្រៃញាតស្សាត⁺ នុ៎ះជាឈ្មោះនៃសេនាស-
នៈទាំងឡាយដែលឆ្ងាយ ។ ពាក្យថា ព្រៃញាតស្សាត⁺ នុ៎ះជាឈ្មោះ
នៃសេនាសនៈទាំងឡាយ ដែលជាដងព្រៃ ។ ពាក្យថា ព្រៃញាត
ស្សាត⁺ នុ៎ះជាឈ្មោះនៃសេនាសនៈទាំងឡាយ ដែលគួរខ្លាច ។
ពាក្យថា ព្រៃញាតស្សាត⁺ នុ៎ះជាឈ្មោះនៃសេនាសនៈទាំងឡាយ ដែល
ប្រកបដោយសេចក្តីព្រៃពេម ។ ពាក្យថា ព្រៃញាតស្សាត⁺ នុ៎ះ
ជាឈ្មោះនៃសេនាសនៈទាំងឡាយ ដែលមានក្នុងទីបំផុត ។ ពាក្យថា
ព្រៃញាតស្សាត⁺ នុ៎ះជាឈ្មោះនៃសេនាសនៈទាំងឡាយ ដែលមិនមែន
ជាទេពពាររបស់មនុស្ស ។ ពាក្យថា ព្រៃញាតស្សាត⁺ នុ៎ះជាឈ្មោះនៃ
សេនាសនៈទាំងឡាយ ដែលបុគ្គលសម្បទានៅបានដោយក្រ ។

[៣៦៥] អប្បសន្នន្តិ សន្និកេ ចេហិ សេនាស-
នំ ហោតិ តញ្ច អនាគតិណ្ឌំ កហដ្ឋេហិ បព្វជិតេ-
ហិ តេន នំ អប្បសន្នំ ។ ទ្វេរ ចេហិ សេនា-
សនំ ហោតិ តញ្ច អនាគតិណ្ឌំ កហដ្ឋេហិ បព្វជិតេ-
ហិ តេន នំ អប្បសន្នំ ។

[៣៦៦] អប្បនិក្ខេបសន្និ យនេវ នំ អប្ប-
សន្នំ តនេវ នំ អប្បនិក្ខេបំ យនេវ នំ អប្បនិក្ខេ-
បំ តនេវ នំ វិជនវានំ យនេវ នំ វិជនវានំ តនេវ
នំ មនុស្សរាហសេយ្យកំ យនេវ នំ មនុស្សរាហ-
សេយ្យកំ តនេវ នំ បដិសល្លាទសារូបំ ។

[៣៦៧] អរញ្ញគតោ វា វុត្តម្ភលគតោ វា
សុញ្ញតារគតោ វាតិ អរញ្ញគតោ វា ហោតិ វុត្ត-
ម្ភលគតោ វា សុញ្ញតារគតោ វា ។

[៣៦៨] និសីទតិ បល្លង្គំ អាកុជិត្វាតិ និ-
សីន្នោ ហោតិ បល្លង្គំ អាកុជិត្វា ។

[៣៦៩] ឧជ្ជំ កាយំ បណីឆាយាតិ ឧជ្ជកោ
ហោតិ កាយោ វិតោ បណីហិតោ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[៣៦៥] ត្រង់ពាក្យថា ទីមិនមានសំឡេង គឺថា បើសេនាសនៈ
 នៅក្នុងទីជិត តែសេនាសនៈនោះ មិនច្រឡំក្រឡំដោយពួកគ្រហស្ថនិង
 ពួកបព្វជិត ព្រោះហេតុនោះ ទីនោះ ឈ្មោះថា ទីមិនមានសំឡេង ។
 បើសេនាសនៈ នៅក្នុងទីឆ្ងាយ តែសេនាសនៈនោះ មិនច្រឡំក្រឡំ
 ដោយពួកគ្រហស្ថ និងពួកបព្វជិត ព្រោះហេតុនោះ ទីនោះឈ្មោះថា
 ទីមិនមានសំឡេង ។

[៣៦៦] ត្រង់ពាក្យថា ទីមិនគឺកក គឺ ទីណា មិនមានសំឡេង
 ទីនោះឈ្មោះថា ទីមិនគឺកក ទីណាមិនគឺកក ទីនោះឈ្មោះថា
 ទីប្រាសចាកខ្យល់ដែលកើតអំពីសរីរៈនៃជន ទីណាដែលប្រាសចាកខ្យល់
 កើតអំពីសរីរៈនៃជន ទីនោះឈ្មោះថា ទីស្ងាត់កំបាំងរបស់មនុស្ស ទីណា
 ដែលស្ងាត់កំបាំងរបស់មនុស្ស ទីនោះឈ្មោះថា ទីសមគួរដល់ការព្យាបាល ។

[៣៦៧] ត្រង់ពាក្យថា ទៅកាន់ព្រៃក្តី ទៅកាន់ម្លប់ឈើក្តី
 ទៅកាន់ផ្ទះស្ងាត់ក្តី គឺ ភិក្ខុជាអ្នកនៅក្នុងព្រៃក្តី នៅក្រោមម្លប់ឈើក្តី
 នៅក្នុងផ្ទះស្ងាត់ក្តី ។

[៣៦៨] ត្រង់ពាក្យថា អង្គុយផ្គត់ភ្នែក គឺភិក្ខុជាអ្នកអង្គុយផ្គត់ភ្នែក ។

[៣៦៩] ត្រង់ពាក្យថា តាំងកាយឲ្យត្រង់ គឺភិក្ខុជាអ្នកមាន
 កាយត្រង់ បីតទៅ តម្កល់នៅមាំមួន ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[៣៧០] បរិមុខំ សតី ឧបដ្ឋបេត្វាតិ តត្ថ
 កតមា សតី ។ យា សតី អនុស្សតិ ។ បេ ។
 សម្មាសតី អយំ វុច្ចតិ សតី អយំ សតី ឧបដ្ឋតា
 ហោតិ សុបដ្ឋតា នាសិកកេ វា មុខនិមិត្តេ វា
 តេន វុច្ចតិ បរិមុខំ សតី ឧបដ្ឋបេត្វាតិ ។

[៣៧១] អភិជ្ឈំ លោកេ បហាយាតិ តត្ថ
 កតមា អភិជ្ឈា ។ យោ រាគោ សារាគោ ។ បេ ។
 ចិត្តស្ស សារាគោ អយំ វុច្ចតិ អភិជ្ឈា ។ តត្ថ
 កតមោ លោកោ ។ បញ្ចាទានក្ខត្វា លោកោ
 អយំ វុច្ចតិ លោកោ ។ អយំ អភិជ្ឈា ឥមម្ហិ
 លោកេ សន្តា ហោតិ សមិតា វុបសន្តា អត្ថដ្ឋតា
 អព្ភត្ថដ្ឋតា អប្បតា ព្យប្បតា សោសិតា វិសោសិតា
 ព្យដ្ឋិតតា តេន វុច្ចតិ អភិជ្ឈំ លោកេ បហាយាតិ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

[៣៧០] ត្រង់ពាក្យថា តំកល់សតិឲ្យមានមុខឆ្ពោះទៅរក(កម្មដ្ឋាន)
 សេចក្តីថា បណ្តាធម៌ទាំងនោះ សតិ តើដូចម្តេច ។ ការរលឹក
 ការនឹកឃើញ ។ បេ ។ សេចក្តីរលឹកត្រូវ ណា នេះហៅថា សតិ
 សតិនេះ ដែលបុគ្គលតំកល់ទុកហើយ តាំងទុកល្អហើយ ត្រង់ទីបំផុត
 នៃច្រមុះក្តី ត្រង់និមិត្តនៃមាត់ក្តី ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា តំកល់
 សតិឲ្យមានមុខឆ្ពោះទៅរក (កម្មដ្ឋាន) ។

[៣៧១] ត្រង់ពាក្យថា លះបង់អភិជ្ឈក្នុងលោក មានសេចក្តី
 ថា បណ្តាធម៌ទាំងនោះ អភិជ្ឈក តើដូចម្តេច ។ តម្រេក តម្រេក
 ខ្វាំង ។ បេ ។ តម្រេកខ្វាំង នៃចិត្ត ណា នេះហៅថា អភិជ្ឈក ។
 បណ្តាធម៌ទាំងនោះ លោក តើដូចម្តេច ។ ឧបាទានក្ខន្ធទាំង ៥
 ឈ្មោះថាលោក នេះហៅថា លោក ។ អភិជ្ឈកនេះ ជាធម្មជាតិស្ងប់-
 រម្ងាប់ លេច ខ្ចាត់ចេញ វិនាស សាបសូន្យ ខូចខាត ហិន-
 ហោច រីឯ ស្លូត ធ្វើឲ្យអស់ទៅ ក្នុងលោកនេះ ព្រោះហេតុនោះ
 ទើបពោលថា លះបង់អភិជ្ឈកក្នុងលោក ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[៣៧២] វិចិត្រាភិក្ខុន ចេតសាភិ តត្ថ កតមំ
 ចិត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា
 មនោវិញ្ញាណធាតុ ឥទ្ធិ វុច្ចតិ ចិត្តំ ឥទ្ធិ ចិត្តំ វិ-
 ចិត្រាភិក្ខុ ហោតិ តេន វុច្ចតិ វិចិត្រាភិក្ខុន ចេត-
 សាភិ ។

[៣៧៣] វិហារតីតិ ឥន្ទ្រិយតិ វុច្ចតិ ចារុលេតិ
 យុវេតិ យាមេតិ ចរតិ វិហារតិ តេន វុច្ចតិ វិហា-
 រតីតិ ។

[៣៧៤] អភិជ្ឈាយ ចិត្តំ បរិសោធនីតិ តត្ថ
 កតមា អភិជ្ឈា ។ យោ ភកោ សាភកោ ។ បេ ។
 ចិត្តស្ស ភកោ អយំ វុច្ចតិ អភិជ្ឈា ។ តត្ថ
 កតមំ ចិត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។
 តជ្ជា មនោវិញ្ញាណធាតុ ឥទ្ធិ វុច្ចតិ ចិត្តំ ។ ឥទ្ធិ
 ចិត្តំ ឥមាយ អភិជ្ឈាយ សោធនីតិ វិសោធនីតិ ប-
 រិសោធនីតិ មោចេតិ វិមោចេតិ បរិមោចេតិ តេន
 វុច្ចតិ អភិជ្ឈាយ ចិត្តំ បរិសោធនីតិ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[៣៧២] ត្រង់ពាក្យថា មានចិត្តប្រាសចាកអភិជ្ឈា មាន
 សេចក្តីថា បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តី
 ដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពី
 វិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថាចិត្ត ចិត្តនេះ ជាធម្មជាតិមានអភិជ្ឈា
 ទៅប្រាសហើយ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា មានចិត្តប្រាស
 ចាកអភិជ្ឈា ។

[៣៧៣] ត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច
 ប្រព្រឹត្ត រក្សា រស់នៅ ញ៉ាំងអត្តភាពឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ត្រាច់ទៅ នៅ
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

[៣៧៤] ត្រង់ពាក្យថា ជម្រះចិត្តឲ្យស្អាតចាកអភិជ្ឈា មាន
 សេចក្តីថា បណ្តាធម៌ទាំងនោះ អភិជ្ឈា តើដូចម្តេច ។ តម្រេក
 តម្រេកខ្លាំង ។ បេ ។ តម្រេកខ្លាំង ណា នៃចិត្ត នេះហៅថា អភិជ្ឈា ។
 បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍
 សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ
 ណា នេះហៅថា ចិត្ត ។ ភិក្ខុញ៉ាំងចិត្តនេះឲ្យស្អាត ឲ្យបរិសុទ្ធ
 ឲ្យផ្លូវផង ឲ្យរួច ឲ្យរួចស្រឡះ ឲ្យរួចចេញ ចាកអភិជ្ឈានេះ ព្រោះ
 ហេតុនោះ ទើបពោលថា ជម្រះចិត្តឲ្យស្អាតចាកអភិជ្ឈា ។

អភិធម្មប្បដិកេ វិរាដ្ឋោ

(៣៧៥) ព្យាបាទប្បដ្ឋោសំ បហាយាតិ អត្ថំ ព្យា-
បាទោ អត្ថំ បទោសោ ។ តត្ថ កតមោ ព្យាបាទោ ។
យោ ចិត្តស្ស អាយាតោ បដិយាតោ បដិយំ បដិវិ-
រោធា កោចោ បកោចោ សម្មកោចោ ទោសោ
បទោសោ សម្មទោសោ ចិត្តស្ស ព្យាបត្តិ មនោប-
ទោសោ កោធា កុដ្ឋនា កុដ្ឋិតតំ ទោសោ ទិសនា
ទិសិតតំ ព្យាបត្តិ ព្យាបជ្ជនា ព្យាបជ្ជិតតំ វិរោធា
បដិវិរោធា ចណ្ឌកំ អសុរោចោ អនត្តមនតា ចិត្តស្ស
អយំ វុច្ចតិ ព្យាបាទោ ។ តត្ថ កតមោ បទោសោ ។
យោ ព្យាបាទោ សោ បទោសោ យោ បទោសោ
សោ ព្យាបាទោ ។ ឥតិ អយញ្ច ព្យាបាទោ អយញ្ច
បទោសោ សន្តា ហោន្តិ សមិតា វុបសន្តា អត្តដ្ឋតា
អត្តដ្ឋតា អប្បីតា ព្យប្បីតា សោសិតា វិសោសិតា
ព្យដ្ឋិតតា តេន វុច្ចតិ ព្យាបាទប្បដ្ឋោសំ បហាយាតិ ។

(៣៧៦) អព្យាបន្នចិត្តោតិ តត្ថ កតមំ ចិត្តំ ។
យំ ចិត្តំ មនោ មាទសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញា-
ណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ ចិត្តំ ឥទំ ចិត្តំ អព្យាបន្ន ហោតិ
តេន វុច្ចតិ អព្យាបន្នចិត្តោតិ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

(៣៧៥) ត្រង់ពាក្យថា លះបង់ព្យាបាទ និងសេចក្តីប្រទូស្ត
 អធិប្បាយថា ព្យាបាទក៏មាន សេចក្តីប្រទូស្តក៏មាន ។ បណ្តាធម៌ទាំង
 នោះ ព្យាបាទ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីគំគុន ចង់គំនុំ ថ្នាំថ្នាក់
 អាក់អន់ កម្រើក ញាប់ញ័រ កម្រើកខ្លាំង ខឹង ខឹងខ្លាំង ខឹងខ្លាំង
 ក្រៃពេកនៃចិត្ត ចង្អៀតចិត្ត ប្រទូស្តក្នុងចិត្ត ក្រោធ អាការក្រោធ ភាព
 ក្រោធ ខឹង អាការខឹង ភាពខឹង ចង្អៀតចិត្ត អាការចង្អៀតចិត្ត
 ភាពចង្អៀតចិត្ត ស្រពន់ចិត្ត អាក់អន់ចិត្ត ភាពនៃចិត្តកាច សេចក្តី
 ខឹង ភាពនៃចិត្តមិនត្រេកអរ ណា នេះហៅថា ព្យាបាទ ។ បណ្តា
 ធម៌ទាំងនោះ សេចក្តីប្រទូស្ត តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីព្យាបាទ គឺ
 សេចក្តីប្រទូស្ត សេចក្តីប្រទូស្ត គឺសេចក្តីព្យាបាទ ។ ព្យាបាទនេះ
 ផង សេចក្តីប្រទូស្តនេះផង ជាធម៌ស្ងប់រម្ងាប់ រលត់ ខ្ចាត់ចេញ
 វិនាស សាបសូន្យ ខូចខាត ហ៊ានហោច រឹង ស្ងួត ធ្វើឲ្យអស់ទៅ
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា លះព្យាបាទ និងសេចក្តីប្រទូស្ត ។

(៣៧៦) ត្រង់ពាក្យថា មានចិត្តមិនព្យាបាទ សេចក្តីថា
 បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍
 សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ
 ណា នេះហៅថា ចិត្ត ចិត្តនេះ ជាធម្មជាតិមិនគំគុន ព្រោះ
 ហេតុនោះ ទើបពោលថា មានចិត្តមិនព្យាបាទ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[៣៧៧] វិហារតីតិ ឥន្ទ្រិយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ
តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

[៣៧៨] ព្យាបាទប្បនោសា ចិត្តំ បរិសោធនីតិ
អត្ថំ ព្យាបាទោ អត្ថំ បនោសោ ។ តត្ថ កតមោ
ព្យាបាទោ ។ យោ ចិត្តស្ស អាយាតោ បដិយាតោ
បដិយំ បដិវិរោធនោ កោចោ បកោចោ សម្បកោ-
ចោ នោសោ បនោសោ សម្បនោសោ ចិត្តស្ស
ព្យាបត្តិ មនោបនោសោ កោធនោ កុដ្ឋនោ កុដ្ឋតត្ថំ
នោសោ ទិសនា ទិសីតត្ថំ ព្យាបត្តិ ព្យាបជ្ជនា
ព្យាបជ្ជតត្ថំ វិរោធនោ បដិវិរោធនោ ចណ្ឌីក្កំ អសុរោ-
ចោ អនត្តមនតា ចិត្តស្ស អយំ វុច្ចតិ ព្យាបាទោ ។
តត្ថ កតមោ បនោសោ ។ យោ ព្យាបាទោ សោ
បនោសោ យោ បនោសោ សោ ព្យាបាទោ ។ តត្ថ
កតមំ ចិត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។
តជ្ជា បនោវិញ្ញាណជានុ ឥទំ វុច្ចតិ ចិត្តំ ។ ឥទំ
ចិត្តំ ឥមម្ហា ព្យាបាទប្បនោសា សោធនីតិ វិសោធនីតិ
បរិសោធនីតិ មោចេតិ វិមោចេតិ បរិមោចេតិ តេន
វុច្ចតិ ព្យាបាទប្បនោសា ចិត្តំ បរិសោធនីតិ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តភាគទី៧

(៣៧៧) ត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច ។ បេ ។
នៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

(៣៧៨) ត្រង់ពាក្យថា ជម្រះចិត្តឲ្យស្អាត ចាកព្យាបាទនិងសេចក្តី
ប្រទូស្ត អធិប្បាយថា ព្យាបាទក៏មាន សេចក្តីប្រទូស្តក៏មាន ។
បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ព្យាបាទ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីគំគុន ចង់គំនុំ
ប៉ាំងប៉ាក់ អាក់អន់ កម្រើក ញាប់ញ័រ កម្រើកខ្លាំង ខឹង ខឹងខ្លាំង
ខឹងខ្លាំងក្រៃពេកនៃចិត្ត ចង្អៀតចិត្ត ប្រទូស្តក្នុងចិត្ត ក្រោធ អាការ
ក្រោធ ភាពក្រោធ ខឹង អាការខឹង ភាពខឹង ចង្អៀតចិត្ត អាការ
ចង្អៀតចិត្ត ភាពចង្អៀតចិត្ត ស្រពន់ចិត្ត អាក់អន់ចិត្ត ភាពនៃចិត្តកាច
សេចក្តីខឹង ភាពនៃចិត្តមិនត្រេកអរ ណា នេះហៅថា ព្យាបាទ ។
បណ្តាធម៌ទាំងនោះ សេចក្តីប្រទូស្ត តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីព្យាបាទ
គឺសេចក្តីប្រទូស្ត សេចក្តីប្រទូស្ត គឺសេចក្តីព្យាបាទ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ
ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។
មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា ចិត្ត ។
ភិក្ខុញ្ញាំងចិត្តនេះឲ្យស្អាត ឲ្យបរិសុទ្ធ ឲ្យផ្លូវផង ឲ្យរួច ឲ្យរួចស្រឡះ
ឲ្យរួចចេញ ចាកព្យាបាទនិងសេចក្តីប្រទូស្ត ព្រោះហេតុនោះ ទើប
ពោលថា ជម្រះចិត្តឲ្យស្អាត ចាកព្យាបាទនិងសេចក្តីប្រទូស្ត ។

អភិធម្មប្បដិកេ វិភង្គោ

[៣៧៩] ដឹងមិទ្ធិ បហាយាតិ អត្ថំ ដឹង អត្ថំ
 មិទ្ធិ ។ តត្ថ កតមំ ដឹង ។ យា ចិត្តស្ស អ-
 កល្យាណា អកម្មញ្ញា ឡីលីយនា សលីយនា លីនំ
 លីយនា លីយិតត្ថំ ដឹង ដីយនា ដីយិតត្ថំ ចិត្ត-
 ស្ស ឥទំ វុច្ចតិ ដឹង ។ តត្ថ កតមំ មិទ្ធិ ។ យា
 កាយស្ស អកល្យាណា អកម្មញ្ញា ឡីនាហោ ប-
 រិយោនាហោ អន្តោសមោរោជោ មិទ្ធិ សោច្ចំ
 បចលាយីកា សោច្ចំ សុបនា សុបិតត្ថំ ឥទំ វុច្ចតិ
 មិទ្ធិ ។ ឥតិ ឥទញ្ច ដឹង ឥទញ្ច មិទ្ធិ សន្តា
 ហោន្តិ សមិតា វុបសន្តា អត្ថដ្ឋតា អត្ថត្ថដ្ឋតា
 អប្បីតា ព្យប្បីតា សោសិតា វិសោសិតា ព្យន្តិក-
 តា តេន វុច្ចតិ ដឹងមិទ្ធិ បហាយាតិ ។

[៣៨០] វិភតដឹងមិទ្ធាតិ តស្ស ដឹងមិទ្ធស្ស
 ចត្តតា វុត្តតា មត្តតា បហីនតា បដិទិស្សដ្ឋតា
 បហីនប្បដិទិស្សដ្ឋតា តេន វុច្ចតិ វិភតដឹងមិទ្ធាតិ ។
 វិហារតីតិ ។ បេ ។ តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

[៣៧៩] ត្រង់ពាក្យថា លះបង់ជីនៈនិងមិទ្ធៈ សេចក្តីថា ជីនៈ ក៏មាន មិទ្ធៈក៏មាន ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ជីនៈ តើដូចម្តេច ។ ភាពនៃចិត្តមិនស្រួល ភាពនៃចិត្តមិនគួរដល់ការវិនាស អាការក្រាញ អាការកៀចក្រាញ ការរញ្ជ្រាញ អាការរញ្ជ្រាញ ភាពនៃចិត្តរញ្ជ្រាញ ការរញ្ជ្រាញ អាការរញ្ជ្រាញ ភាពនៃចិត្តរញ្ជ្រាញ ណា នេះហៅថា ជីនៈ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ មិទ្ធៈ តើដូចម្តេច ។ ភាពនៃកាយមិនស្រួល ភាពនៃកាយមិនគួរដល់ការវិនាស សេចក្តីឆ្អឹង ការឆោត ឆក់ ការរលត់សូន្យខាងក្នុង ការជ្រប់ចុះ ការលក់ ការស្រពោនចុះ ការលក់ស៊ប់ អាការលក់ ភាពនៃការលក់ ណា នេះហៅថា មិទ្ធៈ ។ ជីនៈនេះផង មិទ្ធៈនេះផង ជាធម្មជាតិស្ងប់រម្ងាប់ រលត់ ខ្ចាត់ចេញវិនាស សាបសូន្យ ខូចខាត ហិនហោច រីង ស្ងួត ធ្វើឲ្យអស់ទៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា លះបង់ជីនៈនិងមិទ្ធៈ ។

[៣៨០] ពាក្យថា ជាអ្នកប្រាសចាកជីនៈនិងមិទ្ធៈ ដូច្នេះ ព្រោះភាពនៃជីនៈនិងមិទ្ធៈនោះ លោកលះបង់ ខ្ចាត់ចេញ រួចស្រឡះ បន្ទាត់បង់ រលាស់ចេញ បន្ទាត់បង់ ទាំងរលាស់ចេញអស់ហើយ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ជាអ្នកប្រាសចាកជីនៈនិងមិទ្ធៈ ។ ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ ។ លេ ។ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

ឈាវិរដ្ឋេ សុត្តន្តភាគទី៧

[៣៧១] អាណេកសញ្ញាវិ តត្ថ កតមា
សញ្ញា ។ យា សញ្ញា សញ្ញាននា សញ្ញានិវត្តំ អយំ
វុច្ចតិ សញ្ញា អយំ សញ្ញា អាណេកា ហោតិ
វិវដា បរិសុទ្ធា បរិយោធាតា តេន វុច្ចតិ អា-
ណេកសញ្ញាវិ ។

[៣៧២] សតោ សម្មជានោវិ តត្ថ កតមា
សតិ ។ យា សតិ អនុស្សវិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ
អយំ វុច្ចតិ សតិ ។ តត្ថ កតមំ សម្មជញ្ញំ ។
យា បញ្ញា បដាននា ។ បេ ។ អមោហោ ធម្មវិ-
ចយោ សម្មាទិដ្ឋិ ឥទំ វុច្ចតិ សម្មជញ្ញំ ។ ឥតិ
ឥមាយ ច សតិយា ឥមិនា ច សម្មជញ្ញាន ឧ-
បេតោ ហោតិ ។ បេ ។ សមម្ពាគតោ តេន វុច្ចតិ
សតោ សម្មជានោវិ ។

[៣៧៣] ដីនមិទ្ធា ចិត្តំ បរិសោធនីតិ អត្ថំ
ដីនំ អត្ថំ មិទ្ធិ ។ តត្ថ កតមំ ដីនំ ។ យា ចិត្តស្ស
អកល្យតា ។ បេ ។ ដីយិត្តំ ចិត្តស្ស ឥទំ វុច្ចតិ
ដីនំ ។ តត្ថ កតមំ មិទ្ធិ ។ យា កាយស្ស
អកល្យតា ។ បេ ។ សុបិត្តំ ឥទំ វុច្ចតិ មិទ្ធិ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តភាគទី២

[៣៨១] ត្រង់ពាក្យថា មានសេចក្តីសំគាល់ជាពន្លឺ សេចក្តី
 ថា បណ្តាពាក្យទាំងនោះ សេចក្តីសំគាល់ តើដូចម្តេច ។ សញ្ញា
 អាការសំគាល់ ភាពនៃការសំគាល់ ណា នេះហៅថា សេចក្តីសំគាល់
 សញ្ញានេះ ជាពន្លឺ ដែលរលឹកហើយ បរិសុទ្ធ ផ្លូវផង ព្រោះហេតុនោះ
 ទើបពោលថា មានសេចក្តីសំគាល់ជាពន្លឺ ។

[៣៨២] ត្រង់ពាក្យថា ជាអ្នកមានសតិវិនិច្ឆ័យសម្បជញ្ញៈ សេចក្តី
 ថា បណ្តាធម៌ទាំងនោះ សតិ តើដូចម្តេច ។ ការរលឹក ការ
 នឹកឃើញ ។ បេ ។ ការរលឹកត្រូវ ណា នេះហៅថា សតិ ។
 បណ្តាធម៌ទាំងនោះ សម្បជញ្ញៈ តើដូចម្តេច ។ បញ្ញា ការដឹង
 ច្បាស់ ។ បេ ។ ការមិនវង្វេង ការសង្កេតនូវធម៌ ការយល់ត្រូវ ណា
 នេះហៅថា សម្បជញ្ញៈ ។ ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកប
 ព្រម ដោយសតិនេះផង ដោយសម្បជញ្ញៈនេះផង ព្រោះហេតុនោះ
 ទើបពោលថា អ្នកមានសតិវិនិច្ឆ័យសម្បជញ្ញៈ ។

[៣៨៣] ត្រង់ពាក្យថា ជម្រះចិត្តឲ្យស្អាត ចាកចំនុះនិងមិទ្ធុៈ សេចក្តី
 ថា ចំនុះក៏មាន មិទ្ធុៈក៏មាន ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ចំនុះ តើដូចម្តេច ។
 ភាពនៃចិត្តមិនស្រួល ។ បេ ។ ភាពនៃចិត្តរញ្ជ្រួយ ណា នេះហៅថា
 ចំនុះ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ មិទ្ធុៈ តើដូចម្តេច ។ ភាពនៃ
 កាយមិនស្រួល ។ បេ ។ ភាពនៃការលក់ ណា នេះហៅថា មិទ្ធុៈ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

តត្ថ កតមំ ចិត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មានសំ ។ បេ។
 តន្តោ បដោវិញ្ញាណាតត្ថ ឥទំ វុច្ចតិ ចិត្តំ ។ ឥទំ
 ចិត្តំ ឥមម្ហា ជីនមិទ្ធា សោធនតិ វិសោធនតិ បរិ-
 សោធនតិ មោធនតិ វិមោធនតិ បរិមោធនតិ តេន វុច្ចតិ
 ជីនមិទ្ធា ចិត្តំ បរិសោធនតិ ។

[៣៨៤] ឧទ្ធច្ចក្កក្កច្ចំ បហាយាតិ អត្ថំ ឧទ្ធច្ច
 អត្ថំ ក្កក្កច្ចំ ។ តត្ថ កតមំ ឧទ្ធច្ច ។ យំ ចិត្តស្ស
 ឧទ្ធច្ច អវ្កបសមោ ចេតសោ វិក្កេចោ ភន្តត្ថំ ចិត្តស្ស
 ឥទំ វុច្ចតិ ឧទ្ធច្ច ។ តត្ថ កតមំ ក្កក្កច្ចំ ។
 អកប្បិយេ កប្បិយសញ្ញតា កប្បិយេ អកប្បិយ-
 សញ្ញតា អវដ្ឋេ វដ្ឋសញ្ញតា វដ្ឋេ អវដ្ឋសញ្ញតា យំ
 ឯវ្កបំ ក្កក្កច្ចំ ក្កក្កច្ចាយនា ក្កក្កច្ចាយតត្ថំ ចេត-
 សោ វិប្បជិសារោ មនោវិលេចោ ឥទំ វុច្ចតិ ក្កក្ក-
 ច្ចំ ។ ឥតិ ឥទញ្ច ឧទ្ធច្ច ឥទញ្ច ក្កក្កច្ចំ សន្តា
 ហោន្តិ សមីតា វ្កបសន្តា អត្ថដ្ឋតា អត្ថត្ថដ្ឋតា អប្បីតា
 ព្យប្បីតា សោសីតា វិសោសីតា ព្យដ្ឋីកតា តេន
 វុច្ចតិ ឧទ្ធច្ចក្កក្កច្ចំ បហាយាតិ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍
 សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណ
 នោះ ណា នេះហៅថា ចិត្ត ។ ភិក្ខុញ្ញាតិចិត្តនេះឲ្យស្អាត ឲ្យបរិសុទ្ធ
 ឲ្យផ្លូវផង ឲ្យរួច ឲ្យរួចស្រឡះ ឲ្យរួចចេញ ចាកប័នៈនិងមិទ្ធៈនេះ
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ដម្រះចិត្តឲ្យស្អាត ចាកប័នៈនិងមិទ្ធៈ ។

(៣៨៤) ត្រង់ពាក្យថា លះបង់ទុទ្ធច្នៈនិងកក្កច្នៈ សេចក្តីថា
 ទុទ្ធច្នៈក៏មាន កក្កច្នៈក៏មាន ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ទុទ្ធច្នៈ តើដូចម្តេច ។
 សេចក្តីសំណាត់អណ្តូងនៃចិត្ត ការមិនស្ងប់រម្ងាប់ ការរាយមាយនៃចិត្ត ភាព
 នៃចិត្តភ្ញាក់ផ្អើល ណា នេះហៅថា ទុទ្ធច្នៈ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ
 កក្កច្នៈ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីសំគាល់ថាគួរ ក្នុងវត្ថុដែលមិនគួរ
 សំគាល់ថាមិនគួរ ក្នុងវត្ថុដែលគួរ សំគាល់ថាជាទោស ក្នុងវត្ថុ
 ដែលមិនមានទោស សំគាល់ថាមិនមានទោស ក្នុងវត្ថុដែលជាទោស
 សេចក្តីរើស អាការរើស ភាពនៃចិត្តរើស សេចក្តីក្តៅក្រហាយ
 នៃចិត្ត សេចក្តីសំញាំងនៃចិត្ត ណា នេះហៅថា កក្កច្នៈ ។ ទុទ្ធច្នៈ
 នេះផង កក្កច្នៈនេះផង ជាធម៌ស្ងប់រម្ងាប់ រលត់ ខ្ចាត់ចេញ
 វិនាស សាបសូន្យ ខូចខាត ហ៊ានហោច រីង ស្ងួត ធ្វើឲ្យអស់ទៅ
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា លះបង់ទុទ្ធច្នៈនិងកក្កច្នៈ ។

ឈានវិកង្គេ សុត្តន្តបិដក

[៣៨៥] អនុទ្ធតោតិ តស្ស ឧទ្ធចក្កក្កច្ឆស្ស
 ចត្តតា វន្តតា មត្តតា បហំនតា បដិទិស្សជ្ជតា តេន
 វុច្ចតិ អនុទ្ធតោតិ ។

[៣៨៦] វិហារតីតិ ឥរិយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ
 តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

[៣៨៧] អជ្ឈតន្តិ យំ អជ្ឈតំ បច្ចតំ ។ វុ-
 បសន្តចិត្តោតិ តត្ថ កតមំ ចិត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ
 មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណោត្ថ ឥទ្ធ
 វុច្ចតិ ចិត្តំ ឥទ្ធ ចិត្តំ អជ្ឈតំ សន្តិ ហោតិ សមិកំ
 វុបសន្តិ តេន វុច្ចតិ អជ្ឈតំ វុបសន្តចិត្តោតិ ។

[៣៨៨] ឧទ្ធចក្កក្កតា ចិត្តំ បរិសោធនីតិ
 អត្ថំ ឧទ្ធចំ អត្ថំ ក្កក្កច្ឆំ ។ តត្ថ កតមំ ឧទ្ធចំ ។
 យំ ចិត្តស្ស ឧទ្ធចំ អវុបសមោ ចេតសោ វិក្កោចោ
 កន្តតំ ចិត្តស្ស ឥទ្ធ វុច្ចតិ ឧទ្ធចំ ។ តត្ថ កតមំ
 ក្កក្កច្ឆំ ។ អកប្បិយេ កប្បិយសញ្ញា ។ បេ ។

ឈានវិក័ង្គ សុត្តន្តបិដក

[៣៨៥] ពាក្យថា ជាអ្នកមិនរាយមាយដូច្នេះ ព្រោះភាពនៃ
ឧទ្ធច្ចៈ នឹងកក្កច្ចៈនោះ លោកលះបង់ ខ្នក់ចេញ រួចស្រឡះ បន្ទាត់
បង់ រលាស់ចោល ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ជាអ្នកមិនរាយមាយ ។

[៣៨៦] ត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច ។ បេ ។
នៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

[៣៨៧] ត្រង់ពាក្យថា ខាងក្នុងសន្តាន បានដល់ធម្មជាតិដែល
ដាក់ច្បាស់ខាងក្នុងសន្តាន ។ ពាក្យថា មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ សេចក្តីថា
បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍
សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណ
នោះ ណា នេះហៅថា ចិត្ត ចិត្តនេះ ជាធម្មជាតិស្ងប់ រម្ងាប់
រលត់ ខាងក្នុងសន្តាន ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា មានចិត្ត
ស្ងប់រម្ងាប់ខាងក្នុងសន្តាន ។

[៣៨៨] ត្រង់ពាក្យថា ជម្រះចិត្តឲ្យស្អាតចាកឧទ្ធច្ចៈនិងកក្កច្ចៈ សេច-
ក្តីថា ឧទ្ធច្ចៈក៏មាន កក្កច្ចៈក៏មាន ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ឧទ្ធច្ចៈ តើដូច
ម្តេច ។ សេចក្តីអណ្តែតអណ្តូងនៃចិត្ត ការមិនស្ងប់រម្ងាប់ ការរាយមាយនៃ
ចិត្ត ភាពនៃចិត្តត្រាស់ឆ្អើល ណា នេះហៅថា ឧទ្ធច្ចៈ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ
កក្កច្ចៈ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីសំគាល់ថាគរ កងវត្ថុដែលមិនគរ ។ បេ ។
កក្កច្ចៈ បេ ។ កក្កច្ចៈ បេ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

មនោវិលេខា ឥទំ វុច្ចតិ កុក្កុច្ចំ ។ តត្ថ កតមំ
 ចិត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា
 មនោវិញ្ញាណធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ ចិត្តំ ។ ឥទំ ចិត្តំ
 ឥមម្ហា ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចា សោធនតិ វិសោធនតិ បរិ-
 សោធនតិ មោចេតិ វិមោចេតិ បរិវិមោចេតិ តេន
 វុច្ចតិ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចា ចិត្តំ បរិសោធនតីតិ ។

(៣៨៩) វិចីកិច្ចំ បហាយាតិ តត្ថ កតមា
 វិចីកិច្ចា ។ យា កម្ចា កម្ចាយនា កម្ចាយិតត្ថំ
 វិមតិ វិចីកិច្ចា ទ្វេឡកំ ទ្វេធាបថោ សំសយោ
 អនេកំសត្តាហា អាសប្បនា បរិសប្បនា អបរិយោ-
 កាហនា បម្ពិតតំ ចិត្តស្ស មនោវិលេខា អយំ
 វុច្ចតិ វិចីកិច្ចា ។ អយំ វិចីកិច្ចា សន្តា ហោតិ ស-
 មិតា វ្យបសន្តា អត្ថដ្ឋតា អត្ថត្ថដ្ឋតា អប្បីតា ព្យ-
 ប្បីតា សោសិតា វិសោសិតា ព្យ្ពីតកតា តេន វុច្ចតិ
 វិចីកិច្ចំ បហាយាតិ ។

(៣៩០) តិណ្ហវិចីកិច្ចាតិ ឥមំ វិចីកិច្ចំ តិណ្ហា
 ហោតិ ឧត្តិណ្ហា ធិត្តិណ្ហា ចារកតោ ចារមនុប្ប-
 តោ តេន វុច្ចតិ តិណ្ហវិចីកិច្ចាតិ ។

អភិធម្មបិដក វិរាដ្ឋ

សេចក្តីសំញ័រនៃចិត្ត ណា នេះហៅថា កក្កច្ចៈ ។ បណ្តាធម៌
ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា
។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះ
ហៅថា ចិត្ត ។ ភិក្ខុញ៉ាំងចិត្តនេះ ឲ្យស្អាត ឲ្យបរិសុទ្ធ ឲ្យផ្សះផ្សង ឲ្យ
រួច ឲ្យរួចស្រឡះ ឲ្យរួចចេញ ចាកទុក្ខច្នៃនិងកក្កច្ចៈនេះ ព្រោះហេតុ
នោះ ទើបពោលថា ជម្រះចិត្តឲ្យស្អាតចាកទុក្ខច្នៃនិងកក្កច្ចៈ ។

[៣៨៩] ត្រង់ពាក្យថា លះបង់វិចិត្តិច្ឆា សេចក្តីថា បណ្តា
ធម៌ទាំងនោះ វិចិត្តិច្ឆា តើដូចម្តេច ។ ការឆ្លើងឆ្ងល់ អាការ
ឆ្លើងឆ្ងល់ ភាពឆ្លើងឆ្ងល់ ការប្រាសចាកគំនិត ការសន្ធឹះសន្ធិ្យយ
ការកន្លែកចិត្ត ការវែកផ្លូវពីរ ការសន្ធិ្យយ ការកាន់យកចំណែកច្រើន
យ៉ាង ការអង្គុកអង្គង ការអល់អែក ការមិនកាន់យកជាកំណត់ ភាព
នៃចិត្តរឹងត្អឹង ការរសេមរសាមនៃចិត្ត ណា នេះហៅថា វិចិត្តិច្ឆា ។
វិចិត្តិច្ឆានេះ ជាធម្មជាតិស្ងប់ រម្ងាប់ រលត់ ខ្ចាត់ចេញ វិនាស
សាបសូន្យ ខូចខាត ហិនហោច រីង ស្ងួត ធ្វើឲ្យអស់ទៅ ព្រោះ
ហេតុនោះ ទើបពោលថា លះបង់វិចិត្តិច្ឆា ។

[៣៩០] ត្រង់ពាក្យថា ជាអ្នកឆ្លងផុតចាកវិចិត្តិច្ឆា គឺ ភិក្ខុជា
អ្នកឆ្លង ឆ្លងឡើង ឆ្លងកាត់ នូវវិចិត្តិច្ឆានេះ ហើយទៅកាន់ត្រើយ
ដល់ត្រើយ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ជាអ្នកឆ្លងផុតចាកវិចិត្តិច្ឆា ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[៣៧០] វិហារតីតិ សំរយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ
តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

[៣៧២] អកថង្គដី កុសលេសុ ធម្មសូតិ
សមាយ វិចីកិច្ចាយ កុសលេសុ ធម្មសុ ន កង្ខតិ
ន វិចីកិច្ចតិ អកថង្គដី ហោតិ និក្ខេបង្គដោ វិក-
តកថង្គដោ តេន វុច្ចតិ អកថង្គដី កុសលេសុ
ធម្មសូតិ ។

[៣៧៣] វិចីកិច្ចាយ ចិត្តំ បរិសោធនីតិ
តត្ថ កតមា វិចីកិច្ចា ។ យា កង្ខា កង្ខាយនា
កង្ខាយិតត្ថំ ។ បេ ។ ធម្មិតត្ថំ ចិត្តស្ស មនោវិលេខា
អយំ វុច្ចតិ វិចីកិច្ចា ។ តត្ថ កតមំ ចិត្តំ ។ យំ
ចិត្តំ មនោ មានសំ ។ បេ ។ តជ្ជា បរិចារិញ្ញាណាតត្ថ
សំ វុច្ចតិ ចិត្តំ ។ សំ ចិត្តំ សមាយ វិចីកិច្ចាយ
សោធនីតិ វិសោធនីតិ បរិសោធនីតិ មោចេតិ វិមា-
ចេតិ បរិមោចេតិ តេន វុច្ចតិ វិចីកិច្ចាយ ចិត្តំ
បរិសោធនីតិ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តកាណិយ

[៣៩១] ត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច ។ បេ ។
នៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

[៣៩២] ត្រង់ពាក្យថា អ្នកមិនមានសេចក្តីឆ្លើងឆ្ងល់ ក្នុងពួក
ធម៌ជាកុសល គឺ ភិក្ខុ មិនឆ្លើងឆ្ងល់ មិនសន្ទិះ ក្នុងពួកធម៌ជាកុសល
ដោយវិចិត្តច្នៃនេះ គឺជាអ្នកមិនសង្ស័យ ឥតមានសេចក្តីឆ្លើងឆ្ងល់ ប្រាស
ចាកសេចក្តីសង្ស័យ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា អ្នកមិនមានសេចក្តី
ឆ្លើងឆ្ងល់ ក្នុងពួកធម៌ជាកុសល ។

[៣៩៣] ត្រង់ពាក្យថា ជម្រះចិត្តឲ្យស្អាត ចាកវិចិត្តច្នៃ ។ សេចក្តី
ថា បណ្តាធម៌ទាំងនោះ វិចិត្តច្នៃ តើដូចម្តេច ។ ការឆ្លើងឆ្ងល់ អាការ
ឆ្លើងឆ្ងល់ ភាពនៃសេចក្តីឆ្លើងឆ្ងល់ ។ បេ ។ ភាពនៃចិត្តរឹងត្អឹង
ការរសេមរសាមនៃចិត្ត ណា នេះហៅថា វិចិត្តច្នៃ ។ បណ្តាធម៌
ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីជំនឿអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា
។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះ
ហៅថា ចិត្ត ។ ភិក្ខុញ៉ាំងចិត្តនេះ ឲ្យស្អាត ឲ្យបរិសុទ្ធ ឲ្យផ្លូវផង
ឲ្យរួច ឲ្យរួចស្រឡះ ឲ្យរហូតចេញ ចាកវិចិត្តច្នៃនេះ ព្រោះហេតុនោះ
ទើបពោលថា ជម្រះចិត្តឲ្យស្អាតចាកវិចិត្តច្នៃ ។

អភិធម្មបំជីកេ វិរាដ្ឋោ

[៣៧៤] ឥមេ បញ្ច ជីវរណោ បហាយាតិ
 ឥមេ បញ្ច ជីវរណា សន្តា ហោន្តិ សមិតា វុប-
 សន្តា អត្ថដ្ឋតា អត្ថត្ថដ្ឋតា អប្បីតា ព្យប្បីតា សោ-
 សិតា វិសោសិតា ព្យន្តិកតា តេន វុច្ឆតិ ឥមេ
 បញ្ច ជីវរណោ បហាយាតិ ។

[៣៧៥] ចេតសោ ឧបក្កិលេសេតិ ឥមេ
 បញ្ច ជីវរណា ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសា ។

[៣៧៦] បញ្ញាយ ទុព្វលីករណោតិ ឥមេហិ
 បញ្ចហិ ជីវរណាហិ អនុប្បន្នា ចេវ បញ្ញា ន ឧ-
 ប្បជ្ឈតិ ឧប្បន្នា ច បញ្ញា ជីវជ្ឈតិ តេន វុច្ឆតិ
 បញ្ញាយ ទុព្វលីករណោតិ ។

[៣៧៧] វិវិច្ឆេវ កាមេហិ វិវិច្ឆ អកុសលេហិ
 ធម្មេហិតិ តត្ថ កតមេ កាមា ។ ធម្មោ កាមោ
 រាគោ កាមោ ធន្ទរាគោ កាមោ សង្កប្បោ
 កាមោ រាគោ កាមោ សង្កប្បរាគោ កាមោ ឥមេ
 វុច្ឆន្តិ កាមា ។ តត្ថ កតមេ អកុសលា
 ធម្មា ។ កាមច្ឆន្ទោ ព្យាបាទោ បីនម៌ន្តិ ឧទ្ធច្ឆ-
 កុក្កន្តិ វិចីក្កន្តា ឥមេ វុច្ឆន្តិ អកុសលា ធម្មា ។

អភិធម្មបំណង វិភង្គ

[៣៧៤] ត្រង់ពាក្យថា លះបង់នីវរណៈទាំង ៥ នេះ សេចក្តីថា
នីវរណៈទាំង ៥ នេះ ជាធម៌ស្ងប់រម្ងាប់ រលត់ ខ្ចាត់ចេញ វិនាស
សាបសូន្យ ខូចខាត ហ៊ានហោច រឹង ស្អួត ធ្វើឲ្យអស់ទៅ ព្រោះ
ហេតុនោះ ទើបពោលថា លះបង់នីវរណៈទាំង ៥ នេះ ។

[៣៧៥] ត្រង់ពាក្យថា ជាគ្រឿងសៅហ្មងនៃចិត្ត គឺ នីវរណៈ
ទាំង ៥ នេះ ជាគ្រឿងសៅហ្មងនៃចិត្ត ។

[៣៧៦] ត្រង់ពាក្យថា ជាគ្រឿងធ្វើបញ្ញាឲ្យមានកម្លាំងថយ
គឺ បញ្ញាដែលមិនទាន់កើត ក៏មិនកើតឡើងផង បញ្ញាដែលកើតឡើង
ហើយ ក៏រលត់ទៅវិញផង ព្រោះនីវរណៈទាំង ៥ នេះ ព្រោះហេតុនោះ
ទើបពោលថា ជាគ្រឿងធ្វើបញ្ញាឲ្យមានកម្លាំងថយ ។

[៣៧៧] ត្រង់ពាក្យថា ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ស្ងាត់ចាកអកុ-
សលធម៌ទាំងឡាយ សេចក្តីថា បណ្តាធម៌ទាំងនោះ កាមទាំងឡាយ តើ
ដូចម្តេច ។ ឆន្ទៈ ឈ្មោះថាកាម រាគៈ ឈ្មោះថាកាម ឆន្ទរាគៈ ឈ្មោះថា
កាម ការត្រិះរិះ ឈ្មោះថាកាម រាគៈ ឈ្មោះថាកាម ការត្រិះរិះនិងរាគៈ
ឈ្មោះថាកាម កិលេសទាំងនេះ ហៅថា កាម ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ
ពួកធម៌ជាអកុសល តើដូចម្តេច ។ កាមច្ឆន្ទៈ ព្យាបាទៈ បីនិមិត្តៈ
ឧទ្ធចកកិច្ចៈ វិចិត្តិកា ពួកកិលេសទាំងនេះ ហៅថា អកុសលធម៌ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

ឥតិ ឥមេហិ ច កាមេហិ ឥមេហិ ច អកុស-
 លេហិ ធម្មេហិ វិវិត្តោ ហោតិ តេន វុច្ចតិ វិវិត្តោ
 កាមេហិ វិវិត្តោ អកុសលេហិ ធម្មេហិតិ ។

[៣៩៨] សវិតក្កំ សវិចារន្តំ អត្ថំ វិតក្កោ
 អត្ថំ វិចារោ ។ តត្ថ កតមោ វិតក្កោ ។ យោ
 តក្កោ វិតក្កោ សង្កប្បា អប្បនា ព្យប្បនា ចេ-
 តសោ អភិជំរេបនា សម្មាសង្កប្បា អយំ វុច្ចតិ
 វិតក្កោ ។ តត្ថ កតមោ វិចារោ ។ យោ ចារោ
 វិចារោ អនុវិចារោ ឧបវិចារោ ចិត្តស្ស អនុសន្ទ-
 នតា អនុបេក្ខនតា អយំ វុច្ចតិ វិចារោ ។ ឥតិ
 ឥមីនា ច វិតក្កេន ឥមីនា ច វិចារេន ឧបេតោ
 ហោតិ ។ បេ ។ សមន្មាគតោ តេន វុច្ចតិ សវិតក្កំ
 សវិចារន្តំ ។

[៣៩៩] វិវេកជន្តំ វិតក្កោ វិចារោ មីតិ សុខំ
 ចិត្តស្ស ឯកកុតា តេ ឥមម្ហំ វិវេកេ ជាតា ហោន្តិ
 សញ្ញាតា ជិព្វតា អភិជិព្វតា ហតុក្ខតា តេន វុច្ចតិ
 វិវេកជន្តំ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

ភិក្ខុជាអ្នកស្ងាត់ ចាកកាយទាំងនេះផង ចាកអកុសលធម៌ទាំងនេះផង
ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ ស្ងាត់
ចាកអកុសលធម៌ទាំងឡាយ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

[៣៩៨] ត្រង់ពាក្យថា ប្រកបដោយវិតក្កៈ ប្រកបដោយវិចារៈ
មានសេចក្តីថា វិតក្កៈក៏មាន វិចារៈក៏មាន ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ
វិតក្កៈ តើដូចម្តេច ។ ការត្រិះរិះ ការរិះគិត តម្រិះ រំពឹង ជញ្ជឹង
ការលើកឡើងនៃចិត្ត សម្មាសង្កប្បៈ ណា នេះហៅថា វិតក្កៈ ។
បណ្តាធម៌ទាំងនោះ វិចារៈ តើដូចម្តេច ។ ការត្រួតត្រា ពិចារណា
ពិចារណារឿយៗ ពិនិត្យមើល សម្រឹងរឿយៗនៃចិត្ត សង្កេតឃើញ
រឿយៗនៃចិត្ត ណា នេះហៅថា វិចារៈ ។ ភិក្ខុជាអ្នកព្រមព្រៀង
។ បេ ។ ប្រកបព្រម ដោយវិតក្កៈនេះផង ដោយវិចារៈនេះផង ព្រោះ
ហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រកបដោយវិតក្កៈ ប្រកបដោយវិចារៈ
ដោយប្រការដូច្នេះ ។

[៣៩៩] ត្រង់ពាក្យថា កើតក្នុងវិវេក គឺ វិតក្កៈ វិចារៈ បីតិ
សុខ ឯកគ្គតា នៃចិត្ត ធម៌ទាំងនោះ កើត ដុះដាល លូតលាស់
ចម្រើន កើតប្រាកដ ក្នុងវិវេកនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា
កើតក្នុងវិវេក ។

អភិធម្មបំណែក វិភង្គោ

[២០០] បីតិសុខន្តិ អត្ថិ បីតិ អត្ថិ សុខំ ។
 តត្ថ កតតមា បីតិ ។ យា បីតិ ចាមោជ្ឈំ អាមោ-
 ទនា បមោទនា ហាសោ បហាសោ វិត្ថំ ឡិទក្សំ
 អត្ថបនតា ចិត្តស្ស អយំ វុច្ចតិ បីតិ ។ តត្ថ កតតមំ
 សុខំ ។ យំ ចេតសីកំ សាតំ ចេតសីកំ សុខំ
 ចេតោសម្មស្សជំ សាតំ សុខំ វេទយំតំ ចេតោសម្ម-
 ស្សជា សាតា សុខា វេទនា ឥទំ វុច្ចតិ សុខំ ។
 ឥទំ សុខំ ឥមាយ បីតិយា សហគតំ ហោតិ ស-
 ហជាតំ សំសជ្ជំ សម្បយុត្តំ តេន វុច្ចតិ បីតិសុខន្តិ ។

[២០១] បឋមន្តិ គណនាធិប្បត្តតោ បឋមំ ឥទំ
 បឋមំ សមាបជ្ជតីតិ បឋមំ ។

[២០២] ឈានន្តិ វិតតោ វិហារោ បីតិ សុខំ
 ចិត្តស្ស ឯកកុតា ។

[២០៣] ឧបសម្ពជ្ជតិ យោ បឋមស្ស ឈា-
 នស្ស លាភោ បដិលាភោ បត្តិ សម្ពត្តិ ផុសនា
 សន្និកីរិយា ឧបសម្ពនា ។

អភិធម្មបំណង វិក័ត្ត

(៤០០) ត្រង់ពាក្យថា បីតិ និន្ទា សុខ សេចក្តីថា បីតិក៏មាន សុខក៏មាន ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ បីតិ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តី ឆ្អែតចិត្ត រីករាយ សប្បាយ ស្រស់ស្រាយ ញញឹម ស្រស់បស់ ត្រេកអរ អណ្តែតអណ្តូង ភាពនៃចិត្តត្រេកអរ ណា នេះហៅថា បីតិ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ សុខ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តីសុខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ ជាទីត្រេកអរ ជាសុខ ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ផស្ស សុខវេទនាជាទី ត្រេកអរ ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ផស្ស ណា នេះហៅថា សុខ ។ សេចក្តីសុខនេះ ជាធម្មជាតិប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ កើតជាមួយ ប្រឡំ ប្រកប ដោយបីតិនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា បីតិនិងសុខ ។

(៤០១) ត្រង់ពាក្យថា បឋម គឺ ទីមួយ ដោយលំដាប់នៃកិរិយា រាប់ បុគ្គលវ័យឯចូលកាន់ឈានទីមួយនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោល ថា បឋម ។

(៤០២) ត្រង់ពាក្យថា ឈាន គឺ វិតក្កៈ វិចារៈ បីតិ សុខ ឯកគ្គតា នៃចិត្ត ។

(៤០៣) ត្រង់ពាក្យថា ចូល គឺ ការបាន ការបានបំពោះ ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ ការធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ ការបំពេញ នូវបឋមជ្ឈាន ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[២០៤] វិហារតីតិ ឥរិយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ
តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

[២០៥] វិភក្តិវិចារាណំ វ្យាបសមាទិ អត្ថំ វិភក្តោ
អត្ថំ វិចារោ ។ តត្ថ កតមោ វិភក្តោ ។ យោ
តក្កោ វិភក្តោ ។ បេ ។ សម្មាសង្កប្បោ អយំ វុច្ចតិ
វិភក្តោ ។ តត្ថ កតមោ វិចារោ ។ យោ ចារោ
វិចារោ អនុវិចារោ ឧបវិចារោ ចិត្តសង្ក អនុសង្ក-
នតា អនុបេត្តនតា អយំ វុច្ចតិ វិចារោ ។ ឥតិ
អយញ្ច វិភក្តោ អយញ្ច វិចារោ សន្តា ហោន្តិ
សមីតា វ្យាបសន្តា អត្ថដ្ឋតា អន្តដ្ឋតា អប្បដ្ឋតា
ព្យប្បដ្ឋតា សោសិតា វិសោសិតា ព្យដ្ឋិតតា តេន
វុច្ចតិ វិភក្តិវិចារាណំ វ្យាបសមាទិ ។

[២០៦] អដ្ឋតន្តិ យំ អដ្ឋតន្តំ បច្ចតន្តំ ។ ស-
ម្មសាទនន្តិ យា សទ្ធា សទ្ធិហនា ឱកប្បនា អ-
ភិប្បសានោ ។

[២០៧] ចេតសោ ឯកោធិកាវន្តិ យា ចិត្ត-
សង្ក វិទិ ។ បេ ។ សម្មាសមាទិ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[៤០៤] ត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច ។ បេ ។
នៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

[៤០៥] ត្រង់ពាក្យថា ព្រោះរម្ងាប់ នូវវិតក្កៈនិងវិចារៈ សេចក្តីថា
វិតក្កៈក៏មាន វិចារៈក៏មាន ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ វិតក្កៈ តើដូចម្តេច ។
ការត្រិះរិះ ការរិះគិត ។ បេ ។ សម្មាសង្កប្បៈ ណា នេះហៅថា
វិតក្កៈ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ វិចារៈ តើដូចម្តេច ។ ការត្រួតត្រា
ពិចារណា ពិចារណារឿយៗ ពិនិត្យមើល សម្រឹងរឿយៗនៃចិត្ត សង្កត
ឃើញរឿយៗនៃចិត្ត ណា នេះហៅថា វិចារៈ ។ វិតក្កៈនេះផង វិចារៈ
នេះផង ជាធម៌ស្ងប់រម្ងាប់ រលត់ ខ្ចាត់ចេញ វិនាស សាបសូន្យ ខូច-
ខាត ហិនហោច រីង ស្ងួត ធ្វើឲ្យអស់ទៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើប
ពោលថា ព្រោះរម្ងាប់ នូវវិតក្កៈនិងវិចារៈ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

[៤០៦] ត្រង់ពាក្យថា ខាងក្នុងសន្តាន គឺ ជាក់ច្បាស់ខាងក្នុង
សន្តាន ។ ពាក្យថា ជ្រះថ្លាស៊ីប គឺ សង្ខារ អាការៈជឿ អាការៈចុះ
ចិត្តស៊ីប សេចក្តីជ្រះថ្លាជ្រកលែង ។

[៤០៧] ត្រង់ពាក្យថា មានសភាពជាចិត្តខ្ពស់ឯក បានដល់
ការបិតនៅនៃចិត្ត ។ បេ ។ សម្មាសមាធិ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរដ្ឋោ

[២០៨] អវិភក្តិ អវិចារន្តិ អត្ថិ វិភក្តោ អត្ថិ
 វិចារោ ។ តត្ថ កតមោ វិភក្តោ ។ យោ តក្តោ
 វិភក្តោ ។ បេ ។ សម្មាសង្កប្បោ អយំ វុច្ចតិ វិភក្តោ ។
 តត្ថ កតមោ វិចារោ ។ យោ ចារោ វិចារោ
 អនុវិចារោ ឧបវិចារោ ចិត្តស្ស អនុសន្ធនតា អនុ-
 បេក្ខនតា អយំ វុច្ចតិ វិចារោ ។ ឥតិ អយញ្ច
 វិភក្តោ អយញ្ច វិចារោ សន្តា ហោន្តិ សមិតា
 វ្យាបសន្តា អត្ថដ្ឋតា អត្ថត្ថដ្ឋតា អប្បតា ព្យប្បតា
 សោសិតា វិសោសិតា ព្យជ្ជិតតា តេន វុច្ចតិ អ-
 វិភក្តិ អវិចារន្តិ ។

[២០៩] សមាធិជន្តិ សម្មសាទោ បីតិ សុខំ
 ចិត្តស្ស ឯកក្កតា តេ ឥមម្ហិ សមាធិម្ហិ ជាតា
 ហោន្តិ សញ្ញតា ជិព្វតា អភិជិព្វតា ចាតុក្កតា
 តេន វុច្ចតិ សមាធិជន្តិ ។

[២១០] បីតិសុខន្តិ អត្ថិ បីតិ អត្ថិ សុខំ ។
 តត្ថ កតមោ បីតិ ។ យោ បីតិ ចារោជ្ជិ
 ។ បេ ។ អត្ថមនតា ចិត្តស្ស អយំ វុច្ចតិ បីតិ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ

[២០៨] ត្រង់ពាក្យថា មិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈ សេចក្តីថា វិតក្កៈក៏មាន វិចារៈក៏មាន ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ វិតក្កៈ តើដូចម្តេច ។ ការត្រិះរិះ ការរិះគិត ។ បេ ។ សម្មាសង្កប្បៈ ណា នេះហៅថា វិតក្កៈ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ វិចារៈ តើដូចម្តេច ។ ការត្រួតត្រា ពិចារណា ពិចារណារឿយៗ ពិនិត្យមើល សម្រឹងរឿយៗនៃចិត្ត សង្កេតឃើញរឿយៗនៃចិត្ត ណា នេះហៅថា វិចារៈ ។ វិតក្កៈនេះផង វិចារៈនេះផង ជាធម៌ស្ងប់រម្ងាប់ រលត់ ខ្ចាត់ចេញ វិនាស សាបសូន្យ ខូចខាត ហិនហោច រីង ស្ងួត ធ្វើឲ្យអស់ទៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា មិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

[២០៩] ត្រង់ពាក្យថា កើតកង្កសមាធិ គឺ សេចក្តីជ្រះថ្លាស្រស់ បីតិ សុខ ឯកគុតានៃចិត្ត ធម៌ទាំងនោះ កើត ដុះដាល លូតលាស់ ចម្រើន កើតប្រាកដហើយ កង្កសមាធិនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា កើតកង្កសមាធិ ។

[២១០] ត្រង់ពាក្យថា បីតិនិងសុខ សេចក្តីថា បីតិក៏មាន សុខក៏មាន ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ បីតិ តើដូចម្តេច ។ បីតិ សេចក្តីឆ្អែតចិត្ត ការរីករាយ ។ បេ ។ ភាពនៃចិត្តត្រេកអរ ណា នេះហៅថា បីតិ ។

ឈានវិភង្គេ សុត្តន្តបិដក

តត្ថ កតមំ សុខំ ។ យំ ចេតសិកំ សាវតំ ។ បេ ។
 សុខា វេទនា ឥទំ វុច្ចតិ សុខំ ។ ឥទំ សុខំ ឥហយ
 បីតិយា សហគតំ ហោតិ សហជានំ សំសជ្ជំ សម្ម-
 យុត្តំ តេន វុច្ចតិ បីតិសុខន្តំ ។

(២០០) ទុតិយន្តំ កណ្ណានុប្បត្តតោ ទុតិយំ
 ឥទំ ទុតិយំ សហបជ្ជតីតិ ទុតិយំ ។

(២០១) ឈានន្តំ សម្មសាទោ បីតិ សុខំ
 ចិត្តស្ស ឯកក្កតា ។

(២០២) ឧបសម្មជ្ជាតិ យោ ទុតិយស្ស ឈា-
 នស្ស លាភោ បដិលោភោ បត្តិ សម្មតិ ធម្មសនា
 សច្ចិក្ខិរិយា ឧបសម្មនា ។

(២០៣) វិហារតីតិ ឥរិយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ
 តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

(២០៤) បីតិយា ច វិភាតាតិ តត្ថ កតមា
 បីតិ ។ យា បីតិ ចាមោជ្ជំ អាមោទនា បមោទ-
 នា ហាសោ បហាសោ វិត្តំ ឡិទក្សំ អត្តមនតា
 ចិត្តស្ស អយំ វុច្ចតិ បីតិ អយំ បីតិ សន្តា ហោតិ

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ សុខ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ
ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។ សុខវេទនា នេះហៅថា សុខ ។ សុខនេះ
ជាធម្មជាតិប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ កើតជាមួយ ប្រឡំ ប្រកប ដោយបីតិ
នេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា បីតិនិងសុខ ។

[៤១១] ត្រង់ពាក្យថា ទុតិយៈ គឺ គំរប់ពីរ ដោយលំដាប់នៃ
កិរិយារាប់ បុគ្គលចូលកាន់ឈានទីពីរនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបឈ្មោះ
ថា ទុតិយៈ ។

[៤១២] ត្រង់ពាក្យថា ឈាន គឺ សេចក្តីជ្រះថ្លាស្រស់ បីតិ
សុខ ឯកគ្គតានៃចិត្ត ។

[៤១៣] ត្រង់ពាក្យថា ចូល គឺ ការបាន ការបានចំពោះ
ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ ការធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ ការបំពេញ
នូវទុតិយជ្ជាន ។

[៤១៤] ត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច ។ បេ ។
នៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

[៤១៥] ត្រង់ពាក្យថា ព្រោះឡើយណាយចាកបីតិ សេចក្តីថា បណ្ណា
ធម៌ទាំងនោះ បីតិ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីឆ្លុះចិត្ត រីករាយ សប្បាយ
ស្រស់ស្រាយ ស្រស់បស់ ញញឹម ត្រេកអរ អណ្តែតអណ្តូង ភាព
នៃចិត្តត្រេកអរ ណា នេះហៅថា បីតិ បីតិនេះ ជាធម្មជាតិស្ងប់រម្ងាប់

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

សមីតា វ្យាសតា អត្ថដ្ឋតា អត្ថត្ថតា អប្បីតា
 ព្យប្បីតា សោសិតា វិសោសិតា ព្យដ្ឋិតតា តេន
 វុច្ចតិ មីតិយា ច វិរាតតិ ។

[២០៦] ឧបេក្ខកោតិ តត្ថ កតមា ឧបេក្ខា។
 យា ឧបេក្ខា ឧបេក្ខនា អដ្ឋបេក្ខនា មដ្ឋតតា
 ចិត្តស្ស អយំ វុច្ចតិ ឧបេក្ខា ឥមាយ ឧបេក្ខាយ
 ឧបេតោ ហោតិ ។ បេ ។ សមដ្ឋាគតោ តេន វុច្ចតិ
 ឧបេក្ខកោតិ ។

[២០៧] វិហារតីតិ ឥរិយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ
 តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

[២០៨] សតោ ច សម្មជាតោតិ តត្ថ ក-
 តមា សតិ ។ យា សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។
 សម្មាសតិ អយំ វុច្ចតិ សតិ ។ តត្ថ កតមំ
 សម្មជញ្ញំ ។ យា បញ្ញា បដាណនា ។ បេ ។ អ-
 មោហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ ឥទំ វុច្ចតិ សម្ម-
 ជញ្ញំ ។ ឥតិ ឥមាយ ច សតិយា ឥមីនា ច
 សម្មជញ្ញេន ឧបេតោ ហោតិ ។ បេ ។ សមដ្ឋា-
 គតោ តេន វុច្ចតិ សតោ ច សម្មជាតោតិ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

រលត់ ខ្ចាត់ចេញ វិនាស សាបសូន្យ ខូចខាត ហ៊ានហោច រឹង
ស្លុត ធ្វើឲ្យអស់ទៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ព្រោះនឿយ
ណាយចាកបីតិ ។

(៤១៦) ត្រង់ពាក្យថា ប្រកបដោយទេវេត្ថា សេចក្តីថា បណ្តាធម៌
ទាំងនោះ ទេវេត្ថា តើដូចម្តេច ។ ការព្រងើយកន្តើយ អាការព្រងើយ
កន្តើយ អាការសំឡឹងឃើញជាក់ ភាពនៃចិត្តជាគណ្តាល ណា នេះ
ហៅថា ទេវេត្ថា បុគ្គលជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកបព្រម ដោយ
ទេវេត្ថានេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ប្រកបដោយទេវេត្ថា ។

(៤១៧) ត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺសម្រេច ។ បេ ។
នៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

(៤១៨) ត្រង់ពាក្យថា មានស្មារតី ដឹងខ្លួន ។ បណ្តា
ពាក្យទាំងនោះ ស្មារតី តើដូចម្តេច ។ ការរលឹក ការនឹកឃើញ
។ បេ ។ ការរលឹកត្រូវ ណា នេះហៅថា ស្មារតី ។ បណ្តា
ពាក្យទាំងនោះ ការដឹងខ្លួន តើដូចម្តេច ។ បញ្ញា ការដឹងច្បាស់
។ បេ ។ ការមិនវង្វេង ការសន្តិភូតិធម៌ សេចក្តីឃើញត្រូវ ណា
នេះហៅថា ការដឹងខ្លួន ។ បុគ្គលជាអ្នកព្រមព្រៀង ។ បេ ។ ប្រកប
ព្រម ដោយស្មារតីនេះផង ដោយការដឹងខ្លួននេះផង ព្រោះហេតុនោះ
ទើបពោលថា មានស្មារតី ដឹងខ្លួន ។

[២១៧] សុខញ្ច កាយេន បដិសំវេទេតិ
 តត្ថ កតមំ សុខំ ។ យំ ចេតសិកំ សាតំ ចេ-
 តសិកំ សុខំ ចេតោសម្មស្សជំ សាតំ សុខំ វេទ-
 យិកំ ចេតោសម្មស្សជា សាតា សុខា វេទនា ឥទ្ធ
 វុច្ចតិ សុខំ ។ តត្ថ កតមោ កាយោ ។ សញ្ញាខន្ធា
 សម្ពាទ្ធាន្ធា វិញ្ញាណក្ខន្ធា អយំ វុច្ចតិ កាយោ ។
 ឥទ្ធ សុខំ ឥមិទា កាយេន បដិសំវេទេតិ តេន
 វុច្ចតិ សុខញ្ច កាយេន បដិសំវេទេតិ ។

[២២០] យន្តំ អរិយា អាចិត្តន្តិកំ តត្ថ ក-
 តមេ អរិយា ។ អរិយា វុច្ចន្តិ ពុទ្ធា ច ពុទ្ធស្សា-
 វកោ ច តេ ឥមំ អាចិត្តន្តិ ទេសេន្តិ បញ្ញាបេន្តិ
 បដ្ឋបេន្តិ វិវេន្តិ វិភជន្តិ ឧត្តានិករេន្តិ បកាសេន្តិ
 តេន វុច្ចតិ យន្តំ អរិយា អាចិត្តន្តិកំ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[៤១៩] ត្រង់ពាក្យថា ទទួលសុខដោយនាមកាយ ។ បណ្តា
 ពាក្យទាំងនោះ សុខ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុង
 ចិត្ត សេចក្តីសុខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ ជាទីត្រេក
 អរ ជាសុខ ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស សុខវេទនា ជាទីត្រេកអរ
 ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស ណា នេះហៅថា សុខ ។ បណ្តា
 ពាក្យទាំងនោះ នាមកាយ តើដូចម្តេច ។ សញ្ញាខន្ធ សង្ខារកន្ធ
 វិញ្ញាណកន្ធ នេះហៅថា នាមកាយ ។ បុគ្គលទទួលសេចក្តីសុខនេះ
 ដោយនាមកាយនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ទទួលសុខ
 ដោយនាមកាយ ។

[៤២០] ត្រង់ពាក្យថា ព្រះអរិយៈទាំងឡាយ តែងសរសើរ
 នូវបុគ្គលអ្នកព្រមព្រៀងដោយតតិយជ្ឈាននោះ សេចក្តីថា បណ្តាពាក្យ
 ទាំងនោះ ព្រះអរិយៈទាំងឡាយ តើដូចម្តេច ។ ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ
 ក៏ សារីកនៃព្រះពុទ្ធទាំងឡាយក្តី ហៅថា ព្រះអរិយៈ ពួកព្រះអរិយៈ
 ទាំងនោះ សរសើរ សំដែង បញ្ចត្ត តាំងទុក បើក បែក ធ្វើ
 ឲ្យរាក់ ប្រកាស នូវបុគ្គលអ្នកព្រមព្រៀងដោយតតិយជ្ឈាននេះ ព្រោះ
 ហេតុនោះ ទើបពោលថា ព្រះអរិយៈទាំងឡាយ តែងសរសើរនូវ
 បុគ្គលអ្នកព្រមព្រៀងដោយតតិយជ្ឈាននោះ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[២២០] ឧបេក្ខាកោ សតិមា សុខវិហារីតិ
 តត្ថ កតមា ឧបេក្ខា ។ យា ឧបេក្ខា ឧបេក្ខា-
 នា អជ្ឈបេក្ខនា មជ្ឈតតា ចិត្តស្ស អយំ វុច្ចតិ
 ឧបេក្ខា ។ តត្ថ កតមា សតិ ។ យា សតិ
 អនុស្សតិ ។ បេ ។ សម្មាសតិ អយំ វុច្ចតិ សតិ ។
 តត្ថ កតមំ សុខំ ។ យំ ចេតសិកំ សាតំ ចេ-
 តសិកំ សុខំ ចេតាសម្មស្សជំ សាតំ សុខំ វេទ-
 យិតំ ចេតាសម្មស្សជំ សាតា សុខា វេទនា ឥទ្ធ
 វុច្ចតិ សុខំ ។ ឥតិ ឥមាយ ឧបេក្ខាយ ឥមាយ
 ច សតិយា ឥមិនា ច សុខេន សមន្មាគតោ
 ឥវិយតិ វត្ថុតិ ចាលេតិ យបេតិ យាបេតិ ចរតិ
 វិហារតិ តេន វុច្ចតិ ឧបេក្ខាកោ សតិមា សុខ-
 វិហារីតិ ។

[២២២] តតិយន្តំ កណ្ណានុប្បព្វតោ^(១) តតិយំ
 ឥទ្ធ តតិយំ សមាបជ្ជតីតិ តតិយំ ។

១ ឱ. ម. គណនុប្បព្វតាតិ ទិស្សតិ ។

អភិធម្មបិដក វិក័ត្ត

(២២១) ត្រង់បទថា ជាអ្នកប្រកបដោយឧបេក្ខា មានស្មារតី
 នៅជាសុខ សេចក្តីថា បណ្តាពាក្យទាំងនោះ ឧបេក្ខា តើដូចម្តេច
 ការព្រងើយកន្តើយ អាការព្រងើយកន្តើយ អាការសំឡឹងឃើញជាក់
 ភាពនៃចិត្តតាំងនៅជាកណ្តាល ណា នេះហៅថា ឧបេក្ខា ។ បណ្តា
 ពាក្យទាំងនោះ ស្មារតី តើដូចម្តេច ។ ការព្យាករ ការនឹកឃើញ
 ។ បេ ។ ការព្យាករ ណា នេះហៅថា ស្មារតី ។ បណ្តាពាក្យ
 ទាំងនោះ សុខ តើដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុង
 ចិត្ត សេចក្តីសុខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួលអារម្មណ៍ ជាទីត្រេក
 អរ ជាសុខ ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស សុខវេទនា ជាទីត្រេកអរ
 ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស នេះហៅថា សុខ ។ បុគ្គល ប្រកប
 ដោយឧបេក្ខានេះផង ដោយស្មារតីនេះផង ដោយសុខនេះផង ហើយ
 សម្រេចឥរិយាបថ ប្រព្រឹត្ត រក្សា រស់នៅ ញ៉ាំងជីវិតឱ្យរស់នៅ
 ត្រាច់ទៅ សម្រាកនៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ជាអ្នកប្រកប
 ដោយឧបេក្ខា មានស្មារតី នៅជាសុខ ។

(២២២) ត្រង់ពាក្យថា ភតិយៈ គឺជាគំរប់បី ដោយលំដាប់នៃ
 ភិរិយាភវ បុគ្គលចូលកាន់ភតិយៈដ្ឋាននេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបឈ្មោះ
 ថា ភតិយៈ ។

[២២៣] ឈានន្តិ ឧបេក្ខា សតិ សម្មជញ្ញា
សុខំ ចិត្តសង្ក ឯកកុតា ។

[២២៤] ឧបសម្មជ្ជាតិ យោ តតិយសង្ក ឈា-
នសង្ក លាភោ បដិលាភោ បត្តិ សម្មត្តិ ធម្មនា
សន្និក្ខិយា ឧបសម្មនា ។

[២២៥] វិហារតីតិ វេទិយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ
តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

[២២៦] សុខសង្ក ច បហានា ទុក្ខសង្ក ច
បហានាតិ អត្ថំ សុខំ អត្ថំ ទុក្ខំ ។ តត្ថ កតមំ
សុខំ ។ យំ កាយិកំ សាតំ កាយិកំ សុខំ
កាយសម្មសង្កជំ សាតំ សុខំ វេទយិកំ កាយសម្ម-
សង្កជា សាតា សុខា វេទនា វេទិ វុច្ចតិ សុខំ ។
តត្ថ កតមំ ទុក្ខំ ។ យំ កាយិកំ អសាតំ
កាយិកំ ទុក្ខំ កាយសម្មសង្កជំ អសាតំ ទុក្ខំ
វេទយិកំ កាយសម្មសង្កជា អសាតា ទុក្ខា វេទនា

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[៤២៣] ត្រង់ពាក្យថា ឈាន គឺ ឧបេក្ខា សតិ សម្ម-
ជញ្ញាៈ សុខ ឯកគុតារិនចិត្ត ។

[៤២៤] ត្រង់ពាក្យថា ចូល គឺ ការបាន ការបានចំពោះ
ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ ការធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ ការបំ-
ពេញ នូវតតិយជ្ឈាន ។

[៤២៥] ត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច ។ បេ ។
នៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

[៤២៦] ត្រង់ពាក្យថា ព្រោះលះបង់សុខផង ព្រោះលះបង់ទុក្ខ
ផង សេចក្តីថា សុខក៏មាន ទុក្ខក៏មាន ។ បណ្តាពាក្យទាំងនោះ សុខ តើ
ដូចម្តេច ។ សេចក្តីត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយ សេចក្តីសុខ ប្រព្រឹត្ត
ទៅក្នុងកាយ ការទទួលអារម្មណ៍ ជាទីត្រេកអរ ជាសុខ ដែលកើតអំពី
កាយសម្ផស្ស សុខវេទនា ជាទីត្រេកអរ ដែលកើតអំពីកាយសម្ផស្ស
ណា នេះហៅថា សុខ ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ទុក្ខ តើដូចម្តេច ។
សេចក្តីមិនត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងកាយ សេចក្តីទុក្ខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុង
កាយ ការទទួលអារម្មណ៍ មិនជាទីត្រេកអរ ជាទុក្ខ ដែលកើតអំពីកាយ-
សម្ផស្ស ទុក្ខវេទនា មិនជាទីត្រេកអរ ដែលកើតអំពីកាយសម្ផស្ស ណា

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

ឥទ្ធំ វុច្ចតិ ទុក្ខំ ។ ឥតិ ឥទព្វា សុខំ ឥទព្វា
 ទុក្ខំ សន្តា ហោន្តិ សមិតា វ្យបសន្តា អត្ថដ្ឋតា
 អព្ភត្ថដ្ឋតា អប្បីតា ព្យប្បីតា សោសិតា វិសោសិតា
 ព្យដ្ឋិតតា តេន វុច្ចតិ សុខស្ស ច បហាណា ទុក្ខ-
 ស្ស ច បហាណាតិ ។

(២២៧) បុព្វេ សោមនស្សនោមនស្សនំ អត្ថ-
 ដ្ឋមាតិ អត្ថិ សោមនស្សំ អត្ថិ នោមនស្សំ ។ តត្ថ
 កតមំ សោមនស្សំ ។ យំ ចេតសិកំ សាតំ ចេតសិ-
 កំ សុខំ ចេតាសម្មស្សនំ សាតំ សុខំ វេទយិតំ
 ចេតាសម្មស្សនា សាតា សុខា វេទនា ឥទ្ធំ វុច្ចតិ
 សោមនស្សំ ។ តត្ថ កតមំ នោមនស្សំ ។ យំ
 ចេតសិកំ អសាតំ ចេតសិកំ ទុក្ខំ ចេតាសម្មស្សនំ
 អសាតំ ទុក្ខំ វេទយិតំ ចេតាសម្មស្សនា អសាតា
 ទុក្ខា វេទនា ឥទ្ធំ វុច្ចតិ នោមនស្សំ ។ ឥតិ ឥទព្វា
 សោមនស្សំ ឥទព្វា នោមនស្សំ បុព្វេ សន្តា ហោន្តិ
 សមិតា វ្យបសន្តា អត្ថដ្ឋតា អព្ភត្ថដ្ឋតា អប្បីតា
 ព្យប្បីតា សោសិតា វិសោសិតា ព្យដ្ឋិតតា តេន
 វុច្ចតិ បុព្វេ សោមនស្សនោមនស្សនំ អត្ថដ្ឋមាតិ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

នេះហៅថា ទុក្ខ ។ សុខនេះផង ទុក្ខនេះផង ជាធម៌ស្ងប់រម្ងាប់ រលត់
ខ្ចាត់ចេញ វិនាស សាបសូន្យ ខូចខាត ហ៊ានហោច រឹង ស្ងួត
ធ្វើឲ្យអស់ទៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ព្រោះលះបង់សុខ
ផង ព្រោះលះបង់ទុក្ខផង ។

(២២៧) ត្រង់ពាក្យថា ព្រោះវិនាសទៅ នៃសោមនស្ស និង
ទោមនស្ស ក្នុងកាលមុន សេចក្តីថា សោមនស្សក៏មាន ទោមនស្ស
ក៏មាន ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ សោមនស្ស តើដូចម្តេច ។ សេចក្តី
ត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តីសុខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការទទួល
អារម្មណ៍ ជាទីត្រេកអរ ជាសុខ ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស សុខ-
វេទនា ជាទីត្រេកអរ ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស ណា នេះហៅថា
សោមនស្ស ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ទោមនស្ស តើដូចម្តេច ។
សេចក្តីមិនត្រេកអរ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត សេចក្តីទុក្ខ ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ការ
ទទួលអារម្មណ៍ មិនជាទីត្រេកអរ ជាទុក្ខ ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស
ទុក្ខវេទនា មិនជាទីត្រេកអរ ដែលកើតអំពីចេតោសម្ព័ស្ស ណា នេះ
ហៅថា ទោមនស្ស ។ សោមនស្សនេះផង ទោមនស្សនេះផង ជា
ធម៌ស្ងប់រម្ងាប់ រលត់ ខ្ចាត់ចេញ វិនាស សាបសូន្យ ខូចខាត
ហ៊ានហោច រឹង ស្ងួត ធ្វើឲ្យអស់ទៅ ក្នុងកាលមុន ព្រោះហេតុនោះ ទើប
ពោលថា ព្រោះវិនាសទៅ នៃសោមនស្សនិងទោមនស្ស ក្នុងកាលមុន ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[២២៨] អនុត្តមសុខន្តិ យំ បេតសិកំ នេវ
សាតំ នាសាតំ បេតោសម្មស្សជំ អនុត្តមសុខំ វេ-
ទយិកំ បេតោសម្មស្សជា អនុត្តមសុខា វេទនា
តេន វុច្ចតិ អនុត្តមសុខន្តិ ។

[២២៩] ឧបេក្ខាសតិចារិសុទ្ធិន្តិ តត្ថ កតមា
ឧបេក្ខា ។ យា ឧបេក្ខា ឧបេក្ខា អដ្ឋបេក្ខា
មដ្ឋតតា ចិត្តស្ស អយំ វុច្ចតិ ឧបេក្ខា ។ តត្ថ
កតមា សតិ ។ យា សតិ អនុស្សតិ ។ បេ ។
សម្មាសតិ អយំ វុច្ចតិ សតិ ។ អយំ សតិ វេ-
មាយ ឧបេក្ខាយ វិដា ហោតិ បរិសុទ្ធា បរិយោ-
នាតា តេន វុច្ចតិ ឧបេក្ខាសតិចារិសុទ្ធិន្តិ ។

[២៣០] ចតុត្ថន្តិ កណ្ណានុប្បត្តោ(១) ចតុត្ថ-
ន្តំ ចតុត្ថំ សមាបដ្ឋតិ ចតុត្ថំ ។

[២៣១] ឈានន្តិ ឧបេក្ខា សតិ ចិត្តស្ស
ឯកក្កតា ។

១ ឧ. ម. គណនាប្បត្តតាតិ វិស្សន្តិ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

[៤២៨] ត្រង់ពាក្យថា មិនជាទុក្ខ មិនជាសុខ គឺ សេចក្តី
ត្រេកអរ ក៏មិនមែន សេចក្តីមិនត្រេកអរក៏មិនមែន ដែលប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត
ការទទួលបានអារម្មណ៍ មិនជាទុក្ខ មិនជាសុខ ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ផស្ស
អទុក្ខមសុខវេទនា ដែលកើតអំពីចេតនាសម្ផស្ស ណា ព្រោះហេតុ
នោះ ទើបពោលថា មិនជាទុក្ខ មិនជាសុខ ។

[៤២៩] ត្រង់ពាក្យថា មានសតិដ៏បរិសុទ្ធដោយឧបេក្ខា សេចក្តី
ថា បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ឧបេក្ខា តើដូចម្តេច ។ ការព្រងើយកន្តើយ
អាការព្រងើយកន្តើយ អាការសំឡឹងឃើញជាក់ ភាពនៃចិត្តតាំងនៅ
ជាកណ្តាល ណា នេះហៅថា ឧបេក្ខា ។ បណ្តាពាក្យទាំងនោះ
សតិ តើដូចម្តេច ។ ការព្យាក ព្យាកឃើញ ។ បេ ។ ការព្យាកត្រូវ
ណា នេះហៅថា សតិ ។ សតិនេះ ជាធម្មជាតិរបើក បរិសុទ្ធ ផ្លូវផង
ដោយឧបេក្ខានេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា មានសតិដ៏បរិសុទ្ធ
ដោយឧបេក្ខា ។

[៤៣០] ត្រង់ពាក្យថា ចតុត្ថៈ គឺជាគំរប់៤ ដោយលំដាប់នៃ
ភិរិយាប្ប បុគ្គលចូលកាន់ឈានទី ៤ នេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបឈ្មោះ
ថា ចតុត្ថៈ ។

[៤៣១] ត្រង់ពាក្យថា ឈាន គឺ ឧបេក្ខា សតិ ឯកុគ្គតា
នៃចិត្ត ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[២៣២] ឧបសម្ព័ន្ធាតិ យោ ចតុត្ថស្ស ឈា-
នស្ស លាភោ បដិលាភោ បត្តិ សម្ពត្តិ ផុសនា
សង្ខតិវិយា ឧបសម្ព័ន្ធា ។

[២៣៣] វិហារតីតិ ឥវិយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ
តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

[២៣៤] សព្វសោ រូបសញ្ញានំ សមតិក្កមាតិ
តត្ថ កតតមា រូបសញ្ញាយោ ។ យា រូបាវចរស-
មាបត្តិ សមាបន្នស្ស វា ឧបបន្នស្ស វា ទិដ្ឋជម្ម-
សុខវិហារិស្ស វា សញ្ញា សញ្ញាននា សញ្ញានិតត្តិ
ឥមា វុច្ចនិ រូបសញ្ញាយោ ឥមា រូបសញ្ញាយោ
អតិក្កន្តោ ហោតិ វីតិក្កន្តោ សមតិក្កន្តោ តេន
វុច្ចតិ សព្វសោ រូបសញ្ញានំ សមតិក្កមាតិ ។

[២៣៥] បដិយសញ្ញានំ អត្ថដ្ឋមាតិ តត្ថ កត-
តមា បដិយសញ្ញាយោ ។ រូបសញ្ញា សន្តសញ្ញា
កន្ធិសញ្ញា រសសញ្ញា ដោជ្ជសញ្ញា ឥមា វុច្ចនិ

អភិធម្មបិដក វិរាដ្ឋ

[៤៣២] ត្រង់ពាក្យថា ចូល គឺ ការបាន ការបានចំពោះ
ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ ការធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ ការ
ចំពេញ នូវចតុត្ថជ្ជាន ។

[៤៣៣] ត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច
។ បេ ។ សម្រាកនៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេច
ឥរិយាបថ ។

[៤៣៤] ត្រង់ពាក្យថា ព្រោះកន្លងរូបសញ្ញា ដោយសព្វគ្រប់
សេចក្តីថា បណ្តាធម៌ទាំងនោះ រូបសញ្ញា តើដូចម្តេច ។ ការ
សំគាល់ អាការសំគាល់ ភាពនៃការសំគាល់ ណា របស់បុគ្គលអ្នក
ចូលកាន់រូបសមាបត្តិក្តី របស់បុគ្គលអ្នកប្រកប (ដោយរូបសមាបត្តិ) ក្តី
របស់បុគ្គលអ្នកនៅជាសុខក្នុងបច្ចុប្បន្ន (ដោយរូបាវចរសមាបត្តិ) ក្តី នេះ
ហៅថា រូបសញ្ញា បុគ្គល កន្លង ប្រព្រឹត្តកន្លង ឈានកន្លង
នូវរូបសញ្ញាទាំងនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ព្រោះកន្លងរូប-
សញ្ញា ដោយសព្វគ្រប់ ។

[៤៣៥] ត្រង់ពាក្យថា ព្រោះវិនាសទៅនៃបដិយសញ្ញាទាំង-
ឡាយ សេចក្តីថា បណ្តាធម៌ទាំងនោះ បដិយសញ្ញា តើដូចម្តេច ។
រូបសញ្ញា សឡៃសញ្ញា គន្ធសញ្ញា រសសញ្ញា ផោដ្ឋសញ្ញា នេះហៅថា

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

បដិយសញ្ញាយោ ឥមា បដិយសញ្ញាយោ សន្តា
 ហោន្តិ សមីតា វ្យុបសន្តា អត្តង្គតា អត្តត្ថង្គតា អប្បីតា
 ព្យប្បីតា សោសិតា វិសោសិតា ព្យង្គិកតា តេន
 វុច្ចតិ បដិយសញ្ញានំ អត្តង្គមាតិ ។

[២៣៦] ឆានត្ថសញ្ញានំ អមនសិកាវតិ តត្ថ
 កតមា ឆានត្ថសញ្ញាយោ ។ យា អសមាបន្នស្ស
 មនោឆានត្ថសមង្គិស្ស វា មនោវិញ្ញាណឆានត្ថសមង្គិស្ស
 វា សញ្ញា សញ្ញាននា សញ្ញានិតតំ ឥមា វុច្ចន្តិ
 ឆានត្ថសញ្ញាយោ ឥមា ឆានត្ថសញ្ញាយោ ន មន-
 សិកាវតិ តេន វុច្ចតិ ឆានត្ថសញ្ញានំ អមនសិ-
 កាវតិ ។

[២៣៧] អនន្តោ អាគាសោតិ តត្ថ កតមា
 អាគាសោ ។ យោ អាគាសោ អាគាសគតំ អយំ
 អយគតំ វិវេកា វិវេកតំ អសម្ព័ន្ធំ ចត្វហិ មហាក្ក-
 តេហិ អយំ វុច្ចតិ អាគាសោ តស្មី អាគាស
 ចិត្តំ វិបេតិ សណ្ឌវេតិ អនន្តំ ជរតិ តេន វុច្ចតិ
 អនន្តោ អាគាសោតិ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

បដិយសញ្ញា បដិយសញ្ញាទាំងនេះ ជាធម៌ស្ងប់រម្ងាប់ រលត់ ខ្ចាត់
ចេញ វិនាស សាបសូន្យ ខូចខាត ហ៊ានហោច រឹង ស្លុត ធ្វើឲ្យ
អស់ទៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ព្រោះវិនាសទៅនៃបដិ-
យសញ្ញាទាំងឡាយ ។

(៤៣៦) ត្រង់ពាក្យថា ព្រោះមិនធ្វើទុកកងចិត្តនូវនានត្ថសញ្ញា
សេចក្តីថា បណ្តាធម៌ទាំងនោះ នានត្ថសញ្ញា តើដូចម្តេច ។ ការសំគាល់
អាការសំគាល់ ភាពនៃការសំគាល់ ណា របស់បុគ្គលអ្នកមិនចូលកាន់
(រូបសមាបត្តិ) ជាអ្នកព្រមព្រៀងដោយមនោធាតុក្តី ព្រមព្រៀងដោយ
មនោវិញ្ញាណធាតុក្តី នេះហៅថា នានត្ថសញ្ញា បុគ្គលមិនធ្វើទុកកងចិត្ត
នូវនានត្ថសញ្ញាទាំងនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ព្រោះមិន
ធ្វើទុកកងចិត្តនូវនានត្ថសញ្ញា ។

(៤៣៧) ត្រង់ពាក្យថា អាកាសមិនមានទីបំផុត សេចក្តីថា
បណ្តាធម៌ទាំងនោះ អាកាស តើដូចម្តេច ។ កន្លែងណា ដែលមិន
អាចគូររាស់បាន អាកាស ទីឥតទើស ទីអាកាស ទីចន្លោះ វាល មិនប៉ះ
ពាល់ដោយមហាក្នករូបទាំង ៤ នេះហៅថា អាកាស ភិក្ខុតំកល់ តាំង
ទុក នូវចិត្ត ក្នុងអាកាសនោះ ផ្សាយចិត្តទៅកាន់ទីដែលមិនមានទីបំផុត
ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា អាកាសមិនមានទីបំផុត ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[២៣៨] អាតោសានញ្ចាយតនន្តិ អាតោសា-
នញ្ចាយតនំ សមាបន្នស្ស វា ឧបបន្នស្ស វា ទិដ្ឋ-
ធម្មសុខវិហារីស្ស វា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា ។

[២៣៩] ឧបសម្បជ្ជាតិ យោ អាតោសានញ្ចា-
យតនស្ស លាភោ បដិលាភោ បត្តិ សម្បត្តិ ដុសនា
សម្មិតិវិយា ឧបសម្បទា ។

[២៤០] វិហារតីតិ ឥរិយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ
តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

[២៤១] សព្វសោ អាតោសានញ្ចាយតនំ ស-
មតិក្កមាតិ ឥមំ អាតោសានញ្ចាយតនំ អតិក្កន្តោ
ហោតិ វីតិក្កន្តោ សមតិក្កន្តោ តេន វុច្ចតិ សព្វ-
សោ អាតោសានញ្ចាយតនំ សមតិក្កមាតិ ។

[២៤២] អនន្តំ វិញ្ញាណន្តំ តំយេវ អាតោសំ
វិញ្ញាណោ ដុដ្ឋំ មនសិករោតិ អនន្តំ ជរតិ តេន
វុច្ចតិ អនន្តំ វិញ្ញាណន្តំ ។

អភិធម្មបិដក វិវាទ

[៤៣៨] ត្រង់ពាក្យថា អាកាសានញ្ញាយតនៈ បានដល់ពួកធម៌
គឺចិត្ត និងចេតសិក របស់បុគ្គលអ្នកចូលកាន់អាកាសានញ្ញាយតនជ្ឈានក្តី
របស់បុគ្គលអ្នកប្រកប (ដោយអាកាសានញ្ញាយតនជ្ឈាន) ក្តី របស់បុគ្គល
អ្នកនៅជាសុខក្នុងបច្ចុប្បន្ន (ដោយអាកាសានញ្ញាយតនជ្ឈាន) ក្តី ។

[៤៣៩] ត្រង់ពាក្យថា ចូល គឺ ការបាន ការបានចំពោះ
ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ ការធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ ការ
បំពេញ នូវអាកាសានញ្ញាយតនជ្ឈាន ។

[៤៤០] ត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច ។ បេ។
នៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

[៤៤១] ត្រង់ពាក្យថា ព្រោះកន្លងនូវអាកាសានញ្ញាយតនជ្ឈាន
ដោយប្រការទាំងពួង គឺភិក្ខុជាអ្នកកន្លង ប្រព្រឹត្តកន្លង ឈានកន្លង
នូវអាកាសានញ្ញាយតនជ្ឈាននេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ព្រោះ
កន្លងនូវអាកាសានញ្ញាយតនជ្ឈាន ដោយប្រការទាំងពួង ។

[៤៤២] ត្រង់ពាក្យថា វិញ្ញាណ មិនមានទីបំផុត គឺ ភិក្ខុ ធ្វើ
ទុកក្នុងចិត្ត ចំពោះអាកាសនោះឯង ដែលពាល់ត្រូវដោយវិញ្ញាណ ផ្សាយ
ទៅកាន់ទីមិនមានទីបំផុត ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា វិញ្ញាណ
មិនមានទីបំផុត ។

[៤៤៣] វិញ្ញាណញ្ញាយតននន្តិ វិញ្ញាណញ្ញាយ-
តនំ សមាបន្នស្ស វា ឧបបន្នស្ស វា និដ្ឋធម្មស្ស ១-
វិហារិស្ស វា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា ។

[៤៤៤] ឧបសម្បជ្ជាតិ យោ វិញ្ញាណញ្ញាយ-
តនស្ស លាភោ បដិលាភោ បតិ សម្បតិ ដុស្សនា
សច្ចិតិវិយា ឧបសម្បជ្ជា ។

[៤៤៥] វិហារតីតិ ស័រិយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ
តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

[៤៤៦] សព្វសោ វិញ្ញាណញ្ញាយតនំ សម-
តិក្កមាតិ សមំ វិញ្ញាណញ្ញាយតនំ អតិក្កន្តោ ហោតិ
វីតិក្កន្តោ សមតិក្កន្តោ តេន វុច្ចតិ សព្វសោ វិញ្ញា-
ណញ្ញាយតនំ សមតិក្កមាតិ ។

[៤៤៧] នត្ថំ តិក្ខ័តិ តំយេវ វិញ្ញាណំ អា-
ភាវេតិ វិភាវេតិ អន្តរាបេតិ នត្ថំ តិក្ខ័តិ បស្សតិ
តេន វុច្ចតិ នត្ថំ តិក្ខ័តិ ។

ឈានវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

(៤៤៣) ត្រង់ពាក្យថា វិញ្ញាណញ្ចាយតនៈ បានដល់ពួកធម៌
គឺចិត្ត និងចេតសិក របស់បុគ្គលអ្នកចូលកាន់វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ជានក្តី
របស់បុគ្គលអ្នកប្រកប (ដោយវិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ជាន) ក្តី របស់បុគ្គល
អ្នកនៅជាសុខក្នុងបច្ចុប្បន្ន (ដោយវិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ជាន) ក្តី ។

(៤៤៤) ត្រង់ពាក្យថា ចូល គឺ ការបាន ការបានចំពោះ
ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ ការធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ ការ
បំពេញ នូវវិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ជាន ។

(៤៤៥) ត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺសម្រេច ។ បេះ
នៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

(៤៤៦) ត្រង់ពាក្យថា ព្រោះកន្លងនូវវិញ្ញាណញ្ចាយតនៈ ដោយ
ប្រការទាំងពួង គឺ ភិក្ខុជាអ្នកកន្លង ប្រព្រឹត្តកន្លង ឈានកន្លង នូវ
វិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ជាននេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ព្រោះ
កន្លងនូវវិញ្ញាណញ្ចាយតនជ្ជាន ដោយប្រការទាំងពួង ។

(៤៤៧) ត្រង់ពាក្យថា វត្ថុតិចតួចមិនមាន គឺ ភិក្ខុ ចំរើនទូទៅ
ចំរើនវិសេស នូវវិញ្ញាណនោះឯង ធ្វើឲ្យបាត់វិញ្ញាណ រមែងឃើញថា
វត្ថុតិចតួច មិនមាន ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា វត្ថុតិចតួច មិនមាន ។

អភិធម្មបំណែក វិភង្គោ

[២២៨] អាគីញ្ចញ្ញាយតនំ អាគីញ្ចញ្ញ-
 យតនំ សមាបន្នស្ស វា ឧបបន្នស្ស វា ទិដ្ឋធម្មសុខ-
 វិហារិស្ស វា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា ។

[២២៩] ឧបសម្បជ្ជាតិ យោ អាគីញ្ចញ្ញ-
 យតនស្ស លាភោ បដិលាភោ បត្តិ សម្បត្តិ
 ដុសនា សង្ខតិវិយា ឧបសម្បទា ។

[២៣០] វិហារតីតិ វិយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ
 តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

[២៣១] សព្វសោ អាគីញ្ចញ្ញាយតនំ សម-
 តិក្កមាតិ វេមំ អាគីញ្ចញ្ញាយតនំ អតិក្កន្តោ
 ហោតិ វីតិក្កន្តោ សមតិក្កន្តោ តេន វុច្ចតិ
 សព្វសោ អាគីញ្ចញ្ញាយតនំ សមតិក្កមាតិ ។

[២៣២] នេវសញ្ញាសញ្ញាតិ តំយេវ អាគីញ្ច-
 ញ្ញាយតនំ សន្តតោ មនសិករោតិ សង្ខារវេសស-
 សមាបត្តិ ភាវេតិ តេន វុច្ចតិ នេវសញ្ញាសញ្ញាតិ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[២៤៨] ត្រង់ពាក្យថា អាកិញ្ចញ្ញាយតនៈ បានដល់ពួកធម៌
គឺចិត្ត និងចេតសិក របស់បុគ្គលអ្នកចូលកាន់អាកិញ្ចញ្ញាយតនៈ
របស់បុគ្គលអ្នកប្រកប (ដោយអាកិញ្ចញ្ញាយតនៈ) ក៏ របស់បុគ្គល
អ្នកនៅជាសុខក្នុងបច្ចុប្បន្ន (ដោយអាកិញ្ចញ្ញាយតនៈ) ក៏ ។

[២៤៩] ត្រង់ពាក្យថា ចូល គឺ ការបាន ការបានចំពោះ
ការដល់ ការដល់ព្រម ការពាល់ត្រូវ ការធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ ការបំពេញ
នូវអាកិញ្ចញ្ញាយតនៈ ។

[២៥០] ត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច ។ បេ។
នៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

[២៥១] ត្រង់ពាក្យថា ព្រោះកន្លងនូវអាកិញ្ចញ្ញាយតនៈ ដោយ
ប្រការទាំងពួង គឺ ភិក្ខុជាអ្នកកន្លង ប្រព្រឹត្តកន្លង ឈានកន្លង នូវអាកិ-
ញ្ចញ្ញាយតនៈនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា ព្រោះកន្លង
នូវអាកិញ្ចញ្ញាយតនៈ ដោយប្រការទាំងពួង ។

[២៥២] ត្រង់ពាក្យថា នៅសញ្ញាសញ្ញា គឺ ភិក្ខុធ្វើទុកក្នុងចិត្ត
នូវអាកិញ្ចញ្ញាយតនៈនោះឯង ដោយល្អិត ចំរើននូវសមាបត្តិមាន
សង្ខារសល់នៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា នៅសញ្ញាសញ្ញា ។

ឈានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយំ

[២៥៣] នេវសញ្ញាណសញ្ញាយតនន្តំ នេវ-
សញ្ញាណសញ្ញាយតនំ សមាបន្នស្ស វា ឧបបន្នស្ស
វា ទិដ្ឋជម្ពុស្សទិហារិស្ស វា ចិត្តចេតសិកា ជម្ពា ។

[២៥៤] ឧបសម្មជ្ជាតិ យោ នេវសញ្ញាណ-
សញ្ញាយតនស្ស លាភោ បដិលាភោ បត្តិ សម្មត្តិ
ដុសនា សច្ចិកិរិយា ឧបសម្មនា ។

[២៥៥] វិហារតីតិ វេរិយតិ វត្ថុតិ ចាលេតិ
យបេតិ យាបេតិ ចរតិ វិហារតិ តេន វុច្ចតិ
វិហារតីតិ ។

សុត្តន្តភាជនីយំ ។

[២៥៦] ចត្តារិ ឈានានិ បវេមំ ឈានំ
ទុតិយំ ឈានំ តតិយំ ឈានំ ចតុត្ថំ ឈានំ ។

[២៥៧] តត្ថ កតមំ បវេមំ ឈានំ ។
វេជ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ វុច្ចបបត្តិយា មក្កិ
ភាវេតិ វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ
ឧបសម្មជ្ជ វិហារតិ បវេកសិណំ តស្មី សមយេ

ឈានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

[៤៥៣] ត្រង់ពាក្យថា នៅសញ្ញានាសញ្ញាយតនៈ បានដល់
ពួកធម៌ គឺចិត្តនិងចេតសិក របស់បុគ្គលអ្នកចូលកាន់នៅសញ្ញានាសញ្ញា-
យតនៈជ្រានក្តី របស់បុគ្គលអ្នកប្រកប (ដោយនៅសញ្ញានាសញ្ញាយតនៈ-
ជ្រាន) ក្តី របស់បុគ្គលអ្នកនៅជាសុខក្នុងបច្ចុប្បន្ន (ដោយនៅសញ្ញា-
សញ្ញាយតនៈជ្រាន) ក្តី ។

[៤៥៤] ត្រង់ពាក្យថា ចូល គឺ ការបាន ការបានចំពោះ
ការដល់ ការដល់ព្រម ការរាល់ត្រូវ ការធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ ការ
បំពេញ នូវនៅសញ្ញានាសញ្ញាយតនៈជ្រាន ។

[៤៥៥] ត្រង់ពាក្យថា សម្រេចឥរិយាបថ គឺ សម្រេច ប្រព្រឹត្ត
រក្សា រស់នៅ ញ៉ាំងជីវិតឲ្យរស់នៅ គ្រាប់ទៅ សម្រាកនៅ ព្រោះ
ហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រេចឥរិយាបថ ។

ចប់ សុត្តន្តភាជនីយ ។

[៤៥៦] ឈាន ៤ យ៉ាង គឺបឋមជ្ឈាន ១ ទុតិយជ្ឈាន ១
តតិយជ្ឈាន ១ ចតុត្ថជ្ឈាន ១ ។

[៤៥៧] បណ្តាឈានទាំងនោះ បឋមជ្ឈាន តើដូចម្តេច ។
ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូប-
ភព ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន មាន
បឋវិកសិណ (ជាអារម្មណ៍) ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

បញ្ចង្គិកំ ឈានំ ហោតិ វិតក្កោ វិចារោ បីតិ សុខំ
 ចិត្តស្ស ឯកក្កតា ឥទំ វុច្ចតិ បឋមំ ឈានំ អវ-
 សេសា ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

(៤៥៨) តត្ថ កតមំ ធីតិយំ ឈានំ ។ ឥធម
 ភិក្ខុ យស្មី សមយេ វុច្ចបបត្តិយា បក្កំ កាវេតិ
 វិតក្កវិចារានំ វុច្ចសមា ។ បេ ។ ធីតិយំ ឈានំ
 ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ បឋវីកសិណំ តស្មី សមយេ
 តវង្គិកំ ឈានំ ហោតិ បីតិ សុខំ ចិត្តស្ស ឯ-
 កក្កតា ឥទំ វុច្ចតិ ធីតិយំ ឈានំ អវសេសា
 ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

(៤៥៩) តត្ថ កតមំ តតិយំ ឈានំ ។ ឥធម
 ភិក្ខុ យស្មី សមយេ វុច្ចបបត្តិយា បក្កំ កាវេតិ
 បីតិយា ច វិរាតា ។ បេ ។ តតិយំ ឈានំ ឧបសម្ប-
 ជ្ឈ វិហារតិ បឋវីកសិណំ តស្មី សមយេ ធីតិយំ
 ឈានំ ហោតិ សុខំ ចិត្តស្ស ឯកក្កតា ឥទំ
 វុច្ចតិ តតិយំ ឈានំ អវសេសា ធម្មា ឈាន-
 សម្បយុត្តា ។

(៤៦០) តត្ថ កតមំ ចតុត្ថំ ឈានំ ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

ឈានមានអង្គ ៥ គឺ វិតក្កៈ វិចារៈ បីតិ សុខ ចិត្តកគ្គតា កំកើត
មាន នេះហៅថា បឋមជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកប
ដោយឈាន ។

[២៥៨] បណ្តា ឈានទាំងនោះ ទុតិយជ្ឈាន តើដូចម្តេច ។
ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព
ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន មានបឋម-
កសិណ (ជាអារម្មណ៍) ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ឈាន
មានអង្គ ៣ គឺ បីតិ សុខ ចិត្តកគ្គតា កំកើតមាន នេះហៅថា
ទុតិយជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

[២៥៩] បណ្តា ឈានទាំងនោះ តតិយជ្ឈាន តើដូចម្តេច ។
ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព
ព្រោះនឿយណាយចាកបីតិ ។ បេ ។ ចូលកាន់តតិយជ្ឈាន មានបឋម-
កសិណ (ជាអារម្មណ៍) ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ឈាន
មានអង្គ ២ គឺ សុខ ចិត្តកគ្គតា កំកើតមាន នេះហៅថា តតិ-
យជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

[២៦០] បណ្តា ឈានទាំងនោះ ចតុត្ថជ្ឈាន តើដូចម្តេច ។

ឈានវិវត្ត អភិធម្មកាជីវ័យ

ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា មក្កំ ភាវេតិ
 សុខស្ស ច បហាណា ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧប-
 សម្បជ្ឈ វិហារតិ បឋវីកសីណំ តស្មី សមយេ
 ទុវដ្ឋិកំ ឈានំ ហោតិ ឧបេក្ខា ចិត្តស្ស ឯក-
 កុតា ឥទំ វុច្ចតិ ចតុត្ថំ ឈានំ អវសេសា ធម្មា
 ឈានសម្បយុត្តា ។

[២៦១] ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូបប-
 តិយា មក្កំ ភាវេតិ វិវិច្ឆេ កាមេហំ ។ បេ ។
 បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ បឋវីកសីណំ
 តស្មី សមយេ បញ្ចដ្ឋិកំ ឈានំ ហោតិ វិតក្កោ
 វិចារោ ប័តិ សុខំ ចិត្តស្ស ឯកកុតា ឥទំ វុច្ចតិ
 បឋមំ ឈានំ អវសេសា ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

[២៦២] ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា
 មក្កំ ភាវេតិ អវិតក្កំ វិចារមត្តំ វិវេកនំ ប័តិសុខំ
 ទុតិយំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ឈ វិហារតិ បឋវីកសីណំ
 តស្មី សមយេ ចតុវដ្ឋិកំ ឈានំ ហោតិ វិចារោ
 ប័តិ សុខំ ចិត្តស្ស ឯកកុតា ឥទំ វុច្ចតិ ទុតិយំ
 ឈានំ អវសេសា ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

ឈានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព
 ព្រោះលះបង់នូវសុខផង ។ បេ ។ ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន មានបឋវីកសិណ
 (ជាអារម្មណ៍) ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ២
 គឺ ទេវតា ចិត្តកក្កតា ក៏កើតមាន នេះហៅថា ចតុត្ថជ្ឈាន ធម៌
 ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

[៤៦១] ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គដើម្បី
 កើតក្នុងរូបភព ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន
 មានបឋវីកសិណ (ជាអារម្មណ៍) ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ
 ឈានមានអង្គ ៥ គឺ វិតក្កៈ វិចារៈ បីតិ សុខ ចិត្តកក្កតា ក៏
 កើតមាន នេះហៅថា បឋមជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះ
 ថា ប្រកបដោយឈាន ។

[៤៦២] ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ
 ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន មិនមានវិតក្កៈ មានត្រឹមតែ
 វិចារៈ មានបីតិនិងសុខកើតអំពីសេចក្តីស្ងាត់ មានបឋវីកសិណ (ជា
 អារម្មណ៍) ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ៤ គឺ
 វិចារៈ បីតិ សុខ ចិត្តកក្កតា ក៏កើតមាន នេះហៅថា ទុតិយជ្ឈាន
 ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[២៦៣] ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូប្បប-
 បត្តិយា មក្កំ ភាវេតិ វិតក្កវិចារាណំ រូបសមា ។ បេ ។
 តតិយំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ បឋវីកសិណំ
 តស្មី សមយេ ធិវដ្តិកំ ឈានំ ហោតិ បីតិ សុខំ
 ចិត្តស្ស ឯកកុតា ឥទំ វុច្ចតិ តតិយំ ឈានំ អវ-
 សេសាធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

[២៦៤] ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូប្បប-
 បត្តិយា មក្កំ ភាវេតិ បីតិយា ច វិរាតា ។ បេ ។
 ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ បឋវីកសិណំ
 តស្មី សមយេ ធិវដ្តិកំ ឈានំ ហោតិ សុខំ ចិ-
 ត្តស្ស ឯកកុតា ឥទំ វុច្ចតិ ចតុត្ថំ ឈានំ អវ-
 សេសា ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

[២៦៥] ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូប្បប-
 បត្តិយា មក្កំ ភាវេតិ សុខស្ស ច បហាណា ។ បេ ។
 បញ្ចមំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ បឋវីកសិណំ
 តស្មី សមយេ ធិវដ្តិកំ ឈានំ ហោតិ ឧបេក្ខា
 ចិត្តស្ស ឯកកុតា ឥទំ វុច្ចតិ បញ្ចមំ ឈានំ អ-
 វសេសា ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

អភិធម្មបិដក វិក្ក

[៤៦៣] កងសម័យណា ភិក្ខុកងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ
 ដើម្បីកើតកងរូបភព ព្រោះរម្ងាប់វិភក្តៈ និងវិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់
 ភតិយជ្ឈាន មានបបរិកសិណ (ជាអារម្មណ៍) ហើយសម្រាកនៅ
 កងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ៣ គឺ បីតិ សុខ ចិត្តកក្កតា ក៏
 កើតមាន នេះហៅថា ភតិយជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះ
 ថា ប្រកបដោយឈាន ។

[៤៦៤] កងសម័យណា ភិក្ខុកងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ
 ដើម្បីកើតកងរូបភព ព្រោះនឿយណាយចាកបីតិផង ។ បេ ។ ចូល
 កាន់ចតុត្ថជ្ឈាន មានបបរិកសិណ (ជាអារម្មណ៍) ហើយសម្រាកនៅ
 កងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ២ គឺ សុខ ចិត្តកក្កតា ក៏កើត
 មាន នេះហៅថា ចតុត្ថជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា
 ប្រកបដោយឈាន ។

[៤៦៥] កងសម័យណា ភិក្ខុកងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ
 ដើម្បីកើតកងរូបភព ព្រោះលះបង់សុខផង ។ បេ ។ ចូលកាន់បញ្ចម-
 ជ្ឈាន មានបបរិកសិណ (ជាអារម្មណ៍) ហើយសម្រាកនៅ កង
 សម័យនោះ ឈានមានអង្គ ២ គឺ ទេវេក្ខា ចិត្តកក្កតា ក៏កើតមាន
 នេះហៅថា បញ្ចមជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកប
 ដោយឈាន ។

ឈានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយំ

(២៦៦) ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ អរូប-
 បត្តិយា មគ្គំ ភាវេតិ សព្វសោ អាតិញ្ចាណា យតនំ
 សមតិក្កម្ភ នេវសញ្ញា នាសញ្ញា យតនំសញ្ញា សហគ-
 តំ សុខស្ស ច បហា នា ។ ប ។ ចតុត្ថំ ឈានំ
 ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ តស្មី សមយេ ធុដ្ឋីកំ ឈានំ
 ហោតិ ឧបេក្ខា ចិត្តស្ស ឯកក្កតា ឥទំ វុច្ចតិ
 ចតុត្ថំ ឈានំ អវសេសា ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

(២៦៧) ចត្តារិ ឈានានិ បឋមំ ឈានំ ធុ-
 តិយំ ឈានំ តតិយំ ឈានំ ចតុត្ថំ ឈានំ ។

(២៦៨) តត្ថ កតមំ បឋមំ ឈានំ ។ ឥធិ
 ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ
 និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិកតានំ បហា នាយ
 បឋមាយ ភ្លមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។
 បឋមំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ធុត្តាបដិបទំ
 ទន្ធាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ បញ្ចដ្ឋីកំ ឈានំ ហោតិ
 វិតក្កោ វិចារោ បីតិ សុខំ ចិត្តស្ស ឯកក្កតា ឥទំ
 វុច្ចតិ បឋមំ ឈានំ អវសេសា ធម្មា ឈានសម្ប-
 យុត្តា ។

ឈានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

(៤៦៦) ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ
 ដើម្បីកើតក្នុងអរូបកតា កន្លងនូវភាគិញ្ចញ្ញាយតនៈ ដែលច្រឡំដោយនេវា-
 សញ្ញានាសញ្ញាយតនសញ្ញា ដោយប្រការទាំងពួង ព្រោះលះបង់សុខ
 ផង ។ បេ ។ ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ
 ឈានមានអង្គ ២ គឺ ទេវេន្ទ្រា ចិត្តកក្កតា ក៏កើតមាន នេះហៅថា
 ចតុត្ថជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

(៤៦៧) ឈាន ៤ គឺ បឋមជ្ឈាន ១ ទុតិយជ្ឈាន ១ តតិ-
 យជ្ឈាន ១ ចតុត្ថជ្ឈាន ១ ។

(៤៦៨) បណ្តាឈានទាំងនោះ បឋមជ្ឈាន តើដូចម្តេច ។
 ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យា-
 និកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសង្ស័យ (នូវកម្មកិលេស) ដើម្បីលះ
 ទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។
 ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទនោកិញ្ញា ហើយសម្រាកនៅ
 ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ៥ គឺ វិតក្កៈ វិចារៈ បីតិ សុខ
 ចិត្តកក្កតា ក៏កើតមាន នេះហៅថា បឋមជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏
 សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

(២៦៩) តត្ថ កតមំ ទុតិយំ ឈានំ ។
 ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ
 ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ
 បហាឆាយ បវេមាយ ក្ខមិយា បត្តិយា វិតក្ក-
 វិចារានំ វុបសមា ។ បេ ។ ទុតិយំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ
 វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ
 តវុដ្ឋីកំ ឈានំ ហោតិ បីតិ សុខំ ចិត្តស្ស
 ឯកក្កតា ឥទំ វុច្ឆតិ ទុតិយំ ឈានំ អវសេសា
 ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

(២៧០) តត្ថ កតមំ តតិយំ ឈានំ ។
 ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ
 ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហា-
 ឆាយ បវេមាយ ក្ខមិយា បត្តិយា បីតិយា ច
 វិរាតា ។ បេ ។ តតិយំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ
 ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ ទុវុដ្ឋីកំ
 ឈានំ ហោតិ សុខំ ចិត្តស្ស ឯកក្កតា ឥទំ វុច្ឆតិ
 តតិយំ ឈានំ អវសេសា ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

(២៧១) តត្ថ កតមំ ចតុត្ថំ ឈានំ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[៤៦៩] បណ្ណា ឈានទាំងនោះ ទុតិយជ្ឈាន តើដូចម្តេច ។

កងសម័យណា ភិក្ខុកងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកម្មកិលេស) ដើម្បីលះទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ព្រោះរម្ងាប់នូវវិតក្កៈ និងវិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទទន្ធាភិញ្ញា ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ៣ គឺ បីតិ សុខ ចិត្តកក្កតា នេះហៅថា ទុតិយជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

[៤៧០] បណ្ណា ឈានទាំងនោះ តតិយជ្ឈាន តើដូចម្តេច ។

កងសម័យណា ភិក្ខុកងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកម្មកិលេស) ដើម្បីលះទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ព្រោះនឿយណាយចាកបីតិផង ។ បេ ។ ចូលកាន់តតិយជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទទន្ធាភិញ្ញា ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ២ គឺ សុខ ចិត្តកក្កតា ក៏កើតមាន នេះហៅថា តតិយជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

[៤៧១] បណ្ណា ឈានទាំងនោះ ចតុត្ថជ្ឈាន តើដូចម្តេច ។

ឈានវិភង្គ អភិធម្មាជនីយំ

ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ
 និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ
 បវេមាយ ភូមិយា បត្តិយា សុខស្ស ច បហានា
 ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខា-
 បដិបទំ ទទ្ធភកិញ្ចំ តស្មី សមយេ ទុវ្ម័ត្តំ ឈានំ
 ហោតិ ឧបេក្ខា ចិត្តស្ស ឯកក្កតា ឥទំ វុច្ចតិ
 ចតុត្ថំ ឈានំ អវសេសា ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

(២៧២) ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុ-
 ត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី
 ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ បវេមាយ ភូមិយា បត្តិយា
 វិវិច្ឆេវ កាមេហំ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧប-
 សម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទទ្ធភកិញ្ចំ តស្មី
 សមយេ បញ្ចវ្ម័ត្តំ ឈានំ ហោតិ វិតក្កោ
 វិចារោ បីតិ សុខំ ចិត្តស្ស ឯកក្កតា ឥទំ វុច្ចតិ
 បវេមំ ឈានំ អវសេសា ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

(២៧៣) ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោ-
 កុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី
 ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ បវេមាយ ភូមិយា

ឈានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យា-
 និកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកម្មកិលេស) ដើម្បីលះ
 ទិដ្ឋតាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ព្រោះលះសុខផង ។ បេ ។ ចូល
 កាន់ចតុត្ថជ្ជាន ជាទុក្ខាបដិទានភិញ្ញា ហើយសម្រាកនៅ ក្នុង
 សម័យនោះ ឈានមានអង្គ ២ គឺ ទេវតា ចិត្តកត្តតា ក៏កើតមាន
 នេះហៅថា ចតុត្ថជ្ជាន ធម៌តាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកប
 ដោយឈាន ។

(២៧២) ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោ-
 កុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកម្មកិ-
 លេស) ដើម្បីលះទិដ្ឋតាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាក
 កាមតាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ជាន ជាទុក្ខាបដិទាន-
 ភិញ្ញា ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ៥ គឺ
 វិតក្កៈ វិចារៈ បីតិ សុខ ចិត្តកត្តតា ក៏កើតមាន នេះហៅថា
 បឋមជ្ជាន ធម៌តាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

(២៧៣) ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើន
 លោកុត្តរជ្ជាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ
 (នូវកម្មកិលេស) ដើម្បីលះទិដ្ឋតាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ
 (លុះស្ងាត់ចាកកាមតាំងឡាយ ស្ងាត់ចាកអកុសលធម៌តាំងឡាយហើយ)

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

បតិយា (១) អវិតក្កំ វិចារបត្ថំ វិវេកដំ បីតិសុខំ
 ធុតិយំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ធុត្តាបដិបទំ
 ធន្វាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ ចតុវដ្តិកំ ឈានំ ហោតិ
 វិចារោ បីតិ សុខំ ចិត្តស្ស ឯកក្កតា ឥទំ វុច្ចតិ
 ធុតិយំ ឈានំ អវសេសា ធម្មា ឈានសម្ពយុត្តា ។

[២៧២] ឥធម ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោ-
 ក្កត្ថំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី
 ទិដ្ឋិតតានំ បហាឆាយ បវេមាយ ភូមិយា បតិយា
 វិតក្កវិចារានំ វុបសមា ។ បេ ។ ធុតិយំ ឈានំ
 ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ធុត្តាបដិបទំ ធន្វាភិញ្ញំ តស្មី
 សមយេ តវុដ្តិកំ ឈានំ ហោតិ បីតិ សុខំ
 ចិត្តស្ស ឯកក្កតា ឥទំ វុច្ចតិ ធុតិយំ ឈានំ
 អវសេសា ធម្មា ឈានសម្ពយុត្តា ។

[២៧៥] ឥធម ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោក្កត្ថំ
 ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិ-
 តតានំ បហាឆាយ បវេមាយ ភូមិយា បតិយា
 បីតិយា ច វិរាតា ។ បេ ។ ចតុវដ្តិ ឈានំ

១ ម. ឯត្ថន្តរេ វិវិច្ឆេវ កាមេហំ វិវិច្ឆេ អកុសលេហំ ធម្មេហំតិ ទិស្សន្តិ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន មិនមានវិតក្កៈ មានត្រឹមតែវិចារៈ មានបីតិវិចារៈ សុខ
កើតក្នុងវិវាដ្ឋ ជាទុក្ខាបដិបទទន្ធាភិញ្ញា ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យ
នោះ ឈានមានអង្គ ៤ គឺ វិចារៈ បីតិ សុខ ចិត្តកក្កតា ក៏
កើតមាន នេះហៅថា ទុតិយជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះ
ថា ប្រកបដោយឈាន ។

(៤៧៤) ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនលោ-
កុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកម្មកិ-
លេស) ដើម្បីលះទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ព្រោះរម្ងាប់
វិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់តតិយជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទទន្ធា-
ភិញ្ញា ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ៧ គឺ បីតិ
សុខ ចិត្តកក្កតា ក៏កើតមាន នេះហៅថា តតិយជ្ឈាន ធម៌ទាំង
ឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

(៤៧៥) ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើន
លោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់ នូវការមិនសន្សំ
(នូវកម្មកិលេស) ដើម្បីលះទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ
ព្រោះនឿយណាយ ចាកបីតិផង ។ បេ ។ ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន

ឈានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ៍

ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ តស្មី
សមយេ ទុវដ្តីកំ ឈានំ ហោតិ សុខំ ចិត្តស្ស
ឯកកុតា ឥទំ វុច្ចតិ ចតុត្ថំ ឈានំ អវសេសា
ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

[២៧៦] ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុ-
ត្តំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិ-
កតានំ បហាឆាយ បវេមាយ ក្រមិយា បត្តិយា
សុខស្ស ច បហាឆា ។ បេ ។ បញ្ចមំ ឈានំ
ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ តស្មី
សមយេ ទុវដ្តីកំ ឈានំ ហោតិ ឧបេក្ខា ចិត្តស្ស
ឯកកុតា ឥទំ វុច្ចតិ បញ្ចមំ ឈានំ អវសេសា
ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

[២៧៧] ចត្តារិ ឈានានិ បវេមំ ឈានំ
ទុតិយំ ឈានំ តតិយំ ឈានំ ចតុត្ថំ ឈានំ ។

[២៧៨] តត្ថ កតមំ បវេមំ ឈានំ ។ ឥធិ
ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូបបបត្តិយា មក្កំ ភាវេតិ
វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្ព័-
ន្ធ វិហារតិ បវេកសិណំ តស្មី សមយេ ជស្សោ

ឈានវិវត្ត អភិធម្មរាជនីយ

ជាទុក្ខាបដិបទានុកិញ្ញា ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ឈាន
មានអង្គ ២ គឺ សុខ ចិត្តកគ្គតា ក៏កើតមាន នេះហៅថា ចតុត្ថជ្ឈាន
ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

(៤៧៦) ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ បំរើនេលា-
កុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកម្មកិ-
លេស) ដើម្បីលះទិដ្ឋទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ព្រោះលះបង់
សុខផង ។ បេ ។ ចូលកាន់បញ្ចមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទានុកិញ្ញា
ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ២ គឺ ទេវេកា
ចិត្តកគ្គតា ក៏កើតមាន នេះហៅថា បញ្ចមជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏
សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

(៤៧៧) ឈាន ៤ គឺ បឋមជ្ឈាន ១ ទុតិយជ្ឈាន ១ តតិ-
យជ្ឈាន ១ ចតុត្ថជ្ឈាន ១ ។

(៤៧៨) បណ្តាឈានទាំងនោះ បឋមជ្ឈាន តើដូចម្តេច ។
ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ បំរើនេមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព
ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន មានបឋវីក-
សិណ (ជាអារម្មណ៍) ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

ហោតិ ។ បេ ។ អវិក្ខោទោ ហោតិ វេមេ ធម្មា
 កុសលា តស្សេវ វូចាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស
 កតត្តា ឧបចិតត្តា វិចាកំ វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។
 បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ បឋវីកសិណំ
 តស្មី សមយេ បញ្ចង្គិកំ ឈានំ ហោតិ វិតក្កោ
 វិចារោ បិតិ សុខំ ចិត្តស្ស ឯកក្កតា វេទំ វុច្ឆតិ
 បឋមំ ឈានំ អវិសេសា ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា ។

[២៧៧] តត្ថ កតមំ ទុតិយំ ឈានំ ។ វេទ
 ភិក្ខុ យស្មី សមយេ វុច្ឆបបតិយា មក្ខំ កាវេតិ វិតក្កោ
 វិចារោ វូចសមា ។ បេ ។ ទុតិយំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ
 បឋវីកសិណំ តស្មី សមយេ ជន្យោ ហោតិ ។ បេ ។
 អវិក្ខោទោ ហោតិ វេមេ ធម្មា កុសលា តស្សេវ
 វូចាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា
 វិចាកំ វិតក្កាវិចារោ វូចសមា ។ បេ ។ ទុតិយំ ឈានំ
 ។ បេ ។ តតិយំ ឈានំ ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ ។ បេ ។
 បឋមំ ឈានំ ។ បេ ។ បញ្ចមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ
 វិហារតិ បឋវីកសិណំ តស្មី សមយេ ធម្មង្គិកំ ឈានំ

អភិធម្មបិដក វិវាដ

ក៏កើតមាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ (ការមិនរាយមាយ) ក៏កើតមាន ធម៌ទាំងនេះ
 ឈ្មោះថាជាកុសល ក៏ក្សត្រចាកកាយទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់
 បឋមជ្ឈាន ជាវិបាក មានបឋកសិណ (ជាអារម្មណ៍) ហើយសម្រាក
 នៅ ព្រោះភាពនៃកម្ម ជាប្រាវចរកុសលនោះឯង ដែលលោកធ្វើហើយ
 សន្សំហើយ ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ៥ គឺ វិតក្កៈ វិចារៈ
 បីតិ សុខ ចិត្តកត្តតា ក៏កើតមាន នេះហៅថា បឋមជ្ឈាន ធម៌
 ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

(៤៧៩) បណ្តា ឈានទាំងនោះ ទុតិយជ្ឈាន តើដូចម្តេច ។
 ក្នុងសម័យណា ក៏ក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបកត
 ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន មានបឋក-
 សិណ (ជាអារម្មណ៍) ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ
 ក៏កើតមាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ ក៏កើតមាន ធម៌ទាំងនេះឈ្មោះថាជា
 កុសល ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន
 ។ បេ ។ តតិយជ្ឈាន ។ បេ ។ ចតុត្ថជ្ឈាន ។ បេ ។ បឋមជ្ឈាន
 ។ បេ ។ ចូលកាន់បញ្ចមជ្ឈាន ជាវិបាក ព្រោះភាពនៃកម្មជាប្រាវចរកុសល
 នោះឯង ដែលលោកធ្វើហើយ សន្សំហើយ មានបឋកសិណ (ជាអារ-
 ម្មណ៍) ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ២ គឺ

ឈានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយំ

ហោតិ ឧបេក្ខា ចិត្តស្ស ឯកក្កតា ឥទំ វុច្ចតិ
 បញ្ចមំ ឈានំ អវសេសា ធម្មា ឈានសម្បយុត្តា
 ។ បេ ។ ឥធ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ អរូបបត្តិយា
 មកំ ភាវេតិ សព្វសោ អាតិញ្ចញ្ញាយនំ ស-
 មតិកម្ម លេសញ្ញាណសញ្ញាយននសញ្ញាសហគតំ
 សុខស្ស ច បហាណ ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ
 ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ តស្មី សមយេ ជស្សោ
 ហោតិ ។ បេ ។ អវិក្ខោចោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា
 កុសលា តស្សេវ អរូចារិចស្ស កុសលស្ស
 កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា វិចាកំ សព្វសោ
 អាតិញ្ចញ្ញាយនំ សមតិកម្ម លេសញ្ញាណសញ្ញា-
 យននសញ្ញាសហគតំ សុខស្ស ច បហាណ ។ បេ ។
 ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ តស្មី សមយេ
 ធុរ្យ្ហំ ឈានំ ហោតិ ឧបេក្ខា ចិត្តស្ស ឯក-
 ក្កតា ឥទំ វុច្ចតិ ចតុត្ថំ ឈានំ អវសេសា ធម្មា
 ឈានសម្បយុត្តា ។

[២៨០] ចត្តារិ ឈានានិ បឋមំ ឈានំ
 ទុតិយំ ឈានំ តតិយំ ឈានំ ចតុត្ថំ ឈានំ ។

ឈានវិវត្ត អភិធម្មកាជនីយ

ឧបេក្ខា ចិត្តកក្កតា កំភើតមាន នេះហៅថា បញ្ចមជ្ឈាន ធម៌
 ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។ បេ ។ ក្នុង
 សម័យណា ក៏កក្កតាសាសនានេះ ចំរើនមក ដើម្បីកើតក្នុងអរូបភព កន្លង
 អាកិញ្ចញ្ញាយតនៈ ដែលប្រឡំដោយនេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសញ្ញា
 ដោយប្រការទាំងពួង ព្រោះលះបង់សុខផង ។ បេ ។ ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន
 ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ កំភើតមាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ
 កំភើតមាន ធម៌ទាំងនេះ ឈ្មោះថាជាភុសល កន្លងអាកិញ្ចញ្ញាយតនៈ
 ដែលប្រឡំដោយនេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសញ្ញា ដោយប្រការទាំងពួង
 ព្រោះលះសុខផង ។ បេ ។ ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ជាវិបាក ព្រោះភាព
 នៃកម្មជាអរូបាវចរកុសលនោះឯង ដែលលោកធ្វើហើយ សន្សំហើយ
 ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ២ គឺ ឧបេក្ខា ចិត្តកក្កតា កំភើត
 មាន នេះហៅថា ចតុត្ថជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា
 ប្រកបដោយឈាន ។

(៤៨០) ឈាន ៤ គឺ បឋមជ្ឈាន ១ ទុតិយជ្ឈាន ១ តតិ-
 យជ្ឈាន ១ ចតុត្ថជ្ឈាន ១ ។

អភិធម្មបិដកេ វិវត្តោ

(២៨១) តត្ថ កតមំ បឋមំ ឈានំ ។ ឥធន
 ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ
 និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ
 បឋមាយ ភូមិយា បត្តិយា វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។
 បឋមំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ
 ទន្ធាភិញ្ញំ តស្មី យមយេ ជស្សោ ហោតិ ។ បេ ។
 អវិក្ខោចោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា កុសលា តស្សេវ
 លោកុត្តរស្ស កុសលស្ស ឈានស្ស កតត្តា
 ភាវិតត្តា វិចារកំ វិវិច្ឆេ កាមេហិ ។ បេ ។ បឋមំ
 ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ
 សុត្ថានំ តស្មី សមយេ បញ្ចដ្ឋិកំ ឈានំ ហោតិ
 វិតក្កោ វិចារោ បីតិ សុខំ ចិត្តស្ស ឯកកុតា
 ឥទំ វុច្ឆតិ បឋមំ ឈានំ អវសេសា ធម្មា
 ឈានសម្ព័យុត្តា ។

(២៨២) តត្ថ កតមំ ទុតិយំ ឈានំ ។ ឥធន
 ភិក្ខុ យស្មី សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ
 និយ្យានិកំ អបចយតាមី ទិដ្ឋិតតានំ បហានាយ

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[៤៨១] បណ្តា ឈានទាំងនោះ បឋមជ្ឈាន តើដូចម្តេច ។

កងសម័យណា ភិក្ខុកងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិក-
 ធម៌ ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ (នូវកម្មកិលេស) ដើម្បីលះទិដ្ឋិ
 ទាំងឡាយ ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិ ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។

ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាទុក្ខាបដិបទាទន្ទាភិញ្ញា ហើយសម្រាកនៅ ក្នុង
 សម័យនោះ ផស្សៈ ក៏កើតមាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ ក៏កើតមាន ធម៌ទាំង
 នេះ ឈ្មោះថា ជាកុសល ភិក្ខុស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូល
 កាន់បឋមជ្ឈាន ជាវិបាស ព្រោះភាពនៃឈានជាលោកុត្តរកុសលនោះឯង
 ដែលលោកធ្វើហើយ អបរំហើយ ជាទុក្ខាបដិបទាទន្ទាភិញ្ញា ជាសុញ្ញតៈ
 កងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ៥ គឺ វិតក្កៈ វិចារៈ ចីតិ សុខ
 ចិត្តកគ្គតា ក៏កើតមាន នេះហៅថា បឋមជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស
 ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

[៤៨២] បណ្តា ឈានទាំងនោះ ទុតិយជ្ឈាន តើដូចម្តេច ។

កងសម័យណា ភិក្ខុកងសាសនានេះ ចំរើនលោកុត្តរជ្ឈាន ជានិយ្យានិកធម៌
 ជាគ្រឿងដល់នូវការមិនសន្សំ ដើម្បីលះទិដ្ឋិទាំងឡាយ ដើម្បីដល់

ឈានវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយំ

បឋមាយ ក្ខម័យោ បតិយោ វិតក្កវិចារានំ វ្យបសមា
 ។ បេ ។ ទុតិយំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខា-
 បដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ តស្មី សមយេ ជស្សោ ហោតិ
 ។ បេ ។ អវិត្តោចោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា កុសលា
 តស្សេវ លោកុត្តរស្ស កុសលស្ស ឈានស្ស
 កតត្តា ការិតត្តា វិចារកំ វិតក្កវិចារានំ វ្យបសមា
 ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ។ បេ ។ បញ្ចមំ ឈានំ
 ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ទុក្ខាបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ សុញ្ញតំ
 តស្មី សមយេ ទុវដ្ឋីកំ ឈានំ ហោតិ ឧបេក្ខា
 ចិត្តស្ស ឯកកុតា ឥទំ វុច្ចតិ បញ្ចមំ ឈានំ
 អវសេសា ធម្មា ឈានសម្ពយុត្តា ។

(៤៨៣) ចត្តារិ ឈានានិ បឋមំ ឈានំ
 ទុតិយំ ឈានំ តតិយំ ឈានំ ចតុត្ថំ ឈានំ ។

(៤៨៤) តត្ថ កតមំ បឋមំ ឈានំ ។ ឥធន
 ភិក្ខុ យស្មី សមយេ វ្យចារិចរំ ឈានំ ភាវេតិ
 កិរិយំ នេវ កុសលំ ធាកុសលំ ន ច កម្មវិ-
 ចារកំ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារំ វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។
 បឋមំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ បឋវីកសិណំ

ឈានវិវត្ត អភិធម្មកាដ៏ស្រស់

នូវបឋមភូមិ ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈ នឹងវិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន
 ជាទុក្ខាបដិបទនាភិញ្ញា ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈ
 ក៏កើតមាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈ ក៏កើតមាន ធម៌ទាំងនេះ ឈ្មោះថា
 ជាកុសល ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈ នឹងវិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋម-
 ជ្ឈាន ។ បេ ។ ចូលកាន់បញ្ចមជ្ឈាន ជាវិបាក ព្រោះភាពនៃឈាន
 ជាលោកុត្តរកុសលនោះឯង ដែលលោកធ្វើហើយ អប់រំហើយ ជាទុក្ខា-
 បដិបទនាភិញ្ញា ជាសុញ្ញៈ ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ២ គឺ
 ទេវតា ចិត្តកត្តតា ក៏កើតមាន នេះហៅថា បញ្ចមជ្ឈាន ធម៌ទាំង
 ឡាយដ៏ស្រស់ ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

[៤៨៣] ឈាន ៤ គឺ បឋមជ្ឈាន ១ ទុតិយជ្ឈាន ១ តតិ-
 យជ្ឈាន ១ ចតុត្ថជ្ឈាន ១ ។

[៤៨៤] បណ្តាឈានទាំងនោះ បឋមជ្ឈាន ត្រូវដូចម្តេច ។
 ក្នុងសម័យណា កិកក្នុងសាសនានេះ ចំរើនរូបាវចនជ្ឈាន ជាកិរិយា
 មិនមែនកុសល មិនមែនអកុសល ទាំងមិនមែនជាកម្មវិបាក ជាគ្រឿង
 នៅជាសុខក្នុងបច្ចុប្បន្ន ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់
 បឋមជ្ឈាន មានបុរិកសុណ (ជាអារម្មណ៍) ហើយសម្រាកនៅ

អភិធម្មបិដកេ វិរត្តោ

តស្មី សមយេ បញ្ចង្គិកំ ឈានំ ហោតិ វិគត្តោ
វិចារោ បិតិ សុខំ ចិត្តស្ស ឯកក្កតា ឥទំ វុច្ចតិ
បឋមំ ឈានំ អវសេសា ធម្មា ឈានសម្មយុត្តា ។

(៤៨៥) តត្ថ កតមំ ទុតិយំ ឈានំ ។ ឥធន
ភិក្ខុ យស្មី សមយេ អរូចាវចរំ ឈានំ ភាវេតិ
កិរិយំ នេវ កុសលំ នាកុសលំ ន ច កក្កវិចារកំ
ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារំ វិគត្តវិចារានំ វ្យាបសមា ។ បេ ។
ទុតិយំ ឈានំ ។ បេ ។ តតិយំ ឈានំ ។ បេ ។
ចតុត្ថំ ឈានំ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ។ បេ ។
បញ្ចមំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហាតិ បឋវីកសិណំ
តស្មី សមយេ ទុវង្គិកំ ឈានំ ហោតិ ឧបេត្តា
ចិត្តស្ស ឯកក្កតា ឥទំ វុច្ចតិ បញ្ចមំ ឈានំ
អវសេសា ធម្មា ឈានសម្មយុត្តា ។ បេ ។ ឥធន
ភិក្ខុ យស្មី សមយេ អរូចាវចរំ ឈានំ ភាវេ-
តិ កិរិយំ នេវ កុសលំ នាកុសលំ ន ច
កក្កវិចារកំ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារំ សព្វសោ អាត្ម-
ញ្ចញ្ចាយននំ សមតិក្កម្ម នេវសញ្ញានសញ្ញាយនន-
សញ្ញាសហគុតិ សុខស្ស ច បហាជា ។ បេ ។

អភិធម្មបិដក វិវាទ

ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ៥ គឺ វិតក្កៈ វិហារៈ បីតិ សុខ
 ចិត្តកគ្គកា ក៏កើតមាន នេះហៅថា បឋមជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏
 សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

(៤៨៥) បណ្តា ឈានទាំងនោះ ទុតិយជ្ឈាន តើដូចម្តេច ។
 ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនរូបាវចរជ្ឈាន ជាភិវិយា
 មិនមែនកុសល មិនមែនអកុសល ទាំងមិនមែនជាកម្មវិបាក ជាគ្រឿង
 នៅជាសុខក្នុងបច្ចុប្បន្ន ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិហារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់
 ទុតិយជ្ឈាន ។ បេ ។ តតិយជ្ឈាន ។ បេ ។ ចតុត្ថជ្ឈាន ។ បេ ។
 បឋមជ្ឈាន ។ បេ ។ បញ្ចមជ្ឈាន មានបឋវិកសិណ (ជាអារម្មណ៍)
 ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ឈានមានអង្គ ២ គឺ ទេវតា
 ចិត្តកគ្គកា ក៏កើតមាន នេះហៅថា បញ្ចមជ្ឈាន ធម៌ទាំងឡាយដ៏
 សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។ បេ ។ ក្នុងសម័យណា
 ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនអរូបាវចរជ្ឈាន ជាភិវិយា មិនមែនកុសល
 មិនមែនអកុសល ទាំងមិនមែនជាកម្មវិបាក ជាគ្រឿងនៅជាសុខក្នុងបច្ចុ-
 ប្បន្ន កន្លងនូវអាកិញ្ចញាយតនៈ ដែលប្រឡំដោយនេវសញ្ញានាសញ្ញា-
 យតនសញ្ញា ដោយប្រការទាំងពួង ព្រោះលះសុខផង ។ បេ ។

ឈានវិរុទ្ធ អភិធម្មរាជនីយំ

ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ តស្មី សមយេ
 ទុវុត្តំ ឈានំ ហោតិ ឧបេក្ខា ចិត្តស្ស ឯកត្ត-
 តា ឥទំ វុច្ចតិ ចតុត្ថំ ឈានំ អវសេសា ធម្មា
 ឈានសម្បយុត្តា ។

អភិធម្មរាជនីយំ ។

[២៨៦] ចត្តារិ ឈានានិ ឥធិ ភិក្ខុ វិវិច្ឆេ
 កាមេហិ វិវិច្ឆ អកុសលេហិ ធម្មេហិ សវិតក្កំ
 សវិចារំ វិវេកនំ មីតិសុខំ បឋមំ ឈានំ ឧប-
 សម្ព័ន្ធ វិហារតិ វិតក្កវិចារនំ រូបសមា អជ្ឈតិ
 សម្បសាននំ ចេតសោ ឯកោទិការំ អវិតក្កំ អវិ-
 ចារំ សមាធិនំ មីតិសុខំ ទុតិយំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ
 វិហារតិ មីតិយា ច វិរាតា ឧបេក្ខកោ ច វិហារតិ
 សតោ ច សម្បជានោ សុខញ្ច កាយេន បដិ-
 សំវេទេតិ យន្តំ អរិយា អាចិត្តន្តំ ឧបេក្ខកោ
 សតិមា សុខវិហារីតិ តតិយំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ
 វិហារតិ សុខស្ស ច បហាណា ទុក្ខស្ស ច បហាណា

ឈានវិវត្ត បញ្ញាបុព្វតៈ

ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ហើយសម្រាកនៅ ក្នុងសម័យនោះ ឈានមាន
អង្គ ២ គឺ ឧបេក្ខា ចិត្តកក្កតា ក៏កើតមាន នេះហៅថា ចតុត្ថជ្ឈាន
ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឈាន ។

ចប់ អភិធម្មភាជនីយ ។

[៤៨៦] ឈាន ២ គឺ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ស្ងាត់ចាកកាម
ទាំងឡាយ ស្ងាត់ចាកអកុសលធម៌ទាំងឡាយ ហើយចូលកាន់បឋម-
ជ្ឈាន ប្រកបដោយវិតក្កៈនិងវិចារៈ មានបីតិវិចារៈកើតក្នុងវិវេក ភិក្ខុ
ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈហើយ ក៏ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន ជាធម្មជាតិ
កើតមានក្នុងសន្តាន ប្រកបដោយសេចក្តីជ្រះថ្លាគឺសុទ្ធ មានភាពជាចិត្ត
ខ្ពស់ឯក មិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈ មានតែបីតិវិចារៈ ដែល
កើតក្នុងសមាធិគឺបឋមជ្ឈាន ព្រោះឡើយណាយចាកបីតិវិចារៈ ប្រកប
ដោយឧបេក្ខាផង មានសតិវិចារៈ សម្បជញ្ញៈផង ទទួលសុខដោយ
នាមកាយផង ព្រះអរិយៈទាំងឡាយ តែងសរសើរ នូវបុគ្គលដែល
ព្រមព្រៀង ដោយតតិយជ្ឈាននោះថា បុគ្គល ប្រកបដោយឧបេក្ខា
មានស្មារតី មានធម៌ជាគ្រឿងនៅជាសុខដូច្នេះ ព្រោះតតិយជ្ឈានណា
ក៏ចូលកាន់តតិយជ្ឈាននោះ ព្រោះលះសុខផង ព្រោះលះទុក្ខផង

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

បុព្វេ ។ សោមនស្សនោមនស្សានំ អត្ថដ្ឋមា អនុត្ត-
មសុខំ ឧបេក្ខាសតិចារិសុទ្ធិ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧប-
សម្ពន្ធ វិហារតិ ។ ចតុត្ថំ ឈានានំ កតិ កុស-
លា កតិ អកុសលា កតិ អព្យាកតា ។ បេ ។
កតិ សរណា កតិ អរណា ។

(២៨៧) សិយា កុសលា សិយា អព្យាកតា ។
តីណិ ឈានា ឧត្តប្បន្នំ សុខំ វេទនំ វេបេត្វា
សុខាយ វេទនាយ សម្ពយុត្តា ចតុត្ថំ ឈានំ
ឧត្តប្បន្នំ អនុត្តមសុខំ វេទនំ វេបេត្វា អនុត្ត-
មសុខាយ វេទនាយ សម្ពយុត្តំ ។ សិយា
វិចាកា សិយា វិចាកធម្មធម្មា សិយា នេវ
វិចាកនវិចាកធម្មធម្មា សិយា ឧចានិច្ចចានិច្ចា
សិយា អនុចានិច្ចចានិច្ចា សិយា អនុចា-
និច្ចាធិចានិច្ចា សិយា អសង្កលិដ្ឋសង្កលេ-
សិកា សិយា អសង្កលិដ្ឋសង្កលេសិកា ។
បឋមំ ឈានំ ឧត្តប្បន្នំ វិតក្កវិចារេ វេបេត្វា សវិ-
តក្កសវិចារំ តីណិ ឈានា អវិតក្កវិចារា ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ

ព្រោះវិនាសទៅនៃសោមនស្សនិងទោមនស្សក្នុងកាលមុនផង ហើយចូល
 កាន់ចតុត្ថជ្ឈាន មានអារម្មណ៍មិនមែនទុក្ខមិនមែនសុខ មានសតិដ៏បរិ-
 សុទ្ធដោយឧបេក្ខា ។ បណ្តាឈានទាំង៤ ឈាន ជាតុសលប៉ុន្មាន
 ជាអតុសលប៉ុន្មាន ជាអព្យាក្រឹតប៉ុន្មាន ។ បេ ។ ជាសរណៈប៉ុន្មាន ជា
 អរណៈប៉ុន្មាន ។

(៤៨៧) ឈានជាតុសលក៏មាន ជាអព្យាក្រឹតក៏មាន ។ ឈាន ៣
 ប្រកបដោយសុខវេទនា វៀរលែងតែសុខវេទនា ដែលកើតក្នុងឈាននេះ⁺
 ចេញ ឈានទី ៤ ប្រកបដោយអទុក្ខមសុខវេទនា វៀរលែងតែអទុក្ខ-
 មសុខវេទនា ដែលកើតក្នុងឈាននេះ⁺ចេញ ។ ឈាន ជាវិបាកក៏មាន
 មានវិបាកធម៌ជាប្រក្រតីក៏មាន មិនមែនជាវិបាក ទាំងមិនមែនមានវិបាក-
 ធម៌ជាប្រក្រតីក៏មាន មានកម្មប្រកបដោយតិលេសមានតណ្ហាជាដើមកាន់
 យកហើយ ទាំងជាប្រយោជន៍ដល់ឧបាទានក៏មាន មានកម្មប្រកបដោយ
 តិលេសមានតណ្ហាជាដើមមិនកាន់យក តែជាប្រយោជន៍ដល់ឧបាទាន ក៏
 មាន មានកម្មប្រកបដោយតិលេសមានតណ្ហាជាដើមមិនកាន់យក ទាំងមិន
 ជាប្រយោជន៍ដល់ឧបាទានក៏មាន មិនសៅហ្មងតែគួរដល់សេចក្តីសៅហ្មង
 ក៏មាន មិនសៅហ្មងទាំងមិនគួរដល់សេចក្តីសៅហ្មងក៏មាន ។ ឈាន
 ទី ១ ប្រកបដោយវិតក្កៈ ប្រកបដោយវិចារៈ វៀរលែងតែវិតក្កៈនិងវិចារៈ
 ដែលកើតក្នុងឈាននេះ⁺ចេញ ឈាន ៣ មិនមានវិតក្កៈ មិនមានវិចារៈ ។

ឈានវិវត្ត បញ្ញាបុព្វកំ

ទ្វេ ឈាន ឯត្ថប្បដ្ឋំ បីតិ វេបេត្វា បីតិសហគតា
 តីណី ឈាន ឯត្ថប្បដ្ឋំ សុខំ វេបេត្វា សុខស-
 ហគតា ចតុត្ថំ ឈានំ ឯត្ថប្បដ្ឋំ ឧបេក្ខំ វេបេត្វា
 ឧបេក្ខាសហគតំ ។ នេវ ទិស្សនេន ន ភាវនាយ
 បហាតព្វា នេវ ទិស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតព្វ-
 ហេតុកា សិយា អាចយតាមិនោ សិយា អប-
 ចយតាមិនោ សិយា នេវាចយតាមិនោ នាប-
 ចយតាមិនោ សិយា សេត្វា សិយា អសេត្វា
 សិយា នេវ សេត្វា នាសេត្វា សិយា មហាគុ-
 តា សិយា អប្បមាណា ។ តីណី ឈាន ន
 វត្ថព្វា បរិត្តារម្មណាតិបិ មហាគុតារម្មណាតិបិ សិយា
 អប្បមាណារម្មណា សិយា ន វត្ថព្វា អប្បមា-
 ណារម្មណាតិ ចតុត្ថំ ឈានំ សិយា បរិត្តារម្មណំ
 សិយា មហាគុតារម្មណំ សិយា អប្បមាណារម្មណំ
 សិយា ន វត្ថព្វំ បរិត្តារម្មណាន្តិបិ មហាគុតារម្មណាន្តិបិ
 អប្បមាណារម្មណាន្តិបិ ។ សិយា មជ្ឈិមា សិយា
 បណីតា សិយា សម្មត្តនិយតា សិយា អនិយតា ។

ឈានវិវត្ត បញ្ញាបុព្វកៈ

ឈា ២ ច្រឡំដោយបីតិ វៀរលែងតែបីតិដែលកើតក្នុងឈាននុ៎ះចេញ⁺
ឈាន ៣ ច្រឡំដោយសុខ វៀរលែងតែសុខដែលកើតក្នុងឈាននុ៎ះ⁺
ចេញ ឈានទី ៤ ច្រឡំដោយទុក្ខ វៀរលែងតែទុក្ខដែលកើត
ក្នុងឈាននុ៎ះចេញ⁺ ។ ឈាន ដែលមិនគួរលះដោយទស្សនៈ ទាំងមិន
គួរលះដោយការវិនា មានហេតុមិនគួរលះដោយទស្សនៈ ទាំងមិនគួរ
លះដោយការវិនា ដល់នូវការសន្សំ (នូវកម្មកិលេស) ក៏មាន ដល់នូវ
ការមិនសន្សំក៏មាន មិនដល់នូវការសន្សំ ទាំងមិនដល់នូវការមិនសន្សំក៏
មាន ជាបស្ចេកបុគ្គលក៏មាន ជាបស្ចេកសេកបុគ្គលក៏មាន មិនមែន
ជាបស្ចេកបុគ្គល ទាំងមិនមែនជាបស្ចេកសេកបុគ្គលក៏មាន ដល់នូវ
សភាពធំក៏មាន មិនមានប្រមាណក៏មាន ។ ឈាន ៣ មិនគួរពោលថា
មានការម្នាក់តូចផង ថា មានការម្នាក់ដល់នូវសភាពធំផងឡើយ មាន
ការម្នាក់ប្រមាណមិនបានក៏មាន មិនគួរពោលថា មានការម្នាក់មិនមាន
ប្រមាណក៏មាន ឈានទី ៤ មានការម្នាក់តូចឆ្មារក៏មាន មានការម្នាក់
ដល់នូវសភាពធំក៏មាន មានការម្នាក់មិនមានប្រមាណក៏មាន មិនគួរ
ពោលថា មានការម្នាក់តូចឆ្មារផង ថា មានការម្នាក់ដល់នូវភាពធំផង
ថា មានការម្នាក់មិនមានប្រមាណផងក៏មាន ។ ឈានជាភិក្ខុកាលក៏មាន
ទុក្ខមក៏មាន មានសភាពត្រូវនឹងទៀងក៏មាន មានសភាពមិនទៀងក៏មាន

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

តីណិ ឈានា ន មគ្គារម្មណា សិយា មគ្គហេតុកា
 សិយា មគ្គាធិបតីនោ សិយា ន វត្ថុញ្ច មគ្គហេតុ-
 កាតិបិ មគ្គាធិបតីនោតិបិ ចតុត្ថំ ឈានំ សិយា មគ្គា-
 រម្មណំ សិយា មគ្គហេតុកំ សិយា មគ្គាធិបតី សិយា
 ន វត្ថុញ្ចំ មគ្គារម្មណានិបិ មគ្គហេតុកានិបិ មគ្គាធិបតី-
 តិបិ ។ សិយា ឧប្បជ្ជា សិយា អនុប្បជ្ជា សិយា ឧប្ប-
 ជ្ជនោ សិយា អតីតា សិយា អនាគតា សិយា បច្ចុ-
 ប្បជ្ជា ។ តីណិ ឈានា ន វត្ថុញ្ច អតីតារម្មណាតិបិ
 អនាគតារម្មណាតិបិ បច្ចុប្បជ្ជារម្មណាតិបិ ចតុត្ថំ ឈានំ
 សិយា អតីតារម្មណំ សិយា អនាគតារម្មណំ សិយា
 បច្ចុប្បជ្ជារម្មណំ សិយា ន វត្ថុញ្ចំ អតីតារម្មណានិបិ អ-
 នាគតារម្មណានិបិ បច្ចុប្បជ្ជារម្មណានិបិ ។ សិយា អជ្ឈ-
 ត្តា សិយា ពហិទ្ធា សិយា អជ្ឈត្តពហិទ្ធា ។ តីណិ
 ឈានា ពហិទ្ធារម្មណា ចតុត្ថំ ឈានំ សិយា អជ្ឈត្តា-
 រម្មណំ សិយា ពហិទ្ធារម្មណំ សិយា អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្ម-
 ណំ សិយា ន វត្ថុញ្ចំ អជ្ឈត្តារម្មណានិបិ ពហិទ្ធារម្មណា-
 និបិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណានិបិ ។ អនិទស្សនាប្បដិយា ។

អំធម្មប្បដិព វិភង្គ

ឈាន ៣ មិនមានមគ្គជាអារម្មណ៍ តែមានមគ្គជាហេតុក៏មាន មានមគ្គជា
អធិបតីក៏មាន មិនគួរពោលថា មានមគ្គជាហេតុផង ថា មានមគ្គជាអធិបតី
ផងក៏មាន ឈានទី ៤ មានមគ្គជាអារម្មណ៍ក៏មាន មានមគ្គជាហេតុក៏មាន
មានមគ្គជាអធិបតីក៏មាន មិនគួរពោលថា មានមគ្គជាអារម្មណ៍ផង ថា មាន
មគ្គជាហេតុផង ថា មានមគ្គជាអធិបតីផងក៏មាន ។ ឈាន ដែលកើត
ហើយក៏មាន មិនទាន់កើតក៏មាន បម្រុងនឹងកើតក៏មាន ជាអតីតក៏មាន ជា
អនាគតក៏មាន ជាបច្ចុប្បន្នក៏មាន ។ ឈាន ៣ មិនគួរពោលថា មាន
អារម្មណ៍ជាអតីតផង ថា មានអារម្មណ៍ជាអនាគតផង ថា មានអារម្មណ៍
ជាបច្ចុប្បន្នផងឡើយ ឈានទី ៤ មានអារម្មណ៍ជាអតីតក៏មាន មាន
អារម្មណ៍ជាអនាគតក៏មាន មានអារម្មណ៍ជាបច្ចុប្បន្នក៏មាន មិនគួរពោល
ថា មានអារម្មណ៍ជាអតីតផង ថា មានអារម្មណ៍ជាអនាគតផង ថា
មានអារម្មណ៍ជាបច្ចុប្បន្នផងក៏មាន ។ ឈាន ខាងក្នុងក៏មាន ខាងក្រៅ
ក៏មាន ទាំងខាងក្នុងទាំងខាងក្រៅក៏មាន ។ ឈាន ៣ មានអារម្មណ៍
ខាងក្រៅ ឈានទី ៤ មានអារម្មណ៍ខាងក្នុងក៏មាន មានអារម្មណ៍ខាង
ក្រៅក៏មាន មានអារម្មណ៍ខាងក្នុងនិងខាងក្រៅក៏មាន មិនគួរពោលថា
មានអារម្មណ៍ខាងក្នុងផង ថា មានអារម្មណ៍ខាងក្រៅផង ថា មាន
អារម្មណ៍ខាងក្នុងនិងខាងក្រៅផងក៏មាន ។ ឈាន មិនប្រកបដោយ
ការឃើញ ទាំងមិនប្រកបដោយការប៉ះពាល់ ។

[២៨៨] ន ហេតុ សហេតុកា ហេតុសម្ប-
 យុត្តា ន វត្ថុញ ហេតុ ចេវ សហេតុកា ចាតិ
 សហេតុកា ចេវ ន ច ហេតុ ន វត្ថុញ ហេតុ ចេវ
 ហេតុសម្បយុត្តា ចាតិ ហេតុសម្បយុត្តា ចេវ ន
 ច ហេតុ ន ហេតុ សហេតុកា ។ សម្បជ្ជយា
 សង្ខតា អនិទស្សនា អប្បដិយា អរូទា សិយា
 លោកិយា សិយា លោកុត្តរា កេនចិ វិញ្ញយ្យា
 កេនចិ ន វិញ្ញយ្យា ។ នោ អាសវា សិយា
 សាសវា សិយា អនាសវា អាសវវិប្បយុត្តា ន វត្ថុញ
 អាសវា ចេវ សាសវា ចាតិ សិយា សាសវា ចេវ
 នោ ច អាសវា សិយា ន វត្ថុញ សាសវា ចេវ
 នោ ច អាសវាតិ ន វត្ថុញ អាសវា ចេវ អាសវ-
 សម្បយុត្តា ចាតិចិ អាសវសម្បយុត្តា ចេវ នោ ច
 អាសវាតិចិ សិយា អាសវវិប្បយុត្តសាសវា សិយា
 អាសវវិប្បយុត្តអនាសវា ។ នោ សញ្ញោជនា ។ ថេ ។

ឈានវិវត្ត បញ្ញាបច្ចេកៈ

[៤៨៨] ពួកឈានមិនមែនហេតុ តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ
 ប្រកបដោយហេតុ មិនគួរពោលថា ជាហេតុ ទាំងប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹង
 ហេតុទេ គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ តែមិនមែនហេតុ មិនគួរ
 ពោលថា ជាហេតុ ទាំងប្រកបដោយហេតុឡើយ គ្រាន់តែប្រកបដោយ
 ហេតុ តែមិនមែនហេតុ គឺមិនមែនហេតុ គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹង
 ហេតុ ។ ពួកឈាន ប្រកបដោយបច្ច័យ ត្រូវបច្ច័យតាក់តែង មិនប្រកប
 ដោយការឃើញ មិនប្រកបដោយការប៉ះពាល់ ឥតរូប ជាលោកិយក៏មាន
 ជាលោកុត្តរក៏មាន ដែលបុគ្គលគប្បីដឹងដោយវិញ្ញាណណាមួយ ដែល
 បុគ្គលមិនគប្បីដឹងដោយវិញ្ញាណណាមួយក៏មាន ។ ពួកឈាន មិនមែន
 អាសវៈ តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងអាសវៈក៏មាន មិនមានអាសវៈ ទាំង-
 ប្រាសចាកអាសវៈ តែមិនគួរពោលថា ជាអាសវៈ ទាំងប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ
 នឹងអាសវៈក៏មាន គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងអាសវៈ តែមិនមែនអា-
 សវៈក៏មាន មិនគួរពោលថា ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងអាសវៈ តែមិនមែន
 ជាអាសវៈ ក៏មាន មិនគួរពោលថា ជាអាសវៈ ទាំងប្រកបដោយអាសវៈ
 ផង ថា ប្រកបដោយអាសវៈ តែមិនមែនជាអាសវៈផងក៏មាន ប្រាស
 ចាកអាសវៈ តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងអាសវៈក៏មាន ប្រាសចាកអាសវៈ
 ទាំងមិនមានអាសវៈក៏មាន ។ ពួកឈាន មិនមែនសុំយោជនៈ ។ បេ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

នោ កុត្តោ ។ បេ ។ នោ ឡិយា ។ បេ ។ នោ
 យោតា ។ បេ ។ នោ និវរណា ។ បេ ។ នោ បរា-
 មាសា ។ បេ ។ សារម្មណា នោ ចិត្តា ចេតសិ-
 កា ចិត្តសម្បយុត្តា ចិត្តសំសដ្ឋា ចិត្តសម្បដ្ឋានា
 ចិត្តសហកុដោ ចិត្តានុបវិវត្តិនោ ចិត្តសំសដ្ឋសម្បដ្ឋានា
 ចិត្តសំសដ្ឋសម្បដ្ឋានសហកុដោ ចិត្តសំសដ្ឋានា-
 បវិវត្តិនោ ពាហិរា នុចានា សិយា ឧចានិដ្ឋា
 សិយា អនុចានិដ្ឋា ។ នុចានានា ។ បេ ។ នោ
 កិលេសា ។ បេ ។

[៤៨៧] ន ទស្សនេន បហាតត្វា ន ភាវនាយ
 បហាតត្វា ន ទស្សនេន បហាតត្វាហេតុកា ។ បឋមំ
 ឈានំ ឯត្ថប្បន្នំ វិតក្កំ វេបេត្វា សវិតក្កំ តីណិ ឈានា
 អវិតក្កា ។ បឋមំ ឈានំ ឯត្ថប្បន្នំ វិចារំ វេបេត្វា
 សវិចារំ តីណិ ឈានា អវិចារា ។ ទ្វេ ឈានា
 ឯត្ថប្បន្នំ បីតិ វេបេត្វា សប្បីតិកា ទ្វេ ឈានា
 អប្បីតិកា ។ ទ្វេ ឈានា ឯត្ថប្បន្នំ បីតិ វេបេត្វា
 បីតិសហកុតា ទ្វេ ឈានា ន បីតិសហកុតា ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

មិនមែនគន្លងៈ ។ បេ ។ មិនមែនឱយៈ ។ បេ ។ មិនមែនយោគៈ ។ បេ ។
 មិនមែននីវរណៈ ។ បេ ។ មិនមែនបរាមាសៈ ។ បេ ។ ពួកឈាន
 ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងការម្នាក់ មិនមែនចិត្ត ជាចេតសិក ប្រកបដោយ
 ចិត្ត ច្រឡំដោយចិត្ត តាំងឡើងអំពីចិត្ត កើតជាមួយនឹងចិត្ត ប្រព្រឹត្ត
 ទៅតាមនូវចិត្ត ច្រឡំទាំងតាំងឡើងអំពីចិត្ត ច្រឡំទាំងតាំងឡើងទាំង
 កើតជាមួយនឹងចិត្ត ច្រឡំទាំងប្រព្រឹត្តទៅតាមចិត្ត ជាខាងក្រៅ មិនមែន
 ឧបាទា មានកម្មប្រកបដោយកិលេសមានតណ្ហាជាដើមកាន់យកហើយក៏
 មាន មិនមានកម្មប្រកបដោយកិលេសមានតណ្ហាជាដើមកាន់យកហើយក៏
 មាន ។ ពួកឈាន មិនមែនឧបាទាន ។ បេ ។ មិនមែនកិលេស ។ បេ ។

(៤៨៩) ពួកឈានមិនគួរលះដោយទស្សនៈ មិនគួរលះដោយ
 ភាវនា មានហេតុមិនគួរលះដោយទស្សនៈ ។ ឈានទី ១ ប្រកប
 ដោយវិតក្កៈ វៀរលែងតែវិតក្កៈដែលកើតក្នុងឈាននុ៎ះចេញ ឈាន ៣
 មិនមានវិតក្កៈទេ ។ ឈានទី ១ ប្រកបដោយវិចារៈ វៀរលែង
 តែវិចារៈដែលកើតក្នុងឈាននុ៎ះចេញ ឈាន ៣ មិនមានវិចារៈទេ ។
 ឈាន ២ ប្រកបដោយបីតិ វៀរលែងតែបីតិដែលកើតក្នុងឈាននុ៎ះចេញ
 ឈាន ២ មិនមានបីតិទេ ។ ឈាន ២ ច្រឡំដោយបីតិ វៀរលែង
 តែបីតិដែលកើតក្នុងឈាននុ៎ះចេញ ឈាន ២ មិនច្រឡំដោយបីតិទេ ។

ឈានវិរុទ្ធិ បញ្ញាបុព្វកំ

តីណិ ឈានា ឧត្តប្បន្នំ សុខំ វេយ្យា សុខសហ-
 គតា ចតុត្ថំ ឈានំ ន សុខសហគតំ ។ ចតុត្ថំ
 ឈានំ ឧត្តប្បន្នំ ឧបេក្ខំ វេយ្យា ឧបេក្ខាសហគតំ
 តីណិ ឈានា ន ឧបេក្ខាសហគតា ។ ន កាមា-
 វចរា សិយា រូចាវចរា សិយា ន រូចាវចរា ។
 តីណិ ឈានា ន អរូចាវចរា ចតុត្ថំ ឈានំ សិយា
 អរូចាវចរំ សិយា ន អរូចាវចរំ ។ សិយា បរិយាបដ្ឋា
 សិយា អបរិយាបដ្ឋា សិយា និយ្យានិកា សិយា
 អនិយ្យានិកា សិយា និយតា សិយា អនិយតា
 សិយា សឧត្តរា សិយា អនុត្តរា អរណាតិ ។

បញ្ញាបុព្វកំ ។

ឈានវិរុទ្ធិ សមត្តោ ។

ឈានវិភង្គ បញ្ញាបុព្វកៈ

ឈាន ៣ ច្រឡំដោយសុខ វៀរលែងតែសុខដែលកើតក្នុងឈាននេះចេញ⁺
ឈានទី ៤ មិនច្រឡំដោយសុខទេ ។ ឈានទី ៤ ច្រឡំដោយឧបេក្ខា
វៀរលែងតែឧបេក្ខាដែលកើតក្នុងឈាននេះចេញ⁺ ឈាន ៣ មិនច្រឡំ
ដោយឧបេក្ខាទេ ។ ពួកឈានមិនមែនជាកាមាវចរ តែជារូបាវចរក៏មាន
មិនមែនរូបាវចរក៏មាន ។ ឈាន ៣ មិនមែនអរូបាវចរ ឈានទី ៤
ជាអរូបាវចរក៏មាន មិនមែនអរូបាវចរក៏មាន ។ ពួកឈាន ជាបរិយា-
បន្នៈក៏មាន ជាអបរិយាបន្នៈក៏មាន ជានិយ្យានិកៈក៏មាន ជាអនិយ្យានិកៈ
ក៏មាន ជានិយតៈក៏មាន ជាអនិយតៈក៏មាន ជាសទ្ធកៈក៏មាន ជាអនុត្តរៈ
ជាអវណៈក៏មាន ។

ចប់ បញ្ញាបុព្វកៈ ។

ចប់ ឈានវិភង្គ ។

អប្បមញ្ញវិវត្ត

[២៧០] ចតុស្សោ អប្បមញ្ញោ ។ ឥឡ ភិក្ខុ
មេត្តាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ជវិត្វា វិហា-
រតិ តថា ទុតិយំ តថា តតិយំ តថា ចតុត្ថំ ឥតិ
ឧទ្ធម៌ោ តិវិយំ សព្វជំ សព្វត្ថតាយ សញ្ញវន្តំ
លោកំ មេត្តាសហគតេន ចេតសា វិបុលេន
មហាក្កតេន អប្បមាណេន អវេរេន អព្យាបជ្ឈេន
ជវិត្វា វិហារតិ ។ កក្កុណាសហគតេន ចេតសា
ឯកំ ទិសំ ជវិត្វា វិហារតិ តថា ទុតិយំ តថា
តតិយំ តថា ចតុត្ថំ ឥតិ ឧទ្ធម៌ោ តិវិយំ សព្វជំ
សព្វត្ថតាយ សញ្ញវន្តំ លោកំ កក្កុណាសហគតេន
ចេតសា វិបុលេន មហាក្កតេន អប្បមាណេន អវេ-
រេន អព្យាបជ្ឈេន ជវិត្វា វិហារតិ ។ មុទិតាសហគ-
តេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ជវិត្វា វិហារតិ តថា ទុតិ-
យំ តថា តតិយំ តថា ចតុត្ថំ ឥតិ ឧទ្ធម៌ោ តិវិយំ

អប្បមញ្ញវិក័ត្ត

[៤៩០] អប្បមញ្ញ ៤ យ៉ាង ។ គឺ ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ
មានចិត្តប្រកបដោយមេត្តា ផ្សាយទៅកាន់ទិស ១ ផ្សាយទៅកាន់ទិស
ទី ២ ទិសទី ៣ ទិសទី ៤ ក៏ដូចគ្នា ផ្សាយទៅកាន់ទិសខាងលើ
ទិសខាងក្រោម ទិសទទឹងគឺទិសតូច មានចិត្តប្រកបដោយមេត្តា ដ៏ធំ
ទូលាយ មិនមានប្រមាណ មិនមានពៀរ មិនមានព្យាបាទ ផ្សាយ
ទៅកាន់សត្វលោកទាំងពួង ដោយការយកខ្លួនទៅប្រៀបផ្ទឹមនឹងសត្វទាំង
អស់ ក្នុងទីទាំងពួង ហើយសម្រាកនៅ ១ ។ ភិក្ខុ មានចិត្តប្រកប
ដោយករុណា ផ្សាយទៅកាន់ទិស ១ ផ្សាយទៅកាន់ទិសទី ២ ទិស
ទី ៣ ទិសទី ៤ ក៏ដូចគ្នា ផ្សាយទៅកាន់ទិសខាងលើ ទិសខាងក្រោម
ទិសទទឹងគឺទិសតូច មានចិត្តប្រកបដោយករុណា ដ៏ធំ ទូលាយ មិនមាន
ប្រមាណ មិនមានពៀរ មិនមានព្យាបាទ ផ្សាយទៅកាន់សត្វលោក
ទាំងពួង ដោយការយកខ្លួនទៅប្រៀបផ្ទឹមនឹងសត្វទាំងអស់ ក្នុងទីទាំងពួង
ហើយសម្រាកនៅ ១ ។ ភិក្ខុ មានចិត្តប្រកបដោយអុទិតា ផ្សាយទៅ
កាន់ទិស ១ ផ្សាយទៅកាន់ទិសទី ២ ទិសទី ៣ ទិសទី ៤ ក៏ដូច
គ្នា ផ្សាយទៅកាន់ទិសខាងលើ ទិសខាងក្រោម ទិសទទឹងគឺទិសតូច

អប្បមញ្ញវិវដ្តេ សុត្តន្តកថា ជំពូកទី

សព្វដំ សព្វត្ថតាយ សព្វាវន្តំ លោកំ មុទិតាស-
 ហគតេន ចេតសា វិបុលេន មហាក្កតេន អប្បមា-
 ណេន អវេរេន អព្យាបជ្ឈេន ដវត្តា វិហារតិ ។
 ឧបេក្ខាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ដវត្តា
 វិហារតិ តថា ទុតិយំ តថា តតិយំ តថា ចតុត្ថំ
 ឥតិ ឧទ្ធមដោ តិរិយំ សព្វដំ សព្វត្ថតាយ សព្វា-
 វន្តំ លោកំ ឧបេក្ខាសហគតេន ចេតសា វិបុលេន
 មហាក្កតេន អប្បមាណេន អវេរេន អព្យាបជ្ឈេន
 ដវត្តា វិហារតិ ។

[២៩០] កថញ្ច ភិក្ខុ មេត្តាសហគតេន
 ចេតសា ឯកំ ទិសំ ដវត្តា វិហារតិ ។ សេយ្យថាបិ
 ធាម ឯកំ បុគ្គលំ បិយំ មធាបិ ទិស្វា មេត្តា-
 យេយ្យ ឯវមេវ សព្វេ សត្តេ មេត្តាយ ដវតិ ។

[២៩២] តត្ថ កតមា មេត្តា ។ យា សត្តសុ
 មេត្តិ មេត្តាយនា មេត្តាយិតតិ មេត្តា ចេតោវិមុត្តិ
 អយំ វុច្ចតិ មេត្តា ។ តត្ថ កតមំ ចិត្តំ ។

អប្បមញ្ញាវិវដ្តិ សុត្តន្តបិដក

មានចិត្តប្រកបដោយមុទិតា ដ៏ធំ ទូលាយ មិនមានប្រមាណ មិនមាន
 ពៀរ មិនមានព្យាបាទ ផ្សាយទៅកាន់សត្វលោកទាំងពួង ដោយការ
 យកខ្លួនទៅប្រៀបផ្ទឹមនឹងសត្វទាំងអស់ ក្នុងទីទាំងពួង ហើយសម្រាក
 នៅ ១ ។ ភិក្ខុ មានចិត្តប្រកបដោយឧបេក្ខា ផ្សាយទៅកាន់ទិស ១
 ផ្សាយទៅកាន់ទិសទី ២ ទិសទី ៣ ទិសទី ៤ ក៏ដូចគ្នា ផ្សាយទៅ
 កាន់ទិសខាងលើ ទិសខាងក្រោម ទិសទទឹងគឺទិសតូច មានចិត្តប្រកប
 ដោយឧបេក្ខា ដ៏ធំ ទូលាយ មិនមានប្រមាណ មិនមានពៀរ មិនមាន
 ព្យាបាទ ផ្សាយទៅកាន់សត្វលោកទាំងពួង ដោយការយកខ្លួនទៅប្រៀប
 ផ្ទឹមនឹងសត្វទាំងអស់ ក្នុងទីទាំងពួង ហើយសម្រាកនៅ ១ ។

[៤៩១] ចុះភិក្ខុមានចិត្តប្រកបដោយមេត្តា ផ្សាយទៅកាន់ទិស ១
 តើដូចម្តេច ។ បុគ្គលឃើញបុគ្គលម្នាក់ ជាទីស្រឡាញ់ ជាទីពេញ
 ចិត្ត គប្បីផ្សាយមេត្តា យ៉ាងណា ភិក្ខុរមែងផ្សាយមេត្តា ចំពោះពួក
 សត្វទាំងពួង ក៏យ៉ាងនោះឯង ។

[៤៩២] បណ្តាអប្បមញ្ញាទាំងនោះ មេត្តា តើដូចម្តេច ។
 ការរាប់អាន អាការរាប់អាន ភាពនៃការរាប់អាន ការរាប់រក ចេតា-
 វិមុត្តិ (ការរួចស្រឡះចាកព្យាបាទដោយអំណាចចិត្ត) ណា ចំពោះពួក
 សត្វ នេះហៅថា មេត្តា ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។

អភិធម្មប្បដិកេ វិរាឡោ

យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ហធិយំ បណ្ឌារំ មនោ
 មនាយតនំ មនិជ្ឈ្ន័យំ វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណក្ខន្ធា តជ្ជា
 មនោវិញ្ញាណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ ចិត្តំ ។ ឥទំ ចិត្តំ
 ឥមាយ មេត្តាយ សហគតំ លោតិ សហជាតំ
 សំសដ្ឋំ សម្បយុត្តំ តេន វុច្ចតិ មេត្តាសហគតេន
 ចេតសាតិ ។ ឯកំ ទិសន្តិ បុត្តមំ វា ទិសំ បច្ឆមំ
 វា ទិសំ ឧត្តរំ វា ទិសំ ធុក្ខណំ វា ទិសំ
 ឧទ្ទិ វា អនោ វា តិរិយំ វា វិទិសំ វា ។ ដរិត្វាតិ
 ដរិត្វា អធិប្បច្ឆិត្វា ។ វិហារតីតិ ឥរិយតិ វត្ថុតិ ចា-
 លេតិ យចេតិ យាចេតិ ចរតិ វិហារតិ តេន វុច្ចតិ
 វិហារតីតិ ។ តថា ទុតិយន្តិ យចេវ ឯកំ ទិសំ
 តថា ទុតិយំ ទិសំ តថា តតិយំ ទិសំ តថា
 ចតុត្ថំ ទិសំ តថា ឧទ្ទិ តថា អនោ តថា តិរិយំ
 តថា វិទិសំ ។ សព្វដិ សព្វត្ថតាយ សព្វាវន្តិ
 លោកន្តិ សព្វេន សព្វំ សព្វថា សព្វំ អសេ-
 សំ ទិស្សសំ បរិយាទាយ វេទនមេតំ សព្វដិ

អភិធម្មបិដក វិវាទ

ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ហឫទ័យៈ បណ្ណោះ (ធម្មជាតិផ្សេងៗ) មនោ មនោយតនៈ មនិន្ទ្រិយ វិញ្ញាណ វិញ្ញាណក្ខន្ធ មនោវិញ្ញាណ-
 ធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា ចិត្ត ។ ចិត្ត
 នេះ ជាធម្មជាតិទៅជាមួយគ្នា កើតជាមួយគ្នា ប្រឡូត្នា ប្រកបព្រម
 ដោយមេត្តានេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា មានចិត្តប្រកបដោយ
 មេត្តា ។ ពាក្យថា ទិស ១ គឺ ទិសខាងកើតក្តី ទិសខាងលិចក្តី
 ទិសខាងជើងក្តី ទិសខាងត្បូងក្តី ទិសខាងលើក្តី ទិសខាងក្រោមក្តី
 ទិសទទឹងក្តី ទិសផ្សេងៗក្តី ។ ពាក្យថា ផ្សាយ គឺ ផ្សាយចិត្តទៅ
 បញ្ជូនចិត្តទៅ ។ ពាក្យថា សម្រាកនៅ គឺ សម្រេចឥរិយាបថ
 ប្រព្រឹត្ត រក្សា រស់នៅ ញ៉ាំងជីវិតឲ្យរស់នៅ ត្រាច់ទៅ សម្រាន្ត
 នៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រាកនៅ ។ ពាក្យថា
 ទិសទី ២ ក៏ដូចគ្នា គឺ ផ្សាយចិត្តទៅកាន់ទិស ១ យ៉ាងណា ផ្សាយ
 ចិត្តទៅកាន់ទិសទី ២ ទិសទី ៣ ទិសទី ៤ ទិសខាងលើ ទិសខាង
 ក្រោម ទិសទទឹង ទិសផ្សេងៗ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ ពាក្យថា
 ផ្សាយទៅកាន់សត្វលោកទាំងពួង ដោយការយកខ្លួនទៅប្រៀបផ្ទឹមនឹង
 សត្វទាំងអស់ ក្នុងទីទាំងពួង មានសេចក្តីថា ពាក្យថា ផ្សាយទៅ
 កាន់សត្វលោកទាំងពួង ដោយការយកខ្លួនទៅប្រៀបផ្ទឹមនឹងសត្វទាំងអស់
 ក្នុងទីទាំងពួង⁺ នេះជាពាក្យរូបរម្មសត្វទាំងពួង ទាំងអស់ រាល់រូប គ្រប់រូប

អប្បមញ្ញវិវដ្តេ សុត្តន្តភិក្ខុនិយមំ

សព្វគតតាយ សព្វាវុត្តំ លោកុត្តំ ។ មេត្តាសហគតេន
 ចេតសាតិ តត្ថ កេតមា មេត្តា ។ យា សត្តេសុ
 មេត្តិ មេត្តាយនា មេត្តាយិតតិ មេត្តា ចេតោវិមុត្តិ
 អយំ វុច្ចតិ មេត្តា ។ តត្ថ កេតមំ ចិត្តំ ។ យំ
 ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណា-
 នាតុ ឥទំ វុច្ចតិ ចិត្តំ ។ ឥទំ ចិត្តំ ឥមាយ មេត្តា-
 យ សហគតំ ហោតិ សហជាតំ សំសដ្ឋំ សម្ម-
 យុត្តំ តេន វុច្ចតិ មេត្តាសហគតេន ចេតសាតិ ។
 វិបុលេនាតិ យំ វិបុលំ តំ មហក្កតំ យំ មហក្កតំ
 តំ អប្បមាណំ យំ អប្បមាណំ សោ អវេរោ យោ
 អវេរោ សោ អព្យាបជ្ឈោ ។ ជវត្វាតិ ជវត្វា អជិ-
 មុច្ចិត្វា ។ វិហារតីតិ ឥរិយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ
 តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

[៤៩៣] កថញ្ច ភិក្ខុ កក្កណាសហគតេន
 ចេតសា ឯកំ ទិសំ ជវត្វា វិហារតិ ។ សេយ្យថាបិ
 នាម ឯកំ បុគ្គលំ ទុក្ខតំ ទុក្ខបេតំ ទិស្វា កក្កណា-
 យេយ្យ ឯវមេវ សព្វេ សត្តេ កក្កណាយ ជវតិ ។

អប្បមញ្ញវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

មិនមានសល់ ឥតសេសសល់ ។ ពាក្យថា មានចិត្តប្រកបដោយ មេត្តា
 សេចក្តីថា បណ្តាអប្បមញ្ញទាំងនោះ មេត្តា តើដូចម្តេច ។ ការរាប់អាន
 អាការរាប់អាន ភាពនៃការរាប់អាន ការរាប់រក ចេតនាវិមុត្តិ ណា ចំពោះ
 ពួកសត្វ នេះហៅថា មេត្តា ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។
 ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ
 ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា ចិត្ត ។ ចិត្តនេះ ជាធម្ម-
 ជាតទៅជាមួយគ្នា កើតជាមួយគ្នា ប្រឡំគ្នា ប្រកបព្រម ដោយមេត្តានេះ
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា មានចិត្តប្រកបដោយមេត្តា ។ ពាក្យថា
 ទូលាយ គឺ គុណជាតណា ដ៏ទូលាយ គុណជាតនោះ ដល់នូវភាពជាធំ
 គុណជាតណា ដល់នូវភាពជាធំ គុណជាតនោះ មិនមានប្រមាណ គុណ-
 ជាតណា មិនមានប្រមាណ សភាវៈនោះ មិនមានពៀវ សភាវៈណា
 មិនមានពៀវ សភាវៈនោះ មិនមានព្យាបាទ ។ ពាក្យថា ផ្សាយ គឺ
 ផ្សាយចិត្តទៅ បញ្ជូនចិត្តទៅ ។ ពាក្យថា សម្រាកនៅ គឺ សម្រេចឥរិយា-
 បថ ។ បេ ។ សម្រាន្តនៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រាកនៅ ។

(៤៩៣) ចុះភិក្ខុ មានចិត្តប្រកបដោយករុណា ផ្សាយទៅកាន់
 ទិស ១ តើដូចម្តេច ។ បុគ្គល ឃើញបុគ្គលម្នាក់ ជាអ្នកក្រីក្រ ដល់
 នូវសេចក្តីលំបាក ហើយផ្សាយករុណា យ៉ាងណា ភិក្ខុផ្សាយករុណា
 ចំពោះពួកសត្វទាំងឡាយ ក៏យ៉ាងនោះឯង ។

[៤៩៤] តត្ថ កតមា កក្កណា ។ យា
សត្តេសុ កក្កណា កក្កណាយនា កក្កណាយិតត្ត
កក្កណា ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ កក្កណា ។ តត្ថ
កតមំ ចិត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មានសំ ។ បេ ។
តជ្ជា មនោវិញ្ញាណាធាតុ ឥទ្ធិ វុច្ចតិ ចិត្តំ ។ ឥទ្ធិ
ចិត្តំ ឥមាយ កក្កណាយ សហគតំ ហោតិ សហ-
ជាតិ សំសដ្ឋំ សម្បយុត្តំ តេន វុច្ចតិ កក្កណា-
សហគតេន ចេតសាតិ ។ ឯកំ ទិស្ឋន្តំ បុរត្ថមំ វា
ទិសំ បច្ឆមំ វា ទិសំ ឧត្តរំ វា ទិសំ ធចក្ខុណំ វា
ទិសំ ឡទ្ធិ វា អនោ វា តិរិយំ វា វិទិសំ វា ។ ដរិត្វាតិ
ដរិត្វា អធិមុច្ឆិត្វា ។ វិហរតីតិ ឥរិយតិ វត្ថុតិ ចាលេតិ
យបេតិ យាបេតិ ចរតិ វិហរតិ តេន វុច្ចតិ វិហរ-
តីតិ ។ តថា ទុតិយន្តំ យលេវ ឯកំ ទិសំ តថា
ទុតិយំ ទិសំ តថា តតិយំ ទិសំ តថា ចតុត្ថំ ទិសំ
តថា ឡទ្ធិ តថា អនោ តថា តិរិយំ តថា វិទិ-
សំ ។ សព្វដំ សព្វត្ថតាយ សព្វាវន្តំ លោកន្តិ

អភិធម្មបិដក វិក័ត្ត

[៤៩៤] បណ្ណាធម៌ទាំងនោះ ករុណា តើដូចម្តេច ។ ការ
 អាណិត អាការអាណិត ភាពនៃការអាណិត ការអាណិតអាសូរ
 បេតោវិមុត្តិ ណា ចំពោះពួកសត្វ នេះហៅថា ករុណា ។ បណ្ណា
 ធម៌ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តី
 ប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា
 នេះហៅថា ចិត្ត ។ ចិត្តនេះ ជាធម្មជាតិទៅជាមួយគ្នា កើតជា
 មួយគ្នា ប្រឡំគ្នា ប្រកបព្រម ដោយករុណានេះ ព្រោះហេតុនោះ
 ទើបពោលថា មានចិត្តប្រកបដោយករុណា ។ ពាក្យថា ទិស ១
 គឺ ទិសខាងកើតក្តី ទិសខាងលិចក្តី ទិសខាងជើងក្តី ទិសខាងត្បូងក្តី
 ទិសខាងលើក្តី ទិសខាងក្រោមក្តី ទិសទទឹងក្តី ទិសផ្សេងៗក្តី ។
 ពាក្យថា ផ្សាយ គឺ ផ្សាយចិត្តទៅ បញ្ជូនចិត្តទៅ ។ ពាក្យថា
 សម្រាកនៅ គឺ សម្រេចឥរិយាបថ ប្រព្រឹត្ត រក្សា រស់នៅ ញ៉ាំង
 ជីវិតឲ្យរស់នៅ គ្រាប់ទៅ សម្រាន្តនៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោល
 ថា សម្រាកនៅ ។ ពាក្យថា ទិសទី ២ ក៏ដូចគ្នា គឺ ផ្សាយ
 ចិត្តទៅកាន់ទិស ១ យ៉ាងណា ផ្សាយចិត្តទៅកាន់ទិសទី ២ ទិសទី៣
 ទិសទី ៤ ទិសខាងលើ ទិសខាងក្រោម ទិសទទឹង ទិសផ្សេងៗ
 ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ ពាក្យថា ផ្សាយទៅកាន់សត្វលោកទាំងពួង
 ដោយការយកខ្លួនទៅប្រៀបផ្ទឹមនឹងសត្វលោកទាំងអស់ ក្នុងទីទាំងពួង

អប្បមញ្ញវិវត្តេ សុត្តន្តបិដក

សព្វេន សព្វំ សព្វដា សព្វំ អសេសំ និស្សសំ
 បរិយាធាយ វេទនមេតំ សព្វដំ សព្វត្តតាយ សព្វាវុត្តំ
 លោកុដ្ឋិ ។ កក្កណាសហគតេន ចេតសាតិ តត្ថ
 កតមា កក្កណា ។ យា សត្តេសុ កក្កណា កក្កណា-
 យនា កក្កណាយិតត្ថំ កក្កណា ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ
 កក្កណា ។ តត្ថ កតមំ ចិត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ
 មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោវិញ្ញាណជានុ ឥទំ វុច្ចតិ
 ចិត្តំ ។ ឥទំ ចិត្តំ ឥមាយ កក្កណាយ សហគតំ
 ហោតិ សហជាតំ សំសដ្ឋំ សម្បយុត្តំ តេន វុច្ចតិ
 កក្កណាសហគតេន ចេតសាតិ ។ វិបុលេនាតិ យំ
 វិបុលំ តំ មហក្កតំ យំ មហក្កតំ តំ អប្បមាណំ យំ
 អប្បមាណំ សោ អវេរោ យោ អវេរោ សោ អព្យា-
 បជ្ឈោ ។ ជរិត្វាតិ ជរិត្វា អធិមុច្ចិត្វា ។ វិហារតីតិ
 ឥរិយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

អប្បមញ្ញវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

មានសេចក្តីថា ពាក្យថា ផ្សាយទៅកាន់សត្វលោកទាំងពួង ដោយការ
 យកខ្លួនទៅប្រៀបផ្ទឹមនឹងសត្វទាំងអស់ ក្នុងទីទាំងពួង^១ ខ្លះជាពាក្យរូបរួម
 សត្វទាំងពួង ទាំងអស់ រាល់រូប គ្រប់រូប មិនមានសល់ ឥតសេស
 សល់ ។ ពាក្យថា មានចិត្តប្រកបដោយករុណា សេចក្តីថា បណ្តា
 អប្បមញ្ញទាំងនោះ ករុណា តើដូចម្តេច ។ ការអាណិត អាការ
 អាណិត ភាពនៃការអាណិត ការអាណិតអាសូរ ចេតនាវិមុត្តិ ណា
 ចំពោះពួកសត្វ នេះហៅថា ករុណា ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ចិត្ត
 តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។
 មនោវិញ្ញាណធាតុដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា ចិត្ត ។
 ចិត្តនេះ ជាធម្មជាតិទៅជាមួយគ្នា កើតជាមួយគ្នា ច្រឡំគ្នា ប្រកប
 ព្រម ដោយករុណានេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា មានចិត្ត
 ប្រកបដោយករុណា ។ ពាក្យថា ទូលាយ គឺ គុណជាតណា ដ៏
 ទូលាយ គុណជាតនោះ ដល់នូវភាពជាធំ គុណជាតណា ដល់នូវ
 ភាពជាធំ គុណជាតនោះ មានប្រមាណមិនបាន គុណជាតណា មិន
 មានប្រមាណ សភាវៈនោះ មិនមានពៀរ សភាវៈណា មិនមានពៀរ
 សភាវៈនោះ មិនមានព្យាបាទ ។ ពាក្យថា ផ្សាយ គឺ ផ្សាយចិត្តទៅ
 បញ្ជូនចិត្តទៅ ។ ពាក្យថា សម្រាកនៅ គឺ សម្រេចឥរិយាបថ
 ។ បេ ។ សម្រាន្តនៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រាកនៅ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋាន

[២៩៥] កត្តា កត្តា មុទិតាសហគតេន
 ចេតសា ឯកំ ទិសំ ជវត្វា វិហារតិ ។ សេយ្យ-
 ថាបិ នាម ឯកំ បុគ្គលំ បិយំ មណបំ ទិស្វា
 មុទិតោ អស្ស ឯវមេវ សព្វេ សត្តេ មុទិ-
 តាយ ជវតិ ។

[២៩៦] តត្ថ កត្តមា មុទិតា ។ យា សត្តសុ
 មុទិតា មុទិតាយនា មុទិតាយិតត្តំ មុទិតា ចេតា-
 វិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ មុទិតា ។ តត្ថ កតមិ ចិត្តំ ។
 យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោ-
 វិញ្ញាណាតតុ ឥទំ វុច្ចតិ ចិត្តំ ។ ឥទំ ចិត្តំ ឥមាយ
 មុទិតាយ សហគតំ ហោតិ សហជាតំ សំសដ្ឋ
 សម្បយុត្តំ តេន វុច្ចតិ មុទិតាសហគតេន ចេត-
 សាតិ ។ ឯកំ ទិសន្តិ បុរត្ថមំ វា ទិសំ បច្ឆមំ
 វា ទិសំ ឧត្តរំ វា ទិសំ ធូត្វិណំ វា ទិសំ ឧទ្ទិ
 វា អនោ វា តិរិយំ វា វិទិសំ វា ។ ជវត្វាតិ ជវត្វា
 អធិប្បត្តិ ។ វិហារតីតិ ឥរិយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ
 តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។ តថា ទុតិយន្តិ
 យថេវ ឯកំ ទិសំ តថា ទុតិយំ ទិសំ តថា

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[៤៩៥] ចុះភិក្ខុ មានចិត្តប្រកបដោយមុទិតា ផ្សាយទៅកាន់
 ទិស ១ តើដូចម្តេច ។ បុគ្គលឃើញបុគ្គលម្នាក់ ជាទីស្រឡាញ់ ជា
 ទីពេញចិត្ត ហើយជាអ្នករីករាយ យ៉ាងណា ភិក្ខុផ្សាយមុទិតា ចំពោះ
 ពួកសត្វទាំងពួង ក៏យ៉ាងនោះឯង ។

[៤៩៦] បណ្តាអប្បមញ្ញាទាំងនោះ មុទិតា តើដូចម្តេច ។ ការរីក
 រាយ អាការីករាយ ភាពនៃការរីករាយ ការស្រស់ស្រាយ ចេតនាវិមុត្តិ
 ណា ចំពោះពួកសត្វ នេះហៅថា មុទិតា ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ចិត្ត
 តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោ-
 វិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណ ណា នេះហៅថា ចិត្ត ។ ចិត្តនេះ
 ជាធម្មជាតិទៅជាមួយគ្នា កើតជាមួយគ្នា ច្រឡំគ្នា ប្រកបព្រម ដោយ
 មុទិតានេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា មានចិត្តប្រកបដោយមុទិតា ។
 ពាក្យថា ទិស ១ គឺទិសខាងកើតក្តី ទិសខាងលិចក្តី ទិសខាងជើង
 ក្តី ទិសខាងត្បូងក្តី ទិសខាងលើក្តី ទិសខាងក្រោមក្តី ទិសទីដឹងក្តី
 ទិសផ្សេងៗ ក្តី ។ ពាក្យថា ផ្សាយ គឺ ផ្សាយចិត្តទៅ បញ្ជូនចិត្តទៅ ។
 ពាក្យថា សម្រាកនៅ គឺ សម្រេចឥរិយាបថ ។ បេ ។ សម្រាន្តនៅ
 ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រាកនៅ ។ ពាក្យថា ទិសទី ២ ក៏ដូច
 គ្នា គឺ ផ្សាយចិត្តទៅកាន់ទិស ១ យ៉ាងណា ផ្សាយចិត្តទៅកាន់ទិសទី ២

អប្បមញ្ញវិវត្តេ សុត្តន្តកាណ្ឌីយំ

តតិយំ ទិសំ តថា ចតុត្ថំ ទិសំ តថា ឧទ្ធំ តថា អនោ
 តថា តិរិយំ តថា វិទិសំ ។ សព្វងំ សព្វត្ថតាយ សព្វា-
 វុទ្ធិំ លោកន្តិ សព្វេន សព្វំ សព្វថា សព្វំ អសេសំ
 ធិស្សសំ បរិយាធាយ វចនមេតំ សព្វងំ សព្វត្ថ-
 តាយ សព្វាវុទ្ធិំ លោកន្តិ ។ មុទិតាសហគតេន
 ចេតសាតិ តត្ថ កតមា មុទិតា ។ យា សត្តសុ
 មុទិតា មុទិតាយនា មុទិតាយិតត្ថំ មុទិតា ចេតាវិ-
 មុតិ អយំ វុច្ចតិ មុទិតា ។ តត្ថ កតមំ ចិត្តំ ។
 យំ ចិត្តំ មនោ មាណសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនាវិញ្ញា-
 ណាធាតុ ឥទ្ធិ វុច្ចតិ ចិត្តំ ។ ឥទ្ធិ ចិត្តំ ឥមាយ
 មុទិតាយ សហគតំ ហោតិ សហជាតំ សិសដ្ឋំ
 សម្បយុត្តំ តេន វុច្ចតិ មុទិតាសហគតេន ចេត-
 សាតិ ។ វិបុលេនាតិ យំ វិបុលំ តំ មហាក្កតំ
 យំ មហាក្កតំ តំ អប្បមាណំ យំ អប្បមាណំ
 សោ អវេរោ យោ អវេរោ សោ អព្យាបដ្ឋោ ។

អប្បមញ្ញវិវត្ត សុត្តន្តបិដក

ទិសទី ៣ ទិសទី ៤ ទិសខាងលើ ទិសខាងក្រោម ទិសទី ទិស
ផ្សេងៗ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ ពាក្យថា ផ្សាយទៅកាន់សត្វលោកទាំងពួង
ដោយការយកខ្លួនទៅប្រៀបផ្ទឹម នឹងសត្វទាំងអស់ ក្នុងទីទាំងពួង មាន
សេចក្តីថា ពាក្យថា ផ្សាយទៅកាន់សត្វលោកទាំងពួង ដោយការយក
ខ្លួនទៅប្រៀបផ្ទឹម នឹងសត្វទាំងអស់ ក្នុងទីទាំងពួង នេះជាពាក្យប្រកប
ទាំងពួង ទាំងអស់ រាល់រូប គ្រប់រូប មិនមានសល់ ឥតសេសសល់ ។
ពាក្យថាមានចិត្តប្រកបដោយមុទិតា សេចក្តីថា បណ្តាអប្បមញ្ញទាំងនោះ
មុទិតា តើដូចម្តេច ។ ការរីករាយ អាការរីករាយ ភាពនៃការរីករាយ ការ
ស្រស់ស្រាយ ចេតនាវិមុត្តិ ណា ចំពោះពួកសត្វ នេះហៅថា មុទិតា ។
បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍
សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណ
នោះ ណា នេះហៅថា ចិត្ត ។ ចិត្តនេះ ជាធម្មជាតិទៅជាមួយ
គ្នា កើតជាមួយគ្នា ច្រឡំគ្នា ប្រកបព្រម ដោយមុទិតានេះ ព្រោះ
ហេតុនោះ ទើបពោលថា មានចិត្តប្រកប ដោយមុទិតា ។ ពាក្យថា
ទូលាយ គឺ គុណជាតណា ដ៏ទូលាយ គុណជាតនោះ ដល់នូវ
ភាពជាធំ គុណជាតណា ដល់នូវភាពជាធំ គុណជាតនោះ មិន
មានប្រមាណ គុណជាតណា មិនមានប្រមាណ សភាវៈនោះ មិន
មានពៀរ សភាវៈណា មិនមានពៀរ សភាវៈនោះ មិនមានព្យាបាទ ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

ជរិត្តាតិ ជរិត្តា អនិម្ពុត្តិក្កា ។ វិហារតីតិ វរិយតិ
 ។ បេ ។ វិហារតិ តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។

[២៧៧] កកថញ្ច ភិក្ខុ ឧបេក្ខាសហគតេន
 ចេតសា ឯកំ ទិសំ ជរិត្តា វិហារតិ ។ សេយ្យ-
 ថាបំ នាម ឯកំ បុគ្គលំ នេវ មណបំ ន អមណបំ
 ទិស្វា ឧបេក្ខកោ អស្ស ឯវមេវ សព្វេ សត្ត
 ឧបេក្ខាយ ជរតិ ។

[២៧៨] តត្ថ កតមា ឧបេក្ខា ។ យា សត្តសុ
 ឧបេក្ខា ឧបេក្ខាយនា ឧបេក្ខាយិតត្តំ ឧបេក្ខា
 ចេតោវម្ពត្តិ អយំ វុច្ចតិ ឧបេក្ខា ។ តត្ថ កតមំ
 ចិត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មានសំ ។ បេ ។ តជ្ជា
 មនោវិញ្ញាណាតត្ថ ឥទំ វុច្ចតិ ចិត្តំ ។ ឥទំ ចិត្តំ
 ឥមាយ ឧបេក្ខាយ សហគតំ ហោតិ សហជាតំ
 សំសដ្ឋំ សម្បយុត្តំ តេន វុច្ចតិ ឧបេក្ខាសហគតេន
 ចេតសាតិ ។ ឯកំ ទិសន្តំ បុគ្គលំ វា ទិសំ បច្ច័មំ
 វា ទិសំ ឧត្តរំ វា ទិសំ ធូត្ថិណំ វា ទិសំ ឧទ្ទំ
 វា អនោ វា តិរិយំ វា វិទិសំ វា ។ ជរិត្តាតិ ជរិត្តា

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

ពាក្យថា ផ្សាយ គឺ ផ្សាយចិត្តទៅ បញ្ជូនចិត្តទៅ ។ ពាក្យថា សម្រាកនៅ គឺ សម្រេចឥរិយាបថ ។ បេ ។ សម្រាន្តនៅ ព្រោះ ហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រាកនៅ ។

[៤៩៧] ចុះភិក្ខុ មានចិត្តប្រកបដោយឧបេក្ខា ផ្សាយទៅកាន់ ទិស ១ តើដូចម្តេច ។ បុគ្គល ឃើញបុគ្គលម្នាក់ ជាទីពេញចិត្តក៏មិន មែន មិនជាទីពេញចិត្តក៏មិនមែន ហើយជាអ្នកព្រងើយកន្តើយ យ៉ាងណា ភិក្ខុផ្សាយឧបេក្ខា ចំពោះសត្វទាំងពួង យ៉ាងនោះឯង ។

[៤៩៨] បណ្តាអប្បមញ្ញាទាំងនោះ ឧបេក្ខា តើដូចម្តេច ។ ការ ព្រងើយ អាការព្រងើយ ភាពនៃការព្រងើយ ការរតោះតើយ ចេតោ- វិមុត្តិ ណា ចំពោះពួកសត្វ នេះហៅថា ឧបេក្ខា ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែលកើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា ចិត្ត ។ ចិត្តនេះ ជាធម្មជាតិទៅជាមួយគ្នា កើតជាមួយគ្នា ប្រឡងគ្នា ប្រកបព្រម ដោយឧបេក្ខានេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា មានចិត្តប្រកប ដោយឧបេក្ខា ។ ពាក្យថា ទិស ១ គឺ ទិសខាងកើតក្តី ទិសខាងលិច ក្តី ទិសខាងជើងក្តី ទិសខាងត្បូងក្តី ទិសខាងលើក្តី ទិសខាងក្រោមក្តី ទិសទីជើងក្តី ទិសផ្សេងៗ ក្តី ។ ពាក្យថា ផ្សាយ គឺ ផ្សាយចិត្តទៅ

អប្បមញ្ញវិភង្គេ សុត្តន្តបិដក

អធិប្បដិស្ឋិតា ។ វិហារតីតិ វិហារតី ។ បេ ។ វិហារតី
 តេន វុច្ចតិ វិហារតីតិ ។ តថា ទុតិយន្តិ យថេវ
 ឯកំ ទិសំ តថា ទុតិយំ ទិសំ តថា តតិយំ ទិសំ
 តថា ចតុត្ថំ ទិសំ តថា ឧទ្ធចំ តថា អនោ តថា
 តិវិយំ តថា វិទិសំ ។ សព្វជិ សព្វត្ថតាយ សព្វាវន្តិ
 លោកន្តិ សព្វេន សព្វំ សព្វថា សព្វំ អសេសំ
 ជិស្សេសំ បរិយាទាយ វចនមេតំ សព្វជិ សព្វត្ថ-
 តាយ សព្វាវន្តិ លោកន្តិ ។ ឧបេក្ខាសហគតេន
 ចេតសាតិ តត្ថ កតមា ឧបេក្ខា ។ យា សត្តេសុ
 ឧបេក្ខា ឧបេក្ខាយនា ឧបេក្ខាយិតត្ថំ ឧបេក្ខា
 ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ ឧបេក្ខា ។ តត្ថ កតមំ
 ចិត្តំ ។ យំ ចិត្តំ មនោ មនសំ ។ បេ ។ តជ្ជា មនោ-
 វិញ្ញាណាធាតុ ឥទំ វុច្ចតិ ចិត្តំ ។ ឥទំ ចិត្តំ ឥមាយ
 ឧបេក្ខាយ សហគតំ ហោតិ សហជាតំ សំសដ្ឋំ
 សម្បយុត្តំ តេន វុច្ចតិ ឧបេក្ខាសហគតេន ចេតសាតិ ។

អប្បមញ្ញាវិក័ត្ត សុត្តន្តភាគទី១

បញ្ជូនចិត្តទៅ ។ ពាក្យថា សម្រាកនៅ គឺ សម្រេចឥរិយាបថ ។ បេ ។

សម្រាកនៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រាកនៅ ។ ពាក្យថា

ទិសទី២ ក៏ដូចគ្នា គឺ ផ្សាយចិត្តទៅកាន់ទិស ១ យ៉ាងណា ទិសទី២

ទិសទី៣ ទិសទី៤ ទិសខាងលើ ទិសខាងក្រោម ទិសទទឹង ឬ

ទិសផ្សេងៗ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ ពាក្យថា ផ្សាយទៅកាន់សត្វលោក

ទាំងពួង ដោយការយកខ្លួនទៅប្រៀបផ្ទឹមនឹងសត្វទាំងអស់ ក្នុងទីទាំងពួង

មានសេចក្តីថា ពាក្យថា ផ្សាយទៅកាន់សត្វលោកទាំងពួង ដោយការ

យកខ្លួនទៅប្រៀបផ្ទឹម នឹងសត្វទាំងអស់ ក្នុងទីទាំងពួង នេះជាពាក្យរួប

រួមសត្វទាំងពួង ទាំងអស់ រាល់រូប គ្រប់រូប មិនសល់ ឥតសេស

សល់ ។ ពាក្យថា មានចិត្តប្រកបដោយឧបេក្ខា សេចក្តីថា បណ្តាអប្ប-

មញ្ញាទាំងនោះ ឧបេក្ខា តើដូចម្តេច ។ ការព្រងើយ អាការព្រងើយ

ភាពនៃការព្រងើយ ការគោះតើយ ចេតោវិមុត្តិ ណា ចំពោះពួកសត្វ

នេះហៅថា ឧបេក្ខា ។ បណ្តាធម៌ទាំងនោះ ចិត្ត តើដូចម្តេច ។ ចិត្ត

សេចក្តីដឹងអារម្មណ៍ សេចក្តីប្រាថ្នា ។ បេ ។ មនោវិញ្ញាណធាតុ ដែល

កើតអំពីវិញ្ញាណនោះ ណា នេះហៅថា ចិត្ត ។ ចិត្តនេះ ជាធម្មជាតិ

ទៅជាមួយគ្នា កើតជាមួយគ្នា ច្រឡំគ្នា ប្រកបព្រម ដោយឧបេក្ខា

នេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា មានចិត្តប្រកបដោយឧបេក្ខា ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

វិបុលេនាតិ យំ វិបុលំ តំ មហាក្កតំ យំ មហាក្កតំ
 តំ អប្បមាណំ យំ អប្បមាណំ សោ អវេរោ យោ
 អវេរោ សោ អព្យាបដ្ឋោ ។ ជរិត្វាតិ ជរិត្វា អធិ-
 បុច្ឆិត្វា ។ វិហារតីតិ ឥវិយតិ ។ បេ ។ វិហារតិ តេន
 វុច្ឆិតិ វិហារតីតិ ។

សុត្តន្តភាគដំបូង ។

(២៩៧) ចតុស្សោ អប្បមញ្ញោ មេត្តា កក្កុណា
 មុទិតា ឧបេក្ខា ។

(២០០) តត្ថ កក្កមា មេត្តា ។ ឥធិ ភិក្ខុ
 យស្មី សមយេ រូបបឋត្តិយា មក្កំ កាវេតិ វិវិច្ឆេ
 កាមេហំ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្ពជ្ជ វិហារតិ
 មេត្តាសហកតំ យា តស្មី សមយេ មេត្តិ មេត្តា-
 យនា មេត្តាយិតតំ មេត្តា ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ឆិតិ
 មេត្តា អវេសេសា ធម្មា មេត្តាយ សម្មយុត្តា ។
 តត្ថ កក្កមា មេត្តា ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ

អភិធម្មបិដក វិវាទ

ពាក្យថា ទូលាយ គឺ គុណជាតណា ដ៏ទូលាយ គុណជាតនោះ ដល់
 នូវភាពជាធំ គុណជាតណា ដល់នូវភាពជាធំ គុណជាតនោះ មិន
 មានប្រមាណ គុណជាតណា មិនមានប្រមាណ សភាវៈនោះ មិន
 មានពៀរ សភាវៈណា មិនមានពៀរ សភាវៈនោះ មិនមានព្យា-
 បាទ ។ ពាក្យថា ផ្សាយ គឺ ផ្សាយចិត្តទៅ បញ្ជូនចិត្តទៅ ។
 ពាក្យថា សម្រាកនៅ គឺ សម្រេចឥរិយាបថ ។ បេ ។ សម្រាន្ត
 នៅ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពោលថា សម្រាកនៅ ។

ចប់ សុត្តន្តភិក្ខុ ។

[៤៩៩] អប្បមញ្ញា ៤ យ៉ាង គឺ មេត្តា ១ ករុណា ១ មុទិតា ១

ឧបេកា ១ ។

[៥០០] បណ្ណាអប្បមញ្ញាទាំងនោះ មេត្តា តើដូចម្តេច ។
 ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព
 ។ ។ ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ប្រកបដោយ
 មេត្តា ក្នុងសម័យនោះ ការរាប់អាន អាការរាប់អាន ភាពនៃការរាប់
 អាន ការរាប់រក បេតោរិមុត្តិ ណា នេះហៅថា មេត្តា ធម៌ទាំង-
 ឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយមេត្តា ។ បណ្ណាអប្បមញ្ញា
 ទាំងនោះ មេត្តា តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ
 ។ ។

អប្បមញ្ញវិវត្តេ អភិធម្មភាជនីយំ

រូបបឋតិយា មក្កំ ភាវេតិ វិតក្កវិចារាណំ រូបសមា ។ បេ ។
 ធុតិយំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ មេត្តាសហ-
 គតំ យា តស្មី សមយេ មេត្តិ មេត្តាយនា មេត្តា-
 យិតតំ មេត្តា ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ មេត្តា អវ-
 សេសា ធម្មា មេត្តាយ សម្បយុត្តា ។ តត្ថ កតមា
 មេត្តា ។ វេទ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា
 មក្កំ ភាវេតិ បឋតិយា ច វិវាតា ។ បេ ។ ធុតិយំ
 ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ មេត្តាសហគតំ យា
 តស្មី សមយេ មេត្តិ មេត្តាយនា មេត្តាយិតតំ មេត្តា
 ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ មេត្តា អវសេសា ធម្មា
 មេត្តាយ សម្បយុត្តា ។ វេទ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ
 រូបបឋតិយា មក្កំ ភាវេតិ វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។
 បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ មេត្តាសហគតំ
 យា តស្មី សមយេ មេត្តិ មេត្តាយនា មេត្តាយិតតំ
 មេត្តា ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ មេត្តា អវសេសា ធម្មា
 មេត្តាយ សម្បយុត្តា ។ វេទ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ

អប្បមញ្ញវិវាទ អភិធម្មាជនីយ

ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ព្រោះរម្ងាប់នូវវិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ បេ ។

ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន ប្រកបដោយមេត្តា ក្នុងសម័យនោះ ការរាប់អាន
 អាការរាប់អាន ភាពនៃការរាប់អាន ការរាប់រក ចេតោវិមុត្តិ ណា នេះ
 ហៅថា មេត្តា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយមេត្តា ។

បណ្តាអប្បមញ្ញទាំងនោះ មេត្តា តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុ
 ក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ព្រោះនឿយណាយ
 ចាកបីតិផង ។ បេ ។ ចូលកាន់តតិយជ្ឈាន ប្រកបដោយមេត្តា ក្នុង
 សម័យនោះ ការរាប់អាន អាការរាប់អាន ភាពនៃការរាប់អាន ការ
 រាប់រក ចេតោវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា មេត្តា ធម៌ទាំងឡាយដ៏
 សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយមេត្តា ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុង
 សាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ
 ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ប្រកបដោយមេត្តា ក្នុងសម័យនោះ
 ការរាប់អាន អាការរាប់អាន ភាពនៃការរាប់អាន ការរាប់រក ចេតោ-
 វិមុត្តិ ណា នេះហៅថា មេត្តា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះ
 ថា ប្រកបដោយមេត្តា ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ

អភិធម្មបិដក វិភង្គោ

រូបបឋតិយា មក្កំ ភាវេតិ អវិតក្កំ វិហារមត្តំ វិវេកា-
 ជំ បតិសុខំ ធុតិយំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ
 មេត្តាសហគតំ យា តស្មី សមយេ មេត្តិ មេត្តាយនា
 មេត្តាយិតតំ មេត្តា ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ មេត្តា
 អវសេសា ធម្មា មេត្តាយ សម្មយុត្តា ។ វេទ ភិក្ខុ
 យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា មក្កំ ភាវេតិ វិតក្កំ-
 វិហារានំ វ្យាសមា ។ បេ ។ តតិយំ ឈានំ ឧប-
 សម្ព័ន្ធ វិហារតិ មេត្តាសហគតំ យា តស្មី សមយេ
 មេត្តិ មេត្តាយនា មេត្តាយិតតំ មេត្តា ចេតោវិមុត្តិ
 អយំ វុច្ចតិ មេត្តា អវសេសា ធម្មា មេត្តាយ សម្ម-
 យុត្តា ។ វេទ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា
 មក្កំ ភាវេតិ បតិយា ច វិហារា ។ បេ ។ ចតុត្ថំ
 ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ មេត្តាសហគតំ យា
 តស្មី សមយេ មេត្តិ មេត្តាយនា មេត្តាយិតតំ មេត្តា
 ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ មេត្តា អវសេសា ធម្មា
 មេត្តាយ សម្មយុត្តា ។

អភិធម្មប័ណ្ណ វិភង្គ

ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ចូលកាន់តុល្យវិជ្ជា មិនមានវិតក្កៈ មាន
 ត្រឹមតែវិចារៈ មានបីតិវិចារៈកើតក្នុងវិវេក ប្រកបដោយមេត្តា ក្នុង
 សម័យនោះ ការរាប់អាន អាការរាប់អាន ភាពនៃការរាប់អាន ការ
 រាប់រក ចេតនាវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា មេត្តា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស
 ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយមេត្តា ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ
 ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ព្រោះរម្ងាប់នូវវិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ បេ ។
 ចូលកាន់តុល្យវិជ្ជា ប្រកបដោយមេត្តា ក្នុងសម័យនោះ ការរាប់អាន
 អាការរាប់អាន ភាពនៃការរាប់អាន ការរាប់រក ចេតនាវិមុត្តិ ណា
 នេះហៅថា មេត្តា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយ
 មេត្តា ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើត
 ក្នុងរូបភព ព្រោះនឿយណាយចាកបីតិវិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់ចតុត្ថ-
 វិជ្ជាប្រកបដោយមេត្តា ក្នុងសម័យនោះ ការរាប់អាន អាការរាប់អាន
 ភាពនៃការរាប់អាន ការរាប់រក ចេតនាវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា មេត្តា
 ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយមេត្តា ។

អប្បមញ្ញវិវត្ត អភិធម្មាជនីយំ

[៤០០] តត្ថ កតមា កុណា ។ ឥធិ ភិក្ខុ
 យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា មកំ ភាវេតិ វិវិច្ឆេ
 កាមេហំ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ
 កុណា សហគតំ យា តស្មី សមយេ កុណា
 កុណាយនា កុណាយិតតំ កុណា ចេតាវិមុត្តិ
 អយំ វុច្ចតិ កុណា អវសេសា ធម្មា កុណាយ
 សម្មយុត្តា ។ តត្ថ កតមា កុណា ។ ឥធិ ភិក្ខុ
 យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា មកំ ភាវេតិ វិវិច្ឆេ-
 វិចារានំ រូបសមា ។ បេ ។ ទុតិយំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ
 វិហារតិ កុណា សហគតំ យា តស្មី សមយេ កុ-
 ណា កុណាយនា កុណាយិតតំ កុណា ចេតា-
 វិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ កុណា អវសេសា ធម្មា
 កុណាយ សម្មយុត្តា ។ តត្ថ កតមា កុណា ។
 ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា មកំ ភាវេតិ
 បឋតិយា ព វិវតា ។ បេ ។ តតិយំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ
 វិហារតិ កុណា សហគតំ យា តស្មី សមយេ
 កុណា កុណាយនា កុណាយិតតំ កុណា
 ចេតាវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ កុណា អវសេសា ធម្មា

អប្បមញ្ញវិក័ត្ត អភិធម្មភាជនីយ

[៥០១] បណ្ណាអប្បមញ្ញាទាំងនោះ កុរុណា តើដូចម្តេច ។
 ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព
 ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ប្រកបដោយ
 កុរុណា ក្នុងសម័យនោះ ការអាណិត អាការអាណិត ភាពនៃការ
 អាណិត ការអាណិតអាសូរ ចេតនាវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា កុរុណា
 ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយកុរុណា ។ បណ្ណា
 អប្បមញ្ញាទាំងនោះ កុរុណា តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុ
 ក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិង
 វិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន ប្រកបដោយកុរុណា ក្នុង
 សម័យនោះ ការអាណិត អាការអាណិត ភាពនៃការអាណិត ការ
 អាណិតអាសូរ ចេតនាវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា កុរុណា ធម៌ទាំងឡាយ
 ដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយកុរុណា ។ បណ្ណាអប្បមញ្ញា
 ទាំងនោះ កុរុណា តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនា
 នេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ព្រោះនឿយណាយចាកបីតិផង
 ។ បេ ។ ចូលកាន់តតិយជ្ឈាន ប្រកបដោយកុរុណា ក្នុងសម័យនោះ
 ការអាណិត អាការអាណិត ភាពនៃការអាណិត ការអាណិតអាសូរ
 ចេតនាវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា កុរុណា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

កក្កណាយ សម្បយុត្តា ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សម-
 យេ រូប្បបបត្តិយា មក្កំ ភាវេតិ វិវិច្ឆេវ កាមេហិ
 ។ បេ ។ បវេមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ កក្ក-
 ណាសហគតំ យា តស្មី សមយេ កក្កណា
 កក្កណាយនា កក្កណាយិតតំ កក្កណា ចេតោវិមុត្តិ
 អយំ វុច្ចតិ កក្កណា អវសេសា ធម្មា កក្កណាយ
 សម្បយុត្តា ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូប្បបបត្តិ-
 យា មក្កំ ភាវេតិ អវិគក្កំ វិចារមត្តំ វិវេកនំ បតិ-
 សុខំ ធុតិយំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ កក្កណា-
 សហគតំ យា តស្មី សមយេ កក្កណា កក្កណា-
 យនា កក្កណាយិតតំ កក្កណា ចេតោវិមុត្តិ អយំ
 វុច្ចតិ កក្កណា អវសេសា ធម្មា កក្កណាយ សម្ប-
 យុត្តា ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូប្បបបត្តិ-
 យា មក្កំ ភាវេតិ វិគក្កវិចារនំ រូបសមា ។ បេ ។
 តតិយំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ កក្កណាសហ-
 គតំ យា តស្មី សមយេ កក្កណា កក្កណាយនា
 កក្កណាយិតតំ កក្កណា ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ
 កក្កណា អវសេសា ធម្មា កក្កណាយ សម្បយុត្តា ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយករុណា ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុង
សាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ
។ បេ ។ ចូលកាន់ត្រៃវិចារ ប្រកបដោយករុណា ក្នុងសម័យនោះ ការ
អាណិត អាការអាណិត ភាពនៃការអាណិត ការអាណិតអាសូរ ចេតនា-
វិមុត្តិ ណា នេះហៅថា ករុណា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា
ប្រកបដោយករុណា ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើន
មគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ចូលកាន់ត្រៃវិចារ មិនមានវិតក្កៈ
មានត្រឹមតែវិចារៈ មានបីត្រៃវិចារៈ កើតក្នុងវិវេក ប្រកបដោយ
ករុណា ក្នុងសម័យនោះ ការអាណិត អាការអាណិត ភាពនៃការ
អាណិត ការអាណិតអាសូរ ចេតនាវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា ករុណា
ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយករុណា ។ ក្នុង
សម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព
ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់ត្រៃវិចារ ប្រកប
ដោយករុណា ក្នុងសម័យនោះ ការអាណិត អាការអាណិត ភាព
នៃការអាណិត ការអាណិតអាសូរ ចេតនាវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា
ករុណា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយករុណា ។

អប្បមញ្ញវិវត្ត អភិធម្មាជនីយំ

ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា មក្កំ
 កាវេតិ បឋតិយា ច វិវាតា ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ
 ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ កក្កណា សហគតំ យា តស្មី
 សមយេ កក្កណា កក្កណាយនា កក្កណាយិតត្ថំ
 កក្កណា ចេតាវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ កក្កណា អវ-
 សេសា ធម្មា កក្កណាយ សម្មយុត្តា ។

[៥០២] តត្ថ កតមា មុទិតា ។ ឥធិ ភិក្ខុ
 យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា មក្កំ កាវេតិ វិវិច្ឆា
 កាមេហិ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ
 វិហារតិ មុទិតាសហគតំ យា តស្មី សមយេ មុទិតា
 មុទិតាយនា មុទិតាយិតត្ថំ មុទិតា ចេតាវិមុត្តិ អយំ
 វុច្ចតិ មុទិតា អវសេសា ធម្មា មុទិតាយ សម្ម-
 យុត្តា ។ តត្ថ កតមា មុទិតា ។ ឥធិ ភិក្ខុ
 យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា មក្កំ កាវេតិ វិតក្ក-
 វិចារាជំ វុចសមា ។ បេ ។ ទុតិយំ ឈានំ
 ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ មុទិតាសហគតំ យា តស្មី
 សមយេ មុទិតា មុទិតាយនា មុទិតាយិតត្ថំ មុទិតា

អប្បមញ្ញវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព
 ព្រោះឡើយណាយចាកបីតិផង ។ បេ ។ ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ប្រកប
 ដោយករុណា ក្នុងសម័យនោះ ការអាណិត អាការអាណិត ភាព
 នៃការអាណិត ការអាណិតអាសូរ ចេតនាវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា
 ករុណា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយករុណា ។

[៥០២] បណ្តាអប្បមញ្ញទាំងនោះ មុទិតា តើដូចម្តេច ។

ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព
 ស្ទាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ប្រកបដោយ
 មុទិតា ក្នុងសម័យនោះ ការរីករាយ អាការរីករាយ ភាពនៃការរីក
 រាយ ការស្រស់ស្រាយ ចេតនាវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា មុទិតា
 ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយមុទិតា ។ បណ្តា
 អប្បមញ្ញទាំងនោះ មុទិតា តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុង
 សាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ
 ។ បេ ។ ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន ប្រកបដោយមុទិតា ក្នុងសម័យនោះ
 ការរីករាយ អាការរីករាយ ភាពនៃការរីករាយ ការស្រស់ស្រាយ

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ មុទិតា អវសេសា ធម្មា
 មុទិតាយ សម្បយុត្តា ។ តត្ថ កតមា មុទិតា ។
 ឥធន ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូប្ទបបត្តិយា មក្កំ
 ការេតិ បតិយា ច វិរាតា ។ បេ ។ តតិយំ
 ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ មុទិតាសហគតំ យា
 តស្មី សមយេ មុទិតា មុទិតាយនា មុទិតាយិតត្តំ
 មុទិតា ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ មុទិតា អវសេសា
 ធម្មា មុទិតាយ សម្បយុត្តា ។ ឥធន ភិក្ខុ យស្មី
 សមយេ រូប្ទបបត្តិយា មក្កំ ការេតិ វិវិច្ឆេ កាមេ-
 ហិ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ
 មុទិតាសហគតំ យា តស្មី សមយេ មុទិតា មុទិតា-
 យនា មុទិតាយិតត្តំ មុទិតា ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ
 មុទិតា អវសេសា ធម្មា មុទិតាយ សម្បយុត្តា ។
 ឥធន ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូប្ទបបត្តិយា មក្កំ
 ការេតិ អវិតក្កំ វិហារមត្តំ វិវេកជំ បតិសុខំ ធុតិយំ
 ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ មុទិតាសហគតំ យា
 តស្មី សមយេ មុទិតា មុទិតាយនា មុទិតាយិតត្តំ
 មុទិតា ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ មុទិតា អវសេសា ធម្មា

អភិធម្មបិដក វិវាដ

ចេតោវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា មុទិតា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏
 ឈ្មោះថា ប្រកបដោយមុទិតា ។ បណ្តាអប្បមញ្ញាទាំងនោះ មុទិតា
 តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បី
 កើតក្នុងរូបភព ព្រោះនឿយណាយចាកបីតិផង ។ បេ ។ ចូលកាន់
 តតិយជ្ឈាន ប្រកបដោយមុទិតា ក្នុងសម័យនោះ ការរីករាយ អាការ
 រីករាយ ភាពនៃការរីករាយ ការស្រស់ស្រាយ ចេតោវិមុត្តិ ណា
 នេះហៅថា មុទិតា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយ
 មុទិតា ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើត
 ក្នុងរូបភព ស្លាប់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន
 ប្រកបដោយមុទិតា ក្នុងសម័យនោះ ការរីករាយ អាការរីករាយ ភាព
 នៃការរីករាយ ការស្រស់ស្រាយ ចេតោវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា
 មុទិតា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយមុទិតា ។
 ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព
 ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន មិនមានវិតក្កៈ មានត្រឹមតែវិចារៈ មានបីតិនិង
 សុខ កើតអំពីសេចក្តីស្ងប់ស្ងាត់ ប្រកបដោយមុទិតា ក្នុងសម័យនោះ
 ការរីករាយ អាការរីករាយ ភាពនៃការរីករាយ ការស្រស់ស្រាយ
 ចេតោវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា មុទិតា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស

អប្បបរមាវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយំ

មុទិតាយ សម្មយុត្តា ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ
 រូបបឋតិយា មក្កំ ភាវេតិ វិតក្កវិចារាណំ រូបសមា
 ។ បេ ។ តតិយំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ មុទិតាស-
 ហាគតំ យា តស្មី សមយេ មុទិតា មុទិតាយនា មុទិតា-
 យិតតំ មុទិតា ចេតាវិមុតិ អយំ វុច្ចតិ មុទិតា
 អវសេសា ធម្មា មុទិតាយ សម្មយុត្តា ។ ឥធិ ភិក្ខុ
 យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា មក្កំ ភាវេតិ បឋតិយា ច
 វិវាតា ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ
 មុទិតាសហាគតំ យា តស្មី សមយេ មុទិតា មុទិតា-
 យនា មុទិតាយិតតំ មុទិតា ចេតាវិមុតិ អយំ វុច្ចតិ
 មុទិតា អវសេសា ធម្មា មុទិតាយ សម្មយុត្តា ។

[៥០៣] តត្ថ កតតមា ឧបេក្ខា ។ ឥធិ
 ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា មក្កំ ភាវេតិ
 សុខស្ស ច បហានា ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧ-
 បសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ឧបេក្ខាសហាគតំ យា តស្មី
 សមយេ ឧបេក្ខា ឧបេក្ខាយនា ឧបេក្ខាយិតតំ
 ឧបេក្ខា ចេតាវិមុតិ អយំ វុច្ចតិ ឧបេក្ខា អវសេ-
 សា ធម្មា ឧបេក្ខាយ សម្មយុត្តា ។

អប្បមញ្ញវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយមុទិតា ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ
 ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ បេ ។
 ចូលកាន់តតិយជ្ឈាន ប្រកបដោយមុទិតា ក្នុងសម័យនោះ ការរីករាយ
 អាការរីករាយ ភាពនៃការរីករាយ ការស្រស់ស្រាយ ចេតនាវិមុត្តិ
 ណា នេះហៅថា មុទិតា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកប
 ដោយមុទិតា ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ
 ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ព្រោះនឿយណាយចាកប័ត្តផង ។ បេ ។ ចូល
 កាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ប្រកបដោយមុទិតា ក្នុងសម័យនោះ ការរីករាយ អាការ
 រីករាយ ភាពនៃការរីករាយ ការស្រស់ស្រាយ ចេតនាវិមុត្តិ ណា
 នេះហៅថា មុទិតា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយ
 មុទិតា ។

[៥០៣] បណ្ណាអប្បមញ្ញទាំងនោះ ឧបេក្ខា តើដូចម្តេច ។
 ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព
 ព្រោះលះបង់សុខផង ។ បេ ។ ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ប្រកបដោយ
 ឧបេក្ខា ក្នុងសម័យនោះ ការព្រងើយ អាការព្រងើយ ភាពនៃការ
 ព្រងើយ ការតោះតើយ ចេតនាវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា ឧបេក្ខា
 ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយឧបេក្ខា ។

អភិធម្មបិដក វិវដ្ត

[៥០៤] ចតុស្សោ អប្បមញ្ញាយោ មេត្តា ក-
រុណា មុទិតា ឧបេក្ខា ។

[៥០៥] តត្ថ កតមា មេត្តា ។ ឥធម៌ ភិក្ខុ
យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា មក្កំ ភាវេតិ វិវិច្ឆេ
កាមេហិ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិ-
ហារតិ មេត្តាសហគតំ តស្មី សមយេ ជស្សោ
ហោតិ ។ បេ ។ អវិក្ខោចោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា
កុសលា តស្សេវ រូចាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស
កតត្តា ឧបចិតត្តា វិចារកំ វិវិច្ឆេវ កាមេហិ ។ បេ ។
បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ មេត្តាសហគតំ
យា តស្មី សមយេ មេត្តិ មេត្តាយនា មេត្តាយិតតំ
មេត្តា ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ មេត្តា អវសេសា
ធម្មា មេត្តាយ សម្បយុត្តា ។ តត្ថ កតមា មេត្តា ។
ឥធម៌ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ រូបបឋតិយា មក្កំ ភាវេតិ
វិតក្កវិចារានំ រូបសមា ។ បេ ។ ទុតិយំ ឈានំ ឧ-
បសម្បជ្ជ វិហារតិ មេត្តាសហគតំ តស្មី សមយេ
ជស្សោ ហោតិ ។ បេ ។ អវិក្ខោចោ ហោតិ ឥមេ
ធម្មា កុសលា តស្សេវ រូចាវចរស្ស កុសលស្ស

អភិធម្មប័ដិក វិភង្គ

[៥០៤] អប្បមញ្ញា ៤ យ៉ាង គឺ មេត្តា ១ ករុណា ១ មុទិតា ១

ឧបេក្ខា ១ ។

[៥០៥] បណ្តាអប្បមញ្ញាទាំងនោះ មេត្តា តើដូចម្តេច ។ ក្នុង
សម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ស្ងាត់
ចាកកាយទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ប្រកបដោយមេត្តា
ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈក៏កើតមាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈក៏កើតមាន ធម៌
ទាំងនេះ ឈ្មោះថាជាកុសល ភិក្ខុ ស្ងាត់ចាកកាយទាំងឡាយ ។ បេ ។
ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាវិបាក ប្រកបដោយមេត្តា ព្រោះភាពនៃកម្មជា
រូបាវចរកុសលនោះឯង ដែលលោកធ្វើហើយ សន្សំហើយ ក្នុងសម័យ
នោះ ការរាប់អាន អាការរាប់អាន ភាពនៃការរាប់អាន ការរាប់រក
ចេតនាវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា មេត្តា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះ
ថា ប្រកបដោយមេត្តា ។ បណ្តាអប្បមញ្ញាទាំងនោះ មេត្តា តើដូច
ម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បី
កើតក្នុងរូបភព ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់
ទុតិយជ្ឈាន ប្រកបដោយមេត្តា ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈក៏កើតមាន
។ បេ ។ អវិក្ខេបៈក៏កើតមាន ធម៌ទាំងនេះ ឈ្មោះថាជាកុសល ភិក្ខុ

អប្បបរមាវិវត្ត អភិធម្មាជនីយំ

កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា វិចារកំ វិតក្កវិចារានំ
 រូបសមា ។ បេ ។ ធុតិយំ ឈានំ ។ បេ ។ តតិយំ
 ឈានំ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ
 ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ មេត្តាសហគតំ យា តស្មី សមយេ
 មេត្ត មេត្តាយនា មេត្តាយិតត្ថំ មេត្តា ចេតោវិមុត្តិ
 អយំ វុច្ចតិ មេត្តា អវសេសា ធម្មា មេត្តាយ
 សម្មយុត្តា ។

[៥០៦] តត្ថ កតមា ករុណា ។ ឥធិ ភិក្ខុ
 យស្មី សមយេ រូបបឋមិយា មក្កំ កាវេតិ វិវិច្ឆេ
 កាមេហំ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ
 ករុណាសហគតំ តស្មី សមយេ ជស្សោ ហោតិ
 ។ បេ ។ អវិក្ខេបោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា កុសលា
 តស្សេវ រូចាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា
 ឧបចិតត្តា វិចារកំ វិវិច្ឆេ កាមេហំ ។ បេ ។ បឋមំ
 ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ ករុណាសហគតំ យា
 តស្មី សមយេ ករុណា ករុណាយនា ករុណា-
 យិតត្ថំ ករុណា ចេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ ករុណា
 អវសេសា ធម្មា ករុណាយ សម្មយុត្តា ។ តត្ថ

អប្បមញ្ញវិវត្ត អភិធម្មកាដនីយ

ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន ។ បេ ។
 តតិយជ្ឈាន ។ បេ ។ បឋមជ្ឈាន ។ បេ ។ ចតុត្ថជ្ឈាន ជាវិបាក ប្រកប
 ដោយមេត្តា ព្រោះភាពនៃកម្មជាទូទៅចរកុសលនោះឯង ដែលលោកធ្វើ
 ហើយ សន្សំហើយ ក្នុងសម័យនោះ ការរាប់អាន អាការរាប់អាន ភាព
 នៃការរាប់អាន ការរាប់រក ចេតោវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា មេត្តា ធម៌
 ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយមេត្តា ។

(៥០៦) បណ្ណាអប្បមញ្ញាទាំងនោះ ករុណា តើដូចម្តេច ។
 ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព
 ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ប្រកបដោយ
 ករុណា ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈក៏កើតមាន ។ បេ ។ អវិភេបៈក៏
 កើតមាន ធម៌ទាំងនេះ ឈ្មោះថាជាកុសល ភិក្ខុ ព្រោះស្ងាត់ចាក
 កាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាវិបាក ប្រកបដោយ
 ករុណា ព្រោះភាពនៃកម្មជាទូទៅចរកុសលនោះឯង ដែលលោកធ្វើហើយ
 សន្សំហើយ ក្នុងសម័យនោះ ការអាណិត អាការអាណិត ភាពនៃការ
 អាណិត ការអាណិតអាសូរ ចេតោវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា ករុណា
 ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយករុណា ។ បណ្ណា

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

កតមា កុណា ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ
 រូបបបត្តិយា មក្កំ ភាវេតិ វិតក្កវិចារាណំ រូបសមា
 ។ បេ ។ ទុតិយំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ
 កុណាសហគតំ តស្មី សមយេ ជស្សោ ហោតិ
 ។ បេ ។ អវិក្ខោចោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា កុសលា
 តស្សេវ រូចាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា
 ឧបចិតត្តា វិចារកំ វិតក្កវិចារាណំ រូបសមា ។ បេ ។
 ទុតិយំ ឈានំ ។ បេ ។ តតិយំ ឈានំ ។ បេ ។
 បឋមំ ឈានំ ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ
 វិហារតិ កុណាសហគតំ យា តស្មី សមយេ ក-
 ុណា កុណាយនា កុណាយិតតំ កុណា ចេតា-
 វិមុត្តិ អយំ រុច្ឆតិ កុណា អវសេសា ធម្មា កុ-
 ណាយ សម្បយុត្តា ។

[៥០៧] តត្ថ កតមា មុទិតា ។ ឥធិ ភិក្ខុ
 យស្មី សមយេ រូបបបត្តិយា មក្កំ ភាវេតិ វិវិច្ឆេ
 កាមេហិ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ
 មុទិតាសហគតំ តស្មី សមយេ ជស្សោ ហោតិ ។ បេ ។

អភិធម្មបិដក វិវាដ

អប្បមញ្ញាទាំងនោះ ករុណា តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុង
សាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិង
វិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន ប្រកបដោយករុណា ក្នុង
សម័យនោះ ផស្សៈក៏កើតមាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈក៏កើតមាន ធម៌
ទាំងនេះ ឈ្មោះថាជាគុសល ភិក្ខុ ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ បេ ។
ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន ។ បេ ។ តតិយជ្ឈាន ។ បេ ។ បឋមជ្ឈាន ។ បេ ។
ចតុត្ថជ្ឈាន ជាវិបាក ប្រកបដោយករុណា ព្រោះភាពនៃកម្មដ្ឋាវុច្ចាវចរ-
គុសលនោះឯង ដែលលោកធ្វើហើយ សន្សំហើយ ក្នុងសម័យនោះ
ការអាណិត អាការអាណិត ភាពនៃការអាណិត ការអាណិតអាសូរ
ចេតនាមុត្តិ ណា នេះហៅថា ករុណា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏
ឈ្មោះថា ប្រកបដោយករុណា ។

(៥០៧) បណ្តាអប្បមញ្ញាទាំងនោះ មុទិគា តើដូចម្តេច ។
ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុង
រូបភព ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន
ប្រកបដោយមុទិគា ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈក៏កើតមាន ។ បេ ។

អប្បមញ្ញវិវត្តោ អភិធម្មភាជនីយំ

អវិក្ខេបោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា កុសលា តស្សេវ វុទា-
 វចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិត្តត្តា
 វិទាកំ វិវិច្ឆេវ កាមេហំ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ
 ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ មុទិតាសហគតំ យា តស្មី សម-
 យេ មុទិតា មុទិតាយនា មុទិតាយិតត្ថំ មុទិតា បេ-
 តោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ មុទិតា អវសេសា ធម្មា មុទិតាយ
 សម្បយុត្តា ។ តត្ថ កតមា មុទិតា ។ ឥធម ភិក្ខុ យស្មី
 សមយេ វុច្ចបបត្តិយា មក្កំ ភាវេតិ វិតក្កវិទារាជំ វុច្ច-
 សមា ។ បេ ។ ទុតិយំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ
 មុទិតាសហគតំ តស្មី សមយេ ជស្សោ ហោតិ
 ។ បេ ។ អវិក្ខេបោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា កុសលា
 តស្សេវ វុទាវចរស្ស កុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា
 ឧបចិត្តត្តា វិទាកំ វិតក្កវិទារាជំ វុច្ចសមា ។ បេ ។
 ទុតិយំ ឈានំ ។ បេ ។ តតិយំ ឈានំ ។ បេ ។ បឋមំ
 ឈានំ ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហារតិ
 មុទិតាសហគតំ យា តស្មី សមយេ មុទិតា មុទិតា-
 យនា មុទិតាយិតត្ថំ មុទិតា បេតោវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ
 មុទិតា អវសេសា ធម្មា មុទិតាយ សម្បយុត្តា ។

អប្បមេត្តាវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

អវិក្ខេបៈកំកើតមាន ធម៌ទាំងនេះ ឈ្មោះថាជាកុសល ភិក្ខុស្ងាត់ចាកកាម
 ទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូលកាន់បឋមជ្ឈាន ជាវិបាក ប្រកបដោយមុទិតា
 ព្រោះភាពនៃកម្មជាត្រូវចរកុសលនោះឯង ដែលលោកធ្វើហើយ សន្សំ
 ហើយ ក្នុងសម័យនោះ ការរីករាយ អាការរីករាយ ភាពនៃការរីករាយ
 ការស្រស់ស្រាយ ចេតនាវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា មុទិតា ធម៌ទាំង-
 ឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយមុទិតា ។ បណ្តាអប្បមេត្តា
 ទាំងនោះ មុទិតា ត្រូវដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ
 ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ បេ ។
 ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន ប្រកបដោយមុទិតា ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈកំកើត
 មាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈកំកើតមាន ធម៌ទាំងនេះ ឈ្មោះថាជាកុសល
 ភិក្ខុ ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន ។ បេ ។
 តតិយជ្ឈាន ។ បេ ។ បឋមជ្ឈាន ។ បេ ។ ចតុត្ថជ្ឈាន ជាវិបាក
 ប្រកបដោយមុទិតា ព្រោះភាពនៃកម្មជាត្រូវចរកុសលនោះឯង ដែល
 លោកធ្វើហើយ សន្សំហើយ ក្នុងសម័យនោះ ការរីករាយ អាការ
 រីករាយ ភាពនៃការរីករាយ ការស្រស់ស្រាយ ចេតនាវិមុត្តិ ណា
 នេះហៅថា មុទិតា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយ
 មុទិតា ។

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

[៥០៨] តត្ថ កតមា ឧបេក្ខា ។ ភិក្ខុ យស្មី
សមយេ រូបបឋតិយា មក្ខំ ភាវេតិ សុខស្ស ច
បហាណា ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជំ វិហារតិ
ឧបេក្ខាសហគតំ តស្មី សមយេ ជស្សោ ហោតិ
។ បេ ។ អវិក្ខោចោ ហោតិ ឥមេ ធម្មា កុសលា
តស្ស្គំ រូបាវចរស្ស្គំ កុសលស្ស្គំ កម្មស្ស្គំ កតត្តា
ឧបចិតត្តា វិចារកំ សុខស្ស ច បហាណា ។ បេ ។
ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជំ វិហារតិ ឧបេក្ខាសហគតំ
យា តស្មី សមយេ ឧបេក្ខា ឧបេក្ខាយនា ឧ-
បេក្ខាយិតត្ថំ ឧបេក្ខា ចេតាវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ ឧ-
បេក្ខា អវិសេសា ធម្មា ឧបេក្ខាយ សម្បយុត្តា ។

[៥០៩] ចតស្សោ អប្បមញ្ញាយោ មេត្តា
ករុណា មុទិតា ឧបេក្ខា ។

[៥១០] តត្ថ កតមា មេត្តា ។ ឥធម ភិក្ខុ
យស្មី សមយេ រូបាវចរំ ឈានំ ភាវេតិ កិរិយំ
នេវ កុសលំ នាកុសលំ ន ច កម្មវិចារកំ ទិដ្ឋធម្មសុ-
ខវិហារំ វិវិច្ឆេវ កាមេហំ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ឧប-
សម្បជ្ជំ វិហារតិ មេត្តាសហគតំ យា តស្មី សមយេ មេត្ត

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

[៥០៨] បណ្ណាអប្បមញ្ញាទាំងនោះ ទេវេក្ខា តើដូចម្តេច ។
 ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនមគ្គ ដើម្បីកើតក្នុងរូបភព
 ព្រោះលះសុខផង ។ បេ ។ ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ប្រកបដោយទេវេក្ខា
 ក្នុងសម័យនោះ ផស្សៈក៏កើតមាន ។ បេ ។ អវិក្ខេបៈក៏កើតមាន ធម៌
 ទាំងនេះ ឈ្មោះថាជាភុសល ភិក្ខុ ព្រោះលះសុខផង ។ បេ ។ ចូល
 កាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ជាវិបាក ប្រកបដោយទេវេក្ខា ព្រោះភាពនៃកម្ម ជា
 រូបាវចរកុសលនោះឯង ដែលលោកធ្វើហើយ សន្សំហើយ ក្នុងសម័យ
 នោះ ការព្រងើយ អាការព្រងើយ ភាពនៃការព្រងើយ ការគោះ
 តើយ ចេតាវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា ទេវេក្ខា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស
 ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយទេវេក្ខា ។

[៥០៩] អប្បមញ្ញា ៤ យ៉ាង គឺ មេត្តា ១ ករុណា ១ មុទ្ធិតា ១
 ទេវេក្ខា ១ ។

[៥១០] បណ្ណាអប្បមញ្ញាទាំងនោះ មេត្តា តើដូចម្តេច ។
 ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនរូបាវចរជ្ឈាន ជាកិរិយា
 មិនមែនកុសល មិនមែនអកុសល ទាំងមិនមែនកម្មវិបាក គឺជាគ្រឿង
 នៅជាសុខក្នុងបច្ចុប្បន្ន ស្ងាត់ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ ។ ចូល
 កាន់បឋមជ្ឈាន ប្រកបដោយមេត្តា ក្នុងសម័យនោះ ការរាប់អាន

អប្បបរមាវិវត្ត អភិធម្មកាជីវិយំ

មេត្តាយោ មេត្តាយិតតំ មេត្តា ចេតាវិមុត្តិ អយំ
 វុច្ចតិ មេត្តា អវសេសា ធម្មា មេត្តាយ សម្មយុត្តា ។
 តត្ថ កតតមា មេត្តា ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ
 វូចាវចរំ ឈានំ កាលេតិ កិរិយំ នេវ កុសលំ
 ជាកុសលំ ន ច កម្មវិបាកំ ទិដ្ឋជម្ពុសុខវិហារំ វិតក្កវិ-
 បាកំ វូបសមា ។ បេ ។ ទុតិយំ ឈានំ ។ បេ ។ តតិយំ
 ឈានំ ។ បេ ។ បឋមំ ឈានំ ។ បេ ។ ចតុត្ថំ
 ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ មេត្តាសហគតំ យា
 តស្មី សមយេ មេត្តិ មេត្តាយោ មេត្តាយិតតំ
 មេត្តា ចេតាវិមុត្តិ អយំ វុច្ចតិ មេត្តា អវសេសា
 ធម្មា មេត្តាយ សម្មយុត្តា ។ តត្ថ កតតមា កក្ក-
 ណា ។ បេ ។ តត្ថ កតតមា មុទិតា ។ បេ ។ តត្ថ
 កតតមា ឧបេក្ខា ។ ឥធិ ភិក្ខុ យស្មី សមយេ វូចាវចរំ
 ឈានំ កាលេតិ កិរិយំ នេវ កុសលំ ជាកុសលំ
 ន ច កម្មវិបាកំ ទិដ្ឋជម្ពុសុខវិហារំ សុខស្ស ច
 បហាជា ។ បេ ។ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្ព័ន្ធ វិហារតិ
 ឧបេក្ខាសហគតំ យា តស្មី សមយេ ឧបេក្ខា
 ឧបេក្ខាយោ ឧបេក្ខាយិតតំ ឧបេក្ខា ចេតាវិមុត្តិ

អប្បមញ្ញាវិវត្ត អភិធម្មភាជនីយ

អាគាររាប'មាន ភាពនៃការរាប'មាន ការរាប'រក ចេតនាវិមុត្តិ ណា នេះ
 ហៅថា មេត្តា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយមេត្តា ។
 បណ្តាអប្បមញ្ញាទាំងនោះ មេត្តា តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា
 ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើនរូបារាជ្យាន ជាភិក្ខុយា មិនមែនកុសល មិន
 មែនអកុសល ទាំងមិនមែនកម្មវិបាក គឺជាគ្រឿងនៅជាសុខក្នុងបច្ចុប្បន្ន
 ព្រោះរម្ងាប់វិតក្កៈនិងវិចារៈ ។ បេ ។ ចូលកាន់ទុតិយជ្ឈាន ។ បេ ។
 តតិយជ្ឈាន ។ បេ ។ បឋមជ្ឈាន ។ បេ ។ ចតុត្ថជ្ឈាន ប្រកប
 ដោយមេត្តា ក្នុងសម័យនោះ ការរាប'មាន អាគាររាប'មាន ភាពនៃការ
 រាប'មាន ការរាប'រក ចេតនាវិមុត្តិ ណា នេះហៅថា មេត្តា ធម៌
 ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកបដោយមេត្តា ។ បណ្តា
 អប្បមញ្ញាទាំងនោះ ករុណា តើដូចម្តេច ។ បេ ។ បណ្តាអប្បមញ្ញា
 ទាំងនោះ មុទិតា តើដូចម្តេច ។ បេ ។ បណ្តាអប្បមញ្ញាទាំងនោះ
 ឧបេក្ខា តើដូចម្តេច ។ ក្នុងសម័យណា ភិក្ខុក្នុងសាសនានេះ ចំរើន
 រូបារាជ្យាន ជាភិក្ខុយា មិនមែនកុសល មិនមែនអកុសល ទាំងមិនមែន
 កម្មវិបាក គឺជាគ្រឿងនៅជាសុខក្នុងបច្ចុប្បន្ន ព្រោះលះសុខផង ។ បេ ។
 ចូលកាន់ចតុត្ថជ្ឈាន ប្រកបដោយឧបេក្ខា ក្នុងសម័យនោះ ការព្រងើយ
 អាគារព្រងើយ ភាពនៃការព្រងើយ ការគោរពត្រឡប់ ចេតនាវិមុត្តិ ណា

អភិធម្មបិដក វិវត្តោ

អយំ វុច្ចតិ ឧបេក្ខា អវសេសា ធម្មា ឧបេក្ខាយ
សម្បយុត្តា ។

អភិធម្មាជ្ឈយំ ។

(៥០០) ចតុស្សោ អប្បមញ្ញាយោ ។ ឥធន
ភិក្ខុ មេត្តាសហគុតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ជវិត្វា
វិហារតិ តថា ទុតិយំ តថា តតិយំ តថា ចតុត្ថំ
ឥតិ ឧទ្ធមដោ តិរិយំ សព្វដំ សព្វត្ថតាយ សព្វាវុទ្ធិ
លោកំ មេត្តាសហគុតេន ចេតសា វិបុលេន មហក្ក-
តេន អប្បមាណេន អវេរេន អព្យាបជ្ឈេន ជវិត្វា
វិហារតិ ។ កក្កណាសហគុតេន ចេតសា ឯកំ
ទិសំ ជវិត្វា វិហារតិ តថា ទុតិយំ តថា តតិយំ
តថា ចតុត្ថំ ឥតិ ឧទ្ធមដោ តិរិយំ សព្វដំ សព្វត្ថ-
តាយ សព្វាវុទ្ធិ លោកំ កក្កណាសហគុតេន
ចេតសា វិបុលេន មហក្កតេន អប្បមាណេន អវេរេន
អព្យាបជ្ឈេន ជវិត្វា វិហារតិ ។ មុទិតាសហគុតេន
ចេតសា ឯកំ ទិសំ ជវិត្វា វិហារតិ តថា ទុតិយំ
តថា តតិយំ តថា ចតុត្ថំ ឥតិ ឧទ្ធមដោ តិរិយំ

អភិធម្មបិដក វិវាដ្ឋ

នេះហៅថា ឧបេក្ខា ធម៌ទាំងឡាយដ៏សេស ក៏ឈ្មោះថា ប្រកប
ដោយឧបេក្ខា ។

ចប់ អភិធម្មភាគនិយម ។

[៥១១] អប្បមញ្ញា ៤ យ៉ាង ។ គឺ ភិក្ខុកងសាសនានេះ
មានចិត្តប្រកបដោយមេត្តា ផ្សាយទៅកាន់ទិស ១ ទិសទី ២ ទិសទី ៣
ទិសទី ៤ ក៏ដូចគ្នា ផ្សាយទៅកាន់ទិសខាងលើ ទិសខាងក្រោម ទិស
ទទឹងគឺទិសតូច មានចិត្តប្រកបដោយមេត្តា ជាចិត្តធំ ទូលាយ មិន
មានប្រមាណ មិនមានពៀរ មិនមានព្យាបាទ ផ្សាយទៅកាន់សត្វ-
លោកទាំងពួង ដោយការយកខ្លួនទៅប្រៀបផ្ទឹមនឹងសត្វទាំងអស់ ក្នុង
ទីទាំងពួង ១ ។ ភិក្ខុ មានចិត្តប្រកបដោយករុណា ផ្សាយទៅកាន់
ទិស ១ ទិសទី ២ ទិសទី ៣ ទិសទី ៤ ក៏ដូចគ្នា ផ្សាយទៅកាន់ទិស
ខាងលើ ទិសខាងក្រោម ទិសទទឹងគឺទិសតូច មានចិត្តប្រកបដោយ
ករុណា ជាចិត្តធំ ទូលាយ មិនមានប្រមាណ មិនមានពៀរ មិន
មានព្យាបាទ ផ្សាយទៅកាន់សត្វលោកទាំងពួង ដោយការយកខ្លួនទៅ
ប្រៀបផ្ទឹមនឹងសត្វទាំងអស់ ក្នុងទីទាំងពួង ១ ។ ភិក្ខុ មានចិត្តប្រកបដោយ
មុទិតា ផ្សាយទៅកាន់ទិស ១ ទិសទី ២ ទិសទី ៣ ទិសទី ៤ ក៏ដូច
គ្នា ផ្សាយទៅកាន់ទិសខាងលើ ទិសខាងក្រោម ទិសទទឹងគឺទិសតូច

អប្បមញ្ញវិវត្តេ បញ្ញាបុព្វកំ

សព្វធិ សព្វត្ថតាយ សព្វាវន្តំ លោកំ មុទិតាសហគ-
 ភេន ចេតសា វិបុលេន មហក្កុភេន អប្បមាណេន
 អវេរេន អព្យាបដ្ឋេន ជវិត្វា វិហារតិ ។ ឧបេក្ខាសហ-
 គភេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ជវិត្វា វិហារតិ តថា ទុតិ-
 យំ តថា តតិយំ តថា ចតុត្ថំ វតិ ឧទ្ធមដោ តិវិយំ
 សព្វធិ សព្វត្ថតាយ សព្វាវន្តំ លោកំ ឧបេក្ខាសហ-
 គភេន ចេតសា វិបុលេន មហក្កុភេន អប្បមាណេន
 អវេរេន អព្យាបដ្ឋេន ជវិត្វា វិហារតិ ។ ចតុន្នំ អប្ប-
 មញ្ញំ កតិ កុសលា កតិ អកុសលា កតិ
 អព្យាកតា ។ បេ ។ កតិ សរណា កតិ អរណា ។

[៥០២] សិយា កុសលា សិយា អព្យាកតា ។
 តិស្សោ អប្បមញ្ញាយោ សុខាយ វេទនាយ សម្ម-
 យុត្តា ឧបេក្ខា អនុក្ខមសុខាយ វេទនាយ សម្ម-
 យុត្តា ។ សិយា វិចាកា សិយា វិចាកធម្មធម្មា
 សិយា នេវិចាកនវិចាកធម្មធម្មា សិយា ឧបាទិដ្ឋ-
 ថាធានិយា សិយា អនុបាទិដ្ឋថាធានិយា អសន្តិ-
 លីដ្ឋសន្តិលេសិកា ។ តិស្សោ អប្បមញ្ញាយោ

អប្បមញ្ញវិវត្ត បញ្ញាបច្ចេកៈ

មានចិត្តប្រកបដោយមុទិតា ជាចិត្តធំ ទូលាយ មិនមានប្រមាណ មិន
 មានពៀវ មិនមានព្យាបាទ ផ្សាយទៅកាន់សត្វលោកទាំងពួង ដោយ
 ការយកខ្លួនទៅប្រៀបផ្ទឹមនឹងសត្វទាំងអស់ ក្នុងទីទាំងពួង ១ ។ ក៏ក្នុង
 ចិត្តប្រកបដោយឧបេក្ខា ផ្សាយទៅកាន់ទិស ១ ទិសទី ២ ទិសទី ៣
 ទិសទី ៤ ក៏ដូចគ្នា ផ្សាយទៅកាន់ទិសខាងលើ ទិសខាងក្រោម ទិស
 ទទឹងគឺទិសតូច មានចិត្តប្រកបដោយឧបេក្ខា ជាចិត្តធំ ទូលាយ មិនមាន
 ប្រមាណ មិនមានពៀវ មិនមានព្យាបាទ ផ្សាយទៅកាន់សត្វលោកទាំងពួង
 ដោយការយកខ្លួនទៅប្រៀបផ្ទឹមនឹងសត្វទាំងអស់ ក្នុងទីទាំងពួង ១ ។
 បណ្ណាអប្បមញ្ញ ៤ យ៉ាង អប្បមញ្ញ ជាភុសលប៉ុន្មាន ជាអភុសលប៉ុន្មាន
 ជាអព្យាក្រឹតប៉ុន្មាន ។ បេ ។ ជាសរណៈប៉ុន្មាន ជាអរណៈប៉ុន្មាន ។

(៥១២) ពួកអប្បមញ្ញ ជាភុសល ក៏មាន ជាអព្យាក្រឹត ក៏
 មាន ។ អប្បមញ្ញ ៣ ប្រកបដោយសុខវេទនា ឧបេក្ខា ប្រកប
 ដោយអទុក្ខមសុខវេទនា ។ អប្បមញ្ញ ជាវិបាកក៏មាន មានវិបាកធម៌
 ជាប្រក្រតី ក៏មាន មិនមែនជាវិបាក ទាំងមិនមែនមានវិបាកធម៌ជាប្រក្រតី
 ក៏មាន មានកម្មប្រកបដោយកិលេសមានតណ្ហាជាដើមកាន់យក ទាំងជា
 ប្រយោជន៍ដល់ឧបាទាន ក៏មាន មានកម្មប្រកបដោយកិលេសមាន
 តណ្ហាជាដើមមិនបានកាន់យក តែជាប្រយោជន៍ដល់ឧបាទាន ដែល
 មិនសៅហ្មង តែគួរដល់សេចក្តីសៅហ្មង ក៏មាន ។ អប្បមញ្ញ ៣

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

សិយា សវិតត្តក្កសវិចារា សិយា អវិតត្តក្កវិចារមត្តា
 សិយា អវិតត្តក្កវិចារា ឧបេក្ខា អវិតត្តក្កវិចារា ។
 តិស្សោ អប្បមញ្ញាយោ សិយា បីតិសហគតា សិ-
 យា សុខសហគតា ន ឧបេក្ខាសហគតា សិយា
 ន វត្តញ្ចា បីតិសហគតាតិ ឧបេក្ខា ឧបេក្ខាសហ-
 គតា ។ នេវ ទស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតញ្ចា
 នេវ ទស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតញ្ចាហេតុកា
 សិយា អាចយតាមិនោ សិយា នេវាចយតាមិនោ
 នាបចយតាមិនោ នេវ សេក្ខា នាសេក្ខា ម-
 ហក្កតា ន វត្តញ្ចា បវត្តារម្ពណាតិបិ មហក្កតារម្ព-
 ណាតិបិ អប្បមាណារម្ពណាតិបិ មជ្ឈិមា អនិយតា
 ន វត្តញ្ចា មត្តារម្ពណាតិបិ មក្កហេតុកាតិបិ មត្តា-
 ធិបតិនោតិបិ សិយា ឧប្បដ្ឋា សិយា អនុប្បដ្ឋា
 សិយា ឧប្បាទិនោ សិយា អតីតា សិយា អនា-
 គតា សិយា បច្ចុប្បដ្ឋា ន វត្តញ្ចា អតីតារម្ពណា-
 តិបិ អនាគតារម្ពណាតិបិ បច្ចុប្បដ្ឋារម្ពណាតិបិ សិ-
 យា អជ្ឈតា សិយា ពហិទ្ធា សិយា អជ្ឈត្តព-
 ហិទ្ធា ពហិទ្ធារម្ពណា អនិទស្សនាប្បដិយា ។

អភិធម្មបិដក វិវាទ

ប្រកបដោយវិតក្កៈ ប្រកបដោយវិចារៈក៏មាន មិនមានវិតក្កៈមានត្រឹមតែ
 វិចារៈក៏មាន មិនមានវិតក្កៈមិនមានវិចារៈក៏មាន ឧបេក្ខា មិនមានវិតក្កៈ
 មិនមានវិចារៈ ។ អប្បមញ្ញា ៣ ប្រឡំដោយបីត្រឹមត្រូវ ប្រឡំដោយ
 សុខ តែមិនប្រឡំដោយឧបេក្ខាក៏មាន មិនគួរពោលថា ប្រឡំដោយ
 បីត្រឹមត្រូវ ឧបេក្ខា ប្រឡំដោយឧបេក្ខា ។ ពួកអប្បមញ្ញា មិនគួរលះ
 ដោយទស្សនៈ ទាំងមិនគួរលះដោយការវិនា មានហេតុមិនគួរលះដោយ
 ទស្សនៈ ទាំងមិនគួរលះដោយការវិនា ដល់នូវការសន្សំ (នូវកម្មកិលេស)
 ក៏មាន មិនដល់នូវការសន្សំ ទាំងមិនដល់នូវការមិនសន្សំ មិនមែនជា
 របស់សេក្ខបុគ្គល ទាំងមិនមែនជារបស់អសេក្ខបុគ្គល ដល់នូវភាពធំ មិន
 គួរពោលថា មានអារម្មណ៍ដ៏តូចឆ្មារផង ថា មានអារម្មណ៍ដល់នូវភាព
 ធំផង ថា មានអារម្មណ៍មិនមានប្រមាណផង ជាកណ្តាល ជាសភាព
 មិនទៀង មិនគួរពោលថា មានមគ្គជាអារម្មណ៍ផង ថា មានមគ្គជាហេតុ
 ផង ថា មានមគ្គជាអធិបតីផងក៏មាន ដែលកើតហើយក៏មាន មិនទាន់
 កើតក៏មាន បម្រុងនឹងកើតក៏មាន ជាអតីតក៏មាន ជាអនាគតក៏មាន
 ជាបច្ចុប្បន្ន តែមិនគួរពោលថា មានអារម្មណ៍ជាអតីតផង ថា មានអារម្មណ៍
 ជាអនាគតផង មានអារម្មណ៍ជាបច្ចុប្បន្នផងក៏មាន ជាខាងក្នុងក៏មាន
 ជាខាងក្រៅក៏មាន ជាខាងក្នុងនិងខាងក្រៅ មានអារម្មណ៍ជាខាងក្រៅ
 មិនប្រកបដោយការឃើញ មិនប្រកបដោយការប៉ះពាល់ ក៏មាន ។

អប្បមញ្ញវិវត្តោ បញ្ញាបុព្វកំ

[៥០៣] មេត្តា ហេតុ តិស្សោ អប្បមញ្ញ-
 យោ ន ហេតុ ។ សហេតុកា ហេតុសម្បយុត្តា ។
 មេត្តា ហេតុ ចេវ សហេតុកា តិស្សោ អប្បមញ្ញ-
 យោ ន វត្ថុញ ហេតុ ចេវ សហេតុកា ចាតិ
 សហេតុកា ចេវ ន ច ហេតុ ។ មេត្តា ហេតុ
 ចេវ ហេតុសម្បយុត្តា ច តិស្សោ អប្បមញ្ញយោ
 ន វត្ថុញ ហេតុ ចេវ ហេតុសម្បយុត្តា ចាតិ ហេ-
 តុសម្បយុត្តា ចេវ ន ច ហេតុ ។ តិស្សោ អប្ប-
 មញ្ញយោ ន ហេតុ សហេតុកា មេត្តា ន វត្ថុញ
 ន ហេតុ សហេតុកាតិច្ឆិ ន ហេតុ អហេតុ-
 កាតិច្ឆិ ។

[៥០៤] សច្ច្វយា សង្ខតា អនិទស្សនា
 អប្បដិយា អរូបា លោកិយា កេនចិ វិញ្ញេយ្យា
 កេនចិ ន វិញ្ញេយ្យា ។ នោ អាសវំ សាសវំ
 អាសវីយ្យុត្តា ន វត្ថុញ អាសវំ ចេវ សាសវំ
 ចាតិ សាសវំ ចេវ នោ ច អាសវំ ន វត្ថុញ

អប្បមញ្ញវិវត្ត បញ្ញាបុព្វតៈ

(៥១៣) មេត្តា ជាហេតុ អប្បមញ្ញា ៣ មិនមែនហេតុ ។
 ពួកអប្បមញ្ញា ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ ប្រកបដោយហេតុ ។
 មេត្តា ជាហេតុ ទាំងប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ អប្បមញ្ញា ៣ មិន
 គួរពោលថា ជាហេតុ ទាំងប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុទេ គ្រាន់តែ
 ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ តែមិនមែនហេតុ ។ មេត្តា ជាហេតុ
 ទាំងប្រកបដោយហេតុ អប្បមញ្ញា ៣ មិនគួរពោលថា ជាហេតុ ទាំង
 ប្រកបដោយហេតុទេ គ្រាន់តែប្រកបដោយហេតុ តែមិនមែនហេតុ ។
 អប្បមញ្ញា ៣ មិនមែនហេតុ គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងហេតុ
 មេត្តា មិនគួរពោលថា មិនមែនហេតុ គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹង
 ហេតុផង ថា មិនមែនហេតុ ទាំងឥតមានហេតុដូច្នេះផង ។

(៥១៤) ពួកអប្បមញ្ញា ប្រកបដោយបច្ច័យ ត្រូវបច្ច័យតាក់
 តែង មិនប្រកបដោយការឃើញ មិនប្រកបដោយការប៉ះពាល់ ឥត
 រូប ជាលោកិយ ដែលគប្បីដឹងដោយវិញ្ញាណណាមួយ ដែលមិន
 គប្បីដឹងដោយវិញ្ញាណណាមួយ ។ ពួកអប្បមញ្ញា មិនមែនអាសវៈ
 គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងអាសវៈ ប្រាសចាកអាសវៈ មិនគួរពោល
 ថា ជាអាសវៈ ទាំងប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងអាសវៈឡើយ គ្រាន់តែ
 ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងអាសវៈ តែមិនមែនជាអាសវៈ មិនគួរពោលថា

អភិធម្មបិដកេ វិរាដ្ឋោ

អាសវា បេវ អាសវសម្បយុត្តា ចាតិបិ អាសវសម្ប-
 យុត្តា បេវ ឆោ ច អាសវាតិបិ អាសវវិប្បយុត្ត-
 សាសវា ។ ឆោ សញ្ញាជនា ។ បេ ។ ឆោ កន្តា
 ។ បេ ។ ឆោ ឡិយា ។ បេ ។ ឆោ យោតា ។ បេ ។
 ឆោ ជីវណា ។ បេ ។ ឆោ បរាមាសា ។ បេ ។
 សាវម្ពណា ឆោ ចិត្តា ចេតសិកា ចិត្តសម្បយុត្តា
 ចិត្តសំសដ្ឋា ចិត្តសម្បដ្ឋានា ចិត្តសហគុដ្ឋោ ចិត្តា-
 បរិវត្តិនោ ចិត្តសំសដ្ឋសម្បដ្ឋានា ចិត្តសំសដ្ឋសម្បដ្ឋា-
 នសហគុដ្ឋោ ចិត្តសំសដ្ឋសម្បដ្ឋានា ចិត្តបរិវត្តិនោ ពា-
 ហិក ទុច្ចាតា សិយា ទុច្ចាទិដ្ឋា សិយា អទុច្ចា-
 ទិដ្ឋា ។ ទុច្ចាតានា ។ បេ ។ ឆោ កិលេសា ។ បេ ។

[៥០៥] ន ទស្សនេន បហាតព្វា ន ភាវ-
 នាយ បហាតព្វា ន ទស្សនេន បហាតព្វហេតុកា
 ន ភាវនាយ បហាតព្វហេតុកា ។ តិស្សោ អប្ប-
 មញ្ញាយោ សិយា សវិតត្តា សិយា អវិតត្តា ឧ-
 បេក្ខា អវិតត្តា ។ តិស្សោ អប្បមញ្ញាយោ សិយា
 សវិតាវា សិយា អវិតាវា ឧបេក្ខា អវិតាវា ។

អភិធម្មបិដក វិភង្គ

ជាអាសវៈ ទាំងប្រកបដោយអាសវៈផង ថា ប្រកបដោយអាសវៈ តែ
 មិនមែនជាអាសវៈផងទេ ប្រាសចាកអាសវៈ គ្រាន់តែប្រព្រឹត្តទៅជាមួយ
 នឹងអាសវៈ ។ ពួកអប្បមញ្ញា មិនមែនសំយោជនៈ ។ បេ ។ មិនមែន
 គន្លះ ។ បេ ។ មិនមែនឈ្មុយៈ ។ បេ ។ មិនមែនយោគៈ ។ បេ ។
 មិនមែននិវរណៈ ។ បេ ។ មិនមែនបរាមាសៈ ។ បេ ។ ប្រកបដោយ
 អារម្មណ៍ មិនមែនចិត្ត ជាចេតសិក ប្រកបដោយចិត្ត ច្រឡំដោយចិត្ត
 តាំងឡើងដោយចិត្ត កើតជាមួយនឹងចិត្ត ប្រព្រឹត្តទៅតាមចិត្ត ច្រឡំ
 ទាំងតាំងឡើងដោយចិត្ត ច្រឡំ ទាំងតាំងឡើង ទាំងកើតជាមួយនឹង
 ចិត្ត ច្រឡំ ទាំងតាំងឡើង ទាំងប្រព្រឹត្តទៅតាមចិត្ត ជាខាងក្រៅ
 មិនមែនឧបាទា មានកម្មប្រកបដោយកិលេសមានតណ្ហាជាដើមកាន់យក
 ក៏មាន មានកម្មប្រកបដោយកិលេសមានតណ្ហាជាដើមមិនបានកាន់យក
 ក៏មាន ។ មិនមែនឧបាទាន ។ បេ ។ មិនមែនកិលេស ។ បេ ។

(៥១៥) ពួកអប្បមញ្ញា មិនគួរលះដោយទស្សនៈ មិនគួរលះ
 ដោយភាវនា មានហេតុមិនគួរលះដោយទស្សនៈ មានហេតុមិនគួរលះ
 ដោយភាវនា ។ អប្បមញ្ញា ៣ ប្រកបដោយវិតក្កៈក៏មាន មិនមាន
 វិតក្កៈក៏មាន ឧបេក្ខា មិនមានវិតក្កៈ ។ អប្បមញ្ញា ៣ ប្រកប
 ដោយវិចារៈក៏មាន មិនមានវិចារៈក៏មាន ឧបេក្ខា មិនមានវិចារៈ ។

អប្បមញ្ញវិវត្តោ បញ្ញាបុព្វកំ

តិស្សោ អប្បមញ្ញាយោ សិយា សប្បតិកា សិយា
 អប្បតិកា ឧបេក្ខា អប្បតិកា ។ តិស្សោ អប្ប-
 មញ្ញាយោ សិយា បីតិសហគតា សិយា ន បីតិ-
 សហគតា ឧបេក្ខា ន បីតិសហគតា ។ តិស្សោ
 អប្បមញ្ញាយោ សុខសហគតា ឧបេក្ខា ន សុខ-
 សហគតា ។ ឧបេក្ខា ឧបេក្ខាសហគតា តិស្សោ
 អប្បមញ្ញាយោ ន ឧបេក្ខាសហគតា ។ ន កាមា-
 វចន រូចាវចន ន អរូចាវចន បរិយាបដ្ឋា អនិយ្យា-
 និកា អនិយតា សឧត្តរ អរណាតិ ។

បញ្ញាបុព្វកំ ។

អប្បមញ្ញវិវត្តោ សមត្តោ ។

អប្បមញ្ញវិវត្ត បញ្ញាបុព្វកៈ

អប្បមញ្ញ ៣ ប្រកបដោយបីតិក៍មាន មិនមានបីតិក៍មាន ឧបេក្ខា
 មិនមានបីតិ ។ អប្បមញ្ញ ៣ ច្រឡំដោយបីតិក៍មាន មិនច្រឡំដោយ
 បីតិក៍មាន ឧបេក្ខា មិនច្រឡំដោយបីតិ ។ អប្បមញ្ញ ៣ ច្រឡំ
 ដោយសុខ ឧបេក្ខា មិនច្រឡំដោយសុខ ។ ឧបេក្ខា ច្រឡំដោយ
 ឧបេក្ខា អប្បមញ្ញ ៣ មិនច្រឡំដោយឧបេក្ខា ។ អប្បមញ្ញ មិន
 មែនកាមាវចរ តែជារូបាវចរ មិនមែនអរូបាវចរ តែជាបរិយាបន្នៈ
 ជាអនិយ្យានិកៈ ជាអនិយតៈ ជាសទ្ធកៈ ជាអរណៈ ។

ចប់ បញ្ញាបុព្វកៈ ។

ចប់ អប្បមញ្ញវិវត្ត ។

អភិធម្មបិដកេ
វិភង្គស្ស ទុតិយោ ភាគោ
មាតិកាបត្តានិ

មាតិកា

អង្កេ

បច្ចយាការវិភង្គោ

បច្ចយាការវិភង្គោ	សុត្តន្តកាដនីយំ	១
	អភិធម្មមាតិកា	៨
	អកុសលនិទ្ទេសា	១៧
	កុសលនិទ្ទេសា	៣៥
	អព្យាកតនិទ្ទេសា	៨៧
	អវិជ្ជាមូលកកុសលនិទ្ទេសា	១១២
	កុសលមូលកវិបាកនិទ្ទេសា	១១៧
	អកុសលមូលកវិបាកនិទ្ទេសា	១២៥

សតិប្បដ្ឋានវិភង្គោ

សតិប្បដ្ឋានវិភង្គោ	សុត្តន្តកាដនីយំ	១៣១
	អភិធម្មកាដនីយំ	១៥៥
	បញ្ចាប្បចកំ	១៦២

អភិធម្មបិដក
វិភង្គ ទុតិយភាគ
សន្លឹកប្រាប់មាតិកា

មាតិកា

ទំព័រ

បច្ចយាការវិភង្គ

បច្ចយាការវិភង្គ	សុត្តន្តកថាជនីយ	១
	អភិធម្មមាតិកា	៨
	អកុសលនិទ្ទេស	១៧
	កុសលនិទ្ទេស	៧៥
	អព្យាកុតនិទ្ទេស	៨៧
	អវិជ្ជាមូលកុសលនិទ្ទេស	១១២
	កុសលមូលកវិបាកនិទ្ទេស	១១៧
	អកុសលមូលកវិបាកនិទ្ទេស	១២៥

សតិប្បដ្ឋានវិភង្គ

សតិប្បដ្ឋានវិភង្គ	សុត្តន្តកថាជនីយ	១៣១
	អភិធម្មកថាជនីយ	១៥៥
	បញ្ហាបច្ចកៈ ៣ ១៩	៦២២

មាតិកាបត្រានិ

មាតិកា

អង្កេត

សម្បជញ្ញវិភាគ

សម្បជញ្ញវិភាគ	សុតន្តកាដនីយំ	១៦៧
	អភិធម្មកាដនីយំ	១៧៤
	បញ្ចាបចកំ	១៨៧

ឥទ្ធិបាទវិភាគ

ឥទ្ធិបាទវិភាគ	សុតន្តកាដនីយំ	១៨៧
	អភិធម្មកាដនីយំ	១៩៥
	បញ្ចាបចកំ	២០៤

ពោជ្ឈង្គវិភាគ

ពោជ្ឈង្គវិភាគ	សុតន្តកាដនីយំ	២០៩
	អភិធម្មកាដនីយំ	២១៤
	បញ្ចាបចកំ	២២១

សន្លឹកប្រាប់មាតិកា

មាតិកា

ទំព័រ

សម្បជញ្ញវិភង្គ

សម្បជញ្ញវិភង្គ	សុត្តន្តកថាជនីយ	១៦៧
	អភិធម្មកថាជនីយ	១៧៤
	បញ្ហាបច្ចកៈ	១៨៣

ឥទ្ធិបាទវិភង្គ

ឥទ្ធិបាទវិភង្គ	សុត្តន្តកថាជនីយ	១៨៧
	អភិធម្មកថាជនីយ	១៩៥
	បញ្ហាបច្ចកៈ	២០៤

ពោជ្ឈង្គវិភង្គ

ពោជ្ឈង្គវិភង្គ	សុត្តន្តកថាជនីយ	២០៩
	អភិធម្មកថាជនីយ	២១៤
	បញ្ហាបច្ចកៈ	២២១

មាតិកាបត្រានិ

មាតិកា

អង្កេត

មគ្គវិភង្គ

មគ្គវិភង្គ	សុត្តន្តកថាជនីយំ	២២៦
	អភិធម្មកថាជនីយំ	២៣០
	បញ្ចាបច្ចកំ	២៤០

ឈានវិភង្គ

ឈានវិភង្គ	សុត្តន្តកថាជនីយំ	២៤៥
	អភិធម្មកថាជនីយំ	២៩១
	បញ្ចាបច្ចកំ	៣០៥

អប្បមញ្ញវិភង្គ

អប្បមញ្ញវិភង្គ	សុត្តន្តកថាជនីយំ	៣១២
	អភិធម្មកថាជនីយំ	៣២២
	បញ្ចាបច្ចកំ	៣៣៦

សន្លឹកប្រាប់មាតិកា

មាតិកា

ទំព័រ

មគ្គវិភង្គ

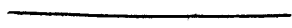
មគ្គវិភង្គ	សុត្តន្តកថាជនីយ	២២៦
	អភិធម្មកថាជនីយ	២៣០
	បញ្ហាបច្ចកៈ	២៤០

ឈានវិភង្គ

ឈានវិភង្គ	សុត្តន្តកថាជនីយ	២៤៥
	អភិធម្មកថាជនីយ	២៧១
	បញ្ហាបច្ចកៈ	៣០៥

អប្បមញ្ញវិភង្គ

អប្បមញ្ញវិភង្គ	សុត្តន្តកថាជនីយ	៣១២
	អភិធម្មកថាជនីយ	៣២២
	បញ្ហាបច្ចកៈ	៣៣៦

វិវិទ្យាវិវិទ្យបត្តិ

វិវិទ្យបាហ៍

អវិវិទ្យបាហ៍

អង្កេ រជ្ជលេខាយំ

សុត្តន្តកាជនីយំ

អភិធម្មមាតិកា

៧ ១

បច្ចយាការិកង្ក

បច្ចយាការិកង្ក

អកុសលនិទ្ទេស

អកុសលនិទ្ទេសោ

២៣ ១

សង្ខារោ ។

សង្ខារោ

អវិជ្ជាហេតុកោ

អវិជ្ជាហេតុកោ

៣០ ៥

វិញ្ញាណំ

វិញ្ញាណំ ។

៦០ ១៦

សង្ខារោ ។

សង្ខារោ

១១៤ ៨

ហាត្ថិ

ហាត្ថិ

១៣០ ១១

ឯវំ

ឯវំ

១៥២ ១៣

បធានសង្ខារោ

បធានសង្ខារោ ។

១៧២ ១៧

សម្មាសមាធិ

សម្មាសតិ

២៣២ ១០

កុសលេសុធម្មេសុ

កុសលេសុធម្មេសុ

២៤៦ ១៤

ឈានិកង្ក

ឈានិកង្ក

២៦៧ ១

អភិធម្មកាជនីយំ

បញ្ញាបច្ចកំ

៣០៥ ១

សន្និកម្រាបពាក្យខុស-ត្រូវ

ពាក្យខុស	ពាក្យត្រូវ	ទំព័រ	បន្ទាត់
នៅសញ្ញានៅសញ្ញាកត	នៅសញ្ញានៅសញ្ញាកត	៥	៣
សេចក្តីតានតឹងចិត្ត	សេចក្តីតានតឹងចិត្ត		
	សេចក្តីបង្កៀតបង្កល់ចិត្ត	៨	៣
សុត្តន្តកាជនីយ	អភិធម្មមាតិកា	៩	១
តើដូចម្តេច	តើដូចម្តេច ។	២៤	៤
ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ	ព្រោះសង្ខារជាបច្ច័យ ។	៣៤	៣
ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។	ព្រោះនាមជាបច្ច័យ ។ បេ។	៣៤	១៣
អាយតនៈ	អាយតនៈ ៦	៣៩	១២
បណ្តាកុសលទាំងមូល	បណ្តាកុសលមូល	៧៦	៨
អាយតនៈទី ៦ កើតមាន	នាមកើតមាន		
	ព្រោះវិញ្ញាណជាបច្ច័យ	៨២	៦
កុសលនិទ្ទេស	អព្យាកតនិទ្ទេស	៨៧	១
ដើម្បីលះនូវទិដ្ឋិទាំងឡាយ	ដើម្បីដល់នូវបឋមភូមិស្ងាត់		
។ បេ។	ចាកកាមទាំងឡាយ ។ បេ។	១១៨	៤
ការឃើញត្រូវ	ការឃើញត្រូវ ណា	១៥២	១៨

សន្និកម្មប្រាសាទពាក្យខុស - ត្រូវ

ពាក្យខុស	ពាក្យត្រូវ	ទំព័រ	បន្ទាប់
បញ្ជាបចក៍	បញ្ជាបចកៈ	១៦៥	១
ដោយអកុសលមូលនោះ	ដោយខន្ធនោះ	១៧០	៧
សម្បជ្ឈានវិក័ត្ត	ឥទ្ធិបាទវិក័ត្ត	១៨៧	១
និងបធានសង្ខារ ។	និងបធានសង្ខារ ដោយ ប្រការដូច្នេះ ។	១៨៨	៦
សេចក្តីព្យាយាម	ការប្រារព្ធព្យាយាម	២១៥	១១
បានដល់ការប្រារព្ធ	បានដល់ការប្រារព្ធព្យាយាម		
ព្យាយាម ។ បេ ។	ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងចិត្ត ។ បេ ។	២៥៨	២
ជាធម្មជាតិស្ងប់ រម្ងាប់	ជាធម្មជាតិស្ងប់រម្ងាប់	២៧១	១១
រលត់	រលត់ ខ្ចាត់ចេញ	២៧១	១២
ជាធម្មជាតិស្ងប់ រម្ងាប់	ជាធម្មជាតិស្ងប់រម្ងាប់	២៧២	១២
បីតិ សេចក្តីឆ្អែតចិត្ត	បីតិ (សេចក្តីឆ្អែតចិត្ត)	២៧៨	១៥
ចិត្តកក្កតា	ចិត្តកក្កតា ក៏កើតមាន	២៧៦	៨
ព្រោះស្ងាត់ចាក	ស្ងាត់ចាក	៣៣១	១២

**សៀវភៅនេះ ត្រូវបានបោះពុម្ពឡើងវិញ ដោយប្រាក់អំណោយនៃ
អ្នកខាងក្រោមនេះ ៖**

Printing costs were met through the gift of

BUKKYŌ DENDŌ KYŌKAI

Society for the Promotion of Buddhism

Toshihide Numata, Chairman

3-14, Shiba 4-chome, Minato-ku, Tokyo 108 Japan

TEL03-3455-5851

FAX03-3798-2758

この本は次の方によって復刻されました。

財団法人 仏教伝道教会 会長 沼田智秀

〒108 東京都港区芝4丁目3-14

TEL03-3455-5851

FAX03-3798-2758

ព្រះត្រៃបិដក ភាគទី ១១០ " អភិធម្មបិដក "

ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, ភ្នំពេញ

ការបោះពុម្ពជាថ្មីឡើងវិញ របស់សមាគមជំនួយដល់ការបោះពុម្ពព្រះត្រៃបិដកឡើងវិញ

បោះពុម្ព ថ្ងៃទី ១០ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៩៤

សហប្រតិបត្តិការរៀបរៀង និងបោះពុម្ពនៅប្រទេសជប៉ុន

TRIPITAKA VOL. 81 (of 110 volumes total)

“ABHIDHAMMA PITAKA”

Published by the Buddhist Institute, Phnom Penh

Reproduced with the kind cooperation of the

TRIPITAKA PUBLISHING COMMITTEE

First edition December 8, 1994

Printed in Japan by Hirosaki Sogo Printing Ltd.

トリピタカ（南伝大蔵経）全110巻・第81巻アビダンマピタカ（論部）

発 行：ブノンベン仏教研究所

復刻救援：カンボジア版トリピタカ（南伝大蔵経）復刻救援委員会

発 行：1994年12月8日

印刷・製本／弘前相互印刷株式会社

製作にあたり弘前相互印刷株式会社の多大な協力を得ました。

